[Ibrāhīm ibn ʿAlī Najjār, called Khāḳānī
Kulliyāt]
Vol. 1.
Lucknow, 1878

بیمن فیض جاودانی حکیمی سخن بزبان آفرین سبحانه تعالی

بالغ کلامی که سخن را ابادی نازش روحانی و سخنوران را بافادتش مباهات جاودانی عنی

۱۲۹۳ھ

کلیات خاقانی

از نتایج فکر آسمان پیمای شهنشاه اقلیم سخندانی حضرت حکیم خاقانی شروانی

در مطبع رفیع منشی نولکشور انطباع یافت

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب موجود ہین شائقین کو فہرست مطول سے جو علیحدہ موجود ہے وہ درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت ہر ایک کتاب کی نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب دواوین فارسی و اردو و اخلاق و موعظت و تصوف کی کچھ کتابین فارسی وغیرہ کی ذیل مین درج کرتے ہین —

کلیات و دواوین فارسی

دیوان حافظ — محشی مشہور کلام حافظ شیرازی کا ہے —

ایضاً — محشی — مطبوعہ جدید بہت خوشخط طبع ہوا ہے —

کلیات حزین — یہ ایک مجموعہ غرائب روزگار نتیجہ طبع سخن آفرین شیخ محمد علی حزین کہ جنکی نازک خیالی مقبول خواص ہے یہ شخص نہایت رتبہ کا صاحب کمال تھا اور صفات استغنا و غیوری مین شہرہ آفاق نہایت جد و جہد سے یہ کلیات بہم پہونچا اس مجموعہ مین کتب ذیل شامل ہین — سوانح عمری حضرت مصنف تواریخ سلاطین قصاید نعتیہ ائمہ اطہار دیوان و مثنویات صغیر دل و چمن انجمن و مثنوی خرابات فرہنگ نامہ تذکرۃ العاشقین وغیرہ —

کلیات میرزا بیدل — اس کلیات مین چار کتابین ہین نکات بیدل — رقعات بیدل — دیوان بیدل — عناصر بیدل اگرچہ اونکی تالیفات لاانتہا ہین مگر یہ کلیات کے یہی چار حصے ہین —

دیوان بیدل — اسکے حاشیہ پر نکات بیدل ہے اصل نسخہ قلمی بہت عمدہ بہم پہونچا تھا اسکو ملاحظہ شائقین کے طبع ہوا —

کلیات سعدی شیرازی — حاوی رسائل مفصلہ ذیل دیباچہ کلیات کریما گلستان بوستان قصاید عربیہ قصاید فارسیہ مراثی ترجیعات طیبات بدائع خواتیم غزلیات قدیم صاحبیہ مفردات قطعات رباعیات مثنویات مقطعات مطائبات ہزلیات خاتمہ —

کلیات سعدی مطبوعہ جدید ایضا

دیوان مخفی — تصنیف مخفی رشتی — یہ اوستاد اہل زبان تھا رشت نام مقام کا ہے ولایت فارس مین جو ناواقف اوسکو کلام زیب النسا بیگم کہتے ہین غلطی ہے تذکرون سے ظاہر ہے —

دیوان خواجہ معین الدین چشتی — ایک نایاب بیصفت یہ تصنیف محض عنایت ایزدی سے اس مطبع کو ملی تبرکاً طبع ہوئی —

دیوان حضرت غوث الاعظم — شیخ محی الدین گیلانی مشہور بہ پیران پیر —

کلیات نظم غالب فارسی — عالیجناب مرزا اسد اللہ خان بہادر دہلوی کا کلیات نظم جو بہنگام حیات مرزا صاحب ممدوح بتصحیح مصنف طبع ہوا تھا اب بار دوم قدردانان کی خواہش سے طبع ہوا ہے —

دیوان موزون — نتایج خیالات عالیجناب راجہ رام نرائن صاحب مغفور تلمیذ شیخ علی حزین — مشہور دیوان ہے

دیوان صائب مشہور دیوان ہے —

دیوان ناصر علی — منشی و شاعر یادگار زمانہ متاخرین ہے

دیوان غنی مصنفہ ملا محمد طاہر متخلص بہ غنی —

قصائد مدحیہ نظام — عمدہ عمدہ قصائد فارسی و اردو مین

دیوان تفتہ — منشی ہرگوپال صاحب تخلص تفتہ تلمیذ غالب دہلوی —

جوہر منظم — دیوان مرزا اگل محمد خان ناطق مکرانی اور اوسکی سلسلہ منشی جواہر سنگھ جوہر تخلص کا کلام فارسی شامل ہے چونکہ منشی صاحب موصوف اپنی کو شاگرد مرزا صاحب خیال کرتے ہین اسلیے اونکی اوستاد کا کلام شامل ہوکر چھپا

کلیات صائب — کامل از نتایج طبع مرزا محمد علی صائب تبریزی — مشاہیر شعرا سے تھے —

دیوان کشفی — مولوی سلامت اللہ مغفور کانپوری کی تصنیف سے ہے ہر ایک شعر مین ایک لطف درویشانہ پایا جاتا ہے —

دیوان ہلالی — مشہور اوستاد اہل زبان ہے مطبوعہ نظامی

خیال بیخودی — نہایت عمدہ مذاق کی کتاب تصنیفات منشی سیتل سنگھ صاحب مرحوم بنارسی بیخود تخلص یادگار ہے

کلیات امیر خسرو دہلوی — مجموعہ چار دیوان — دیوان تحفۃ الصغر — جو کلام صغر سن مین فرمایا — دیوان وسط الحیوۃ کلام جوانی — دیوان غرۃ الکمال جو کمال عمر مین کہ چالیس برس مین فرمایا — دیوان بقیہ نقیہ جو کہ پیری مین تصنیف فرمایا —

تحفہ پارسی — مجموعہ منتخبات کلام شعرا نامی مولفہ مولوی عبد الغفور خانصاحب بہادر متخلص بہ نساخ —

کلیات نظیر نیشاپوری — مع شرح طبع ہوا ہے

تذکرہ حسینی — مولفہ میر حسین دوست سنبھلی اول مناقب جناب امیر المومنین علی علیہ السلام سے ابتدا کی ہے بہت سے اولیائے کرام اور اہل اللہ عظام کا تذکرہ ہے —

بیمن فیض جاودانی حکیمی سخن بزبان آفرین سبحانه تعالی

بالغ کلامی که سخن را بادوی نازش روحانی و سخنوران را بافاداتش مباهات جاودانی عنی

کلیات خاقانی

۱۲۹۳ھ

از نتایج فکر آسمان پیمای شهنشاه اقلیم سخندانی حضرت حکیم خاقانی شروانی

در مطبع رفیع منشی نولکشور رونق انطباع یافت

بسم الله الرحمن الرحیم

دل من پیر تعلیم است و من طفل زباندانش
دم تسلیم سر عشر و سر زانو دبستانش

نه زانو دبستانست هر دم نوح تسلیمش
نه هر دریا صدف دارد نه هر نم قطره نیسانش

سر زانو دبستانست چون کشتی نوح از آن
که طوفان جوش در داد است و جودی گرد دامانش

خود آنکس که روزی شد دبستان از سر زانو
نه تا کعبین بود جودی نه تا ساق طوفانش

نه مرد این دبستانست هرگز جنبشی در وی
به هر دم چار طوفانست در بنیاد ارکانش

دبستان از سر زانوست خاص آن شیر مردان را
که چون سنگ در پس زانو نشاند شیر مردانش

کسی کز روی سنگ جانی نشیند در پس زانو
بزانو مش سنگساران نشستن نیست سامانش

کسی کین خضر معنی است و آنگه چون موسی
کف موسی و آب خضر بینی در گریبانش

همه تلقینش آیاتی که خاموشیست تاویلش
همه تعلیمش اشکالی که نادانیست برهانش

مرا بر لوح خاموشی الف تا تا نشست اول — که در دستم نبایست ز خامه تیست دندانش
نخست از من زبان بستد که طفل اندر نوآموزی — چو نالیش بی‌زبان باید نه چون بط زبان دانش
چو ماندم بی‌زبان چون نای جان من دبیر از لب — که تا چون نای سوی چشم رانم دم نفرمانش
چنان در بوته تلقین الگداخت کاندر من — نه شیطان ماند وسواسش نه آدم ماند عصیانش
بگوش من فرو گفت آنچه گر نسخه کنم شاید — صحیفهٔ صفحهٔ گردون زدوده جرم کیوانش
نبشتم ابجد تجرید و پس چون نشرهٔ طفلان — نگاردم بسیج ورد ز اشک چهره بیرانش
چو از بر کردم این ابجد که هست از نیستی مهرش — زیادم شد معمائی که هستی بود عنوانش
چو دیدم کین دبستان زاست کلی علم نادانی — هر آنچم حفظ جزوی بود شستم ز آب نسیانش
زهی تحصیل دانائی که سوی خود شدم نادان — گر استاد دانا بود چون من کرد نادانش
چو طوطی کآینه بیند شناس خود نیفتد پی — ز خود در خود شود حیران کند حیرت سخندانش
درین تعلیم شد عمر و هنوز ابجد همی خوانم — ندانم کی رقوم آموز خواهم شد بدیوانش

[illegible]

[illegible]

هنوزم عقل چون طفلان سر بازیچه‌ای دارد — که این نارنج گون حقه ببازی کرد حیرانش

نظاره میکنیم و میچکد زین هنگامهٔ طفلان — که مشکین مهره آسود دست نیلی حقه گردانش

بپایان آمد این هنگامه کاینک وز آخر شد — بود هر جا که هنگامه‌ایست آشب هنگام پایانش

خرد ناامنیست از طبع این حرزش کنم حیرت — چو موسی زنده در تابوت از آن ارم بزندانش

خرد بر راه طبع آید که نهد نفس موسی را — گذر زخیل فرعونست ناچار است زایشانش

باول النفس چون زنبور کافر داشتم لیکن — باخر یافتم چون شاه زنبوران مسلمانش

مگر منخواست نامی تد شود نفس از سر عادت — مرا این سر چو پیدا شد بریدم سر به پنهانش

میان چار دیواری بخاکش کردم از خود — سر گور ش بابد و دم چو تلقین کردم ایمانش

که گورستگان باشد بجز دود برون شو — ولیکن زاندرون باشد بمشک آلوده ضموانش

نترسم زانکه نباش طبیعت گورستگافد — که مهتاب شریعت ایشب کردم نگهبانش

زگور نفس اگر بر رست خار الحمد لله کو — برون سو خار و دیستی درون سو بین گلستانش

مرا همت چو خورشید است شاهنشاه زند اسنانش

بلی خود همت درویش چون خورشید می باید

سلیمانیست این همت بملک خاص درویشی

دو شب عنبری جان و جان بنهاده در لگدکوبش

زهی خضر سکندر دل هوا تخت خرد تاجش

دو خازن فکر و الهامش دو حارس شرع و توفیقش

نه چون چیپال هند از جود بختی کرده طاعونش

ز بهر مطبخ تسلیم همه تخت جهانبانش

چو میدان آزادی سواری آرزو کردی

دلم قصر شکسته دشت همچون جان زنبوران

نه خان عنکبوت آسا سراپرده وه بیرون

که چرخش زیر ایوانست و عیسی ست بر ایوانش

که سامانش همه هیچ است و فارغ زو سامانش

که کوس است هیکلی منبر زنند از پیش ایوانش

دو سنگ پایلی نیاز و آز بسته پیش دربانش

خهی منت بها قفل جان بقا نزل رضا خوانش

دو دمی نفس و آمالش دو رسمی چرخ و کیوانش

نه چون خاقان چین از ظلم باجی کرده طغیانش

برای مرکب اخلاص نعل از تاج خاقانش

سر آمال بودی گوی و پای عقل چوگانش

برون ساده درو بام درون نعمت فراوانش

درون ویرانه و بر خوان مگس بینند بریانش

نه چون ماهی درون سو صفر بیرون از درم گنجش
که بیرون چون صدف عور و درون سو از گهر کانش

برفتم پیش شاهنشاه همت تا زمین بوسم
بشارت کرد دولت که اگر بالا خوان و غنیانش

هوا میخواست تا در صف بالا همسری جویم
گرفتم دست و افگندم بصف پای ما جانش

بخوان سلوتم بنشاند خود حاجت نبود آنجا
که اشکم خوش نمک بود و رخ زرین نمکدانش

بدستم داد دست کافی او جام خاص خرسندی
که خاک جرعه چین شد خضر جرعهٔ آب حیوانش

کسی کین منزل و منزل دید ممکن نیست تحویلش
کسی کین نقل و مجلس یافت جا نیست نقلانش

مرا چون دعوت عیسی است عیدی هر زمان در دل
دلم قربان عید فقر و گنج گاو قربانش

مرا دل گفت گنج فقر داری در جهان منگر
نعیم مصر دیده کس چه باید قحط کنعانش

بن داماں شبستان کن بشرط آنکه هر روزی
بساطی باز بی از رخسار و جاروبی ز مژگانش

چو بر دند نسبت غمرت را عوانان فلک سخره
چه جویی زین علفخانه که قحط افتاد در خانش

کنایت از دنیا

[illegible]

بیابی جو تنوری کآن دو آن سوخت بنگاهش | نه بینی نان تنوری کآن طوفان گرد ویرانش
بریده‌ئی جو بجو گیتی ندارد جو درین خرمن | مخر چون ترک جو گفتی بیک جو نان نقابانش
چو صرع آمیخت با عقلی نه سر ماند نه دستارش | چو زر دانه افتاد در بازی بخر ماند نه پالانش
فلک هم تنگ چشمی دان که بر خوان منع مهمان را | در روز و شب دو سنگ است این که از دور آسیابانش
تهی سی بن سنگ ابلق که در زنده است پیش از تو | بسی شیران که دندان خایی پی گرد دست و دندانش
بچرخ گنبد ناگون مرد و نان منی یک خوشه | که یک دیگ تر انگشتر نیامد زان دو پایانش
برین نان یزه ها سنگر که شب از دو برین سفره | که از دریوزه عیسی است کشتکار و ی ابنانش
نماز مرده کن حرص لیکن چو جن خضو سازی | که بی آبی است عالم را و در حیض اند سگانش
و اگر گویم تیمم کن بخاکی چون کنی کاینجا | بخون کشتگان آلوده شد خاک بیابانش
نهادت تن پرستا زا گل خندان گلخن دان | درون سوخت ناپاکی بر آن سبع درم جانش
سگان آز را عید است چون سیر تو خوان سازد | تو شیری گوز زهد اره دشمن سبع الوانش
نعیم پاک بستاند چو گرد آلوده ستار زرد | نه شرم از آدمیست آید نه ننگ از آدم ستانش

دریغا کاش دانستی که در گلخن چه افزاید — ز چندین خوردن خون زان خون حیوانش

بگو با شیر کاندر پوست سگ داری چه جیفه هم — سگ از زنجیر چون در گردد تو هم کاشه مگردانش

کشف در پوست شیر و لیک افعی پوست بگذارد — تو کم ز افعی نه در پوست چون ماندی بجا مانش

سلیمانی مکن دعوی نخست این دیو انسی را — بکش یا بند کن یا کار فرما یا برون رانش

چو جان کار فرمایت بباغ قدس خواهد شد — حواس کارکن در حبس تن مگذار و برهانش

که خوش نبود چو شاهنشه ز غربت در ملک آید — بماند و خاصگان بند او فارغ در ایوانش

سفر بیرون ازین عالم کن و بالا آی ازین عالم — که دل زین هر دو مستغنی است برتر زین و آن دانش

دو عالم چیست دو کفه است میزان آشنیت را — ازین دو کفه بیرونست هر کو هست وزانش

زنی باشد نه مردی کز دو عالم خانه سازد — که ناهید است و نه کیوان که باشد خانه میزانش

ز خاک پای مردان کن چو تخت جاسبان تاجت — وگر تاج از زرت بخشند سر اندر دزد و مستانش

نه درویش است هر کش تاج سلطانی کند شیفته — که درویش آنکه درویشی و سلطانی است یکسانش

تاج زر هیچ است ... ای حاصل آنکه درویش نیست که ...

تاج پادشاهی فریفته نکند یعنی غفلت ... آن پادشاه و آن درویش ...

دگر صنف خاص ترینی ز درویش سلطان دل
که خاک پای درویشی نماید تاج سلطانش

نه خود سلطان درویشان خاص است احمد مرسل
که از نون و القلم طغراست بر منشور فرقانش

چو درویشی بد درویشان نظر به کن که وصف خور
بعریانان ده از زلفت خود بینند عریانش

سخا هنگام درویشی فزون تر کن که شاخ رز
چو درویش خزان گردد پدید آید زر افشانش

سخا بهر خدا کردن با خواریست در همت
که یک بدهی و آنکه ده جزا خواهی ز یزدانش

ز به گر نیکویی باید تو عذرش آفرینش نه
که معذور است مار ار نیست چون نحل از عسل خوانش

اگر چه نحل وقتی نوش آرد نیش هم دارد
تو آن منگر که او حی بک آمد وحی شایانش

میالا گر توانی دست ازین لایش دنیا
که دنیا سنگ استنجاست آلوده به شیطانش

همه کس عاشق دنیا و ما فارغ ز غم ایزا
غم معشوق سنگدل هست بر عشاق یک جانش

بدین اقبال یکهفته که بفزاید مشو غره
که خود ماه دو هفته هست آنگه افزونش نقصانش

بسی چالاکی بید انجیر منگر در مه نیسان
بدان افتادگی بنگر که بینی ماه آبانش

ز چرخ اقبال بی ادبار خواهی لیک ندارد هم
که اقبال ار نه نو هست با ادبار سرطانش

بقایی نیست هیچ اقبال را چند آزمودستی
خود اینک لا بقا مقلوب اقبالست خوانش

بترس از تیرباران ضعیفان در کمین شب
که هرگز ضعف نالان تیغ قوی زخم پیکانش

حذر کن ز آه مظلومی که بیدارست و خون ریزان
تو شب خفته ببالینی که سیل آید ز بارانش

ز تعجیل قضای بد بناهی ساز کاندر پی
بخاک افگنده داری که لرزد عرش از افغانش

چو بیژن داری اندر چه مخسپ افراسیاب آسا
که رستم در کمین ست و نهنگی زیر خفتانش

تو همچون کرم قز مستی و خفته و آتش از زردی
چو کرمی کان بشب تابد ببین پیدا ز دنبالش

سگی کردی کنون العفو میگو گر پشیمانی
که سگ هم عفو میگوید اگر دل شد پشیمانش

اگر پیری که مردن چرا بینند خندانت
که طفل اینک که میزاید همی بینند گریانش

ترا از گوسپندی چرخ دنیا می نهد دنبه
تو بر گاو زمین ده اساس قصر و بنیانش

ز تمهای که اندر خرقه مرموز ستار بخیه
رموز لوح محفوظست اگر خوانی بایقانش

زمین دایه است تو طفلی تو شیرش خورده و چونت
همه خون تو زان شیریکه خوردستی ز پستانش

مخور باده که آن خونیست کز شخص جوانمردان
زمین خورده‌ست بیرون داده از خاک زرستانش

زمین از شخص جباران چو نعش ظالم رعنا
درون سو هست گورستان برون سو هست بستانش

خراسان گر حرم بودی همین کعبه ملکشاهش
ستم قند از فلک بودی همین اختر قدرخانش

قدرخان مرد چون قندی نمود خود سمرقندش
ملکشه رفت چون وزری نگر مد خود خراسانش

ملکشاه آب آتش بود و رفت آن آب بر داماش
کنون خاکستر و خاکیست مانده در صفاهانش

نه بر سنجر شبیخون برد اول گورخان آخر
شبیخون زد اجل تا گورخانه شد شبستانش

زهی دولت کز امکان هدایت یافت خاقانی
کنون صد فلسفی فلسی نیرزد پیش ایمانش

تویی خاقانیا طفلی که استاد تو دین بس به
چه جای ژند و استا هست با زرتشت نیرانش

هدایت ز اهل دین آموز و قول فلسفی مشنو
که طوطی کان ز هند آید نجوید کس ز خرزانش

فرائض ورز و سنت جو اصول آموز و هیئت دان
مجسطی چیست اشکالش اقلیدس کیست و اقرانش

نمازت را نمازی کن به هفت آب نیاز از نی
نمازی کاینچنین نبود جنب خوانند اخوانش

[illegible]

[illegible]

[illegible]

نمازی نیست گرچه هفت دریا اندرون دارد
کسی کاندر پیش هست هفتاد اندکم سلمانش

فقیهی به ز افلاطون که انگشتش چشم درد آید
یکی کحال کابل به ز صد عطار کرمانش

نمازی گرنه علم آرد فلاطون نیز و زن یعنی
که یکدم چار رکعت کرد حاصل شد دو چندانش

دو کون امروز دکانیست کحال شریعت را
بگو خود کحل الجواهر یافتند انصار و اعوانش

به بندار کحل دین الهی چون دسته هاون
به پیش آنکه ارواح چند هاون کوب دکانش

همه گیتی ست بانگ هاون اما نشنود خواجه
که سیماب ضلالت ریخت اندر گوش خذلانش

فلک هم هاون کحلی ست کرده سرنگون گوئی
که منع کحل سائی را نگون کردند زین سانش

ع ... علم ... یعنی ... ترا نمازی ... علم الهی ... ریاضی علم طبیعی علم الهی ... افلاطون ... در ... چهار رکعت ... افلاطون ...

ع ... افلاطون ... حکیم ... ابوالعباس ... هاون کحلی ست ... سرنگون ... منع کحل سائی ...

ایضاً فی نعت النبی صلی الله علیه وسلم

هر صبح سر ز گلشن سودا بر آورم | وز صور آه بر فلک آوا بر آورم
چون طیلسان چرخ مطرا شود بصبح | من رخ ز آب دیده مطرا بر آورم
چون کوه بر لعاب گوزن اوفتد بصبح | هوی گوزن از بر صحرا بر آورم
از اشک خون بباده و ازدم کنم سوار | غوغا بهفت قلعه مینا بر آورم
خود بی نیازم از شتر اشک و نوح آه | کان آتشم که یک تنه غوغا بر آورم
اسفندیار این دژ روئین منم بشرط | هر هفته هفت خوان آتش تنها بر آورم
بس اشک شکرین که زدو بادام زنیان | بس آه عنبرین که بعمدا بر آورم
لب احنوط زاده عنبر کنم چنانک | رخ را وضو باشک مصفا بر آورم
قندیل دیر چرخ فرو میرد آن زمان | کان سر ز باد آتش سودا بر آورم
دلهای گرم بسته ده ز اشتر پی کنم | زان خوش دمی که صبحدم آسا بر آورم
هر دم مسیحی تازه ست حامله | زان مردمی چو مریم عذرا بر آورم

[illegible]

[illegible]

زین رو بیوی چون کرمت سر بباغ هم — از نخل خشک خوشه خرما بر آورم
تر دامنان که سر بگریبان فرو برند — مسیح آورند و من ید بیضا بر آورم
دل در مغاک ظلمت خاکی فسرده شد — ز نقش تابخانه بالا بر آورم
رستی خورم بخوانچه زرین آسمان — وا وازه صلا بمسیحا بر آورم
نی نی من از خراس فلک گرده خسته ام — سر زان سوی فلک بتماشا بر آورم
چون در تنور شرق زند نان گرم چرخ — آواز روزه بر همه اعضا بر آورم
آن سقیم که چون بدم بوی نان گرم — از سینه باد سرد و تمنا بر آورم
آب سیه ز نان سپید فلک کشست — زین نان و آن نان تاب تبرا بر آورم
آبای علویند مرا خصم چون خلیل — بانگ باز نسبت آبا بر آورم
از خاصگان آتش مستم بمهر عشق — هر جا که محرمیست دم انجا بر آورم
در کوی حیرتی که همه عین آگهیست — نادان نمایم و دم دانا بر آورم
چون نای اگر گرفته دهانم بدم چه باک — آینده سر ز راه چشم تماشا بر آورم
ور ساق من چو چنگ ببندد درس — هم سر بساق عرش معلا بر آورم
با روزگار ساخته رنگم ببوی آنک — امروز کار دولت فردا بر آورم

جام بلور در خم روئین بدست ... — دست از دهان خم بدار ار بر آورم

تا چند بهر صیقلی زنگ چهرها — خود در ابر نگ آینه رعنا بر آورم

تا کی چو لوح نشرهٔ اطفال خویشتن — در زرد و سرخ حلهٔ زیبا بر آورم

تا کی برغم کعبه نشینان عروس وار — چون کعبه سر ز شقهٔ دیبا بر آورم

اولی تر آنکه چون حجرالاسود از ملا — خود در لباس عنبر سارا بر آورم

دلق هزار میخ شب آن نیست و من — چون نور سر ز صدرهٔ خارا بر آورم

خارا چو مار برکشم و پس بیک عصا — ده چشمه چون کلیم ز خارا بر آورم

در زرد و سرخ شام و شفق توامم که — تن را بعودی شب یلدا بر آورم

چون شب ز صادق و کاذب بریز بیست — تا آفتابی از دل زردا بر آورم

بر سبزگی آفتاب خارین پس ابرار — پوشم سیاه و بانگ معزا بر آورم

چند از نعیم سبعهٔ الوان چو کافران — کز جحیم سبعه ز امعا بر آورم

شویم دهان حرص بهفتاد آب و خاک — خو آتش ز باد خانهٔ احشا بر آورم

قرص جوین خوش نمکی از سرشک چشم — زانکه دم نبسته دو آوا بر آورم

هم شوربای اشک نه سکبای چرخها — کین شوربا بقیمت سکبا بر آورم

هو بومثال دم چو بر آرد هلال صبح — من نیز سر ز جوخهٔ خارا بر آورم

چون عیش تلخ من بقناعت نبود خوش — زان حنظل شکر شده حلوا برآورم

چون طبع من فزونی عیش آرزو کند — من قصهٔ خلیفه و سقا برآورم

چه عقل را بدست امانی گرو کنم — چه اره بر سر زکریا برآورم

قلب ریا بنقد صفا چون دهم — نشناسم چون ز زیور حورا برآورم

چون آینه نفاق نیارم که هر نفس — از سینه زنگ کینه بسیما برآورم

آن ره روم که توشه حدث طلب کنم — زان زر زرم که نام بعنقا برآورم

شهبازم ارچه بسته دهانم بگاه صید — گرد از هزار بلبل گویا برآورم

سر زان فرو برم که برآرم دمار نفس — نفس از ثریاست هیچ مگو تا برآورم

صهبا گشاده آبی و رز بسته آتشی — من آب و آتش از رز و صهبا برآورم

بلبل نه ام که عاشق یاقوت زر بوم — بر شاخ گل حدیث تقاضا برآورم

دانم علوم دین نه بدان تا بجنگ زرق — کام از سگان جیفهٔ دنیا برآورم

اعرابیم که بر پی احرامیان روم — حج از پی ربودن کالا برآورم

با این نفس چنان همه هشیار نیستم — مستم نهان و عربده پیدا برآورم

اصحاب کهف وارم بیدار خفته ام — ممکن که سر ز خواب بمفاجا برآورم

تن مرده است نفس چو خرگوش هر نفس — نامش بشیر شرزهٔ هیجا برآورم

صفرا همه تبرش نشاند و من ز خواب | چون طفل ترش خیزم و صفرا بر آورم

بنیاد عمر بریخ و من بر اساس عمر | روزی هزار قصر مهنا بر آورم

مردان درین چه عذر نهندم که طفل وار | از نی کنم ستور و تهرا بر آورم

در ظاهرم جنابت و در باطنست حیض | آن به که غسل هر دو بیکجا بر آورم

دریای توبه گو که مگر شامگاه عمر | چون آفتاب غسل بدریا بر آورم

خاقانیا هنوز نه خاصهٔ خدای | با خاصگان مگو که محاذا بر آورم

گرد عیار نقد من آلودگی بسی ست | با صاحب محک چه محاکا بر آورم

امسال گر ز کعبه مرا بازه داشت شاه | زین حیرت آتشی ز سویدا بر آورم

گر بخت باز بر در کعبه رساندم | کاحرام حج و عمره ثنا بر آورم

یکساله فرض بر در کعبه کنم قضا | تکبیر آن فریضه ببطحا بر آورم

حراق وار در فتد آتش به بو قبیس | زاه که چون شراره ز مجرا بر آورم

از دست آنکه داور فریاد رس نماند | فریاد در مقام مصلا بر آورم

زمزم فشانم از مژه در زیر ناودان | طوفان خون ز صخرهٔ صما بر آورم

دریای سینه موج زند زاب آتشین | تا پیش کعبه لولوء لالا بر آورم

از رشته اگر طلبد نفس یا حزن | سر رشتهٔ من از سگ سقیا بر آورم

بر آستان کعبه مصفا کنم ضمیر — زو نعت مصطفی ز گا برآورم

دیباچهٔ سراچهٔ کل خواجهٔ رسل — کز خدمتش مراد و غنا برآورم

سلطان شرع خادم لالای او بلال — من سر به پایبوسی لالا برآورم

در بارگاه صاحب معراج هر زمان — معراج دل بخدمت ماوا برآورم

با قرب قاب قوسین بر خاک درگهش — آوازهٔ دنی فتدلی برآورم

گر دعوتش بخاک سراندیب وا کنم — کوثر ز خاک آدم حوا برآورم

کی باشد آن زمان که رسم بار حضرتش — آواز یا مغیث اغثنا برآورم

زان غصها که دارم از آلودگان عصر — غلغل در آن حظیرهٔ علیا برآورم

دارا و داور اوست جهان را من از جهان — فریاد پیش داور و دارا برآورم

زاصحاب پیش چون سگ کهف اند از حرم — آه از شکستگی سر و پا برآورم

دندانم از سنگ غربت شکسته اند — وقت ثنای خواجه ثنایا برآورم

سوگند خورده ام طبعم که در ثناش — از یک شکم دوگانه چو جوزا برآورم

اشتهای طبع من بنکاح ثنای اوست — زان فال سعد ز اختر اسما برآورم

امروز گر ثناش مرا هست کوششی — رخت از گو ثری بثریا برآورم

فردا من و شفاعت او کار آن سرای — در حضرت خدای تعالی برآورم

ایضا له این قصیده غرا از حرز الحجاز خوانند در کعبه علیا اعظمها الله تعالی بالین مقدسه محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم انشا کرد در یثرب

شب‌روان چون رخ صبح آینه سیما بینند | کعبه را چهره در آن آینه پیدا بینند

گرچه زان آینه خاتون عرب را نگرند | در پس آینه رومی زن رعنا بینند

اختران عود شب آرند و بر آتش فکنند | خوش بسوزند صبا خوشدم از آنجا بینند

صبح دندان چو مطرا کند از سوخته عود | عودی خاک زدند آتش مطرا بینند

صبح را در ردی ساده احرام کشند | تا فلک را سلب کعبه مهیا بینند

محرمان چون ردی صبح در آرند بکتف | کعبه را سبز لباس فلک آسا بینند

خود فلک شقه دیبای تن کعبه شود | همه زر جنبش علم شقه دیبا بینند

دم صبح از جگر آرند و نم از دیده چشم | تا دل زنگ پذیر آینه سیما بینند

دم و نم تیره کنند آینه این آینه بین | گر نم گرم و دم سرد مصفا بینند

راه صبوح زنان راه صبوحی بزنند | دل و جان راه زدن روح چه یارا بینند

بشکنند آن قدح مه تن گردون زنار | که بدست همه تسبیح ثریا بینند

اختران از پی تسبیح همه زیر آیند | کاتش دل زده در قبه بالا بینند

تنگ لرزند ز تسبیح مؤذن بفلک | اخترانی که چو تسبیح مجزا بینند

خوش شدند آن دم صبح آشنو بندند چو شیر | کان ردا جاثیه احرام مسیحا بینند

شاه گفتان تو به از صبح دو شام آزادند | که دل از هرچه دو رنگیست شکیبا بینند

صبح و شام آمده گلگونه دش غالیه فام | زانکه مردان نه بدین رنگ زنان را بینند

صبح صادق پس کاذب چه کند بر تن دهر / چادر سبز دردتا زن رسوا بینند

زانکه نوش شب و روز آمده بر رقعهٔ دهر / دو سیه کالت شطرنجی سودا بینند

لعب دهشت چو تضعیف حساب شطرنج / گرچه پایان طلبندش نه همانا بینند

گر کند خاک درین کاسهٔ مینای فلک / که از و آتش و زهر آبخور ما بینند

غلطم خاک چه حاجت که چو به در نگرند / همه خاکیست که در کاسهٔ مینا بینند

خاکخواران فلک غرّه‌ای بینند چو خاک / خاک بر سر همه را هیچ مگو تا بینند

بگذریم از فلک و دهر در کعبه زنیم / کین دو ور آنهم بدر کعبه تولا بینند

ما و خاک پی وادی سپران کز تف و نم / آه شان مشعله دار و قرهٔ سقا بینند

بازه واقصه و واقص آن آه شویم / که زبرگش برکه برکه سینا بینند

بادیه بحر و بران بحر ز باران چو حباب / قبهٔ شیم زده جابه و احیا بینند

از خفاجه بسر راه معونت یابند / وز عرینه بلب چاه مواسا بینند

گرمگاهی که چو دوزخ دمد از باد سموم / تف با خوزا چون نکهت حورا بینند

قرصهٔ شمس شود قرصهٔ زگونه ز لطف / بهر تفته جگران کافت گرما بینند

چرخ تاریخ صفت شیشهٔ کافور شود / که ز انفاس مریدان دم سرما بینند

علم خاص خلیفه زده در لشکر حاج / چتر شاهیست کز و ماه شب آرا بینند

باز زرین زبر رایت و دستارچه زیر / آفتابی بشب ار آشته عمدا بینند

تاج زرین بسر دختر شاهنشه زنگ / باز پوشیده بگیسوش سراپا بینند

زمی از خیمه پر افلاک و ز بس فلکه زر / بر سر هر فلکی کوکب رخشا بینند

سالکان راست ره بادیه و آن هر خطه / لیکن ایوان امان کعبهٔ علیا بینند

همه شبهای غم آبستن روز طرب است / یوسف روز بچاه شب یلدا بینند
خوشی عافیت از تلخی دارو یابند / تابش معنی در ظلمت اسما بینند
بر شوند از پل آتش که اثیرش خوانند / پس بصحرای فلک جای تماشا بینند
بگذرند از سر موئی که صراطش دانند / پس سوی مائدهٔ جنت ماوا بینند
حفت الجنة همه راه بهشت آمد خار / پس خارستان گلزار تمنا بینند
حفت النار همه راه سقر گلزارست / باز خارستان سرتاسر صحرا بینند
شوره بینند بره پس بسر چشمه رسند / غوره یابند بزر پس می حمرا بینند
آب ابرست گز و شوره و ذات انگار / آب مهرست گز و غوره منقا بینند
خر کعبه است که در باغ دل و راه امید / شوره و غوره با چشمه و صهبا بینند
تخم کاینجا فکنی کشت تو آنجا درروند / جوی امروز کنی آب تو فردا بینند
بر دلی در ره نیکی چه کنی کاهل نیاز / نیک را هم نظر نیک مکافا بینند
تشنگانی که ز خون سیر شوند از می عشق / دل دریاکش شان هست چو دریا بینند
دیو گز و آدمی محرم شنو و ناله کوس / چون حریر علمش لرزه ز آوا بینند
گوسفند فلک و گاو زمین رهنما / حاضر آرند دو قربان مهیا بینند
پی غلط کرده چو خرگوش همه شیردلان / راه تنها شده تا کعبه به تنها بینند
آسمان در حرم کعبه کبوتروارست / که بانگش بدر کعبه مسما بینند
آسمان گوز کبودی به کبوتر ماند / بر در کعبه معلق زن و دروا بینند
این کبوتر که نیارد ز بر کعبه پرید / طیرانش نه ببالا که به پهنا بینند
شقه گز بر کعبه فلکش میخوانند / سایهٔ جامهٔ کعبه است که بالا بینند

روز و شب را که باصل از حبش و روم آرند ✽ پیش خاتون عرب جوهر والا بینند

حبشی زلف و یمانی رخ و زنگی خال است ✽ که چو ترکانش تتق رومی و خضرا بینند

جان فشانند بر آن خال و بر آن حلقهٔ زلف ✽ عاشقان کان رخ زیتونی زیبا بینند

کعبه بینند ز سر حلقه در حلقهٔ زلف ✽ نقطهٔ خالش از آن صخرهٔ صما بینند

مشتری عاشق آن زلف و رخ و خال و دست ✽ که چو گردونش سراسیمه و شیدا بینند

گفتی آن حلقهٔ زلف از چه سیه است چو شب ✽ که ز خالش سهی عنبر سارا بینند

کعبه دیرینه عروسیست عجب نی که برو ✽ زلف پروانه و خال رخ برنا بینند

حلقهٔ زلف کهن رنگ بگرداند لیک ✽ خال را رنگ همان غالیه گونا بینند

عشق بازان که بدست آرند آن حلقهٔ زلف ✽ دست در سلسلهٔ مسجد اقصی بینند

خاکیان شان که بر آن سنگ سیه بوسه زنند ✽ نور در جوهر آن سنگ مصفا بینند

از پس سنگ سیه بوسه زدن گاه وداع ✽ چشمهٔ خضر ز ظلمات مصفا بینند

گر بکعبه فلک از نور مجسّد دیدند ✽ در مدینه ملک عرش معلا بینند

خاکیان جگر آتش زده از باد سموم ✽ آنچو رخاک در حضرت اعلا بینند

مصطفی پیش جلالق فکند خوان کرم ✽ که مگس ران وی از شهپر عنقا بینند

عیسی از چرخ فرود آید و ادریس ز خلد ✽ کین دو ور ازلهٔ خوان ماحضر طاها بینند

خاصگان بر سر خوان کرمش دم نزنند ✽ ز آن ابا با که برین خوانچهٔ دنیا بینند

زعفران رنگ نماید سر سکباش ولیک ✽ گونه سنگ مگس ست آنکه ز سکبا بینند

عقل واله شده از فر محمد مانند ✽ طور پاره شده از نور تجلی بینند

عقل و جان سمت بیاسین چو یسین بشکنند ✽ تن چو نون کز قلمش نور کنی یا بینند

او گرفته ز سخن روزه و از عید سخاش — صباع خواهان ز کوه آدم و حوا ببینند

شیر مردان حجرمش سگ کهف اند همه — اینت شیران که ز آتش هیجا بنشینند

سرمه دیده ز خاک در احمد سازند — تا لقای ملک العرش تعالی ببینند

حضرت اوست جهانی که شب و روز جهان — سائح و مقیم ست کز آن روشنه غرا بنشینند

دادخواهان که ز بیداد فلک ترسانند — داد از آن حضرت دین و ز دادار آیه ببینند

بنده خاقانی و درگاه رسول الله زانکه — بندگان حرمت از این درگه والا ببینند

خاک مشکین که ز درگاه رسول آورده است — حرز بازوش چو کهف و چو طاها ببینند

مصطفی خاطر و حسان عجم مدح سرای — پیش سیمرغ خمش طوطی گویا ببینند

گرچه حسان عجم را همه جا جاه دهند — جاهش آن به که به خاک عربش جا بنشینند

گرچه در لفظ سیه چهره توان دید و لیک — آن نکوتر که در آئینه بیضا ببینند

لاف از آن روح توان زد که بچارم فلکست — نی ز هر روح که در تربت غبرا ببینند

یادش آید که به شروان چه بلا برد و چه بند — بکسی کان پشه و باشه ز عنقا ببینند

بسکه دید آفت اعدا ز پی انس عیال — مردم از بهر عیال آفت اعدا ببینند

موسی از بهر صفورا کند آتش خواهی — وان شبانیش هم از بهر صفورا ببینند

ز فریب فلک آزرده دلش خوش نکند — تا فلک را چو دلش رنگ معادا ببینند

کی توان برد بجز ما ز دل ما غصه — کاستخوان غصه شده در دل خرما بینید
سخنش معجزهٔ دهر از این سخنباره — بنجد اگر بشنوند اهل عجم یا بینند
چون تمسکت بحبل الله ز اول دیدند — حسبی الله وکفی آخر انگشا ببینند

قصیده

نثار اشک من هر شب شکر ریزیست پنهانی — که همت از نثار شو نیست با زانو و پیشانی
چو هم زانو شوم با غم گریبان زانکم دامن — سرم را بر سر زانو کند دامن گریبانی
سرم زان جفت زانو شد که از تن حلقه سازم — دران حلقه ترازو دار عیاران روحانی
دلم کعبه است و تن حلقه چگونه حلقه کازرا — ز بس دندانه کش بینی دهان فرش خوانی
سر احرامیان عشق بر زانو به است ایرا — صفا و مروهٔ مردان سر زانوست دانی
تو زین احرام زان کعبه چه دیدی کز برون چشمت — ز کعبه پوششی دیدست از احرام عریانی
شدست آیینهٔ زانو بنقش از شانهٔ دستم — که دارم چون بنفشه سر بزانو از پشیمانی
ملخ کردار خون آلودم از باران اشک آری — ملخ سر بر سر زانوست خون آلوده بارانی
هوا را دست بربستم خرد را پای بشکستم — ز صرافم چه خواهم کرد نقد انسی و جانی
هوا خفته است بستر کرده از پهلوی نومیدی — خرد مستست بالین کرده از بازوی نادانی
ازان شد پردهٔ چشمم بخون بکری آلوده — که غم با لعبتان دیده جفتی کرده پنهانی

به من بر روزن چشم عروس روز نظاره | که بینند بچگان دیده را در رقص مهمانی
به سجده آه من در برج آتش خیبری وانگه | رسن واره آتشین خیزد گره گیر زنجانی
به خون ساده نامانده اشک خاک سود دارد رخ | مگر رخ لعل بیکانست و اشکم لعل پیکانی
رقوم اشک اگر بینی بعجم و نقطه بر وی هم | ز سوز غم ز هر حرفی بجد و همزه برخوانی
به بستم حرص را چشم و شکستم آز را دندان | چو میم اندر خط کاتب چو سین در حرف دیوانی
مشاع آمد میان عیسی و من گلشن حدث | بجان آن نیمه بخریدم هم از عیسی بارزانی
دل از تعلیم غم پیچد معاذ الله که بگدازم | که غم پیر دبستانست و دل طفل دبستانی
ازان چون لوح طفلانم بسرخی اشک و زردی رخ | که دل را نشره عیدست ازان پیر دبستانی
شب غمهای من چون شد بصبح شادی آبستن | شود سامان نقش من همه بر گنج سامانی
فلک چون آتش دهقان سنان کین کشد بر من | که بر بلک مسیحم هست ساحی و دهقانی
مرا شد گلشن عیسی ز رنگ آفتاب آنکه | سپهر فرمود دیلم وار و زو بخت کرد ماکانی
مرا آئینه وحدت نماید صورت عنقا | مرا پروانه عزلت دهد ملک سلیمانی
چه جای عزلت بلکست کانجا ساخت همت خوان | که عنقا مور خوان گشت و سلیمان مرد همخوانی

اگر چون عیسی از خورشید سازم خوانچه زرین
پر طاوس فردوسی کنند بر خوان مگس رانی

بدست همت از خاطر برانم غم که سلطانان
مگس رانها کنند از پر طاوسان بستانی

نکوئی بر دل است از دهر و بد بر طبع آلوده
طرب بر مردم است از عید و غم بر گاو قربانی

دلم را نیست ایمن پیش است آسایش ماندگان از پس
که راهش سنگلاخ است و هم افگند اسپ پالانی

بهفتاد آب خاک از دل بشویم گرد ظلمت را
که هفتادش حجب پیش است هر هفتاد ظلمانی

دل اینجا علتی دارد که نضجش نیست در شبها
هنوز آن روز نش بستست او بیمار بحرانی

هنوز صفرا اسفندیارش نرفت از هفتخوان بیرون
هنوزش در نور زر و تن عروسانند زندانی

دلم چون بر نشستن خواست سلطان خرد گفتا
که بر باد هوس منشین که شمع روح بنشانی

ندیدی آفتاب جان در اسطرلاب اندیشه
نخواندی احسن التقویم در تحویل انسانی

نه هر زر وست آنچه دیدیش نه عشوه است آنچه خواندی
نه مهمل عالمی نطقی نه قاصر علم یزدانی

بدست شرع لبس طبع میدر گر خردمندی
بآب عقل حیض نفس میشو گر مسلمانی

چو طاؤست چه باید لبس اگر بازی هوا گیر
چو خرگوشت چه باید حیض اگر شیر نیستانی

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بگو تا الفغند از این بازار مگذر خاک بیزی کن
که اینجا ریزها ریزند صرافان ربانی

مقامات خاک بیزی است زر یابد بدست آری
تو زر در خاک بیزی بیز می آخر دست میبانی

اگر خواهی گرفت ار زیر زر ورزی و زه عزلت
کلوخ انداز را از دیدهٔ اوق زیر ریحانی

چه سود از لوح اگر مانند نقطه اولین حرفی
که از روی گرانباری ز ابجد حرف پایانی

اگر تکبیره نماز مرده خواهی کرد بر گیتی
وضو از آب امان کن که بس آلوده دامانی

درین ظلمت سرای هر خرسندی طینت پس
چو تسکین باز زاو باشد کند دردی تو درمانی

بخوان دهر چون دولاب یابی کاسها شسته
که بر دولاب گردون هست کاسش کاسه گردانی

عیار دهر کم از زر ست دیدم ز آتش همت
زرش زلفست چون آتش ز زر آمیست ارزانی

بکشتی ماند این ایام و بادش چرخ سرگردان
باعمی ماند این گیتی و قائد باد آبانی

فلک هم مرکب تندست کز جولان گه گیتی
عنان بر باد پر دم دارد و زر روی تنگ میدانی

همه دور فلک جورست و تو وام فلک داری
ز پرکار فلک بیرون توانی رفت بتوانی

فلک آشفته بدبختی است در کار نکوکاران
چو نحسی بار بدبختی کش از مستی و حیوانی

اگر با بخت نر ماده قرینند این خداوندان
تو چون دوران بفحلی ساز کافر فحل دورانی

بهر ناسازی در ساز و دل در ناخوشی خوش کن
که آبت زیر گاه است و کمالت زیر نقصانی

بمعلولی تن اندر ده که یاقوت از فروغ خور
شفر جل رنگ بود اول که آخر گشت رمانی

چو خورشید و چو ایمان شو که ویرانها کنی و شر
برهنه خلعها می بخش اگر خورشید ایمانی

[illegible]

[illegible]

چو درویشی بدین شان نظر به کن که جرم خور — بعوری گرد عوران از افتک پوش زمستانی
اگر بر بوی یکرنگی گزیرت نیست از یاری — بیاره بد قناعت کن که بی یار نیست بی جانی
نه عیسی داشت از یاران کمینه سوزنی در بر — نه سوزن شبه دجالست یکچشم صفاهانی
وگر عنقائی از مرغان ز کوه قاف دین بگذر — که چون بی قاف شد عنقا عنا گردد ز نالانی
سلاح از بهر دین بهتر که زنبور از پی شهدش — چو کیلی کور دین پوشست و من گرد و کیلانی
ازان در خرقهٔ آدم خشن خوئی که در باطن — مرقع دار ابلیسی ملمع کار شیطانی
ترا در رنگ آزادان کجا معنی آزادی — که ازرق پوش چون پیکان خشن شیرت سیاهانی
ازان بر سر زنندت تیک همچون پای پیلانی — که سندانی و در تیغ شکل کعبه را مانی
ز جیب موسوی لافی و بس چون امت ... — نه اهل تسع آیاتی که مرد سبع الوانی
فرو کن قطع آزادی بر افگن لام ... — که با لام سیه پوشان نماند لاف لا ثانی
یهودآسا عیاری و زیر تحت ... — اگر شان بر در اغیار دین مبنی بدربانی
بسختی جان سبک میدار تا چون سنگساران — چو سنگ در پیش سنگساران بلا به دم بجنبانی

[illegible]

بنفشه پیر زن ماند حضور ناکسان کاول
وضو باطل کند و آخر ندارد نار نسیانی

هوا چون خاکپای آزخوک پایگاهت شد
خراج از دهر رومی وی ز زنگی خوی بستانی

چه باشی مشک سقایان گهی دق گه استسقا
نثار افشان هر خان ز کوته آستان خوانی

عمارت جوی شد طاوس زاران پای گلگین دارو
ولیکن سر بزرگی یافت بوم از بوم ویرانی

شبه را گر سیه پوشی براند نام آزادی
به از یاقوت اطلس پوش داغ بنده فرمانی

نماند آب و ناجای مگر در جوی درویشان
تا به دانه ایشان لب بازار مرغ ایشانی

چه آزادند درویشان ز آسیب گرانباری
چه محتاجند سلطانان باسباب جهانبانی

بد اسلطانیا کو را ابو در بحر دل آتش
خوشا درویشیا کو را بود گنج تن آسانی

پس از سی سال روشن گشت بر خاقانی این معنی
که سلطانیست درویشی و درویشیست سلطانی

ز دیوان ازل منشور کاول در میان آمد
امیری جمله را دادند سلطانی بخاقانی

نخوان معنی آرائی براهیمی پدید آمد
ز پشت آذر صنعت علی نجار شروانی

سخن گفتن بکه ختم است می بینی و بپرسی
فلک را این که میگوید بخاقانی بخاقانی

وگر بر احمد مختار خواند اینچنین شعری
ز صدر او ندا آید که قد احسنت حسانی

عراقم جلوه کرد امسال بر لشکرگه سلطان
که بودش ز آفتاب خاطرم لاف خراسانی

چو آواز وفات ناصرالدین در عراق آمد
من و خاک عراق آشفته گشتم از پریشانی

بنالد جان ابراهیم و گرید دیدهٔ کعبه
بر ابراهیم ربانی و کعبهٔ صدق ابانی

مرا او بود هم نوح و هم ابراهیم و دیگر کس
همه کنعان نا اهلند با نمرود کنعانی

خلافت زار احمد بود و هم احمد اگر دانش
که فاروق و یقینی و ذو النورین فرقانی

دل از نیش سیف چون موسی تن چندان ثعبان
که مرده آن موسی دستی که کلکش کرد ثعبانی

ز قطران شب و کافور روزم حاصل آید
که از نم دیده کافورست و زغم جامه قطرانی

اگر کافور یا قطران عزا دارند فرزند
مرا کافور قطران داد داغ و درد پنهانی

دلم مرگ پسر هم سوخت و غم در جانم زد آتش
که همیش عرق شریان گشت و دوش و جسمانی

سخن در ماتم است اکنون که من چون مریم از اول
در گفتن فرو بستم ز مرگ عیسی ثانی

علی را اگر که غوغای حوادث گشت عثمان از
علی وار از جهان بگسل که ماتم دار عثمانی

وحید ادریس عالم بود و لقمان جهان ما را
چو مرگ آمد چه سودش دانش ادریسی و لقمانی

بیکدم باز رست از چرخ و زنگ سعد و نحس او
که این تثلیث برجیس است و آن تربیع کیوانی

این قصیده فی البدیهه بر شط دریا نزدیک آتش خود سوز در صفت عید گوید

در پردهٔ دل آمد این کشان خیالش
جان شد خیال بازی در پردهٔ وصالش

بود آفتاب زردی کان روز رخ در آمد
صبح دو عید بنمود از سایهٔ هلالش

چون صبح خوش بخندد از هست نیست مرد — من هست نیست گشتم چون سایه حمائلش

چشمش ز خواب و غمزه ز تبویر سرخ کافر — شهد سپید در لب موم سیاه خالش

آن خال نیم جو بنگر از نقطه زره کم — بر نقطه حلقه گشته زلف زره مثالش

دل خاکپای او شد شستم بهفت آتش — جان صید زلف آمد دیدم بهفت حالش

یار از برون پرده بیدار بخت بر در — خاقانی از درون سو بیخوابه خیالش

که دست بوس کردم گه ساعدش گزیدم — لب خواستم گزیدن ترسیدم از ملالش

از گرد جنبش خسرو وز خون وحش صحرا — مشکین زره قبایش رنگین سپر قذالش

دیدم که سرگران بود از خواب صید کرده — از صیدگاه خسرو کردم سبک سوالش

گفتم بدیدی آخر رایات کهف است — وان مهد جای مهدی چتر فلک ظلالش

وان عمر خوار دریا وان روزه دار آتش — چون معتکف برهمن قوت نه منالش

آن تیغ شاه شروان آتش نمای دریا — دریا شده غریقش آتش شده نکالش

گفتا که چند شب من دولت بهم نخفتیم — اندر رکاب خسرو در موکب جلالش

از بوی مشک تبت کان صحن صیدگه را — آغشته بود با خاک از نعل بور و جالش

بل غرقه آب دریا در گوهر حسامش — بل آب زهره شیران در آتش قتالش

شه بر کنار دریا زان صید کرده نهنگی / لب تشنه بود بحر و بود آمدن محالش

آهیخت تیغ هندی چون چشمه مصفا / تا بحر گشت سیراب از چشمه زلالش

مصروع بود دریا کف بر لب آوریده / آمد سنان خسرو بنوشت حرز حالش

یکهفته ریخت چندان خون سباع کز خون / هفتم زمین ملا شد نگرفت زان ملالش

در مرکز مثلث بگرفت ربع مسکون / فریاد اوج مریخ از تیغ مه صقالش

چون آفتاب هر سو پیکان آتش افشان / جوزای شاه یعنی دست سخا سگالش

مه بر سر کمانش آورد چرخ چندان / کز دور قاب قوسین دیدند در شمالش

ز انسان که روز مجلس هر خلعتی که بخشد / ز اطلس لطانه سازد پروانه نوالش

بر شخص شرزه شیران از خون قبای اطلس / مقراض وش بریده مقراضه نصالش

چون بر اسد رسیدی چون سنبله سنانش / از ضربت الف سان گردی چو شین دالش

دریا شود چو نارنگ از تیغ شاه گلگون / لعل پیازئی از خون یکیک بشیر والش

سوفار وش ز حیرت وحشی دهان گشاده / شه چون زبان خنجر کرده به تیر لالش

[illegible]

[illegible]

[illegible]

رخسار بحر دیدم از حلق شرزه شیران — گلگونه داده از خون شاه فلک فعالش
اجسام وحش گشته ز ارواح خالی ای سیر — از تیغ شه که دین را سعد است اتصالش
تشریف ضربت او ارواح وحشیان را — تعلیم شکر دادی هنگام انفصالش
از دور تیغ تیزش چون سبزه وش نمودی — گستاخ پیش رفتی هم گور هم غزالش
آهو نخورد سبزه سبزه بخورد او را — انسی شدی چو دادی از وحشی انتقالش
چه فخر پادشا را از صید گور و آهو — گر صید شیر گردون هم عار داشت بالش
هم کاشکی که ذره بس فخر نیست آنرا — گر خور خواره آمد و ز ماه نو خلالش
گر خاک صیدگاهش بگذارد آسمانها — بهر حنوط رضوان تحفه برد شمالش
صیدی چنین که گفتم و اقبال صیدگر را — شعری زنند قرعه سعد السعود فالش
دوشیزگان جنت نظاره سوی مردی — کالبستن ظفر شد تیغ قضا جدالش
گفتند آنک آنک کیخسرو زمانه — در زین سمند رستم در کف کمند زالش
مختار خلق عالم خاقان اکبر آمد — کار جام اخشکست از زادن همالش
شاهی که در دو عالم طغرای مملکت را — هست از خط ید الله توقیع لایزالش
شاهیست سایه دین نور است سایه حق — تایید حق تعالی گردند اتعالش
زان جام گوهرآگین جمشید خورده حسرت — زان ترح اژدهاسر ضحاک برده مالش

یارب که آب دریا چون نفسرد ز خجلت — بیند چو این عواطف بیرون ز اعتدالش

گویی سرشک شورست از چشم چرخ دریا — کز هیبت پلارک شه نیست صبر و حالش

دریا ز شرم جودش بگریختی چو زیبق — اما چهار میخ ست اینک زمین عقالش

یا از مسام کوهست آبی خوی خجالت — کاندر خور نثار شه نیست گنج و مالش

روح القدس براقش وز قدر هیکل او — خورشید چرخ میخ زر از پی نعالش

قطب فلک کالش هست از کمال رتبت — جرم سهیل چرم ادیم از پی دوالش

آن شاه عرش هیبت خورشید صبح رایت — چترش همای نصرت آفاق زیر بالش

دهرست پیر مردی زال عقیم دنیا — چون بادریسه یک چشم این زال بد فعالش

چون تار دق مصری در دق مرگ حکمت — نالان چو نیل بحرست از ناله تن چو نالش

شد دهر پیر راست زان از سر طراوت — شد بادریسه پستان این زال خورده سالش

مه شد موافق او در دق بدین جنایت — هر سال در خسوفی گرد آسمان نکالش

گر داشت خصم تاری چون نای صد زبانی — چون آب شد فسرده بی آب شد مجالش

افسرده شد ز گردون خواهد ز تیغت آتش — هم کاسه سر او خواهد شدن سفالش

جاسوس تست بر خصم انفاس او چو در شب — غماز دزد باشد هم عطسه هم سعالش

هر کو ز طریق نخوت آمد بدار ملکت — دیدی این شرف که داری زان نقد شد وبالش

[illegible]

[illegible]

ور تو گیا رسد کس چون موسی اندر آتش | گردد درخت صلی نه جز برق اشتعالش
هر کو بکحل پاکت هست آفتاب بینا | از آفتاب ناید یک دیده در حوالش
خورشید گر ترفع و نبال قطب آرد | چون آستی نه بیند از سر کشند دوالش
ای گوهر کمالت مصباح جان آدم | خورشید امر نخچیه در شش هزار سالش
خاقانی از ثنایت نو ساخت خوان معنی | کو میزبان نطقست و این نیکوان عیالش
خاک در تو باد از خوان آسمان به | صدر تو عرش و فرش جنت صف نعالش
زمانت حرز توحید اندر میان جانها | جان در میان زمانه از بهر امتثالش
از بندگان حضرت شاهان سر فگنده | قیصر کم از غلامش سنجر کم از نیالش
تا آل مصطفی را از ایزد درود باشد | بر تو درود باد از مصطفی و آلش

ایضا قصیده فی مدح سلطان الاعظم جلال الدین اخستان صبح عید من خدمة السلطان

خورشید کسری تاج بین ایوان نو پرداخته | یک اسبه بر کوهی فلک میدان نو پرداخته
عیسی کده خرگاه او وز دلو یوسف چاه او | در حوت یونس گاه او بستان نو پرداخته
این علت جان بین همی علت ده و ای عالمی | بر سام دی را هر دمی درمان نو پرداخته
ابر از هوا بر گل چکان مانند رنگی دایگان | در کام رومی بچگان پستان نو پرداخته
برده بچارم منظره مهره برون از ششدره | نزل جهان را از بره خوان نو پرداخته
هان شاخ دولت بنگرش کامثال نیک آید برش | چون باربد مرغ از برش دستان نو پرداخته
شاه فلک درگاه تو داده جهان آگاه تو | چون حصن دین را شاه نو میدان نو پرداخته
هان النثار ای قوم هان جان مژده آمد ز | کاینک شهی شروان نشان ایوان نو پرداخته

بنمود اختر تا بن هر بخشید افسر تا ظفر | اقبال خسرو تا بن فر گیهان نو پرداخته
خسرو جلال الدین هنر دارای شروان ابن هنر | در رزمش سپهر آیین هنر دوران نو پرداخته
قصرش گلستان ارم صدرش دبستان نعم | در هر شبستان کرم بستان نو پرداخته
محراب خضر ایوان او زو آب حیوان خوان او | در هر شکارستان او حیوان نو پرداخته
فراش صدرش هر شهی هر چنین میدان گهی | چرخ از مه نو هر مهی چوگان نو پرداخته
گردون چو یلماقی از رزمش بسته نطاق بر درش | در هر وثاقی از زرش ایوان نو پرداخته
هر خاک پایش قبله هر آب دستش دجله | بر بذل او در بذله صد کان نو پرداخته
اشکال دولت کرده حل بر تیرش از روی محل | این سبز پیکان از حمل پیکان نو پرداخته
کلکش اندر آهرمان بهر دو آتش هر زمان | هست از فم الحوت آسمان دندان نو پرداخته
چون از لعاب شیر نر دندان گاو ست آبخور | تیغش بر اعدا از مقر زندان نو پرداخته
بادا لقا حصن تنش وز گرز البرز افگنش | بر حصن جان دشمنش عصیان نو پرداخته
حکمش ولیعهد قدر یک انس سلطان ظفر | تیرش ز طغرای هنر فرمان نو پرداخته
تریاک عدلش هر دمی اکسیر جان عالمی | خاقانی از مدحش همی دیوان نو پرداخته
ایوانش را از کعبه بیش احسانش زمزم زنده پیش | از تو مبنیش حلم خویش ارکان نو پرداخته

فی مدح سلطان الاعظم جلال الدین اخستان حین ودع بین خدمة السلطان

کوی عشق آمد شد ما بر نتابد بیش از این | دامن تر بردن آنجا بر نتابد بیش از این
در صف بازار عشق از جان و جان گفتن بهست | کیسه قدر سرمایه سودا بر نتابد بیش از این
بر سر کویش بوسیم آستان و بگذریم | کاستان تنگست ما را بر نتابد بیش از این

برامید کشتن اندر پای بوسش زنده ایم
پرنیازان را تمنا برنتابد بیش ازین

ما بجان مهمان زلف او و جان با ما بجنگ
کین شبستان زحمت ما برنتابد بیش ازین

دل ز زنبستان خیال او بکوی خرم است
مرغ زندانی تماشا برنتابد بیش ازین

رشته جان تا دو تا بود اندهش میکشید
چون شد اکنون تا شته یکتا برنتابد بیش ازین

با بلورین جام بهر می مدارا کردمی
چون شکسته شد مدارا برنتابد بیش ازین

از سر شکسته خون حشر کردی مکن خاقانیا
عشق سلطانیست غوغا برنتابد بیش ازین

آب ما چون نیست روشن ظلمت ما خاکیان
بارگاه شاه دنیا برنتابد بیش ازین

در دم و داویم حضرت را حضرت روح قدس
روح قدسی دردسرها برنتابد بیش ازین

نفس طاهاراست یک شب قاب قوسین زد دو دق
گرد و گرد نفس طاها برنتابد بیش ازین

کعبه را یکبار حج فرض است و حضرت کعبه است
حج ما هر هفته عمدا برنتابد بیش ازین

شخص انسان را ز حق یک روح عقلانی عطاست
روح ده زان نیست کاعضا برنتابد بیش ازین

عید هر سالی دو بار آید که آفاق جهان
بیشتر آذین زیبا برنتابد بیش ازین

آن سعادت بخش حضرت نگذرد از آنکه
دیو را فردوس ماوا برنتابد بیش ازین

خبث ما را بارگاه قدس ورنگند از آنکه
جیفه را زاتخر مصفا برنتابد بیش ازین

ننگ ما زان درگه عالی برون افتاد از آنکه
خوک را محراب اقصی برنتابد بیش ازین

حضرت پاک از چو ما آلودگان آسوده زانکه
کعبه پیلان ابرها جا برنتابد بیش ازین

ابرهه دانست که از بهر شفاعت کعبه آمده زیرا گفت شفاعت کعبه را قبول نخواهم کرد الی طلب کعبه شفاعت کرده صاحب برای شتران آمده ام من از او نزد کعبه آمد و خدا طیرا ابابیل را فرستاد که سنگ ریزه افکنده تا جمیع هلاک شدند

شیر مشهار از سگ دیوانه وحشت برنتافت — نور جبهه شور عوا برنتابد بیش ازین

کی عجب کز گاو رستی زرگری گوساله ساخت — طبع صاحب کعب بیضا برنتابد بیش ازین

گرچه عفریت آید و در عرش سبائی زند جم — دیدنش جمشید والا برنتابد بیش ازین

آری آری با نوای ارغنون دهقان — بانگ خر سمع مسیحا برنتابد بیش ازین

گرچه صهبا را به بید سوخته راوق کنند — بید را کاسات صهبا برنتابد بیش ازین

از در خاقان کجا پیل افگند محمود را — پیدره بردن پیل بالا برنتابد بیش ازین

دست چون چغزاش وروی کلک چون زر آفتاب — گنج زر دادن به یغما برنتابد بیش ازین

مشتری کو هر سال زی برجی رود ما را چو ماه — هر مهی زفتن بجوزا برنتابد بیش ازین

ما شرف داریم بر غیری بنعمت از درگاه شاه — رشک بردن بهر یغما برنتابد بیش ازین

گر ملخ زانیست بر پا موزه زرین شاه — زان او را منت دیبا برنتابد بیش ازین

در حضور انعام دیدم و بغیبت نیست آن — قرض احسان تقاضا برنتابد بیش ازین

خسرو مشرق جلال الدین که برق خنجرش — هفت چشم چرخ خضرا برنتابد بیش ازین

ایزد از تیغش پی ما تک جحیمی نو کند — کان جحیم ارواح اعدا برنتابد بیش ازین

کاشکی قدرت ز حکمش نو زمینی ساختی … کین زمین کم زرش به تنها برنتابد بیش از این

از سر تیغش دل سیر فلک ترسند که شیر … وین دران آتش همانا برنتابد بیش از این

گرم تر زیر ز بانگ رعد و تنین فلک … شیر داز گرزش کما و ابر نتابد بیش از این

وز نهیب تیرش سر گاو زمین گردد از آنکه … ذره بار کوه خارا برنتابد بیش از این

دولتش را نو عروسی دان که عکس عقد پروین ش … دیده این زال عنا برنتابد بیش از این

طالعش را شهسواری دان که بار هودجش … کوهه عرش معلا برنتابد بیش از این

رخش همت از گردون تنگ می بست آفتاب … گفت بس کین تنگ پهنا برنتابد بیش از این

تا شد اقبالش همای قاف تا قاف جهان … کوه قاف او بار عنقا برنتابد بیش از این

بو المظفر حق طراز و خصم باطل پرور است … دور باطل حق تعالی برنتابد بیش از این

ظل حق است اخستان همتاش مهدی چون نهند … ظل حق فرد است همتا برنتابد بیش از این

نام شه زان اول و آخر الف کردند و نون … یعنی اندر ملک طغرا برنتابد بیش از این

طفل را اگر جده وقت آبله خرما دهد … چون بسر شام است خرما برنتابد بیش از این

شاه جان بخش است ما بر شاه جان گر ده نثار … آب بفزودن بدریا برنتابد بیش از این

تا شد از ابر کرم سود انشان هر مغز را … کس ز طبع بحر سودا برنتابد بیش از این

خاکپایش زاب خضر و باد عیسی بهتر است … قیمت یاقوت حمرا برنتابد بیش از این

شه سلیمان است و من مرغم مرا خواندست شاه … دانهٔ مرغان دانا برنتابد بیش از این

از مثال شه امید مرده من زنده گشت / روح را برهان احیا بر نتابد بیش ازین
نوک کلک شاه را چون رانگمیر گسترد / غالیه زلفین حورا بر نتابد بیش ازین
عقل را گفتم چگوئی شاه دردسر ز من / بر تواند تافت گفتا بر نتابد بیش ازین
پس خیال شاه گفت از من یقین بشنو که شاه / گویدت بر تابم اما بر نتابد بیش ازین
همچنین از دور عاشق باش و خوش خوش گو که هی / درد سر کمتر ده او را بر نتابد بیش ازین
زحمت آنجا چون توان بردن که بر جوار مسیح / خرمگس را صحن حلوا بر نتابد بیش ازین
هم بجای آن شاه کز درگاه شاهان فارغم / حرص را دادن تبرا بر نتابد بیش ازین
شاه از مغز زکام آلوده اعذری بنهند / کو نسیم مشکسارا بر نتابد بیش ازین
بر قیاس شاه شرق کارسلان شاه سخاست / دیدن یکتاش و بغرا بر نتابد بیش ازین
بر امید زعفران کو قوت دل بر دهد / معصفر خوردن لبکبا بر نتابد بیش ازین
عمر دادم بر امید جاه و حاصل هیچ نه / مشک بر دادن بنکبا بر نتابد بیش ازین
من همه همت جز اسباب سفر دارم مرا / در حضر ساز مهیا بر نتابد بیش ازین
توسن اسب مرغزاری کز ضیعت باز ماند / آخر جرب بهنا بر نتابد بیش ازین
خاطرم فحل ست کو سحر انور وآمد چو شیر / شیر بستن گربه آسا بر نتابد بیش ازین
زخم مهماز و بلای تنگ و آسیب لگام / اسب بر دست توانا بر نتابد بیش ازین
پیل را گر گرم سیر هند بیرون آورند / در خزر بستن به سرما بر نتابد بیش ازین
سنقری کو در خزر با سردسیر آموخته ست / در حبش بستن بگرما بر نتابد بیش ازین
خط دست شاه دیدم کش معما خواند عقل / عقل را خط معما بر نتابد بیش ازین
مدح شه چون جابجا منزل بمنزل گفتنیست / ماندن مادح بیکجا بر نتابد بیش ازین

شه مرا زر داد و گوهر دادمش بر جای زر
آن کرامت را مکافا برنتابد بیش ازین

یک رضای شاه شاه آمد عروس طبع را
از کرم کابین عذرا برنتابد بیش ازین

من بمدح شاه نقبی برده ام در گنج غیب
بردن نقب آشکارا برنتابد بیش ازین

تیر چرخ از نیزهٔ کلکم سپر بفکند زانک
هیچ تیغ نطق هیجا برنتابد بیش ازین

کند پایم در حضور اما زبان تیزم بمدح
تیزی شمشیر گویا برنتابد بیش ازین

از بس تحریر نامه کرده ام سد السحر
معجز آوردن بمبدا برنتابد بیش ازین

دادمش تصدیع نثر و میدهم ابرام نظم
دانم ابرام شناسا برنتابد بیش ازین

از سر خجلت مرا چون آینه با آینه
خو برون دادن بسیما برنتابد بیش ازین

بر بدیهه راندم این منظوم و نشتر دم قلم
هیچ خاطر وقت انشا برنتابد بیش ازین

چون تجاسر کرد خاطر مختصر کردم سخن
کان تجاسر سمع اعلا برنتابد بیش ازین

باد خضرای فلک لشکرگهش کاعلام او
ساحت این هفت غبرا برنتابد بیش ازین

ملک و ملت را اقبالش تولا باد و بس
کاهل عالم را تولا برنتابد بیش ازین

در مدح خاقان الاعظم ابوالمظفر جلال الدین شروانشاه اختستان گوید

بردار ز زلفش از رخ تا جان تازه بینی
وز نیم کشت غمزش قربان تازه بینی

یکسو فکن دو زلفش ایمانت تازه گر زانک
کاندر حجاب کفرش ایمان تازه بینی

پروانهٔ غمش را هر دم بخون خلقی
شمشیر تیز پایی فرمان تازه بینی

ترکان غمزهٔ او چون برکشند با پیچ
در هر دلیکه جوئی پیکان تازه بینی

هردم ز برق خندش چون گرد بوسه راز او
برگشت زار غم ما باران تازه بینی

در مجلسی که بگذشت از یار او حدیثی | در هر لب سفالی ریحان تازه بینی

جانها ز پای بوسی در خاک پایش افشاند | کاندر فرید بر سر صد جان تازه بینی

خاقانیا در آتش هست از شور عشقت | تا در میان آتش بستان تازه بینی

گر در ره عراقت دردی گرفت بر دل | ز اقبال شاه شروان درمان تازه بینی

چون ز آستان سلطان باز آمدی همه گیر | در بارگاه خاقان امکان تازه بینی

جان بخش بوالمظفر شاه اخستان که هر دم | با عهد او بقا را پیمان تازه بینی

عادل جلال دین آن کز فضل و حلم آثار | بر دعوی ممالک برهان تازه بینی

کعبه ست حضرت او کز چار پای تختش | بیرون ز چار ارکان ارکان تازه بینی

خود حضرتش جهانیست کز عنصر کمالش | برتر ز هفت نیسان نیسان تازه بینی

در سایه رکابش فتنه بخفت دین را | در خنده عنانش جولان تازه بینی

بخشش به صبح خیزی تا کوفت کوس دولت | گلبانگ کوس او را دستان تازه بینی

او جان عالم آمد در صحن عالم جان | چوگان گوی او را میدان تازه بینی

خواهد سپهر کاندم خورشید گوی گردد | چون در کفش هلالی چوگان تازه بینی

قصرش چو باغ رضوان با صفه سلیمان | کز منطق الطیورش الحان تازه بینی

مولیست خوان او را عقلی که چون سلیمان | بر کرسی سماعش سلطان تازه بینی

در خطبه شاه گیهان خوانیش گر بجویی | وز بهر جاه قدرش گیهان تازه بینی

زو عالم خرف را برنای نغز یابی | زو گنبد کهن را جولان تازه بینی

سر بر کن ای منوچهر از خاک تا ببینی | ز اقبال بوالمظفر شروان تازه بینی

شروان مدائن آمد چون بنگری به حضرت | کسرای وقت یابی ایوان تازه بینی

یارب بچه دولتست این کز تازگی و خرمی ‌‌ هر ساعتی فتوحی بر بیان تازه بینی

بی نضج دولت او سر امیست عالم ‌‌ کز فتنه هر زمانش بحران تازه بینی

عیدیست بیش بزمش کز نزل آسمانی ‌‌ چون دعوت مسیحش صد خوان تازه بینی

هست آسمان سبیلست و آفتاب فضلش ‌‌ دی ماه بنده گازانیسان تازه بینی

ملکش بخلد ماند در هشت خلد ملکش ‌‌ از ذات شهریاری رضوان تازه بینی

دستش بکان چه ماند کز لعل تاج شاهان ‌‌ بر خاک درگه او صد کان تازه بینی

خصمش ز کم بقائی ماند بکرم پیله ‌‌ کو را ز کرده خود زندان تازه بینی

تیرش زحل بدوزد کز کام حوت دو ‌‌ بر قبضه کمانش دندان تازه بینی

دریاست آستانش کز اشک دادخواهان ‌‌ بر هر کران دریا مرجان تازه بینی

طفلیست شیرخواره بخشش که در لب او ‌‌ ناهید را بهر دم پستان تازه بینی

نور وزیران کشادست از موکب جلالش ‌‌ تا پیکر چها زاخندان تازه بینی

خورشید کوهی از نو سالار نوان وشند ‌‌ کو راز ماهی اکنون بریان تازه بینی

شرح مناقبش را باد آسمان صحیفه ‌‌ تا در کف عطارد دیوان تازه بینی

یادش کمال دولت تا مردم کمالش ‌‌ در ملک آل سامان سامان تازه بینی

فهرست ملک بادا نامش که تا قیامت ‌‌ زو نامه ظفر را عنوان تازه بینی

جمشید بن الف بادا ثلث بقاش کو ‌‌ بر اهل ربع مسکون احسان تازه بینی

ایضاً فی مدح فخر الدین منوچهر خاقان الاعظم اخستان بصنعت ذی المطالع

بنگر که صبح بر درد شقه چتر عنبری ‌‌ خیز ای نگار برق می بر رقع صبح بر در

بنگر که غمزه زن شود چشم ستاره سحری ‌‌ بر صدف فلک ز شان خنده جام گوهری

ساخت فرو کند زاسپ آینه بند آسمان
صبح قبا زره زند ار کند زره گری

برکش میغ غم ز دل پیش که صبح برکشد
این خشن هزار میخ از سر چرخ چنبری

زانکه برهنگی بود زیور صبح تیغ وش
صبح برهنه میکند بر تن چرخ زیوری

گاه چو حال عاشقان صبح کند ملونی
گه چو حلی دلبران مرغ کند نواگری

چون بصبوح بلبله قهقه کرد و خندنی
خنده کند نه قهقه صبح چو نو گل طری

روز به بوزنت از فلک نزل دو صبح میرسد
صبح سه گردد ار بکف جام صبوح آوری

نوبر صبح یکدمست امنیت شکران اگر
دادئی که عید را صبحدمست منبری

فرض صبوح عید را گر تو بخواب فوت شد
صدره اگر قضا کنی تا نشی صبوح شمری

نیست ز نامده خبر و ز دم رفته حاصلی
حاصل وقت را نگر تا دم رفته بنگری

عمر پلیست رخنه سر حادثه سیل پل شکن
کوش که تا رسیده سیل از پل رخنه بگذری

آنکه غم جهان خورد کی خورد از حیات بر
بس تو غم جهان مخور تا ز حیات برخوری

آهوی کاسک توام می خورد گرگ مست شو
خواب پلنگ نه ز سر گرچه پلنگ گوهری

برگ می صبوح کن سرکه فروختن که چه
گرچه ز خواب جسته خوش ترش و گران سری

خواب تو می نشاندم بر سر آتش هوس
کان همه مشک بر سرت وین همه مغز را تری

شو بگلاب شک شکن خواب جهان نه عبهرست
تا بدو لاله در کشی جام گلاب عبهری

هم بگلاب لعل بر دردسرم که از فلک
با همه درد دل مرا دردسرست بر سری

برق توئی و بید من سوخته توام کنون ‌‌‌ سوخته بید خواه اگر راوق عید پروری

بر غبب و دم خوره خیز و کباب باده ده ‌‌‌ چون دمش از مطوقی چون غبغب احمری

رقص کنان بکر خوره لعل غبب چو و تیغ ‌‌‌ طوق کشان سر دمش چون خط اسعبری

منظری که از فلک خم انجه زر برایدت ‌‌‌ خوانچه کن حمایلش خوانچه زرجه میبری

خون جگر بخور زده از سر خوانچه فلک ‌‌‌ هم تو بخور تو هم در غم خوانچه بوزری

کرده چرخ چو بجو دیده و آزموده ‌‌‌ کرده بجو برجو بر تست هم بجوال آوری

در ده از آن چکیده خون آبله تن زرا ‌‌‌ کابله رخ فلک برده عروس خاوری

تیره شد آب اختران ز آتش و زریسکند ‌‌‌ بر درجات خط جام آب چه آتش اختری

چرخ کبود جامه بین ریخته اشکها ز رخ ‌‌‌ تا تو ز جرعه بر زمین جامه عید گستری

از پس زر اختران کامده بر محک شب ‌‌‌ رفت سیاهی از محک تا ند سپید پیکری

آن می و جام بین بهم گوئی دست شعبده ‌‌‌ کرده ز سیم و ده دهی زر گشش سری

در کف ساقی از قدح حقه لعل آتشین ‌‌‌ در گلوی قدح ز کف رشته عقد عنبری

ساقی بزم چون پری جام بکف چه آینه ‌‌‌ او نه بدر ز جام اگر ز آینه می پری

در کف ساقیان بزم آب بست گاو زر ‌‌‌ آتش موسویست آن در بر گاو سامری

از قطرات جرعها ژاله زرد ریخته ‌‌‌ یا نه چون رخ فلک پشت زمین مجدری

دختر آفتاب ده در تتق سپهر گون ‌‌‌ گشته بزهره فلک حامله هم بدختری

کرده بجلوه گردنش باد مسیح مریمی ‌‌‌ کرده بنقش آبستنش تا ز خلیل آزری

مطرب سحر پیشه بین در صور هر آتشی ‌‌ ‌ آتش و آب و باد و گل کرده بهم ز ساحری

بربط اعجمی صفت هست زبانش در دهان ‌ ‌ از سر زخمه ترجمان کرده بتازی و دری

نای عروسی از حبش داده ختنی زیش به پیش ‌ ‌ تاج نهاده بر سرش از نی و قند عسکری

چنگ برهنه فرق را پای پلاس پوش بین ‌ ‌ خشک رگی کشیده خون ناله کنان ز لاغری

دست ز آب و سیر کی بسته بده رسن گلو ‌ ‌ زیر خزینه شکم کاسه سر ز مضطری

چنبر دف شکارگه ز آهو و گور و یوز و سگ ‌ ‌ لیک بهیچ وقت از و هیچ شکار نشکری

روز رسید محرمان عید کنید زین سبب ‌ ‌ روز چو محرمان زده لاف سپید جاوری

در عرفات بختیان بادیه کرده پی که ‌ ‌ ما و تو بسپریم هم بادیه قلندری

در عرفات عاشقان بختی بخیر تو بس ‌ ‌ کانک ز بارکش تری کز همه پنجه تری

وقت نماز دیگری موقف اگر تمام شد ‌ ‌ چون تو صبوح کرده مرد نماز دیگری

در سوی مشعر الحرام آمده اند محرمان ‌ ‌ محرم می شویم با میکده کرده مشعری

در منا خورد زمین خون حلال جانوران ‌ ‌ ما بخوریم خون رز تا برسد بجانوری

هر که کبوتری کشد هم ثواب در رسد ‌ ‌ خیز به بر گلوی دن کو کندش کبوتری

سنگ فشان کنند خلق از پی دین بجمره در ‌ ‌ ما همه جان فشان کنیم از سر زلف سعتری

در طواف کعبه اند از سر و پای سرزنان ‌ ‌ ما و تو در طواف دهر از سر دل نه سرسری

در همه سنگ کعبه را بوسه زنند حاجیان ‌ ‌ ما همه بوسه که کنیم از سر زلف سعتری

کوی مغان و ما و تو هر سه بسنگ کعبه
دُرد تو کرده قرمزی ست تو کرده ساغری

طاعت ماست باکنه گر بی نام در خورد
روی سپید جامه را داغ سیاه کافری

کعبه سد بزاهدان دیر سپاس بوکشان
بخشش اصل دان همه ما و تو از میان بری

زهد شما و فسق ما چون همه حکم داورست
داورتان خدای بس اینهمه چیست داوری

گر حج و عمره کرده اند از در کعبه هر وان
ما حج و عمره میکنیم از در خسروی سری

خاطر افضلی از آن کعبه شناس شد که او
در حرم خدایگان گرد بجان مجاوری

المطلع الثانی

ع۵

ماه بجاه میکند شاه فلک کدیوری
عالم فاقه برده را توشه دهد توانگری

مائده ساز داز بره بر صفت توانگران
بر زگری کند بگاو از قبل کدیوری

موسی و سامری شود گاو و بره بپرورد
آب خضر بر آورد ز آینه سکندری

بنگه تیر از و شود روضه صفت بتازگی
خرگه ماه از و شود دجله وش از منوری

چون بدهان شیر در خشم پلنگ آورد
روی زمین شود ز تف پشت پلنگ بربری

تیز تر از کبوتری برج به برج می پرد
بیضه زر همی نهد در بدر از سبک پری

هر سر سه برج نو بچه نو بر آورد
کنگره برج او شود قصر دوازده دری

از همه کشتهٔ فلک دانه خوشه خورد بس
چون سه برج خوشه رفت از سر برج آذری

از سر خوشه ناگهش داس شکست در گلو
گرد رگ گلوش را از سر داس نشتری

گوئی از آن برگ گلو ریخته اند در رزان | اینهمه خون که می‌شوند آتشی معصفری
باز چو زر خالصش سخت ترازوی فلک | تا حلی خزان کند صنعت باد آذری
از پی صنع زرگری کوره گرم به بود | کوره سرد شد فلک وین همه صنع زرگری
گر نه ترازوی زر خلاص در خورد | خور ترازوی فلک هست چو زر به خوری
ورنه ترازو فلک زرگر قلب کار شد | نقد عراق چون کند زر خلاص جعفری
عید رسید و مهرگان با دو جنیبه برا شد | هر دو جنیبه یک عنان در گرو تکاوری
شاه طغان چرخ بین با دو غلام روز و شب | کین قره سنقری کند وان دگر آق سنقری
نشاخ چو مریم از صفت عیسی مه ببر | کرده لبان مریمش نفخهٔ روح شوهری
عیسی خضر ورا کند تابش ماه دایگی | مریم عور را کند برگ درخت معجری
میوه چو بانوی ختن در پس حجله‌های زر | زاغ چو خادم حبش پیش دوان بچاکری
تا که ترنج را خزان شکل جذام داد بر | دید فلان شده است زرد همچو ترنج از صفری
نخل بجنبش آمده گر نه یهود شد چرا | یار چو زرد در گرفت وقت بان شهری
سیب چو مجمری ز زر خرده عود در میان | کرده برای مجمرش نار کفیده اخگری
مه چو مشاطه کان رده بر رخ سیب خال | سیب برهنه ناف بین نافه دهم ز عنبری

خال ز غالیه نهد هر کس در روی سیب را | خال ز خون نهاده ماه اختر مشاطه گری
خم چو پری گرفته یافته صرع و گرد بکف | خط معزمان شده برگ ز راز عنبری
نار همه دل و دهن دل همه خون عاشقی | سیب همه رخ و ذقن رخ همه خال دلبری
سار بشاخسار بر زنگی چارپاره زن | خنده زنان چو زنگیان از بر روی عنبری
در بر بید بن نگر شکر موصفت زده | گرد لوای سام بین موکب جام لشکری
گرچه درخت ریخت زر ورچه هوا فشاند در | هم نرسد بجود شان باکف شه برابری
خسرو ذوالجلالتین از ملکی و سلطنت | مستحق خلافتین از پدر و اج و سنجری
قامت صاحب افسران حلقه افسری شده | برده بجود افسرش همه صاحب افسری
شاه معظم اخستان آنکه رضا و خشم او | نحس بر زحل شود سعد بر مشتری
ای بحسام نیلگون یافته ملک یوسفی | بر در مصر قاهره کوفته کوس قاهری
هشت بهشت و نه فلک هست بهاد و لتش | دولت تو بسیفیت را عقل نهفده مشتری
از فلکی شریف تر با شرف مشخصی | از ملکی کریم تر با کرم مصوری
بد ستاره موکبی مهر فلک خنیبتی | ابر دو ورخش رایتی بحر نهنگ خنجری
نوح خلیل حالتی خضر و کلیم قالتی | احمد عرش همتی عیسی روح منظری
خسرو و بام دولتی سام سپهر صولتی | رستم زال دایتی زال زمانه داوری
زربع زمین در جهت ثلث نهند بعد از این | زان سه خط استوا در خط حکمت آوری
عالم نو بنا کند رای تو از نهندسی | کشور نو قسم زند فر تو از موفری
امر تو نطفه افگند بهر سه روح تا کند | هفت محیط دایگی چار بسیط مادری
عدل تو دایگی کند ملک به پیر در جهان | کاتش و آب را دهد باقحل و نل برادری

چرخ مدور از شرف عرش مربع از علو طوف در تو میکند از پی کسب سروری

خدمت زلف و رخ کنند از پی سنبل و سمن شانه در آن مربعی آئینه در مدوری

کشتن حاسد ترا در خور نه پیش بود گو بخلاف جستنت دارد امید بهتری

روی بهی کجا بود مرد زحیر را که خود وقت سقوط قوتش صبر خورد سقوطری

در همه پیله فلک پیلور زمانه را نیست بسخت خصم تو داروی درد مدبری

خنجر کنند نائبت هم بکند وی مغز او سید هاشمی مزوری تا رهد از مزوری

تیغ تو صیقلی بری بانگ خطیب ملک شد دست تو چون عمود صبح آمد و گرد منبری

اینت مفسر ظفر خاطب اعجمی زبان ز اعجمیان عجب بود خاطبی و مفسری

قائم نجم آسمان منتقم ششم زمین اختر و فعل عقربی آتش و لون عنبری

پایه تخت زیبدت [illegible] تاج آسمان گر ز سر تخت مملکت تاج ملوک کشوری

تخت حساب شد عدو کرده ز خاک تاج چهره چو تاج خسروان دیده چو تخت جوهری

تاجوران ملک افخر بگوهرت رسد تو سر گوهری ترا مفخر تاج گوهری

تا که عروس دولتت یافت بحمد وی ز افلاک بهر عماریش کند ابلق گیتی استری

نعل ستور تو شد حلقه فرج استرت تاج سر ملک شهی خاتم دست سنجری

چون گهر سخن بود در شرف و جلال و گوهری | چون اسد و اثیر و خور ناری و نوری و زری
گر گذری کند عدو بر طرف ممالکت | ز حمت او چه کم کند ملک ترا ز مقرری
گر جنبی ز مغکده بر در کعبه بگذرد | کعبه بلوث کعب او کی فتد از مطهری
پاسخ او بپاسخی باز دهی که در ظفر | هر رایت حقی ناسخ آیت شری
ای حرم تو از کرم بیت حرام خسروان | این سخن من از زکات سحر حلال خاطری
زان کرمست سر گران جان بسیر سکندری | زین سخنست گل بسنگ عشوه طبع عنصری
تا صفت بود فلک صورت در عیسوی | محور و خط استوا شکل صلیب قیصری
باد خطاب عیسوی با سگ در حشمت | تا فسر و ذیر اعظمی فخر صلیب اکبری

قصیده در مدح ملک الاعظم اخستان شاه

جام طرب کش که صبح کام برآمد | خنده چو صبح از دهان جام برآمد
صبح فلک بین که بر سواد فقست جام | دم زد و بوی مشکش ز کام برآمد
مهره شادی نشست و ششدره غم | نقش ششش بر زخم کام برآمد
داد طرب کن تمام خاصه که اکنون | عدت خاتون جشن تمام برآمد
نای و شکرریز عیش کز در حمام | نام ز دحرمی نیسام برآمد
ساغر گل فام خواه کز دهن بوس | نغمه گل با دم وقت بام برآمد
بلبله چون کبک خون گرفته منقار | کز دهنش ناله حمام برآمد
کاو سفالین که آب لاله تر خورد | از رزن رزنش از مسام برآمد
زان می گلگون که بید سوخته تر زد | بوی گل و مشک بید خام برآمد
در صف دریاکشان بزم صبوحی | جام چو کشتی کز خرام برآمد

خوان صبوحی شبیب مشوقه کن آتش کار برش روز آتشین سنام برآمد
بود فلک جام زنگ خاره فلکات روز بتا هم که از کدام برآمد
دست فرا سنقر فلک سپر افکند خنجر آسنقر از نیام برآمد
حلقه ابریشمیت و موی خوش چنگ چو مه نو کز خط ظلام برآمد
گوشش رباب از هوا بپایم بتاب از شبه بان بر از آن بیام برآمد
گرچه تن چنگ شد ناقه لیلی ناله مجنون ز چنگ زام برآمد
بیست و چهارش زمام فتنه لیکن ناله نه از ناقه از زمام برآمد
نائی چو شهزاده حبش که ز نه چشم بانگش از آهنگ ده غلام برآمد
از پی دستینه رباب بکف چون گهر عقد یک نظام برآمد
بهر حلیهای گوش و گردن بربط سیم و زر از ساغر و مدام برآمد
حیوان شکارگاه دف آواز تهنیت شاه را مدام برآمد
شاه عجم رکن دین که آیه عدلش نام عجم زو خسته السلام برآمد
مفخر آل طغان آلرک که زحکمش بر سر و بر جوزن لگام برآمد
رستم ثانی که در طبیعتش اول دانش زال و دهای سام برآمد
کوس جلالش بشرق و غرب بجنبید بشکند نو الش ز سام و جام برآمد
تهمت ایران گرفت تیغه مملکت وز دگران بانگ شاهنام برآمد
دائم حیدر بر نگنده بود سلیمان خازن انگشتری بدام برآمد
ذات جهان پهلوانست صبح جلالش کز افق چرخ احتشام برآمد
در کنف صبح فر میر محمد راست چو خورشید تمام برآمد

تاجوری یافت تخت مملکت ایران / تا ز بزرگش سید الانام برآمد

گر ز صبح ابر تنک فرو شد / رایت خورشید تار فام برآمد

تا رک گستاسپ یافت افسر لهراسپ / زال همایون بتخت سام برآمد

نوبت کاوس شد چو پای منوچهر / بر سر کرسی احتشام برآمد

روز بمغرب شده چو مملکت او / ماه چو بدر از حجاب شام برآمد

آرزوی جان ملک عدل و شهم بود / از ملک عادل همام برآمد

گرچه محمد پیمبری بعرب یافت / صبح کمالش ز حد شام برآمد

دیر زی ای بحر کف که عطسه جودت / چشمه مهر است کز غمام برآمد

مژده ده ای تاجور که نصر الله / فال تو از مصحف دوام برآمد

تا که حسامت قوام ملک عجم شد / آه ز اعدای ناقوام برآمد

چون ز نم ژاله زخایه از تف خورشید / جان حسود از تف حسام برآمد

بخت برادر کلید دولت او بود / زان همه کارش بانتظام برآمد

جرم زمین تا قرار یافت ز عدلت / بس نفس شکر کز هوام برآمد

دوش چنان دیده ام بخواب که نخلی / بر لب دریا در آن مقام برآمد

نخل موصل شده ترنج و رطب داشت / میوه و سایه اش فراخ و تام برآمد

مرغی دیدم گرفته نامه بمنقار / کز بر آن نخل شادکام برآمد

بود یکی منبر از رخام بر نخل / مشتری بر منبر رخام برآمد

نامه ز منقار مرغ بسته و برخواند / نعره تحسین ز خاص و عام برآمد

من متعجب بخود فرو شده زین خواب / کز خضر آواز السلام برآمد

جستم و این آب پیش خضر نگفتم ‌‌ از نفسش صدق الکلام برآمد

گفت که نخل است رکن دین که بنصرش ‌‌ شهپر عنقاش بر تهام برآمد

مرغ بقا دان دو نامه بخت گزینش ‌‌ کار دو ملک از اهتمام برآمد

منبر تخت است و بر مشتری چرخ ‌‌ کز بر تختش سه چار کام برآمد

ای در تو آن آسمان که از افق او ‌‌ کوکب بهروزی کرام برآمد

از دم خلق تو در مشمه گیتی ‌‌ بوی مثلث بهر مشام برآمد

ملک تو کشتی است نوح چرخ کهن سال ‌‌ کش ز شب و روز حام و سام برآمد

عیسی عهدی که از تو قالب ملک است ‌‌ چون تن عازر بیک قیام برآمد

رو که ز منج سرای پرده قدرت ‌‌ فلکه این نیلگون خیام برآمد

قدر محیط گفت جهان چه شناسد ‌‌ کو بسر آب کف لئام برآمد

از نفس مشک پیچ خط و خبر نیست ‌‌ مغز جعل را که با زکام برآمد

از سر تیغت که باد از دست بحص وار ‌‌ بر تن شیر فلک جذام برآمد

خوان دد از آنجا که سر اعدا ‌‌ ز آتش شمشیر تو طعام برآمد

بر در تو از بسکه جن و انس و ملک هست ‌‌ جان شیاطین ز ازدحام برآمد

کوی تو کانبوه حافظان مناسک ‌‌ گرد در مسجد الحرام برآمد

از حرمت بر کبوتری که بپرید ‌‌ ماتم او عنبرین ختام برآمد

سهم تو در زین کشید پشت زمین را ‌‌ گرچه زمن بود قعده ام برآمد

بحر محیط از زمین نزاد عجب نیست ‌‌ کان خوی از این مرکب حمام برآمد

زایچه طالعت مطالعه کردم ‌‌ سلطنت از موضع السهام برآمد

آرزوی حضرت تو دارم اگرچه / صبح من از غم برنگ شام برآمد
در ره خدمت دست عهد من نگرفت / نامهٔ من از نامه سقام برآمد
گوهر جان وام کرده از پی تحفه / تحفه بزرگست از آن بوام برآمد
پیش چنین تحفه کو تمیمهٔ عقلست / واخر آن از جان بو تمام برآمد
گوهر سحر حلال من شکند آنکه / گوهرش از نطفهٔ حرام برآمد
دزد بیان منست هر که درین عهد / بر سمت شاعریش نام برآمد
نیم شبت چون صف خواص دعا گفت / هر نفس آمینی از عوام برآمد
باد جهانت بکام کز ظفر تو / کاینهٔ صد جان مستهام برآمد
ملک جهان را که صحیفهٔ ایام / مدت عمرت هزار عام برآمد

ایضا در مدح اخستان شاه گوید

صبح خیزان بین که بعد از قیامت در جهان انگیخته / نعرهاشان نفخ صور از هر دهان انگیخته
صبح پیش از وقت شان عید از درون بر ساخته / مرغ پیش از صبح شان شور از نهان انگیخته
روزه با اندر رکاب ایشان شتابان تا عید / دستها را از رکاب حج عنان انگیخته
بر جهان آیین نقره گیران عید کرده پیش از آنکه / صبح عیدی نقره خنگی زیر ران انگیخته
چشم ساقی دیده چون نیو سرخ زر چون نیر / عشق شان غوغای نیو از زران انگیخته
زان می کاتش زند در خوانچهٔ زرین چرخ / خوانچه کرده آب حیوان در میان انگیخته
خوانچهاشان چون خلیل از نار گل / جرعهاشان چون مسیح از خاک جان انگیخته
عاریت برده زکام فره داران لوی / در لب خم کرده وز خم ضیمران انگیخته

در وداع روزه گلگون می کشید تا زجاک — جرعه چون اشک وداع دوستان انگیخته
کرده سی روزه قضای عشرتا نذر یک صبوح — و آتشی زآب صبوحی در جهان انگیخته
نکهت جام صبوحی چون دم صبح از تری — عطسهٔ مشکین ز مغز آسمان انگیخته
شاهد آن آب دندان آمده در کار آب — فتنه را از خواب خوش دندان کنان انگیخته
روی ساقی خوان جان از چهره و گفتار لب — هم نمک هم سرکه هم حلوای خان انگیخته
کشتی زرین بکف دریای یاقوتی درو — وز حباب گنبد آسا بادبان انگیخته
آهوی شیرافکن ناگاه و سیمین زیر دست — وز لب کاوش لعاب لعل سان انگیخته
بحر دیدستی که خیزد گاو عنبر زای ازو — گاو بین زیر و بحر نوشین مرزبان انگیخته
دیده باشی عکس خورشید آتش انگیز از بلور — از بلورین جام عکس می همان انگیخته
گریهٔ تلخ صراحی ترک شیرین خنده را — خوش ترش چون طوطی از خواب گران انگیخته
تا ببوسه بر لب ساقی شده شکرشکن — تا فغان زان پستهٔ شکرفشان انگیخته
خورده می خندان بطارس که بر قرطاس سیم — خور طلسم نور پاک زعفران انگیخته
تا گشاده ششدر سی مهرهٔ ماه صیام — غلغلی زین هفت رقعه باستان انگیخته
لعبتان چشمها حیران که تا بر تخت نرد — چشمها از لعبتان استخوان انگیخته
رقعه همچون قطب از شش جا نزد و بر کعبتین — از سه سویه وین و نعش فرقدان انگیخته

چند صف مطرب نشانده آتش انگیز طرب | واب سحر از زخمهٔ سود انشان انگیخته
دست موسیقار عیسی دم ز رومی ارغنون | غنهای اسقف انجیل خوان انگیخته
بربط از بس چوب کز استاد خورده طفل وار | ابجد وحانیان بین از زبان انگیخته
کعبتین رومی تبعهٔ قرعهٔ شادی شده | از یکی تا شش بر او ابجد نشان انگیخته
بربطی چون دایگان و طفل نالان در کنار | طفل را از خواب دست دایگان انگیخته
نای چون طفل حبش در ترک خاور پیش و پس | هشت خلد از طبع نه چشم از میان انگیخته
چنگ چون بختی پلاسی کرده زانو بند او | در سر بینی مهارش ساربان انگیخته
بازوی دست رباب از بسکه برگ خورد نیش | نیش چون نیش زرگ آب روان انگیخته
دف هلال بدر شکل و در شکارستان او | از حمل وز جدی و ثورش کاروان انگیخته
راوی خاقانی از آهنگ در ایوان سبع | نقش نام بو المظفر اخستان انگیخته
زخمهٔ گستاسپ در کین شاه ویش نقش سحر | پیش تخت شاه کیخسرو مکان انگیخته

شاه

المطلع الثانی

باه نو وعیدی حمایل ز آسمان آویخته | اختران تعویذ سیمین بکران آویخته
شب ز انجم کرده بر گرد حمایل طفل وار | سیمهای قل هو الله عیان آویخته

صحف مینا ز دود آتش گزارش کرده شب
از شفق شنگرف وز مه لیقه‌دان انگیخته

شب گوزن افگنده گوئی شاخ‌شاخ اندر هوا
خونش از نیلگون چرخ ارغوان انگیخته

شب چو قصابی که باهش سربغ و گردن بسر
طشت کرده سرنگون خون از رگان انگیخته

زهره با ماه و شفق گوئی ز بابل جادویست
نعل و آتش در هوای قیروان انگیخته

شب سیاه انسان طایر خواهد افگندن که هست
از کواکب مهرها وز مه کمان انگیخته

گوزباز چرخ چون طفلان بعید از بهر آنکه
گوز مه گردست و گوز از اختران انگیخته

آتشین خرقه دریده کرده از خراق چرخ
لیک بر قبه شررها از دخان انگیخته

نیشترها شد بزیر و دود بالا پس چرا
دود دور زیر و شرر بالای آن انگیخته

پاسبان بام دار شاه و پنهان شاه چرخ
زیر بام از هندوی شب پاسبان انگیخته

شب بگرداند و خواهد بام گیتی را نقیب
گر بنات النعش هستش نردبان انگیخته

دربره مریخ گرز کاوه افریدون بدست
وز مجره شب درفش کاویان انگیخته

پنبه زاری بر فلک بی آب کیوان بهر آن
دلو را از پنبه ارش ریسمان انگیخته

چرخ پیچان تن چو مار جانستان و آنگه قضا
گژدمی از پشت ماری جانستان انگیخته

شیر با گاو و بره گرگ آشتی کرده ز طبع
آشتی شان داور فرد مهربان انگیخته

ساز آن رعنا ز صاحب بط اندر بزم چرخ
سوز از آن فراء صاحب طیلسان انگیخته

چشم نرگساله بران خوشه که خرمن کرده شب ❊ داس کرد ندان را هکشان انگیخته

نقش جوزا چون دو مغز اندر یکی جوز از قیاس ❊ یاد دیر برج الصنم از یک مکان انگیخته

خور بسرطان مانده تا معجون سرطانی کند ❊ زانکه معلولست صفرا از خزان انگیخته

مشتری را ماهی صید و کمانی زیر دست ❊ آفت تیر از کمان ترکمان انگیخته

بخت بر زرهای انجم در ترازوی فلک ❊ نقش نام اخستان کامران انگیخته

وز شهاب ناوک انداز و سماک نیزه باز ❊ لشکری شروان شه صاحبقران انگیخته

المطلع الثالث

ای توئی کز غمزه غوغا در جهان انگیخته ❊ نیزه بالا خون بدان شکین سنان انگیخته

نقش زلفت بر رخ و نقش رخت در چشم من ❊ گلستان از ابر و ابر از گلستان انگیخته

بر نیان خوئی و دیبا روی از بخت منست ❊ بارت از دیبا و خار از پرنیان انگیخته

آب و سنگم داده برباد و من بیجان چو آب ❊ سنگ در بر سوم وز دل فغان انگیخته

از لبت چون گلشکر خواهم که داری جوان ❊ زهر کان دو سنبلت از ناردان انگیخته

دل گمان می برد کز دست تو نتوان بجان ❊ داغ هجرت بین یقین از گمان انگیخته

آه خاقانی شنو باز لف دود افکن بگو ❊ کاین چه دود است آخر از جان فلان انگیخته

کاروان عشق را بیاع خان شد خشم او — دار ضرب شاه از آن بیاع خان انگیخته
داور است جلال الدین خلیفه آنکه او — گوهر قدسی ز کان کن فکان انگیخته
شاه مشرق آفتاب گوهر اسپاهیان — صبح عدل از مشرق آن خاندان انگیخته
هیبتش تاج از سر مهراج زنگ انداخته — صولتش خون از دل طمغاج خان انگیخته
قاهر کفار و باج از قاهره در خواسته — دامغ اشرار و گرد از دامغان انگیخته
آسمان کوه زهره آفتاب کان هیبت — آفت هر چه آفتاب از کوه و کان انگیخته
ذات او مهد مسیحا زهد فلک بر آمده — ظلم دجالی ز چاه اصفهان انگیخته
گرگ ظلم از عدل او ترسان چو مار از چوب از آنکه — عدل او ماری ز چوب هر شبان انگیخته
فر ابنش طوطی از خزران بر آورده چنانکه — جرامرش جره باز از مولتان انگیخته
ذات تیش از نور نخستین بیشتر چون صور بر — صورت انصاف در آخر زمان انگیخته
بلکه تا حکمش دمید صور عدل اندر جهان — از زمین بلک صد نوشیروان انگیخته
نیل تیغش چون سکاهش سوخته خیل خزر — لاجرم هندوستان زان دو دمان انگیخته
از حد هندوستان گر پیل خیزد طرفه نیست — طرفه پیلی از خزر هندوستان انگیخته
در ید بیضاش ثعبان از کمند خیزران — خصم را ضیق النفس زان خیزران انگیخته
حاسدش در حسرت اقبال او با کام دشش — صد نه او بار حسف از خان و مان انگیخته

خاکساری را چو آتش طالع و چون مار بخت — داده جوع الکلب در خوان قحط نان انگیخته
هود همت شهریاری نوح دعوت خسروی — صرصر از خزران و طوفان از الان انگیخته
سنبیت او مالک آمین و زبانی خاصیت — دوزخ از دربند و نیل از شابران انگیخته
گشته شروان خیروان لابل شرافروان از وفاش — صورت بغداد و مصر از خیروان انگیخته
هم خلیفه مصر و بغداد دست هم فیض کفش — دجله از سعدان و نیل از گردمان انگیخته
لشکری دیدی شبیخون برده بر دیوان ویس — از کمین غیرتش سر سیستان انگیخته
جوشش کوشش که نالد چون گوزن از پوست گرگ — حیض خرگوش از تن شیر ژیان انگیخته
رانده تا دامان شب چون شب زنه بر جنب چرخ — جادو آسا یک فواره از کتان انگیخته
صبحگه چون صبح شمشیر آخته بر کافران — تا بشمشیر از هوا گرد هوان انگیخته
زهره چون بهرام چوبین بار خونین زیر — آهنین تن پاره چون باد خزان انگیخته
هر یکی اسفندیاری در دژ روئین درع — از سر دریا غبار هفت خوان انگیخته
شب روی کرده کلنگ آسا همه هین دلان — چون قضا سیمرغ را از آشیان انگیخته
پیش تخت خسروی موسی کف هارون بیان — این نسیم چون سامری سحر از بیان انگیخته
آنکه از تیغ خلیفه در سنان در کارزار — جوش جیش از آرد شیر بابکان انگیخته
برگشته تیغ اسد چون آفتاب اندر اسد — در تموز از آه خصمان مهرگان انگیخته
بر دل کافر چو انگور آبله در خون نشان — می ز حصرم گون سر تیغ یمان انگیخته
بر سر دریای نیلین تیغ کان دریاس — تا جزیره رو دنیاس دلبران انگیخته
در جزیره رانده یک باز خون ورستان — موج از آن دریای خون کوه کلان انگیخته
گیتی از بس کشته چون کشت ارتی لعل — سر دردده از تن آواز الامان انگیخته

گشت یک نیم دگر زان خسته نیمی رفته باز — مرگ شان تنها نه جان ناتوان انگیخته
تا بدیک مغز خود را خود مزورها پزند — از سرشک نور وز شک زرنگان انگیخته
از فزع کف بر سر دریا گمان بوده هشت — ز اهرمنین سب آتشین بر گستوان انگیخته
ز آیت شاه اخستان که انا فتحنا فال اوست — در جهان آوازهٔ شادی رسان انگیخته
از سر کفار روس انگیخته کفری چنانکه — از سران روم شاه الب ارسلان انگیخته
یکدو روز این سگدلان انگیخته در شیر لان — شورشی کان رنگ در مازندران انگیخته
سهم شان انگیخته امروز در بند و روان — شورشی کان سگدلان از شیر لان انگیخته
عنصری گو یا معزی یا سنائی کین سخن — معجز است از بهر گرد امتحان انگیخته
تا جهان پیر جوان سیماست باد اندر جهان — رای پیرش آمده بخت جوان انگیخته
فر او بر هفت بام و چار دیوار جهان — کارنامه هشت بنیاد جنان انگیخته
تا طراز ملک را نامست تاش ها دو پس — بر طراز ملک نقش جاودان انگیخته

این قصیده بدیهه در مدح شروان منوچهر و صفت صیدگاه و بند خاقانی

از سر زلف تو بوی سر مهر آمد بما — جان باستقبال شد کاهی بها نها تا کجا
این چه موکب بود یارب گند زنیارا — بارگیرش صبحدم بود او جنیبت کش صبا
در میان جان فروشد بر در دل حلقه زد — از بن هر موی فریادی بر آمد کاندر آ
ما در آب و آتش از فکرت که گوئی آن نسیم — باد زلفت بود یا خاک جناب بادشا
یا غبار صیدگاه شاه کز تعظیم هست — ز اهوان مشک ده صد نیش در یک فضا
صیدگاه شاه جانها را چراگاه است از آن — لخلخه روحانیان بینی در او بعر الظبا

هم در او افعی گوزن آسا شده پادزهر
هم گوزنانش چو افعی مهره دار اندر قفا

شاه را دیدم در او پیکان مقراضی بکف
زانکه هست چون بحر نهنگ انداز در نخچیر جا

وحشیان از حرمت دستش سوی پیکان او
پای کوبان آمدندی از سر حرص و هوا

پیش تیرش آهوان از غم رو دو دل
شیر خون گشتی و خون شیران ز خون این بجا

تیر چون در زه نشاندی در کمان چرخ وش
گفتی محور همی راند ز خط استوا

سعد ذابح سر بریدی هر شکاری کز نشانه
سوی او محور ز خط استوا کردی رها

پیش پیکان دو شاخش از برای سجده را
شیر چون شاخ گوزنان پشت را کردی دوتا

من شنیدم کز نهیب ترس این شیر زمین
شیر گردون از اغثنا یا غیاث آمد ندا

داور مهدی سیاست مهدی است پناه
رستم حیدر کفایت حیدر احمد لوا

چون صعید الله اکبر نقش بستی بر زمین
جان صید الحمد لله سبحه گفتی در هوا

خسرو سلطان نشان خاقان اکبر کز جلال
روزگارش عبده الاصغر نویسد بر ملا

عطسهٔ جودش بهشت و خندهٔ تیغش سقر کیمیا
ظل چترش آفتاب و گرد رخشش توتیا

آفتاب مشتری حکم و سپهر قطب حلم
زیر دست آورده مصری تا ز هندی اژدها

هندی او آدمی خور همچو زنگی در مصاف
مصری او تیز منطق چون عرابی در سخا

نام او چون اسم اعظم تاج اسما زانکه هست
حلقهٔ میم منوچهر ست طوق اصفیا

ملک رضوان زین سپس از میم منوچهر ملک
پاره حور افگند گر شاه را بیند رضا

دایرهٔ میم منوچهر از ثوابت برتر ست
آفرینش در میانش نقطه‌ای بس بی‌نوا

گر سما چون میم نام او نبودی از نخست
همچو نون درهم شکستی تا کنون شین سما

حرمت دارد چنان توقیع او کاندر بهشت
صبح ذکر گشت تسبیح زبان آسما

هم زبانش تیغ و هم تیغش زبان نصرتست ... این سزا آید ستردی و آن کند درس عنا
چرخ را توقیع او حرزست چون او بر کشد ... آن سعادت بخش مریخ زحل وش در وغا
تیغ او خواهد گرفتن ترک و هند از بهر آن ... این دو جا رهست مریخ و زحل فرمان روا
تیغ او آبستنست از فتح وانکه بنگرش ... نقطهای چهره بر آستینی دارد گوا
تیغ خصم از رنگ بر روی دانه دانه از عنب ... بخت گرد ازان عنب نقل و ز خصم تو تیا
شاه در یک حال هم خضرست و هم اسکندرست ... کاینه دین ساخت شد با آب حیوان آشنا
هم ز پیش آبحیوان سد ظلمت بر گرفت ... هم میان آب هندی گرد دیگر اژدها
از نهیب او چنین سد گوشت فتح الباب فتح ... سد باب الباب لرزان شد بزلزال فنا
شاه بود آنگه که وقتی ماهی و گاو زمین ... کلی اجزای گیتی را کنند از هم جدا
پیش از آن کز هم برفتی هفت اندام زمین ... رفت و پیش گاو و ماهی ساخت سد از قطبها
بس بر آن سد مبارک ده انامل بر گماشت ... چند وقتی را هفت پا ساخت از رفق و عطا
وز فلک آورد روی گاو و ماهی و صدف ... گاو گردند و صدف جنبان و ماهی آشنا
ماهیش دندان فلک گشت و صدف گوش سماک ... گاو او عنبر فزای و ساحلش سنبل گیا
بود در احکام خسرو کز پس سی و دو سال ... خسف آب و باد خواهد بود در اقلیم ما
آب را بربست دست و باد را بشکست پای ... تا نه زآب آید گزند و نی ز باد آید بلا
زانکه چون نحل این بنا را خود مهندس بود شاه ... آب چون آیینه شان انگبین گشت از صفا
تا چو شاه نحل شاه انگیخت لشکر چشم خصم ... صد هزاران چشمه شد چون خانه نحل از بکا
تا بقار و قارون بر دبند و گنج قارون بر گشاد ... رنجهای هر کسی را گنجها دادش جزا
بهر مزد وران که مزدوران بد بند از ماندند ... قرصه کافور گرد از قرصه شمس الضحی

از ملایک نعره ها برخواست کاینک در زمین / شاه بند با قلانی بست مانند قبا
قاصد بخت از زبان صبحدم این دم شنید / صد زبان آمد چو خورشید از پی این ماجرا
چون کبوتر نامه آور داز ظفر نعم البشر / عنکبوت آسا خبر داد از خطر نعم العشا
گفت کای خاقانی آتش گاه محنت شد دولت / راه حضرت گیر و جان از دست آتش کن رها
شاه سد آب کرد آنک کاب شاه بوس / تا برای سد آتش بندها سازد ترا
زانکه امروز آب و آتش هاجز اعجاز اوست / گر نخواهد زآب سازد شمع ز آتش آسیا
گفتم ای جبریل عصمت گفتم ای هدهد خبر / وحی پروازی عفاالله ملک بخشی مرحبا
دعوتم کردی بلشکرگاه خاقان کبیر / حبذا لشکرگه خاقان اکبر حبذا
لیک من ز طوق خدمت چون کبوتر بدلم / پیش شهبازی چنان زنهار کی باشد مرا
گفت کان شهباز در نسرین گردون نگرد / بر کبوتر پر کشاید اینت پنداری خطا
هین بگو ای فیض رحمت هین بگو ای ظل حق / هین بگو ای حرز امت هین بگو ای مقتدا
ای خدیو ماه رخش ای خسرو خورشید چتر / ای یل بهرام دهره ای شه کیوان لوا
آستانت گنبد سیماب گون را متکاست / بنده سیماب دل سیماب شد زین متکا
خود سیاه پیل در بیت الحرم کو لی منه / خود قطار خوک در بیت المقدس کو میا
بنده چون زنگی حضرتت پوید ندارد بس خطر / نجم سفلی چون شود شرقی ندارد بس ضیا
کی برد آب در منه بر لب آب حیات / کی شود سنگ مناة اندر خور سنگ منا
خود مدیحت را اگر جنت او کجا باشد نیاز / مصحف مجد از پر طاوس کی گیرد بها
خاک درگاهت دهد ز علت خذلان نجات / کاتفاقست آنکه از یاقوت کم گردد وبا
بنده خاقانی بخدمت نیم ره وی خاک شد / سهو خسر آن پس بهاده سهم خسرو پیشوا

کیمیای جان نثار آور دبر درگاه شاه / با عقیق اشک و زر چهره و در ثنا

زیبد چون در خدمت احمد تبرک زن بگفت / نام باقی یافت آنک آیت لما قضا

هم نثار از جان توان کردن بصدر چون تو شاه / هم تبرک زن توان گفتن برای مصطفا

جان خاقانی ز تف آفتاب رنج راه / مانده بود آسوده شد در سایهٔ ظل خدا

اجتماع ماه بود امروز و استقبال بخت / کاوفتاده این ذره را با چون تو خورشید التقا

مریم طبعش نکاح یوسف وصف ترا بست / مریم با حسن یوسف نه چو یوسف کم بها

لیک با ام الخبائث چون طلاقش واقعست / خسروش رجعت نفرماید بفتوای جفا

آسمان قدرا شنیدی لفظ پرّین پاش من / قایلان دهر را گو بگذ اذا الا فلا

گوید این خاقانی دریا مثابت خود منم / خوانمش خاقانی اما از میان افتاده قا

دانم از اهل سخن هر که این فصاحت بشنود / هم بسوزد مغز و هم سودا پزد بی منتها

گر بسیط خاک را چون من سخن پیرای هست / اصلم آتش دان و فرعم کفر پیوندم انا

ای گه توقیع آصف خامه جمشید قدر / وی گه بنت ارسطو علم و اسکندر ربا

ای ربیع فضل و ز تو گشته عالم را شرف / وی ربیع فضل و ز تو گشته آدم را نما

در ربیع دولتت هرگز خزان راه مباد / فارغم زامین که دانم مستجاب است این دعا

فی مدح خاقان الاکبر غیاث الدین بن محمود بن ملک شاه گوید

ما فتنه بر تو ایم و تو فتنه بر آینه / ما را نگاه در تو ترا اندر آینه

تا آینه جمال تو دید و تو حسن خویش / تو عاشق خودی ز تو عاشق تر آینه

از روی تو در آینه جانها شود خیال / زین روی ناز ما کند اندر سر آینه

از نور وصفوت لب تو آورد عیان — در رنگ مکان هم آتش و هم کوثر آینه
ای آینه پذیر شو آینه پرست — رنج دلم مخواه و منه دل بر آینه
هر جا که آهن ست بسوزم ز آه دل — تا هیچ صیقلی نکند دیگر آینه
ای ناخدای ترس شو آینه پرست — رنج دلم مخواه و منه دل بر آینه
کز آه دل بسوزم هر جا که آهنی ست — تا هیچ صیقلی نکند دیگر آینه
قبله مساز ز آینه هر چند مر ترا — صورت هر آینه بنماید هر آینه
صورت نمای شد رخ خاقانی از سرشک — روی سرشک خورده نگر منکر آینه
در آینه دریغ بود صورتی کز و — بیند هزار صورت جان پرور آینه
از رای شاه گیرد نور و ضو آفتاب — وز روی تو پذیرد زیب و فر آینه
خاقان اعظم آنکه اشارات غیب — سلطان — چون نان دهد نشانی کز پیکر آینه
شاهنشهی که بهر عروس جلال او — هفت آسمان مشاطه و هفت اختر آینه
ز اقبال عدل پرور او جای ممکن است — کز ننگ زنگ باز رهد یکسر آینه
ای صاحب جهان که جهان تیغ عز شدند — تا جزای تست بهر کشور آینه
دیگر
ای خسرو یکه خاطر تو آن صفا گرفت — کز وی نمونه ایست بهر کشور آینه
سازد فلک ز خرم تو دائم سلاح خویش — دارد شجاع روز وغا در بر آینه
گر منظر تو نور در آینه افگند — روح القدس نماید از آن منظر آینه
باشد چو مهر طبع من اندر هوای تو — چون تاب گیرد از حرکات خور آینه
گر در خلافت ار برود در دیار خصم — بیکار ماند آنجا تا محشر آینه
من آینه ضمیرم و تو مشتری همم — از تو جمال همت از جا گر آینه

از نور و روی صفوت درلب آورد عیان

در خدمت تو تر نتوان آمدن از انکه — گردد سیاه روی چو گردد تر آئینه
مانند نبوک کلک تو جان بد سگال — چون در حجاب زنگ شود مضمر آئینه
گر در دل تو یافت توانم نشان خویش — طبعم شود بلطف چو از جوهر آئینه
طوطی هر آن سخن که بگوید زبر کند — هر گه که شکل خویش ببیند در آئینه
گر لطف تو خریده مرا پس شگفت نیست — کاهل بصر خرند بسیم و زر آئینه
ور ناکسی فروخت مرا سیم زر اندود — کاعمی و زشت را نبود در خور آئینه
گر جز ترا ستوده بر من مگیر از انکه — مردم ضرورتی کند از خنجر آئینه
نام ترا ز من نگریزد چرا بدانکه — گه گه کنند پاک بخاکستر آئینه
از بیم شاعران هنر من مجو از انکه — ناید همی ز آهن بدگوهر آئینه
از روی تو در آئینه جا بنما شود خیال — زین نازها کند مگر اندر سر آئینه
شاید که ناورم دل مجروح بر درت — زیبد که ننگرم برخ اصغر آئینه
کز بیم زخم زنگ شود دیو بر فلک — وز بهر عیب کم طلبد اعور آئینه
گر نه ردیف شعر مرا آمدی بکار — تا ناک خود نساختی اسکندر آئینه
این بر النقیضه ایست که گفتم بدینطریق — گر ذره ز نور تو افتد بر آئینه
بادت جلال و مرتبه چندانکه آسمان — هر صبحدم بر آورد از خاور آئینه
حاسد ز دولت تو گرفتار آن مرض — کز مس کند برای وی آهنگر آئینه

نعت حضرت رسالت پناه صلعم و فی شکایت از زمان گوید

قحط وفاست در بنه آخر الزمان — هان ای حکیم پرده عزلت بساز هان

در دم سپید مهرهٔ وحدت بگوش دل — خیز از سیاه خانهٔ وحشت سرای جان

هم با قدم پیاده فرو ران بپشت نطع — هم بی قدم سوار برون کن بهفت خوان

سودای این سیه دو مکن بیش در دماغ — تکلیف این کثیف منه پیش بر روان

فلسی شمر ممالک این سبزه کارگاه — صفری شمر فذلک این تیره خاکدان

جیحون آمدست بر در آبگینه پل — که پایه پایه است بر دغول دیدبان

چشم بهی مدار که در چشم روزگار — آن ناخنه که بود بدل شد باستخوان

تو غافل و سپهر کشنده رقیب تو — فرزانه خفته و سگ دیوانه پاسبان

دهر سپید دست سیه کاسه ایست صعب — منگر بجوش زبانی این آتش زبان

کان خوشترین نواله که از دست او خوری — لوزینه ایست خورده الماس در میان

دل دستگاه تست بدست جهان مده — کین گنج خانه را ندهد کس بدربان

هر لحظه هاتفی بتو آواز میدهد — کین دامگه نه جای ما نیست الامان

آواز این خطیب الهی تو نشنوی — کز جوش غفلتست ترا گوش دل گران

اول بیار شیر بهای عروس نفس — وانگه ببر قبالهٔ اقبال رایگان

خاتون دار ملک فریدوش خو گرفته آن — کابین این عروس کم از زر کاویان

تا بر در تو مرکب قهرست اینمنی — کاحداث را سوی تو جنیبت شود دوان

شمشاد و سرو را ز تموز و خزان چه باک — گز گرم و سرد لاله و گل را رسد زیان

از فقر ساز گلشکر عیش بدگوار — وز فاقه خواه مهره تب جان ناتوان

از این و آن دوا مطلب چون مسیح هست — زیرا اجل کیاست عقاقیر این و آن

مگذار شاه دل به رمات خانه در — زین رخ که هست دو رخ غفلت فرو نشان

خرسند شو بمملکت خرسندی از وجود — خاصه شناس خسرو و طاغی شمر طغان

اسکندر تو تنعم ملک دو روزه عمر — خضر شعار مفلسی و عمر جاودان

بی طعمه طمع بسر آور چو کرم بید — چون کرم پیله سر چه کشی در سر دهان

زنبور خانه طمع آسوده شد مشو — زنبور وار پیش مگس زین و آن فغان

هم جنس در عدم طلب اینجا مجوی ازانکه — نیلوفر از سراب ندادست کس نشان

خود باش انیس خود مطلب کس که یار را — هم گوش بهتر از پر طاوس پشه ران

دامی چه کن ز ناخوش و خوش کم کن آرزو — سیمرغ وش ز ناکس و کس کم کن آشیان

خود را ز رم خرید رضا ضامنی کن — دامان از زمین خدای و نشان فرو فشان

پرواز در هوای هویت کن از خرد — در پله هوا چو کنی بر تل هوا آن

از لا رسی بقصد شهادت که عقل را — از لا و هوست مرکب لاهوت زیر ران

لا زان شد اژدهای دو تا فرو خورد — هر شرک و شک که در ره الا شود عیان

بنمود صبح صادق دین محمدی — هین در شناس باش چو خورشید در زبان

دندانهای تاج بقا شرع مصطفاست — عقل آفرینش از بن دندان کند ضمان

هر داستان که آن نه ثنای محمدست — دستان گاه هنان شمر آن نه داستان

آنجا که دم گشاد سرافیل در غورش — جان باز یافت پیسه اندر تن زمان

وانجا که کوفت دولت او کوس لا اله — آواز قد صدقت بر آمد ز لامکان
آن شاه لعمرک و شاگرد فاستقم — مخصوص قم فانذر و مقصود کن فکان
آدم نگاهواره او شیرخواره — ادریس هم بمکتب او گشته درس خوان
در دین شفای علت عالم برای خلق — زی حق شفیع زلت آدم پی جنان
هم غیب العالم اسرار پرده پوش — هم غیب را ز عالم اسرار ترجمان
او سر وحی بار الهی و نفس او — چون سرو در طریقت هم پیر هم جوان
او آفتاب عصمت و از شرم ذو الجلال — نفکنده بر بیان قلم سایه بنان
مه راد و نیم کرده بدست چو آفتاب — بسایه نه بر زمینش و از ابر سایه بان
گه با چهار پیر زبان عی کرده و بهر — گه با دو طفل در دهن افکنده ریسمان
مهر از نمای مهره بازوش جان و عقل — حلقه بگوش حلقه گیسوش انس و جان
حبل الله است معتکفان زاد و زلف او — هر روز عید و هم شب قدر اندرو نهان
قدرش مهر دقیقت بین سقف لاجورد — فرش رفو گریست برین فرش باستان
بر بام سدره تا در ادنی فکنده رخت — روح القدس دلیلش و معراج نردبان
جنت ز شرم طلعت او گشته خاره به — دوزخ زگرد ابلق او گشته گلستان
جبریل هم به نیم ره از بیم سوختن — بگذاشته رکابش و برتافته عنان

خورشید بر عمامهٔ او بر فگنده تاج | بر جبیس بر روانش فدا کرده طیلسان
آنجا شده بیکدم گز مهر باز گشت | زانجا هزار سال رهش بود تا جهان
خواهی که پنج نوبت اصحاب برزنی | تعلیم کن ز چار خلیفه طریق آن
از صادقین وفا طلب از قانتین ادب | از متقین حیا و ز مستغفرین بیان
همچون رخت گندم باش از برای وصل | گه راست گه خمیده چو جانستهٔ بر میان
گه در سجود باش چو در مغرب آفتاب | گه در رکوع باش چو بر مرکز آسمان
از جسم بهترین حرکاتی صلوات دان | وز نفس بهترین سکناتی صیام دان
یا رب دل شکسته و دین سست ده | کانجا که این دو نیست دو تا بیست بیکران
خاقانی از زمان بفضل تو در گریخت | او را امان ده از خطر آخر الزمان
زان شیر کاجل ز جهان وا رهاند | از ننگ نحس خانهٔ شروانش وارهان
گر خوانده سعادت عقبیش ره دگر | ور داده مؤنث دنیاش داستان

بدانکه این قصیده در حالهٔ حبس انشا کرده است و فی هو المغنی نعت رسول ص

هر صبح پای صبر بدامن در آورم | پرگار عجز گرد دل و تن در آورم
از عکس خون قرابه پری شد فلک | چون جرعه ریز دیده بدامن در آورم
هر دم هزار بچهٔ خونین کنم بخاک | چون لعبتان دیده بزادن در آورم
از زعفران چهره مگر نشره کنم | کابستنی به بخت سترون در آورم
دانم که دهر خط بلا بر سرم کشد | داند که سر بخط بلا من در آورم
چون آه آتشین زنم از جان آهنین | سیماب وش گداز بآهن در آورم

حدیث قال النبی صلی الله علیه وسلم افضل الحرکات الصلوة وافضل السکنات الصوم ۱۲

[illegible]

غم در جگر زد آتش بر پرین مرادمن — از آب دیده دجله بهر تن در آورم

نم پنج عمر من دو من برگ آن — دستی بشاخ اهو بصد فن در آورم

طوفانم از تنور بر آمد چه سود از آنکه — دامن چو پیرزن بتهمتن در آورم

شد روز عمر زان سوی مشین و می نیست — کین زر رفته باز بروزن در آورم

با من فلک بکینه سیاوش و من ز عجز — اسپی زنی بجرب بتهمتن در آورم

چون کوه خسته بسته کنندم بجرم آنکه — فرزند آفتاب بمعدن در آورم

از جور هفت پرده ازرق باشک لعل — طوفان بهفت رقعه ادکن در آورم

از کشت ابر چرخ و زمین گندمی نرست — یک جو نیافتم که بخرمن در آورم

از چنگ غم خلاص تمنا کنم ز دهر — کافغان بنای خلق چو ارغن در آورم

چون زال بسته تفسم نوحه ان کنم — تا رحمتی بخاطر بهمن در آورم

نی نی که با غم ست مرا انس لاجرم — مریم صفت بهار به بهمن در آورم

نشگفت اگر چو آهوی چین بر دمم مشک — چون آب بخور دن سنبل و سمن در آورم

چون دم بر آرم از سر زانو بباغ دل — از شاخ سدره مرغ نوازن در آورم

زانو کنم رصدگه و در پیچ جان جان — صد کاروان دیر بمعین در آورم

غم بختی ست توسن و من بارکاروان — در خان بپشت بختی توسن در آورم

دل تنگ‌تر ز دیدهٔ سوزن شدست مرا — بختی غم بدیدهٔ سوزن درآورم
غم تخم خرزنیست که در یکدل افگنم — وردیست جنس من که بیکتن درآورم
عنقای مغربم بغریبی که بهر انس — غم را چو زال زر بنشیمن درآورم
در گلشن زمانه نیابم نسیم انس — دود از سموم غصه بگلشن درآورم
فقرست پیر مانده افگن که نفس را — بر آستان فقر ممکن درآورم
آب حیات زآتش گلخن دمد چو باد — گر نقش خاک پاش بگلخن درآورم
آری ز بند عود قماری چون برم — گر حمله‌ها به هند زر و هن درآورم
چندین نفس بصفهٔ اهل صفا زدم — یکشب چند پی بدیر برهمن درآورم
چون کار عالمست شتر گربه من بکف — گه سبحه گاه ساغر روشن درآورم
از هزل و جد چو طفل بنگریزدم که دست — گاهی بلوح و گه بفلاخن درآورم
جنسی نماند پس من و زندان که بهر راه — چون رخش نیست پای بگردن درآورم
آهوی مشک نیست چه ره گاو و — گز هرد و برگ عنبر و لادن درآورم
چون چرخ سر فگنده ز بیم گرچه سرورم — اگوش ازان بخاک فروتن درآورم
دشمن مرا شکسته کند دست دارمش — حاشا که من شکست بدشمن درآورم
تهدید تیغ میدهد آوخ کجاست تیغ — تا چون جلیش درست بگردن درآورم
کانرا که تیشه رخنه کند فضل کان نهم — رخنه چرا بتیشهٔ کان کن درآورم
در دیولاخ آز مرا مسکن است و من — خط فسون عقل بمسکن درآورم
همت شود حجاب میان من و نظر — گر من نظر بعالم رنگین درآورم
آسیمه سر چو گاو خراسم که چشم بند — نگذاردم که چشم بروغن درآورم

پروانه‌ام که سوزم و دم بر نیاورم ‌ ‌ قمری نیم که طوق بگردن در آورم

در بوی و رنگ دهر نه پیچم که رد دم ‌ ‌ ارقم نیم که ارقم چندین در آورم

من نامه بر کبوتر راهم ز بهر بال ‌ ‌ باز اوفتم که طبع بارزن در آورم

گر خاص قرب حق نشوم و اتقیم بدانکه ‌ ‌ رخت امان بخلد مزین در آورم

جان و دل و خرد برسانم بباغ خلد ‌ ‌ آخر مثلثی بمثمن در آورم

چون خرمگس ز جیفه و خس طعمه چون کنم ‌ ‌ نخلم که روزی از گل و سوسن در آورم

چون قوتم آرزو کند از گرم سر چرخ ‌ ‌ بر خوان جان و نان ملون در آورم

با آنکه قانعم چو سلیمان ز مهر و ماه ‌ ‌ نان ریزها چو مور مسکن در آورم

نسرین انجوشه پروین بپرورند ‌ ‌ تا من بخوان و مرغ مسمن در آورم

مرد توکلم نزنم در گه ملوک ‌ ‌ حاشا که ننگ بخشش ذوالمن در آورم

آنکس که داد جان ندهد نان بلی دهد ‌ ‌ پس کفر باشد ار بدل این ظن در آورم

چون هوش شجر دهد آتش چه حاجتست ‌ ‌ کاتش ز تیه وادی ایمن در آورم

گر دور ناکسان نخرد فضل من رواست ‌ ‌ نقصی چرا بفضل مبرهن در آورم

بهرام وار گر بمن ار بندد کند آن ‌ ‌ غارت چرا به تیغ و بجوشن در آورم

زان غم که آفتاب کرم مرد برق او ‌ ‌ شب زهره را چو رعد بشیون در آورم

این پیرزن هنوز عروس است زنم از او ‌ ‌ پس سر چرا بخطبه این زن در آورم

گفتم ترک مدح سلاطین مبین در آنکه ‌ ‌ سحر مبین بشعبده مبین در آورم

گوشه طفان چو دکه من بهر آنکی ‌ ‌ پیشش زبان بگفتن شش من در آورم

خاقانی مسیح دمم پس به تیغ نطق ‌ ‌ همچون کلیم رخنه بالکن در آورم

بهر دو نان ستایش دونان کنم بسی / کاب گهر بسنگ خماهن در آورم

چون موی خوک در زن تن سها بود حرا / نار ردای روح بدر زن در آورم

هم نعت حضرت نبوی کان نکوتر است / کین لعل هم بطبق و بگرزن در آورم

کحال دانشم که برند اختران کحل شب / کحل الجواهری که بهاون در آورم

گفتم روم بمکه و جویم در آن حرم / گنجی که سر بحصن محصن در آورم

چون نیست وجه زر نکنم عزم مکه باز / جلباب نیستی به تبر و تن در آورم

تبریز غم فزود مرا آرزوم هست / کین غم به آرزوم و بارمن در آورم

خوش مقصدیست ارمن خوش تا ارزروم / من رخت دل به مقصد و مامن در آورم

منت برد عراق و ری ار من بدین دو جا / سحری ز نظم و نثر مدون در آورم

ابرش شکر که نیزه و گیتوم رسد که من / شمعی بجای تیره به بیژن در آورم

چون موسی سازخانه با خلاط درشم / چون مرغ برگ خانه بروزن در آورم

ایضاً فی ذلک المعنی

جوشن صورت برو کن در صف مردان درا / دل طلب کز دار ملک دل توان شد پادشا

تا تو خود را پای بستی باد داری دو دست / خاک بر خود پاش کز خود هیچ نگشاید ترا

با تو قرب قاب قوسین آنگه افتد عشق را / کز صفات خود ببعد المشرقین باشی جدا

آن خوشی خنده گوئی کان او بیم آن او / باش تا او گوید از خود کان مائی آن ما

چیست عاشق را جز آن کاتش دهد پروانه وار / اولش قرب و میانه سوختن آخر فنا

لاف یکرنگی مزن تا از صفت چون آینه / از درون سو تیرگی داری برون سو صفا

آتشین داری زبان زان دل سیاهی چون زاغ ‌ ‌ گرد خود گردی از آن دانی چون آسیا

رخت ازین گنبد برون بر کز چپائی بایدت ‌ ‌ زانکه تا در گنبدی با مردگانی هم وطا

نفس عیسی جست خواهی راه کن سوی فلک ‌ ‌ نقش عیسی از نگارستان امید کن رها

بر گذر زین تنگنای ظلمت اینک روشنی ‌ ‌ در گذر زین خشک سال آفت اینک مستقا

شربت عزلت ساختی از سر ببر آب هوس ‌ ‌ باغ وحدت کاشتی از بن بکن بیخ هوا

بر در فقر آی تا پیش آیدت سرهنگ عشق ‌ ‌ گوید ای صاحب خراج هر دو گیتی اندرآ

با قطار خوک در بیت المقدس پا منه ‌ ‌ با سپاه پیل بر درگاه بیت الله میا

سر بنه کانجا سری را صد سر آید در عوض ‌ ‌ بلکه بر سر هر سری را صد کلاه آید عطا

هر چه جز نور السموات از خدائی عزل کن ‌ ‌ گر ترا مشکات دل روشن شد از مصباح لا

چون رسیدی بر در لا صدر الا جوی ازانکه ‌ ‌ کعبه را هم دیده باید چون رسیدی در منا

ور تو اعمی دیده بر دوش احمد وارد است ‌ ‌ کاندرین ره قاید تو مصطفا به مصطفا

اوست مختار خدای پنج و ارواح و حواس ‌ ‌ زان گرفتند از وجودش منت بی منتها

هشت و نه و هفت چرخ و شش جهات و پنج حس ‌ ‌ چار ارکان و سه ارواح و دو کون از یک خدا

چون مراد از نعت چون اوئی و چندین سخن ‌ ‌ از جهان بر چون منی تا کی رسد چندین جفا

المطلع الثانی

کار من بالا نمیگیرد درین شیب بلا ‌ ‌ در مضیق حادثاتم بسته بند عنا

میکشم جهدی که زین خضرای خذلان بگذرم ‌ ‌ حبذا روزی که این توفیق یابم حبذا

صبح آخر دیده بختم چنان شد پرده در ‌ ‌ صبح اول دیده عمرم چنان شد کم بقا

با که گیرم انس کز اهل وفا بی‌روزیم / روزی من نیست با خود نیست در عالم وفا

در همه شروان مرا حاصل نیامد نیم دوست / دوست خود ناممکن است ای کاش بودی آشنا

من حسین وقت و نااهلان یزید و شمر من / روزگارم جمله عاشورا و شروان کربلا

ای عراق الله جارک نیک مشغوفم بتو / وی خراسان عمرک الله سخت مشتاقم ترا

گرچه جان با روزن چشمم از تماشای ورزنست / از دریچهٔ گوش می‌بیند سعادات شما

عذر من دانید کاخر پای بست مادرم / هدیهٔ جانم روان دارید بر دست صبا

تشنه دل تفته‌ام از دجله آرید م سرآب / دردمند زارم از بغداد سازید م دوا

بوی راحت چون توان برد از مزاج [illegible] / نوشدارو چون توان جست از دهان اژدها

پیش یا بینی کریمانی که گاه مائده / ماکیان بر در کنند و گربه در زندان سرا

گر برای شوربائی بر در اینها شوی / اولت سکبا دهند از چهره وانگه شوربا

مردم اخلاقی قافی آهرمن شدند از خشم و ظلم / در عدم نه روی کانجا بینی انصاف و رضا

این قصیده در منطق الطیر خوانند در مطلع اول صفت صبح و تخلص کعبه عظمها الله و در مطلع دوم صفت بهار و مناظرهٔ طیور و تخلص سید المرسلین عم

زد نفس سربمهر صبح ملمع نقاب / خیمهٔ روحانیان گشت معنبر طناب

شد گهر اندر گهر صفحهٔ تیغ سحر / شد گره اندر گره حلقهٔ درع سحاب

صبح فنک پوش را ابر زره در قبا / برده کلاه زرش قند ز شب را ز تاب

بال فرو کوفت مرغ مرغ طرب گشت دل / بانگ برآورد کوس کوس سفر کوفت خواب

صبح برآمد ز کوه چون مه نخشب ز چاه / ماه برآمد بصبح چون دم ماهی ز آب

نیزه کشید آفتاب حلقهٔ مه در ربود
نیزهٔ این زرد رخ حلقهٔ آن سیم ناب

شب عربی وار بود بسته نقاب از نخست
از چه سبب چون عرب نیزه کشید آفتاب

بر کتف آفتاب باز ردای زر است
کرده چو احرامیان در کعبه تاب

حق تو خاقانیا کعبه تواند شناخت
زآخر سنگین طلب توشهٔ یوم الحساب

مرد بود کعبه جوی طفل بود کعبتین باز
چون تو شدی مرد دین روی ز کعبتین متاب

کعبه که قطب هدی است معتکف است از سکون
خود نبود هیچ قطب منقلب از اضطراب

هست به پیرامنش طوف کنان آفتاب
آری بر گرد قطب چرخ زند آسیاب

خانه خدایش خداست لاجرمش نام هست
شاه مربع نشین تازی و مشکین نقاب

المطلع الثانی

رخش به هرا تاخت بر سر صفر آفتاب
رفت به چرب آخوری گنج روان در رکاب

کحلی چرخ از سحاب گشت مسلسل شکل
عودی خاک از نبات گشت مطلل ثیاب

روز چو شمع سحر زرده و سرفراز
شب چو چراغی ز ابر در کاسهٔ نیم تاب

دردی مطبوخ بین بر سر سبزه ز سیل
شیشهٔ نارنج بین بر سر آب از حباب

مرغکان چون طفلگان ابجدی آموخته
بلبل الحمد خوان گشت خلیفهٔ کتاب

دوش ز نوزادگان عرصهٔ نوبت باغ
داد بهر یک چمن خلعتی از زر و دوخت
اول مجلس که باغ شمع گل اندر فروخت
ژاله بر آن جمع ریخت روغن طلق
هر سری از جوی جوی قعهٔ شطرنج بود
شاخ جواهرفشان ساخته خیرالنثار
مجمره گردان شمال فرخه زن شاخ سار
پیش چنین مجلسی مرغان جمع آمدند
فاخته گفت از نخست مدح شکوفه که او
بلبل گفتا که گل به ز شکوفه ست از آنک
قمری گفتا ز گل مملکت سرو به
ساری گفتا که هست سبزه زمین پای لنگ
صلصل گفتا بصل لاله دورنگ است زو
تیهو گفتا به است سبزه ز سوسن از آنکه
گفت از سمن نرگس بهتر که هست
طوطی گفتا سمن به بود از سبزه کو
جمله بدین داوری بر در عنقا شدند
صاحب سران همه بانگ ایشان زدند
فاخته گفت آه من گله خضر السبوخت

مجلس شان آب زد ابر سیم مذاب
حلقهٔ نوروش صبا زنگ زرش آفتاب
نرگس با طشت زر کرد بمجلس شتاب
تا نرسد جمع را از آتش لاله عذاب
بیدق زرین نمود غنچه زر روی آب
سوسن سوزن نمای دوخته خیرالثیاب
لعبت باز آسمان پیچ و پیچن افکن شهاب
شب شده بر شکل موی چو گمانچه رباب
ساز داز آن گل تلخ نائیه شیرین لعاب
شاخ جنیبت کش ست گل شه والا جناب
کاندک بادی کند گنبد گل را خراب
لاله از و به که کرد دست بدست انقلاب
سوسن یکرنگ به چون خط اهل الثواب
فاتحهٔ مصحف باغ اوست که فتح باب
کرسی جم ملک او و افسر افراسیاب
بوی ز عنبر گرفت رنگ کافور ناب
کوست خلیفه طیور داور مالک رقاب
کین حرم کبریاست بار تو تنگ یاب
حاجب این بارگاه زنه بسوم حجاب

مرغان

مرغان همه در بپای عنقا در خلوه جای — فاخته با پرده‌دار گرم شده در عتاب

هاتف حال این خبر چون سوی عنقا رساند — آمد و درخواندشان گرد و به پرسش خطاب

بلبل گردش بسجود گفت که نعم الصباح — خود بجوی باز داد صبحک الله جواب

قمری گردش بر اکای شده از عدل تو — دانه انجیر زر و دام گلوی غراب

وی که ز انصاف تو صورت منقار کبک — صورت مقراض گشت بر پر و بال عقاب

با تو آورده ایم درد سر از چه بهار — درد سر روزگار زبده بوی گلاب

وانکه دو اسبه دوید موکب فصل ربیع — دهر خرف باز یافت قوت فصل الشباب

خیل ریاحین بس است با که شادی کنیم — زین همه شادی کراست کیست تو صواب

عنقا بر گردش گفت کز این طایفه — دست یکی در حناست جعد یکی در خضاب

این همه نورستگان بچه جوزند پاک — خورده که از جوی شیر گاه ز جوی شراب

گرچه همه دلکش اند از همه گل نغزتر — کو عرق مصطفاست وین دگر از خاک آب

هادی مهدی غلام امی صادق کلام — خسرو هشتم بهشت شحنه چارم کتاب

باج ستان ملوک تاج ده انبیا — کز در او یافت عقل خط امان از عقاب

احمد مرسل که کرد از پیش نه خم تیغ — تخت سلاطین بکال گرده شیران کباب

جمله رسل بر درش مفلس و طالب زکوة — او شده تاج رسل تاجر صاحب نصاب

عطسه ادادم ست عطسه آدم مسیح — اینت خلف کز شرف عطسه او بود باب

گشته تنی چون سقف چرخ چو تخت سبز — تا زمی تیغ او قبضه کنند و قراب

ذره خاک درش کارد و صد ذره کرد — رانده بدان آفتاب بر ملکوت احتساب

لاجرم از سهم آن بربط باهید را / نبض زنای وی برفت رفت بریشم ز تاب

دیده نه روز بدرگان شه دین ز وا / راند سپه در سپه سوی نشیب و عقاب

بهر پلنگان دین کرد سراب از محیط / بهر نهنگان کین کرد محیط از سراب

از شعب هر پلنگ شیر قضا بسته دم / وز فزع هر نهنگ حوت فلک ریخت ناب

از پی تائید او صف ملایک رسید / آخته شمشیر غیب تاخته چون شیر غاب

در علش میر نحل نیزه کشیده چو نحل / غرقه بصد نیزه خون اهل طعان و ضراب

چون الف سوزنی نیزه بنیاد کرد / چون مجن سوزن بقهر کرده خراب بی آب

حامل وحی آمده کامده یوم الظفر / ای ملکان الغزات ای ثقلین التهاب

خاطر خاقانی است مدح گر مصطفی / زان ز حقش بیحساب هست عطا بی حساب

کی شکند همتش قدر سخن پیش غیر / کی فکند جوهری دانهٔ در در خلاب

یارب ازین حبس گاه باز رهانش که هست / شروان شر البلاد خصمان شر الدواب

زین گره ناحفاظ حافظ جانش تو باش / کز تو دعا را غریب زود بود مستجاب

ایضاً له این قصیده را نیز نهرة الارواح و نزهة الاشباح خوانند هم در حضرت معظمه انشا کرده است از مطلع اول الصباحین مقصد قصد کند و باز از هر منازل مناسک و منازل الکعبه بیدا از بغداد تا مکه

شب روان از صبح صادق کعبهٔ جان دیده اند / صبح را چون محرمان کعبه عریان دیده اند

از لباس نفس عریان مانده چون اسمان و صبح / هم بصبح از کعبهٔ جان وحی ایمان دیده اند

در شکر ریزند ز اشک خون که گردون ابصبح / همچو پسته سبز و خون آلود و خندان دیده اند

وادی فکرت بریده محرم عشق آمده / موقف شوق ایستاده کعبهٔ جان دیده اند
روز و شب دیده دو کار مسیحه در قربانگهش / صبح را تیغ و شفق را خون قربان دیده اند
خوانده اند از لوح دل شرح مناسک زانکه / در دل از خط یدالله صد دبستان دیده اند
نام سلطان خوانده هم بر پاسخ سلطان از آنکه / دل علامتگاه پاسخهای سلطان دیده اند
از کجا برداشته اول ز بغداد طلب / وز کجا در وادی تجرید امکان دیده اند
صبحدم رانده ز منزل تشنگان و ناشتا / چاشتگه هم مقصد و هم چشمهٔ حیوان دیده اند
در طواف کعبهٔ جان سالکان عرش را / چون حلی دلبران در رقص و افغان دیده اند
در سجود کعبهٔ جان ساکنان سدره را / همچو عقل سالکان سرمست حیران دیده اند
در حریم کعبهٔ جان محرمان الیاس وار / علم خضر و چشمه و ماهی بریان دیده اند
در طریق کعبهٔ جان چرخ زرین کاسه را / از پی دریوزهٔ جان کاسه گردان دیده اند
کشتگان کز کعبهٔ جان باز جا نو گشته اند / ماهی خضرند گوئی کآب حیوان دیده اند
کعبهٔ جان نه انوی نه شهر جو بی هفت ده / کین دو چار الفنس اسیر طبع دهقان دیده اند
برگذشته زین ده و زان شهر در اقلیم دل / کعبهٔ جان را شهر عشق بنیان دیده اند
خاکیان اندر راه کعبهٔ جان کوفتن / کین ره دشوار مشتی خاک آسان دیده اند
کعبهٔ سنگین مثال کعبهٔ جان کرده اند / خاصگان این را طفیل دیدن آن دیده اند
هر کبوتر کز حرم کعبهٔ جان آمده ست / زیر ریش نامهٔ توفیق پنهان دیده اند
عاشقان اول طواف کعبهٔ جان کرده اند / پس طواف کعبهٔ تن فرض فرمان دیده اند

المطلع الثانی

تا خیال کعبه نقش دیدهٔ جان دیده اند / دیده را از شوق کعبه زمزم افشان دیده اند

عشق ببر کرده زبنگه آتشی کز شرق و غرب
کعبهٔ اهل صفت گرد هفت مردان دیده اند

هم بدان آتش زنند و چنین بغداد آمده
ماه ذو القعده بروی دجله تابان دیده اند

ماه نو را نیمهٔ قندیل عیسی یافته
دیده ها بر حلقهٔ زنجیر مطهران دیده اند

بر سر دجله گذشته تا مداین خضروار
قصر کسری و زیارتگاه سلمان دیده اند

طاق ایوان جهانگیر و وثاق پیرزن
از نکونامی طراز فرش ایوان دیده اند

از تحیر گشته چون زنجیر پیچان کز زمان
بر در ایوان نه زنجیر و نه دربان دیده اند

تا جدا رشش رفته و دندانهای قصر شاه
بر سر دندانهای تلخ خندان دیده اند

رانده زانجا تا بنجا کحله و آب فرات
موقف شمس و مقام شیر یزدان دیده اند

پس بکوفه مشهد پاک امیر نحل را
همچو جیش نحل جوش انسی و جان دیده اند

پیش بانگ آن گوزن افگن که چون شاخ گوزن
پشت خم در خدمت آن شیر مردان دیده اند

در تنور از جای طوفان دیده اند از خشم دل
هم تنور غصه هم طوفان احزان دیده اند

رانده از رحبه ده و آشیبه تا منار کسیره
از سم گوران دل شیران هراسان دیده اند

بختیان چون نوعروسان پای کوبان در سماع
اختران و شب پلاس و چرخ کوبان دیده اند

شب طلاق خواب داده دیده با تاز تصبر
تا شکر ریز عروسان بیابان دیده اند

روزها کم خورده چشمها نوعروسان زفاف | زو نهاشان از دراها مطرب الحان دیده اند
حلقهاشان از پلاس و گیسوانشان از مهار | بارها خلخال و مشاطه شتربانان دیده اند
در زناشوئی شده سنگ قدمشان لاجرم | سنگ را از خون نگیری زنگ مرجان دیده اند
سرخ مویان چون می بی می همه سرمست بار | بر سم افتاده چو سیگون زلف جانان دیده اند
نحتگان چون بختیان قبا چون خیزران | نی نشانی از می و ساقی و می آن دیده اند
وان گراوه چیست میزان دو کفه بار | بار جوزا و دو کفه شکل میزان دیده اند
بارداری چون فلک خوش [illegible] خور در شکم | وانزده سو چون مشرقین را دو زهدان دیده اند
چون دو دست اندر تیمم یک بدیگر متصل | در یکی محمل دو تن هم پای هم آن دیده اند
جبرئیل استاده چون اعرابی اشتر سوار | کز پی حاجش دلیل ره نوردان دیده اند
بادیه بحریست و بختی کشتی و اعراب موج | واقعه سرحد بحر و مکه پایان دیده اند
دست بالا همت مردم که کرده زیر پای | پای شیبی کان عقوبت جای شیطان دیده اند
شکل چوگانست پای بادیه گوئی بزیر | آسمان چون گوی غلطان زیر چوگان دیده اند
بادیه چون غمزه ترکان سنان را زعرب | جای خون ریزان نرگس از نیسان دیده اند
بهر دفع درد چشم رهروان آب گیاش | شیر یار در دختر و شنبیز بستان دیده اند
از گلاب تر اوه و کافور صبحش سموم | خنیش خانه کسری و مهر آب خاقان دیده اند
دایره افلاک را بالای صحن بادیه | کم ز جزم نحویان بر حرف قرآن دیده اند
بادیه باغ بهشت و برسر خوانهای حاج | پر طاوس بهشتی را مگس ران دیده اند
وز طناب خیمها بر گرد لشکرهای حاج | صد هزار اشکال اقلیدس برهان دیده اند
قاع صف صف دیده صف صف سپه [illegible] | کوس را از زیر دستان زیر دستان دیده اند

چار صفهای ملک در صفهای نه فلک — برز بانا جای استسقا بی باران دیده اند

بر سر چاه ثقوق از تشنگان صف صف چنانک — پیش یوسف گرسنه چشمان کنعان دیده اند

گر مگاهی کافتاب استاده در قلب اسد — سنگ و ریگ ثعلبیه بید و ریحان دیده اند

تیره چشمان روان ریگ وان آذر زرد — شاف شاقی هم ز حصرم هم ز رمان دیده اند

از پی حج در حنین و زبی پانصد سال باز — بر در قبه آسمان را منقطع سان دیده اند

من بدو در عقفی دیدم بدی مه یا دیه — کاندرو زآب و گیا قحط فراوان دیده اند

پس بعهد ثقفی اسپال دیدم در ثمون — گر تیمم گاه صد نیلوفرستان دیده اند

کوه مخروق آنکه همچون زر رشنفشان بنگ — دیو را زو در شکنجه حبس خذلان دیده اند

از دم پاکان که بنشاند چراغ آسمان — ناف نافه با حور اهجار ماه آبان دیده اند

از سحاب فضل و اشک حاج آب شعر — بر کنار ابرگ جای بحر عمان دیده اند

وز پی خضر و بر روح القدس خوخط آن دو — در سمیرا سدره بر جای مغیلان دیده اند

زآب شور نقره و ریگ عسیله ز احتقان — سالکان از نقره کان و از عسل شان دیده اند

از بس بر ملک گسترده زیره پای حاج — حاج زیر پای فرش سندس الوان دیده اند

سبز می برگ حنا در پای دیده لیک از — سرخی رنگ حنا در نوک مژگان دیده اند

خه خه آن ماه نو ذو الحجه کز وادی ... / چون خم تاج عروسان در شبستان دیده اند

ماه نو در سایهٔ ابر کبوتر فام راست / چون سجل نامه یا چون همین آن دیده اند

ز آب و خاک سارقیه تا صفیه پیش چشم / بس دوار المسک و تریاقینه اخوان دیده اند

در میان سنگلاخ مسلخ و غمرهٔ ذو شوق / خار و حنظل گلشکر بای صفاهان دیده اند

دشت محرم صحن محشر گشته وز لبیک خلق / نفخهٔ صور اندرین پیروزه ایوان دیده اند

از نشاط کعبه در شیرز قوم احرامیان / شیرهٔ پستان قرین شیر پستان دیده اند

شیر زرکان امید و سینه رنجوران شوق / در ز قوتش هم دو پستان هم سپستان دیده اند

زندگان گشته نفس آنجا کفن در پاکشان / زعفران رخ حنوط نقش انسان دیده اند

شیر مردان چون گوزنان هوی هو اندر دهان / وز رهو آتشه در خدنگ آه پیکان دیده اند

بر در امید شان قفل از قفل حبسی زده / باز دندانهٔ کلیدش سین سبحان دیده اند

آمده تا نخلهٔ محمود در راه از نشاط / حنظل محرورق را نارنج گیلان دیده اند

جمله در عرقاب اشک گرده هم سیراب از اشک / خاک عرقاب صحف را که عطشان دیده اند

المطلع الثالث

دشت موقف را لباس از جوهر جان دیده اند / کوه رحمت را اساس از گوهر کان دیده اند

عرصه گاه دشت موقف عرض خاقانست از آنک ... مصنع او کوثر سقاش رضوان دیده اند
حوت و سرطانست جای مشتری این کوه هست ... مشتری صفوی که در روی حوت و سرطان دیده اند
کوه رحمت حرمتی دارد که پیش قدر او ... کوه قاف و نقطه فا هر دو یکسان دیده اند
بنگر این کوه رحمت برده اند از بهر حل ... دیده بانانی که عرش از کوه لبنان دیده اند
اصفیا را پیش کوه استاده دل سوزان چو شمع ... همچو شمع از اشک غرق و خشک دامان دیده اند
آفتاب از غرب گفتی بازگشت از بهر حاج ... چون نماز دیگری بهر سلیمان دیده اند
گفتی از مغرب رجعت کرد مشرق آفتاب ... لاجرم حاج از حد بابل خراسان دیده اند
از نسیم مغفرت کابی و خاکی یافته ... آتشی را از انا گفتن پشیمان دیده اند
وز فراوان ابر رحمت ریخته باران فضل ... رانده را بر امید عفو شادان دیده اند
حج با آدینه و با غرق طوفان کرم ... خود بعهد نوح هم آدینه طوفان دیده اند
هشتم ذوالحجه در موقف رسیده چاشتگاه ... شامگه خود را بهفتم چرخ مهمان دیده اند
شب فراز کوه زاشک شور جمع نور شمع ... ابر در افشان و خورشید زر افشان دیده اند
چون کریمان کز عطای او نسیان شان بود ... عفو حق را از خطای خلق نسیان دیده اند
خلق هفتاد و سه فرقه کرده هفتاد و دو حج ... انسی و جنی و شیطانی مسلمان دیده اند
حاج را نو نو در افزا از ملایک کرده حق ... هر چه در ششصد هزار اعداد نقصان دیده اند

ای برید صبح سوی شام ایران بر خبر	زین شرف کامسال اهل شام و ایران دیده اند
وی زبان آفتاب احرار گیهان را بگوی	دولتی کز حج اکبر حاج و ایران دیده اند
ز سموم آسیب و ز باران تجلی یافته	ز نخا چه بیم و ز غربه عصیان دیده اند
رانده ز اول شب آن که پایه و شکسته سنگ	نیم شب مشعل مشعر نور غفران دیده اند
بالدان نفس حیوان کرده قربان در منا	لیک قربان خوص از نفس انسان دیده اند
با سیاهی سنگ کعبه هم برآید در شش رفته	سرخی سنگ منا کز خون حیوان دیده اند
سعد ذابح بهر قربان تیغ مریخ آخته	جرم کیوانش چو سنگ کی افشان دیده اند
چون بره کاید بما در گوسپند چرخ را	سوی تیغ حاج پویان غربوان دیده اند
بیزبانان بر زبان بیزبانی شکر حق	گفته وقت کشتن حق را زبان دان دیده اند
در شه حمزه بوده پیش مسجد خیف اهل خون	سنگ را کانداخته بر دیو غضبان دیده اند
آمده در مکه و چون قدسیان در گرد عرش	عرش را بر گرد کعبه طوف و جولان دیده اند
پیش کعبه گشته خونباران زمین بوس از نیاز	آسمان را در طوافش هفت دوران دیده اند
عید ایشان کعبه و ز ترتیب حج ارکان حج	رکن نجم هفت طوف چار ارکان دیده اند
رفته و سعی صفا و مروه کرده چار و شش	هم بران ترتیب کز سادات و اعیان دیده اند

پس برای عمره کردن سوی تنعیم آمده | هم بران آیین که حج را ساز و سامان دیده اند
حاج را دیوان که عمال ست زانکه عمره را | ختم اعمال و فذلکهای دیوان دیده اند
کعبه در دست سیاهان عرب دیده چنانکه | چشمهٔ حیوان بتاریکی کرتوکان دیده اند
آنچه دیده دشمنان کعبه از مرغان سنگ | دوستان کعبه از غوغا و خندان دیده اند
بهترین جای بدست بدترین قومی کرو | مهره جان دار اندر مغز ثعبان دیده اند
نی زائر و شرم و نی از کعبه آزرم ای دریغ | جای شیران را سکان عور سگان دیده اند
در طواف کعبه چون شوریدگان از وجد حال | عقل را پیرایه سر در آثم صبیان دیده اند
ذات حق سلطان سلطانان و کعبه از ملک | مصطفی را شحنه و منشور قران دیده اند
چون ز راه کعبه خاقانی به یثرب ادر رو | پیش صد مصطفی ثانی حسان دیده اند
بنده خاقانی سگ تازی ست بر درگاه او | نخ نخ آن تازی سگی کش پارسی خوان دیده اند

این قصیده در مدح کعبه و مخلص بسید المرسلین محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم تخت شده ضرب سواد الشاگرد

مقصد اینجاست ندای طلب اینجا شنوند | بختیان را ز جرس صبحدم آوا شنوند
عارفان نظری را فدی اینجا خواهند | هاتفان سحری را ندی آنجا شنوند
خاکیان از دل گرم و روان آتش عشق | باد سرد از سر خوناب سویدا شنوند
همه سگی آن و چو سگ ناله کنانند بصبح | صبحدم ناله سگ را که چو بیدا شنوند
خاک بر سجده فرا شود از اشک نیاز | وز دل خاک همان ناله فرا شنوند
خاک اگر گریه و ناله چه عجب کاتش را | بانگ گریه ز دل صخرهٔ صما شنوند
گریه آن گریه که از دیده آتش بینند | ناله آن ناله که از سینهٔ خارا شنوند

چون بلرزد علم صبح و بنالد دم کوس | کوه را نالهٔ تب لرزه چو دریا شنوند
صبح گلفام شد ارواح طلب تا نگرند | کوس گلبام زد ابدال نگر تا شنوند
هرچه در پردهٔ شب راز دل عشاق است | کان نفس خیز بقیامت نه همانا شنوند
صبح شد هر جا سوس کز و واپرسند | کوس شد طوطی غماز کز او وا شنوند
چون بپای علم روز سر شب ببرند | چه عجب گر دم مرغ آه دریغا شنوند
کشته شد دیو بپای علم لشکر حاج | شاید ار تهنیه از کوس مفاجا شنوند
کوس حاج است که دیوار فرعش گردد | ز دو چو گرنای سلیمان دم عنقا شنوند
یارب این کوس چه بارست فن زهره نواست | که ز یک پرده صد الحانش بعمدا شنوند
چه کند کوس که امروز قیامت نکند | که ندا از دو نفس صور که فردا شنوند
کوس را این خم ایوان سلیمان که در او | لحن داود به آهنگ دل آرا شنوند
کوس چون صومعهٔ پیر ششم چرخ گرد | بانگ شش دانهٔ تسبیح ثریا شنوند
کوس مانند کمان فلک اما عجب آنکه | زو صریر قلم تیر بجوزا شنوند
کوس را دل نه و دردی چرا نالد زار | نالهٔ زار ز درد دل دروا شنوند
کوس چون مار شده حلقه و کوبند سرش | بانگ آن کوفتن از کوفه و صنعا شنوند
سخت سر کوفته دارندش و نالد از آنکه | نالهٔ مرد ز سر کوب به اعدا شنوند
خم کوس است که با ماه نو ذوالحجه نمود | که ز مه لحن خوش زهرهٔ زهرا شنوند
خود فلک خواهد تا چنبر این کوس شود | تا صدا آتش از خیل الرحمه بطحا شنوند
گر دم چنبر چو بین که شنیدند خوش است | پس دم آن خوشتر کز چنبر مینا شنوند
از پی حرمت کعبه چه عجب گر پس از این | بانگ دق الکوس از گنبد خضرا شنوند

مشتری قرعهٔ توفیق زند بر ره حاج / بانگ آن قرعه برین قبهٔ خضرا شنوند
عرشیان بانگ و لله علی الناس زنند / پاسخ از خلق سمعنا و اطعنا شنوند
از سر و پای درآیند سراپای نیاز / تا تعالی از ملک العرش تعالی شنوند
روضه روضه همه ره باغ منور بینند / برگ برگ همه جا آب مصفا شنوند
سر بسر روضه همه جای تنزه شمرند / لب لب برگ همه بانگ تماشا شنوند
انجم ماه وش آماده که حج آمده اند / تا خواص از همه لبیک ثنا شنوند
همه را نسخهٔ اجزای مناسک در دست / از پی کسب جزا خواندن اجزا شنوند
نه صحیفه ست فلک هفت و ده آیه زبرشان / عاشقان آنهمه از سورهٔ شورا شنوند
نه صحیفه که بیک بند ده آیت بستند / تا نه بس دیر چو سی پاره مجزا شنوند
خام پوشند همه اطلس تخته شمرند / زهر نوشند همه نوش هنیا شنوند
زندگی شان بحق نام برارواح چراست / کاب شان ابرده لاف ز سقا شنوند
گنج پرورده فقرند و کم شد لیک / کم کم گنج سراپرده بالا شنوند
فقر نیکوست برنگ ارچه بآواز بدست / عامه را زین رنگ آواز تبرا شنوند
شبه طاوس شمر فقر که طاوسانرا / رنگ زیباست گر آوازه زیبا شنوند
سفر کعبه نمودار ره آخرت ست / گرچه رهرو همش از صورت زیبا شنوند
جان معنیست باسم صوریش ده برون / خاصگان معنی و عامان همه اسما شنوند
کعبه را نام نبیدانکه عام و عرفات / حجرهٔ خاص جهان داور دارا شنوند
عابدان نعره برآرند بمیدان که ازانک / نعرهٔ شیردلان در صف هیجا شنوند
عارفان خامش و سر بر سر زانو چو ملخ / نه چو زنبور گز و شورش و غوغا شنوند

ساربانا بو قفا ر تو که تعجیل تمام — کز وفای تو ز من شکر موفا شنوند
حاش لله اگر امسال ز حج وامانم — نه قصور من و تقصیر تو حاشا شنوند
دوستان یافته میقات و شده نه عرفات — من بتقیید و ز من آواز بطحا شنوند
هیچ اگر سایه پذیرد منم آن سایهٔ هیچ — که مرا نام نه در دفتر اشیا شنوند
ها و هوها شد اگر محمل من سازی و همچ — بر سانیم بگم زان که ز من ها شنوند
بر در کعبه که بیت الله موجودات است — که مباهات امم زان در والا شنوند
بار عام است و در کعبه گشادست کز و — خاصگان بانگ در جنت ماوا شنوند
پس چو رضوان در جنات گشاید ملکان — بانگ حلقه زدن کعبه علیا شنوند
زان کلیدی که نبی نزد بنی شیبه سپرد — بانگ پر ملک و زیور حورا شنوند
چون جرس‌ها رجعیان ره یثرب سپرند — ساربان اهمه الحان جرس آسا شنوند
در فلک صوت جرس زنگل نیل شانست — که خروشید فش از دخمهٔ دارا شنوند
بسلام آمدگان حرم مصطفوی — اوخلوا بالسلام از حرم آوا شنوند
النبی النبی آرند خلایق بزبان — امتی امتی از روضهٔ غرا شنوند
از سر تربت او چار ملایک بلسیه بعد — هیچ هنگامه و دو صور بیکجا شنوند
بر در مرقد سلطان هدی ابلق صبح — مرکب داشته را نالهٔ هرا شنوند
خود و جنیبت بدرش داشته بینند براق — کز جهیلش نفس روح معلا شنوند
موسی استاده و گم کرده دهشت نعلین — ارنی گفتنش از بهر تجلا شنوند
بهر وایافتن گم شده نعلین کلیم — والضحی خواندن خضر از در طاها شنوند
بنده خاقانی و نعت سر بالین رسول — تا ش تحسین ز ملک در صف اعلا شنوند

فخر من بنده ز خاک در احمد بینند | لاف دریا ز دم عنبر سارا شنوند
نعت صدر نبوی به که بغربت گویم | بانگ کوس ملکی به که بصحرا شنوند
نکنم مدح که من مرثیه گوی کرمم | چون کرم مرد ز من بانگ معزا شنوند
زنده گردم سخن ار شاکر من شد چه عجب | که ز عازر صفت شکر مسیحا شنوند
شاید ار لب بحدیث قدما نگشایند | ناقدانی که ادای سخن ما شنوند
آب ببر آهن و سنگ ار شنود هست عجب | که دم آتش طور از ید بیضا شنوند
شاعران حیض حسد یافته چون خرگوشند | تا ز من شیر دل این نکته غدرا شنوند
خصم سگدل ز حسد نالد چون جبهت ماه | نور بی صرفه ده و وع وع دعوا شنوند
از سر خامه کنم معجزه انشا بخدا | گر چنین معجزه بینند سران یا شنوند
راویان کایت انشا من انشا کنند | بارک الله همه بر صاحب انشا شنوند

این قصیده علیه تحفة البحرین و تفاحة الثقلین خوانند پیش حضرت علیا کعبه اتفاق افتاد

صبح خیزان من بصدر کعبه مهمان آمده | جان عالم دیده و در عالم جان آمده
آستان خاص سلطان السلاطین اوده بوس | پس ببار عام پیش صفه مهمان آمده
کعبه بر گرد عرب وار آتشی کز نور این | شب روان در راه منزل سر آسان آمده
کعبه استقبال شان فرمود هم در بادیه | پس همه ره با همه لبیک گویان آمده
شب روان چون کرم شب تابند صحرای نبی | خفتگان چون کرم خز زنده بزندان آمده
کعبه بر خوانی نشانده فاقه زدگان انجوان | کز نیاز آنجا سلیمان مور آن خوان آمده
بر سر خوان عزت سر طلائی دان مگس | بلکه پر جبرئیل آنجا مگس ران آمده

او برای خوان کعبه ماهی دریا و بار — گاه به سیمین نان و گه زرین نمکدان آمده
رسته دندان نیاز آنجا و پیر هشت خلد — از بن دندان طفیل هفت مردان آمده
پیش رندان از در سلطان بدست نامگان — دستگانی سر بمهر خاص سلطان آمده
مصطفی استاده خوان سالار و رضوان طشت دار — هدیه دندان مزد خاص و عام یکسان آمده
هم خلال از طوبی و هم آبدست از سلسبیل — بلکه دست آب همه تسنیم رضوان آمده
آسمان آورده زرین آبدستان زآفتاب — پشت خم پیش سران چون آبدستان آمده
خضر جلابی بدست از آبدست مصطفی — کوست ظلمات عرب را آب حیوان آمده
فاقه پروردان چو پاکان حواری وزره دار — کعبه همچون خوان عیسی عید ایشان آمده
یوسفان در پیش خوان کعبه صناع نشان — پیش یوسف قحط پروردان کنعان آمده
خوان کعبه هشت خوان خلد را ماند که هست — چار جوی او در اینجا نی شمع الوان آمده
بر سر آن خوان دل پاکان چو مرغان بهشت — نیمه گویا و دیگر نیمه بریان آمده
کعبه در تربیع همچون تخت نرد مهره باز — کعبتین تنها و نرد آدمی و جان آمده
نقش یک تنها بروی کعبتین پیدا شده — پس شش و پنج و چهار و سه دو پنهان آمده
هر حسابی کرده بر حق ختم چون نرد باد — هر که شش پنجی زده یک سر آن آمده
عالمان چون خضر پوشیده برهنه پای و سر — نعل پیشانی هم سر تاج خضر خان آمده

صوفیان بر کوه بر آب زندگانی چون خضر — همچو موسی در عصاشان جان ثعبان آمده

هو و هو گویان مریدان همی پویند در بادیه — چون صدف تن غرق اشک و سینه عطشان آمده

راه ایشان گه الف چون سوزن عیسی شده — گاه‌ها چون حلقهٔ زنجیر مطران آمده

آتشین حلقه ز باد افسرده جسته ز حلق — رفته سیاق عرش ز اخلخال پیچان آمده

زاه شان یک نیمه مسمار در دوزخ شده — باز دیگر نیمه طوق حلق شیطان آمده

آن مربع خانهٔ نور از خروش صادقان — چون مسدس خانهٔ زنبوران پر افغان آمده

کعبه همچون شاه زنبوران همه معتکف آن جا — عالمی گردش چو زنبوران غریوان آمده

چون مشبک جان زنبوران ز آه عاشقان — پس دریچه کاندرین نه بام ایوان آمده

آفتاب اشتر سواری بر فلک سیار تن — در طواف کعبه محرم دار عریان آمده

خون قربان رفته در زیر زمین تا پشت گاو — گاو بالائی زمین از بهر قربان آمده

بر زمین الحمد لله خون حیوان بست نقش — بر هوا تسبیح گویان جان حیوان آمده

کعبه در ناف زمین بهتر سلاله است از شرف — کاندر ارحام وجود از صلب فرمان آمده

کعبه خاتون و کون او را درین خرگاه سبز — هفت بانو بین پرستان شبستان آمده

صبح و شام او را دو خادم عنبر و کافور نام — این ز روم آن از حبش سالار کیهان آمده

خال مشک از روی گندم گون خاتون عرب — عاشقان را زر بخش و دل‌ستان آمده

مهر و ماه او را دو طفلانند اینک هر دو را — گاهواره بابل و مولد خراسان آمده

روی گندم گون او بوده تقاضای بهشت — آدم از سودای گندم زان پشیمان آمده

کعبه صرافی دکانش سیم بام آسمان / بر یکی دستش محک زر ایمان آمده

بر محک کعبه که جنس بلال آمد برنگ / هر کرا از زر بولهب وسیت شد دران آمده

بر سیاهی سنگ اگر زر سپید آید سرخ / زان سپیدی دان سیاهی روی آن دیو آمده

سنگ نه زر شب رنگ لیکن صبح وار از زر راستی / شاه هر بچه کز خورشید در کان آمده

در سیاهی سنگ کعبه روشنائی بین چنانکه / نور معنی در سیاهی حرف قرآن آمده

رمز مرآنکه چون هانی آب حیوان در گلو / وان دو ها ز امیم لب چون سین دندان آمده

پیش عیسی دم چه زمزم صلیب او چرخ / سرنگون بی آب چون چاه زنخدان آمده

مصطفی کحال عقل و کعبه دکان شفاست / عیسی آنجا کیست هاون کوب دکان آمده

عیسی آنکه پیش کعبه بسته چون آخر میان / چادری کان دسترس کی خشت عمران آمده

کعبه را از خاصیت پنداشته عود یا صلیب / کز دم ابن الله او را آتش بیمان آمده

از او نقش همه مسمار الف داری شده / بر چنین داری ز عصمت کاف و ها خوان آمده

گر حرم خوان گرید از غوغای یک حق اوست / کز فلاخنشان فراز کعبه غضبان آمده

بر خلاف عادت اصحاب فیل ست ای عجب / بر سر فرغان کعبه سنگ باران آمده

تکیان چون ماکیان هم بر سر خود کرده خاک / کز خروس فتنه شان آوا ز خذلان آمده

بو قبیس آرامگاه انبیا بوده مقیم / باز غضبان گاه اهل بغی و عصیان آمده

گرد عیسی بامی از بالای کعبه خبری / و اندر و مشتی جهودی تنگ تنبان آمده

زود بی نام از جلال کعبه مریم صفت — خیبر و آذون که عیسی کرد ویران آمده

من بچشم خویش دیدم کعبه را از زخم سنگ — اشکبار از دست مشتی تا بآسمان آمده

کرده روح القدس مشکی کعبه پر بار از حجاز — تا برو آسیب سنگ اهل طغیان آمده

بو قبیس از شرم کعبه رفته در زلزال خوف — کعبه را از روی ضجرت رای نقلان آمده

کعبه در شهر عرب چون قطب در تنگی صدف — یا صدف در بحر ظلمانی گروگان آمده

کعبه قطبست و بنی آدم بنات النعش وار — گرد قطب آسیمه سر شیدا و حیران آمده

کعبه هم قطبست و گرد وی آنست چون دستاس — صورت دستاس هین قطب و دوران آمده

کعبه روغن خانه دان و روز و شب گاو خراس — کاو پیه گرد روغن خانه گردان آمده

کعبه شمع روشنان پروانه و گیتی لگن — بر لگن پروانه را این ست جولان آمده

کعبه گنجست و سیاهان عرب ماران گنج — گرد گنج آنگه صف ماران فراوان آمده

کعبه شان شهد و گان زنبور دست ای عجب — خیل زنبوران و موران اش نگهبان آمده

همدرین معنی گوید

الوداع ای کعبه کاینک وقت هجران آمده — دل تنوری گشته واز دیده طوفان آمده

الوداع ای کعبه کاینک سست اوق گشته خاک — زانکه چشم از اشک میگون ارغوان افشان آمده

الوداع ای کعبه کاینک هفته در خدمتت — عیش خوابی بوده تعبیرش احزان آمده

الوداع ای کعبه کاینک در دهجرت جا گزاست — شمهٔ خاک مدینه حرز درمان آمده

الوداع ای کعبه کاینک کالبد با جان نه — رشته از پیش تو و جان تف هجران آمده

الوداع ای کعبه کاینک وز رحلت صبح — دیر سر برکرده و پس زود پایان آمده

مکه میخواهی و کعبه آن مدینه پیش تست — تکیه‌گه تمکین و در وی کعبه جان آمده

مصطفی کعبه است و هر کتف او سنگ سیاه — هر کف از بحر کف او زمزم احسان آمده

گرچه چار ارکان او را هفت طوف از شش جهت — چار ارکانش ز یاران چار ارکان آمده

حبذا خاک مدینه حبذا عین النبی — هر دو اصل چار جوی هشت بستان آمده

در مدینه مصطفی دین مشخص آن و قبا — وانکه آن دین در مدینه اصل بنیان آمده

گر بجویی در نویسی هم به اسم و هم به ذات — در مدینه نقش دین بینی به برهان آمده

پیش صدر مصطفی بین هم بلال و هم صهیب — این چو عود آن چون شکر در عود سوزان آمده

پیش بزم مصطفی از دان عود تر گرد بیا — عود سوزان آفتاب و عود کیوان آمده

مصطفی دم بسته و خلوت نشسته بهر آنکه — بلبل و نخل ست و گیتی راز مستان آمده

باش تا باغ قیامت را بهار آید که باز — نخل و بلبل بینی اندر لحن و دستان آمده

کاف و نون بوده ست زان هزاران سال باز — زاده فرزندی که شاهنشاه گیهان آمده

[illegible]

آسمان در دور هفتم بعد سال شش هزار
زاده خورشیدی که تخمش تاج سعدان آمده

گشته داود نبی زراد لشکرگاه او
باز صاحب جیش آن لشکر سلیمان آمده

داغ بر برخ زاده بهر بندگی مصطفی
هر نو آمد کز مشیمه چار ارکان آمده

وین عجوز خشک پستان بهر پیشی ایمنش
با در یحیی ست گوئی تازه زهدان آمده

بنده خاقانی بعبد مصطفی آورده روی
کرده ایمان تازه وز کرده پشیمان آمده

چون بیابان سوخته رویش ز اشک سوزگرم
چون تبابستان نمک زار بیابان آمده

آسمان وار از خجالت سر فگنده بر زمین
آفتاب آسا بروی خاک غلطان آمده

گر مسلمان بود عبدالله بن سرح از نخست
باز کافر گشته و در راه کفران آمده

بود کعب ابن زهیر از ابتدا کافر صفت
پس مسلمان گشته و هم جنس حسان آمده

گر توام عبدالله ابن سرح خوانی باک نیست
من بدل کعبم مسلمان تر ز سلمان آمده

نام من چون سرح زنبوران چه باک از نهی
نفس من چون شاه زنبوران مسلمان آمده

خلق را باری کسیست کاهد ز گناه بندگان
بنده را توقیع آمرزش ز یزدان آمده

گر همه زهرست خلق از زهر خلق اندیشه نیست
هر که را تریاق فاروقش ز فرقان آمده

من شکسته خاطر از شروانیان زین نفط من
خاک شروان هوسیائی تخمش از ایران آمده

گرچه خاک شروان نیست چون غزنین منم غزنین فضل
ار چو من غزنین بگر غزنین بشروان آمده

[illegible]

[illegible]

من به بغداد و همه آفاق خاقانی طلب / نام خاقانی طراز فخر خاقان آمده

از نشاط آستین بوس امیر المؤمنین / سعد اکبر بین مرا گوئی گریبان آمده

مهدی آخر زمان المستضی بالله که هست / خاک درگاهش بهشت عدن را نان آمده

آفتاب گوهر عباس امام الحق که هست / ابر انعامش زوال قحط قحطان آمده

هم خلیفه است از محمد هم ز حق چون آدمش / سر انی جاعل فی الارض و ستان آمده

این قصیده در زندان در شکایت و شدائد و نعت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم گفته

صبحدم چون کله بندد آه دود آسای من / چون شفق در خون نشیند چشم شب پیمای من

مجلس غم ساخت است و من چو بید سوخته / تا بن آروق کند مژگان می پالای من

رنگ بازیچه است کار گنبد نارنج رنگ / چند جوشم کز برونم نگذرد صفرای من

تیرباران سحر دارم سپر چون نفگنم / این کهن گرگ خشن بارانی از غوغای من

این چه آهن گون که چون یم آهنم پالود و سوخت / شد سکاهن کوشش زر رود و دل رسوای من

روی خاک آلود من چون کاه بر دیوار غم / از رخم که گل کند اشک مین اندای من

مار دیدی در گیا پیچان کنون در غار غم / مار بین پیچیده در ساق گیا آسای من

اژدها بین حلقه گشته خفته زیر دامنم / زان نجنبم ترسم آگه گردد اژدرهای من

تا نترسند این دو طفل هندو اندر مهد چشم — زیر دامن گوشه‌اشد در پای جان فرسای من

دست آهنگر مرا در مار ضحاکی کشید — گنج افریدون چه سود اندر دل دانای من

آتشین آب از جوی خونین برانم تا بجیب — کاسیا سنگیست بر پای زمین پیمای من

جیب من بر صد هزار خار اعتابی شد ز اشک — کوه خارا از سر عطف دامن خارای من

چون کنار شمع بینی ساق من دندانه دار — ساق من خاید گوئی بخت دندان خای من

قطب وارم بر سر یک نقطه از دو خار پیچ — این دو مریخ ذنب فعل زحل سیمای من

تا که لرزان ساق من بر آهنین کرسی نشست — می بلرزد ساق عرش از آه صور آوای من

بوسه خواهم داد و نیک بند بند آموز را — لاجرم زین بند چنبروار شد بالای من

در سیه کامی چو شب وی سپید آرم چو صبح — بس سپید آید سیه خانه بشب ماوای من

پشت بر دیوار زندان وی بام فلک — چون فلک شد بر شکوفه نرگس شهلای من

محنت و من وی در روی بدهد چون جوز مغز — فندق آسا بسته روزن سقف محنت جای من

غصه هر روز و یارب یارب هر نیم شب — تا چه خواهد کرد یارب یارب شبهای من

هشت چون صبح آشکارا کین صبوحی خند را — بیم صبح رستخیز است از شب یلدای من

منجنیق صد حصارست آه من غافل چراست — شمع سان بی منجنیق از صیت نکبای من

روزه کردم نذر چون مریم که هم مریم صفات — خاطر روح القدس پیوند عیسی زای من

نیست بر من روزه از بیماری دل زان حرام — روزه باطل میکند اشک خون آلای من

اشک چشمم در دهان افتد گر افطار از آنکه — جز بآب گرم بستی نگذرد در نای من

پای من گوئی بدرد گرز روی ما خود بود — پای این درد سر بود زین سودای من

زانکه داغ آهنی آخر دوای دردهاست — ز آتش آه من آهن داغ شد بر پای من

نی که یک آه مرا هم صد موکل بر سرست — گر نه چرخ خسته شبک راه پهلوسای من

روی دیلم دیدم از غم موی و من شد مرا — همچو موی دیلم اندر هم شکسته اعضای من

چون بیام کاسه خشک ست و خزینه جای نشست — پس طنابم در گلو افکنده اعدای من

ای عفاالله خواجگان کز سر صفرای جاه — خوانده اند امروز را با داء الله حمرای من

چون زر از زرده‌ای عزت چون گل از زر عیش — نیست شان پروانه و از بیخودی و وای من

نیست زر و گل بست الا که خار پای عقل — صید خاری کی شود عقل سخن پیرای من

زرد و حرف افتاد با هم هر دو را پیوند نی — پس کجا پیوند سازد با دل یکتای من

سامری سیرم نه موسی سیرتم تا زنده ام — در هم گوساله آلاید ید بیضای من

در تموزم برگ بیدی نی ولی از روی تر	باد زان شد شاخ طوبی از پی گرمای من
برگ خرمایم که از من باد زن سازند خلق	باد سردم در لعبت زیر رز اجزای من
نافهٔ مشکم که گر بندم کنی در صد جهان	سوی جانان پرواز جوید طیب جان افزای من
نافه آمیخت رنگی سبز زنشها گرد و	نیک بد رنگی نداری صورت رعنای من
نافه گفتش نافه کم گو کنایت معنی مرا ست	اینک اینک حجت گویا دم بویای من
آینه رنگی که بیدا ای تو از پنهان بهست	کیمیا فعلم که پنهانم به از پیدای من
کعبه وارم مقتدای سبز پوشان فلک	کز وطای عیسی آید شقهٔ دیبای من
در ممزج باشم و ممزوج کوثر خاطرم	در معرج عاطفم و معراج رضوان رای من
چون گل رعناست شخصم کز پی کشتن شود	در شهید ی شاهدی دارد گل برنای من
چند بیغاره که در بیغوله غاری شدی	ای پی غولان گرفته دوری از صحرای من
آنبوسم در بن دریا نشینم چون صدف	خس نه ام تا بر سر آیم کف بود همتای من
جانفشانم عقل باشم فیض آنم دل دهم	طبع عامل کیست تا گردد عمل فرمای من
علوی و روحانی و غیبی قدسی اده ام	کی بود در بند استقصات استقصای من
دایهٔ من عقل و ذوقه شرع و مهد انصاف بود	آخشیجان امهات و علویان آبای من

چون دو بستان طبیعت آتش آلود عقل — در دبستان طریقت شد دل الالای من

وز دگر سو چون خلیل الله ار دگر زاده ام — بود خواهر گیر عیسی تا در ترسای من

چشمهٔ صلب پدر چون شد بکار زیر رحم — زان مبارک چشمه زاد این گوهر غنای من

پردهٔ نقرم مشیمه دست نطقم قابله — خاک شروان مولد دار الادب منشای من

زابتدا هم مالک و مالک بنازیدم چو طفل — زانکه هم مالک یتیم بود هم بابای من

بختی مستم نخورده پخته و خام شما — گر شما خایان اکنون دست استغنای من

حیض بر جو و جنابت بر ملایک بسته ام — گر ز خون دختران رز بود صهبای من

در خورم می هم مرا شاید که از دهقان خلد — دی رسید از دست امروز اجری فردای من

در بهشتم می خورم طلق حلال ار زانکه روح — خاک میشد تا پذیرد جرعهٔ حمرای من

بوسه بر سنگ سیاه مصحف روشن دهم — گرچه چون کوثر همه تن لب شود اجزای من

مالک ملک سخن خاقانیم کز گنج نطق — دخل صد خاقان بسنجد یک سخن غرای من

دست من جوزا و کلکم حوت و معنی سنبله — سنبله آید ز حوت از جنبش جوزای من

[illegible]

گرچه از زن میرتان کارم چو خنثی مشکل است | حامل است از جان مردان خاطر عذرای من
گر بهفت اقلیم گوید کس مثل این و بست | کافرم در القمامه مسجد اقصای من
شاعرانرا گرچه غاوون خواند اندر قرآن خدای | هم از ایشان بود ظاهر وجه استهزای من
از مصاف بولهب فعلان بپیچانم عنان | چون رکاب مصطفی شد مقصد و ملجای من
قاسم رحمت ابوالقاسم رسول الله که هست | در ولای او خرد و عقل و جان مولای من

در مدح ملک الوزرای مختار گوید

دل صید زلف اوست چنان در نکوترست | وان صید کان اوست نگون سر نکوترست
برد آب و سنگ من لب آن سنگ دل درم | عاشق چو آب سنگ ببر در نکوترست
رنجور سینه ام لب و زلفش دوای من | کین درد را بنفشه و شکر نکوترست
در تخت نرد عشق فتادم بدست خون | مهره بدست و خانه ششدر نکوترست
در چشمش آب نی و رخ از شرم خوی زده | بادام خشک خوشتر و گل تر نکوترست
خوی بدش که باز رهاند مرا ز من | آن خوی بد ز بهر چه نکوتر نکوترست
امسال نوبر دل خاقانیست عشق | خوش میوه ایست عشق بنوبر نکوترست
خاقانیا ز زر و زر از شعر چند چند | شعر ارچه کیمیاست از و زر نکوترست
طبعت که کیمیای زر روزگار اوست | بر صدر روزگار ثناگر نکوترست
دستور اعظم افسر دارندگان ملک | کز ظل عرش بر سرش افسر نکوترست
مختار دین نظام ممالک که رای او | از آسمان قوی تر و زاختر نکوترست
راز عقول و مشکل ارواح کشف اوست | اسرار علم مطلقش از بر نکوترست

هست آفتاب دولت سلجوقیان بعدل — اکسیر گنج ملک بگوهر نکوترست

در عهد این خلیفهٔ آل اسلاف از شرف — بر قبهٔ مسیح مجاور نکوترست

مختار گوهر آمد و اسلاف آفتاب — از آفتاب زادن گوهر نکوترست

بر افسر ملوک نشاندش سپهر از آنکه — فرزند آفتاب بر افسر نکوترست

در خطبهٔ کرم لقبش بدر عالم است — بر مهر ملک صدر مظفر نکوترست

سنگی است حلم او که نگرد و سبیل خشم — آن سنگ در ترازوی محشر نکوترست

محضر کنم که او ظفر دین مصطفی است — عدلش پی گواهی محضر نکوترست

عدل است و بس کلید در هشتمی بهشت — کو عدل اگر گشادن این در نکوترست

دین چیست عدل بس تو در عدل کوش از آنکه — عدل از پی نجات تو رهبر نکوترست

عدل است و دین دوگانه ز یک مادر آمده — فهرست ملک زین دو برادر نکوترست

هر جا که عدل سایه کند رخت دین بنه — کین سایه بان ز طوبی اخضر نکوترست

هر جا که عدل خیمه زند کوس دین بزن — کین نوبتی ز چرخ مدور نکوترست

هر گز تف سموم بیابان ظلم خست — عدلش سقای برکهٔ کوثر نکوترست

سرمایه است عالم و عدل است طبخ او — طبخ از دوای عافیت آور نکوترست

تاریخ کیقباد نخواندی که در سیر — عدلش ز فضل لطافه گستر نکوترست

احکام کسروی نشنیدی که در سمر — عدلش ز عقل مملکه پرور نکوترست

افسانه شد حدیث فریدون و بیور اسب — زین هر دو آن کدام بمخبر نکوترست

این داد کرد و آن ستم آورد عاقبت — هم حال دادگر ز ستمگر نکوترست

عه بموجب قول مشهور و بعضی گویند حدیث است الملک والدین توامان یعنی ملک و دین هر دو توامانند ای دو طفل اند که همزاد یک اند

امروز عدل بر در مختار دان پس / آید طلب که این طلب آید نکوترست

کسری و جعفرست که یکقطره همتش / از هفت بحر کسری و جعفر نکوترست

ای خواجهٔ زمین تو درت هفتم آسمان / در سایهٔ تو چارم کشور نکوترست

از خواجگی چه فخر کنی کز کمال قدر / هر حاجبت ز خواجهٔ سنجر نکوترست

شهباز ملکی و زپی نامه بردنت / سیمرغ در محل کبوتر نکوترست

آذین باغ دولت و باران درگهت / از قیصر قیصریه و قیصر نکوترست

ای حیدر زمانه بکلک چو ذوالفقار / نام فلک بقصد تو قنبر نکوترست

خاقانی که نایب حسان مصطفی است / مداح بارگاه تو حیدر نکوترست

جاندار تو رضای حق است و دعای خلق / کین دو ز صد سریهٔ لشکر نکوترست

در ناف عالم دل ما جای مهر تست / جای ملک میان معسکر نکوترست

از باد گرد نام تو کام سخنوران / چون نکهت مسیح معطر نکوترست

چون آستین مریمی و جیب عیسوی / از خلق تو زمانه معنبر نکوترست

ای صدر ملک و صاحب عالم ثنای تو / از هر کسی نکوست و ز چاکر نکوترست

تو داوری و ما همه مظلوم روزگار / مظلوم در حمایت داور نکوترست

عادل غضنفری تو و پروانه تو من / پروانه در پناه غضنفر نکوترست

من خضر دانشم تو سکندر سیاستی / هرچند خضر پیش سکندر نکوترست

لیکن چو آب روزی خضر از مسافریست / عزم مسافران بسفر در نکوترست

دارد سر و تنم سر و پای دل و هوان / تشریف تو سلاح تن و سر نکوترست

از رنگ رنگ خلعه که فرموده مرا / خان از نگارخانهٔ آذر نکوترست

دستار خز و جبه خارا نکوست لیک / تشریف لیک عهده دادن اشتر نکوترست

آن بس بس عضابری از بخشش ملک / اینجا بهر معانی در خور نکوترست

بس بس گلاب جود که بر ما فشانده / عز نه شدم منیسه و عبهر نکوترست

رهواری سفینه چه بینی که گاه غرق / بهر صلاح لنگی لنگر نکوترست

سوگند میدهم بخدایت که بس کنی / گر چه عطا چو عمر مکرر نکوترست

هر چند کان عطای موفا شگرف بود / دانند کین ثنای موفر نکوترست

گر چه نکوست بخشش و لطف هوای ابر / شکر زبان لاله احمر نکوترست

در شکر کردن از زر خورشید و سیم ماه / آن زر و سیم بر سر عبهر نکوترست

گر ابر کرد مجمر زرین ز زر گل / احسنت مرغ از آن زر مجمر نکوترست

ساق گیاست شبه زبانی لشکر ابر / شکر گیا ز ابر بکیدر نکوترست

خوش طبعم از عطات ولی بر دریغ خرم / حلوا بخوان خواجه مزعفر نکوترست

بیمارم از دل و دم سرد مزورست / بیمار را بگو که مزور نکوترست

بیمار دل بخورد مزور نمی رسد / کو را دوا مفرح اکبر نکوترست

گفتم تبرک این طرف و قبله ساختم / عزمی که از یقین مصور نکوترست

راهب که دست داشت صد نور بر جهان / شمع کشش ز چوب صنوبر نکوترست

گر چه نکوست رزق حلال از قضا ولیک / قانع شدن برزق مقدر نکوترست

نی نی بدولت تو امیر سخن منم / عسکر کش من این نی عسکر نکوترست

من در سخن عزیز جهانم بشرق و غرب / کز شرق و غرب نام سخنور نکوترست

جانم بحشمت تو نه غمناک خورم است / بدتر / کارم بهمت تو نه بتر نکوترست

این شعر بر بدیهه ز من یادگار دار | کز نوعروس با زر و زیور نکوترست
در غیبت آن قصیده که گفتم شگرف بود | در حضرت این قصیده دیگر نکوترست
هستم عطارد این دو قصیده و پیکرست | لاف عطاردت زد و پیکر نکوترست
جاوید عمر باش که ملک از تو یافت ساز | معمار باغ ملک معنبر نکوترست
باقی بمان که تا ابد از بخشش ازل | ملک زمانه بر تو مقرر نکوترست

ایضاً در وصف و مدح ملک الوزرا صاحب مجد علا مختار نیکو کرده از زبان قلم داده

دوش چو سلطان چرخ تاخت بمغرب عنان | گشت ز تیر شهاب روی هوا بر نشان
داد بگیتی ظلام سایه خاک سیاه | یافت ز انجم فروغ انجمن کهکشان
گشت چو جنبت بنور قبه چرخ از نجوم | شد چو جهنم بوصف دخمه ارض از دخان
شام مشعبد نمود حقه مهر اللعب | مهره زرین مهر کرد نهان در دهان
مطرد سرخ شفق دست هوا کرد و شق | پیکر جرم هلال گشت پدید از میان
چون سپر زر مهر کرد نهان زیر خاک | ناچخ سیمین ماه کرد پدید آسمان
راست چو از آئینه عکس خیال پری | گاه همی شد پدید گاه همی شد نهان
دیدن و نادیدنش بود بنزدیک خلق | گه چو جمال یقین گه چو خیال و گمان
وز بر ایوان ماه بارگهی بود خوش | ساکن او خواجه فاضل نیکو بیان
نسخه اسرار غیب دفتر او بر کنار | قاسم ارزاق خلق خامه او در بنان
وز بر آن بارگاه بزمگهی بود خوش | حور وشی اندرو غیرت حور جنان
سرو قد و لاله روی ماه رخ و مشک موی | چنگ زن و باده نوش رقص کن و شعرخوان

وز بر آن بارگاه نوبتی خسروی | همچو قضا کامگار همچو قدر کامران
خسرو شمشیر و شیر باعث لیل و نهار | والی اوج و حضیض عامل ری یا یکان
وز بر آن نوبتی خیمهٔ ترکی که هست | خونی خنجر گذار صفدر آهن کمان
آتشی گرز هوا آب سپر تیغ او | گرد برآرد بحکم گاه وبال و قران
وز بر آن خیمه خوابگه خواجه | کوست بتأثیر سعد صورت و معنی جان
مفتی کل علوم خواجهٔ چرخ و نجوم | صاحب صدر زمان نور کون و مکان
وز بر آن خوابگاه طارم پیر مسن | همچو امل دوربین همچو اجل جان ستان
برده بهنگام زخم در صف میدان جنگ | حربهٔ هندوی او حرمت تیغ یمان
گشته ز سیارگان نعت او پیش از آنکه | بام خداوند راست شب پاسبان
بدر سپهر کرم صدر کرام عجم | صاحب سیف و قلم فخر زمین و زمان
شمع هدی زین دین خواجهٔ روی زمین | محضر کلک و نگین سرور صدر جهان
منعم روی زمین کوست بعدل و سخا | چون عمر و چون علی گرد جهان استان
مکرم دریانوال صفدر بدخواه مال | خواجهٔ گیتی‌گشای صاحب خسرو نشان
رایت میمون او وقت بلاقات خصم | بر ظفر آموخته چون علم کاویان
نقط گهربار او غیرت ابر بهار | دست زرافشان او طعنهٔ باد خزان
عمر ابد راشده مدت او پیشکار | سر ازل راشده خامهٔ او ترجمان
تا خبر بانش او در ملکوت اوفتاد | سبحهٔ روح الامین نیست مگر الامان
رای صوابش ببین کز مدد فلک | خان ختا را نهاد مائدهٔ هفتخوان
ای شده بدخواه تو مضطرب از اضطراب | همچو بداندیش تو ممتحن از امتحان

وی بصد ای صرصر خانهٔ جان بخش تو تاج ده آرد شیر تخت ده اردوان

بخشش تو چون هوا زو همه کس را نصیب پوشش تو چون قضا زو همه جا بی نشان

قوت حزم ترا کوه بزیر رکاب سرعت عزم ترا باد بزیر عنان

هم بسبب امن را افت تو کیقباد هم اثر عدل را زای تو نوشیروان

چون رخ و اشک عدوت از شفق صبح و شام کاشته در باغ چرخ معصفر و زعفران

دشمن تو کی بود با تو برابر بجاه شیر علم کی بود همسر شیر ژیان

خصم اگر برخلاف نقض تو گوید شود ز آتش دل در دهانش همچو زبانه زبان

خنجر فتنه چو گشت کند در ایام تو خنجر خصم تو گشت خنجر او را فسان

گرد بسی جست جو در همه عالم ندید تازه تر از جود تو چشم اهل میزبان

پای ترا بوسه داد زان سبب آخر زمین گشت بری از بلا فتنهٔ آخر زمان

کینهٔ عدل تو هست در دل فتنه مدام هست قدیمی بلی کینهٔ گرگ و شبان

بحر کفا از کرام در همه عالم توئی کاهل هنر را ز تست قاعدهٔ نام و نان

خاصه درین عهد ما که بسبب بخل این خاصه درین دور ما کز اثر جهل آن

روی سخا گشته است زرد تر از شنبلید و اشک سخن گشته است لعل تر از ارغوان

لاجرم از عشق نعت و از شغف مدح تو ز آتش خاطر مراست شعر چو آب روان

غایت مطلوب من خدمت درگاه تست ای در تو خلق را گشته بروزی ضمان

نیست جهانم بکار جز در میمون تو ور بودم فی المثل عمر دو صد جاودان

خاک در تو مرا گر بودم دستگیر خاک زدست فنا بر سر این خاکدان

بگذرد ار یابدی از تو قبولی بجاه افضلی خوش سخن بی شک از فرقدان

تا ز شفق وقت شام دامن گردون شود — همچو ز خون عدو ز جنگ دامن برگستوان
کوکب ناهید باد بر در تو پرده دار — چشمهٔ خورشید باد بر سر تو سایه بان
شعلهٔ رای تو باد عاقلهٔ مهر و ماه — فضلهٔ خوان تو باد مائدهٔ انس و جان
باد مسلم شده کف و بنان ترا — غنچهٔ گوهر نگار خامهٔ گوهر فشان
جاه ترا اوج گو عقل و زبان خرد — حکم ترا زیر دست دولت بخت جوان

در مدح مجد الدین خلیل بطریق صله آن قطعهٔ هشتم مدح شاه اخستان گوید

الصبوح ای دل که جان خواهم فشاند — دست مستی بر جهان خواهم فشاند
پیش مرغان سر کوی مغان — دانهٔ دل رایگان خواهم فشاند
دیده می پالاوی گشته خاک پای — جرعهای این بران خواهم فشاند
اشک در رقص است و ناله در سماع — بر سماع و رقص جان خواهم فشاند
بر سر خاک از جفای آسمان — خاک هم بر آسمان خواهم فشاند
دوستان چون از نفاق آلوده اند — آستین بر دوستان خواهم فشاند
دشمنان چون بر غمم نخشوده اند — بر سر دشمن روان خواهم فشاند
کیسه کز زندگی بر دوختم — هر زمانه هر زمان خواهم فشاند
هر زری کز خاک بیزی یافتم — بر سر این خاکدان خواهم فشاند
این ستاره دُرّی و دُرّ دری — بر امام بحر سان خواهم فشاند
این زر اکسیر نفس ناطقه — بر سر صدر زمان خواهم فشاند
هر سحر خاقانی آسا بر فلک — ناوک آتش فشان خواهم فشاند

این دو طفل نوری اندر مهد چشم | بر بزرگ خرده دان خواهم فشاند

این سه گنج نقش از قصر دماغ | بر امام انس و جان خواهم فشاند

این چهار اجساد کان کائنات | بر مراد کن فکان خواهم فشاند

کس چه داند کین نثار از بهر کیست | تا نگویم بر فلان خواهم فشاند

بر جلال و مجد مجدالدین خلیل | در مدحت بیکران خواهم فشاند

هر شکر کز لفظ او بر چید شمع | هم بر آن لفظ و بیان خواهم فشاند

هر گهر کز کلک او دزدید طبع | هم بر آن کلک و بنان خواهم فشاند

داورم کی دست فرماید برید | کانچه دزدیدم همان خواهم فشاند

شرع را گنج روان از حکم اوست | عقل بر گنج روان خواهم فشاند

ملک را حرز امان از رای اوست | روح بر حرز امان خواهم فشاند

گر خضر گردم بر آن عمر آوردا | هم ردا هم طیلسان خواهم فشاند

ور ملک باشم بر آن عیسی نفس | سبحهٔ پروین نشان خواهم فشاند

زیر پای اسپش از دستم رسد | افسر نوشیروان خواهم فشاند

قحط دانش را باعجاز ثناش | منّ و سلوی از لسان خواهم فشاند

چون کند پروانه جان افشان بشمع | من برو جان همچنان خواهم فشاند

خود کیم من وز سگان کیست جان | تا بر آن فخر جهان خواهم فشاند

ابلهم کز فضلهٔ ماء الحمیم | بر لب حوض جنان خواهم فشاند

گر همی تا بر سر بیت الحرام | آب دست سلیمان خواهم فشاند

خوش نسیم کز ریزهٔ رحیم آهنی | بر سر تیغ یمان خواهم فشاند

با نحوس کید قاطع راز جهل | بر سعود سعدیان خواهم فشاند

با دم الحیضی که از خرگوش ریخت | بر صف شیر ژیان خواهم فشاند

با سم گوساله و دنبال گرگ | بر سر طور و شبان خواهم فشاند

با کلاهی کز گیا بافد شبان | بر سر تاج کیان خواهم فشاند

با غبار لاشهٔ دیو سپید | بر سوار سیستان خواهم فشاند

با لعاب اژدهای حمیری | بر درفش کاویان خواهم فشاند

اینت جهل ار فضله گوی جعل | بر بد مد هامتان خواهم فشاند

اینت کفر از گرد نعلین یزید | بر پل خیبرستان خواهم فشاند

گرچه در حلق شما کین افگنم | چون کمند امتحان خواهم فشاند

ور چه پر تیر کردن بشکنم | چون خدنگی از کمان خواهم فشاند

لیک با تیغ یقین او سپر | بر سر آب گمان خواهم فشاند

پیش کلک دور باش آساس تیغ | بر سر خاک هوان خواهم فشاند

در حضورش لالی آرم بر زبان | نه لآلی از زبان خواهم فشاند

پیش نطقش کابم آرد از دهان | خاک توبه بر دهان خواهم فشاند

بیضه چون طاوس نر خواهم شکست | وز برون آشیان خواهم فشاند

عقد نظمش را فرو خواهم گشاد | بر سر شاه اخستان خواهم فشاند

زیور نثرش فرو خواهم گسست | بر سر صاحب قران خواهم فشاند

بر خط دستش که هند و چین بر دوش ‌‌|‌‌ هفت گنج شایگان خواهم فشاند
چون بهند و چین او دستم رسید ‌‌|‌‌ دست بر جیپال و خان خواهم فشاند
هر سه تشریفش که خواندم یک بیک ‌‌|‌‌ هر دو ساعت چارکان خواهم فشاند
هست هر سه چار خوان هشت خلد ‌‌|‌‌ من سه جان بر چار خوان خواهم فشاند
چون از آن خوان لقمه خواهم چشید ‌‌|‌‌ بر سگ کهف استخوان خواهم فشاند
باد چون جان جاودان عمرش که من ‌‌|‌‌ جان بر او هم جاودان خواهم فشاند

ترجیع بند در مدح سلطان الاعظم جلال الدنیا والدین شروانشاه انار الله مرقده

چون سحر راز جهان بنمود صبح ‌‌|‌‌ مشک چو از دهان بنمود صبح
صبح گوئی زلف شب را عاشق است ‌‌|‌‌ کز دم عاشق نشان بنمود صبح
در وداع شب همانا خون گریست ‌‌|‌‌ روی خون آلود از آن بنمود صبح
جام فرعونی نشان ده تا کجاست ‌‌|‌‌ کآتش موسی عیان بنمود صبح
مرغ تیز آهنگ لختی بر فشاند ‌‌|‌‌ چون عمود زر فشان بنمود صبح
قفل رومی برگرفت از درج روز ‌‌|‌‌ چون کلید هندوان بنمود صبح
نافهٔ شب را چو زد سیمین کلید ‌‌|‌‌ مشک تر در بر نهان بنمود صبح
بر سماع کوس و بر رقص خروس ‌‌|‌‌ خرقه بازی در نهان بنمود صبح
بر محک شب سپیدی شد پدید ‌‌|‌‌ چون عیار آسمان بنمود صبح

تا برآرد یوسفی از چاه شب | دلو سیمین بر ریسمان بنمود صبح
در کمین شرق زال زر هنوز | پر عنقا دیدبان بنمود صبح
حلقه دیدستی به پشت آئینه | حلقه مه همچنان بنمود صبح
گوی اندر بر حمائل چرخ را | خنجر شاه اخستان بنمود صبح

شاه کیخسرو مکان در شرق و غرب
خضر اسکندر نشان در شرق و غرب

صبح خیزان و آم جان درخواستند | داد عمری ز آسمان درخواستند
پیش کان قرا سبوح جان | در صبوح عشق خوان درخواستند
در مناجات که سرمستان کنند | جرم آن سبوح خوان درخواستند
نازنینانی که دیر آگه شدند | زود جام زرفشان درخواستند
گر قدحهای صبوحی شد ز دست | هم بر طلی عذر آن درخواستند
چون نهنگان از پی دریا کشی | ساغر کشتی نشان درخواستند
کوه زهره عاشقانند انجنین | کاتشین دریا چنان درخواستند
از زکوة جرعه دریاکشان | مفلسان گنج روان درخواستند
جور خواران را جهان انصاف داد | کز خود انصاف جهان درخواستند
ساقیان نیز از یک بوس خشک | باز تر نقد جان درخواستند
چون کناری را بها گفتیم چند | صد بهای کاویان درخواستند
چرخ و انجم بر طرب از روز نو | تهنیت شاه اخستان درخواستند

بوالمظفر ظل حق چون آفتاب

باملک الملک جهان در شرق وغرب

پند آن پیر مغان یاد آورید | بانگ مرغ زندخوان یاد آورید

دجله دجله تا خط بغداد جام | می دهید و از کیان یاد آورید

خفتگان را در صبوح آگه کنید | پیل را هندوستان یاد آورید

دانه بر مرغ بهشتی در دمید | مرغ جان را ز آشیان یاد آورید

بر شما باد اچو خون رز خورید | خاکیان را در میان یاد آورید

خون نهید و خوانچه مستان کنید | بیخودان را در خوان یاد آورید

چون ز جرعه خاک را رنگی دهید | هم ببوی ز آسمان یاد آورید

خاص را در آستین جا کرده اید | عام را بر آستان یاد آورید

کعبتین را گر ششش خواهید نقش | نام رندان بر زبان یاد آورید

دوستان تشنه لب را زیر خاک | از نسیم جرعه دان یاد آورید

در شبستان چون ز مانی خوش بود | از شبیخون زمان یاد آورید

روز شادی ای شب غم درقفاست | چون درین باشد از آن یاد آورید

جام را ز افشان بخاقانی دهید | خاطرش را در نشان یاد آورید

راویان را بر زبان تهنیت | مدحت شاه اخستان یاد آورید

ملک ملت را نگهبان او سزد
کامیاب و کامران در شرق و غرب

راز مستان نهان بیرون فتاد | الصبوح آواز شان بیرون فتاد

ساقی از قیفال خم سر اند خون | طشت زرین آسمان بیرون فتاد

زاهد کوه آستینی برفشاند | زر و کلید خمستان بیرون فتاد
صوفی فراکبودی چاک زد | یا بغرش از بادامان بیرون فتاد
با دو دستار موذن در ربود | کعبتین زر زانبان بیرون فتاد
سبحه در کف میگذشتم بامداد | بانگ ناقوس مغان بیرون فتاد
مصحفی در بر حمائل داشتم | می فروشی از دکان بیرون فتاد
بند زر از مصحفم در وجه می | بستد و راز نهان بیرون فتاد
پشت خم درخم شد که وز درد جام | خورد و موش از زران بیرون فتاد
یک نشان در دیر دراعه ماند | دوستی و یک نشان بیرون فتاد
دشمنان بیرون نهادند این حدیث | این حدیث از دوستان بیرون فتاد
جور منکش همچنین خاقانیا | خاصه کانصاف از جهان بیرون فتاد
کشتی پیر و دری از دریای غیب | بر در شاه اخستان بیرون فتاد

کسری اسلام و خاقان کبیر
خسرو سلطان نشان در شرق و غرب

کوس را دیدی نفعان برخاسته | بانگ مرغان بین چنان برخاسته
اختران آبله مانند را | از رخ گردون نشان برخاسته
شب چو جعد زنگیان کوشیده | وز عذار آسمان برخاسته
روز چون رخسار ترکان از کمال | خال نقصان از میان برخاسته
مجلس از جام و تنور گرم خوش | باد آتش زین و آن برخاسته
آتش از انگشت بین سر بر زده | روم در هندوستان برخاسته

نغمهٔ مطرب شده چون نفخ صور — زود قیامت در جهان برخاسته
می چو عیسی وز روئی ارغنون — غنچهٔ انجیل خوان برخاسته
گوش مطرب تا بچوب انباشته — ناله اش از زانویان برخاسته
نای پی گوش و زبان بسته گلو — از زره چشمش فغان برخاسته
چنگ من چون ناقهٔ لیلی وزرد — بانگ مجنون هر زمان برخاسته
بهر دستینه رباب از جام می — زر و نسبد رایگان برخاسته
لحن زهره با دف سیمین ماه — بر در شاه اخستان برخاسته

چار ملت را سیم خورشید بود
بل دوم مهدیش آن شرق و غرب

آن زلفست آنچنان آویخته — سلسله است از آسمان آویخته
سلسله گز بهر عدل آویختند — بهر ظلمت او چنان آویخته
حلقه گوشت چو عیاران خلق — زیر زلفت من نهان آویخته
در سر زلفت گنهکارت نگر — بیگناهان را روان آویخته
آهوی چشمت بدان زنجیر زلف — جان شیران جهان آویخته
تا سرشت با میان ساخته است — گوی از موی روان آویخته
هر زمان با خنج زنان صیاد را — آنی از بازو کمان آویخته
دل که در پای غمت پیوسته است — موی از کوه گران آویخته
عنبرین دستار چه گرد رخت — طوق غبغب در میان آویخته
فتنه در فتراک تو بسته عنان — داد خواهان در عنان آویخته

ای بموسی آسمان را از جفا — بر سر من هر زمان آویخته

در تو آویزم چو موسی گر غمت — شد بموی کار جان آویخته

جور کم کن خاصه چون کسری عدل — شاه اخستان ز زنجیر امان آویخته

رایت و چتر جلال الدین ازو — صبح و شام آسمان در شرق و غرب

نامرادی را بجان بربسته ام — خدمت غم را میان بربسته ام

عالمی پر تیر باران جفاست — بر حقم گر چشم جان بربسته ام

آمدم تسلیم در هرچه آمدم — دیده امید از آن بربسته ام

سر به تیغ دشمنان در داده ام — در بروی دوستان بربسته ام

روزن همجنسان فرو شد لاجرم — روزن دل ز آسمان بربسته ام

تا دم من گوش من هم نشنود — سوی لب راه فغان بربسته ام

تا نیاید غور این غمها پدید — گریه را راه نهان بربسته ام

سایهٔ خود هم نبینم تا ز بیم — آنچنان چشم از جهان بربسته ام

هرچه خواهد چرخ گو میکن ز جور — گر نکن گفتن زبان بربسته ام

راز مرغان را سلیمانی نماند — پیش دیوان زان دهان بربسته ام

بر زبانم مهر مردان کرده اند — همچو طفلان گفت از آن بربسته ام

خاک بر لب کرد خاقانی و گفت — در فروشی را دکان بربسته ام

همت از کار جهان بر داشته — دل بشاه شه نشان بربسته ام

برق تیغش دیدبان ملک و دین

ابر جودش میزبان در شرق و غرب

گر جهان شاه جهان میخواندش / آسمان هم آسمان میخواندش

زانکه شیطان سوز دجال افکن است / آدم مهدی مکان میخواندش

مفخر اول بشر خوانش که دهر / مهدی آخر زمان میخواندش

در صفای کاید از طاس فلک / هم فلک کیوان نشان میخواندش

آهن تیغش دل اعدا بخورد / مردم آهن خای ازان میخواندش

دیده دندان که خاید استخوان / کادمی هم استخوان میخواندش

خطبهٔ مدحش چو برخواند آفتاب / مشتری حرز امان میخواندش

سکهٔ قدرش چو بنوشت آسمان / ماه لوح غیب دان میخواندش

تیغ شه ماند بلوحی کز دو روی / ملک محراب کیان میخواندش

نصرت نوزاد و تا با تیغ اوست / چرخ طفل لوح خوان میخواندش

ابجد تائید بین کز لوح ملک / طفل نصرت چون روان میخواندش

آنکه جبریلست تیغش اله عقل / وحی پیروزی رسان میخواندش

خصم شه تا عده دار آرزوست / عقل آبستن نشان میخواندش

هر کجا تا تخت نصرت نام زد / زیر رایات شه آن در شرق و غرب

دست شمشیرش چنان بینی بهم / کافتاب و آسمان بینی بهم

شاه ملت پاسبان زاید فلک / هفت سلطان پاسبان بینی بهم

از نهیبش در جهان ارکان خصم / چار طوفان هر زمان بینی بهم

آب خضر و نار موسی یافت شاه / عزم و حزمش این و آن بینی بهم
شه سکندر قدر و اندر موکبش / خضر و موسی هم عنان بینی بهم
حکم عزرائیل و برهان مسیح / در کف و تیغش عیان بینی بهم
چون دم و نفخ صور در خشم و رضاش / عمر بخش و جان ستان بینی بهم
دوست و دشمن را رضا و خشم او / زهر و باز هر روان بینی بهم
خنجر سبزش چو سرخ آید بخون / حصرم و می را نشان بینی بهم
تا نه بس دیر از کمال عدل شاه / مصر و ری در شابران بینی بهم
از نسیم عدل او هر پنج وقت / چار ملت را امان بینی بهم
بر دعای دولتش در شش جهت / هفت مرد از یک زبان بینی بهم
در ریاض عشرتش هر هفت وز / هشت جنت نقل دان بینی بهم
گنجینه‌اش چون بشمری هر هشت حرف / نه فلک را حرز جان بینی بهم

کمتر از اقطاع سگبانان اوست
قندهار و قیروان در شرق و غرب

رمحش از طوفان نشان خواهد نمود / معجز نوح از سنان خواهد نمود
تیغ هندیش از مخالف سوختن / در خور هندوستان خواهد نمود
بر ثبات دولت او تا ابد / جنبش عدلش نشان خواهد نمود
سرخی شام آگهی داد است از آنکه / روزی خوش در جهان خواهد نمود
صبحگاهی گر شبیخون آن کشاد / تیغ خور را خون فشان خواهد نمود
شب سیه روی کرده کلنگ آسا رود / همچو شاهین کامران خواهد نمود

حلق خصمش در ثنا و بر جان دهد — گو نبطی بر کمان خواهد نمود
چون کمان و تیر شد نون و الف قلم — نشتره فتح این و آن خواهد نمود
چون شن ناخن تیغش بدخواه را — تن چو ناخن ز استخوان خواهد نمود
شاه موسی که چون خنجر کشد — زیر ران طور دوان خواهد نمود
خصم فرعونی نسب همچون زنان — دوکدان در زیر ران خواهد نمود
پنبه گیر ای جان دشمن زان غمی — کو ز ترکش دوکدان خواهد نمود
سنگ گزیده خصم و تیغ شه چو آب — کاتشش مرگش عیان خواهد نمود

نزل خوار تیغ و مور خوان اوست
وحش و طیر و انس و جان هم شرق و غرب

زیرکان کاسرار جان دانسته اند — علم جزوی ز آسمان دانسته اند
از رصدها سیر ده سال دگر — خسف بادی در جهان دانسته اند
قرنها را حکم پیشین کرده اند — تا قرانها در میان دانسته اند
بر سر میزان ز جمع اختران — بیست و یک نوع از قران دانسته اند
نابریده برج خاکی را تمام — برج بادی را مکان دانسته اند
گرچه هفت اختر بیکجا دیده اند — جای کیوان بر کران دانسته اند
من یقین دانم که ضد آن بود — کان حکیمان از گمان دانسته اند
حکم شان باطل ترست از علم شان — کاختران را کامران دانسته اند
هفت بار و ن بر در سلطان غیب — از چه رو فرمان روان دانسته اند
هفت بیدق عاجز شاه قدر — از چه سان لجلاج شان دانسته اند

کار پیکان نامه بردن دان و بس — پیک را کی نامه خوان دانسته اند
عارفان اجرام را در راه امر — هفت پیک راهگان دانسته اند
دفع این طوفان بادی را سبب — دولت شاه اخستان دانسته اند

هر شب و روزش دو خادم پیش پای
جوهر این و عنبر آن در شرق و غرب

شاه مشرق کامران ملک باد — آفتاب خاندان ملک باد
پیش او هر تاجداری همچو تاج — پشت خم بر آستان ملک باد
از پی طغرای منشور ظفر — تیر حکمش بر کمان ملک باد
خط نامهٔ او همچو خط استوا — تا گزیر آسمان ملک باد
ظل کعبش کاوفتد بر ساق عرش — زاد سرو بوستان ملک باد
تا بجان بینند جنس سایه را — سایهٔ بالاش جان ملک باد
بهر تعویذ سلاطین از ثناش — اسم اعظم بر زبان ملک باد
بر زبان ملک چون نامش رود — آب حیوان در دهان ملک باد
دعوت او چون دعای ما در آن — در اجابت همعنان ملک باد
از سر تیغش چو داغ تازیان — ران شیران را نشان ملک باد
از شعاع طلعتش در جام می — نجم سعدین بر قران ملک باد
فضل یزدان در ضمان عمر اوست — عمر او هم در ضمان ملک باد
بس بقائیم زبخت با عدد تن جهان — کو چو قائم در جهان ملک باد

بخت بادش پاسبان اسلام را

پاس عدلش پاسبان در شرق و غرب

وله فی مدح خاقان کبیر جلال الدنیا والدین شروان شاه اخستان نور الله مرقده گوید

خوش خوش برآی ساقیا لب گشت خندان صبح را — گوئی بعود سوخته بشکستند دندان صبح را
تا نخل بندی کرد شب ز آن خوشهٔ پروین رطب — کان صنعت نغز ای عجب کرد است خندان صبح را
گردون ز مشک و زعفران سازد حنوط اختران — بر سوگ آن دامن تران ز آن درد گریبان صبح را
یا آه عاشق بود خود بر صبح سوزان نامزد — کان تیر آتش پاش زد بدرید خفتان صبح را
کو ساقی دریاکشان کو ساغر کشتی نشان — کز عکس آن گوهرفشان بینی صدف سان صبح را
دریاب عیش صبحدم تا نگذرد دیگر از غم — کاینک بعمر نیم دم دریافت نتوان صبح را
مردانه دورنگی طاق به این رنگها در طاق نه — هم جور خور هم دور ده انصاف بستان صبح را
یا صبح خوش درکش عنان در چه کاب می ستان — کز کم حیاتی در جهان تنگست میدان صبح را
بر روی صبح از ژاله خوی بنگر ببین بر روی می — گوئی ز رشک نیوردی چون بید عریان صبح را
بستان ز ساقی جام زر هم بر رخ ساقی بخور — وقت و صبح آن لعل تر در ده به گردان صبح را
کیخسروانه جام می خون سیاوش رنگ دی — چون آتش کاوس کی کرده زرافشان صبح را
آن جرعه ریز شاه بین خاک عقد عنبرین — گوئی بدان عنبر زمین آلوده دامان صبح را

فرمان ده اسلامیان آرای گیهان اخستان
عادل تر از بهرامیان پرویز ایران اخستان

ترک سلاحی پیش خوان تا خور بخوان آیدت — خون صراحی پیش ران تا نور در جان آیدت
[illegible] آفتاب [illegible] — از سحر آرد نیم خواب آفتاب وخیزان آیدت

در بزم عیش افروختن کو از سماع اندوختن — همچون سپندان سوختن در رقص افغان آیدت

چون مطلع بهارانی گران خیل نشاط از هر کران — همچون خیال دلبران ناخوانده مهمان آیدت

دل بر سر خوان طرب چون مرغ فردوسی طلب — یک نیمه گویا ای عجب یک نیمه بریان آیدت

هست این زمین را نو بنو کاس کریمان آرزو — یک جرعه کن در کار او آخر چه نقصان آیدت

چون جم بهارانی روان ری بهشت باش آن زمان — کز زیر خاک دوستان آواز عطشان آیدت

آن نازنینان زیر خاک افگنده چرخ چند پاک — ای بسکه نالی دردناک از یاد ایشان آیدت

گر داد آزادی دهی قدح کنی در خم جهی — ور بی زخود بیرون نهی آتش گلستان آیدت

گر کعبه جوئی بار یا بتخانه سازی سجده جا — ور بت پرستی با صفا کعبه ثناخوان آیدت

چون از زیارت بوی هر کعبه پرستی روی نه — چون آن بت اندر جوی نیل گردن آسان آیدت

تا زهد تو زرقست و بس بر کفر دارمی ست رس — می گیر و صافی کن نفس تا کفر ایمان آیدت

بگذار زهد بی نمک بل تا زدود آید فلک — هر رخنه آید یک بیک طاق ویران آیدت

بر یاد خاقانی اگر ار می خوری جان بخشدت
بل کان شه اقلیم گیر اقلیم توران بخشدت

مجلس پری خانه شمر بزم سلیمان بین درو — در صفه بستان نگر صفها ز مرغان بین درو

کام قنینه خونفشان چون اشک داود از دهان — مرغ صراحی جان کنان داود الحان بین درو

گر ز فاسقان از گنه در باغ رضوان مست شد
در روی ساقی کن نگه صد باغ رضوان بین در او

ور بت‌پرستان را سجان هند در کعبه امان
کوی بتان را کعبه دان زمزم خمستان بین در او

چون شد هوا سنجاب‌گون گیتی فنک بارد کنون
در طارم آتش کن فزون و باخ زران بین در او

شکل تنوره چون قفس طاوس زر آتش هم نفس
چون دوره افلاک بس مریخ و کیوان بین در او

خنیگست شش پستان ز نی وی دل انگی تنی
مریم صفت آبستنی عیسی دهقان بین در او

چون نیش جو من اکنون گهی از نی ریشیده زبون
خیز از رگ خم زیر خون قوت رگ جان بین در او

بربط تنی پیچان نگر موزون بجا ارکان نگر
هر هشت رگ میزان نگر زهره میزان بین در او

ناله رباب از پس زدن هم کفچه سر هم سینه کاتن
چون من حریش زرین سن بس تنگ میدان بین در او

خنیگست عریان فتن سرش هندوی بر پشم در بر
بسته پلاسین مئزرش زانوش پنهان بین در او

نالیست چون طفل حبش ده انگانش ترک وش
نه چشم دارد شوخ و خوش صد چشم حیران بین در او

دف را خم چوگان شه با صوت تایوان شه
همچون نگارستان شه اجناس حیوان بین در او

کیخسرو آرش کمان شاه جهانبان چون پدر
اسکندر آتش سنان خضر نهان آن چون پدر

شرطی کز اول داشتی با عشق خوبان تازه کن
با یوسفان گرگ آشتی پیش از پیمان تازه کن

ای عاشق جان زبان با دوستان جان میان
نقش زر سودائیان از مهر سلطان تازه کن

ساقی فریب آمیز بین مطرب عتاب انگیز بین
بازار می زین تیزتر بین سوز جان را تازه کن

زانگشت ساقی خون رز بستان در آن انگشت رز
بر زاهدان انگشت گز با شاهدان آن تازه کن

در پهلوی خم پشت خم بنشین و دریا کش بدم
برچین بشرگان جرعه هم از خاک فرگان تازه کن

می ساز تسکین هر زمان عید طرب بین هر زمان
از گاو سیمین هر زمان خونریز قربان تازه کن

خوش عطسهٔ آتش درست می سحگان نوروز رست می
در شب افروزست می آن در شبستان تازه کن

این گنبد نارنج گون بازیچه دارد اندرون
زاه سحرگاهش کنون در سنگباران تازه کن

از صعوهٔ آه اختر شکن طاق فلک را در شکن
بند طبایع در شکن هر چار طوفان تازه کن

خاقانیا سگ جان شدی کاندوه کش خرم باد
در عشق شروان شدی تا شست شروان تازه کن

عشق آتشی کابت بود از عشق بگریزی چه سود
آن دل که در بغداد بود اکنون بشروان تازه کن

چون جام گیری یاد ده می تا خط بغداد ده
بغداد را یاد ده سودای خوبان تازه کن

یاد جلال الدین کنم تا سنگ حیوان کردم
خاک درش بالین نهم تا چوب ثعبان کردم

تا بر کنار دجله دوش آن آفت جان دیده ام
از خون کنارم دجله شد تا خود چرا آن دیده ام

سرو زربستان ارم شمع شبستان حرم
رویش گلستان عجم گوشش لبستان دیده ام

بغداد جانها روی او طرار دلها موی او
دل دل کنان در کوی او چون خود فراوان دیده ام

باشد به بغداد اندرون طرار پنهان ز افسون
در زلف طرارش کنون بغداد پنهان دیده ام

دجله ز زلفش مشک دم زلفش چو دال و دجله خم
نازک تنش چون تار رخم کش خرامان دیده ام

آمیخته با قصب انگیخته طوق از غبب
دستارچه بسته ز شب بر ماه تابان دیده ام

افتاده چون اشک غنش نور غبب بر دامنش
زان نور سیمین گردنش زرین گریبان دیده ام

زلفش چلیپا خم شده لعلش مسیحا دم شده
زلف و لبش با هم شده ظلمات حیوان دیده ام

جان از پیش تیمارکش چون زلف او بیمارتر
دل چون دهانش پسته وش خونین و خندان دیده ام

او سرگران تر گو ز ناز من پیش پا بر سر نازان
دلها دوان دندان کنان و امن دندان دیده ام

دجله ز تف آه خود کرده تیمم گاه خود
بغداد را از راه خود از دیده طوفان دیده ام

تیز است چون بازار او حیران شدم در کار او
جان در خط دلدار او مدهوش و حیران دیده ام

زلفش بسان زنگیان هم شده از هر کران
بر عارضش بازی کنان افتان و خیزان دیده ام

خاقانیا جان برفشان در من بزن یا عاشقان
کان گوهر از بحری بجان ارزد که ارزان دیده ام

چون عزم داری ای دل چون می دهی بلخواه را
فرمان شروان شاه را بر دل نگهبان دیده ام

فردوس مجلس داوری کارواح دربان دیدمش
اجرام موکب صفدری کافلاک میدان دیدمش

نی نی ز خوبان فارغم در کار ایشان نیستم
آزاد کرده هستم در بند خوبان نیستم

چون کوی سودا نسپرم در روی بیبانگرم
بر دام خوبان نگذرم چون مرغ ایشان نیستم

یاد بتان تا کی کنم فرش هوس طی کنم
این سیب چوبین پی کنم چون در نیستان نیستم

شیدای هر مهوش نیم چو پای هر دلکش نیم
پروانه آتش نیم مرغ سلیمان نیستم

بس نقب کافکندم نهان بر حقه لعل بتان
صبح خرد چون شد عیان نقاب پنهان نیستم

ساقی غم راز اندرون چون سوخته سیدم کنون
تا چند بارم اشک خون گر ز اوق افشان نیستم

هستم بجستم دوستان هستی که سید است آن
هر چه هستم بی نشان کز وصل جانان نیستم

کرگس نیم دستگیر جان منم وین چرخ سنگدل دشمنم
تا کی ز بید زرین تنم گر آهنین جان نیستم

جستم سر و پای جهان شیب و فراز آسمان
گر هیچ اهلی در میان دیدم مسلمان نیستم

مانم شحاک کم بها لب تشنهٔ آب وفا
کز جرعهٔ هیچ آشنا آلوده دامان نیستیم

برد آب ما دیو آرزو ابله کدام آب و چه رو
روی از کجا و آب کو خود در غم آن نیستیم

سلطان برنائی مگر بهر سوارگی شد بدر
تا کی پیاده بر اثر گویم چو سکبان نیستیم

هر کس بقدر کام خود جوید ز دیوان نام خود
من باز جستم نام خود در هیچ دیوان نیستیم

آتش ز من بنهفت دم کز زند خوانم دیدمم
مصحف ز من بگریخت هم کز اهل ایمان نیستیم

گر کعبه را محرم نه ام اهل کنیسه هم نه ام
در بابت زمزم نه ام مرد خمستان نیستیم

گر دیر هم خوانی نه ام ور کعبه ام رانی نه ام
مشغول خاقانی نه ام مقبول خاقان نیستیم

بغداد باغ است از مثل بل باغ رضوان گفتمش
روزی ببغداد این غزل در وصف خوبان گفتمش

گردون علم بر خوانش انجم سپاهان بینمش
طاس از مهٔ نو دانمش پرچم ز کیوان بینمش

فرعام زهره گوهرش بهرام دهره شکرش
بینام مهره اخترش فتحی که توران بینمش

نپسندم از بخت اینقدر کز دولت ادبار حصن
زیر نگین خطبهٔ زیلغاره خزران بینمش

خواهم ز بخت یکدانش کز عرش بینم محملش
زر زاد خانه بالشش مربط خراسان بینمش

نظمم کند گوهرفشان کز فتح شه یابم نشان
چون گردن گردنکشان طوق فرمان بینمش

چون کاسهٔ یوزش جهان حلقه بگوش آمد چنان
کز تاج شیر سیستان نعلین سکبان بینمش

نعلی که افگند ادهمش شمشیر سازد درهمش
موی که گیرد خاتمش حرز سلیمان بینمش

اسب کبود دست آسمان ترائی زین اختران
باشد بنام اختسان داغی که بران بینمش

جوزا لگام مرکبش در گرد قلب عقربش
روی آفتاب تن شیش مه جوز سان بینمش

چون ماه شد مستقربش جبریل بینم به زمین
در دیده فلک مینه نگین هر چار طوفان بینمش

خورشید شد مولای او بوسه زد بر پای او
از بسکه لبهای آن توسن ستم بیشش عیان

انجم بریزند از حسد جانها گریزند از جسد
آن پیل مست انگیخته در دست شست آویخته

هر صبح از سودای او بر خاک غلطان منمش
چون جویم از نعلش نشان بسیار مرجان منمش

آید چو شمس اندر اسد وز چرخ میدان منمش
با بحر دست آمیخته تمساح بیجان منمش

گویم که باد چرخ زین زیر سلیمان میرود
در موکب روح الامین دیوی پری سان میرود

آمیخته عدلش ملک را چون عقل در جان پرورد
خلقش که گل را ابر داد آب از تنافس رای صواب

اقبال او خزران شتابان با عدل شه همداستان
جنت گهر بر تیغ او دوزخ شرر در تیغ او

بستان دولت کشورش در دست عدل گسترش
در مکتب دولتش دان از لوح شاهی عشر خوان

خود نیست دولت اگر یار از عهد خاقان اکبر
شاه جهان مهدی ظفر یعنی شبان دادگر

ایام بد عهدی کند زامروز تا که دمی کند
خصمش با صل است از نشر شیطان تن ورده نیشتر

آنرا که شر سرکش کند عدلش ز آب آتش کند
فرش چو خورشید آراسته با بی الباب را

چوپان سپه دائم نسبه فحل آمدست اقبال شه

خورشید فضلش خلق را چون لعل در کان پرورد
آن گلشکر دان کافتاب اندر بیابان پرورد

پیل آرد از هند و نشان انگه بخر آن پرورد
گوئی بگوهر تیغ او عقل است کایمان پرورد

شمشیر صولت پرورش ابری که بستان پرورد
هر طفل دولت کاسمان در هند داین پرورد

آری شبان زبار گیر از بهر میدان پرورد
ایام دجال دگر گرگ ستم زان پرورد

کار رهی مهدی کند دجال طغیان پرورد
از خوک و سگ باشد بتر شیری که سگبان پرورد

نه ظلم دلها خوش کند نی کرم دندان پرورد
چون ظلمت آب را انوار یزدان پرورد

گر مهر رم دارد نگه فحلی که چوپان پرورد

دولت برآرد داد او چون خلد کایمان دهد
راحت فزاید یاد او چون شکر کاحسان دهد

شاه اولین مهدیست خود ثانی سلیمان باد هم — انسش بخدمت نامزد جنش بفرمان باد هم

گردون غلامش از خطر خورشید جامش از گهر — کیوان حسامش از ظفر بهرام پیکان باد هم

دین وش آرام است از و دولت نکونام است از و — ملکت بآرام است از و دولت بسامان باد هم

بزمش چو روضه ست از لطف صحنش چو سدره ست از کنف — صدرش چو کعبه ست از شرف حکمش چو قرآن باد هم

نوبست بخت دشمنش سر در گریبان تنش — چون سایه اندر دامنش پیوند دامان باد هم

جام و کفش چون ساغری هست آفتاب و مشتری — جام آینه اسکندری می آب حیوان باد هم

شمشیر صفرا کام انگنش هر دم بخون دشمنش — چون ابر بر گرید بر تنش آن گه خندان باد هم

شمشیر خصم از بخت بد بسته زبان بود خود — چون آینه زنگار خورد چون شانه دندان باد هم

عزمش همه بالست و حزمش همه عال ست فر — بذلش همه مال ست و زر فضلش همه جان باد هم

از رفتن مهد شرف خرم شد رضوان کنف — بس شاد بخت ست آن طرف شادی بشیروان باد هم

نوروز را عیدست کش چون دولت شه روح و — حالش چو جنت هست خوش فالش چو قرآن باد هم

پیش ملک ز اقبال نو نوروز آید و سال نو — گیر دز دولت فال نو صد سال از نیسان باد هم

بادش سعادت دستیار ارواح قدسی دستگاه — دهر ستار اجرام علوی پیشکار ایزد نگهبان باد هم

مدحش مر آن تلقین کند الهام یزدان هر نفس
در هر دعا آمین کند ادریس رضوان هر نفس

در صبح لطیفه سابقه شهید یز خامه روان کرده

بر کوس نوای نو بر در صبح اندر — گلگون چو شفق کاسی پیش آر بصبح اندر

گلبانگ زند کوست گاوا شود آگه ‌ ‌ کاتش بگلاب آرد خمار بصبح اندر
گر مصحف گردون ز پنج آیه زر کم شد ‌ ‌ آید پر طاوسش بیدار بصبح اندر
جام است بدل مصحف پنج آیه زر ازو ‌ ‌ مصحف بنه و جام می دار بصبح اندر
گر حور بریشیم فن خفتست چو کرم قز ‌ ‌ از بانگ قنینش کن بیدار بصبح اندر
زخمی که سه یک بود خواهی که شش گردد ‌ ‌ یکدم بسه یک می خور با یار بصبح اندر
در سیزده ساعت شب چند نافله کردی ‌ ‌ با چارده مه فرضی بگذار بصبح اندر
چون ساقی یهودیت از آب قدح شمعی ‌ ‌ پروانه ز آتش کن بیزار بصبح اندر
ای شمع یهودیش لب زر دو شبه شکل ‌ ‌ اعجاز مسیحش نه در بار بصبح اندر

این

صبح ار همه گردون را مهماز به پهلو زد ‌ ‌ پیداست ز خون انگه آثار بصبح اندر
از حلق صراحی بین کز می بفواق آمد ‌ ‌ چون سرفه کنان از خون بیمار بصبح اندر
سرچشمهٔ حیوان بین در طاس ز عکس او ‌ ‌ ریگ بن دریا را بشمار بصبح اندر
تا خوانچه زردی بر چرخ سیه کاسه ‌ ‌ بی خوانچه سپید آید می خوار بصبح اندر
گر صبح رخ گردون چون چنگ بتی سازد ‌ ‌ تو سرخ بتی از می بنگار بصبح اندر
جام ملک مشرق بر کوه چو شعله زد ‌ ‌ سرمست چو دریا شد کهسار بصبح اندر

خاقان جهان داور سردار همه عالم
لقمان کیان گوهر مختار همه عالم

نور از افق جامت بیدار نمود آ تنگ ‌ ‌ خور از تتق کاست رخسار نمود آ تنگ
تنگی کن و سنگی زن بر شیشهٔ عقل ای ترا ‌ ‌ می چون تو گلی از شیشه دیدار نمود آ تنگ
از دین مسیحی سر از دقنه حباب از می ‌ ‌ هر قنینه در درج شهوار نمود آ تنگ

چون قبله کند باده گو نبید رسد مهمان / مهمان رسدت زهره که نثار نمود آنک

کف چرخ زنان بر می می قص کنان در دل / دل خوار کنان از رخ گلزار نمود آنک

بیاع مغان ساقی بارش گهر احمر / کز جام خط ازرق طیار نمود آنک

صبح ست از وی گر مهر بها جوید / در کفه شب همش دینار نمود آنک

از ریزش کاو ز رشیر تن شاه روان / از مشک تر آهو انبار نمود آنک

مست خروس آری از جرعه شب خیزان / چون نعره کوس آمد هشیار نمود آنک

ها بلبله موذن شد و گشت بگوش آمد / حلقش ز صلا گفتن او کار نمود آنک

آن موذن زرتشتی کو سیر شد از قامت / در حی علی کردن بیمار نمود آنک

کشتی می ست قدح گوئی پایست آن کشتی / وز موج در آن دریا کهسار نمود آنک

خط بر لب باغ بتی چون غط لب ساقی / کز نیل خم عیسی زنار نمود آنک

بوی می نوروزی در بزم شه شروان / آب گل سیسنبر بار نمود آنک

جمشید فلک هیبت خورشید ملک همت
یک هندسه آرایش معمار همه عالم

ایضاً

چون صبحدم از ریحان گلزار پدید آید / ریحانی گلگون را بازار پدید آید

رخسار فلک گوئی بود آبله پوشیده / چون آبله گم گردد رخسار پدید آید

بر صبح خره گوئی مصریست شبانه زن / کین صاع زر یوسف در بار پدید آید

سه چون سره آن نمود کنون گرمی / آهوی فلک را هم آثار پدید آید

آن آهوی زرین بین شیر وطن کاهنگ / کور ا سر و دشمن هر بار پدید آید

بر قرطهٔ صبح از مه چون جیب پدید آید — آن زر چو فواره هم ناچار پدید آید

می ز السلام آید خورشید چو طاس زر — گو طاس می ساقی تا کار پدید آید

صد جان بمیانجی غمخواری بمیان آور — کاقبال میان بندد چون یار پدید آید

بیداد حریفان را تن در ده و گر ندهی — زانصاف طلب کردن آزار پدید آید

گر زان می شعری وش تن خار شعاع افتد — دهن البلسان چون گل از خار پدید آید

سررشتهٔ عیش اینست آسان ده ازو دستش — کین رشته چو سر گم شد دشوار پدید آید

مسمار زر اندودند اینها تو مکن تج — کز مس بچنین سرکه زنگار پدید آید

تا کی چو هوا خس را بذرفتن بربودن — کان خس که هوا گیرد بس خوار پدید آید

میکوش که در خرمن دانه طلبی نه خس — خس ناطلبیده خود بسیار پدید آید

میزان حق و باطل رای ملک است ایرا — زر دغل و خالص از نار پدید آید

شاهنشه اعظم را اقبال سزد بنده
چون بندهٔ اقبالند احرار همه عالم

می جام بلورین را دیدار همی پوشد — خورشید منور را رخسار همی پوشد

می چون زر و جام او را چون آب معیار است — از سرخی رنگ زر معیار همی پوشد

از بوالعجبی گوئی خون جگر عاشق — در گوهر اشک خود دلگذار همی پوشد

بربط چو سخن چینی کز هشت زبان گوید — لیک از نغتی مشکل اسرار همی پوشد

جنگ ارچه ببرد آزرم تن آهن بریشم — زائین بلباسی هم بسیار همی پوشد

نایست سیه زاغی کش نغمه ز از بلبل — کاندر دهن کبکی منقار همی پوشد

نالنده رباب ایرا کاز زده شد ارزخمه — لیک از خوشی زخمه آزار همی پوشد

دف راند شکارشان شادی ست زبانگ سنگ | غم زده چو تندر ان سر در خار همی پوشد
سر دست هوا دم دم پیش آر می و آتش | چون اشک دل عاشق گلنار همی پوشد
در مجمره سنگ آمد در جلوه عروس زر | در مجمره آهن شد گلنار همی پوشد
آوردمی و باهند چون گرزن دناشوئی | رومی سر دار هند و دیدار همی پوشد
از خانه برون شد بر بام چو سر برزد | گوئی ازار زرد دیوار همی پوشد
از باغ قدم درکش ان کوته ره بر آتش کن | چون پیرهن از کاغذ کهسار همی پوشد
تا ز ورقی زرین گم شد ز سر گلبن | شاخ از قصب مصری دستار همی پوشد
اینک بقبای شه خورشید بماهی شد | زر دهر درمی ماهی دینار همی پوشد

شروانشه اعظم را خورشید سزد بنده
چون بندهٔ احسانند احرار همه عالم

دل عاشق خاص آمد از اغیار نیندیشد | زری که خلاص آمد از نار نیندیشد
دل مرغ سر اندازست از دام نپرهیزد | آری دل کنج اندیش از مار نیندیشد
عیار دل دارم بر تیغ نهاده سر | گز هیچ سر تیغ اغیار نیندیشد
دل گم نکند در کار از دیو ولی ابرار | مرد ورسلیمانست از کار نیندیشد
گر کوه غمان بار دبر دل بکشد بارش | کو بختی سرمست است از بار نیندیشد
عشق این دل مسکین را گر خار نهد گونه | کو گور غریبانست از خار نیندیشد
دل هم بکله داری عشق سر اندازد | یعنی که چو سر گم شد دستار نیندیشد
دلدار که چون یزد کیوی نیازارد | دل هم ز بتر موشیں آزار نیندیشد
عشق ار بکشد یک ره صد بار کند زنده | ها تا دل از این کشتن زنهار نیندیشد

باز این دل خاکی را دادند بدست خون | امسال همان خواهد ز یار نفید نکشید
هر بار دل از طالع کی زخم سه شش خواهد | کین نقش بصد دوران هیچ یار نفید نکشید
آنرا که ز چشم و دل طوفان دو خیزد | از برق غمان یکیک بسیار نفید نکشید
خاقانی اگر عمری بر یار فشاند جان | در خواب خیالش را دیدار نفید نکشید
هست آفت بی باری جای سر این آتش | کاندر دو جهان کس کس یار نفید نکشید
جان در کنف شاهست از حادثه هر آسد | عیسی بر چرخ ست از دار نفید نکشید

کیخسرو گوهربخش از گوهر کیخسرو
کز جام خرد دیده هست اسرار همه عالم

عیاره آفاق ست این یار که من دارم | بازیچه ایام ست این کار که من دارم
زنجیر همی بر تن تعویذ همی سوزم | دیوانه چنین خواهد این یار که من دارم
حرف دو لبش سازم وین دل آرزو | کاخر لبش بوس ارزد این خار که من دارم
شد رشته جان من یکتار مگر روزی | در عقد بکار آید این تار که من دارم
هر چار بباغ اندر دارد رطبی یا گل | نی گل نه رطب دارد این خار که من دارم
چند آب مژه ریزم نار دل سوزان | کز دجله نخواهد مرد این نار که من دارم
با اینهمه از عالم عارست مرا والله | یاران مرا فخرست این عار که من دارم
مارست مرا خامه هم مهره و هم زهرش | بر گنج هنر خفتست این مار که من دارم
بر مذهب خاقانی دارم ز جهان گنجی | گر گنج ابد خواهی این دار که من دارم
گر پرده تو برداری در دیر مغان آئی | از حبل متین بینی زنار که من دارم
چون خواجه نخواهد از مستی زرگانی | آن گنج که او دارد انکار که من دارم

حبل المتین کنایت از شریعت

انکار بالفتح بالکاف فارسی امر انگاشتن

چون فائده سلطان ثانی بود از مملکت
میدان سخن نو نو هر بار یکی دارد
او را همه کس نان داد از من آمد جان
وظیفه ۱۲ و روزی ۱۲

این مملکت یکهفته پندار که من دارم
من گوی بسر بردم این بار که من دارم
از شاه جهانست این ادرار که من دارم

تاج گهر آرایش گر زیک گهر تابش
نام کیقباد ۱۲
خورشید سپهر آمد سردار همه عالم

شاهی که خلایق را تیمار کشد عدلش — گرد نقط عالم پرگار کشد عدلش
چون وصل ز راز جانها اندوه برد — چون عشق و می از دلها اسرار کشد عدلش
شاپور ذوالاکتاف است اکنون که هر آن — مانی ضلالت را بر دار کشد عدلش
یاجوج ستم گم شد زان پیش که اسکندر — هم ز آهن تیغ او دیوار کشد عدلش
گل را آتش ظلم او نالیده به [illegible] — از کین گل آتش را خار کشد عدلش
چون ابر همی گرید دریا ز سخای او — کان کین کشد از دریا زنار کشد عدلش
از خانهٔ مار آید زنبور عسل بیرون — گر یک رقم همت با یار کشد عدلش
از آهن اگر عدلش آتش زنه سازد — از سنگ بجای تف دینار کشد عدلش
جودش چه کند غارت دریای یتیم او — کاخر نه یتیمان را تیمار کشد عدلش
سنگی که گشته آهن زان سان که شد [illegible] — گر خاک سوی دوزخ اشرار کشد عدلش
خورشید نم دریا بالا نکشد چون [illegible] — گر خلد سوی شروان انوار کشد عدلش
رافضی شود اقبالش [illegible] — چون نام شد این ابلق در بار کشد عدلش
بر هر زمی مملکت کو تخم بقا کارد — گاو فلک ار خواهد در کار کشد عدلش
گر عالم رومی وش زنگی لقب او را — داغ حبشش بر رخ شهمار کشد عدلش

زنجیر فلک گردد حبل المتین عدلش | کز قاف بقاف از کین یکتا کشد عدلش

ای آینه که باطن ملک ...

درگاه جلال الدین تا مرکز عدل آمد

از عدل چو مسطر شد پرگار ره عالم

ای تازه باعلامت آثار جهانداری | ای تیز بایامت بازار جهانداری

ای گوهر بهرامی بهرام اسد زیره | وز نسبت ساسانی بالا جهانداری

صف بسته غلامانت بگشاده جهانگیری | صف ملکان پیشت انصار جهانداری

چون آینه گون خنجر در شانه دست آری | آن نور مصور بین جسار جهانداری

نشگفت گر از فردوس ادریس فرود آید | تا درس کند پیشت اسرار جهانداری

گر بلبله گر ایران التسلیم السلطان گرد | آن وزر که بیرون رفت از کار جهانداری

سلطان بقای تو بسپرد ممالک را | چون دید که تنگ آمد دربار جهانداری

گرچه بسر آموزند اهل هنری از مهد | مهدی نتو آموز و اسرار جهانداری

شاد آنکه منوچهر است اندر کنف رضوان | کو چون تو پسر دارد غمخوار جهانداری

تیغت که سطرا کرد این عالم اخلاق را | خورشید لقب دادش قصار جهانداری

قدر تو جهان دیگر دار ز ننگ تنگ جهان گران | افزود هم از نامت مقدار جهانداری

راست است که فلک سنجد با عدل تو موافقه | کز عدل نکو آید معیار جهانداری

از عدل جهانداری گرد ار بجا ماند | بس دادن نکوئی به کردار جهانداری

هفتم فلک ایوانت ایوان ملک خضرت | ای داده تو نصرت معمار جهانداری

چون سبزه عدل آمد باران کرم باید | کز عدل و کرم یابد آثار جهانداری

تا هشت بهشت آمد یک مائده عدلت

شد مائده و سالارت سالار همه عالم

فهرست مکارم باد اخبار تو عالم را | تاریخ معالی باد آثار تو عالم را
چون نور نخستین شد توقیع تو ملکت را | چون صور پسین باد گفتار تو عالم را
فعل دم عیسی هست انفاس تو امت را | نور دل یحیی باد اسرار تو عالم را
بر سکه دین نامست چون نام تو بر سکه | نقش الحجری باد کردار تو عالم را
هشتم فلک ایوانت گلزار ارم قصرت | فردوس نهم باد گلزار تو عالم را
باد از سر پیکانت سفته دل بدخواهت | وز نام نکو سفته دربار تو عالم را
تیغ تو خزر گیرد در بند گشاید هم | زین فتح مبشر باد اخبار تو عالم را
در آتش شمشیرت داغ دل بدفعلان | بس داغ سگان کوه سگ داغ تو عالم را
سرخیل شیاطین شد بی گوهر پیکارت | باد از پی کار دین پیکار تو عالم را
باد آب کفت زمزم خاک تو در کعبه | رکن الحجر الاسود دیوار تو عالم را
تا هست ملائک را عرش آینه نوری | باد آینه عرشی رخسار تو عالم را
کار تو بعون الله از عین کمال ایمن | مهر ابدی باد اهر کار تو عالم را
سلطان فلک لرزان از بیم تو در اشمس | آرام دم باد آن زر انوار تو عالم را
باد آیت فیروزی شانت شب و روزی | فرخنده بنوروزی دیدار تو عالم را

نعل سم شبرنگت تاج سر جباران
حافظ سر و تاجت رهه عالم

وله در مدح سلطان مظفر الدین قزل ارسلان طال عمره گوید

لاف از دم عاشقان نزند صبح | بی دل دم سرد از آن نزند صبح

چون شعله آه بیدلان نقب — در گنبد جان ستان زند صبح
گر عاشق شاه اختران نیست — پس چون دم جانفشان زند صبح
بازیچه روزگار بیند — بس خنده که بر جهان زند صبح
صبح ار نه مرید آفتابست — چون آه مریدسان زند صبح
چون شاهد روز بیند از دور — خنده ز میان جان زند صبح
شاهد پس پرده دار و زانکه — شاید که دم از نهان زند صبح
آن یکدو نفس که دارد از عمر — با شاهد رایگان زند صبح
پس با خبرست از اندکی عمر — زان خنده غافلان زند صبح
معشوق منست صبح گرنه — چون خنده بی دهان زند صبح
چون نافه مشک شب بسوزد — پس عطسه که آن زمان زند صبح
خورشی خوش چو بهبود پاره زرد — بر ازرق آسمان زند صبح
وز زیور اختران بنور و زر — تاج قزل ارسلان زند صبح

دارای جهان جهان دولت
بل داور جان و جان دولت

صبح آتش از نهان برآورد — راز دل آسمان برآورد
آن مؤذن سرخ چشم سرمست — قامت بسر زبان برآورد
امروز بگه نمود زد صبح — پس خنجر زرفشان برآورد
جای که نمود د خنجر آمد — آنجا چه نفس توان برآورد
آن کیست که بی میانجی تیغ — دست طرب از میان برآورد

کاس می و قول کاسه گر خواه — چون کوس نکبه فغان برآورد

ربط که بطفل خفته ماند — بانگ از بر دایگان برآورد

وز چوب زدن رباب فریاد — چون کودک عشر خوان برآورد

چنگست پلاس پوش پیری — سینه سوی کتف از آن برآورد

دف کز تن آهوان سلب داشت — آواز گوزن سان برآورد

نایست گلو فسرده بس جیب — کز مشرفه قنینه جان برآورد

از بسکه ره دهان گرفتست — بانگ از ره دیدگان برآورد

چون شاه جبش دم تظلم — پیش قزل ارسلان برآورد

سلطان امم مظفر الدین
در حجم ظفر روان دولت

ساغر گهر از دهان فرو ریخت — ساقی شکر از زبان فرو ریخت

در جام صدف دو بحر برداد — یک دجله بجرعه دان فرو ریخت

چون خون سیاوشان صراحی — خون ناب از دهان فرو ریخت

در کین سیاوش ارغنون زن — آن زخمه درفشان فرو ریخت

گوئی جنان زخمه شاخ طوبیست — کو میوهٔ جان جنان فرو ریخت

با مریم نخل خشک بفشاند — خرمای تر از میان فرو ریخت

چون عاشق بوسه زن لب خم — در حلق قنینه جان فرو ریخت

نالان چو کبوتری که در حلق — خون در لب بچگان فرو ریخت

هر جان که ز خم ستد قنینه — در باطنه جان کنان فرو ریخت

گوی که مسیح مرغ گل ساخت — وز دم بر شش روان فرو ریخت
سرخ آب رخ فلک ده از می — گو آبله از رخان فرو ریخت
از جرعه زمین چو آسمان کن — چون گوهر از آسمان فرو ریخت
صبح از نم ژاله اشک داود — بر مرغ زبور جان فرو ریخت
دری دری ابر خاطر من — پیش قزل ارسلان فرو ریخت

اسکندر نامجوی گیتی
کیخسرو کامران دولت

تاج

تخت گهر آسمان برانداخت — زرین صدف زر نهان برانداخت
روز آمد و کعبتین بی نقش — از رقعهٔ اختران برانداخت
چون یافت محک شب سپیدی — صراف فلک دکان برانداخت
گویی خم صرع دار شد چرخ — کان زر دکف از دهان برانداخت
این افعی زمردین به پیچید — مهره سبز زبان برانداخت
سر دست هوا سو ز خورشید — بر کوه و واج ازان برانداخت
انگه ز تنوره لشکر جن — بر لشکر دیو جان برانداخت
گوئی شرری که جست از انگشت — هندو بهوا سنان برانداخت
مریخ چو باز خل در آمیخت — پروین سهیل سان برانداخت
طاوس غراب خوار هر دم — کاورس ز چینه دان برانداخت
در خرگه دوخت رومیهٔ سرخ — چون سوزن بیکران برانداخت
گوئی که دوباره تیزه خوسنی — نرد و با آسمان برانداخت

یا تاج زر از سر شه زنگ | تیغ قزل ارسلان بر انداخت

تاج سر گوهر سلاطین
بل گوهر تاج از آن دولت

مجلس بدو گلستان برافروز | دیده بدو دو بستان برافروز
یک شب بدو آفتاب بگذار | یکدل بدو عشق دوان افروز
ساقی دو طلب قدح دو بستان | بزم دل از این و آن برافروز
از لاله آن و سوسن این | در سینه دو بوستان برافروز
هست از شجر و حجر دو آتش | زین دیده و زان خان برافروز
در سوخته شب آزد و آتش | یک شعله زن جهان برافروز
چون صبح و شفق دو جام در خواه | شب چون دل عاشقان افروز
بر روی دو مه که چون دو صبح اند | تا وقت دو صبح جان برافروز
با چار لب دو شاهد از می | سه یک بخور روان برافروز
خاشاک دو رنگ روز و شب را | آتش زن و در زمان برافروز
چون گرد فرو رسد دو روزن چشم | زان خوانچه زر فشان برافروز
خوانچه دو کن از می و زمین را | چون خوانچه آسمان برافروز
دل عود کن و دو دیده مجمر | پیش قزل ارسلان برافروز

سردار ملوک هفت اقلیم
رویین تن هفت خوان دولت

راز زمین و آسمان برافکند | بنیاد دوی از جهان برافکند

مولانا سید محمد صادق علی سلمه الله العلی

نوروز دو اسپه یکسواره ست / کاسیب بمهرگان برافگند
از پشت سیاه زین فرو کرد / بر زردهٔ کامران برافگند
سلطان یک اسپه سایه چتر / بر ماهی آسمان برافگند
ماهی چو صدف گرش فرو خورد / چون پوستش از دهان برافگند
پرواز گرفت روز بر شب / تبهار دق از نهان برافگند
چون روز کشید دهرهٔ عذر / شب وزرهٔ خونفشان برافگند
گوئی صف اسنقر آواز / بر خیل قراطغان برافگند
ابر آمد و چون گوزن تا لب / بر کوه لعاب زان برافگند
گرچه کفن سپید یک چند / بر سبزهٔ مرده سان برافگند
باد آن کفن سپید تنگ برداشت / بس سندس پرنیان برافگند
بر چادر کوه گازر آسا / از داغ سیه نشان برافگند
بر کتف جهان ردای نوروز / فر قزل ارسلان برافگند

چون حیدر خاندار اسلام
شاهنشه خاندان دولت

یک اهل دل از جهان ندیدم / دل کو که ز دل نشان ندیدم
چند از دل و دل که درد و عالم / یک اهل دل روان ندیدم
صد قافلهٔ وفا فروشد / یک منقطع از میان ندیدم
سرنامهٔ روزگار خواندم / عنوان وفا بر آن ندیدم
بیداد ز دشمنان نکردم / وانصاف ز دوستان ندیدم

صد روزه زهد و دل گرفتم — عیدی بمراد جان ندیدم
از خم شکنی کز آسمان هم — ماه نو از آسمان ندیدم
چون سگ بزبان جراحت خویش — می لیسم و مهربان ندیدم
هر چند جراحت از زبان است — مرهم بجز از زبان ندیدم
چون عیسی فارغم که با خود — چون سوزن سوزیان ندیدم
چون سوزن اگر شکسته گشتم — جز چشم و سری زیان ندیدم
چون طفل که هشت ماهه زاید — می بگذرم و جهان ندیدم
از دام دو رنگی شب و روز — خاقانی را امان ندیدم
عادل تر خسروان بعالم — الا قزل ارسلان ندیدم

چون عدل سپاه دار اسلام
چون عقل نگاهبان دولت

از عشوهٔ آسمان مرا بس — وز چاشنی جهان مرا بس
آن پرده و این خیال بازیست — از زحمت این و آن مرا بس
زین ابلق روزگار دیدن — بر آخر آسمان مرا بس
در دخمهٔ چرخ مردگانند — زین جادوی دخمه بان مرا بس
بر بی نمکی خوان بگریه — این چشم و نمک فشان مرا بس
دل نذر و جان ستاند ایام — زین ده دل جان ستان مرا بس
موقوف روانم و روان هیچ — زین هیچ نار وان مرا بس
هیم سرم از سر زبان است — زین درد سر زبان مرا بس

تا در دو سه دم فرو نشانند — این اشک گلاب سان مرا بس
رنجور نفاق دوستانم — زآمیزش دوستان مرا بس
تا صورت خلوه جلوه کردم — این شاهد غم نشان مرا بس
خاقانی را سخن چنین ست — کز گفتن جان و جان مرا بس
چرخ ار ندهد قصاص خونم — عدل قزل ارسلان مرا بس

جمشید زمان شاه مغرب
اقطاع ده جهان دولت

ای دل بنوای جان چه باشی — بی برگ و نوا نوان چه باشی
تا زیست روان گسسته دو جای — چندین بغم روان چه باشی
لوح ازل و ابد فرو خوان — بنگر که تو زین و آن چه باشی
آینده و رفته را نگه کن — بشمر که تو در میان چه باشی
بر خوان فلک جز این دو نان نیست — آتش خور این دونان چه باشی
رو آتش کسرت خورش نیست — در مطبخ آسمان چه باشی
روئین دژ ترک شادی نیست — در محنت هفت خوان چه باشی
با عبرت گور خانهٔ جان — در عشرت گورخان چه باشی
با اینهمه کسرهٔ جهان — جز در رهٔ جهان چه باشی
تقویم مهین حکم شش روز — امروز تو ئی نهان چه باشی
هر سال چه پنج روز تقویم — کم بودهٔ بی نشان چه باشی
از کیسهٔ سال و مه چو آن پنج — در دیدهٔ رایگان چه باشی

خاقانی عاریه است عمرت — از عاریه شادمان چه باشی
گردانه لطف خواهی الا — مرغ قزل ارسلان چه باشی

استاد سرای دولت تقدیر
استاد در آستان دولت

عزمش گره کمان گشاید — حزمش ره صد زمان گشاید
با قوت عزم او عجب نیست — گر خیبر آسمان گشاید
هر عقده که جوزهر که مه داشت — رمحش بسر سنان گشاید
بند دم گزدم فلک را — زان نیزه مارسان گشاید
خضر الهامی که چون سکندر — لشکر کشد و جهان گشاید
وز خاک سکندر روی خضر — صد چشمه بامتحان گشاید
دریا چو ملک به بند از سهم — چون لشکر شاه ران گشاید
وز تیر دم دی مهی عدو را — بر چهره فلک ستان گشاید
راندست منجم قدر حکم — کافاق شه کیان گشاید
حصن فلک دوازده برج — کاقبال خدایگان گشاید
در گرد مصاف روی نصرت — شاهنشه شه کامران گشاید
هر عقده که روزگار بندد — دست شه کامران گشاید
یعنی که نقاب شهربانو — فاروق عجم ستان گشاید
انجا که هشت ششش در کفر — گرزش بیکی زمان گشاید
زین در زروش را اعلی الرکن — تیغ قزل ارسلان گشاید

چرخ خست کبود ده بداغش
افشرده بزیر ران دولت

سندان سنان چنان شگافد | چون صور که آسمان شگافد
گر تخت کیان زند تبرزن | همچون سپر مجنان شگافد
دیدی که شگافت مصطفی ماه | او خورشید آنچنان شگافد
گر نیل روان شگافت موسی | او هم دریا دهان شگافد
چون خنجر زهرگون کشد شاه | بس زهره که آن زمان شگافد
چون تیغ زند سر پلنگان | همچون سم آهوان شگافد
بس سینه که چون زبان افعی | زان تیغ نهنگ سان شگافد
شمشیر دو قطعیش بیک زخم | پهلوی شیر پهلوان شگافد
گر تیغ علی شگافت فرقی | او البرز السنان شگافد
جا کرد به ثنا زبان کند موی | تا موی بامتحان شگافد
یکران بهشت جعد سازند | زان موی که این زبان شگافد
آه از دل بر زنم چو بسته | کز پری دل دهان شگافد
دریای سخن منم اگر چه | هر کس صدف بیان شگافد

امروز منم زبان عالم
تیغ تو شها زبان دولت

بی حکم تو آسمان نجنبد | بر اسپ قضا عنان نجنبد
از گوشهٔ چهار بالش تو | اقبال ز بالیان نجنبد

محسود زمین و آسمان ست / تخت تو که از مکان نجنبد
یعنی که بعرش و کعبه ماند / چون کعبه و عرش از آن نجنبد
بی عزم تو رایض فلک را / رگ در تن مرکبان نجنبد
مهماز ز پای عزم بگشای / تا ابلق آسمان نجنبد
عدل تو اساس شد جهان را / تا مسمار جهان نجنبد
لنگیست صلاح پای لنگر / کشتی سر گران نجنبد
چون حیدر ذو الفقار برکش / تا چرخ جهود سان نجنبد
افیون لب فتنه را چنان ده / کز خواب بامتحان نجنبد
از خرمگس زمانه فریاد / گر مروحه امان نجنبد
لال ست عدو اگر چه او گفت / کز گفتن آه زبان نجنبد
بی مدحت کلید گفتار / اندر غلق دهان نجنبد

پیشت کنند آسمان زمین بوس
کای درگهت آسمان دولت

چتر ظفرت نهان ببینام / بی رایت تو جهان ببینام
پرواز همای بختت الا / جز کرگس آسمان ببینام
ماواگه جیفهٔ حسودت / جز سینهٔ کرگسان ببینام
در سرسام حسد عدو را / در دست که نضج آن ببینام
چون شمع و قلم بصورت او را / جز زرد و سیه زبان ببینام
بر منشور کمال طغرا / الا قزل ارسلان ببینام

بی جلوهٔ سکهٔ قبولت — یک نقد هنروران نبینام
بر قلعهٔ نه حصار مینا — جز قدر تو دیدبان نبینام
همچون هستان حصار عمرت — محتاج به پاسبان نبینام
بر ملکت مصر و قاهره هم — جز قهر تو قهرمان نبینام
زین دزد صفیرزن که چرخ است — نقلی ست به باغ جان نبینام
بی مدحت تو به باغ دانش — جز مرغ صفیرخوان نبینام
صدر تو که کعبهٔ معالی ست — جز قبلهٔ انس و جان نبینام
تا دیدهٔ خصم را بدوزی — جز تیر تو بر کمان نبینام

لطف ازلیت پاسبان باد
شمشیر تو پاسبان دولت

وله در مدح امام الشارع وصدالدین ابوالفاخر رحمة الله علیه گوید

آن نه رویست آنکه آشوب جهانست آنچنان — وان نه زلفست آنکه دست آویز جانست آنچنان
زلف او زنجیر گیرد دست بیدادی کند — گرچه او از بهر انصاف جهانست آنچنان
رست خواهی با من از هستی نشان هم مانده نیست — در غم آن لب که هست و بی نشانست آنچنان
گرنه راز من آفتابست از چه پیدا شد چنین — ور نه وصلش کیمیا شد چون نهانست آنچنان
جان بر او باشم که تا جان با منست او بی منست — وین چنین بهتر زیم کالحق زیانست آنچنان
گفتمش در صدر وصلم جای کن گفت ای سلیم — جسته ام جای برابت آستانست آنچنان
بر در من بگذر و مینه مراد در خاک و خون — با رقیب از ظهر گویدکان فلانست آنچنان

او کند دعوی که خون و مال خاقانی مراست
من دهم اقرار گویم آنچنانست آنچنان

عشق او را مرد صاحب درد باید شک مکن
کاندرین آخر زمان صدر زمانست آنچنان

آدم

حجة الحق عالم مطلق وحید الدین که هست
ملجأ جان من و صدر من و استاد من

یا رب اندر چشم خونریزش چه خوابست آنهمه
در سر زلف دلاویزش چه تابست آنهمه

در دو لعلش آب و اندر جزع نه آخر بگو
کین چه بی آبیست چندین اجتنابست آنهمه

خون خلقش ریخت و انگه سرخی بر دامنش
آن نه رنگ پیرزرست آن خونابست آنهمه

چشم مستش را کبابست آرزو زین روی را
قصد دلها می‌کند یعنی کبابست آنهمه

شحنهٔ وصلش خراج از عالم جان برگرفت
جای دیگر شد که میدانند خرابست آنهمه

گه بسوزد گه بسازد الغیاث ای قوم ازانکه
خوی مردم نیست خوی آفتابست آنهمه

تشنهٔ وصلم مرا آن وعده‌های کژ که داد
کی کند سودی که میدانم سرابست آنهمه

کاشکی رنجه شدی باری بدیدی کز غمش
در دل تاریک خاقانی چه تابست آنهمه

گر حیات آتش را فروغی یا نسیمی مانده هست
از ثنای مالک صاحب رقابست آنهمه

صاحب مالک رقاب دودهٔ آزادگان
کاستان بوس در او شد دل آزاد من

سرکشان از عشق تو در خاک و خون دامن کشند
من کیم در کوی عشقت کین رقم بر من کشند

گر بجان فرمان دهی فرمانت را گردن نهیم
پیش تو گر تو تولی گردنکشان گردن کشند

غمزگانت قصد کین دارند از من در غمت
سایه مانده است تو که این کین زبر آهن کشند

آه من چندان فروزان شد که گوران زخم شب
از تف این آه سوزان رشته در سوزن کشند

دیدهٔ من شد سپید از هجر و دل تا یک بماند | تا نهانها ناری شود چون پرده‌ها روزن شدند
با جهان درساختی تا پرده‌ها و در بزم تو | من غم هجران کشم و ایشان می و گلشن شدند
نیکویی کن رسم بدعهدی رها کن کز جفا | درد زن عاشق دهند و صاف با دشمن شدند
هر زمان در کوی تو خاقانی آسا عالمی | آستین در جان فشانند و کفن در تن شدند
در پی آن تازه دیوار شان باشد امان | خط افسون مدیح صدر پیرامن شدند

نایب ادریس و عثمان و عمر کز فر او
حل و عقد عیسوی دارد حیات آباد من

دیده خون افشان و لب آتش نشانست از غمت | والحق از انصاف خواهی جای آنست از غمت
از گلستان رخت باری مرا گر هیچ نیست | مرغزار چشم من پر ارغوانست از غمت
تا غمت ابر دل من نام کرد آسمان | حصن صبرم هر شبی بام آسمانست از غمت
هر زمان گویی ز عشق من بجان پرداختی | این سخن باشد مرا بر پای جانکنست از غمت
زعفران شادی فزاید زین تبرک اندوه من | دور از آن رخ زین رخ چون زعفرانست از غمت
محنتا اندر سینهٔ من ره ندانستی کنون | شاهراه سینهٔ من ناودانست از غمت
از لبت چون بوسه خواهم کز پی آن لب مرا | آنچه اندر کیسه باید بر زبانست از غمت
آنکه از عشقت زر افشانند انجم کیست آن | اینکه خاقانیست و انجم جانفشانست از غمت
هم بخشودی دولت گر با خبر بودی از آنکه | حال من در دست مجلس داستانست از غمت

آنکه گر بر بام زردشتی نمایم بس بود
مدح این آماده دین من و استاد من

ترکتاز غمزهٔ تو غارت از جان درگرفت | ساقی قربان کرد و اول زخم ایمان درگرفت

زردشت بفتح اول و دوم و سکون سوم و چهارم نام حکیمی واضع دین آتش پرستی که بنا داد این دین آتش پرستان از او بوده و زند و پازند که او ساخت کتاب های اوست در احکام دین آتش پرستی و ابراهیم نام داشت و بعضی گویند که پیغمبر بود

حصن بکسر حا و سکون صاد مهمله [illegible]

[illegible]

روزگاری روزگار از فتنه‌ها آسوده بود — زلف شبرنگ تو آمد فتنهٔ دوران گرفت

ساز ما خود رفته بود از دست باز از عشق تو — کار — دهر زخمه در فزود و چرخ دستان در گرفت

خوی تو با ما چه روی زندگانی دیده بود — کز پی خونریز ما را راه هجران در گرفت

ماتم دلها عروسی بود ما را پیش از این — تا در آمد شحنهٔ هجر تو در جان در گرفت

تا لها گردم چنان کز چرخ بانگ آمد که بس — ای عفا الله در تو گویی در نه کاران در گرفت

گفت کای خاقانی از غرقاب غم چون می‌رهی — گفتی — وز تف آهم هزاران شمع تو ان در گرفت

گفت کای خاقانی از غرقاب غم چون میرهی — چون هم کز پای من تا سر بطوفان در گرفت

دل که از درگاه تو محروم شد محرم مرا — رفت و راه آستان صدر ایران در گرفت

سروری کز روی نسبت وز عروسان ثنا — رفعت

هم پسر عم منست امروز هم داماد من

خاک پایت دیده‌ها را روشنائی میدهد — هر سحر بوی تو با جان آشنائی میدهد

کار جزع و لعل تست آزردن و نواختن — هر کرا این بشکند آن مومیائی میدهد

باز خونها خوردهٔ کالوده می‌بینم لبت — من چه گویم خود لبت بر تو گوائی میدهد

تیره شد کار من از غم‌هان و هان یا رب کرا — تا چراغ عمر قدری روشنائی میدهد

از پی دریوزهٔ وصل آمدم در کوی تو — چون کنم چون بخت وزری گدائی میدهد

هر یکی نامی زنیم در هجر امید وصال — گه کلاهم میدهد گه پادشائی میدهد

گر مرا محنت گیائی میدهد در باغ عشق — در شکر افتم کان مراد و لب گیائی میدهد

جان خاقانی برشوت میدهد ایام را — گر مرا زین روز غم زو زنی هائی میدهد

غم چه باشد چون ضمیر وحی پرواز مرا — در مجلس آیت معجز نمائی میدهد

متصل بنیام عقد و ثقتش را پیش از آنکه
منفصل کردند ز آب و خاک و نار و باد من

کلک او قصر مکارم می طرازد هر زمان — نام او چتر معالی می فرازد هر زمان
گرچه در احکام دست اوست من آگهم — کاسمان در پرده کارش می طرازد هر زمان
چشم زخمی را که دید اقبالها بینند چنانکه — قدر او بر چشم خورشید است تازد هر زمان
خاک در سر میکند گردون ز دستش کو چرا — تخته خاک از سر کیوان نسازد هر زمان
زین خط کو خاک را داد اوست خاک از گره — هر سه عنصر تا قیامت می نبازد هر زمان
حرمت آنرا که میل او بجمل از آهن است — نیست آتش را محل کاتش گدازد هر زمان
چون بنانش سوی کلک آید بدان ماند که — کافتاب چرخ سوی حوت تازد هر زمان
تازه رویان آفرینم ز آفرین او چنانکه — بارخ هر یک زمانه عشق بازد هر زمان
زان نوازشها که دارد دل مجروح مرا — جانم از مدحش نوائی می نوازد هر زمان

نام نیکش را تهم بنیاد ماکز نفخ صور
آسمان بشکافد و نشکافد این بنیاد من

حکم صد ساله توان دیدن ز یک تقویم او — طفل بکر و زه مجسطی گیر از تعلیم او
تا که مشرف اوست اجرام فلک را زانه فلک — آن دو پیر نحس حلت کرده اند از بیم او
همت او در جهان کافلاک با لوح و قلم — کمترین جزویست اندر دفتر تعظیم او
باز دیدم در همه علمی نظیرش نیست کس — در همه اقلیمها نه در یکی اقلیم او
کلکش از بهر شرف محکوم تیغ آمد همی — مرتبه بفزود اسماعیل را تسلیم او
مشتری دیده نه روش نگر گوی همی — سیب را بشکافت سوی چرخ شد تکریم او

قوله تسلیم اسماعیل ع م در قرآن بتفصیل مذکورست مجملا آنکه چون ابراهیم ع م را حکم ذبح فرزند خود که اسماعیل ع م بود در رسید و پدر از پسر صلاح پرسید پسر از پدر انکار نورزید و برای ذبح خود اجازت داد چنانچه در قرآن مجید ناطق بدان گردیده آنجا که فرموده فلما اسلما وتله للجبین الخ

ظاهر است انسابش از کافی عمر در گیر و رد | می شمر ناقد سلف عثمان ابراهیم او
عیسوی دم باد احمد دل و چشم حادثات | در شکر خواب عروسان از دم فردیم او
بر جناب او و بر اهل جهان فرخنده باد | رجعت نوروز و ترجیع من و تقویم او

چون مبارکباد گویم روز او را شکر کن
کاسمان آمین کند وقت مبارکباد من

در مدح ملک انور مختار الدین وزیر فرماید

دوستی کو تا بجان در بستمی | پیش او جان را میان در بستمی
کاش در عالم دو یکدل دیدمی | تا دل از عالم بران در بستمی
کو سواری بر سر میدان درد | تا بفتراکش عنان در بستمی
درد از آن دارم که درد افزای نیست | کاش هستی تا بجان در بستمی
آفتابم تا بدی در چشم درد | تا طبیبانه دکان در بستمی
کو حریفی خوش که جان افشاندمی | کو تنوری نو که نان در بستمی
سایهٔ دیوار حرم ار محرم شدی | در بروی انس و جان در بستمی
آه من گر نه آسمان پرست شدی | من در هفت آسمان در بستمی
گر چلیپا داشتی آوازه درد | هفت زنار از جهان در بستمی
گر مغان را راز مرغان دیدمی | دل بمرغی زندخوان در بستمی
گر بجوی نام مردی نیستی | دست را زنگ زنان در بستمی
ور نه خون بودی حنوط عاشقان | کی قبا چون ارغوان در بستمی

چلیپا بالکسر یای سوم و چهارم فارسی آنچه ... از زر و نقره ... و امثال آن که برهمنان در زنار اندازند اما درین ولایت ...

هر حضار امر حبای گفتنی ست
گر نه پیش از لب زبان دربستی

پرده خاقانی افغان میدرد
کاشکی راه فغان دربستی

گر هم از دستور دستوری بستی
دل به دستور جهان دربستی

خواجه سلطان نشان مختار دین
افسر گردن کشان سردار دین

یوسف دلها پدیدار آمده است
عاشقی را روز بازار آمده است

عندلیب عشق کار از سر گرفت
کان گلستان بر سر کار آمده است

دیو دل باشیم و بر پا شیم جان
کان پری چهره پدیدار آمده است

نور پاشان خواهیم بوس از پای رخش
کافتابش آسمان وار آمده است

دل چو ی ندید [illegible] فلک
کافتابی رخ پدیدار آمده است

من تبر در شیشه افلاک از آنکه
بلبل گل به نیل جان غمخوار آمده است

شب قبائی مه زره دربند و آنک
کان گره زلفش گلین دار آمده است

از مژه در نعل آتشش دوختن
نعل آتش لعل مسمار آمده است

از نثار خون دل در راه او
نرگس شب کبک منقار آمده است

دین فروشان ابروی کفر او
طیلسان در وجه زنار آمده است

ما درم ریز از مژه و زر کار ما
نیم دینارش به بازار آمده است

خرجها گلشکر رفته ست لیک
کار ما بر نیم دینار آمده است

خاک ره بر نافه مشک است از آنکه
موکب زلفش به آواز آمده است

یاد او خورد دست خاقانی از آنکه
بوسه گاهش دست خمار آمده است

نسخهٔ رویش چو توقیع وزیر | تا ابد تعویذ احرار آمده است

صاحب صاحبقران عالم اوست
آصف الهام و سلیمان خاتم اوست

پیش درگاهش میان بست آسمان	محضر جاهش بر آن بست آسمان
مهدی آخر زمان شد کز درش	رخنهٔ آخر زمان بست آسمان
بر در او تا شود جلاد ظلم	ماه را بر آستان بست آسمان
روح شیدا شد ز هول گوشش	بهر پاروئی میان بست آسمان
زان سلاسل ز اخشیجان بافت روح	زان جلاجل ز اختران بست آسمان
از سر کلکش جواهر وام کرد	بر کلاه فرقدان بست آسمان
زیور امن از مثال امر او	بر جبین انس و جان بست آسمان
زان ملک را چون کبوتر بر درش	زیر پر خط امان بست آسمان
تیر دون القلتین را از ثناش	آب بحرین در زبان بست آسمان
از حنوط جان خصم اوست شام	زان حجاب زعفران بست آسمان
در حنای دست بخت اوست صبح	زان نقاب ارغوان بست آسمان
بهر بندش نطفهٔ خورشید را	نقش در ارحام کان بست آسمان
وقت استقبال مهد بخت اوست	قبه در صحرای جان بست آسمان
چند گوئی عقد بخت او که بست	عقد بختش آسمان بست آسمان

زینهار آسمان آثار گشت
آسمان مجبور و او مختار گشت

روشنان زان حکم کاول کرده اند — دست آفت زو معطّل کرده اند
کارداران ازل بر دولتش — تا ابد فتوی مسجّل کرده اند
از فلک پرسیدم این اسرار گفت — فتوی است آن فتوی کاول کرده اند
ایمن است از رستخیز افلاک از آنکه — بر بقای او معوّل کرده اند
در حمائلهای حور از نام او — هشت جنت هفت هیکل کرده اند
سحر مصر و عیسیتا ز رشک سخاش — زان سراپایش مسلسل کرده اند
بر فلک با دست بزد کلک او — از سماک رامح اعزل کرده اند
در نفاذ امر او بر جبر و بر — رالیش از دست دمرل کرده اند
تا سعادت بخش انجم بخت اوست — حال تحسین را مبدّل کرده اند
انجم از بهر کلکش دوکسای — لاجرم جرم زحل حل کرده اند
ز آهن هندی بعشق تیغ او — چینیان چینی سجنجل کرده اند
آتش کز جوهری اعدای اوست — هم بر اعداش موکّل کرده اند
دشمنانش کز فلک جستند سعی — تکیه بر بنیاد مختل کرده اند
شیشه زان بشکست بازنده ان بخت — کامتحان چشم احول کرده اند
راویان شعر من در مدح او — سخره بر اعشی و خطل کرده اند

بر ثنای او روان خواهم فشاند
گنج معنی بر جهان خواهم فشاند

کلک او رخسار ملک آرای باد — دست او زلف ظفر پیرای باد
عدل او چون فضل و فضلش چون ربیع — این عطابخش آن خطابخشای باد

سیاست او چون خضر و بخشش چون مسیح
این زمین گرد ان ملک پیمای باد

از در افریقیه تا حد چین
نام او فاروق دین افزای باد

ظلم زو لرزان چو رایت روز باد
رایتش چون کوه پا بر جای باد

دشمنان بزرگش را چو بوم
حاصل از طاوس دولت پای باد

حامل ست اقبال مادرزاد او
قابله اش ناهید عشرت زای باد

دیده بان بام چارم چرخ را
نعل اسپش کحل عیسی سای باد

سکهٔ ایام را بر هر دو روی
نقش نامش صدر صادق رای باد

هیبتش در کاسهٔ سر خصم را
هم ز خون خصم می پالای باد

زان نی آتش نفس داغ سگی
بر سر شیران دندان خای باد

وان سر نی در سر البستان فتح
سرو پیرای سر آرای باد

از گل راه و گه دیوار او
مشتری بام مسیح اندای باد

آسمان در بوس و سجده بر درش
از لب و چهره زمین فرسای باد

این دعا را ایسیان تحسین کنند
ختم کن تا قدسیان آمین کنند

سر چو آه عاشقان برکرد صبح
عطر آتش زای از ان برکرد صبح

از غرار آه مشتاقان دل
آتش عنبر فشان برگرد صبح

بر فوارهٔ ماه سحری کز چرخ
تا سر از خواب گران برکرد صبح

تا کند سیمین فوارهٔ در زمین
سر ز جیب آسمان برکرد صبح

مولانا سید محمد صادق علی مدظله

خواب چشم ساقیان گشت آشکار ... دور رنگی گز نهان بر گرد صبح
ز آتش کافتاده در حراق شب ... شمع در صحرای جان بر گرد صبح
کشتی زر هم کنون آید پدید ... کاینک کاینک بادبان بر گرد صبح
چون تذرو اسنقر گریزان شد بماه (براه) ... اسنقر دیدبانان بر گرد صبح
چون بدست جیب طرار چرخ دید ... نقش والفجرش نشان بر گرد صبح
جام را گنج فریدون خونبهاست ... چون درفش کاویان بر گرد صبح
از پی نوروز تا در حل کشید ... زین بگلگون جهان بر گرد صبح
گوی آنکه بر دژ زرین وش ... رایت شاه اخستان بر گرد صبح

عنصر اقبال و جان مملکت
گوهر تائید و کان مملکت

جام چون گل عطر جان آمیخته ... لعل با زر در دهان آمیخته
دست صبح از عنبر و کافور و مشک ... صد مثلث رایگان آمیخته
ساغر از یاقوت و مروارید زر ... صد مفرح در زمان آمیخته
در سفال خم نگر در آب صبح ... آتش اندر ضیمران آمیخته
در دل خم خون شده جان پری ... با تن مردم چو جان آمیخته
آن می نارنج را گر کس ندید ... با شفق صبح آنچنان آمیخته
از پی تعویذ جان عاشقان ... آب و مشک و زعفران آمیخته
روی و موی شاهدان چون آبنوس ... روز و شب در یک مکان آمیخته
از نثار جام زر بر فرق خاک ... جرعه بین با خاکدان آمیخته

جام و می چون لوح طفلان روز و شب	نوبهاری با خزان آمیخته
روز و شب از آشتی با یکدگر	دولت شاه اخستان آمیخته

خسرو مشرق جلال الدین که کرد
ذوالجلالش کامران مملکت

شاهد روز از نهان آمد برون	خوانچهٔ زر زآسمان آمد برون
چهرهٔ آن شاهد زربفت پوش	از نقاب پرنیان آمد برون
نقب در دیوار مشرق برد صبح	خشت زرین زان میان آمد برون
شاه انجم از قبای فستقی	همچو فستق ز استخوان آمد برون
نعرهٔ مرغان برآمد کالصبوح	بیدلی از بند جان آمد برون
بامدادان سوی مسجد می‌شدم	پیری از کوی مغان آمد برون
من به بانگ مؤذنان کز خمکده	بانگ مرغ زندخوان آمد برون
عاشقی توبه شکسته همچو من	از طواف خمستان آمد برون
دست من بگرفت و در بتخانه برد	با من از راز نهان آمد برون
گفت می خور تا برون آیی ز پوست	لاله نیز از پوست زان آمد برون
می خوری به کز ریا طاعت کنی	گفتم و تیر از کمان آمد برون
پای رندان بوسه زن خاقانیا	خاصه پای کز جهان آمد برون
از حجاب عیب چون ماه از غمام	نصرت شاه اخستان آمد برون

داور اسلام و خاقانی کبیر
عدل را نوشیروان مملکت

ساقیا دریا کشان آخر کجاست | ساغر کشتی نشان آخر کجاست
کشتی زرین دُر و دریای لعل | از حبابش بادبان آخر کجاست
از مسام گاو سیمین در صبوح | آن روان زرین روان آخر کجاست
از پی سی طفل را در یک بساط | آن سه لعبت زاستخوان آخر کجاست
این حریفان جمله مستان میند | مست عشق زان میان آخر کجاست
خاک تشنه ست ار کریمان نریخت | یادگاری جرعه شان آخر کجاست
از رکوه جرعهٔ مستان وقت | یک زمین سیراب جان آخر کجاست
بربط نالان چو طفلان از زدن | در کنار دایگان آخر کجاست
نای چون شاه حبش در پیش و پس | ده غلامش پاسبان آخر کجاست
پس رگهای بازوی رباب | نشتر راحت رسان آخر کجاست
چنگ چون زالی سر افگنده ز شرم | گیسوان در پا کشان آخر کجاست
رادی خاقانی آمد مرحبا | مدحت شاه اخستان آخر کجاست

تاجداری کشور پنجم که هست
کیقباد خاندان مملکت

تیغ خورشید از جهان پوشیده اند | در هوا خفتان از آن پوشیده اند
تا هوا کبریت رنگ آمد ز چرخ | آتش سیماب سان پوشیده اند
گرچه از کبریت بفروزد چراغ | زو چراغ آسمان پوشیده اند
وقت سردست آتشی افروختن | چشمهٔ آتش فشان پوشیده اند
کعبه زآتش ساز چون برف گره | چادر احرامیان پوشیده اند

از شعاع آتش آنک صد دواج — در عذار شبستان پوشیده اند
آن تنور پیشترکش گز تفش — در بنفشه ارغوان پوشیده اند
خیل زنگی را چو شد در حجره ها — شعر چینی در زمان پوشیده اند
وز مزاج اندرونی خاصگان — صد دواج رایگان پوشیده اند
خلعت اسکندر رومی نگر — در شه هندوستان پوشیده اند
زعفران در شب شود رنگین و باز — شب برنگی زعفران پوشیده اند
در زحل گویی شعاع آفتاب — از کف شاه اخستان پوشیده اند

مصطفی عزم علی رزمی که هست — ذو الفقارش پاسبان مملکت

خیل دی ماهی نهان کرد آفتاب — چشم بر ماهی روان کرد آفتاب
یوسف آسا چون بدلو از چاه شد — تخت شاهی را مکان کرد آفتاب
مهره آورد از سر افعی برون — در سر ماهی میان کرد آفتاب
افعی دی را همه تن زهر دید — چون گوزن آهنگ آن کرد آفتاب
خاتم ملک سلیمانی نگر — کاندران ماهی نهان کرد آفتاب
از می پنجاهه در ماهی خوران — بهر عیسی برگ خوان کرد آفتاب
وقت از ماهی بریان چرخ — روز نو را میهمان کرد آفتاب
وز پی بریانی سور بهار — گوسپندی را نشان کرد آفتاب
از پی تیر بلور انداختن — تور رنگین بر کمان کرد آفتاب
پاره ها پیوسته از دامان شب — روز را در بادبان کرد آفتاب

اوج بربود از سر مهراج زنگ | بارهٔ طمغاج خان گرد آفتاب
حلقهٔ انصاف سید روز نگر | خدمت شاه اخستان کرده آفتاب

شهریاری کز لطف و شمشیر اوست
ابر و برق آسمان مملکت

عدلش ار مهدی نشان برخاستی | ظلم دجال از جهان برخاستی
طوطی از خوزران نشیمن ساختی | سنقر از هندوستان برخاستی
وانکه مهدی از کمان اندیشه هست | گرد در ودی کمان برخاستی
عدلش از مهد طبایع نامدی | چار طوفان هر زمان برخاستی
گرنه کردستی قیامت عدل او | خود قیامت از میان برخاستی
ورنه قدرش داشتی طاق فلک | کرسی خاک از میان برخاستی
فرق کوه از بار قدرش یافتی | پشت خم چون آسمان برخاستی
گر سکندر زنده ماندی تاکنون | پیشش از تخت کیان برخاستی
گر بزه ماندی کمان بهرام را | لرزه تیر از استخوان برخاستی
برکمان چون بازوی شه خم زدی | قاب قوسین زین و آن برخاستی
زین خلف جان پدر شاد است شاد | کاش کز خواب گران برخاستی
دولت بیدار دیدی جاودان | گر ز خواب جاودان برخاستی

او روان شاد است تا فرزند او
صورت عدل عمر دان مملکت

حیدری آتش سنان آمد برزم | رستم آرش کمان آمد بزم

خصم چون سگ در پس انگشت نوشت	کو چو شیر سیستان آمد برزم
سومنات ظلم را محمود وار	برق زد تا ابرستان آمد برزم
بر زبان تیغ در شان ملک	وحی نصرت ز آسمان آمد برزم
رنگ حرباست تیغش را ابلی	بر زبان وحی ازان آمد برزم
در کف شاه آن یمانی تیغ را	آسمان سنگ فسان آمد برزم
شاه چون خورشید در کف جوزهر	با کمند خیزران آمد برزم
خصم شد درهم شکسته چون کمند	کان کمندش در میان آمد برزم
خصم را چون در کمندش ماند حلق	پس خناقش کان زمان آمد برزم
خصم چون جان کندن آمد چون چراغ	زان فواقش در دهان آمد برزم
شاه را بین کعبه بر تو بتیش	چون کمیتش زیر ران آمد برزم
کس سلیمان دید دیوش زیر ران	او بران مرکب چنان آمد برزم

دشمنش پس در ماند از تاج و تخت
خرمگس کم شد ز خوان مملکت

لشکر عزمش جهان خواهد گشاد	گر کمیت فتح ران خواهد گشاد
عزم او چون مهره خواهد نشاند	ششدر هفت آسمان خواهد گشاد
عدل او بر تشنگان تف ظلم	چشمهٔ آب امان خواهد گشاد
زار زوی قطرهٔ ابر سخاش	چون صدف دریا دهان خواهد گشاد
پر کرکس بین و پر خرمگس	تغلغی را کز کمان خواهد گشاد
نیش فصاد اجل پیکان اوست	کو همه رگهای جان خواهد گشاد

برکشد تیغ آفتاب آنکه چرخ / خنجر صبح از میان خواهد گشاد

باز گفتم گر نه پی بانگ ملک / حصن دربند از میان خواهد گشاد

راست آمد فال و میگویم کنون / روس را دربندسان خواهد گشاد

خاطرم بر سمع این شمع کیان / مشکل سمع الکیان خواهد گشاد

وز دل این درهاست از عقد سخن / هرکه درهای بیان خواهد گشاد

من زبان روزگارم بر درش / چون سر تیغش زبان مملکت

شاه اسکندر مکان باد از ظفر / دست خضرش در عنان باد از ظفر

گر سمک افراسیاب آمد عدو / شاه کیخسرو مکان باد از ظفر

در عدو بیژن شبی خوش است شاه / رستم توران ستان باد از ظفر

شیر بابک وز ظلال دولتش / آرد شیران بابکان باد از ظفر

مهر مرغ تازیانش با قطب / میخ نعل تازیان باد از ظفر

نیزه دستش که چون شام است / چون شفق احمر سنان باد از ظفر

از غلامان سپاهش هر وشاق / بر عراقین پهلوان باد از ظفر

وز دلیران سپاهش هر سوار / بزم را الب ارسلان باد از ظفر

چرخ چون شد سبز خنگ از نور او / دولتش را زیر ران باد از ظفر

تیغ خصم رنگ شاه از خون خصم / روز میدان خونفشان باد از ظفر

بر حریر رایت او وز فسیح / جای نصر الله نشان باد از ظفر

بر نگین خاتم او تا ابد / کنیت شاه اخستان باد از ظفر

سمع الکیان نام کتابی است از تصنیف ابوعلی سینا بود ۱۲ منه

عراقین نام کتابی است منظوم از تصنیف خاقانی

با دگر دون ز زمان در نقش
دولت او در ضمان مملکت

ترجیع بند شروع در نعت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم و آخر بمدح امام ناصر الدین شاه گوید

دلا از جان و جانان تا کی یکی جویای جانان شو / چو سلطان است جانها را غلام خاص سلطان شو
خرد را از سر غیرت قفای خاک پاشان زن / هوا را از بن دندان حریف آب دندان شو
ترا هم کفر و هم ایمان حجاب است تا تو رعنائی / نخست از کفر بیرون آی و پس در خوان ایمان شو
اگر بر خاک پاشانت سواری آرزو آید / تو از دیوان دیوان خیز و زی قصر سلیمان شو
گر او شب رنگ در تازد تو خود را خاک میدان کن / در او چوگان بکف گیرد تو همچون گوی غلطان شو
ترا چوگان او چون گوی گردان کرد و سرگردان / چو با غیرت کند ساکن تو چون گوی گریبان شو
ترا یک زخم پیکانش ز بند تو برون آرد / بصد فرسنگ استقبال این یک زخم پیکان شو
چو در جای همه او باشد چو آن زجای بگذشتی / چه داری آرزو آن بین چو بینی خوبتر آن شو
تو آن مشنو که مرغ شوم خواهد جای ویرانه / گرت گنج دل آباد است سوی گنج ویران شو
تو بیرون از حرم رانی که خاقانی است بند تو / ز خاقانی برون آی و ندیم خاص خاقان شو
اگر خواهی کزین منزل امان آن سرا یابی / امانت دار یزدان انیابت ز احسان شو

رسول کائنات آمد شفیع خلق ابو القاسم
جمال جوهر آدم کمال گوهر هاشم

بگوی عاشقی شرط است راه عقل نارفتن / چو در عشق پیش آید بصد جان پیشوا رفتن
بگوی عشق هم عشق است رهبر زانکه مردانرا / بامر پادشا باید بصد ره پادشا رفتن

هوا را راه ده لیکن نه آن راهی که تن خواهد | که نزد عاشقان کفرست بر راه هوا رفتن
بترکستان اصلی شو برای مردم معنی | بجنبی صوفی تا کی پی مردم کیا رفتن
دل اندر بند جان نتوان بوصل دوست پیوستن | بت اندر آستین نتوان بدرگاه خدا رفتن
طریق عاشقی چه بود بدست خویشتن خود را | بفتراک عدم بستن بدنبال فنا رفتن
گه سوز جگر در سوز تیر دلبران بودن | گه از راه صفت بر خوان اخوان صفا رفتن
جرس وار ار ترا دردیست تا کی ناله ناکردن | بنجیب آسا گرت باریست تا کی راه نا رفتن
هنوز اندر بیابان باشی آنگه که جانت را | ازین کرخ فنا باشد ببغداد بقا رفتن
ز تو تا غایت مقصد چه یکروزه چه یکساله | چو راهی در میان آری که می باید از آن رفتن
اگر نه دشمن خویشی چه می باید همه خود را | درون سوخته جان کندن چو شمع اندر بلا رفتن
درین منزل ز سربازان تناهی ساز خاقانی | که ره بر لشکر جادو نتوان بی عصا رفتن
ز دورنگی پشیمان باش خاقانی که زشتست آن | رفیق بولهب بودن طریق مصطفی رفتن

مدار ملکت عالم مراد خلقت آدم
قوام مرکز سفلی امام حضرت اعظم

اگر پای طلب داری قدم در نه که راه اینک | شمار ره نما یابی ز اقلیم درش که ماه اینک
نخست از عاشقی خود را براه محبت او گم کن | که خود ز آن جا ندا آید که ای گم گشته راه اینک
بسربازی توان دیدن بساط بارگاه او | اگر داری سر آن سر در آی بارگاه اینک
ترا چون عشق او بذرفت دعویی و عالم کن | که بر تحقیق آن دعوی قبول او گواه اینک
سری چه بود بره در باز کاندر کوی وصل او | سری را صد سرست و هر سری را صد کلاه اینک
چو دار الملک جانت را بمهر خسرو آن | مترس از زحمت غوغا بمیدان آی و شاه اینک

نخود مخاطب بوده میگوید که انجام کار این دنیای دون جای گذاشتنی ست و تو مثل غولان در بیابان فنا گشت و وادی گمراهی را پی با اندیشه مکن و تصور بساز که روزی ازین کرخ که عبارت از دنیای فانی ست ببغداد بقا که عالم جاودانی ست سفر خواهی کرد ۱۲

[illegible]

صادق علی نظمه

تو در چاه تحیر مانده و ز بهر خلاص تو
خیال او رسن دست بر بالای چاه آید

برون تاز اسب همت را کجا بر آن زرین گنبد
اگر با خر چرا خواهی هم آب و هم گیاه آید

بیا راهی که چون از ننگ نامی لب ها گردد
ترا گویند بر کیوان نگر کایوان سیاه آید

ز صف تفرقه برخیز و بر جمع صفا بگذر
که از زندان شاه دل سپاه اندر سپاه آید

بغفلت گر ز خاقانی گناهی در وجود آمد
باستغفار آن خورده بزرگ عذرخواه آید

تحریر

حریف خاص او دانی محمد کز پی جاهش
سراهنگان کونین اند سرهنگان درگاهش

شهنشاهی که در شرع هم بالای او آمد
تو دستی که فرش عرش نطع پای او آمد

ز درگاه قدم در تاخت تیغ نطق همراهش
ازل دستور او گشت و ابد مولای او آمد

ملایک در رواق و در لوای عصمت او شد
خلائق با نظر از هر در رکاب پای او آمد

بدست لا اله افگند شادروان سر الله
که توقیع رسول الله بر طغرای او آمد

تبارک خطبه او کرد و سبحان نوبت او زد
لعمرک تاج او شد قاب قوسین جای او آمد

کبوتر پرده او داشت سایه خیمه او شد
زبان گشته از هر پرچم گویای او آمد

قلم بیگانه بود از دست گوهربار او لیکن
قدم پیمانه نطق جهان پیمای او آمد

شب خلوت که موجودات بر روی عرض دیدارش
جهان چون ذره پیش دیده بینای او آمد

مهیا کرد پنج ارکان ملت را چهار ارکان
که هر یک جدولی بود است او دریای او آمد

کنون چون ناصر الدین گشت گوهر نهایت را
ز بعد چار تن در چار بالش های او آمد

سر اندازی که تا بود از برای گوهر ملت
نظام عقد شرح از کلک گوهرزای او آمد

امام شرع سلطان طریقت ناصر الدین آن

که تا رایات او آمد نگون شد چتر بدبینان

ابو اسحاق ابراهیم کاندر جنب انعامش — بیک ذره نمی سنجد سپهر و هفت اجرامش

بدان ژنده که او دارد طراز خلقت است آری — که نفس زنده پخته است زیر ژنده خامش

بطفلی بت شکست از عقل در بتخانهٔ شهوت — برآمد اختر اقبال دید و هم نشد رامش

بلی در معجز و برهان براهیم این چنین باشد — که نی صیدش کند اختر نه دامن گیرد اصنامش

اگر دجال شکلی سنگ زد بر کعبهٔ جاهش — هم اکنون ز آفت گردون بگردد نقش ایامش

که بود دست آنکه فیل آورد وقتی بر در کعبه — که مرغش سنگ باران کرد و فرخ شد سرانجامش

گرفتم کآتشش نابست قدح دشمنان در وی — چو آتش نام او داند کجا سوزند اندامش

نغمن اندر طالعش دیدم سعادتها و میدانم — اگر ادریس زندستی چنین گفتی در احکامش

چه باک از یک جهان خصم است آنکس را که گر خواهی — جهان نو پدید آرد جهاندار از پی کامش

دریغا گنج خورم که اکنون جای ماتم شد — که از فرخ چنین صدری فراق افتاد فرجامش

اگر در جنبش آید باز خاک از عجب نبود — گزین کوهی شریعت بود چندین گاه آرامش

ثنایش هر زمانی از زبان جان همی گوید — کسی کان ابر ماتم کرد گم باد از جهان نامش

زهی صدر یگانه خصمت که با نفرین همی خواند
نگر تا آنکه جان دارد چه نفرین بر زبان خواند

مبارک حضرت تا ایام در ظل تو آساید — مقدس خاطر اسلام بالای تو آراید

روان صاحب الاعراق موقوفست تا محشر — میان جنت و دوزخ که رای است چه فرماید

کسی کز خیل اعدای تو شد بر روزگار او — قضا خندان همی آید قدر دندان همی خاید

بفرساید ز سوز دعوت تو جان آنکس — چنان باشد جان یأجوجی کز آن آتش نفرساید

حسودان تو گرچه دیگها پختند سودا هم ‌‌ که دوری نیست آن خبر که در شهر شمار آید
حدیث فعل او بی حرف گوئی صفر بر جایش ‌‌ چو گفتم در دگر خدمت دگر گفتن چه فرماید
عروسان سر کلک تو در پرده شدند از من ‌‌ مرا هم هدیه باید که هر یک دیده بگشاید
من این تحفه طرازیدم بدندان مزدشان آری ‌‌ عروس آخر چو هدیه یافت دانم روی بنماید
چو بر قرآن کرد وحی از غیب نسخت مشکل می شاید ‌‌ اگر تو سوی خاقانی ورق نامه نشاید
اگر ذات تو فیض فضل می آید ز لطف حق ‌‌ ضمیر من ترشح آسا شفای جان می افزاید
بجاه تو گر گردون اولیعهد است جاه تو ‌‌ اگر در عهد تو چون من سخنگوی پدید آید
سخن پیرایه کهنه است و طبع من مطرا گر ‌‌ مرا بنمای استادی که زینسان کهنه پیراید
ثنایت در گهت خواندم چگویم دشمنانت را ‌‌ چو گفتم در دگر خدمت کنون گفتن چه میباید

در مدح خاقان اعظم جلال الدین والدنیا شاه اخستان گوید

جام ز می دو قله کن خاص برای صبحدم ‌‌ فرق بکن دو قله زان جام صفای صبحدم
بر تن چنگ بند رگ از رگ خم گشای خون ‌‌ کاتش و مشک زد بهم نافه گشای صبحدم
جام چو دور آسمان درده و بر زمین فشان ‌‌ جرعه چنانکه بر چکد خون از قبای صبحدم
چرخ قرابه تهی باره خاک در میان ‌‌ باری ازان قرابه ده جرعه برای صبحدم
حلق و لب قنینه بین سرفکنان خنده زنان ‌‌ خنده بها ز عیش دان سرفه نوای صبحدم
ساقی اگر نه سیب تر بر سر آتش افگند ‌‌ این همه بوی چون دهد می بهوای صبحدم
صورت جام و باده بین معجزه دست ساقیا ‌‌ ماه نو و شفق نگر نور فزای صبحدم
باد بگوش ماهی شست بده که در جهان ‌‌ هیچ نهنگ بحر کش نیست سزای صبحدم

کنایت از میگساران ۱۲

صبح شد از وداع شب باد مُدَر خون دل / جامه دران گرفت گو هیت وفای صبحدم

جبه ده فش سیاه شب توسن آتشین لگام / از لگد براق خم مرد لقای صبحدم

موکب صبح را فلک دید رکاب ارشه / داد حلی اختران نعل بهای صبحدم

شاه معظم اخستان شهرکشای راستین
داد ده ظفر سنان ملک خدای راستین

رطل کشان صبح را نزل و نوای تازه بین / زخمه زنان بزم را ساز و نوای تازه بین

رنگ بشد ز مشک شب بوی نماند لاجرم / باد بر آبگون صدف غالیه سای تازه بین

بید بسوز و باده کن راوق لعل و باده را / چون دم مشک بید تر عطر فزای تازه بین

سوخته بید و باده بین و می هندوی بهم / عشرت زنگیانه را برگ و نوای تازه بین

نافه چین کلید زد صبح و کلید عیش را / بر در عده دار خم قفل گشای تازه بین

ترک سلاح پوش را زلف چو پرچم او فتد / عقل صلاح گوش را مست هوای تازه بین

شاهد روز کز هوا غالیه گون غلاله شد / شاهد تست جام می روز هوای تازه بین

نیست جهان تنگ را جای طرب که دم زنی / زانسوی خیمه فلک خیمه زن و جای تازه بین

زیر فلک مجوی هان آب وفا ز جوی کس / بگذر ازین پل کهن آب وفای تازه بین

بهجت روی مرا منطق طیر در زبان / بر در شاه خم نگین تحفه دعای تازه بین

قلعه گلستان شه قلّه ز عبیس دان / حصن شماخیش حرم کعبه سرای تازه بین

رستم کیقباد فر حیدر مصطفی ظفر
هم ره رخش و دلدلش فتح غزای راستین

بر ره قول کاسه گر کوس نوای نو زند / بر سر خوانچه طرب مرغ صدای نو زند

مرغ قنینه چون زبان در دهن قدح کند / جان قدح بصد زبان لاف صفای نو زند

طاس چو بحر بصره بین جزر و مدش بجرعه / ساحل خاک راز در موج عطای نو زند

بزم چو بهشت باغ بین باده چهار جوی آن / خاصه که ساز عاشقان حور لقای نو زند

سنگ بلشکر افکند منهی عقل و آخرش / قاضی لشکر مغان خنجر جفای نو زند

وان می عقل در دهم نقب زند سرای غم / لاجرمش صفیر خوش خنگ سرای نو زند

خنگ بریشمین تنش کرده پلاس دانشش / چون تن زاهدی کز و بوی ریای نو زند

نای چو زاغ کنده پر یعنی نوا چو بلبلان / زاغ که بلبلی کند طرفه نوای نو زند

دست رباب را مجس تیز ضعیف و هر نفس / نبض شناس بر رگش نیش عطای نو زند

چنبر دف شود فلک مطرب بزم شاه را / ماه دو تا سیر کشد زهره سنای نو زند

بربط اگر دم از هوا از دو زبان بیدهان / نی بدهان بی زبان دم ز هوای نو زند

شاه خزر گشای هند و خزر شرف دهد / بر لب سبکتگین هند گشای را آستین

هم درین معنی گوید

جام و تنوره بین بهم باغ و سرای زندگی / زاتش و می بهار و گل زاده برای زندگی

بر سر برج خط قدح از افق تنوره بین / عکس دو آفتاب را نور فزای زندگی

حجره آهنین نگر حقه آبگینه بین / لعل درین و زر دران کیسه گشای زندگی

جای پری در آهن است آن همه طرفه تر و لی / نقش پری بشیشه بین سحر نمای زندگی

دایره تنوره بین ریخته نقطهای زر / گرد و چو سطح آسمان خط سرای زندگی

شیشه سپید باز بین بر سر کوه طیلسان / باز سپید روز بین بسته قبای زندگی

قطرهٔ میغ تیره بین شیر سپید تحفگان / عالم دردمند را کرده دوای زندگی
سال نوست و قرص خور خوانچه ماهی افگند / وز بره خوان نو نهد بهر نوای زندگی
تا به زر ندیده بر شد ماهی آمده / چشمهٔ خور بحوت بین وقت صفای زندگی
ابر چو پیل هندوان آمده با د پیلبان / دمی بهٔ روش طبع را گشته بپای زندگی
روز یکم ز سال نو جشن سکندر دم / خاک ز جمرهٔ سیم کرد قضای زندگی

شاه سکندر رهی چشمهٔ خضر رای او
بی ظلمات چشمه بین زاده رای آتشین

ای بهزار جان دلم مست وفای بوی تو / خانهٔ جان بچار حد وقف هوای روی تو
رشتهٔ جان برون کشم هر مژه سوزنی کنم / دیده بدوزم از جهان بهر وفای روی تو
تا چو کبوتران مرا بام تو نقش دیده شد / کافرم ار طلب کنم کعبه بجای روی تو
بسکه چو پشت آئینه حلقه بگوش تو شدم / آینه کردم اشک را خانهٔ ای روی تو
از همه تا همه مرا نیم دلست و یکنفس / هر دو بهر کرده ام بهر رضای روی تو
قفل سینه بر زدم کوست خزینهٔ غمت / قفل خزینه ساختم دست گشای روی تو
غمزه زنان چو بگذری سنبله موی بر قفا / روی بتان قفا شود پیش صفای روی تو
چون بقفای جان شود عمر بپای وز روز / عمر فشان همی دود جان بقضای روی تو
هستی خاقنی اگر نیست شد از تو خوبتر / بر دل او بنیم جو باد بقای روی تو
هر که نظارهٔ تو شد دست بدیده می شود / یوسف عهدی و جهان نیم بهای روی تو
شمع خدایگان شود چون دهن تو گنج در / چون بزبان من رود شرح و ثنای روی تو

یا نصد تحرت از جهان تیغ ملک خیوزاد

از خلفان سلطنت تا خلفای آستین

نیست بپای چون منی راه هوای چون توئی
خود نرسد بهر سری تیغ جفای چون توئی

دل چو شکست تا بر د قفل وفای تو زنم
کی رسد آن خرابه را قفل وفای چون توئی

بوسه خرانت را همه زر تر است در دهن
وان نیست خشک جان تو به بهای چون توئی

گر چو چراغ در دهن زر عیار دارمی
خود نشدی لبم خجل از کف پای چون توئی

گه گه اگر ز گوه لب بوسه دهی به بنده در
تا بخراج ری زنم لاف عطای چون توئی

همچو سپند پیش تو سوزم و رقص میکنم
خود بفتد اچنین شعف و مرد برای چون توئی

گفتی اگر چه خسته غم مخور این سخن بود
خود دلم اگر گذر کند غم بقای چون توئی

با همه خستگی دلم بوسه رباید از لبت
گر نه بشیر دل نگر لقمه ربای چون توئی

نوبت خواجگی زنم بهر جواب تا مگر
نشکند از شکستگان قدر هوای چون توئی

بر سر خاقنی اگر دست فروکنی سزد
کوست دلی و نیم جان وقف نمای چون توئی

از تو ببارگاه شه لاف دو کون میزند
کم ز خراج این دو ده برگ گدای چون توئی

از شه عیسوی نسب عازر ملک زنده شد
معجزه بر اهمین قدر هست گوای راستین

فی هذه التوصیف

اهل نماند بر زمین اینت بلای آسمان
خاک بر آسمان فشاند هم ز جفای آسمان

چون بس به هزار سال اهل دلی نیاورد
این همه جان چه میکنند دور برای آسمان

اینه بگو که آسمان اهل برون نمیدهد
اهل که نامد از عدم چیست خطای آسمان

کوه بگو و هم رسد چون نرسد دلی بدل
غصه بیدلی نگر هم ز بلاے آسمان

با همه دل شکستگی روی باسمان کنم
آه که قبلهٔ دگر نیست بجای آسمان

محنت و حال ناپسند انیت فتوح تو نو
بلبل وحشیم دردمند انیت دوای آسمان

باد دریغ در دلم گشت چراغ زندگی
بوی چراغ کشته شد سوی هوای آسمان

بر سر پای جان کشان کردم طالع مرا
پای و سر بریدنی چون سر و پای آسمان

گرچه بموی آسمان داشته اند بر سرم
موی بموی دیدهٔ تعبیهای آسمان

رغم منست کاسمان سجده و بیدلان کند
زان چو دم سگان بود پشت دوتای آسمان

بسکه قفای آسمان خوردم یافتم ادب
تا ادب اذا السماء کوفت قفای آسمان

جیب دریده میروم گرد قوارهٔ زمین
بو که رسم بمحرمی زیر وطای آسمان

نیست فرود آسمان محرم هیچ نالهٔ
نالهٔ خاقنی ازان رفت ورای آسمان

باکند آسمان قضا عمر مرا که شد بغم
باکنم از بقای شه دفع قضای آسمان

از گهر یزیدیان زاده علی شجاعتی
کز سر ذو الفقار او زاده قضای ایزدی

تاجوری جهان چو جم تخت خدای مملکت
خاتم دیو بند او بند گشای مملکت

انس و پریش چون ملک زآن که ربائی بده
دام و ددش چو مورچه هدیه فزای مملکت

دیو ولان سر کشش حامل عرش سلطنت
مرغ پران ترکشش پیک سبای مملکت

افسر گوهر کیان گوهر افسر ان
خاک درش چو کیمیا بیش بهای مملکت

عقل که دید طلعتش حرز برو دمید و گفت
اینت شه ملک سپه عرش لوای مملکت

گفت جهانش ای ملک تو رکیائی از کیان
گفت ز تخم آرشم نخل بقای مملکت

گفت بتیغش آسمان کان گهر تو کیستی
گفت من آتش اجل زهر گیای مملکت

ای چنانکه ابتدا و انتهای آسمان ببردار نیست همچنین سان بهزار کوشش جان و سعی دل ناتوان پای سر یکی داشته و ظاهر و باطن یکی کرده ام و همچنین طالع مرا از ازل دوم حسنه [illegible] هیچ طور نزاده و الحق همین ست که الوجود من العدم همین مراد است

اوب [illegible] السماء [illegible] ادب [illegible] دنیا را نام [illegible] لفظ اذا ق [illegible] انشقت [illegible] آسمان [illegible]

گرچه بباطل اختران افسر عاجزان برند / او ست مظفری بحق خانه خدای مملکت

بار نظلم اگر برد خانهٔ موش ناسزا / جای پلنگ چون برد گوشت سزای مملکت

مشتری از پی ملک گرد سجل خط بقا / بست بنات نعش را عقد برای مملکت

بدر ستاره لشکرت اوج طراز آسمان / بحر نهنگ خنجرت ابر سخای مملکت

بدر چو شعری شوم بحر چو کسری دژم / دولت ظلم کاه او عدل فزای راستین

چون شه پیل تن کشد تیغ برای معرکه / غازی هند را بهند پیل بجای معرکه

بینی اژدهادلان صف زدگان چو موی تیغ / خایهٔ مورچه شود چرخ درای معرکه

تیغ نیام بفگنند چون گه حشر تن کفن / رایت که صور در دمند از سرنای معرکه

اسب بجای صولجان گوی زمین کند هبا / طاق فلک بپا کند هم به بنای معرکه

بیشه سنان نیزها ایمن از آتش سنان / شیر دلان زنیزها بیشه فزای معرکه

قلزم تیغها زده موج بفتح باب کین / زاده زموج تیغها صاعقه زای معرکه

تیغ کبود غرق خون صوفی کار آب کین / زاغ سیاه پوش را گفته صدای معرکه

مغز سران کدوی خشک اشک یلان / زین دو پی تیغ چون ملک پخته ابای معرکه

تختهٔ خاک رزم را جذر اصم شد ظفر / خنجر شه چو هندوی جذر گشای معرکه

رایت شه تذرو وش لیک عقاب جلوه پر / پرچم شه غراب گون لیک همای معرکه

رشتهٔ جان دشمنان مهره پشت کرده دوتا / چون بهم آورد کند عقد برای معرکه

حلقهٔ تن عدوی او بسر نیزهٔ اجل / شه چو سماک نیزه در حلقه ربای راستین

عرش نگر بجای تخت آمده پای شاه را — کعبه نگر بقبله خواسته جای شاه را

جام کیان بدست شه زمزم یکیان شده — بر یکیان زکوة چین گنج عطای شاه را

برده مهندس بقا زان سوی خطهٔ فلک — خندق حصن ملک احد سرای شاه را

چون ز سواد شابران سوی خزر سپه کشند — روس و الان نهند سر خدمت پای شاه را

در بستهٔ در بگذرد رایت شاه چون سبا — تاج و سریر خود نهند نعل بهای شاه را

مرغ که آب کی خورد سر سوی آسمان کند — گوی اشارتیست آن بهر دعای شاه را

هدهد اتیست شاه اهل سبا و یا بیان — صرصر رستخیز دان قوت رای شاه را

در شکست پشت من نیست بروش آب گرم — ار نه چنین نداشتی مدح سرای شاه را

چرخ چرا بخاک زد گوهر شب چراغ من — کافسر گوهرش کنم در ثنای شاه را

دیدهٔ شرق و غرب را بر سخنم نظر بود — آه که نیست این نظر عین رضای شاه را

دز دبیان من بود هرکه سخن وری کند
شاه سخنوران منم شاه ستای راستین

باد مثال شاه را حکم قضای ایزدی — بر سر هر مثال او مهر رضای ایزدی

هفت فلک بسجده‌تش یکدل و تا ابد زده — چار ملک سه نوبتش در دو سرای ایزدی

باد دل جهانیان واله نور طلعتش — چون نظری بهشتیان نیست کفای ایزدی

قوت روان خسروان شمهٔ خاک درگهش — چون غذای هر ملک باد ثنای ایزدی

باد چو باد عیسوی گرد سم براق او — از پی جسم درد جان شاق شفای ایزدی

صبح بهار پیکرش باد رفیق گنج دین — مهره زهر در سرش درد و دوای ایزدی

کرد ضمان از ظفر فتح سریر روس را — او بفزودن ظفر شکر فزای ایزدی

چرخ ز خنجر دلش ساخته درع ولیتش　　راست بهای دریا دُر ز بهای نرد
دهر ز چرخ اطلسش کرده ردای کبریاش　　نقش طراز آن ردا امین بقای ایزدی
هر نفس ز تیه غم از پی شادی دلش　　باد به عمر زندگی راه نمای ایزدی

شاه جهان گشای را از شب و روز آن جهان
با دو هزار سال عمر امنیت دعای راستین

ایضا در مدح شاه جلال الدین مظفر الدین والدنیا شاه اخستان

خنده عشرت بهر زد دم صبح　　الصبوح ای حریف محرم صبح
ناف شب سوخت نقد مجمر روز　　بوی زر بافت جیب ملحم صبح
سبز تازیانه زرین　　شاه گردون گرفت عالم صبح
صبح شد مریم آفتاب مسیح　　قطره ژاله اشک مریم صبح
طاس زرین کش آفتاب آسا　　کآفتابست طاس بر جم صبح
پی پی عشوه گیر کم کم عقل　　لب لب جام خواه دم دم صبح
سیم گرش سحر کش ز کشتی زر　　خوان فلکن خوانچه کن مسلم صبح
عاشقانه از صبح و شام چه رنگ　　کم زن عشق باش و گو کم صبح
از بن عقل بیخ یک بر گیر　　سه یک خور به روی خرم صبح
ید بیضای آفتاب نگر　　زر فشان زر آستین معلم صبح
کآسمانش بشنو روزی　　در جل زر کشیده ادهم صبح

بو المظفر خدایگان ملوک
ملک بخش مظفر ستان ملوک

برقع صبح چون بر اندازند | کوه را خلعه در بر اندازند
بر درند از صبا مشیمهٔ صبح | طفل خونین بخاور اندازند
ترک صبوح گفته وقت صبوح | عارفان صهبا در اندازند
نوعروسان حجله را نوروز | نورهان زرّ و زیور اندازند
زان مربع نهند منقل را | تا مثلث در آذر اندازند
قفصی آهنی کنند درو | مرغ یاقوت پیکر اندازند
در مشبک دریچه پنداری | کافتاب زحل خور اندازند
بادران خایهٔ مگس گیران | سرخ زنبور کافر اندازند
بر لب خشک جام رعنا فش | عاشقان بوسهٔ تر اندازند
گرچه رندان شکر ندهمه | جرعه بر بیشکر اندازند
چون همه جان شوند چون می صبح | جان بشاه مظفر اندازند

سر ساسانیان و آل کیان
ملک ابن الملک میان ملوک

ساقیا توبه را قلم در کش | بر در میکده علم در کش
زهر را نبد آهنین در نه | عقل را میل آتشین در کش
خانهٔ دل سبیل کن بر می | رقم لا تباع بر در کش
جان سگ طوق دار مجلس تست | هم تو داغ سگیش بر سر کش
گر بدل قانعی دو اسپه درای | در سجان خجندی خر اندر کش
خود پرستی چو حلقه بر در نه | بی خودی را چو حلقه در بر کش

گر نه زهر سینه کمتر شوز | ور نه ز دهر کینه کمتر کشش

دستگیر آفتاب را چون صبح | در سماع خوش قلندر کشش

روز و شب جز خط فرّ و ر نیست | خیمه و خط در خط فرّ و ر کشش

پیش دریا کشتی چو خاقانی | پادشه گیر و کشتی زر کشش

افسر خسروان جلال الدین
ظل حق آفتاب جان ملوک

ترک من کافتاب هندوی تست | عید جانها هلال ابروی تست

جوز زرین چه سنجدت که بنقد | قرص خورشید در ترازوی تست

پیش چشمت خیال هستی من | سایهٔ موی بند گیسوی تست

از فلک زخمهاست بر دل من | کان همه دست برد بازوی تست

ننهم مرهم جراحت خویش | کان جراحت بمهر بازوی تست

صنما سجده گاه زهاد ان | شده محراب کعبه ابروی تست

نالش از آسمان کنم نی نی | کاسمان هم بنالش از خوی تست

پهلو از من تهی مکن که مرا | پهلوی چرب هم ز پهلوی تست

وصل و هجرت مرا یکیست ازانک | درد تو هم فراخ داروی تست

جان سپند تو ساخت خاقانی | بکند چشم عالمی سوی تست

لؤلؤ افشان توئی بمدحت شاه | عقد پروین بهای لؤلؤی تست

حرز امّت سپاه دار عجم
کهف مذهب نگاهبان ملوک

قسمت فیضه
ای ترک من آفتاب بایں تاب هندو است یعنی غلام و پرستار تو شده و هلال ابروی تو عید جانها است
مولانا سید محمد صادق علی مدظله

زخم هجرت میان جان گسست	تیر دوم هم از میان بگسست
بر سر کوییت از درازی راه	مرکب ناله را عنان بگسست
از همه با همه دلی که مراست	همه دل امید جان بگسست
جور تو حلقهٔ جهان بگرفت	رفت زنجیرهٔ آسمان بگسست
رشتهٔ صبرم آشکارا سوخت	رشتهٔ جانم از نهان بگسست
پیش خاک در تو چشم از در	صد طویله بر ایگان بگسست
نفسی من زدم در هم نفسان	چند نوبت بیک زبان بگسست
بر سر چاه بختم آمد چرخ	مد و جوی عمر ازان بگسست
آب خون کرد و چاه سر بگرفت	دلو بدرید و ریسمان بگسست
دست خون مانده با تو خاقانی	طمع هستی از جهان بگسست
جوشن چرخ را به تیر ضمیر	در ثنای خدایگان بگسست

دستخون بانای فارسی بازی را گویند که در آن

شهریار افلاک غلام که هست
هر غلامیش پهلوان ملوک

لعلت از خنده کان همی ریزد	دل بر آن لعل جان همی ریزد
چون بخندی خبر دهد دهنت	که شها خسته جان همی ریزد
دست بالاست کار تو که فلک	زیر پایت روان همی ریزد
نیزه بالاست خون ز غمزهٔ تو	که بشکین سنان همی ریزد
نه از آن طیره ام که طرهٔ تو	خون من هر زمان همی ریزد
نیک از آن در خطم که آن خط نو	تا نها رایگان همی ریزد

یعنی بار زوایح

مولانا سید محمد صادق علی مدظله

بسکه زهره بان حدیث تو کرد — کاب زردیم زبان همی ریزد
چشم من شد گناه شوی زبان — کاب شوی دهان همی ریزد
ابر خوان بار چشم خاقانی — صاعقه بر جهان همی ریزد
صدف خاطرش جواهر نطق — بر سر اختسان همی ریزد

خانه‌زادند بنده در شاه
خانه‌داران خانه‌دان ملوک

جوشن سرکشی ز سر برکش — تیر هجر انجم از جگر برکش
یا فرو بر تنم آب عدم — یا دلم ز آتش سقر برکش
رگ جانم گشاده گشت ز بند — پیشتر نوک نیشتر برکش
موج خون منت بکعبه رسید — دامن حلّه پیشتر برکش
بوسه کردم آرزو گفتی — که ترازو بیار و زر برکش
زر ندارم ولیک جان نقدست — شو بهابر نه و شکر برکش
گر بدان گفته زر همی سنجی — جان برین گفته دگر برکش
دامن دوست گیر خاقانی — از گریبان عشق سر برکش
رایت نطق را اعرابی‌ار — بر در کعبه ظفر برکش
از پی محرمان کعبهٔ شاه — آیی از زمزم هنر برکش

صلبتش رزم هشت خوان بهشت
صولتش رزم هفت خوان ملوک

جو بجو جور دستان برگیر — دل جو جو شده ز جان برگیر

بگمان یوسفیت گم شده بود — یوسفت گرگ شد گمان برگیر
بر سر خوان زندگی خور تست — چون جگر گوشه ایست جان برگیر
اهل دل کس نیافت ز اهل جهان — بر وای دل از جهان برگیر
نیست در حلقه جهان یک اهل — پای اهلیت از میان برگیر
دو بدو با حریف جان بنشین — یک بیک عذر آسمان برگیر
بس خراب است لهو خانه دهر — بنگه عمر از آشیان برگیر
گل انصاف کار خاقانیست — خشک از راه دوستان برگیر
چون منوچهر خفته در خاکست — مهر از این شوم خاکدان برگیر

میوهٔ دولت منوچهرست — اختسان افسر کیان ملوک

دل بگرد زمانه می نرسد — مرغ همت بدانه می نرسد
از زمانه چه آرزو خواهم — که بنفس زمانه می نرسد
پیشگاه مراد چون طلبم — که بدین آستانه می نرسد
جان دو اسبه دوان پی دل و غم — بیکی زین دوگانه می نرسد
بمن هندوانه رخت از بخت — طرب زنگیانه می نرسد
آه کز چرخ آه ناوکیان — ناوک بر نشانه می نرسد
غرقهٔ خون هزار کشتی هست — که یکی بر کرانه می نرسد
نسیهٔ گنج روزگار نویس — دام نقد از خزانه می نرسد
میوه آن به که آفتاب پزد — سایه پرورد خانه می نرسد

قائم جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب لکھنوی عم فیضه

پر مبر بدست مرغ خاقانی — زان سوی آشیانه می نرسد
شمع اقبال شه خیال از و بخست — که فلک بر زبانه می نرسد

صولت جان ربای او بربود
گوی دولت ز صولجان ملوک

ت

عدل او زهره ستم بشگافت — بذل او نافهٔ کرم بشگافت
ظلم را چون هدف جگر بدرید — بخل را چون صدف شکم بشگافت
قهرش از بهر قطع نسل عدو — رحم ما در عدم بشگافت
بخشش انگشتری ودیعت داد — ماهی را که دست جم بشگافت
آسمان نبوت ار مه را — چون گریبان صبحدم بشگافت
تیغ دست موسوی ست از انکه — نیل را چون سر قلم بشگافت
تیغ شه زهرهٔ زحل بدرید — جگر آفتاب هم بشگافت
ای چراغ یزیدیان که دولت — چون علی خیبر ستم بشگافت
تارک ذو الخمار بدعت را — ذو الفقار تو لاجرم بشگافت
بر نشگافد دماغ خصم چنانکه — ناف سهراب روستم بشگافت

جز بنام تو داغ بر جان نیست
مرکب بخت زیر ران ملوک

روضهٔ آتشین بلارک تست — با وجودی شگافت ناوک تست
تخت جمشید و تاج نوشروان — آرزومند پای نازک تست
بر حسود تست که عطسهٔ دیوست — صبحدم خندهٔ بلارک تست

جناب مولانا حکیم سید محمد صادق علی صاحب لکهنوی

تخت تو کودک و عروس ظفر | انتظار بلوغ کودک تست
ملک الموت مال و عیسی حال | بذل بسیار و حرص اندک تست
بابکت باد قدس شد چه عجب | عیسی قدس باد بابک تست
با تمیمی چو مصطفی مساز | چکنی جبرئیل اتابک تست
در جهان مالک جهان سخنی | مادح حضرت مبارک تست
مشتری چک نویس قدر تو بس | که سعادت سجل آن چک تست
شد عطارد و منطق صد یک او | چون بجود آفتاب صد یک تست

گر بمانم نه آستان تو دور
عار دارم ز آستان ملوک

چون تو گردون سریر نتوان یافت | چون من اختر ضمیر نتوان یافت
آفتابی و جز بدرگه هست | اختر ازرا اسیر نتوان یافت
جز بصدرت عیار دانش من | ناقدان بصیر نتوان یافت
گفتی از رسم سی هزار درم | کم سی نیزه گیر نتوان یافت
لیکن از صد هزار نیزه و تیر | این قلم را نظیر نتوان یافت
سخن این است ناگزیر جهان | عوض ناگزیر نتوان یافت
تا چو تیغم بزر نیارائی | خاطرم را چو تیغ نتوان یافت
چشمهٔ خاطرست سنگ انبار | آب از و خیر خیره نتوان یافت
بلبلی را که سینه بنجر آشی | از دم او صفیر نتوان یافت
قلمی را که موی در سر ماند | کار ساز دبیر نتوان یافت

خانهٔ پیرزن که طوفان برد | در تنورش قطره نتوان یافت

پدرت دیده را که چون شدّاد
ساحری را که شد زبان ملوک

در کمال تو چشم بد مرساد | نرسد در تو چشم خود مرساد
بر رکاب فلک جنیبت تو | آفتی کز فلک رسد مرساد
دختر بخت را جز از در تو | بر فلک بانگ نامزد مرساد
آنکه عمرت هزار سال نخواست | روزش از یک بصد مرساد
بر امید کلاه دولت تو | حاسد از اقبال بند مرساد
دشمنت را که جانش معدوم است | حال بد جز بکالبد مرساد
ابلق چار کائنه شب و روز | ران بگرانت را لگد مرساد
جیفهٔ دشمنان جلانی تو | از زبانی بدام دودم مرساد (دربان دودانی خ ۱۲)
صدر عالیت کعبهٔ خرد است | رخنه در کعبهٔ خرد مرساد

صولتت باد سایه دار ظفر
دولتت باد رایگان ملوک

ایضا در مدح سلطان اعظم جلال الدین والدنیا ابوالمظفر شروان شاه اخستان گوید

برقع زرنگار بند صبیح | نقش رخسار یار بند صبیح
از جنیبت نورد گشای ساختست | آئینه آتش برغدار بند صبیح
دم مشک است با دم آنجو | که همه مشک ... بند صبیح

بدرد جیب آسمان بر رو | گوی زر آشکار بندد صبح
ببرد نقب در حصار فلک | آتش اندر حصار بندد صبح
جو بیاری کند ز دامن چرخ | چشمه در جویبار بندد صبح
از برای یک اسپه شاه فلک | بیرق شاهوار بندد صبح
کنف کوه را ز دار باف | که زر اندود تار بندد صبح
بهر دریاکشان بزم صبوح | کشتی زرنگار بندد صبح
پرده عاشقان درد و انگه | جرم بر روزگار بندد صبح
برگ ریز خزان کند انجم | باز نقش بهار بندد صبح
بر کلوکاه مرغ رنگین تاج | زیور ناله دار بندد صبح
روز را کز خون برون آید | عقد بر شهسته یاد بندد صبح

خسرو اعظم آفتاب ملوک
ظل حق مالک رقاب ملوک

مرغ عرش هم بزند نوای صبوح | بشنو از مرغ هم صدای صبوح
نور بارید و صبح یک نفست | آن نفس حرف کن برای صبوح
راح ریحانی از بدست آری | تو و ریحان و راح و رای صبوح
پی غولان روزگار مرو | تو و بیغوله سرای صبوح
ساغری پیش از آفتاب بخواه | از پی آفتاب آب صبوح
رطل پر تر بران که خواهد راند | روز یک اسپه در قفای صبوح
روز از آن سوی کوه سر مست است | از نفسهای جانفزای صبوح

مولانا جناب محمد صادق علی صاحب

چه عجب گر سوافقت را گوه
رقص در گیرد از هوای صبوح

زهد تلبس کن رکاب باده بیه
که نگیرد صلاح جای صبوح

یکرکاب مپای بر سر زهد
چون شود دل عنان گرای صبوح

روز اگر ره زن صبوح شده
چاشت تا شام کن قضای صبوح

دیده روز را چو روی شفق
لعل کرد آن مجمرهای صبوح

خوانچه کن باده کش چو خاقانی
بادشه گیر در صفای صبوح

شاه ایرانیان جلال الدین
سر ساسانیان جلال الدین

عاشقان جان فشان کنند همه
شاهدان کار جان کنند همه

در قماری که با ملامتیان
دور عشرت روان کنند همه

جرعه ریزند بر سلامتیان
که صبوح از نهان کنند همه

ور کسی توبه بر زبان راند
باجابت قران کنند همه

بر سر تخت نرد چون طفلان
لعبت استخوان کنند همه

کعبتین بر مثال پروین ست
که بر و ششش نشان کنند همه

بدرند از سماع و خیمه چرخ
سخره بر دخمه بان کنند همه

مطربان از زبان بربط گنگ
زخمه را ترجمان کنند همه

چنگ را با همه برهنه سری
پای گیسوکشان کنند همه

پس بافسونگری ز صوت نای
افعی بی زبان کنند همه

ور بر دف هر آنچه چون انند
بادشاه اختسان کنند همه

چون بکف برنهند ساغر جم | زآتشش صید روان کنند همه

پشت ملت خدایگان امم
روی دولت نگاهبان عجم

خاصگان جهد آن کنید امروز | کاب عشرت روان کنید امروز
تا شب هم صبوح نو پرورند | روز درکار آن کنید امروز
افسانه که هم ز مصحف انس | روضهٔ انس و جان کنید امروز
زان گلی کز حجره از سحر | حجره چون گلستان کنید امروز
هست روی هوا کبوتر فام | زآتش ارزن فشان کنید امروز
زآتش کافتاب ذرهٔ اوست | آفتابی عیان کنید امروز
از پی آن تدرو زرین پر | آهن آشیان کنید امروز
بید را چون زگال کرد آتش | باد را اوق بدان کنید امروز
وز می کاسمان پیالهٔ اوست | آسمان را نهان کنید امروز
بهر مریخ آفتاب طلسم | حصن بام آسمان کنید امروز
رومیان چون عرب فروگیرند | قبله از رومیان کنید امروز
زان خورشید را بدان آتش | داغ شاه جهان کنید امروز
بازوی زهره را به بیل فلک | توی لطف نشان کنید امروز

بحر جود اخستان گوهربخش
شاه گیتی ستان گوهربخش

ایضاً

داد عمر از زمانه بستانیم — جان بوام از جمانه بستانیم
ساقیا اسپ چارگانه براق — تا رکاب سه گانه بستانیم
نسیه داریم بر خزانهٔ عیش — همه نقد از خزانه بستانیم
ساتگینی دهیم و چون زخوریم — دور تا در میانه بستانیم
یک دو دم رشتهٔ قول گانه گری — چار کاس مغانه بستانیم
عقل اگر در میانه کشته شود — دیت از باده خانه بستانیم
بسفال از خرابهٔ خمار — آتش بی زبانه بستانیم
لب ساقی چو نوش نوش کند — نقل از آن ناردانه بستانیم
با جراحت لبان خاقانی — تا قصاص از زمانه بستانیم
زین سیه کاسه دست کفچه کنیم — طعمه‌ای بی بهانه بستانیم
در شکر ریز نوعروس بقا — بهر خسرو نشانه بستانیم

از ملک الملک کشور پنجم
تا سع اوج اختر پنجم

نا امیدان غصه خور مائیم — عبرت کار یکدگر مائیم
ماهی آسا میان دام بلا — همه سرگوش و بی خبر مائیم
کعبتین وار ریش زخم قضا — همه تن چشم بی بصر مائیم
زین دو تا کعبتین سی مهره — گرد رقعهٔ قدر مائیم
دستخوش گشته مهرهٔ فصل خزی — آنکه در ششدر خطر مائیم
غرق طوفان جیسه تم ایرا — نوح ایام را پسر مائیم

باد نسبت بما کند زیرا که | هیچ من هیچ را ندید مائیم
کم ز هیچند جمله هیچ کسان | وز همه کم عیار تر مائیم
جرعه چینان مجلس همه ایم | چه عجب خاک پی سپر مائیم
دست مخبری ببر که در همه شهر | قلب کاران کیسه بر مائیم
همچو آئینه از نفاق درون | تازه روی سیه جگر مائیم
چند گوئی که کس بدعوی در نیست | آنکه کس نیست با حضر مائیم
هر زمان گوئی از سگان کاید | سگ خاقان تاج ور مائیم

شاه ایرانیان مظفر ازوست
جاه سلجوقیان موفر ازوست

عشقت آتش ز جان برانگیزد | رستخیز از جهان برانگیزد
برق سودات بگذرد بر دل | زهر تیر از دهان برانگیزد
خیل عشقت بجان فرود آید | سیل خون از میان برانگیزد
تا قیامت غلام آن عشقم | که قیامت ز جان برانگیزد
از بر ونم زبان فرو بندد | در درونم فغان برانگیزد
ناله بندد از آن کنم که غمت | تب عشق از نهان برانگیزد
تب پنهانی غم تو مرا | لرزه از استخوان برانگیزد
سحر بر سر موکل ست مرا | از سر شرم گرد از آن برانگیزد
آه خاقانی از تف عشقت | آتش از آسمان برانگیزد
شحنه وصل گو که هجران را | از سرم یک زمان برانگیزد

چون خلاف نیت کند دل او دهنش	باد آتش فشان برانگیزد
فر شاهنشهی ز راه زبان	آب آتش نشان برانگیزد

بی خلافی خلیفه عصر او
مستحق الخلافتین داود

آفتاب از وبال جست آخر	یوسف از چاه دلو رست آخر
چاه را سر فرو گفت الحق	دلو را ریسمان گسست آخر
چشمه خور بحوض ماهی دان	آمد و در فگنده شست آخر
چون سلیمان ببود ماهی گیر	خاتم آورد باز دست آخر
بادشاهان خاص گیسو دار	شاه افلاک بر نشست آخر
بیست و یک خیلتاش سقلابش	حبل دی ماه را شکست آخر
خایه زر پرید مرغ آسا	از پی این کبود طشت آخر
چرخ چون سمند نعل افگند	تنگ بر نقره خنگ بست آخر
روز پرواز کرد بالا شد	شب بگاهش فتاد پست آخر
بر قراسنقر او فتاد شکست	و قسنقر ز بیم جست آخر
قدر گیتی بهار بفزاید	پیش دارای دین نشست آخر

از کیومرث کاولین ملکست
هر بنائیش بر زمین ملکست

عرشیان سایه حقش دانند	اختران نور مطلقش دانند
چون فریدون مظفرش گویند	چون سکندر موفقش دانند

خاطب او را نبلک هفت اقلیم — گر کند خطبه بر حقش داند
در گواهی بچار حد جهان — بگذراند مصدقش داند
در کف همچو بحر او گردون — گر محیط است زورقش داند
دود آن آتش مجسم اوست — آنکه چرخ مطبقش داند
چرخ را خود همین تفاخر بس — کاخر خاص ابلقش داند
چرخ ازرق چو در شود بشفق — زخم آن تیغ ازرقش داند
این جهان از رای او حصنی است — کان جهان خندقش داند
کوه را اژدهای بیرق اوست — لرزه برق بیرقش داند
دشمنش داغ کرده زحل است — از سعادت چو در نقش داند
هر که جوش تنور طوفان دید — نان در و بند احمقش داند
رادی من که مدح شه خواند — صد جریر و فرزدقش داند

بر لباطت بمدحت اندیشی
عنصری را نشسته شش ده هم پیشی

شاه انجم غلام آوز بید — سکه دین بنام آوز بید
تیغ هندیش صیقل گفرست — لاجرم روم را مام آوز بید
با سکندر برابرش ننهم — که سکندر غلام اوز بید
کاب حیوان کجا سکندر جست — تشنه فیض جام آوز بید
آنچه نخاس از زیوسف کرد — از زر گفتار خام آوز بید
نسر طائر بتیغ گند شهید — که بپیشش بر سهام آوز بید

آتش مجسم شمشیر ۱۲ اشارت تیغ علامت زخم او شفق است که چون مانند است ۱۲ حاشیه [illegible]
[illegible]

ماه منجوق و گوهر سلجوق — در ظلال حسام او زیبد
مسند پاس گودهٔ عباس — سایهٔ احتشام او زیبد
صورت عدل تنگ قافیه است — که ز تکلیف دوام او زیبد
آسمان گر نه سبزگون خیمه است — درع بالای نام او زیبد
فرخ آن شاه باز کز پی صید — ساعد شه مقام او زیبد
بخ بخ آن بختی که گفت رسول — جایگاه زمام او زیبد
دولت تیز مرغ تیز پرست — عدل شه پای دام او زیبد

چنبر کوس او خم فلک است
ساقی کاس او صف ملک است

گر نه دریاست گوهر تیغش — موج خون چون زند سر تیغش
کوه را چون سفینه لنگ افکند — موج دریای اخضر تیغش
زهره از خلق اژدهای فلک — می برآید برابر تیغش
ماهی چرخ بفکند دندان — از نهنگ زبان ور تیغش
سنگ البرز را کند آهک — آتش آب پرور تیغش
بفشرد چون نمک ز چشمهٔ خور — چشمهٔ خور ز آذر تیغش
گر ز نصرت نه حامل است چرا — نقطه نقطه است پیکر تیغش
در دریا بود در زمین بهشت — تیغ حیدر برادر تیغش
این بهشت او فتاد آن بعرب — زان بهشت است مفتخر تیغش
همچو آدم بهشت عریان ماند — ماند پوشیده اختر تیغش

برگ انجیر ترنش بستند
سبز ازان گشت نیشکر تیغش

زحل آنزا کشد که زخم زند
سر مریخ گوهر تیغش

گوئی اندر کف زحل موشیست
که پلنگ است در سر تیغش

در حبش سنقر آورد عدلش
ور جز از پیل پرورد عدلش

وصف خلقش بجان در آویزد
دست جودش بکان در آویزد

عدلش از آسمان ندارد عار
سلسله ز آسمان در آویزد

آسمان را بموی از سر قهر
بر سر دشمنان در آویزد

دست ظلم جهان ببرد شاه
ور گلوی جهان در آویزد

بکشد شخص بخل را کرمش
سرنگون زآستان در آویزد

چون شود بحر آتشین در تیغ
با نهنگ دمان در آویزد

خصم شاه از کمان کشد حلقش
بزه آن کمان در آویزد

از کیانست چرخ سرپنجه
که بشاه کیان در آویزد

رای باریک اوست قاید حکم
که سماک از سنان در آویزد

رای او چون میان معشوقست
کوهی از موی از آن در آویزد

مرد شهباز گوشتخوار کجاست
زاغ کز استخوان در آویزد

شعر من معجز است در مدحش
که چو قرآن بجان در آویزد

بر در کعبه شاید از شعرم
خادم کعبه بان در آویزد

چون منی را نکو که مثل کمست

شکل من خود هنوز در عدم است

نقش تختش بر آسمان بستند ... عقد اقبالش اختران بستند

خسروانش ستیزه غاشیه دار ... کمر حکم او بر آن بستند

سینه چون چنگ بر کتف بردند ... دیده چون نای بر میان بستند

بخت را کوست بگرد لب زاد ... عقد بر شاه کامران بستند

بهر تهدید سگ دلان نفاق ... شیر چرخش بر آستان بستند

چرخ را خود بر آستانش چو سگ ... بر درخت گل امان بستند

سگ دیوانهٔ ضلالت را ... هم سگان درش دهان بستند

ترکمان کاسمانش میخوانند ... نام قصاب بر شبان بستند

کاسمان را الحکم بار وبش ... زاختران زنگل روان بستند

اختران پیش گرزگاو سرش ... رخت بر گاو آسمان بستند

خسروان گرزگاوسارش را ... زیور چتر کاویان بستند

شاعران را از رشک گفتهٔ من ... ضفدع اندرین زبان بستند

شاید آن را ز نعت جودش ... در جگر بند کوه گران بستند

تخت شاه افسر سماک شده است
سر خصمانش تخته خاک شده است

از حقش ظل حق خطاب رساد ... ظل چترش با فتاب رساد

هر غلامیش را ز سلطانان ... پهلوان جهان خطاب رساد

وحی نصرت ز آسمان ظفر ... بسته مصطفی رکاب رساد

از ملایک بقدر شکر بهور | تحفه شاه کامیاب رساد
زین دو زنگین کبوتر شب و روز | بعدد نامه عذاب رساد
شاه را صورت فتوح رسید | خصم را آیت عقاب رساد
همه ساله بدستش از می جام | آفتاب هوا نقاب رساد
ز آتش تیغ او باهر سنان | تف قاروره شهاب رساد
ز آسمان کو کبود گیتی ست | تیغ بر آتشش قراب رساد
هر کجا باد موکبش بگذشت | همه نیلوفر از سراب رساد
از پی امن حصن دولت او | نقب ایام بر خراب رساد
وز پی جان ربودن خصمش | ملک الموت را شتاب رساد

این دعا رفت و ساق عرش گرفت
نه فلک رانفاق عرش گرفت

در نعت نبی صلعم صدق و سداد در حکمت و موعظت بنیاد و از نکوهش دنیا و حساد

عروس عافیت آنگه قبول کرد مرا | که عمرش بها دادمش بشیر بها
چو کشت عافیتم خوشه در گلو آورد | چو خوشه باز بریدم گلوی کام و هوا
خروس کنگره عقل پیکوفت دم | که در شب امل من سپیده شد پیدا
چو ماهی شبه ناچیز شد خیال غرور | چو روز پانزده ساعت کمال یافت ضیا
مسیح وار پی راستی گرفت آن را | که باز گونه روی داشت چون خط ترسا
ز مرغزار سلامت دلم آن خبر | که هم مسیح خبر دارد از مزاج گیا

مرا طبیب دل اندرز گونه گونه کرد است — درین سواد تبرّی ز حوادث سودا

که تلخ و ترش رها ده بخوان گیتی بر — که بیشتر خوری از بیشتر خوری حلوا

ازین سراچه آواز رنگ دل بگسل — بارغوان دو رنگ و بارغنون آوا

اسیر طبع مخالف مدار جان خرد — زبون چار زبانی مکن دو حور لقا

که پوست باز آید هلاک دولت آن — که مغز پی کنهان را دهد بار دها

مرا شهنشه وحدت زد آستگاه خرد — بشیب مقرعه دعوت همی کند بالا

درین رصدگه خاکی چه خاک می بیزی — نه کودکی نه مقام ز خاک چیست ترا

بدست آز مده دل که بهر فرش کنشت — ز بام کعبه بدزدند بتکیان دیبا

بسوی نفس مکن جان که بهر گردن خوک — کسی نبرد زره تحفه مسجد الاقصی

ببین که کوکبهٔ عمر خضر وار گذشت — تو بازمانده چو موسی به تیه خوف و رجا

بپر که نوبت حج بود و مهد خواجه نمون — ازان سوی عرفات است چشم به فردا

بسجاده چه افتی که عمر در نقصان — بقصد مسجد چه کوشی که ماه در جوزا

برفت روز و تو چون طفل خرمی آری — نشاط طفل نماز دگر بود غذرا

چو عمر دادی دنیا بده که خوش نبود — بصد خزینه مبذر بدانگی استقصا

دو رنگی شب و روز سپهر بوقلمون — پرند عمر ترا می برند رنگ و بها

دو چشمه اند یکی قیر و دیگری سیماب — شب بنفشه وش و روز یاسمین سیما

تو غرق چشمهٔ سیماب و قیر بیداری — که گرد چشمهٔ حیوان و کوثرم بحرا

جهان بچشمی ماند در و سپید و سیه — سپید ناخنه دار و سیاه نابینا

بر آفتاب هوس منشین ازانکه انگشت — چهار میخ کند زیر خیمهٔ خضرا

بگون خواهد گذاشت ،، مولانا سید محمد صادق علی به طله

بصور نیم شبی بر فکن رواق فلک | بناوک سحری بر شکن مصاف قضا
قضا به بو العجبی تا کیت نماید لعب | بهفت مهرهٔ زرین و حقهٔ مینا
ترا بمهره و حقه فریفتند ایرا | چو حقه بیدل و مغزی چو مهره بی سر و پا
قریب گنبد نیلوفری مخسپ که کنون | اجل چو گنبد گل زیر گنبدست عمدا
ز خشک سال حوادث امید امن آر | که در تموز ندارد دلیل برف هوا
چه جای راحت اینست دهر پر نکبت | چه روز باشه و صیدست دشت نکبا
مگو که دهر کجا خون خورد چو نیست دهان | ببین به پشه که رویین ز نیش نیست و لبها
مساز عیش که نامردمست طبع جهان | مخور کرفس که پر کژدمست بوم و سرا
ز روزگار وفای بروزگار آید | که حصرم از پس ششماه می‌شود صهبا
چه خوش بوی که درون درشتست و برون غم | کجا روی که ز پیش آتشست و پس دریا
خوشی طلب کنی از خلق ساده دل مردا | که از زکوة ستانان زکوة خواست عطا
صلاح کار خود اینجا ز بیزبانی ساز | که بیزبانی دفع زبانیه‌ست آنجا
خرد خطیب دلست و دماغ منبر او | زبان بصورت تیغ و دهان نیام آسا
چو خوشه چند شوی صد زبان نخواهی | که یک زبان چو ترازو بوی بروز جزا
درون کام نهاکن زبان که تیغ خطیب | برای نام بود در برش بهر وغا
درین مقام کسی کو خمار شد دو زبان | چو ماهیست ببند زبان در آن ماوا
زبان بمهر کن و جز بگاه لا مگشای | که در ولایت قالوا بلی رسی تو زلا

دو اسبه بر اثر لا بران بر آن شرطی / که رخت نفکنی الا به منزل الا
نگر معاملهٔ لا اله الا الله / درم خرید رسول اللهست کنده بها
زبان ثناگر درگاه مصطفی بهتر / که بارگیر سلیمان نکوترست صبا
ثنای او به دل پاک ورنه باد از آنکه / عروس بخت شگرفست و حجله نازیبا
سپید روی ازل مصطفی ست کز شرفش / سیاه گشت به پیرانه سر سر دنیا
فلک بدایگی دین او بدین پیری / زنیست بر سر گهواره بمانده و تنها
دمش خزینه گشای مجاهر ارواح / دلش خلیفه کتاب معلم اسما
به میش کاتب وحیش دوات دار خرد / بفرق حاجب بارش نثار باز خدا
هزار فصل ز معنیش جنیبه دار جمال / هزار فصل ز معنیش خریطه دار سخا
زبان در آن دهن پاک گفتی بنگر / میان چشمهٔ خضرست ماهی گویا
دو شاخ گیسوی او چون چهار بیخ حیات / بهر کجا که اثر کرد اخرج المرعا
بیاد گیسوی او ز آتش بهار جحیم است / که آب و گل ره آبستنی دهد ز نما
غرور دهر و شرور جهان نخواست آنکه / نداشت از غم امت بدین و آن پروا
ازین حریف گلو بر حذر گزید حذر / وزین ابای گلوگیر ابا نمود ابا
چهار یارش تا تاج اصفیا شدند / نداشت ساعد دین چاره داشتن یارا
الهی از دل خاقانی آگهی که در او / خزینه خانهٔ عشقست سر بمهر رضا
ازان شراب که نامش مفرح قدست / بر جمست این جگر گرم را بساز دوا
ز هر چه ریب جهانست گر اهل جهان / مرا چو صفر تهی دار چون الف تنها
قنوت من به نماز و نیاز در این است / که عافنا و قنا شر ما قضیت لنا

نگاهدار ما را و نگاهدار ما را از بدی که حکم کرده..

مرا بمنزل الا الذین فرود آور
فرو گشای ز من طمطراق الشعرا

یقین من تو شناسی ز شک مختصران
که علم نیست شناسای زنبار نما

مرا ز آفت مشتی زیاد باز رهان
که پر زنای زبان زید گشته اند گوا

خلاص ده سخنم را ز غارت کرهی
که مولعند بنقش ثریا و قلب ریا

چو کاسه باز گشاده دهن ز جوع الکلب
چو گوزه پیش نهاده شکم ز استسقا

اگر خسیسی بر من گران شد است روا
که او زمین کثیف است و من سما و سنا

گر او نشسته و من ایستاده ام شاید
نشسته باد زمین و بپای باد هوا

ور او براحت و من در مشقتم چه عجب
که هم زمین بود آسوده و فلک دروا

سخن بهست که ماند ز ما در فکرت
که یادگار بهم آسمانگوتر از اسما

بروز حشر که آواز لا تخف شنوند
بگوش خاطر ایشان رسان که لا بشری

در نعت سید المرسلین گوید

سری بفقر ترا سرکشد بتاج رضا
تو سر بجیب هوس در کشیده ای خطا

بران سری که سر سروران تاج
تو تاج بر نهی از سر فرو نهی عمدا

سرست قیمت این تاج گر سر ازو
مبر بزید چنین تاج سر بیار بها

ترا چو شمع ز تن هر زمان سری دمید
سری که درد سر آرد بریدنیست روا

نگر که نام سری بر چنین سری ننهی
که گنبد هوس است این تو دخمه سودا

سری ز گردن بت آور که در طریقت شوق — سزاست این سر سنگسار سنگسار ترا

چو لاله از شگفته سر شکسته و — که آسمان ز سر افگنی نیست بر جا

ترا میان سر آن کی رسد که دار — ز خون حلق تو خاکی نگشته لعل قبا

تمیم وار درین یتیم ضایع ست دلت — برو یتیم نوازی بورز چون عنقا

ولی طلب کن بیمار کرده وحدت — چو چشم دوست که بیماریست عین شفا

نگر شبی ز برای عیادت دل تو — قدم نهد صفت نزل الله از بالا

بر آستانه وحدت سقیم خوش دل — ببال کانچه به جنت عقیم به جور را

مقام صفتی کن طلب که نقش خیال — دو و یک شمارد اگرچه دو تنش زند عذرا

ترا مقام صورت کجا دهد انصاف — ترا الهیه زترین کجا برد صفرا

ترک جاه مقام حریف تر درویش — نخوان شاه نعم لطیف تر ز گدا

میان خاک چه بازی سفال کودک وار — سرای خاک نخاکی بباز مرد آسا

نه ز نهاد تو چون پاک شد بتوبه خاک — نه طوق و تاج شود چون شود زبونه جدا

زری که گوی گریبان جبرئیل سزد — رکاب پای شیاطین نگر که نیست سزا

سواد اعظم آنک بدین مقام خرد — جهاد اکبر آنک بدر مصاف هوا

چو گل مباش که هم پوست افکنی سازی — چو لاله باری اول ز پوست بیرون آ

بدست همت طغرای بی نیازی دار — که هر دو کون تو داری خود ز طغرا

رهی که توان نتوان رفت دل به هیز اهل ‌‌ ‌ رفوگری نتوان کرد چشم نابینا

ترا که رشته ایمان نه محکم است امروز ‌ ‌ ‌ سجادهٔ خط امان از چه میکنی فردا

ترا امان ز اجل به که اسپ جنگی را ‌ ‌ ‌ برون ز معرکه برگستوان به از تبرا

ترا ز پستی همت بجفت شود ملکت ‌ ‌ ‌ بلی ز پهلوی آدم پدید شد حوا

چو همت آمد هر هشت داده به جنت ‌ ‌ ‌ چو وامق آمد هر هفت کرده به عذرا

خروش و جوش تو از بهر بود و نابود است ‌ ‌ ‌ که از سر دو گروه است شورش و غوغا

ببوی نود و دو روزه چرا شوی در رنگ ‌ ‌ ‌ که بر دو حال محالست و مهر گار فنا

به بند دهر همه ماندی به سیر تا رسی ‌ ‌ ‌ که طوطی از پی این مرگ شد ز بند رها

چو باشه دوخته چشمی بسوزن تقدیر ‌ ‌ ‌ چو لاشه بسته گلوی به ریسمان قضا

چه خوش حیات چه ناخوش چو آخر است زوال ‌ ‌ ‌ چه چند زخمه چه ساده چو خار جست نوا

نجسته فقر سلامت کجا کنی حاصل ‌ ‌ ‌ نگفته بسم بالحمد چون کنی مبدا

دمیده در شب آخر زمان سپیده حشر ‌ ‌ ‌ پس از خفتن اصحاب کهف نیست روا

مسافران بسحرگاه راه پیش کنند ‌ ‌ ‌ تو خواب پیش کنی ای خفته رعنا

میان بادیه هان و هان مخسب ازانکه ‌ ‌ ‌ عرابیان ز تو هم سر برند و هم کالا

بخواب دائم خز سیم و زر نمی بینی ‌ ‌ ‌ ببین که زر همه زرنیخ است و سیم جمله عنا

ترا که از مل و مال است مستی و هستی ‌ ‌ ‌ خمار خواب ترا صور بشکنند بصدا

بکار آبی و دین باد دل و دست گویان | که کار آب شما برد آب کار شما
غلام آب رزانی نداری آب از آن | رفیق صاف رحیقی نه بصف صفا
ببین چیز که آن کیمیای دولت هست | نه همنشینی صهبا نه باشد هست هبا
خرد بجای تو هم وز تن در نشاط خوش بود | که دیو جلوه کند بر تو و پری سودا
بر و نخست طهارت کن از جماع لئام | که کس جنب نگذارند در جناب خدا
مجرد آی درین راه تا ز حق شنوی | انی عبدی اینجا نزول کن اینجا
ز چار ارکان برگرد و پنج ارکان جو | که هست قائد این پنج پنج نوبت لا
ز ده حواس برون شو بگو بهشت صفات | که هست حاصل این هشت هشت باغ بقا
وگر ز بار فضه معصیت شکسته دلی | ترا شفاعت احمد ضمان کند بشفا
بیک شهادت بسته مرد احمد باش | که پای مرد سران اوست در سرای جزا
ز بی ثنای محمد بر آر تیغ ضمیر | که چیست بر قد او بافتند درع ثنا
زبان ببسته بمدح محمد آر نطق | که نخل خشک پی مریم آورد خرما
ببین سورت او بود انبیا ابجد | ببین معنی او بود و اصفیا اسما
اگرچه بعد همه در وجودش آوردند | قدوم آخر او بر کمال اوست گوا
نه سورت از پی ابجد همی شود مرقوم | نه معنی از پس اسما همی شود پیدا
نه روح را پس ترکیب صورت است نزول | نه شمس را ز پس صبح صادق است ضیا

نه سبزه بر دمد از خاک و نگهی سوسن | نه غوره در رسد از تاک و نگهی صهبا
گه ولادتش ارواح خواند سورهٔ نور | ستاره بست ستار و شموع کرد سها
بکوفت موکب اقبال موکب اجرام | ببست کلهٔ زربفت قبهٔ مینا
چو نقل کرد روانش بساز ملکوت | برای عرسش بر عرش کرد خرده و طا
درید جوزا جبهه و برید پروین عقد | گذاشت مهر دواج و فگند مسیح نوا
بوقت مکرمت بحر کفش چو موج زدی | حباب وار بدی هفت گنبد خضرا
نه بوی خلقش حبل الورید یافت حیات | ز فر نطقش حبل المتین گرفت بها
سزد که چون کف او نشر کرد بشرهٔ جود | روان حاتم طی طی کند بساط سخا
ز بارگاه محمد ندای هاتف غیب | بمن رسید که خاقانیا بیار ثنا
ز خشک آخر خذلان برست خاقانی | که در ریاض محمد چرید کشت رضا
مرا ببخشا در تو گزیرم از اخلاص | کزین خراب خسیسان دهی خلاص مرا
مرا تو باش که از ما و من لم اتجر برفت | برآر تیغ عنایت نه من گذار و نه ما
کلید رحمتم آخر عطا دست چنان | که گنج معرفت اول هم از تو بود عطا
گو اتو بی که ندارم بکاه برگی برگ | باهل بیت ز من چون رسد نوال و نوا
چه قرصهٔ جو و بهر که نیز سد مسیح | کجا رسد بجوارش خوارهٔ حلوا
مرا ز خطهٔ شروان برون فگن ملکا | که قرصه ایست در و صد هزار بحر بلا

مرا که نقد غنی هست اغنیا زین ظلما | مرا تقرب سقرست الامان از این نشاها

بر مهان نشوم ور شوم چو خاک بهیر | بکیا نخورم ور خورم بکوه کیا

از این گروه که پرگار وار اماشند | دلم چو نقطه نوشت در خط دنیا

گرفته سرشان سرسام و چشمشان ابر چرا | ز شام ابرص جانکاه تر به هر جفا

مرا به باطل محتاج جاه خود شمرند | بحق حق که جز از حق مراست استغنا

در نعت رسالت پناه گوید

ای پنج نوبه کوفته در دار ملک لا | لا بر چهار بالش وحدت کشیده را

جولانگه تو زان سوی الاست گر نه لا | هژده هزار عالم از این سوی لا رها

از عشق ساز بدرقه پس هم به نور عشق | از تیه لا بمنزل الا الله اندر آ

دروازه سرای ازل دان حرف شرع | وندانه کلید ابد دان دو حرف لا

لا حاجبیست بر در الا شده مقیم | کو الهان باطله را میزند قفا

بی حاجبی لا بدرون مرو که هست | دین گنج خانه حق و لا شکل اژدها

حد قدم مپرس که هرگز نیامدست | در کوچه حدوث عماری کبریا

از حله حدوث برون شو در منزلی | تا گویدت قریشی وحدت که مرحبا

مپیوند درین طلب که همین ره نوا و | ورزی که از مشیمه عالم شوی جدا

حاجت شود روا چو تقاضا کند کرم — رحمت روان شود چو اجابت شود دعا

این دم طلب که رحمت ازین دم شود به — اینجا طلب که حاجت ازینجا شود روا

کسری ازین ممالک و صد کسری و قباد — خطوی ازین مسالک و صد خطه خطا

قبضی هزار کوثر و زین ابر یک سرشک — برگی هزار طوطی و زین باغ یک گیا

فتراک عشق گیر نه دنبال عقل از آنکه — عیسی بس است دوست به که جو ابیت آشنا

میدان که دل ز روی شناسان آن سر است — شمارش از غریب شماران این سرا

دل تابخانه ایست که هر ساعتی درو — شمع خرد ز ملکوت افکند ضیا

بینی جمال حضرت عین الله آنزمان — کآیینهٔ دل تو شود چهار دق الصفا

در دل مدار نقش امانی که شرط نیست — بتخانه ساختن نظرگاه پادشا

دنیا بعرض فقر بده وقت من یزید — گو گوهر تمام عیار ارزد این بها

در چار سوی فقر در آ تا ز راه ذوق — دل را ز پنج نوبت سلامت کنی دوا

همت ز آستانهٔ فقر است بلکه جوی — آری هوا ز کیسهٔ دریا بود سقا

عزلت گزین که از سر عزلت شناختند — آدم در خلافت و عیسی ره سما

شاخ امل بزن که چراغیست دودبر — بیخ هوس بکن که درختیست کم بقا

گر سیر بوم تحمی ز عقل خوانده — بس پایمال بال مباش از سر هوا

ننگ آیدت ز زلزلة الارض من نبا — بر ما اداء و قال الانسان مالها

حق میکند اگر نه تاره درازه نیست — از بال لام لم یکن باقی خناس ها

خس طبع را چه بال زهی و چه معرفت — بی دیده را چه میل کشی و چه توتیا

خود ما در قضا ز وفا حامله نشد | ور شد ز مهر اش از شکم افکند هم قضا
از کوی ره زنان طبیعت برد قدم | و ز خوی رهروان طریقت طلب وفا
بر پنج فرض عمر بر افشان و آگه است | شش روزه آفرینش از این پنج با نوا
توسن دلی و رایضش تو قول لا اله | اعمی وشی و قایدت تو شرع مصطفی
با سایه رکاب محمد عنان در آر | ناظر قوا ز نال تو گردند اصفیا
آن بادتاشکن که بتعریف او گرفت | هم قاف و لام رونق و هم کاف و نون بها
آن مالک الرقاب دو گیتی و بر درش | در کهتری مشحشه آورده انبیا
هم موسی از صناعت او گشته مستطع | هم آدم از قناعت او بوده مجتبا
نطقش معلمی که کند عقل را ادب | خلقش مفرحی که دهد روح را شفا
دل گرسنه در آمده بر خوان کاینات | چون شبهتی بدید برون رفت ناشتا
مریم گشاده روزه عیسی به بست نطق | گو در سخن گشاده سر سفره سخا
برنامده سپیده صبح ازل از ابد | کور سیه سپید ابد بود میشوا
آدم از و بتبع خدمت سپید روی | شیطان از و بسیلی حرمان سیه قفا
ذاتش مراد عالم و او عالم کرم | شرعش مدار قبله و او قبله ثنا
از آسمان نجیب برون تاخت قدر او | هم عرش نطعش آمد و هم سدره متکا
پس آسمان بگوش خرد گفت سنگ نیست | کان قدر مصطفی است علی العرش استوا
آن شب که سدی کعبه خلوت نهاد او | این غول دار دیو را کرد زیر پا
آمد پی متابعتش کوه در پیش | رفت از پی متابعتش سنگ در هوا
بر داشت فر او دو گره و نهی خاک او | آمیخت با سموم اثیرش دم صبا

گردون بهر گشت مرید گرال او ⁂ پوشیده و بر ارادتش این نیلگون وطا

روحانیان مثلث عطر می بسوختند ⁂ وز عطرها ستدش عالم شده ملا

یا سید البشر زده خورشید بر نگین ⁂ یا احسن الصور زده ناهید بر نوا

از شیب تازیانهٔ او عرش را نهیب ⁂ ور شیههٔ تگاور او چرخ را صدا

لا تعجلوا اشارت کرده به مرسلین ⁂ لا تقنطوا اشارت داده به انبیا

روح القدس خریطه کش او دران طریق ⁂ روح الامین جنیبه بر او دران فضا

زو بازمانده غاشیه دارش بمیان راه ⁂ سلطان دهر گفت که ای خواجه تا کجا

بنوشته هفت چرخ و رسیده بمستقیم ⁂ بگذشته از مضائق و رفته بمنتها

ره رفته تا خط رقم اول از خطر ⁂ بی پرده تا سرادق اعلاش از علا

زان سوی عرش رفته هزاران هزار میل ⁂ خود گفت این انزل حق گفت ها هنا

سوی شهر رسیده و دیده بچشم سر ⁂ خلوت سرای قدس بیچون و بیچرا

گفته نود هزار اشارت بیک نفس ⁂ بشنوده صد هزار اجابت بیک دعا

دیده که نقدهای اولو العزم زده نیست ⁂ آموخته ز مکتب حق علم کیمیا

آورده روزنامهٔ دولت در آستین ⁂ مهرش نهاده سورهٔ والنجم اذا هوا

داده قرار هفت زمین را بباد گشت ⁂ کرده خبر چهار امین راز ما جرا

هر چار چار حد بنات سه پیب بر ⁂ هر چار یار چار عنصر ارواح اولیا

بی مهر چار یار درین پنج روز عمر ⁂ نتوان خلاص یافت ازین شش در فنا

ای فیض رحمت تو گنه شوی عاصیان ⁂ ریزی بریز بر دل خاقانی از صفا

یا نفس مطمئنه قرینه کن آنچنان ⁂ کآواز ارجعی دهدش هاتف رضا

به فضل تست تکیهٔ امید او ازانکه / پاشندهٔ عطائی و پوشندهٔ خطا
ای افضلی مشاطهٔ بکر سخن توئی / این شعر در محافل احرار کن ادا

ایضاً در نعت نبی صلی الله علیه و سلّم گوید

طفلی هنوز بستهٔ گهوارهٔ فنا / مرد آن زمان شوی که شوی از همه جدا
عهدی بکن که زلزلهٔ صور دررسد / شاه دل تو کرده بود کاخ را رها
جان از درون بفاقه و طبع از برون ببرگ / دیو از خورش به بخنیه و جمشید ناشتا
آن به که پیش هودج جانان کنی نثار / آن جان که وقت صدمهٔ هجران شود فنا
رخش ترا بر آخر سنگین روزگار / برگ گیا نه و خر تو عنبرین چرا
بر پردهٔ عدم زن زخمه بر ازانکه / برداشته ست بهر فرود اشت این نوا
در رکعت نخست گرت غفلتی برفت / اینجا بسجود سهو کن و در عدم قضا
گر جامهٔ حیات مطرا نگردد ست / آن دیگ در نماندت این سبحه از بها
از پیل کم نه که چو مرگش فرارسد / در حال استخوانش ببرزد بدان بها
از استخوان پیل ندیدی که چرب دست / هم پیل سازد از پی شطرنج و بادشا
امروز سکه ساز که ذوالدار ضرب تست / چون دل روانه شد نشود نقد نوروا
اکنون طلب دوا که مسیح تو بر زمین ست / کانگه که گرفت سوی فلک فوت شد دوا
بیمار به سواد دل اندر بنا ز عشق / مجروح به قبای گل از جنبش صبا
عشق آتشی ست کآتش دوزخ غذای اوست / پس عشق روزه دار تو و دوزخ هوا
در ایوان سرای جهان نیست جای دل / دیو از کجا و خلعت بیت الله از کجا

بنگر چه ناخلف پسری کز وجود تو — دار الخلافه پدرست این چنین سرا
در جست جوی حق شو و شبگیر کن از آنکه — ناجسته خاک ره بکف آید نه کیمیا
بر لا برای نفس چلیپا پرست از آنکه — عیسی پرست نفس و چلیپاست نقش لا
گر در سموم بادیهٔ لا تبه شوی — آرد نسیم کعبهٔ الا اللهت شفا
لا را ز لات لای ندانی بگوی زین — گر بی چراغ عقل روی راه انبیا
اول ز پیشگاه قدم عقل زاد و بس — آری که از یکی یکی آید بابتدا
عقل جهان طلب در آلودگی زند — عقل خدا پرست زند درگه صفا
گفت محمد از در تهمت نبوتست — آن گفت بیور اسپ که بد جای اژدها
با عقل پای کوب که پستش نه دوش — بر فقر دست کش که عروسیست خوش لقا
جانرا ز فقر باز خر از حادثات از آنکه — خوش نیست این غریب در این بی نوا
لندر جزیره‌ای و محیط است گرد تو — زین شوره موج محنت و زان سو شط بلا
از رمز درگه ز زمین چون جزیره است — گردون بگرد او چو محیط است در هوا
از کشت روزگار سلامت مجوی از آنکه — هرگز سراب پر نکند قربهٔ سقا
در قهر زمانه فتادی بدست خون — داما ل کعبتین که حریفیست پس دغا
فرسوده دان مزاج جهان را بنا خوشی — آلوده دان دهان شعبد نکند نا
اینجا مساز عیش که پس بینوا بود — در قحط سال کنعان دکان نانوا
زین غرقه گاه رو که نهنگیست بر گذر — زین سبزه جای خیز که زهر است در گیا
گیتی سیاه خانه شد از ظلمت وجود — گردون کبود جامه شد از ماتم وفا
از خشک سال حادثه در مصطفی گریز — کانک بفتح باب ضمان کرد مصطفا

درد تو این بس است که یا غیث الغیاث — کز فیض او بسنگ فسرده رسد نما

بودند تا نبود زنوش درین سرا — این چار ما در وسه مولید بی نوا

شاهنشه است احمد مرسل که ساخت حق — تاج ازل کلاهش و درع ابد قبا

آن قابل امانت در قالب بشر — وان عامل ارادت در عالم جزا

چون نوبت نبوت او در عرب زدند — از جودی و احد صلوات آمدش صدا

بر خوان آن جهان زده انگشت در نمک — نان خورده دست شسته ازین نمک ابا

آزاد کرده در او بود عقل داد — چون عقل هم شهنشه و هم پاسبان

او رحمت خداست جهانی خدای را — از رحمت خدای شود خاصه خدا

ای استهاز هستی ذات تو عارضه — خاقانی از عطای تو هست آیت ثنا

مرغی چنین که دانه و آبش ثنای تست — بینند کز نشیمن عالم گشد جفا

از عالم دو رنگ فراغت دهش چنانکه — دیگر ندارد این زن رعناش در عنا

از نکوهش حال خویش و مذمت نفس و حساد گوید

ضمان دار سلامت شد دل من — که دار عافیتش داد مسکن

امل چون صبح کاذب گشت کم عمر — چو صبح صادق دل گشت روشن

بوحدت رستم از غرق آب و آتش — برستم رسته گشت از چاه بیژن

شدستم زانده گیتی مسلم — چو گشتم زانده عزلت ممکن

نشاید بر دانده جز بانده — نشاید کوفت آهن جز بآهن

دلم آبستن خرسندی آمد — اگر شد باد گیتی سترون

چو حرص اسود چه روزه چه روزی | چو دیده رفت چه رز و چه رزن
از آتش طعمه خواهم داد دل را | چو دل خرسند شد کو خاک خوردن
ببین هر شامگاهی نسر طایر | بخوان همتم مرغ مسمّن
سلیمان دار مهر حسبی الله | مرا بر خاتم دل شد مبیّن
نه با یاران کمر بندم چو غنچه | نه بر خصمان سنان سازم چو سوسن
مرا یک گوشه تا هی بس بود جای | دهان مار چون سازم نشیمن
نخواهم جای طاق خیمهٔ دهر | دگر سازد طنابم طوق گردن
جهان انباشت گوش من بسیماب | بدان تا نشنوم نیرنگ از زن
مرا دل چون تنوره آتشین شد | از آن طوفان همی بارم بدامن
درین پیروزه طشت از خون چشمم | همه آفاق شد بیجاده معدن
اگر نه سرنگون بارستی این طشت | لبالب بودی از خون دل من
من اندر رنج و دونان بر سر گنج | مگس در گلشن و عنقا بگلخن
عجب تر سازم از هر باد طبعی | اگر چه مبدع فحلم درین فن
لگامم بر ذهن افگند ایام | که چون ایام بودم تیز توسن
زبان مار من یعنی سر کلک | کز و شد مهرهٔ حکمت معین
کشد چون مور بر گرد مه آن خیل | که خیل مور گرد مه رست دشمن
نه بینی جز مرا نظم محقق | نیابی جز مرا نثر مبرهن

نیارد جز درخت هند کافور
نزاید جز درخت مصر روغن

نه نظم من به بیت کس مزوّر
نه عقد من بدرّ کس مزیّن

نه پیش من دواوین است و دفتر
نه عیسی را عقاقیر است و هاون

ضمیر من امیر آب حیوان
زبان من شبان وادی ایمن

کبوترخانهٔ روحانیان را
نقطهای سر کلک من ارزن

سفال نو شود گردون چو بالد
عروس خاطرم را وقت زادن

برای قحط‌سال اهل معنی
همی بارم ز خاطر سلوی و منّ

اگر ناهید در عشرتگه چرخ
سراید شعر من در ساز ارغن

ببخشد مشتری دستار و جبّه
دهد مرّیخ حالی تیغ و جوشن

ازین نور ز هر غافل چند اعمی
وزین نطق‌اند منکر چند الکن

ازین مشتی سماعیلی ایام
وزین جوق سرائیلی برزن

همه قلب وجود و شوکه حصر
نعامی‌وار آتش‌خوار و رزمین

همه چون دیگ بی‌سر زاده و آل
کنون سر یافته یعنی نهمتن

چو موشیچه همه سر در هوا آتش
چو دوشیچه همه دم بر زمین زن

همه بی‌مغز و از بن یافته قدر
که از سوراخ قیمت یافت سوزن

حدیث کومیان تلقین گرفته
باسناد و بتفصیل و قال عن عن

عمود رخش را سازند قبله　　نهد وانگاه تهمت بر تهمتن
لقب شان در مصادر کرده مفعول　　دو استاد این تبرزان در وزن
فرنگ وار شان بگرفته از دیو　　که تبریا نیست تاتش خور خجبون
نداند طبع این حاشا ز حاشا　　نداند فهم آن بهمن ز بهمن
یکایک میوه و زد باغ طبعم　　ولیک از شاخ نخجتم میوه افگن
مراد در فارسی فحشی که گویند　　تبر کی چرخ شان گوید که پس سن
چو من لاحول کردم طاغیان را　　بگرد من کجا یارند گشتن
نه من دنبال شان دارم به پاسخ　　نه خنگ جسته جوید گیو و بهمن
ز تف آه من آن دید خواهند　　که از آتش نه بیند هیچ خرمن
که با پیل آن کند طیراً ابابیل　　که نکند هیچ عضبان و فلاخن
ثبت ربع آید ایشان را که نامم　　بگر در ربع مسکون یافت مسکن
عجب نی گر شب میلاد احمد　　نگونسار آید اصنام برهمن
تویی خاقانیا سیمرغ اشعار　　برین کرگس شعاران بال الحجن
دهان ابلهان وا رند بر دوز　　بروت روبهان دارند بر کن
برای آنکه خر از آن گه خر ز　　کنند از سبلت روباه درزن

چو شیر از پی صیدگاه شاران | لعاب طبع کرد اگر دمی تن
وفا اندک طلب زین دیو مردم | جفا بسیار کش زین سبز گلشن
بدرگاه رسول الله پناه ساز | که درگاه رسول اعلی و اعلن
مراد کاف و نون طاها و یاسین | که عین رحمتست از فضل ذوالمن
بدستش داد هفت ایوان اخضر | کلید هشت شادروان ادکن

ایضاً در شکایت حبس گوید

راحت از راه دل چنان برخاست | که دل اکنون ز بند جان برخاست
نفسی در میان میانجی بود | آن میانجی هم از میان برخاست
سایه مانده بود هم کم شد | وز همه عالمم نشان برخاست
چار دیوار خانه روزن شد | بام بنشست آستان برخاست
دل خاکی بدست خون افتاد | اشک خونی دیت ستان برخاست
آب شور از مژه چکید و ببست | زیر پایم نمک ستان برخاست
بر دل من کمان کشید فلک | لرزه تیرم ز استخوان برخاست
آه من دوش تیرباران کرد | ابر خونبار از آسمان برخاست
غصه بر سر دلم بنشست | که از این سر نخواهد آن برخاست
آمد آن مرغ نامه آور دوست | صبحگاهی کز آشیان برخاست

دید کز جای برنخاستمش — تیره بنشست و دل گران برخاست
اژدها خفته بود بر پایم — نتوانستم آن زمان برخاست
پای من زیر کوه آهن بود — کوه بر پای چون توان برخاست
پای خاقانی ار گشادستی — راند از سر جهان برخاست
مار ضحاک مانده بر پایم — وز مژه گنج شایگان برخاست
شورشش من چه ماهی از تابه — زین دو مار نهنگ سان برخاست
چون تنورم نگاه آه زدن — کاتشین مارم از دهان برخاست
در سیه خانه دل گشودی من — از سپیدی پاسبان برخاست
سگ دیوانه پاسبانم شد — خوابم از خشم سیل ران برخاست
سگ گزیده ز آب ترسد از آن — ترسم از آب دیدگان برخاست
هر شب از سرخ روی چون شفقم — گز سرشک آب ناودان برخاست
سا... آهن بخورد و در کفشم — سیل خونین بنادوان برخاست
ای تو زرم ... آب سر... — گز دمم باد مهرگان برخاست
بانگ آهن ز ناله من بگداخت — ز آهن آواز الامان برخاست
تا چه بازم در آهنین خلخال — چون جلاجل ز من فغان برخاست
تن چو تار قز و بر شمر وار — ناله زین تار ناتوان برخاست
رنگ زردم نشاند بر دیوار — نام کهگل به زعفران برخاست

خون دل زد بچرخ خنده اوج — که گل از راه کهکشان برخاست

بلبلم در مضیق هندستان — که امیدم ز گلستان برخاست

چند نالم که گلخن انسان — زین مغیلان ز بستان برخاست

جگر از سینه هم جگر خور دست — معده را ذوق آب و نان برخاست

جان شد آنجا چه خاک بیزد تن — کاب خورد و شش ز خاکدان برخاست

جامه گاه در آب سیل برد — شاید از درزی از دکان برخاست

چرخ گویی دکان قصابیست — که سر تیغ خون فشان برخاست

پرده زین سوتر از مه و آن سو — چه شب و خشکی درین میان برخاست

قسم هر کسی سبک فربه — قسم من لاغر و گران برخاست

هر سقط کرد نیست پهلو سای — زان ز دل طمع کردران برخاست

گر برفت آبروی ترس برفت — گله مرد و غم شبان برخاست

کاروان منقطع شد از در شهر — رصد از راه کاروان برخاست

اشتر اندر وحل ببرق سوخت — باج اشتر ز ترکمان برخاست

نیک عهدی گمان همی بردم — یار بد عهد شد گمان برخاست

دل خورده مرا غمان بزرگ — از بزرگان خورده دان برخاست

خواری من ز کینه توزی بخت — از عزیزان مهربان برخاست

ای برادر بلای یوسف نیز — از نفاق برادران برخاست

قوت روز من غمی است سال آورد | که نخواهد بسال الیان برخاست
اینت کشتی شگاف طوفانی | که از بن سبز بادبان برخاست
قضی الامر گفت طوفان | ببقای خدایگان برخاست
چیست غم چون بخواستاری من | خرد صاحب القران برخاست
بعد کشتن قصاص خاقانی | از در شاه شه نشان برخاست

ایضاً فی ذلک الوزن و المعنی

غصه بر هر دلی که کار کند | آب چشم آتشین نثار کند
هر که در طالعش فراق افتد | سایهٔ او از او کنار کند
روزگار من وفا کند هیهات | روزگار این بروزگار کند
این فلک کعبتین بی نقش است | همه بر دشمن قمار کند
پنج یک برگرفت باد فلک | که دو شش از دو یک شمار کند
چون به نیکیم شرمسار نکرد | بدی چند شرمسار کند
مرغ نیم گنگ و مور گرسنه چشم | کس چو من مرغ در حصار کند
جنگ مرغی چه لشکر انگیزد | صف موران چه کارزار کند
شور و غوغا شعار زنبور است | شور و غوغا که اختیار کند
بر دو پایم فلک چو آهن را | حلقه‌ها چون دهان مار کند

این

این دهنهای تنگ بی دندان — بر دو ساق سن آن شمار کنند
که بدندان بیدهان همه سال — اره با ساق میوه دار کنند
سگ دیوانه شد مگر آهن — که همه ساق را افگار کنند
آه خاقانی از فلک زانسو — رفت چندانکه چشم کار کنند
هرچه پنهام کردهٔ فلک ست — آه خاقانی آشکار کنند
کار از این و آن نگردد نیک — کارها نیک کردگار کنند
گرچه خصمان ز ریک بیشترند — همه را مرگ خاکسار کنند

در بیان خلل خویشتن و مذمت نفس و نکوهش حسّاد گوید

هر زمان زین سبز گلشن رخت بیرون میبرم — عالمی از عالم وحدت بکف می آورم
تخت و خاتم بی و کوس بی سبلی میزنم — طور و آتش بی و در اوج انا الله میپرم
هرچه نقش نفس می بینم بدریا میدهم — هرچه غسل عقل میبایم در آتش میبرم
گه بسجده منزل از سدره سریری میکنم — گه بنقد همت از شعری شعاری میبرم
دادهٔ نه چرخ را در خرج یکدم می نهم — زادهٔ شش روز را بر خوان یکشب میخورم
گرچه طبع از آبنوس روز و شب در خرگهم — ورچه دهر از لاجوردی آسمان کرد افسرم
از برون تابخانهٔ طبع یابی زهتم — وز برای بادگانهٔ چرخ بینی منظرم

ساختم آئینهٔ دل یافتم آب حیات ‌ ‌ گرچه باور نایدت هم خضر و هم اسکندرم

گر بپرم بر فلک شاید که میمون طائرم ‌ ‌ ور بحر بم بر جهان زیبد که والا گوهرم

باختم با پاکبازان عالمی خاکی بخاک ‌ ‌ وز پی آن عالم اینک در قمار دیگرم

بر دم از زاد گیتی یکید و داو اندر زخم ‌ ‌ گرچه از چار آخشیج و پنج حس بر ششدرم

هاتف همت عیسی آن معیّنگ آواز داد ‌ ‌ عشق با طغرای جاء الحق در اندازد درم

من چو طوطی و جهان در پیش من چون آئینه است ‌ ‌ لاجرم معذورم ار جز خویشتن می ننگرم

هر چه عقل اندر پس آئینه تلقین میکند ‌ ‌ من همان معنی بصورت در زبان آورم

پیش من جز اختر و بت نیست آزر و آزرو ‌ ‌ من خلیل آسا نه مرد بت نه مرد اخترم

بر زبان ان نعبد الاصنام اندم تاکنون ‌ ‌ دل بانی لا احب الآفلین شد رهبرم

در مقام عزلت در صف دیوان عهد ‌ ‌ راست گوئی رستم پیکار و عنقا پیکرم

قوت عرق عراق از باده نطق منست ‌ ‌ گرچه شیر بان دل شروانیان را انشترم

نقرکان افگندهٔ خلق ست من بر داشتم ‌ ‌ زان که این دکردهٔ بنام ست من نامی درم

در قلادهٔ سگ نژادان گرچه کمتر مهره ام ‌ ‌ در طویله شیر مردان قیمتی تر گوهرم

عالم از آوازهٔ خاقانی افزود لیک ‌ ‌ همت از اندازهٔ خاقانی آمد برترم

این تقاطر نقطهٔ دل رست و من زو آن دست ‌ ‌ گر نه من خود را در میدان مردان نشمرم

جاه را بردار کردم تا فلک گفت ای حکیم ‌ ‌ ناشب من باش اینک تیغ اینک منبرم

ایضاً فی المطلع الثانی گوید

من کیم باری که گویم ز آفرینش برترم — کافرم گر هست تاج آفرینش بر سرم

جسم بی اصلم طلسم خوان نوحی ناقص طعم — اسم بی ذاتم زیادم زان نه نقش آذرم

از صفت هم صفرم و هم منقلب هم آتشی — گوئی اول برج گردونم زمین دیگرم

لیس عندی من املاک بگوش عالم اندر گفت عقل — آن زمان کز روی فطرت ناف من دیدارم

نحس اجرام و وبال چرخ و قلب عالم — حشو ارکان و زوال دهر و دون کشورم

از علی نسبت کنند ار چه یهودی مذهبم — ور کنم دعوی من از اکافر بد گوهرم

بحر بی پایاب وارم پیش و میدانم که بار — در جزیره باز مانم ز اتنین پیل نگذرم

همچو موی عاریت اصلی ندارم از حیات — همچو کلغونه بقائی هم ندارد گوهرم

نی سگ اصحاب کهفم نی خر عیسی ولیک — هم سگ وحشی نهادم هم خر وحشت خورم

همدم هاروت و هم طبع زن بربط زنم — افعی ضحاکم و ریم آهن آهنگرم

شیر چرخ بر نیم نه آن شیر تکیه مینی صولتم — گاو زر منم نه آن گاو یکه بابی عنبرم

در دبستان نسوا الله کرده ام تعلیم کفر — گاو دلین حرفست لاموالی لهم به دفترم

قبلهٔ من خاک تیهاست آن اطهر ابن | سنگبارم کن که منهم کعبه کن هم کافرم
لاف دینداری زنم چون صبح آخر | کاندرین دعوی ز صبح اولین کاذب‌ترم
از درون سومار فعلم وز برون طاوس رنگ | قصه کوته کن که دیو راهزن را رهبرم
شبهت حوا نویسم تهمت هاجر نهم | چادر مریم ربایم پردهٔ زهرا درم
چون هما اندک خورد کم شهوتم خوانند خلق | چون خروس دانه‌چین زانی و شهوت‌پرورم
روز و شب آزاد دل از بند شند مصطفی | سال و مه بنهاده سر بر خط خط ساغرم
زاهدم اما به همین دین نه یحیی سیرتم | شاعرم اما لبید آیین نه حسان مخبرم
هم زحل رنگم چو آهن هم ز آتش حاملم | وز حریصی چون نعایم آهن و آتش خورم
گوشت زهرآلود دانایان خورم | تلخ‌تر باشم اگر شوئی به آب کوثرم
خویشتن دعوت‌گر روحانیان خوانم بسحر | کمترین دود افکن هر دوده‌ام گر بنگرم
شعر استادان فرو دزد اثر خامی دهم | سخت سخت آید خرد را نیک منکر منکرم
مهرهٔ خر آنکه بر گردن نه فند گر زن بود | هم به عقد عنبرین خوانم چه بی معنی خرم
گر زمردی دم زنم ای شیر مردان مشنوید | زانکه چون خرگوش گاهی ماده گاهی نرم
از سر ضعفم سلیم القلب اگر زورم دهند | ها انا الاعلی زنان فرش خدائی گسترم
پیل مستم مغزم از آهن بیاشوبند از آنکه | گر بیاسایم دمی هندوستان یاد آورم

[illegible]

خالیم چون قفل و یک چشمم چو زرفین لاجرم
مجلس ارباب همت را چو حلقه بر درم

هم درین عرقاب عزلت خوشترم کز عقل و روح
هم سبک چون بادبانم هم گران چون لنگرم

رد خاقانم بخاکم کن که قارون غمم
تنگ شروانم بآبم ده که فرعون شرم

نیستم خاقانی آن خلقانیم کان مرد گفت
وین چنین به چون بجمع ژنده پوشان اندرم

روشنان خاقانی تاریک خوانندم ولیک
صافیم خوان چون صفای صوفیان را چاکرم

ایضاً فی التعریض موعظة

هین کز جهان علامت انصاف شد نهان
ای دل کرانه کن ز میان خانهٔ جهان

بهر شمال عیش ز دوران مثال بیش
بهر مدار جسم ز زندان مدار جان

کان باز زانکه قلّهٔ عرش است جای او
در دو دهنگ خاک خطا باشد آشیان

ای خاکدان دیو تماشاگه دلت
طفلی تو تا ربیع تو دانند خاکدان

با درد دل دوا ز طبیب اجل مجوی
کاندر علاجش هست طباشیر استخوان

منفریب دل برنگ جهان کان نه تازگیست
گلگونه چگونه کند زال را جوان

آمیست بدگوار و زنخ بسته طاق پل
سقفیست زرنگار و ز مهتاب دیدبان

خورشید در سواد دل تو کجا رود
تا بر سر تو خیمهٔ خضراست سایبان

کی باشدت نجات ز صفرای روزگار — تا باشدت حیات ز خضرای آسمان
بس زورقا که بر سر غرقاب این محیط — سر زیر پر شد که تر نشد این سبز بادبان
از اختر و فلک چه بکف داری ای حکیم — گز مغ صفت نه حکمی آتش و دخان
مغ را که سرخ روی ز آتش دمید دست — فردااش نام چیست سیه روی آنجهان
طشت است این سپهر و زمین خایه در او — گر علم طشت و خایه ندانسته بدان
از حادثات در صف آن صوفیان آی — کز بود غم کنند ز نابود شادمان
زیشان شنو دقیقهٔ فقر از برای آنکه — تصحیف را مصنف بهتر کند بیان
جز فقر هر چه هست همه نقش فانی است — اندر نگین فقر طلب نقش جاودان
در دل تو هست دو قله ز جاه و آب — فقرت هنوز نیست دو قله بامتحان
فقر سیاه پوش چو دندان فرو برد — جاه سپید کار کند خاک در دهان
چون غر غرل هست غم زر و زر مخور — چون فر فقر هست دم مال و مل مران
با تاج خسروی چه جنبی از گیا کلاه — با ساز باربد چه کنی نیشهٔ شبان
کس نیست در جهان که بگو نه آدمی است — گر هست گو بیا شجره بر جهان بخوان
هر جا که محرمیست خسی هم حریف اوست — آری ز گوشت گاو بود بار زعفران

بار ز زنست مضغهٔ کافور هم نشین | با خرج استر است زر پاک همقران
تا پخته نیست مردم شیطان و وحشی است | وان دم که پخته گردد سلطان ازو جهان
چو تا که هست خام غذای خرست و بس | چون پخته گشت شربت عیسی تو ان
خاقانیا ز جیب تجرد برآر سر | عز روزگار دامن همت فرو فشان
منشور فقر در سر دستار بست رو | سنگی بتاج تاش و طغرای شه طغان
آن نکته یاد کن که در آن قطعه گفته | کاتش دهم بروح طبیعی بجای نان
امروز کدخدای قناعت توی بشهر | تو صدر دار دین دگران قیف آستان
اهل عراق عرقند از حدیث تو | شروان بنام تست شرف آن چنان
شعرت درین دیار وحش خوشتر ست ازانکه | گشت از میان پشک برآید بهوستان
ای پای بست ماندره و اماندهٔ پدر | بابوالدیه ترا دیده و دودمان
همچون زمین زمن چه نشینی زنجاب جنب | هل تا شود خراب جهانی بیک زمان
چون کوزهٔ فقاعی ز افسردگان عصب | در سینه جوش حسرت در حلق ریسمان
قومی سطو قند بمعنی چو حرف قوم | مولع بنقش سیم و فرور چو قلب کان
چون گربه با خیانت و چون موش نقب زن | چون عنکبوت جوله و چون خرمگس عوان
دین ورند ریاست گرده بدین دری | کیش مغان و دعوت خورده بدامغان

دین ور نام شهریست که در و مردم دنیا دار و صالح اند — دامغان شهریست در حد طبرستان زمین که در و مردم

سرشان هین ز حلق تشنگی چو مصطفی — کافگند زیر پای ابوجهل طیلسان

یارب دل شکستهٔ خاقانی آن تست — در دولتش بفیض الهی فرونشان

اینجا اگر قبول ندارد ز آن اینجا — آنجاش کن قبول تعلی ز غسم این و آن

فی العزلة و الحکمة و الفقر گوید

قلم بخت من شکسته سرست — موی در سر لطالع هنرست

بخت نیک آرزو رسان و لست — که قلم نقش بند هر صورست

نقش امید چون تو ابله بست — قلمی کز دلم شکسته ترست

دیده دارد سپید بخت سیاه — این سپید آفت سیاه سرست

بخت را در گلیم بایستی — این سپیدی که چشم در بصرست

جسم زاغست بر سیاهی بال — گر سپیدی بچشم زاغ درست

کوه را از چه سود در کمرش — که نه از زر در کمرست

تن چو ناخن شد استخوانم از آنکه — بخت را ناخنه بچشم درست

استخوان پیش کش کنم غم را — زانکه غم میهمان سگ جگرست

روز و انش نوال یافت که — بمن است فعل گر نگرست

پس به پیشین ندیده خورشید — که چه کرد سر نمود و گر نظرست

چون صفیرش زنی گرت نگرد — اسپ کور نظر بر آبخورست

خوش نفس میزنم گرم نگرد — چرخ کز شیر کام من سیرست

یا مگر راست میکند گره من — که مرا از گره هنوز اثرست

ترک ازان کژ نشانه کند زه تیر | تا شود راست کآلت ظفرست
همه روز اعورست چرخ ولیک | احول است آن زمان که کینه ورست
هر کرا آرزوی راست بخت کژست | بار کژ بین که بر رخ سپرست
بس بنالد کیانئی که کژست | پس نبرد کبوتری که ترست
زهر صیاد روز و شب دو شکست | بر چرخ باز کبود تیز پرست
همه عالم شکارگه بینی | که دو سگ زیر باز بر زبرست
عقل سگ جان هوا گرفت چو باز | کین سگ و باز چون شکارگرست
من چو کبک آب زهره ریخته زانکه | صید باز و سگی که بوی برست
نیک بدحال سخت سست دلم | جان و دل بردو و یک به خطرست
عافیت آرزو کنم هیهات | این تمناست یافتن دگرست
آرزو را ذخیره امید است | وصل امید عمر جانورست
آرزو چون نشاند شاخ طمع | طلبش بیخ و یافت برگ و برست
طمع آسان ولی طلب صعب است | صعب یافت از طلب بترست
آرزوی که از جهان خواهم | بدهد زانکه مست و بیخبرست
لیک آن داده را بهشیاری | واستاند که نیک بدگهرست
در دبستان روزگار مرا | روز و شب لوح آرزو ببرست
هیچ طبعی درین دبستان نیست | که ورا سورهٔ وفا زبرست

چون کند آیت وفا فرموش | کاخر اوفوا بالعهدی از سورست

خاطرم بکر و عهد نامردست | زن و نامرد بکر کم خطرست

نالش بکر خاطرم ز قضاست | کا شهربانو از عمرست

سایهٔ من خبر ندارد از آنکه | آه من چرخ سوز و کوه درست

جوش دریا دریده زهرهٔ کوه | گوش ماهی نه نشنود که کرست

قرٌ یا مرٌ من حساب العسر | چون به پنجه رسد حساب مرست

ناودان مژه ز بام دماغ | قطره ریزست آرز و خضرست

سبب آبروی آب مژه | صیقل تیغ کوه تیغ خورست

نکنم زر طلب که طالب زر | همچو زر زشتکار بی سپرست

عاقبت هر که سر فراخت ز زر | سرنگون همچو سکه زخم خورست

روی عقل از هوای زر همه را | آبله خورده همچو روی زرست

از شمار نفس ز فذلک عمر | همه غم ست از چه غم نفس شمرست

غم هم از عالم ست و در عالم | می نگنجد که بس قوی حشرست

عالم از جور مایه زای غمست | تیز از همه ماده شرست

چون شرر شد قوی همه عالم | طعمه سازد چه حاجت تبرست

لهو یک جزو و غم هزار ورق | غصه مجموع و قصه مختصرست

قابل غم منم که گل همه تن | رگ خونست و خار نیشترست

غم ز دل زاد و خورد خون دلم — خون مادر غذاء بچه است
آتشی کز دل شجر زاید — طعمهٔ او هزار بن شجرست
چرخ نارنج گون چو بازیچه — در کف هفت طفل جان شکرست
بدو خیط ملون شب و روز — در کشاکش بسان باد فرست
شب که ترکان چرخ کوچ کنند — کاروان حیات بر خطرست
خیل ترکان کنند بر سر کوچ — غارت کاروان که بر گذرست
خواجه چون دید دردمند دلم — گفت کین دردناکی از چه برست
هان چه جای چه می خوری گفتم — میخورم خون خود که ماحضرست
چه خورش کو خورش کدام خورش — دست خون مانده را چه جای جگرست
گفتمش آخر چه آرزو داری — آرزو زهر و غم که کاسه گرست
نیم جنسی و یک دلی خواهم — آرزوم از جهان همین قدرست
از دو یک دم که در جهان یابم — ناگزیرست وز جهان گذرست
نگذرد دیگ تا به راز جگر — نگذرد ز آتشی که در جگرست
بمقامی رسیده ام که مرا — خار و حنظل بجای گل شکرست
کو سر تیغ کارزوی سرست — انس وحشی بسبزه و شجرست
بر سر تیغ به سری که ترست — خرج قصاب به بزی که نرست

ابله از چشم زخم کم رنج ست / آنکه از درد چشم کم ضررست

جاهل آسوده فاضل اندر رنج / فضل مجهول و جهل معتبرست

سفله مستغنی و سخی محتاج / این تغابن ز بخشش قدرست

همه جور زمانه بر فضلاست / بوالفضول از زمانه بر استرست

سوس را با پلاس کینی نیست / کین او با پرند و شوشترست

حال مقلوب شد که بر تن دهر / گوزه کرپاس و دیبه آسترست

عالم از علم مشتق ست ولیک / جهل عالم بعالمی سمرست

معنی از اشتقاق دور افتند / گر صلف کبر وز اصف از کبرست

قوت مرغ جان ببال دلست / قیمت شاخ گز ز زال زرست

دل پاکان شکسته فلک ست / زال دستان فکنده پدرست

جان دانا عجب بزرگ دلست / تن ابلیس بس بلند برست

در گلستان عمر و رسته عهد / پس گل خار و بعد نفع ضررست

از پس هر بهاری شومیست / از پس هر محرّمی صفرست
فقر کن نصب عینِ عیش خسان / رفع فقر مکن نه وقت جرست
سال کو خرمن جوانی دید / سوخت هر خوشه که زیب و فرست
دهر کرخوان زندگانی ساخت / خورد هر چاشنی که کامگرست
درزی صدرهٔ مسیح برید / علمش برد و گفت گوش خرست
کشت امید چون نرویاند / گریه گو فتح باب مطرست
وقت تب چون به نی نبرد تب / شیر کز نیستانش مستقرست
دفع عین الکمال چون نکند / رنگ نیلی که بر رخ قمرست
دی همی گفتم آه کز ره چشم / دل من نیم کشتهٔ عبرست
مرگ یاران شنیدم از ره گوش / دلم امروز کشتهٔ فکرست
هر که از راه گوش کشته شود / ز اندرون پوست خون او هدرست
آری آری سهم از ره گوش ست / کشتن قندزی که در خزرست
نقطهٔ خون شد از سفر دل من / خود سفر هم نقطهٔ سقرست
تا بغربت فتاده ام همه سال / نه همه غیبت و سه حضرست
نی نی از بخت شکرها دارم / چند گوئی که شو که بی همه‌ست
صورت بخت من طویل الذیل / در وفا چون قصیر یا قصرست
بخت ملاح کشتی طربست / بخت فلاح کشتهٔ بطرست

چشم بد دور بر در بختم | چرخ حلقه بگوش هم چو درست
بخت مرغ نشیمن امل ست | روز طفل مشیمهٔ عدم ست
هم ز بخت ست گر مقالت من | همه عالم غرائب غم ست
استراحت بخت با نعم ست | استطاعت تاب یا مدد ست
نحنهٔ من یا دگر د شروان به | که مباهات خور بباخته ست
لیک تبریز به اقامت را | که صدف قطب را بهین مقر ست
هم به مولد قرار نتوان یافت | که صدف حبس خانهٔ دُر ست
گرچه تبریز شهره تر شهری ست | لیک شروان شریف تر بقعه ست
خاک شروان مگو که آن شر ست | کاهل شروان بخیر مشتهر ست
هم شرف وان نویسمش لیکن | حرف علت از آن میان بدر ست
عیب شروان مکن که خاقانی | هست از آن شهر کابتداش شر ست
عیب شهری چرا کنی بد و حرف | کاول شرع و آخر بشر ست
جرم خورشید را چه جرم بدانکه | شرق و غرب ابتداش شر و غر ست
گرچه اول غم ست حرف عرب | مرد نامی غریب بحر و بر ست

چه کنی نقص مشک کاشعر است | که شعر آخر حروف کاشعر است
گرچه بست اول بدخشان بد | نه بدخشش نکوترین گهرست
نه تب اول حروف تبریزست | لیک صحت رسان هر نفرست
دیدی آن جانور که زاید مشک | نافش آهو و او همه هنرست

در مدح شاه و بانوی عصمت پناه میگوید

حضرت ستر معلا دیده‌ام | ذات سیمرغ آشکارا دیده‌ام
قاف تا قافم تفاخر میرسد | گر حجاب قاف عنقا دیده‌ام
در صدف قطبیت در جوف آفتاب | حضرت کز پرده پیدا دیده‌ام
در مدینهٔ قدس مریم بانیم | در حظیرهٔ انس حوا دیده‌ام
حضرت بلقیس بانوی سبا | بر سر عرش معلا دیده‌ام
چشم زرقا را کشید کحل غیب | هم بنور غیب بینا دیده‌ام
اینت بلقیسی که بر درگاه او | هدهد دین را تولا دیده‌ام
اینت زرقای که چشم خضر او | محرم کحل مسیحا دیده‌ام
من کیم خواه از یمن خواه از عرب | کین چنین بلقیس و زرقا دیده‌ام
قیصر از روم و نجاشی از حبش | بر درش هر روز لالا دیده‌ام
روز جوهر نام و شب عنبر لقب | پیش صفش خادم آسا دیده‌ام
جوهر و عنبر سپید ست و سیاه | هر دو را محکوم دریا دیده‌ام
آب و خاک و دست پایش را از قدر | نشرهٔ رضوان و حورا دیده‌ام

پیشگاه حضرتش را پیشکار — از بنات النعش و صغرا دیده‌ام
آن سه خواهر این دو دختر پنج وقت — در پرستاری بیکجا دیده‌ام
هفت خاتون آدرین خرگاه سبز — دایه این درگاه والا دیده‌ام
بر درش بسته میان خرگاه‌وار — شاه این خرگاه مینا دیده‌ام
بر لب بحر و کفش خورشیدوار — قربهٔ زرین و سقا دیده‌ام
در کف بخت بلندش ز اختران — هفت دستنبوی زیبا دیده‌ام
میوهٔ شاخ فریبرز ملک — سر بباغ ملک آبا دیده‌ام
گوهر کان فریدونی شنید — بر فراز تاج دارا دیده‌ام
عصمة الدین صفوة الاسلام را — افتخار دین و دنیا دیده‌ام
بارگاه عصمة الدین روز بار — خسروان را جای ملجا دیده‌ام
مصر و بغداد است شروان تا درو — هم زبیده هم زلیخا دیده‌ام
از سر زهد و صفا در شخص او — هم خدیجه هم حمیرا دیده‌ام
آن خدیجه همتی کز نسبتش — بانوان را قدر زهرا دیده‌ام
آستان حضرتش را از شرف — صخرهٔ محراب اقصی دیده‌ام
رابعه زهدی که پیشش پنج وقت — هفت مردان را محاذا دیده‌ام
خوان آگاه دلش را از صفا — خانگاه از چرخ اعلا دیده‌ام

بر دل مومن و جان مومنش	مهر و مهر دین مهیا دیده ام
اسپه توفیق و ساره سپر تست	ساره را سیاره سیما دیده ام
چشم در دیدم ز نور خضرتش	تا نه پنداری که عمدا دیده ام
موسی ام کانی انا الله یافتم	نور پاک طور سینا دیده ام
هر که در من دیده چشمش خیره ماند	زانکه من نور تجلی دیده ام
خضرتش را هم بنور خضرتش	بر چهارم چرخ خضرا دیده ام
نور عرش حق تعالی را بچشم	من بفضل حق تعالی دیده ام
کعبه هست ایوان خسرو کاندرو	ستر عالی را هویدا دیده ام
کعبه را باشد کبوتر در حرم	در حرم شهباز بیضا دیده ام
هر زمان این شاهباز ملک را	ساعد اقبال والا دیده ام
گر کند شهباز مرغان اشکار	من شکارش جان دانا دیده ام
دوش دیدار منوچهر ملک	ق	زنده در خواب آشکارا دیده ام
چند بارش دیده ام در خواب لیک	طلعتش این بار زیبا دیده ام
هم برین ایوان نو بر تخت خویش	تاجدار و مجلس آرا دیده ام
لوح پیشانیش را از خط نور	چون ستاره صبح رخشا دیده ام
اندر ایوانش روان یک چشمه آب	با درخت سبز برنا دیده ام
چشمه پنهان در حجاب و بر درخت	دست دولت شاخ پیرا دیده ام
یکجهان دل زین درخت و چشمه سار	جمله را عیش مهنا دیده ام
گفتم ای شاه آن درخت و چشمه چیست	کین دو را نور موفا دیده ام

گفت نشناسی درخت و چشمه را ... کز کرم شان بر تو نعما دیده ام
چشمهٔ بانو و درخت است اخستان ... هر دو با هم سعد و اسما دیده ام
اصلها ثابت صفات آن درخت ... فرعها فوق الثریا دیده ام
گفت شادم کز درخت و چشمه سار ... دیده را جای تماشا دیده ام
شکر کز بانو و فرزند اخستان ... چهرهٔ ملکت مطرا دیده ام
نیز چون همشیره با شروان رسید ... کار شروان دست بالا دیده ام
آسمان ستر است تا ره همتا ... هر ترا قیدافه همتا دیده ام
کعبه را مانند در عالیست و من ... محرم این کعبه ام تا دیده ام
گرچه اخبار زنان تاجدار ... خوانده ام همچون کتبها دیده ام
از فرنگیس و کتایون همای ... باستان نام و دارا دیده ام
از صفا وصف زبیده خوانده ام ... وز کفایت رای زبا دیده ام
کافرم گر چون تو در اسلام و عفت ... هیچ با تو خوانده ام یا دیده ام
گر ببوی طمع گفتم مدح تو ... کعبه را دیر چلیپا دیده ام
مدح تو حق است و حق زیبا دلت ... قاب قوسین او ادنی دیده ام
پیشت آرم کعبه حق را شفیع ... کاشانش خاک بطحا دیده ام

پیشت آرم نظم قرآن را شفیع | کز همه عیبش مبرا دیده ام
پیشت آرم نام یزدان را شفیع | کش عطا بخش و توانا دیده ام
پیشت آرم مصطفی آن را شفیع | کاسم او یاسین طاها دیده ام
پیشت آرم چار یارش را شفیع | کز هدی شان عز و الا دیده ام
پیشت آرم هفت مرد از اشفیع | کز دو عالم شان تبرا دیده ام
پیشت آرم جان فریدون را شفیع | کز جهاندارش طغرا دیده ام
پیشت آرم جان فخرالدین شفیع | کز شرف کسری بشیش مولا دیده ام
کز پی حج رخصتم خواهی ز شاه | کین سفر دل را تمنا دیده ام
دل درین سوداست یک لفظ ترا | چون مفرح دفع سودا دیده ام
دولتت جاوید باد کز جلال | جاه تو جانسوز اعدا دیده ام
تا ابد بادت بقا کاعدات را | بستر مرگ بقا جا دیده ام
بهترین تو روزی درگاه تو | تحفه این ابیات غرا دیده ام

روشن ۲۴۲

ایضاً در مدح شاه اخستان

دل روی مراد از آن ندیدست | کز اهل دلی نشان ندیدست
دل هر دو جهان سه باره پیمود | یک اهل درین میان ندیدست
در شیب و فراز این دو منزل | یک پیک فراوان ندیدست
چرخ آمد کعبتین شش نقش | کس نقش وفا از آن ندیدست
از منقطعان راه امید | یک تن ز صد امان ندیدست

جنسی که من از جهان ندیدم ‌ ‌ ‌ بیش از همه هم جهان ندیدست

روز آمد و روز شد جهان را ‌ ‌ ‌ کس یک پی کاروان ندیدست

تا پشت وفا زمانه بشکست ‌ ‌ ‌ کس راستی از زمان ندیدست

از پشت شکسته وفا به ‌ ‌ ‌ بازوی فلک کمان ندیدست

خاقانی سود مایه عمر ‌ ‌ ‌ الا ز زبان زبان ندیدست

آویختگی سر تر از و ‌ ‌ ‌ الا ز سر زبان ندیدست

عالم ز همه ملوک عالم ‌ ‌ ‌ جنبش ملک اخستان ندیدست

خاقان کبیر کز جلالت ‌ ‌ ‌ آن دیده که خضر جان ندیدست

شروان شه آفتاب دولت ‌ ‌ ‌ کو را دوم آسمان ندیدست

جمشید کیان که دین خدا را ‌ ‌ ‌ روئین تن هفت خوان ندیدست

کو در ملک اخستان نگر آنکه ‌ ‌ ‌ کیخسرو باستان ندیدست

کو رایت بو المظفر بین ‌ ‌ ‌ آن کاختر کاویان ندیدست

گویند که مرز تور و ایران ‌ ‌ ‌ چون رستم پهلوان ندیدست

آن کیست که در صف غلامانش ‌ ‌ ‌ صد رستم سیستان ندیدست

بر نیزه او سماک رامح ‌ ‌ ‌ کمتر ز زحل سنان ندیدست

جز بانو و شاه کوه و دریا ‌ ‌ ‌ کس در یک دودمان ندیدست

دو ابر و دو آفتاب دو بحر ‌ ‌ ‌ کس جز کف هر دو آن ندیدست

دو روح و دو نور کس جز ایشان ‌ ‌ ‌ بر یک سر خوان و مان ندیدست

گیتی افق سپهر عصمت ‌ ‌ ‌ جز حضرت بانوان ندیدست

جمشید ملک نظیر بلقیس — جز بانو و کامران ندیدست
قیدافه مملکت که دهرش — جز رابعه کیسان ندیدست
او رابعه بنات نعش است — خود رابعه کس چنان ندیدست
جز نه زن شنیده بده نوع — کس مثل بصد قران ندیدست
روح القدس آن صفا کز و دید — از مریم پاک جان ندیدست
بر پردهٔ مریم و دم چرخ — جز قیصر پاسبان ندیدست
جز قصر جلالتش بصد دور — خورشید یک آستان ندیدست
یک خوان شرف نساخت ایام — سیمرغش مورخان ندیدست
برخوان کفش طفیل امید — جز رضوان میزبان ندیدست
در مجلس خوانش چاشنی گیر — جز جنت نقل دان ندیدست
هرسو که همای بخت پرید — الا درش آشیان ندیدست
تا نحل گرفت بوی عدلش — کس در رطب استخوان ندیدست
بیند قلمش نگاه توقیع — هر کانش درفشان ندیدست
تا نامهٔ مهد و دولت او — کس شروان خیروان ندیدست
ملاح خرد بکشتی وهم — در بحر دلش گران ندیدست
در جنب سخاش بحر و کان را — کس قوت امتحان ندیدست
زین پس کفش آفتاب بخشد — کاندر خور بخشش کان ندیدست
کس پی کف صفوة الدین — در چشم کرم روان ندیدست
در پردهٔ نهان چو راز غیبست — غیب از دل کس نهان ندیدست

ذات ملک ست جنت عدن / کس جنت بی گمان ندیدست
شاه ادریس ست خود جز ادریس / از مردان کس جنان ندیدست
بر نه فلک او ستارهٔ قطب / کس قطب سبک عنان ندیدست
با قطب جز این دو قرة العین / کس مرقد فرقدان ندیدست
چون کعبه مجاور حجاب ست / آن کعبه که کس عیان ندیدست
بر روم و حبش که روز و شب راست / جز داغ ادب نشان ندیدست
این روس و حبش دو خادمش دان / کین چهرهٔ این و آن ندیدست
این بانو و خاندان جمشید / جم زین خاندان ندیدست
ای سارهٔ صفات آسیه زهد / کس چون تو زبیده سان ندیدست
هر کس که ثنات بر زبان راند / جز کوثر در دهان ندیدست
بر آتش هر که مدح تو خواند / جز طوبی و ضیمران ندیدست
خاک در تو هر آنکه بوسید / جز گوهر رایگان ندیدست
چون تو ملکی نبود و چون من / کس شاعر مدح خوان ندیدست
من دانم و داستان مدحت / کس زین به داستان ندیدست
این دیده ضمیرم از ثنایت / کز نیستان بوستان ندیدست
وان بینه بزمت از زبانم / کز بلبل گلستان ندیدست
ذکر تو بباغ خاطر من / شاخیست که مهرگان ندیدست
وین مدحت تازه بر در تو / شکلیست که پرنیان ندیدست
کمتر زرکان شعر برخاست / چون بازاری در آن ندیدست

علاج دکان گذاشت ایرا	جز آتش درد کان ندیدست
بانوی جهان نپرسدش حال	کو حال دل نوان ندیدست
از هیچکس بهیچ دورش	تسکین شغارسان ندیدست
از هر که علاج خواست الا	درد دل ناتوان ندیدست
قرب دو سه سال هست کز شاه	یک حرمت و نیم نان ندیدست
اقطاع و برات رفت و از کس	یک پرسش غم نشان ندیدست
شاه هست گران سرا چه رنجد	زین بندهٔ جان گران ندیدست
گفتست که ترک خدمت اکنون	کانعام خدایگان ندیدست
دستوری خواهد از خداوند	کز درگه شه مکان ندیدست
زنهاری تست وز تو بهتر	یک داور مهربان ندیدست
خواهد ز تو استعانت ایرا	بهتر ز تو مستعان ندیدست
دادش بده و فغانش بشنو	کاندوخته جز فغان ندیدست
این شعر و دعاء از زبانم	سحرست کس این بیان ندیدست
مرغ دو زبان چو کلک کس را	بر گلبن ده بنان ندیدست
بر نطق سوارم و عطارد	این مرکب زیر ران ندیدست
باغی است بقای بانوی عصر	کز باد فنا خزان ندیدست
بر لوح نوشته نامش ایام	جز بانوی انس و جان ندیدست
جاوید نیاده کز درش ملک	جز دولت جاودان ندیدست
صد عید چنین ضمان کند عمر	دولت به ازین ضمان ندیدست

ایضاً در وصف بانوی سلطان

ای پردهٔ معظم بانوی روزگار — وی پیش آفتاب کرم ابر سایه‌دار

صحن ارم تراست در او روح را نشست — صحن حرم تراو درو کعبه را قرار

هر سال اگر خواص خلیفه برید خاص — از بهر کعبه پردهٔ رنگین سبزکار

آن پرده که از در سلطان انجم است — آویختند بر در این کعبه آشکار

همچون فلک معلقی استاده در دو قطب — قطب تو میخ پنج زمین گشت کوهسار

گویی برغم خان فلک دست کاف و نون — گردونی از دو قطب در آویخت استوار

گر آسمان حجاب بهشت است پیش خلق — تو آسمانی و حرم شه بهشت وار

در صفهٔ تو دختر قیصر بساط بوس — در پیشگاه تو زن فغفور پیشکار

داری سپهر هفتم و جبریل معتکف — داری بهشت هشتم و ادریس میربار

میخواهد آسمان که رسد بر زمینش سر — تا برچند دیده ز دامان تو غبار

گویی ز رشتهٔ زرین آفتاب — نساج کارگاه فلک بافته پود و تار

گر نیست پود و تار تو از پر جبرئیل — سایت چرا گرفت سموات در کنار

هر گه باد بر تو زند گوییم ای عجب — قلزم بجنبش آید چو دیده همی گذار

میدان سرفرازی رضوان بخط تو — جنات عدن گرد بر اطراف تو نگار

میدان چارسوی تو روحانی آتش است — کو باز چار نو شده هم اسب هم سوار

در تو نپرد سهم به پر و هم جبرئیل — هم عاجز است وهم به پرش مقصد [illegible]
در سایهٔ چه بانوی شرق گرفت جای — دریاست در جزیره و سیمرغ در حصار
بانوی تست رابعهٔ دختران نعش — وز رابعه به قدر فزون‌تر هزار بار
ای چاوش سپیده تو هم خادم سیاه — خورشید روم پرور و ماه حبش نگار
ای کرده پاسبانی تو عیسی آرزو — وی کرده پرده‌داری تو مریم اختیار
تو میستان شیر سیاهی درین حرم — تو آشیان باز سپیدی درین دیار
شیر سیاه معرکه خاقان کامران — باز سپید مملکه بانوی کامکار
بانو کند شکار ملوک ارچه مرد نیست — آری که باز ماده به آید گه شکار
شاهان چه مرد و چه زن در کار مملکت — شیران چه نر چه ماده به هنگام کارزار
در خاک خفته‌اند کیان گر نه مرد و زن — گردندی از پرستش تو ملک را شعار
بودی به درگه تو سیاوش چاوش و — بودی بحضرت تو فرنگیس پرده‌دار
گردد زمین شام سلیمان دیو بند — بلقیس را ز شهر سبا کرد خواستگار
هم شاه ما ز قدر سلیمان عالم است — هم بانوان ز مرتبه بلقیس روزگار
خط حساب است خط دربند تا حد شام — بیت المقدس است شماخی ز اقتدار
قیدافه خوانده‌ام که زنی بود پادشاه — اسکندر آمدش برسولی سخن گذار
اسکندر است دولت قیدافه بانوان — نی نی کز این قیاس شود طبع شرمسار
کاکنون به بندگی و پرستاری درش — قیدافه خرمی کند اسکندر افتخار
ز اقبال صفوة الدین بانوی شرق و غرب — در شرق و غرب گشت شب و روز سازگار
عادت بود که هدیهٔ نوروز آید و زر — آزادگان سنجه ست بانوی شهریار

نوروز چون نشست تهیدست همچنین | جان تهی کنند بدر بانوان نثار
طبع مراست جان تهی تحفه بحر | نوروز راست جان تهی باد نوبهار
اکنون که باد و باغ زناشوهری کنند | از لطفها رباد شو و باغ باردار
از دست گشت صلب ملک سایه ریز | آرد دو بخت تازه و بهار حیات بار
نه ماهه ره بریده مه نو بره درست | کامد چو ماه چارده مصباح هفت چار
خواهی نهیش نام منوچهر نام جوی | خواهی کنیش نام فریبی زنامدار
آن از عروس فلک اندر کمان تیر | وز نه زن رسول بده نوع یادگار
خاقانی است بر در تو زینهار جوی | ای بانوان مملکت شرق زینهار
در زینهار بخت نگهدار است حق | زنهار زینهاری خود در نگاهدار
تا مهر و مه شوند دو شبه یار یکدگر | وانگه جدا شوند به تقدیر کردگار
بر چرخ ملک بانوی شاه اند مهر و ماه | این مهر و ماه را ملک العرش باد یار

هم درین معنی و مهد این زن میگوید

این پرده کاسمان جلال آستان اوست | ابریست کافتاب شرف در عنان اوست
این ابر بین که معتکف اوست آفتاب | وین آفتاب کابر کرم سایبان اوست
این پرده گر نه صحن بهشت است پس چرا | رضوان مجاور حرم روضه سان اوست
وین پرده گر نه بحر محیط است پس چرا | اصداف ملک را گهر اندر نهان اوست
وین پرده گر نه چرخ محیط است پس چرا | ارواح قدس را قدم اندر نهان اوست
وین پرده گر نه عرش رفیع است پس چرا | سعد و سعود را شرف اندر قران اوست

وین پرده گرنه کعبهٔ صخره است پس چرا | لبهای عرشیان همه بوسه ستان اوست
بر جبین موسوی کف و کیوان طور حلم | هارون آستانه و گردون مکان اوست
خورشید کرده میل زمین بوس او از آنکه | سایش هزار میل هزار آسمان اوست
خط امان به دانش و لبهای خسروان | العبد بر نبشته به خط امان اوست
در صف سجده از قد و پیشانی ملوک | نون و القلم رقم زده بر آستان اوست
خاک درش ز چشم و لب پیرزادگان | لاله ستان جنت و عنبرستان اوست
ناهید زخمه زن که چو بک زن بسیط | چابک زن خراجی چوبک زنان اوست
خورشید روم پرور ماه حبش نگار | سایه نشین ساحت طوبی نشان اوست
تا روز و شب دو خادم رومی و زنگی است | هر یک به صدق عنبر جان میان اوست
شاگرد خادمان در اوست روزگار | کاستاد بحر دست جواهر فشان اوست
شروان به فر شاه ز بغداد در گذشت | تا شاهزادهٔ صفوت دین پهلوان اوست
بانوی شرق و غرب که چون خوان نهد بزرگ | عنقا مگس مثال طفیلی خوان اوست
هست او به زهد زلیخا بملک از آنکه | تسلیم مصر و قاهره بر فرمان اوست
پرده سپید دولت خاقان سکندر است | اسکندر دوم که دوم سد از آن اوست
باز سپید دولت و شیر سیاه ملک | کین پرده هم نشیمن و هم نیستان اوست
بلقیس بانوان و سلیمان شه اخستان | کز عدل و دین مبشر و مهدی زمان اوست
جمشید پیل تن که خورشید پیل کف | کافلاک تنگ مرکب و انجم توان اوست

در رزم یار او و رخ ماه و مهر و دوله — تا نه سپهر و هشت جنان هفت خوان او است

زان تیغ کو به نقش نهنگست از ربس — منقار کرکسان فلک میهمان او است

گرچه نجاد دانش سلاطین شرف کنند — زین بانو جهان شرف خاندان او است

نه سید نیز خادمهٔ بانوان چنانکه — افراسیاب نیزه کش اخشتان او است

بر دست راست چیبلکان یا رخ و — خاقانی از زبان ملک مدح خوان او است

یاران قصیده گفت که تعویذ عقل بود — امسال این قصیده که هم حرز جان او است

گر مدح بانوان ز پی سیم و زر کنند — زنار کفر خوک خوران طیلسان او است

ور جز بقای بانوی و شاه هست کام او — پس داستان سگ صنعان داستان او است

ور دلیست در زبان همه کس الصبح و شام — وز مدح بانوان همه ورد زبان او است

یارب بتازگی شرف جاه و دانش باد — کاسلام تازه از شرف جاودان او است

امیدوار باد بحبت ملک چنانکه — امید چرخ پیر بخت جوان او است

امسال را بدولت تائید ضامن است — نوروز تازه روی بنده روی ضمان او است

در مدح حسام الحق و الیقین اعلی و ادنی از قران قرین نظام الملک وزیر رضی الدین گوید

مرا ز هاتف همت رسد بگوش خطاب — کزین رواق طنینی که میرود دریاب

زبان مرغان خواهی طنین چرخ شنو — در سلیمان جوی بصد خواجه شتاب

رواق چرخ همه پر صدای و حاشیت — در این صدا همه صیت زیر عرش جناب

نظام کشور پنجم اجل رضی الدین — رضای ثانی ابونصر بوتراب
علی ولی که بمانند حیدریان قلمش — همان کند که بدان ذوالفقار نصرمآب
فلک به پیش رکاب وزیر هارون رای — نفاذ او بسته بهار و نی آید انت عجاب
ستاره بین که فلک را اجل اجل کمرست — که بر کمرگه هارون جلال اجل بسته صواب
زهی بدست فلک ظل چو آفتاب رحیم — خهی بکلک زحل سر چو مشتری وهاب
زکات دست تو تفسیر سورة الانفال — سفیر جان تو عنوان سورة الاحزاب
دو دست و کلک تو دیدم که در تمامی جود — دو قبله اند ولیکن سه قبلهٔ طلاب
بجان عاقلهٔ کائنات یعنی تو — که کائنات قشورست حضرت تو لباب
ولی و خصم تو مخصوص جنت و سقراند — که این ندای قد افلح شنید و آن قد خاب
فلک صفات وزیرا که نشان چند را — بتست قلب من از بر زر و سلب من انجاب
بصدر شاه رساند تا فلان که فلان — گذاشت طاعت این دستگاه و [illegible]
خلاص بود و کنون قلب شد ز سکه گشت — فرو آمد و خائن چو سکهٔ قلاب
میان تهی و سر دین نگیست از همه روی — چو شکل خاتم و چون جرم سیم از همه باب

[illegible]

بعز عز معین و بحق حق مبین — بجان جان پیمبر بسر بسته کتاب
بمهر خاتم دل در اصابع الرحمان — بمهر خاتم وحی از مطالع الاعراب
بمکتب جبروت و بعلم القرآن — بمبدأ الملکوت و بمبدع الارباب
بخط احسن تقویم و آخرین تحویل — بآفتاب هویت بچارم اصطرلاب
بمیغها که سیه تر ز تخم پر بهن ست — چو تخم پر بهن آرد برون سپید لعاب
بحق آنکه دهد بچگان بستان را — سپید شیر ز پستان سر سیاه سحاب
کند ز اهرمن و دو رنگ خاکستر — چو سازد آتش قاروره ز آسمان شهاب
چراغ علم فروزد چو خضر و اسکندر — در آب ظلمت ارحام ز آتش اصلاب
برند ناخنه چشم شب بناخن روز — کننده ناخن روز از حنای صبح خضاب
بنات قبله عالم بصلب قائم کوه — به پشت راکع چرخ و بسجده مهتاب
بخال و زلف و لب و حجله عروس عرب — که سنگ کعبه و حلقه است آستان حجاب
بسر عطسه آدم بسنت الحمد — بهیکلی که یدالله بسرشت از آب و تراب

بیک قیام و چهار اصل و چل صباح که / از وین شه میم الف دال سیم با اعراب

بتخمه بو البشر و شش هزار سال نهفت / بسال پانصد آخر که گرد فتح الباب

به بهترین خلف و ایمن صباح پدر / بصبح محشر و خمسین الف ز روز حساب

به بزم احمد و جلاب خاص و خلق خواص / بسی سیاره باکش گذشته زر جلاب

بسوز مجمره دین بلال سوخته عود / بعود سوخته دندان سپیدی اصحاب

بتاب یکسره ناخن قوارزه مه را / دو شاخ چون سر ناخن قرامو تاب

بیار محرمه غار بسر صاحب دلق / بسر گشته غوغا بشیر شرزه غاب

به بوتراب که شاه بهشت قنبر اوست / فدای کعب تراش کو اعب اتراب

بهفت نوبتی چرخ و پنج نوبت فرض / بدین دو صبح مزور ز آتش و سیماب

بصوفیان بلا دوست عافیت دشمن / بحق عاقبت غم بجان عشق بیاب

بعنکبوت و کبوتر که پیش ترس شدند / همای بیضه دین را ز بیضه خوار غراب

بهفت مردان بر کوه جودی لبنان / همه سفینه بی رخت و بحر بی پایاب

بدان سلی که وفا کرد در دنام ابد ‌ به پیشه که غذا کرد و یافت گنج ثواب

بگوسپندی کو را کلیم بود شبان ‌ بگوسپندی کو را خلیل شد قصاب

بکنیت ملک العرش کآسمانش بخشت ‌ بسکه کو رخ خورشید بر بزر مذاب

بسکه و لبطراز ثنای او که بر آن ‌ خدیو اعظم و خاقان اکبرست القاب

که بعد طاعت قرآن و سجده در کعبه ‌ پس از درود رسول و صحابه در محراب

نبر دم و نبرم جز ببزم شاه سجود ‌ نکردم و نکنم جز بصدر خواجه مآب

وگر ز سکه طاعت بگشته ام جانم ‌ چو سکه باد نگونسار زیر زخم عذاب

چو خاتمم به چشم و چو سکه ام همه روی ‌ اگرچه نقش کژم هست نیست جای عتاب

که شوم و تزویر بکژی نقش راستی یابند ‌ ز مهر خاتم سلطان و سکه ضراب

چو خاتمم بدروغی بدست حیف مفکن ‌ که دست مال توام پای بند مال نصاب

چو سیم محرم گوش خزینه دار توام ‌ ندام فسرده مرا ز آتش عذاب متاب

چو پشت آینه پیش تو حلقه در گوشم ‌ ز من چو آینه زنگ خورده روی متاب

وگر ز ظلم گله کرده ام مشنو در خط ‌ به منصفی قسم نوش نوالفصل خطاب

بچار نفس و سه روح و دو صحن یک نظر ‌ بیک رقیب و دو مرغ و سه نوع و چار اسباب

به تیز دستی نار و کشند بادی خاک — بخاک پاشی باد و بباد ساقی آب

بدان نفس که فروغش گرفت عالم را — بدان عروس که بر رخ فگند زلف نقاب

بدین دو خادم چالاک رومی و حبشی — درم خریده دو خاتون خرگه سنجاب

بهشت بهشت اندرین سه غرفه نغز — بهفت حجله نور اندرین دو حجره خواب

برشته زر خورشید نور بافنده — که بافت بر قد گیتی قبای گوهرتاب

به چتر شام ز انفاس سحر کرده سواد — به تیغ صبح ز کیمخت کوه کرده قراب

بکوه برق نشانه بسنگ پاره لعل — بجز ماده شیمه نبود بچه ناب

به پری و نفرشته بحور عین و وحوش — با آدمی و مرغ و ماهی و بدو آب

بدان نفس که برافرازد این قیم علم — بدان زمان که براندازد این عروس نقاب

بتاب آئینه دل درین سیاه غلاف — با آب آئینه جان درین کبود سراب

بمطلع خرد و مقطع نفس که درو — خلاص جان خواص است ازین خراس خراب

به تیر ناوکی از شست آه ناوکیان — که چار بالش سلطان در دبیکی تاب

با شک چون نمک من که هر سه پایه غم — تنم زکال دلم آتش است و سینه کباب

بعدل تو که توئی نایب از خدا و خدیو
بفضل تو که توئی تایب از شرور شراب

که بر تن آز فلک آسمان ظلمات رفت
که هم فلک خجل آید ببازد پس جواب

بود که روز راذا الشمس کورت پیام
بنات نعش فلک را بریده موی خضاب

همای کش تر ازین کرکسان جیفه بها
ندیده ام که زعنقا کند طعمه عقاب

بمانده ام ز نوا چون کمان حاجب را
نخورده چاشنی خوان صاحب الحجاب

ز بند شاه ندارم گله معاذ الله
اگرچه آب بر منتم ببرد در مه آب

عشاوه خانه و غیلان سرخ بر دل من
حریف رضوان بود و حدایق اعناب

ولی بجوشم ازین خام جوش یک سالت
قراطغانشه بنشین که طغان و خراب

که گفته است غلان بیگریزد از پی آن
که شاه بشنود و باز دارد م بعقاب

کجا گریزم سوی عراق یا آران
کجا روم سوی انجاز یا بباب الباب

بشام یا بخراسان بمصر یا توران
بروم یا حبشستان بهند یا سقلاب

مرا گریز ز خانه بخانقاه بود
چو طفل کو سوی مادر گریزد از بر باب

بمهر نام و دو بستان و ز نه خمه ما
بجان باب و دو بستان و تخته آداب

بعهد نشره و آدینه و نماز و دگر
بفرق و بشاق و کعب و سر یک
بخانیهای بط از نان جورد و در دامن
بکله و بسفال و تراز وی نارنج
بشتگاه بکشتی گه و بپیچیدن
بسر بزرگی حساد من که بود ی شان
بباد فتق براهیم و غلهٔ عثمان
بده حد و ماشوره و کلاوه و چرخ
بلوح پای و ساجاه و قبه قره بکره
باره و بدر و شقب و کمانه و معقل
برنده نده او همچو بعد زنگی پیر
بدوستان دغل رنگسان که بیزارم

بحق مهر زبان و سر خلیفه کتاب
بحجر دجابک و چوگان و گوی طبطاب
بشیشهای بلور از حبوب شکل حباب
بجفت و طاق و بالوی حبابه و سحاب
فراز لب لب جوی و محله چون سیلاب
در آنگوش ندیم و در از دهم لواب
بدیهه علی موشش گسیر وقت و تابی
آبگیر و شقوق و شیخ کوب طناب
بنانیزه بکوک و سیار و پود و شیاب
بخط مهره گردون و پره دولاب
بنول تیشه او همچو بوق رومی شاب
بعهد ماضی از اسلاف و حال از اعقاب

فلک برات برات میان ما راند — نه روز یوم ینفخ فی الصور با فلا انساب

بدو بنه تیس بوسعد طفلی از بو شهر — بقند زلب بو نجم و به از شهلاب

به سبلهای عقاقیر پیر بو النجار رشت — به سبلهای بو اسیر شیر ابو الخطاب

به طبل نامه مستسقیان بخور و جرار — بنای ترزده تو نجان بشنگ و باب

بسجاده پاره زنگی بباد هرزه ورزد — ببانگ زنگل نباش و کم کم نقاب

بباد ثمر و دار سهم کرکس پران — بریش فرعون از لطم لولو خوش آب

بحیض هندو و بر روت زید و سبلت شمر — به تیز عقبه و ریش مسیلمه کذاب

بریش تیس و به بینی پیل و غبغب گاو — بخرس رقص کن و بوزینه لعاب

بسیر کوبه رازی بدست حیدر اند — بکو پیاره بلخی بخوان جعفر ناب

بروی زال و بسرخاب و پنبه ابره — بخیز و خنثی این زال گشته وان سرخاب

بنغمه طبقات طبق زنان سرای — بابگینه ماثر و گنبد رکلاب

بزلف مقری مصر و موذن بسطام — بسر مناره موذن بلب تنور تباب

بزر سفره پشت از فشارت امعا ||| بسیر کاز میان ران جنبش اعصاب

بشط لبی شمس و بشرب باآس ||| بمصطکی و رباد ام و بسته و عناب

بزیبقی مقنع به احمقی کبیت ال ||| بروز کوری خفاش و شب روی غراب

بعمر خاص که عمرش سه باره کرد جهان ||| بعمر عاص که عمرش دو باره یافت شباب

بکر بزی کف نفط و بسر بری شبرو ||| بخشک ریشه یونان و شقشقه در آب

بجان آنکه چو عیسیم برد بر سر دار ||| نشسته زیر جهود انه بیگر بیست تباب

بموشش هژبر و گربه خیانت کن ||| که این هژبر بچنگ است آن پلنگ تباب

بناب موش کز و سر فکنده ام چون خنگ ||| بچنگ گربه که زو دست بر سرم چو ذباب

باین صبیح که سر بجیب اکشد نجوم ||| باین نمرس که دم لابها کند چو کلاب

بسام ابرص و حربا و خفاش و جبل ||| بچیفه گاه و بناوس و استراح و خلاب

که بر نشیمن احسان و عدل نگریزم ||| اگرچه تنگه عمرم شود خراب و یباب

طریق هزل رها کن بجان شاه جهان ||| که من گر نحستیم نیستم بهیچ ابواب

زمن حکیمی سوگند نامه درخواست ||| بنام شاه جهان تبصره اولوالالباب

ازین قصیده که گفتم سخنوران جهان ||| بحیرت اند چو از منطق طیور غراب

زهی قصیدهٔ حسان که ثابت داشت — نهی قصیده سحبان وایل و عیاب
سخن که خیمه زند در صحیفهٔ خاقانی — طناب او کلمهٔ حبل الله آمد از اطناب
بقای شاه جهان باد تا بد سایه — زمین بشکل صنوبر فلک بلون سداب
ملک هر آینه آمین کند که گفتش را — دعوت قد سمع الله دعوتی و اجاب
دعاش گفتم اکنون امید من بخدا است — الیه ادعو برخواندم و الیه اباب

در توصیف و مدح شاه خلایق پناه خود گوید

صبح ز مشرق چو کرد بیرق خود آشکار — خنده زد اندر هوا بیرق او ابروار
بود چو گوگرد سرخ گرد بر چرخ کبود — داد مس خاک را گونهٔ زر عیار
خسرو چین از افق آینهٔ چین نمود — ز آینهٔ چرخ رفت زنگ شه زنگبار
در سپر ماه راند تیغ زر ده سپهر — بر کتف کوه دوخت دست سپید غبار
شد قلم از دست این رمح بدست سماک — شد ارم از دست آن باغ و لب جویبار
ظل صنوبر بشال گشت بمغرب نگون — ماه ز مشرق نمود مهرهٔ زر آشکار
داد غراب زمین دی ابوی غروب — تا نکند ناگهان باز سپهرش شکار

سوخت شب مشک رنگ زآتش خورشید بود | نکهت باد سحر قیمت عود قمار
برقع زرین صبح چرخ برانداخت و کرد | پیش عروس صبوح وزن کواکب نثار
تیغ زن آسمان خاک سیه پوش را | کرد منور چو روی رای زن شهریار
آصف حاتم سخا احنف سحبان بیان | یحیی خالد عطا جعفر هارون شعار

هم در توصیف و مدح وزیر اعظم گوید

مهر صبوح از درم مست درآمد نگار | غالیه برده پگاه بر گل سوری بکار
بسته من آب ندم پس بگه صبحدم | کرد زبان عذرخواه آن بت سیمین عذار
بلبله برداشت زود کرد و پس آنگه سلام | گفت بود شه شراب داروی دفع خمار
جام ز عشق لبش خنده زنان شد چو گل | وز لب خندان او بلبله بگریست زار
چون شه قدح کرد نوش درج گهر برگشود | قندفشان شد ز لب آن صنم قندبار
بلبل نطقش بناز غنچه لب کرد باز | گشت ز مل عارضش همچو گل کامگار
گفت مخور غم بیا باده خور از بهر آنکه | غم نخورد هر که هست چو من غمگسار
زین می خوش همچو من نوش کن ای خوش سخن | از سر رنج و حزن چتر برآورد مار
خاصه که مهر سپهر گوشه خوشه گذاشت | و آتش گردون گرفت پله لیل و نهار
کعب پیاله بگیر قد قنینه به پیچ | گوش چغانه بمال سینه بربط بخار

بعد سه رطل گران صبح دویم جهان ... گفت که خاقانیا باده چه داری بیار
خواجه دستور شاه داور باکش سپاه ... دین عرب را پناه ملک عجم را فخار

هم درین معنی گوید

گرد خزان تاختن بر صف خیل بهار ... باد وزان بر رزان گشت بدل گیردار
سنبله چرخ را خرمن شادی بسوخت ... کاتش خورشید کرد خانه باد اختیار
چون زر سرخ سپهر سوی ترازو رسید ... راست برابر بهشت پله لیل و نهار
حلقه سیمین زره چون ز تشم شد پدید ... غنچه زرین فشاند بر سر او شاخسار
دست خزان در فشاند خاک سخندان سیب ... لعبت چمن بر گشاد گوی گریبان تار
تا که سر انگشت تاک کرد خزان مند ... کرد چمن پر نگار پنجه دست چنار
حقه مفرح ترنج گشت پر از سیم خام ... شد شکمش چون صدف پر گهر شاهوار
گر نه خرف شد خریف از چه تلف می کند ... بر شمر از دست باد سیم و زر بی شمار
خون رزان ریختند دزی کین اختر ... تاختن آورد ابر از بر دریا کنار
بر بدن نار ماند از سر تیغش نشان ... بر رخ آبی نشست از تک آتش غبار
عزم عقیق یمن کرد برون از دهن ... گشت زرافشان چمن چون کف صدر کبار
خواجه چارم بلاد خسرو هفتم قران ... آنکه ز هشتم فلک نهشت او راست عار

ملک جهان ز انتظام دین هدی اقوام ‌‌ ‌خوار به صدر گراه نه بده پنج و چهار

سحرهٔ او آفتاب شعبهٔ او مشتری ‌‌ ‌بندهٔ او آسمان چاکر او روزگار

نوک سر کلک او قبلهٔ در عدن ‌‌ ‌خاک سم اسپ او کعبهٔ مشک تتار

گشت بساط ثناش مرکز عودی لباب ‌‌ ‌گشت ضمان بقاش گنبد گوهر نگار

بر سر گنج سخاش خامهٔ او اژدهاست ‌‌ ‌در دهن خاتمش مهرهٔ او آشکار

مهرهٔ هدیدی که هست مهر عروس ظفر ‌‌ ‌مهر فلک را مدام نور از او مستعار

ای بگهر انتقام همچو حسودت مدام ‌‌ ‌خواسته از خشم تو شیر فلک زینهار

جاه فراز سپهر نیست وجودت که نیست ‌‌ ‌آئینهٔ آسمان نور فزای از شمار

همچو مه از آفتاب گشت بتو نورمند ‌‌ ‌شاه زمانه که اوست سایهٔ پروردگار

نیست ز انصاف تو در همه عالم کنون ‌‌ ‌جز تن گل پر ز خون جز دل لاله فگار

هیچ نگاه نزاد چرخ فلک همچو تو ‌‌ ‌تا که همی ملک اندر سال فلک شش هزار

گرچه حسن پر ز طوطی نقش آفاق گشت ‌‌ ‌ملک پدر همچو تو کرد بدو افتخار

از هنر و بذل مال و ز کرم و حسن رای ‌‌ ‌زیبد اگر چون حسن صد بودت پیشکار

مصری کلکت چو سحر عرضه کند گاه جود ‌‌ ‌مصر و غزنیش بود در دل چشم تو خوار

هست ترا ملک و دین تخت نگین و قلم ‌‌ ‌هست ترا آئین و سیر جفت یمین و یسار

عدل تو از اهتمام حامی آفاق شد | با گل و مل کس دگر خار ندید و خمار
هیبت نور رای تراست همین کی | خنجر و چارم سر بر شحنهٔ پنجم حصار
از اثر عدل تو بر سر و بر پای دیده | ابرش کینه شکال ادهم فتنه فشار
هست حسود ترا از اثر عدل تو | رشک حسد در جگر اشک عنا در کنار
کرده جهان استوار باد دل و جان عدم | گر ز کسی بشنوی نایدت آن استوار
خصم تو گر نیست در هست چنان | از سبب کین او تیر تو جوشن گذار
آتش هیبت چنان شعله زنان در دلش | کاتش هرگز ندید کس که جهد از چنار
ابر کف از کرم نیست چو تو یک جواد | بحر دلا بر سخن نیست چو من یک سوار
چون شود از نعت تو این لب من درفشان | چون کند از مدح تو خاطر من زر نثار
نور ضمیر مرا بنده شود آفتاب | تیغ زبان مرا سجده برد ذوالفقار
بندهٔ خاص توام شاعر خاص ملک | نعت تو و مدح او خوانده که بزم و بار
دادن تعریف تو از پی تشریف شاه | بر سر ابنای عصر کرد مرا نامدار
مادح اگر فی المثل هست بعالم دگر | مثل تو ممدوح نیست شعر خرد حق گذار
بلبل اگر در چمن مدح تو گوید سزد | لیک چو طاوس نیست چترکش و تاجدار
تا که نزد دور سپهر هست مدار و مدر | تا که نگردد در هست فلک را مدار
باد چو صبح نخست خصم تو اندک بقا | باد چو مهر سپهر امر تو گیتی گذار
تا فلک آگنده باد از دل و جان عدوت | مرکز آب و خاک دائرهٔ باد و نار

از دل و دست تو باد کار فلک را نظام / وز کف و کلک تو باد ملک جهان را قرار

در مدح اجلهٔ فضلای کرام امین بن عبدالغفار موفق الدین گوید

ای نائب عیسی از دو مرجان / وی کرده ز آتش آب حیوان

ای زهر تو دستگیر تریاک / وی درد تو پای مزد درمان

از جام تو صاف نوش ترتیغ / در دام تو صید خوارتر جان

جزع تو بغمزه برد جانها / لعل تو ببوسه داد تاوان

وصل تو بزیر پر سیمرغ / پرورده به سایهٔ سلیمان

از عین قبول تو خره درا / یکرنگ نمود کفر و ایمان

از جور تو در میان عشاق / برخاسته صورت گریبان

گرفتنه نبایدت که خیزد / طیره منشین و طره بنشان

خاقانی را بکوی عشقت / کاریست برون ز وصل و هجران

راهیست در آن کعبهٔ مجد / بی زحمت ناقه و بیابان

ختم الفضلا موافق الدین / مقصود قران و صدر اقران

عبدالغفار کاسمان را / در ساحت قدر اوست جولان

صدری که ز آفرینش او / مستوجب آفرین شد ارکان

از بخت جوان او کنم یاد / چون دست کشم به پیر دهقان

ایضاً همدرین وزن و معنی گوید

اکنون که گشادگی گریبان	دست من و دامن گلستان
بی بادهٔ زرفشان نباشم	چون باد شدست عنبرافشان
خاصه که بهر طرف نشسته است	حمد باربد از هزار دستان
از شاخ شگوفه ریز گوئی	کز دست فلک ستاره باران
رنگ سهی لاله ماناک	اندر دل مشتری ست کیوان
در پیکر باغ شکل نرگس	چشمی ست که ریخته ست مژگان
بر قامت گل قبای اطلس	زربفت نهاده گرد دامان
با هم گل و سبزه و بنفشه	چون قوس قزح برنگ الوان
وقت طرب است و روز عشرت	ایام گل است و فصل نیسان
زین پس من و آستین زر	خاقانی و آستان جانان
در باغ ثنای صاحب الجیش	چون فاخته ساخته با الحان
فهرست دول موفق الدین	کز خط سواد اوست عنوان
عبد الغفار کز کمالش	در کتم عدم گریخت نقصان
بر نطع جلال او فلک را	ششدر به ز قدر امکان
از جو که مرا به دولت او	دشوار زمانه گردد آسان

ایضاً همدرین وزن و معنی گوید

یعقوب دلم ندیم احزان	یوسف صفتم مقیم زندان
او در چه آب دیده از خون	من در چه آتشم ز اخوان

چون صفر و الف تهی و تنها | زان ابتر و قلم نحیف و عریان
صدر ز ره بار فضل بسته | یک مشتریم به پیش دکان
از دل سوی دیده میرسد تا | از دیده نشسته طوفان
سنگ رفت ز اشک من ستانها | صد در بتگر این کبود ایوان
یارب چه شکسته دل شدستم | از نیش شکسته نام از آن
الحق چه فسانه شد غم من | از شر فساد کوی شروان
گاه از سگ ابترم بفریاد | گاه از خر اعورم بافغان
این خیره کشی است یار سیر | وان زیر بسیست موش دندان
من جسته چو باغبان پس از | بنشسته چو گربه در پی آن
هم صورت من نماند و این به | چون نیستم از صفت چو ایشان
نسبت دارند تا قیامت | ایشان ز بهیمه من ز انسان
جز دعوت شب مرا چه چاره | هان ای دعوات نیم شب هان
خاقانی امید را مکن قطع | از فضل خدای حال گردان
از دیده روزگار رفته نو | در سایه صدر باش پنهان
برگزیده حق موفق الدین | کز باطن شد سپید دیوان
عبد الغفار کز سر کلک | در خلد ممالک است رضوان
همان و محیط و میل و جیحون | جودی و جمی و قاف و ثهلان
هر شست بر سخا و حلمش | با جدول خرد اندکیسان
ای کرده جلال تو چو تقدیر | وانگنده تو چو قسم یزدان

در گوش زمانه حلقهٔ حکم — بر دوش جهان ردای فرمان
خورشید دلی و مشتری زهد — احمد سیری و حیدر احسان
شد لاجرم از برای مدحت — کمتر چو عطارد و چو حسان
با پشت و دل شکسته آید — در خدمت تو درست پیمان
هم بر در مصطفی نکوتر — انس انس و سلوک سلمان
گر مدح تو دیرتر ادا کرد — سر نیست درین میان نه طغیان
یعنی تو محمدی بصفوت — گر چند نه بوحی و برهان
او خاتم انبیاست لیکن — آمد پس از انبیا نگهبان
مقصود طبیعت آدمی بود — از حیوان و نبات و ارکان
بعد از سه مراتب آدمی زاد — بعد از سه کتب رسید فرقان
اندیک عمل بود بآخر — از اول فکرت فرادان
گل با همه خرمی که دارد — از بعد گیا رسد به بستان
بس شاخ که بشگفد بخرداد — میوه‌اش نخورند جز بآبان
افراز ز پس کنند در دیگ — حلوا ز پس آورند در خوان
ای آنکه ضمیر خانهٔ تو — زد خنجر شاه را بافسان
از عرش پلنگ دولت تو — بر شیر دلان دریده خفتان
آنکس که ترا نداشت طاعت — وز غصهٔ تو نمود عصیان
آن خواهد دید از شه شرق — کز پور قباد دید نعمان
یعنی فگند پاسپرش — تا پست شود میان میدان

تو صاحب کار حبر سبیلی ... بدگوی تو نیم کار شیطان

پروردهٔ نان تست و از کفر ... در نعمت تو نمود کفران

نانش شکرست پیش کز تو ... واخواست کند بحشر مستان

نان تو چو قطرهٔ ربیع ست ... احرار صدف مثال عطشان

قطره که ودیعت صدف شد ... لؤلؤ گردد به بحر عمان

باز آن بدهان افعی افتد ... زهری گردد هلاک حیوان

بیمار دل ست و داد از کبر ... سرسام خلاف و درد خذلان

بشنو ترهات او که بیمار ... پر گوید هرزه روز بحران

ای دیدهٔ عقل در تو شاخص ... اوهام ز رتبت تو حیران

بی یاری چون توئی نگردد ... کار چو منی به برگ و سامان

بی امر خدای و کف موسی ... نتوان کردن ز چوب ثعبان

من صد رهیم ترا ز یکدل ... تو صد سپهی بیک قلمدان

از نکته بگیر و نوک خامه ... من موی شگافم و تو سندان

بسپرده شدم بپای اعدا ... بسیار مرا بدست نسیان

برهان داری مرا بیک نقطه ... از پنجهٔ روزگار برهان

تو خورشیدی و من درین عصر ... افسرده بشهر شروان

در من نظری بکن که خورشید ... بسیار نظر کند بویران

گیرم که دل تو بی نیاز ست ... از شاعر و فاضل و سخندان

هم شحنگی نباید آخر ... بر درگه تو غلام و دربان

هنگام سخن مکن قیاسم / زان دشمن روی ناسپاسان
آن کوزه دهان ریده همه سال / کی شکر خاید او بدینسان
تصنیف نهاده بر من از جهل / الحق اولی ست آن به بهتان
گفتا نه برای عشقبازیست / ببریده ستند موی پهنان
لیکن جائیکه باشد آنجا / از خانه خدا اشش پشیمان
من دادم پاسخ اینت نکته / او جسته خلا فم اینت نادان
وین طرفه که خوی بدگرفتست / با کید و کشیش رنگ گشتخان
معنی ته و نقش ریش و دستار / حکمت نه و دین اهل یونان
اقلیم گرفته در وقاحت / تعلیم نبرده در دبستان
کرده ز برای خر بطی جنید / از باد بروت ریش پالان
نیز دانش ز لعنت آفریده / وز تربیتش جهان پریشان
در طفلی بوده راکع جلده / وامروز بسجده گشته کسلان
از مسخرگی گذشت و برساخت / پیغامبری بمکر و دستان
صد لعنت باد بر وجودش / بر امت او هزار چندان
سبحان الله که این خلل را / چون سست فرو گذاشت سبحان
ای در کنف تو عالم امن / از حیف زمان و حرف دوران
آنرا که غلامی تو دادند / او را چه غم از هزار سلطان
هر کس که نیوشد این قصیده / در حد عراق یا خراسان
داند که تو نیک یا مردی / خاقانی را الصدر خاقان

زین به سخن آورم نخبه ست
کلک ازلی نامه ازلی تا آن

عید آمد و من مصحف عید
این نقد سخته ام بمیزان

دارم دو سه تا کبوتر آسا
پیش تو کنم بعید قربان

یا دی بهار فصل خرم
یا دی بهزار عید شادان

رای تو ورای هفت طارم
خصم تو فرود هفت بنیان

در مدح فقر گوید مشتمل بر شرح شکایت قید و حبس و افترا حقیقی کردن مخلص

فلک کجرو ترست از خط ترسا
مرا در بند بند دار و راهب آسا

نه روح الله برین دیرست چون شد
چنین دجال فعل این دیر مینا

تنم چون رشتهٔ مریم دو تا هست
دلم چون سوزن عیسی ست یکتا

من اینجا پای بند رشته ماندم
چو عیسی پای بند سوزن آنجا

چرا سوزن چنین دجال چشم ست
که اندر جیب عیسی یافت ماوا

لباس راهبان پوشیده روزم
چو راهب زان برآرم هر شب آوا

بصور صبحگاهی بر شگافم
صلیب روزن این بام خضرا

شدست از آه دریا جوشش من
تیمم گاه عیسی قعر دریا

به من نامشفقند آبای علوی — چو عیسی زان ابا کردم ز آبا
مرا از اختر دانش چه حاصل — که من تاریکم او رخشنده اجزا
چه راحت مرغ عیسی را ز عیسی — که همسایه‌ست با خورشید عذرا
گر آن گنجشک و ایوان نور بست — چرا بیژن شد این در چاه یلدا
چرا عیسی طبیب مرغ خود نیست — که اکمه را تواند کرد بینا
نتیجهٔ دختر طبعم چو عیسی است — که بر پاکی مادر هست گویا
سخن بر بکر طبع من گواه است — چو بر اعجاز مریم نخل خرما
چو من ناورده پانصد سال هجرت — دروغی نیست ها برهان من ها
برآرم زین دل چون خانهٔ زنبور — چو زنبوران خون آلوده غوغا
زبان زوغشیتم ز آتش آه — بسوزد چون دل قندیل ترسا
چو قندیلم برآویزند و سوزند — سه زنجیرم نهادستند اعدا
چو مریم سرفکنده ریزم از طعن — سرشکی چون دم عیسی مصفا
چنان استاده‌ام پیش و پس طعن — که استادند الفهای اطعنا
مرا از انصاف یاران نیست یاری — تظلم کردنم زان نیست یارا
علی الله از بد دوران علی الله — تبرا از خداوندان تبرا
نه از عباسیان خواهم معونت — نه بر سلجوقیان دارم تولا

خلفای بغداد بودند و پادشاه اهل اسلام — خلفای خراسان بودند و […] بودند

چو داد من نخواهد دادن این دور — مرا چه ارسلان سلطان چه طغرا

چو یوسف نیست گر قحطم رهاند — مرا چه ابن یامین چه یهودا

مرا اسلامیان چون داد ندهند — شوم برگردم از اسلام حاشا

پس از تحصیل دین از هفت مردان — پس از تاویل وحی از هفت قرا

پس از الحمد و الرحمن و الکهف — پس از یاسین و طاسین و طاها

پس از میقات و حج و طوف کعبه — جمار و سعی و لبیک و مصلا

پس از چندین چله در عهد سی سال — شوم پنجاهه گیرم آشکارا

مرا اشتر یهودی فعل خصم اند — چو عیسی ترسم از طعن مفاجا

چه فرمائی که از ظلم یهودی — گریزم بر در دیر سکوبا

چه گوئی آستان کفر جویم — بجویم در ره دین عهد والا

در انجا زبان انگه گشاده — حریم رومیان آنک مهیا

بگردانم ز بیت الله قبله — به بیت المقدس و محراب اقصا

مرا از بعد پنجه سال اسلام — زبید چون صلیبی بند بر پا

ز روم ناقوس بوسم زین تحکم — شوم زنار بندم زین تعدا

کنم تفسیر سریانی ز انجیل — بخوانم از خط عبری معما

متی و ناجرمی بود در مخر آن — دلیقه اطنانم جا و ملجا

مرا بندند در سوراخ غاری　　شده مولوزن و پوشیده خوخا

بجای صدره خارا چو بطریق　　پلاسی پوشم اندر سنگ خارا

چو آن عود الصلیب اندر بر طفل　　صلیب آویزم اندر عقل عمدا

وگر حرمت ندارندم بابخاز　　کنم زانجا به راه روم مبدا

دبیرستان نهم در هیکل روم　　کنم آئین مطران را مطرا

بدل سازم به زنار و به برنس　　ردا و طیلسان چون پور سقا

کنم در پیش طرسیقوس اعظم　　ز روح القدس و ابن و اب مجارا

بیک لفظ آنچه خواهد از چه تشکیک　　بصحرای یقین آرم همانا

مرا اسقف محقق‌تر شناسد　　ز یعقوب و ز نسطور و ز ملکا

گشایم راز لاهوت از تفرد　　نمایم ساز ناسوت از هیولا

کشیشان از کشش بینی و کوشش　　بتعلیم چو من قسیس دانا

مرا خوانند بطلیموس ثانی　　مرا دانند فیلاقوس والا

ز دستم نسخهٔ ثالث ثلاثه　　سوی بغداد در سوق الثلاثا

بقسطنطین بر انداز نوک کلکم | حنوط غالیه موتی و احیا
بدست آرم عصای دست موسی | بسازم زان عصا شکل چلیپا
ز سرگین خر عیسی ببندم | رعاف جاثلیق ناتوانا
ز انسار خرش افسر فرستم | بخاقان سمرقند و بخارا
سم آن خر باشک چشم چهره | بگیرم در زر و یاقوت حمرا
سه اقنوم و سه قرقف را بر آنها | بگویم مختصر شرح موفا
چه بود آن نفخ روح و غسل رود | که مریم عور بود و روح تنها
هنوز آن مهر بر درج رحم داشت | که جان افروز گوهر گشت پیدا
چه بود آن نطق عیسی وقت میلاد | چه بود آن صوم مریم وقت اصغا
چگونه گفت عیسی سر دادار | که آهنگ پدر دارم ببالا
و اگر قیصر سگالد راز زردشت | کنم زنده رسوم زند و استا
چگونه ساخت از گل مرغ عیسی | چگونه کرد شیخی عازر احیا
بگویم کانچه زند است و چه آتش | کز و پازند و زند آمد مسما

چه اخگر ماند ازان آتش که وقتی | خلیل الله در وا افتاد در وا

بقسطاسی بسنجم راز موبد | که چون سنگش بود قسطای لوقا

چرا ابجد بگیرم دستار و فوطه | چرا دارم ولخ رانین دیبا

بنام قیصر ان سازم تصانیف | به از ارتنگ چین و تنگلوشا

بس ای خاقانی از سودای خامت | که شیطان میکند تلقین سودا

رفیق دون چه اندیشد نعیمی | وزیر بد چه اندازد بدارا

مگو این کفر و ایمان تازه گردان | بگو استغفر الله زین تمنا

بقل اشهد بان الله واحد | تعالی عن مقولاتی تعالی

چه باید رفت تا روم از سر دل | عظیم الروم عز الدوله اینجا

یمین عیسی و فخر حواری | امین مریم و کهف النصارا

مسیحا خصلتا قیصر نژادا | ترا سوگند خواهم داد حقا

بروح القدس و نفخ روح مریم | بانجیل و حواری و مسیحا

بمهد و آستین و حامل بکر — بدست و آستین باد مجسّا

به بیت المقدس و اقصی و صخره — بتقدیسات انصار و شلیخا

بناقوس و بزنار و بقندیل — بیوحنا و شماس و بحیرا

بخمسین و بدنح و لیلة الفطر — بعید هیکل و صوم العذارا

به پاکی مریم از تزویج یوسف — بدوری عیسی از پیوند عیشا

به بیخ و شاخ و برگ آن درختی — که آمد میوه‌اش از روح معلا

بماه تیر کانگه بود نیسان — بنخل پیر کانجا گشت برنا

ببانگ و زاری منغلوزن — به بند اسقف آهن بر اعضا

بتثلیث و برج و ماه و انجم — به تربیع و به تثلیث و ثلاثا

به تثلیثی کجا سعد فلک راست — بترتیب صلیب باد و پروا

که بهر دیدن بیت المقدس — مرا فرمان بخواه از شاه دنیا

ز خط استوا و خط محور
سزد دیگر ز راهب اندر برقل

فلک را تا صلیب آید هویدا
کند تسبیح این ابیات غرا

م محمد صادق علی مدظله

در مدح ناصر الدین صاحب تاج و نگین زبانش غزو تکبیر گویا

درین درگاه ار چه همدم ندارم
بحمد الله از هیچ غم غم ندارم

مرا با من از هستی هست سری
که کس را در میان محرم ندارم

ندارم دل خلق و گر راست خواهی
دل رحمت خویشتن هم ندارم

چو از عالم خویش بیگانه گشتم
سر خویشی هر دو عالم ندارم

بسیمرغ مانم ز روی حقیقت
که از هیچ مخلوق همدم ندارم

بنام و بوحدت چه نوسر زارم
که این هر دو معنی ازو کم ندارم

مرا کشت زار است در طینت گل
که حاجت بحوا و آدم ندارم

مرا عز و ذلیست در راه همت
که پروای عیسی و مریم ندارم

به پیش کس از بهر یکخنده خوش
قد خویش چون ماه نو خم ندارم

چو در سبز پوشان بالا رسیدم
دگر جامه حرص معلم ندارم

بکافور عزلت خنک شد دل من
سر دیگر ز مشک کسی شم ندارم

دهان خشک و دلخسته ام لیکن از کس — تمنای جلاب و مرهم ندارم
بپاس ز هر کس ننگیرم گرچه بر خوان — یکی لقمه بی شربت سم ندارم
بدیو اهل عقل غره ندارم — ببادِ طمع طبع خرم ندارم
مرا با دو دیو ست خادم اگرچه — سلیمان نیم مُهر خاتم ندارم
پیاده نباشم ز اسپان دانش — گز اسپان دنیا فراهم ندارم
هنر در خور معه که دارم آخر — اگر ساخت در خورد او هم ندارم
از آنم بحاتم که زندست نفسم — چو میرد بس از هیچ ماتم ندارم
گلستان جان آرزومند جانست — از آن دیده را هیچ بی نم ندارم
چو از حبس این چار ارکان گذشتم — نظرگاه جز هفت طارم ندارم
اگرچه بریده پرم جای سنگرست — که بند قفس سخت محکم ندارم
برآرم پر و به پرم کاشیانه — به از قبهٔ چرخ اعظم ندارم
بنجا قانیم گرهمه عزم تحویل — ازین کلبهٔ غم مصمم ندارم
همانا که این رخصت از بهر خدمت — ز درگاه صدر معظم ندارم
امام امم ناصر الدین که در دین — امامت جز او را مسلم ندارم
براهیم خوش نام کز مدحش الا — صفات براهیم ادهم ندارم

فلک خورد سوگند بر همت او	که در کون با تو تقدم ندارم
ز خصمی که ناقص قنادست نقشش	کمال ترا هیچ مبهم ندارم
اگر او بهست دجال خلقت بر غش	ترا کم ز عیسی مریم ندارم
وگر نعل او قم کند من که سنگم	ز مرد جز از بهر ارقم ندارم
زهی دین طرازی که بی نقش نامت	در آفاق یک حرف معجم ندارم
از آنگه که خاک درت سرمه کردم	بچشم سعادت درو نم ندارم
اگرچه ز انصاف با دوست و دشمن	دم مدح رانم سر ذم ندارم
باقبال تو از سگی سر نتابم	که طبع هنر کم ز ضیغم ندارم
اگر تن بحضرت نیارم عجب نیست	که رخش هنر او ار رستم ندارم
رخ از آب زمزم نشویم از ابرا	که آلوده ام روی زمزم ندارم
ز صدر تو گر غائبم جز بشکرت	زبان باشنائی دمادم ندارم
ز برهات گفتم بخیرات به بذیره	اگرچه دعای معمم ندارم

ایضاً در مدح شاه اخمشاد گوید

تا م ز حسن تو شد آسمان	نام ز عشق تو آمد جهان

حلقه بگوش غم تو گشت عقل | عاشق شیفته دار لب تو گشت جان
زلف تو شیطان ملائک وش است | روی تو سلطان ممالک ستان
عشق تو آورد قیامت پدید | فتنهٔ تو کرد ضلالت نهان
تا لب رخسار تو از چشم بد | گرد چو زنگار دل ارغوان
سلسله‌های فلک سست آن زمان | تا نکنی قصد بهر شش هان هان
زانکه جهان گردد یکسر خراب | گر ببری سلسلهٔ آسمان
حلقه اگر کم شود از شکن زلف او | خاتم جم خواه بتاوان آن
در لب تو هست نه گوهر از آن | در دل خاقانی از او آتش نشان
آبلهٔ او اختر جوزا سخن | قدوهٔ او گوهر دریا بیان
حرز امم خیر امام اخستان | قاضی شه پرور خسرو نشان

ایضاً در مدح شاه موصوف بهمین وزن و بحر

از همه عالم شده ام بر کران | بسته ز سودای تو جان در میان
از تب هجران تو ناخن کبود | پیش تو انگشت زنان کالامان
جان نه و چون سایه بتو زنده ام | با تو و صد ساله ره اندر میان
آن نه ز گریه ست که چشمم بقصد | تشت گهر زیر کشد سوی دهان
لیک زبانم چو حدیثت کند | دیده نثار آرد بهر زبان

وصل تو بی هجر تو ان دیدنی | گوشت جدا کی شود از استخوان
چون کنم افغان که ز تف جگر | سوخته شد در دهن من فغان
در بصرم سفته شده است آفتاب | زانکه مراد دیده شد الماس دران
دود دلم گر بفلک بر شود | هفت فلک هشت شود در زمان
هیچ که غم در دل خاقانی ست | زان کشد اندوه در و کاروان
این رقمی کز قلمش مانده است | از ظل خورشید سپهر آستان
مشتری عصمت و خورشید دین | صدر ازل قدر ابد قهرمان
نایب سلطان هدی اخشاد | کوست در اقلیم کرم کامران

همدرین وزن و معنی گوید

شاعر ساحر منم اندر جهان | در سخن معجزه صاحبقران
وز حسد لفظ گهر پاش من | در جوی خون شده دریا و کان
نعش و پرن تافته در نثر و نظم | ساخته دیباجهٔ کون و مکان
از بنه قحط درین سال تنگ | ازل بفگنده و بنهاده خوان
خور شود دست بریده چو من | یوسف خاطر بنمایم عیان
اهل زمان را زبان خرد | از ملکوت و ملکم ترجمان

بردوازان سوی عدم رخت و تخت ‌ ‌ مانده ازین سوی جهان جان ما

وحدت من داده دولت خبر ‌ ‌ عزلت من کرده بعزت ضمان

از شجر من شعرا میوه چین ‌ ‌ وز صحف من فضلا عشر خوان

گر کلهم بخشی و گر سر بری ‌ ‌ زین نشوم غمگین و زان شادمان

من بسخن مبدع و منکر مرا ‌ ‌ جوقی ازین سر سبک جان گران

گوهر مینائه و لاف بصر ‌ ‌ جوهر گویانه و لاف بیان

قالب جان سبع این ز صفت ‌ ‌ هیزم نار سقر ان زروان

این چو مگس خون خورد و ستار وار ‌ ‌ آن چو خره سرزن باطیلسان

عقل گریزان زهمه کز خروش ‌ ‌ تیک گریزد دل شیر ژیان

شب شتر مرغ نه زاشتر نه مرغ ‌ ‌ آتش خواران هوا و هوان

بیت فرو مانده اگر بنسر جفت ‌ ‌ قافیه هرزه آن شایگان

خشک عبارت چو سموم و تموز ‌ ‌ در معانی چو دم مهرگان

خنده زنم چون بد و مجهول سست ‌ ‌ سخت مباهات شوند این و آن

هست عیان تا چه سواری کند ‌ ‌ طفل بیک چوب و تار ریسمان

خاطر خاقانی و مریم یکیست ‌ ‌ وین جهلا جمله یهودی گمان

حجت معصومی مریم بس است ‌ ‌ عیسی یک روزه گه امتحان

نشرهٔ من مدح امام است و بس / تا نرسد ز اهرمنانم زیان

پیر دبستان علوم امام شاد / گرز شرفش دهر خرف شد جوان

حشمت او مالک رق الرقاب / عصمت او سالک خط جنان

بینش او دیده کمین گاه کن / دانش او یافته گذرگاه کان

هست بتاتید خصال او زمرد / قاضی از آن گشت بر اهل جهان

هست جنیبت کش او عقل کل / عالم از آن میرودش در عنان

ای کف تو عالم جود آفرین / جاه تو در عالم جان دستان

معتکفان حرم غیب را / نیست به از خاطر تو میزبان

کنگرهٔ قلعهٔ اسلام را / نیست به از خامهٔ تو دیدبان

از پی کین توختن خصم تو / آب زره دارد و آتش سنان

چرخ مرا وقت ثنائی تو گفت / تیر فلک نطق ستاره فشان

مادحی ام گاه سخن بی نظیر / در طلب نام نه در بند نان

طمع نه بینی نه بر طبع من / پیل که بیند نبه زد بان

سدت قضی الله وجف القلم / اصبح فی وصفک رطب اللسان

زین تخلل سخنانم مبین / زین تشاعر لقبانم مدان

دانم دو اند خسرو پاک تو / موج محیط از تری ناودان

خسته دلم شاید اگر بخشدم / کلک و بیان تو شفای جنان

نیست عجب گر شود از کلک تو / شور دبستان دل من بوستان

بسکه بدرگان جهان داده اند / خرده سرا ز اشرف جادوان

مورچه را جام شود دست جم / سوی مگس وحی کند غیب دان

حق شبانان تاج نبوت دهد / گر نه نبوت چه شناسد شبان

سوی زنی نامه فرستد لطف / بادشه دام و دد و انس و جان

از در سید سوی گبران رسید / نامه پران و پرید روان

نور مه از خار کند سرخ گل / قرص خور از سنگ کند بهرمان

ابر گهر باشد بر تیره خاک / باد گلستان کند از گلشان

سنت فضلست و رسم ست اینهمه / واین همه در صنعت تو گفتن توان

ای بوفای تو میان بسته چرخ / وز تو هوا را مدد بیکران

صدر تو میدان کرامات باد / واسپ سعادات تو از زیر ران

محتمل فتنه قد تو فرقدین / متصل مسند تو شعریان

کلک تو چون نام تو اقلیم گیر / عمر تو چون عقل تو جاویدمان

فتنه تو خفته بخواب عروس / دولت بیدار تو را پاسبان

بطریق تفاخر و ناسپاسی زمانه و کم بودن مردان یگانه گوید

در این منزل اهل وفای نیابی / مجو اهل کامروز جنسی نیابی

عجوزه جهان در نکاح فلک شد / که جز عقد زن در سرای نیابی

پی در زنا شوئی سنگ و آهن / بجز نار زنبت از آن نای نیابی

اگر کیمیائی وفا جست خواهی / جز از دست بی برگ گیای نیابی

دم خاکپائی تو مس کند زر / بس از خاک به کیمیای نیابی

نفس عنبرین دارد آه آتشین ران ... گزین خوشتر آب و هوای نیابی
تا ب خرد سنگ فطرت بگردان ... گزین تیزتر آسیائی نیابی
درین هفت ده زیر نه شهر بالا ... ورای خرد ده گیائی نیابی
ولیکن بنه شهر اگر خانه سازی ... به از دل در و کدخدای نیابی
چه باید بشهری نشستن که آنجا ... بجز هفت ده روستای نیابی
همه شهر و ده گر بر اندازی الا ... علف خانهٔ چارپای نیابی
بشب شهر غوغای یاجوج گیرد ... بزورش سکندر بنای نیابی
زن روی می آید کند کاغذین سد ... که از هندی آهن بنای نیابی
همه شهر یاجوج گیرد دگر شب ... گر ندزنان را بقای نیابی
برون ران ازین شهر و در خر ... که اینجاش آب و چرای نیابی
بهمت ورای خرد شو که دل را ... جز این سدرة المنتهای نیابی
بدل بر رجوع تو کان پیر دین را ... بجز استقامت عصای نیابی
فلک هم دوتا پشت پیرست کورا ... عصا جز خط استوای نیابی
دلت آفتابی کز و صدق زاید ... که جز صادق ابن فرکای نیابی
بصورت دو حرفست کز آمد دل اما ... ز دل راست گوتر گوای نیابی
الف رهست صورت صورتست لیکن ... اگر کژ شود هم خطای نیابی
نه نون والقلم هم کژست ای دل آنکه ... بجز راستیش مقتدای نیابی
زنول شاهدی ساز کورا چو کعبه ... همه رخ سوی بنی قفای نیابی
چو دل کعبه گردی سر هردو زانو ... کم از مروه یا صفای نیابی

برو سیل پنداشت از کعبه دل / برون ران گزین به جای نیابی
بیا کعبه عزت دل زعزت ای / تهی کن گزین به عزای نیابی
گر از کعبه در دیر صادق درآئی / به از دیر حاجت روائی نیابی
ور از دیر زی کعبه بی صدق پوئی / بکعبه قبول دعائی نیابی
رفیق طرب را وداعی کن ارنه / زدای غم مرحبائی نیابی
درین خانه غم مقیم ست کورا / بجز پرده دل وطائی نیابی
بدی ماه خوف آتش غم سپر کن / که اینجا به برج رجائی نیابی
چو سرسام سردست قلب شتا را / دوا به ز قلب الشتای نیابی
بغم دل بنه کائینه خاطرت را / جز از صیقل غم جلائی نیابی
غم دین زداید غم دنیی از تو / که بهتر ز غم غم زدائی نیابی
ولیکن ز هر غم مجو انس خود را / ز هر مرغ ملک سمائی نیابی
منه مهره کز راست بازان معنی / درین تخت نرد آشنائی نیابی
همه عاجز و ششدر مهره در کف / بهمت ششدر گشائی نیابی
اگر کم زنی هم بکم باش آسی / که دلرا به بیشی هوائی نیابی
دغا در سه شش نقش بینی ز بازار / چو یک نقش خواهی دغائی نیابی
اگر ثلثی از ربع مسکون مجوئی / وفا و کرم هیچ جائی نیابی
عقاقیر صحرای دلهاست این دو / که سازنده تر زان دوائی نیابی
دو برگند بر یک شجر لیکن آن را / جز از فیض قدسی نوائی نیابی
ازان دو عقاقیر صحرای دلها / درین هفت دکان گیائی نیابی

کرم هم ز درگاه حق جوی گر سر ... حقوق کرم را ادای نیابی
وفاباری از داعی حق طلب کز ... گزین باغبانان جز جفای نیابی
دم عیسی جوی کآسیب جان را ... ز دارو جز تریا شفای نیابی
دم یوسفی زن که کنعان دل را ... ز صاع لئیمان عطای نیابی
ببر پنج آمال تا دل نرنجد ... که از خوان دونان نوای نیابی
چو شل کرده باشی رگ آبدیده ... بصیر بسته توتیای نیابی
خرد را چه گوئی که بر خوان دونان ... اباء بینی از خود ابای نیابی
چو کرگ ار جری از پهلوی زاغ کم خور ... که بر خوان خیان خوش لقای نیابی
فرشته شوار ره پری باش بار ... که هم کاسه الا همای نیابی
نگوئی بجو از کس و بس نگوئی ... چنان کن که از کس جزای نیابی
جزای نکوئیست نام نکوئی ... که بالای این بر فزای نیابی
چو شمع بار روشنی به بها بس ... که از طشت زر سر بهای نیابی
چو آتشی کز هر خام طمعی ... غذا کم پزی گر غذای نیابی
نه خاکی که بیرون نیاری و دیر ... اگر سیم مرد از سقای نیابی
نه عودی که خوش دم بسوزی چو آتش ... اگر چون شکر دلربای نیابی
اسیران خاکند اسیران اول ... که چون خاک عبرت فزای نیابی
بگم مدت از تا جدا زان اکنون ... بغیره نه بینی بنای نیابی
گدای محجر دمعنت شوله از و ... سر خویش رفت جز بادشای نیابی
ولی بادشه را که یک لحظه از و ... کلاه کم شود جز گدای نیابی

گرفتم فنا خسروی نقش اول — ز خسرو شدن جز فنای نیابی
وگر نیز کیخسروی آخر آخر — کیان کیستان بی بای نیابی
کرم جستن از عهد خاقانیا بس — کزین تیره مشرب صفای نیابی
ازین شیر سگ خورده سیری نخیزد — وزین شوره مردم گیای نیابی
مجو از جهان مردی کمین امانت — بنزدیک دور از خدای نیابی
ازین ریگ ناید کرم نی نیاید — ز ریم آهن اقلیمیای نیابی
ندانی که تریاک چشم گوزنان — که دندان هیچ اژدهای نیابی
اگر کرم شب تاب آتش نماید — ازان آتش انس و سنای نیابی
ز دونان که برق سرایند اول — به آخر سحاب سخای نیابی
قضا بات از در ظالمان گر فراغ — ازین داد گر تر قضای نیابی
توئی یک تنه غربت خوان صحرا — که از مرغ خانه نوای نیابی
چو عیسی که غربت گند سوی بالا — بجز سوزنش رشته پای نیابی
تو چون نام جوئی زمان جو نی بخیل — که جم را بو ر اقتدای نیابی
به بین همت سنگ آهن ربا را — که آن قوت از کهربای نیابی
اگر کهربا بسته از نار شاید — ز کبریت هم کهربای نیابی
ز خاقانی این منطق الطیر بشنو — که چون او معانی سرای نیابی
لسان الطیور از دوش یابی ارچه — جهان را سلیمان لوای نیابی

سخنهاش موزون عیار آمد از نرخ | که ناقد بجز زر از خاک نیابی
بلی نانهد مشک یاد من مصری | بجز سیر یا گندنای نیابی
گر این فضل بر کوه خوانی بنادان | که جز بارک الله صدای نیابی
عنا نیست خوش چون گل نخلبندان | که از زخم خارش عنای نیابی

همدرین معنی گوید

عافیت را نشان نمی یابم | وز بلاها امان نمی یابم
می پرم مرغ وار گرد جهان | هیچ جا آشیان نمی یابم
نیست شب کز رخ و سرشک بهم | صد بهار و خزان نمی یابم
دل گم گشته را همی جویم | سالها شد نشان نمی یابم
بخت اگر آسمانیست چرا | بر درش پاسبان نمی یابم
خارش افگند می بخاک چه سود | راه بر آسمان نمی یابم
دولت اندر هنر بسی جستم | هر دو را یک مکان نمی یابم
گوئیا آب و آتشند این دو | که بهم صلح شان نمی یابم
زین گرانمایه نقد کیسهٔ عمر | حاصل الا زیان نمی یابم
خوان جان ساختن چه سود که من | لب را میهمان نمی یابم
بهر نوزادگان خاطر خویش | بخت را دایگان نمی یابم
زاغ حرص و همای همت را | ریزهٔ استخوان نمی یابم
چون نترسم که در نشیمن دیو | هیچ تعویذ جان نمی یابم

خویشتن خوار گشته ام چون شمع — چون توان گرد نان نمی یابم
بس وحش خانه ایست کاندر وی — همدم این زمان نمی یابم
یک جهان آدمی همی بینم — مردمی درمیان نمی یابم
دشمنان دست کین برآورند — دوستی مهربان نمی یابم
هم بدشمن درون گریزم از انکه — باری از دوستان نمی یابم
عهد یاران باستانی را — تازه چون بوستان نمی یابم
همه فرعون و گرگ پیشه شدند — من عصا و شبان نمی یابم
در زمانه پناه خویش الا — در شاه جهان نمی یابم
زان نمط کارزوی خاقانیست — جای جز بر کران نمی یابم

باز شبه نیز قلم را بمیدان التفاخر خود دوانید و گوی وفاق و زانی اجنبیا بچوگان زبان ربوده و فرتی و زتر در تعریف ممدوح و ضمنا پرداخته

نیست اقلیم سخن را بهتر از من پادشا — در جهان ملک سخن راندن مسلم مر مرا
مریم بکر معانی را منم روح القدس — عالم ذکر معانی را منم فرمانروا
شه طغان عقل را نایب منم نعم الوکیل — نوعروس فضل را صاحب منم نعم الفتی
درع حکمت پوشم و بی ترس گویم کالقتال — خوان فکرت سازم و بی بخل گویم کالصلا
نکته دوشیزه من حور جنت را صفت — خاطر آبستن من نور عقلست از صفا
عقد نظامان سحر از من ستانند واسطه — قلب صرافان شعر از من برند کیمیا
رشک نظم من خورد حسان ثابت را جگر — دست نثر من زند سحبان وائل را قفا
هر کجا نعلی بیفگند براق طبع من — آسمان ز هره تیغ بران ساند از بهر شفا

بر سر همت بلا فخر از ازل دارم کلاه ‌‌ ‌ بر تن عزلت بلا نقص از ابد دارم قبا

من زمین چون سایه و رایات من ‌‌ ‌ آفتاب آسا رود منزل بمنزل جابجا

این از آن پرسان که آخر نام این ‌‌ ‌ وان بدین گویا که جای اینچنین ساحر کجا

پیشکار حرص را بر من نه بینی دسترس ‌‌ ‌ تا شهنشاه قناعت شد مرا چشم آشنا

ترش و شیرینست مدح و قدح من تا اهل عصر ‌‌ ‌ از عنب می پخته سازند و ز حصرم توتیا

هم امارت هم زبان دارم کلید گنج عرش ‌‌ ‌ وین دو دعوی را دلیل هست از حدیث مصطفا

من قرین گنج و اینها خاک بر ایشان چو مار ‌‌ ‌ من چراغ عقل و اینها روزکوران هوا

دشمن اند این قوم من کز فطنت آن حریفان ‌‌ ‌ منکر اند این سحر و معجز را رفیقان دغا

حسن یوسف را حسد کردند مشتی ناسزا ‌‌ ‌ قول احمد را خطا گفتند جوقی ناسزا

من همی در هند معنی راست همچون آدمم ‌‌ ‌ وین خران در چین صورت راست چون دم گیا

از دبیرستان هندی آمده معنیش کبر ‌‌ ‌ اخوت کفرند بگسسته ز اخوان الصفا

چون میان کاسه لرزیده دندان بغر و زغ ‌‌ ‌ چون دهان کوزه سیماب کفشان بی عطا

من عزیز مصر حرمت او این نامحرمان ‌‌ ‌ غرزنان بر زنند و غرچگان روستا

گر مرا دشمن شدند این قوم معذورند از آنک ‌‌ ‌ من سهیلم کامدم بر موت اولاد الزنا

جرعه خوار ساغر فکر منند از تشنگی ‌‌ ‌ ریزه چین خوانچه راز منند از ناشتا

مغز شان در سر بپاشویم که پیل اندازِ صفت
پوست شان از سر برون آرم که مار اندر لقا

لشکر عادند و کلک من چو صرصر از صریر
نسل یاجوج اند و نطق من چو سد اندر صدا

خویشتن هم نام خاقانی شمارند از سخن
یار کین را ابر نیسانی شناسند از سخا

نی همه یکنام دارد در نیستانها ولیک
از یکی نی قند خیزد وز دگر نی بوریا

وانم از اهل سخن هر که از فصاحت بشنود
در میان هنگر افتد خاطرش یعنی خطا

گوید این خاقانی دریا ثبت خود منم
خوانمش خاقانی اما از میان افتاده قا

همدرین معنی گوید

غصه بند نفس افغان چکنم
لب نفرین نفس ران چکنم

غم ز لب باج نفس میگیرد
عمر در کار زهد بان چکنم

نامرادیست چو معلوم امید
دست ندهد طلب آن چکنم

مشرفان قدرم حسب امراد
چون نرانند بدیوان چکنم

رشتهٔ جان مرا صد گره است
واگشادن همه نتوان چکنم

دوستانم گره رشتهٔ جان
نگشایند بدندان چکنم

فلک افعی تن زمرد سلبست
دفع این افعی پیچان چکنم

کار خود را ز فلک هیچو فلک
چون نه بینم سر و سامان چکنم

از خم پشت و نقطهای سرشک
پشت و رخساره فلک سان چکنم

دور باش دهنش را چو کشفت
ز استخوان بهیده خفتان چکنم

این نه دوران چو من آسیمه سرست
نسبت جور بدوران چکنم

چرخ چون چرخ زنان نالانست — دل ز چرخ اینهمه نالان چکنم
چرخ را هر نفس از دود سحر — هم چو شب سوخته سامان چکنم
خاک را هر شبی از خون جگر — چون شفق سرخ گریبان چکنم
قوتم از خوان جهان خون دلست — زله همت ازین خوان چکنم
چون بدین خوان نمک بی نمکی — دیده از غم نمک افشان چکنم
بر سر آتش ازین بی نمکی — گر نمک نیستم افغان چکنم
چون بگیتی نه وفا ماند نه دل — قوتم اهلیت از خوان چکنم
خوان گیتی همه قحط کرم ست — حصرم از خوان خضر خان چکنم
هر شبانگه پر و هر صبح تهی — چون چنین باشد ازین خوان چکنم
شوره خاکی اگر از تخم تهی ست — فتح باب از غم مژگان چکنم
نیست در خاک بشر تخم کرم — مدد از دیده بباران چکنم
ز آتشین آه بن دریا را — چون تیمم گه عطشان چکنم
هفت دریا گرو چشم من ست — من تیمم به بیابان چکنم
جو بهر خس بر هر خس چه برم — پر طاووس مگس ران چکنم
چند نان ریزه خوانهای خسان — گر نه آیم خس الوان چکنم
بسته خار امیدم چو خلیل — شیر از انگشت گزم نان چکنم
همچو ماهی سر خویش از پی نان — بر سر سوزن طفلان چکنم
گوئیم نان ز در سلطان جوی — آب رخ ریزد دربان چکنم
لب خویش از پی نان چون دونان — بوسه زن بر در سلطان چکنم

همچو زنبور دکان قصاب ... در سر کارد هین جان چکنم

پیش هر خس چو کرم فرمان یافت ... عقل را سخرهٔ فرمان چکنم

تب زده زهر اجل خورد و گذشت ... گلشکرهای صفاهان چکنم

تاج خرسندیم استغنا داد ... با چنین مملکه طغیان چکنم

نعمتی بهتر از آزادی نیست ... بر چنین مائده کفران چکنم

مادر بخت فسرده رحم است ... خشک دارد سر پستان چکنم

آب چون نار هم از پوست خورم ... چون نیابم نم نیسان چکنم

از درون خانه کنم قوت چو نحل ... چون جهان است زمستان چکنم

سنگ بر شیشهٔ دل چون فکنم ... روح را طعمهٔ ارکان چکنم

آتش اندر تن کشتی چه زنم ... نوح را غرقهٔ طوفان چکنم

شاه دل را که خرد بندق اوست ... در عرصی خانهٔ خذلان چکنم

نی نی آزادم ازین لوح دو رنگ ... عقل را طفل دبستان چکنم

چون رسید آیت روز آیت شب ... محو کرد آیت ایشان چکنم

طبع غمگین چکنم زانکه گذشت ... دل از آنچه آید شادان چکنم

هست نه شهر فلک زندانم ... عیش ده روزه بزندان چکنم

کم زنم هفت ده خاکی را ... دخل یکهفتهٔ دهقان چکنم

همتم بر سر گیهان خورد آب ... تنگ خشک و تر گیهان چکنم

گاو ده‌ام تنگ زنم بر سر دلو ... در دکان کورهٔ سندان چکنم

خادم ماند وزنان دولت یافت ... چون مرا آن نشد اینان چکنم

دولت از خادم و زن چون طلبم — کالم میل بنقصان چکنم
بر یکی تند استر ناقص چو شغال — شغل سنگسار می دستان چکنم
چیست جز خاک درین کاسهٔ چرخ — طمع ازین کاسهٔ گردان چکنم
همه ناکامی من کام منست — گرد کام اینهمه جولان چکنم
من به همت نه با آل زنیم — با اهل دست به پیمان چکنم
عیسیم رنگ مجوز سازم — بقم و نیل بدکان چکنم
هم عراق آفت شروان کشتم — هم سفر خانهٔ احزان چکنم
چون بشروان دل و یاریم نماند — بیدل و یار بشروان چکنم
کین شرف دان بشل شروان نیست — خیر والیست و شیروان چکنم
مه فرو رفت منازل چه برم — گل فرو ریخت گلستان چکنم
درج بی جوهر روشن بچه کار — برج بی کوکب رخشان چکنم
چون بدریا نه صدف ماند نه در — زحمت ساحل عمان چکنم
رفت شیرین بشبیخون فنا — نقش مشکو و شبستان چکنم
چون نه شعری نه سهیلست و نه مهر — یمن و شام و خراسان چکنم
رفت شهد مرا سوخت چو موم — وصلت مهر سلیمان چکنم
چون منم گرگ گزیده ز فراق — طلب چشمهٔ حیوان چکنم
آه دردا که بشروان شدنم — دل بقرمایه و درمان چکنم
گرچه انجام ز خاقان گیرم — مست نان پاره فراوان چکنم
آب شروان بدهان چون زده ام — با دنان پارهٔ خاقان چکنم

چون مرا در وطن آسایش نیست | غربت اولی تر از اوطان چکنم
دو سه ویرانه درین شهر مراست | چون نیم چغد بویران چکنم
آن همه یک دو سه دیر عمر دران | نه سدیر است و نه غمدان چکنم
لیک نیم آدمی آنجاست مرا | چون سپردمش بیزدان چکنم
اولش کردم تسلیم بحق | باز تسلیم دگرسان چکنم

در بیان شکایت از ابنای زمان و زمانه

زین پیش آبروی ریزم برای نان | آتش دهم بروح طبیعی بجای نان
خون جگر خورم نخورم نان ناکسان | درخون جان شوم نشوم آشنای نان
با این پلنگ گوهری از سگ تبرم | گر زین سپس چو سگ دوم اندر هوای نان
در جرم ماه و قرصه خورشید ننگرم | هرگه که دیده باشدم رهنمای نان
از چشم زیبق آرم در گوش ریزمش | تا نشنوم ز سفره دونان صلای نان
گفتم تبرک نان سپید سینه دلان | بل تا فنای جان بودم در فنای نان
نان شان چو برف لیک سخن شان چو زمهریر | من زاده خلیفه نباشم گدای نان
آزاد مند کرده که او گرد کوه جهد | من کیمیای جان ندهم در بهای نان
چون آب آسیا سر من در نشیب باد | گر پیش کس دهان شوم در آشنای نان
از قوت درمانم گو نان مباش از آنکه | تو قیمت معده حکما را دوای نان
تا چند نان و نان که زبانم بریده باد | کآب امید برد امید عطای نان
چون آهوان گیاه چرم از صحن نهاد | اندک نگذرم بدره گیاهی نان

نان خواستم زنشه که زبانم بریده باد — بر من خطا گرفت بوقت عطای نان

آدم برای گندمی از روضه دور ماند — من دور ماندم از در همت برای نان

آدم ز جنت آمد و من در سقر شوم — او در عنای گندم و من در بلای نان

یارب ز حال آدم و رنج من آگهی — خود کن عتاب گندم و خود ده جزای نان

تا کی ز دست ناکس و کس زخمها رسد — بر گردهای ناموران گردهای نان

نانم نداده چرخ ندانم چه موجب است — ای چرخ ناسزا ایندم من سزای نان

بر آسمان فرشتهٔ روزی بجنت من — منسوخ کرد آیت رزق از ادای نان

خاقانیا هوای وهوان یک طویله اند — تا نشکنند قدر تو بشکن هوای نان

نانی که از خسان طلبی بر خدا نویس — کاخر خدای جانت به از کدخدای نان

ایضاً مشتمل بر نعت گوید

سنت عشاق چیست برگ عدم ساختن — گوهر دل را از تف مجمر غم ساختن

بدرقه چون عشق گشت از پس تاختن — تفرقه چون جمع گشت با کم و کم ساختن

گرچه نوای جهان خارج پرده رود — چون تو درین مجلسی با همه دم ساختن

پیش سر بریدگان بسته دست باش — تات مسلم بود پشت بخم ساختن

نزد فسرده دلان قاعده کم کن چو آب — با دل آتش فشان چهره دژم ساختن

درنتوان از خط دهر وفا یافتن — درنتوان بر سطح آب نقش قلم ساختن

عمر به دلان عیش سرد بود همچو صبح | از پی یک لحظه عمر خیره علم ساختن
تا کی در چشم عقل خار مغیلان زدن | تا کی در راه نفس باغ ارم ساختن
رخش بهرای زر بردن در پیش دیو | پس خر افگنده سم مرکب جم ساختن
دل ز امل دور کن زانکه نه نیکو بود | مصحف و افسانه را جلد بهم ساختن
بر در شبهت مدار عقل که ناخوش بود | بر سر ژند مغان بسم رقم ساختن
چند رصدگاه دیو بر در دل داشتن | چند قدمگاه پیل بیت حرم ساختن
بر سر خوان جهان چند چو بربط مقیم | سینه و دل را ز آز جمله شکم ساختن
چند چو مار از نشاط باد و زبان زیستن | چند چو ماهی ز شکل گنج درم ساختن
زر چه بود جز صنم بس نه پسندد خدای | دل که نظرگاه اوست جای صنم ساختن
بین که در دل نشست بت ز پی آنکه نفخ صور | گوش خرد شرط نیست جذر اصم ساختن
زین دم معجز نمای مگذر ز خط فانیا | کز سر این دم توان زاد عدم ساختن
گرچه ز زردی قضا بر تو ستم بارد | جز به رضا روی نیست دفع ستم ساختن
یوسف و لها توئی کایت تست از سخن | عیش گرسنه دلان خوان کرم ساختن
چون بشماخی ترا کرد قضا شهربند | نام شماخی توان مصر مجسم ساختن
غم ز جهان عبره کرد عبرت تو این بس است | نتوان با مرگ غم برگ نعم ساختن
چون تو طریق نجات اندر غم یافتی | شرط بود قبله گاه موقع غم ساختن
چون بمدح مصطفی نایب حسان توئی | فرض بود نعت او حرز امم ساختن

این قصیده هم در این وزن و معنی گوید

تا گذران دل است نوبت غم داشتن | جبهت آمال را داغ عدم داشتن

صاحب حالت شدن حلهٔ تن سوختن / خارج عادت شدن عدت غم داشتن

زین سوی جیحون غم کشتی و پل ساختن / هر دو چو زان سو شدی از همه کم داشتن

بر سر تمنای تاج دادن چون بگذری / هم سر و هم تاج را نعل قدم داشتن

پیش بلا واشدن پس بمیان دو تیغ / همچو میان دو مهر خوی درم داشتن

چون بمصاف سران لاف شهادت زنی / زشت بود پیش زخم بانگ الم داشتن

نقش بت و نام شاه بر خود و بستن چه زر / وانگهی از بیم کاز رنگ بقم داشتن

تات ز هستی کنون یار بود کفر و دین / بتکده را شرط نیست بیت حرم داشتن

تا که تو از نیک و بد همچو شب آبستنی / رو که نه همچو صبح مرد علم داشتن

بی دم مردان خطاست دیو پی مردان شد از / بی کف جم ابلهیست خاتم جم داشتن

شاهد دل در هوس خصمت انصاف نیست / بر ره او بابس طبع قصر ارم داشتن

تشنه بمانده مسیح شرط حواری بود / لاشه از آب خضر سیر شکم داشتن

درگذر از آب و جاه پایهٔ عزلت گزین / گر سر عزلت توان ملک قدم داشتن

چون یکی پاره پوست شهر توانی گرفت / غبن بود در دکان کوره و غم داشتن

عادت خورشید گیر فرد و مجرد شدن / چند بکبر از ماه خیل و حشم داشتن

دیگ امانی بپز تات نباید ز طمع / پیش خسان کفچه وار دست بخم داشتن

از در کم کاستان لاف فزونی زدن / واز در لاابالیان گوش نعم داشتن

همت وانگه ز غیر برگ و نوا ساختن / عیسی و انگه بوام نیل و بقم داشتن

لاف فریدون زدن وانگه ضحاک وار / سلطنت و شیطنت هر دو بهم داشتن

صحبت مار العنب مایه مار الکهست / ترک چنین آب هست آب کرم داشتن

... بود ما دو مار بر کتف ضحاک نشست و مشهور است که مار بر شانه ضحاک از مس شیطان شده بود و معنی بیت ظاهر است مولانا سید محمد

چند پی کار آب بر در زردشتیان — عقل که کسری وش است وقف ستم داشتن
سینه بغوغای حرص پیش میا لا از آنکه — نیست بفتوی عقل گرگ برم داشتن
بهر چنین خشکسال مذهب خاقانی است — از پی کشت رضا خشم نم داشتن
از سر تسلیم و دل پیش عزیزان فقد — حلقه بگوش آمدن غاشیه هم داشتن
بهر دل و دین غیر بسته شروان شدن — پیش در اهل بیت ماتم غم داشتن

وله فی العزلة والقناعة والفقر والحکمة

در ساحت زمانه ز راحت نشان مخواه — ترکیب عافیت ز مزاج جهان مخواه
در داغ دل بسوز و ز مرهم اثر مجوی — با خویشتن بساز و ز همدم نشان مخواه
اندر قمارخانهٔ چرخ و بساط دهر — جلسی حریف و هم نفسی میزبان مخواه
گر در دم نهنگ درآیی نفس مزن — ور در گو محیط درافتی کران مخواه
از جوهر زمانه خواص وفا مجوی — وز تنگنای دهر خلاص روان مخواه
از شاخ سپهر تهی کیسه می مخور — وز سفرهٔ جهان سیه کاسه نان مخواه
گر خرمن امید سراسر تلف شود — از کیل روزگار تلافی آن مخواه
در ساحت جهان ز جهان یاوری مجوی — در آب غرقه گرد و ز ماهی امان مخواه

دل گوهر بقاست بدست جهان مده ‌‌ ‌ گوگرد سرخ تعبیه خاکدان مخواه
عزلت ترا بکنگرهٔ کبریا برد ‌‌ ‌ آن سقف گاه را به از این نردبان مخواه
همت کفیل تست کفاف از کسان مجوی ‌‌ ‌ دریا سبیل تست نم از ناودان مخواه
خاصانه چون خزینهٔ خرسندی آن تست ‌‌ ‌ عامانه از فرشتهٔ روزی ضمان مخواه
زان پس که چار صحف قناعت بخوانده ‌‌ ‌ خود را ز لوح بوالطمعی عشر خوان مخواه
چون فقر شد شعار تو برگ و نوا مجوی ‌‌ ‌ چون باد شد براق تو برگستوان مخواه
دل را قرابه وار مل اندر گلو مکن ‌‌ ‌ تن را پیاله وار کمر بر میان مخواه
در گوشه میر و لی توشهٔ حیات ‌‌ ‌ خود را چو خوشه پیش خسان ده زبان مخواه
بل تا پری ز خوان شبر خواهد استخوان ‌‌ ‌ تو چون فرشته بوی شنو استخوان مخواه
کو در دل قوی شو کو تاب جانفزای ‌‌ ‌ زین کلشکر مجوی و زان ناردان مخواه
از بهر تب بریدن خود دست آز را ‌‌ ‌ از نیستان سپیکس نیستان مخواه
داری کمال عقل پی زور و زر مشو ‌‌ ‌ زراد خانه بافته دو گدان مخواه
چون شحنهٔ نیاز ز دست قبا دمیست ‌‌ ‌ ترس از نگین مدار و پناه از طغا مخواه
وحدت گزین و همدمی از دوستان مجوی ‌‌ ‌ تنها نشین و همدمی از دودمان مخواه
چون دیده که یوسف از اخوان چه رنج دید ‌‌ ‌ هم ناتوان نزی ز اخوان توان مخواه

سرگشتگی زمان نگر و بخت مکان | آسایش از زمان و فراغ از مکان مخواه

در چارسوی کون و مکان خشت است خیز | خلوت سرای انس جز از لامکان مخواه

این مرغ عرشی از طلب دانه کند | آن دانه جز ز سنبلهٔ آسمان مخواه

خاقانیا زمانه زمام امل گرفت | گر خود عنان عمر بگیرد زبان مخواه

ایضاً فی الحکمة والشکایة الدهر و رثاثة الحال

بفلک لقمه در ندوخته اند | چشم خورشید بر ندوخته اند

کوه را در هوا نداشته اند | شمس را بر قمر ندوخته اند

دیدبانان بام عالم را | پرده ها بر بصر ندوخته اند

چرخ و انجم پلاس شام هنوز | در پرند سحر ندوخته اند

روز و شب زاغرض شام و شفق | زرد و سرخ دگر ندوخته اند

آسمان زانجای دلق کبود | ژندهٔ تازه تر ندوخته اند

عالم آن عامل ست و هر آن دهر | از قباشان کمر ندوخته اند

پس در داد بسته چون ماندست | که بمسمار بر ندوخته اند

دیرگاهست تا لباس کرم | بهر قد بشر ندوخته اند

جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب مد ظله

خود بپای رضا نبافته اند | خود بدست نظر ندوخته اند

حلقهٔ کان ز زنار و بود وفا | در زبان قلندر ندوخته اند

برتن ناقصان قبای کمال | بطراز هنر ندوخته اند

بی هنر خوش چو گل که برکمرش | کیسه جز لعل تر ندوخته اند

هنری سر فکنده چون لاله است | که کلاهش کمر ندوخته اند

یک سر سفله نیست کز فلکش | بر کله صد گهر ندوخته اند

نیست آزاده را قبا سمدی | که بهمش پاره زر ندوخته اند

سگ خیری ببرد در بغداد | کفنش جز بزر ندوخته اند

اوره ماز خاتم و خاقان را | جز نسیج آستر ندوخته اند

جرمی کن که جز بمردی و صبر | زهره را با جگر ندوخته اند

دیده مگشا که جز برای کمال | باز را چشم سر ندوخته اند

کور چشمی که برتن یوز است | از پی شیر نر ندوخته اند

جوشن عقل داده اند ترا | صدره کام اگر ندوخته اند

پای در دامن قناعت کش | گت لباس بطر ندوخته اند

بنگر احوال دهر خاقانی | اگرت چشم عبر ندوخته اند

ایضاً فی معاینة الاخوان و شکایت الاقران

کز خاطران که عین خطا شد خطاب شان
خلقند بو خلاف و شیاطین انس را
برباطلند ازانکه پدرشان پدید نیست
رهبان نه رهبرند درین عالم و دران
همچون خزینه خانهٔ زنبور خشک سال
جان شان گران چو خاک و سر بادسنج شان
چون قوم نوح خشک نهالان پی رند
ابلیس وار پیر و جوانند ازانکه کرد
در مسجد ند ساخته چون مهد کودکان
هم لوح و هم طویله شد ارواح مرده را
دل شان گسسته نور چو شمع وثاق شان
ایشان ز رشک در تب سرد انگهی مرا
هستند از قیاس چه فرسوده هاونی

مخراق اهل مخرقه مالک رقاب شان
سنگند هم ز سنگ بسوزد شهاب شان
وز حق نه آدمست نه عیسی خطاب شان
نه آب شان بکار نه کاری بآب شان
از باد چشمه چشمه دماغ خراب شان
بی سنگ چون ترازوی تقویم الحساب شان
باد از تنور سر زنی فتح باب شان
ابلیس هم به پیری مصحف خطاب شان
هم آنجا نه روی و هم جای خواب شان
اجسام دیو و چهرهٔ آدم نقاب شان
دین شان شکسته نام چو اهل حجاب شان
گردند پوستین و نگردم عتاب شان
سر بی و بن همیشه خراب و بیاب شان

این شیشه گرد آن که ازین خیمهٔ کبود — بینام چون قرابه بگردن طناب شان

مرد و رنخل و کرم قزند از نیاز و آز — رنج و وبال حاصل تاب و شتاب شان

چون وهر خس فرو بره و ناکس بر آورند — زان در وفا چو بحر بود انقلاب شان

زماده اند چون بره و فضل از آن مقیم — فی بند زاید از عمل ناصواب شان

پیش از بروت شان نگذشتست و نگذرد — اشعار شان چو دعوت مستجاب شان

از آب نفط شان که گشاید که نقع هست — افسرده تر ز برق دل چون سداب شان

از طبع خشک شان نتوان یافت شعر تر — نیلوفر آرزو که کند در سراب شان

سحر حلال من چو خرافات خود نهند — آری یکی ست بولهب و بوتراب شان

کورند زیر طشت فلک لاجرم رسد — بنماید آفتابه زرد آفتاب شان

سرسام دُنْمه دارند این خرجبلتان — در مطبخ مسیح نیاید جواب شان

جایم فرود خویش کنند و روا بود — نفطند هم بزیر نشیند گلاب شان

چون ماهی ار چه کند زبانند پیش من — چون مار در قفا همه هست ناب شان

تا خاطرم خزانهٔ گوگرد سرخ شد — چون زیبق ست در تب اضطراب شان

ایه جواب شان چه دهم گز زبان چرخ — موتو تعنطکم نه بس آید جواب شان

تیغ زبان شان نتواند برید موی — تا من فسن نسازم ازین سحر ناب شان

وین ناوک ضمیر مرا پر جبرئیل / گر دست بی نیاز ز پر عقاب شان

دل شان ز میوه دار حسد شم خورد غذا / انجیر خور غریب نباشد غراب شان

گر نان طلب کنند و در من زنند از انکه / بیدانهٔ من آب دهد آسیاب شان

روباه وار بر پی شیران نهند پی / گر باید از کفل که گوران کباب شان

گر گرده اند بزن جاه مرا بجاه / هم من بآب آه بسوزم جناب شان

من رستم کمان کشم اندر کمین شب / خوش باد خواب غفلت افراسیاب شان

خاقانیا ز غرش بیهوده شان مترس / کز آب و نار هیچ ندارد حساب شان

بر چهرهٔ عروس معانی مشاطه وار / زلف سخن بتاب و ز حیرت بتاب شان

ای مالک سعیر برین اندگان خلد / رحمت بکن که رحمت من شد عذاب شان

در هفت دوزخ ار چه کنی جا مسیح شان / ویل نهم عقیلهٔ من بس عتاب شان

وله فی شکوت الاقران

مشتی خسیس ریزه که اهل سخن نیند / با من قران کنند و قرینان من نیند

چون ماه نخشبند مزور از آن چو من / انجم فروز گنبد هر انجمن نیند

از هول صور فکرت من در فنا ستند / گرچه چو اهل صور فسرده کفن نیند

پروردگان مائدهٔ خاطر من اند / گر خود بجمله خود بسر ذو الیزن نیند

گاه وی کنند چون صدف آبستن اند لیک — از طبع گوهر آورد عنبر فگن نیند
یک نانیان و یاوه کیان ولایت اند — زیرا که شه طغان جهان سخن نیند
من میوه دار حکمتم از نفس ناطقه — ویشان ز روی نامیه جز نارون نیند
چون طشت بی سرند و در جنبش آمده — الا شناعتی و دریده دهن نیند
گاه فریب دمنه افسون گرند لیک — روزی هزبر غضنفر لشکر شکن نیند
چون ارقم از درون همه زهرند و زر برون — جز لبس رنگ رنگ و شگال شکن نیند
او باش آفرینش و وحشی طبیعت اند — کالا بدیت حرص و حسد مرتهن نیند
اندر چه اثیر اسیرند تا ابد — زان جز شکسته پای گسسته رسن نیند
گویند در خلافه ولیعهد آدمیم — مشنو خلاف شان که جز ابلیس فن نیند
گویند عیسی و مریم از طریق نطق — بر کن بروت شان که بجز گورکن نیند
خود را همای دولت خوانند و عاقلان — کالا غراب امین و خجند دمن نیند
بر قلههای کوه ریاضت کشیده اند — ارباب تهمتند بجز برهمن نیند
چون مرغ صبح گاهی و چون مرغ نگهی — الا سزای کشتن و گردن زدن نیند
جمع اند بر تصرف عالم ولی ز ضعف — موران با پرند و سیاه پرن نیند
تا زند رخش بدعت و سازند تیر کید — اما سفند یار مرا تهمتن نیند

فرعونیان بی فر و عونند لاجرم — اصحاب بینش ید بیضای من نبینند
خود عذر شان نهم که جهل پیشه اند — زان طالبان مشک و نسیم سمن نبینند
آری آب نا یزه خو کرده اند از انک — مستسقیان بحبه بحر عدن نبینند
اهل تا مرض کشند ز خونهای رونگار — کاز زانیان لذت سلوی و من نبینند
بینا دلان ز گفته من در نشاسته اند — کوری آن گروه که جز در حزن نبینند
جانیست ضمیر آن ضمیر مرا چمن — کارواح قدس جز ظرف آن چمن نبینند
نجار گوهرم که نجیبان طبع من — جز زیر تیشه پدر خویشتن نبینند
نساج نسبتم که صناعات فکر من — از آلا ز تار و پود خسره جامه تن نبینند
وین جاهلان ملمع کارند مستحیل — زان گاه امتحان بجز از ممتحن نبینند
از نوک خامه دفتر دل شان سیه کنم — کایشان زیخ زنند همه خامه زن نبینند
آنجا که من نقاع گشایم ز دست فضل — الا ز درد دل چو یخ افسرده تن نبینند
معصوم کی شوند ز طوفان نفط من — گر نوح عصمت آلا فرزند زن نبینند
در کون هم طویله خاقانیند لیک — از نقش فطرتند ز نفس فطن نبینند
حقا بجان شاه که هم شاه آگه است — کایشان سزای حضرت شاه زمن نبینند

قصیده فی الاشباه و آلیات الحال

بار آدمیست ژاله خور خوان صبحگاه — جانیست خاک جرعه مستان صبحگاه

جان شد نهنگ بحرکش از جام نیم شب — دل گشت مور ریزه خور خوان صبحگاه
غربال بیختیم بعمری که یافتیم — زر عیار دار ارمیزان صبحگاه
بس نقد کم بود که مردان که یافتند — رندان خاک بیز بمیدان صبحگاه
دولت دو دیده و هفت در آسمان گشود — چون برزدیم حلقه سندان صبحگاه
زین یک نفس که آمد و بیرون شد حیات — بر دیم روزنامه بدیوان صبحگاه
اول شب اتکین و اتاق آمدیم لیک — الب ارسلان شدیم بپایان صبحگاه
بی آرزوی ملک بزیر گلیم فقر — کوبیم کوس بر در ایوان صبحگاه
غوغا کشیم یک تنه چون رستم و دریم — درع فراسیاب به پیکان صبحگاه
نقب افگنیم نیم شب از دو تا بریم — بی بر سر خزینه پنهان صبحگاه
بی ترس تیغ و دار بگوئیم ما که ایم — نقب افگنیم خزینه ترکان صبحگاه
صور روان خفته دلانیم چون خروس — آهنگ زان پرده دستان صبحگاه
چندین هزار جرعه که این سبز طشت راست — نوشیم چون شویم مهمان صبحگاه
چون آب ره روی در کشیم ارچه در سیم — بحری ز دست ساقی دوران صبحگاه
گفتی شما چگونه و چونست نزلتان — ماشاد و نزل باز شبستان صبحگاه
آتش زنیم هفت علف خانه فلک — چون بنگریم نزل فراوان صبحگاه
خواهی که نزل ما دهد شه کیا دهر — بستان گشاده نامه عنوان صبحگاه

تو کی شناسی این چه معماست چون هنوز / ابجد نخوانده‌ای به دبستان صبحگاه

یا مرغ‌خوان جان مجامر دلان عشق / جز صبح نیست جان تو و جان صبحگاه

گفتی شما کیید و چه مرغید چیستید / سیمرغ نیمروز و سلیمان صبحگاه

ماییم مرغ عرش که بر بانگ ما روند / مرغان شب‌شناس و نواخوان صبحگاه

صبح شما دمیست و دمی با مرا نه صبح / هر صبح وقت ما شد و یکسان صبحگاه

ما را بهر دو صبح دو عیدست و جان ما / عیدیست فربه از پی قربان صبحگاه

تسکین جان گرم‌دلان زان نسیم سرد / چون دم برآوریم به درمان صبحگاه

سحر اگر به فواره سیمین مه کنیم / چون بر کشیم سر ز گریبان صبحگاه

بهر بخور مجلس روحانیان عشق / سازیم سینه مجمر سوزان صبحگاه

گر چشم ما گلاب‌فشان شد چه عیبست از آنکه / دلهای ماست آینه گردان صبحگاه

خاقانیا مرنج که سلطان گرات خواند / آری گدای روزی و سلطان صبحگاه

چون ژاله و طهیا و شاهنگ همچنین / مغز دل روز باش و عمل‌ران صبحگاه

جیحون‌فشان ز اشک سمرقند گیر راه / تا ما نهیم نام تو خاقان صبحگاه

از دم سیاه کن رخ دیو سپید روز / چون دیو نفس تست سلیمان صبحگاه

عیسی ز بار ز آه و بزن بر پلاس شب / درکش بچشم روز نقیبه مان صبحگاه

از خوان دل گشاده گدایی گر آمدی / بفرست زله سوی خوان صبحگاه

یک گوش ماهی بده از می که حاضر اند / درکشان روزه عطشان صبحگاه

ریزه‌ی بنیز زان می ریحانی تنک / وز بوی نی جرعه کن دم ریحان صبحگاه

بر شاه نیم روز کمین کن که آه تست / هم نیم شب کمان کش میدان صبحگاه

چون ماهی از بریده زبانی دلت بجاست / دل در تو یونس است زبان‌دان صبحگاه

مر صبح فتح باب کن از انجم سرشک / بنشان غبار غصه به باران صبحگاه

چون بربطت زبان سیه کار رست بر / چون نای بی‌زبان زنی الحان صبحگاه

کم کن زبان که مار نگهبان گنج تست / بر گنج خود تو باش نگهبان صبحگاه

قصیده در صفت خاک شریف که از سر بالین رسول صلی الله علیه و سلم آورده بود

صبح ارم کافتابی در نهان آورده ام / آفتابم کز دم عیسی نشان آورده ام

عیشیم کز بیت معمور آمده ز خوان خلد / خورده قوت و زله اخوان ز خوان آورده ام

هین صلای خشک بی بریان تر دم گرم من / هر دو قرص گرم و سرد آسمان آورده ام

طفل ذهنی مکتب بر دنان من ز مکتب آمده / بهر سیران آفتاب و مه دو نان آورده ام

گر چه عیسی ار ازینجا با رسوزن برده ام / گنج قارون بین کز انجا سوی آن آورده ام

رفته زین لاشه زیر وز افسون بین کنون / کالبد گیتی جنیبت در عنان آورده ام

از نظاره موی اجانی و کز هر سو مرا / طوطی گویاست کز هندوستان آورده ام

سن شه پیل آورده ام بس بس نظاره کز شعف — پیل بالا طوطی شکرفشان آورده ام

در گشاده دیده ام خرگاه ترکان فلک — ماه را بسته میان خرگاهشان آورده ام

از سفر می‌آیم و در راه صید افکنده ام — اینت صید چرب پهلو کارمغان آورده ام

گر سواران خنگ توسن کمند آورده اند — من کمند افکنده و شیر ژیان آورده ام

چشم بد دور از من و راهم که راه آورد عشق — شب روان از سرمه چشم روان آورده ام

بسکه در نخجیر طلب چل صبح شصت افکنده ام — تا در آن شصت شصت سگ صید گران آورده ام

نقد شش روز از خزان هفت گردون دیده — گرچه در نقب افکن چل شب گران آورده ام

خاک پای خاک بیزان بوده ام تا گنج زر — کرده ام سودا بهین عمری بپایان آورده ام

خاک بیزی کن که منهم خاک بیزی کرده ام — تا ز خاک این مایه گنج شایگان آورده ام

دیده ام عشاق بیزان اشک آورد از طرب — آن همه چون سبحه در یک ریسمان آورده ام

اشک من رقص و دل حال و ناله در سماع — من دریده خرقهٔ صبر و فغان آورده ام

دردی زر شادی لهاست من شاد از آنکه — بسکه رنج راز رشادی رسان آورده ام

شمع زردست از نهیب سر منم هم زرد لیک — زردی روی و شهاب سرفشان آورده ام

بل ز زان زردم که ترسم سر بزند چو شمع — کین سر از مهر بریده در میان آورده ام

هان ز ریقان شره آبی باز کاو آبی لباس — کز دل و چهره زکال و زعفران آورده ام

مولانا سید محمد صادق علیه ظله

شو نمک بر آتش افگن کز سر خوان بهشت — خوش نمک در طبع و شکر در زبان آورده ام

وز پی دندان سپیدی همرهان زان تحفه ها — دل چو عود سوخته دندان آن کنان آورده ام

گرچه شبها از سموم راه تبها برده ام — از نسیم وصل مهر تب نشان آورده ام

زان جهان می آیم از رنجی که دیدم زین جهان — لیک طغرای نجات آن جهان آورده ام

دیده ام سرچشمهٔ خضر و کبوتروار آب — خورده و پس جرعه ریزی تا دهان آورده ام

چون کبوتر رفته بالا و آمده بر پای خویش — لبسکه زر ریخته و خط امان آورده ام

من کبوتر قیمتم بر پای دارم سر بهای — آنقدر زر ری که سوی آشیان آورده ام

زیوری آورده ام بهر عروسان ضمیر — گوئی از شعری شعار فرقدان آورده ام

لعبتان دیده ام کایشان ز طفل هند اند — هم مشاطه هم حلی هم رایگان آورده ام

پیر عشق آنجا بعرسی پاره بیکرد آسمان — من نصیبه شانه دانی تا کمان آورده ام

این فراوینری آن بازاگنی خواهر نه من — من ز جیب آسمان یک شانه دان آورده ام

دیده ام خلوت سرای دهمان سرا آتش — تن طفیل شاهد دل میهمان آورده ام

سیر با بن در حجرهٔ خاص و برافگنده خوان — من دل و جان پیش آن خوان ارمغان آورده ام

دل بلک طبع ست قوت او ز بوی داده ام — جان پریوار است خورش زان استخوان آورده ام

نقل خاص آورده ام زانجا و باز آن بخیه — کین چه میوه ست از کدامین بوستان آورده ام

ناخن بغداد تا بغ دوستکامی خورده ام | دوستان را جامه جرعه آن ره آورده ام

دشمنان را نیز هم بی بهره نگذارم چو خاک | گر چه جرعه خاص بهر دوستان آورده ام

دوش بت خفته در شبستان دولت یافتم | من بچشم و سر سجودی پاسبان آورده ام

پاسبان گفتا چه داری نور بهان گفتم شما | کان زر دارید و من جان بهر آن آورده ام

شیر مردان از شبستان کز نشان آورده اند | من سگ کهفم نشان از آستان آورده ام

بر در او چون درش حلقه بگوش افتاده ام | پای تشریف سر تاج کیان آورده ام

از نسیم بارگنده گون یکی چو سنگ مشک | بر دل سوزان و چشم سیل ران آورده ام

آب و آتش دشمن مشک است من مشک دوست | آب و آتش از رقیب مهربان آورده ام

جو به بیع جهان ندهم کزان چو سنگ مشک | صد شتر بار است در بیع خان آورده ام

دل بخدمت ساده چون گور غریبان | همچو موسی بنده در تابوت از ان آورده ام

رفته لرزان همچو خورشید فروزان آمده | شب ز زیری پرده وز زاغوان آورده ام

هشت باغ خلد را بسته مبین بر خسان | کان کلید هشت در در بادبان آورده ام

بس طربناکم مدانید این طربناکی ز چیست | کز سعود چرخ بخت کامران آورده ام

گوئی اندر جوی دل آبی ز کوثر رانده ام | یا بباغ جان نهالی از جنان آورده ام

یا مگر اسفندیارم کان عروسان همه | از دژ روئین بسعی هفتخوان آورده ام

باشما گویم نیارم گفت با بیگانگان | کین نهان گنج از کدامین دودمان آورده ام

آشکارا بر گرفتن گنج فرخ فال نیست ••• من بفرخ فال گنجی از نهان آورده ام

از چنین گوهر زکوتی داد نتوان بهر آنکه ••• تاج ترکستان بباج ترکمان آورده ام

داده ام صد جان بهای گوهری من بر زند ••• در دو عالم داده ام هم رایگان آورده ام

کیست خاقانی که گویم خون بهای جان اوست ••• خون بهای جان صد خاقان جان آورده ام

اینهمه میگویمت کاورده ام باری بپرس ••• تا چه بخشیدت و چه گوهر و زچه کان آورده ام

تا نپرسی من نگویم تا کسی وز دیده ام ••• کز در شاهنشهی گنج روان آورده ام

باز پرسی شرط باشد تا بگویم کین فتوح ••• در فلان مدت ز درگاه فلان آورده ام

یعنی امسال از سر بالین پاک مصطفی ••• خاک مشک آلوده بهر حرز جان آورده ام

خاک بالین رسول الله همه حرز شفاست ••• حرز شافی بهر جان ناتوان آورده ام

وقف بازوی فرست این حرز نفر و شکر ••• گرچه اول نام دادن بر زبان آورده ام

گوهر دریای کاف و نون محمد کز ثناش ••• گوهر اندر کلک و دریا در نهان آورده ام

چون زبان ملک دارد من از صدر رسول ••• در سر دستار منشور زمان آورده ام

ملک در مدح رسول الله بتوقیع رضاش ••• بر جهان منشور ملک جاودان آورده ام

مصطفی گوید که سحرست از بیان من ساحرم ••• کاندر اعجاز سخن سحر بیان آورده ام

ساحری را گر فواره به سحر آید بکار ••• من ز جیب مه فواره بر زبان آورده ام

یک خدنگ از ترکش آن شحنهٔ دریای عشق ••• نزد عقل از بیم چرخ جان ستان آورده ام

حاسدانم چون هدف من کان خدنگ این جان من که ••• بر شحنه از پی امن آشیان آورده ام

بخت من شبرنگ بود و نقرهٔ خنگش کرده ام ••• البس بنام شاه عرش و ابلق ران آورده ام

عقل اور بند کمیش افسر خدای داده ام ••• انگشتی بر ده ام الب ارسلان آورده ام

جان بزنگ آلوده در صدرش مستقبل آورده ام | زان خزانه سیم آهنی تیغ یمان آورده ام
گرچه همچون زال زر پیری بطفلی دیده ام | چون جهان پیرانه سر طبع جوان آورده ام
گرچه نیسانم خزان آرد من اندر سن طبع | آتش نیسان و بلبل کاب خزان آورده ام
من که همچون گرد بهار باغ شب گم کرده ام | روز را زین گمین ترنج مهرگان آورده ام
پادشاه نظم و نثرم در خراسان و عراق | کاهل دانش را زهر نقطه امتحان آورده ام
منصفان استاد دانندم که از معنی و لفظ | شیوهٔ تازه نه رسم باستان آورده ام
زامتحان طبع مریم زاد بر چرخ دوم | تیر عیسی نطق را در چه کمان آورده ام
تا غریب و خجل آمد آن ز دانشا پور کرم | من بشهرستان غربت خان و مان آورده ام
تا نشسته بر ره دانش رصدداران جهل | در بیابان خموشی کاروان آورده ام
گرچه در غربت ز بی آبان شکسته خاطرم | ز آتش خاطر بآبان ضمیران آورده ام
سنگ آتش چون شکستی تیزگرد لاجرم | از شکستن تیز خاطر در عیان آورده ام
خانه دار فصل در وی خانه دانی بوده ام | بست در غربت کنون خاندان آورده ام
تا بهر شهری بنگر آید مرا هیچ آب و خاک | خاک شروان بلکه آب غیروان آورده ام
از همه شروان بوجه آرزو دل را بباد | حضرت خاقان اکبر ارمغان آورده ام
هر چه دارم تر و خشک من همه انعام اوست | کین گلاب و گل همه از گلستان آورده ام
او سلیمانست و من مورم بیادش زنده ام | زنده ماناد آن کز وای آستان آورده ام

المدائح من القصائد الطول باکورة الاسفار و تذکرة الاشجار خواند در کعبه معظمه انشا کرده و در صفت مناسک و مشاعر حج ملخص بمدح الانوار جمال الدین موصلی

که معمار حرم بود و این قصیده گفت و آنجا که روایت کرد اهل عرب و نوشتند

صبح از حمایل فلک آهیخت خنجرش / کیمخت کوه ادیم شد از خنجر زرش
هر پاسبان که طرهٔ بام زمانه داشت / چون طره سر بریده شد از زخم خنجرش
صبح از صفت چو یوسف و مه نیمه ترنج / یکران چرخ دست بریده برابرش
شب گیسوان گشاده چو جادو زنی ز شکل / بسته زبان ز دود گلوگاه مجمرش
گفتی که نعل بود در آتش نهاده بام / مشهور شد چو شد زن و افگن ز زیورش
شب را نهند جامهٔ خاور چرا است زرد / کابستنی دلیل کند روی اصفرش
شب عقد عنبرینهٔ گردون فرو گسست / تا دست صبح غالیه ساید ز عنبرش
آنگه عروس روز پس حجله معتکف / گردون نثار ساخته صد عقد گوهرش
زان پیش کین عروس برهنه شود علم / کوس از پی زفاف شد اکنون نواگرش
گوئی که مرغ صبح زر روز یورش بجورد / کز حلق مرغ می شنوم بانگ یورشش
یا ناکه محرم عرفاتست آفتاب / از طیلسان مشتری آرند میزرش
هر سال مجر مانه ردا گیرد آفتاب / کاحرام را برهنه برآید ز خاورش
بل قرص آفتاب بصابون زند مسیح / کاحرام را ازار سپیدیست درخورش

بینی بموقف عرفات آمده مسیح
از آفتاب جامهٔ احرام در برش

پس گشته صد هزار زبان آفتاب را
تا نسخهٔ مناسک حج گردد از برش

نشگفت اگر مسیح بر آید ز آسمان
آرد طواف کعبه و گردد مجاورش

کامروز حلقه در کعبه ست آسمان
حلقه زنان خانهٔ معمور چاکرش

بل چارسی ست بام و در کعبه را مسیح
زانست فرق طارم مرزه منظرش

چوبک زند مسیح مگر زان نگاشتند
با صورت صلیب بر ایوان قیصرش

المطلع الثانی

سرحد بادیه ست روان پاش بر سرش
تریاک روح کن ز سموم معطرش

گوگرد سرخ و مشک سیه خاک و باد او
با بهشت زاده ز خاک مطهرش

ناف زمین ست کعبه مگر ناف مشک شد
کاندر سموم گرد اثر مشک اذفرش

خون ریز بی دیت مشمر بادیه که هست
عمر دوباره در سفر روح پرورش

در بادیه ز شمهٔ قدسی عجب مدار
گر بر دمد ز ریگ زقوم آب کوثرش

از سبزه و زپر ملایک بهر دو گام
مدهامتان دو بسته دو بستان اخضرش

دریای خشک دیدی و کشتی در آن روان
هان بادیه نگه کن و هان ناقه بنگرش

دریای پر عجائب و زاعراب موج زن
از حلها جزیره و از مکه معبرش

وان کشتی رونده‌تر از باد بادبان / خوش گام‌تر ز زورق به چار لنگرش
لنگر شکوه باد کند دفع نیش چرخ / در چار لنگرست روان باد صرصرش
جوزا سوار دیده به پشتش بنات نعش / ناقه نگر گزاوه و هم جفت از برش
پشتش بنات نعش دو پیکر سوار او / ماهی دگر سوار شده بر دو پیکرش
گیسوی حور و گوی زنخدانش بن بهم / دستارچه گزاوه و ماه مدورش
مانند گزاوه حامله خوش خرام را / اندر شکم دو بچه بمانده محصرش
یا نی قلم دو نون مربع نگاشته / اندر میان چو تا دو نقط کرده مضمرش
وان ساربان ز برق سراب ابر کرده چشم / از آفتاب چهره چو میغ مکدرش
چون صد هزار لام الف افتاد یک بیک / از دور دست و پای نجیبان هم برش
وادی چو دشت محشر و نجبی روان چنانکه / کوه گران که سیر بود روز محشرش
بلک آنچنان شده بضعیفی که بگذرد / در چشم سوزنی بشکل جسم لاغرش
چون صوفیانش بارکشی پیش قوت کم / هم رقص و هم سماع همه شب میسرش
هرگز جلاجل و جرس آواز می‌شنود / در وهم نفخ صور همیشد مصورش
صحن زمین ز کوکبه هودج آنچنانکه / گفتی که صد هزار فلک شد مشهرش
وان هودج خلیفه متوج بتاج زر / چون شب که آفتاب نهی تاج بر سرش

سالی میان بادیه دیدند زمزمش | وان قصه هر که گفت نکردند باورش
باور کنی مرا که بدیدم بچشم خویش | امسال چون فرات روان خند و غرش
ظن بود حاج را که مگر آب چشم من | جیحون سبیل کرد بران خاک اغبرش
یا شعر آبدار من از دست روزگار | نقش الحجر نمود بر آن کوه کردرش

المطلع الثالث

اینک موقف عرفات است بنگرش | طالش چو عرض جنت و صد عرض اکبرش
دهلیز دار ملک الهی است صحن او | فراش جبرئیلش و جاروب شهپرش
نور الله از تف نفس آه مشعلش | حزب الله از صف ملک و انس عسکرش
پوشیدگان خلعت ایمان گه است | ایمان صفت برهنه سران در معسکرش
گردون کاسه پشت چو کفگیر حمله جش | نظاره سوی زنده دلان کفن ورش
از اشک شان چو سیب گذر ها منقطش | وز بوسه چون ترنج حجر ها مجدرش
از بسکه دود آه حجاب ستاره شد | بر هفت بام بست گذر ها چو شد رش
بل شمع هفت چرخ گدازان شد چو موم | از بسکه تف رسد ز نفسهای بی مرش
جبریل خاطب عرفات است و زرنج | از صبح تیغ و ز جبل الرحمه منبرش

سرمست نخچگان حقیقت چو نخچیار — نه ساقی پدید نه باده نه ساغرش
با هر پیاده پای دو اسپه فلک دوتن — سلطان یک سواره گردون مسخرش
در پای هر برهنه روی خضر جانفشان — نعلین پای هم سر تاج سکندرش
تا پشت پای بوده لوای ملک شهی — همت به پشت پای زده ملک سنجرش
خاک منا ز گوهر تر موج زن چو آب — از چشم هر که خاکی و آبی ست گوهرش
آورده هر خلیل ولی نفس پاک را — خون ریخته موافقت پور هاجرش
استاده سعد ذابح و مریخ زیر دست — حلق حمل بریده بران تیغ احمرش
گفتی ز انبیا و امم هر که رفته بود — حق کرده در حوالی کعبه مصدرش
قدرت رحم گشاده و زاده جهان نو — بر ناف خاک نافه ده ماده برش
زمزم بسان دیده یعقوب داده آب — یوسف کشیده دلو ز چاه مقعرش
بل کافتاب چرخ رسن تاب ازان شده — تا هم بدو ز چرخ کشد اسب اخترش
وان کعبه چون عروس کهن حال تازه روی — بوده مشاطه لبنر ابوز از زرش
خاتونی از عرب همه شاهان غلام او — سمعاً و طاعة سجده کنان هفت کشورش
خاتون کائنات مربع نشسته چیست — پوشیده حله و ز سر افتاده معجرش
اندر حریم کعبه حرام است رسم صید — صیاد دست کوته و صید ایمن از شرش

المطلع الرابع

من صید آنکه کعبه جانهاست منظرش — با من بپای پیل کند جنگ عبهرش

صد پیل وار خواهم از زر خشک از انکه | مشکست پیل بالا دو سنبل ترش
دل توسنی کجا کند آنرا که طوق وار | در گردن دل ست کمند معنبرش
نقدست سرخروئی دل با هزار درد | از تنگی کمند نه از وجه دیگرش
خاقانی ست هندوی آن هندوانه زن | وان زنگیانه خال سیاه منورش
چون موی زنگیش سیه و کوته است روز | از عشق ترک هند و آشوب گسترش
خاقانی از ستایش کعبه چه نقص دید | گر زلف و خال گوید کعبه برابرش
بی حرمتی بود نه حکیمی که گاه ورد | زند مجوس خواند و مصحف به برش
نی نی بجای خویش نشید نمیکند | نعتست از آن دلبر کعبه است دلبرش
خال سیاه او حجر الاسود ست از انکه | مانند خال و زلف بخم حلقه در برش
سنگ سیه مخوان حجر الکعبه را از انکه | خوانند روشنان همه خورشید اسمرش
گوئی برای بوس خلایق پدید شد | بر دست است بیضه مهر پیمبرش
خاقانیا بکعبه رسیدی و دان بیابش | گرچه نه جنس مشکش ست این محقرش
دیدی جناب حق جنب اندر مشو از انک | کعبه مطهرست جنب خانه مشمرش
با آب و چاه کعبه وجود تو حیض شد | هم ز آب چاه کعبه فرو شوی یکسرش
این زال سر سپید سیه دل طلاق ده | اینک به بین معاینه فرزند شوهرش

تا حشر مرده زیست و جنب مرد هر کسی | کین شوخ مستحاضه فرو شد به بسترش
کی بدترین حبائل شیطان کند طلب | آنکس که با حبائل سلطان شد برش
خورشید را که بر بستر مریم سنت جای | جای سها بود بنعش و دخترش
باز خنبر کبود فلک چون رسن بپیچ | مردی کن و چو طفل برون جه ز چنبرش
اول فسون دمند فلک آخر گلو زند | آخر برنجی ار شوی اول فسون خرش
اول برفق دانه بپاشید پیش مرغ | چون صید شد بقهر ببرند حنجرش
سوگند خور بکعبه و هم کعبه داند آنکه | مثلث نبود و هم نبود یک شناگرش
شکر جمال گوی که معمار کعبه اوست | یارب چو کعبه وار عزیز و معمرش
شاه سخن بخدمت شاه سخا رسید | شاه سخا سخن ز فلک دید برترش
طبع و زبان چو تیر خزر دید و تیغ هند | از روم ساخت جوشن و از سهم مغفرش
آری منم که رومی و مصریست خلعتم | زانکس که رفت تا خزر و هند مخبرش
صبح و شفق شدم ز سر و تن ز اطلس و قصب | زانکس که آفتاب بود سایه پرورش
یک خانه دارم از زر رکنی و جعفری | زانکس که رکن خانه دین خواند جعفرش
بر تاج آفتاب کشم سر ز طوق او | بر ابلق فلک فکنم زین باسترش
دیدم که سیئات جهانش بخرد چو صید | زان رو بکردم این حسنات موفرش
سلطان دل و خلیفه هم خوانمش از آنکه | سلطان پدر نوشت و خلیفه برادرش

در حضرت خلیفه کجا ذکر من شدی — گر نیستی مدد ز کرامات مظهرش
ختم کمال گوهر عباس است مقتفی — کاعزاز یافت گوهر آدم ز گوهرش
از مصطفی خلیفه و چون آدم مصطفی — از خود خلیفه کرده خدای گروگرش
انصاف ده که آدم ثانی است مقتفی — در طینت است نور یدالله مخمرش
از خط کردگار ملک راست محضری — المقتفی خلیفتنا مهر محضرش
در دست روزگار ملک راست دفتری — المقتفی ابوالخلفا نقش دفترش
بوبکر سیرت است و علی علم تا ابد — من در دعا بلالش و در علم قنبرش

ایضاً قصیده در التزام العید فی کل بیت

رخسار صبح را اگر از برقع زرش — گز دست شاه جامه عیدی است در برش
گردون ز شکل مجمر عیدی ببزم شاه — صبح آتش ملمع و شب عود اذفرش
مشرق بعود سوخته دندان سپید کرد — چون بوی عطر عید برآمد ز مجمرش
مرغ سحر شناعت ازان زد که مصر یافت — کان صباغ عید بیاراسته درش
گردون فرو گذاشت هزاران حلی و شقه — صباغی بساخت کز پی عیدست درخورش
آری بصباغ عید همی ماند آفتاب — از نام شاه داغ نهاده مشهرش
وانگشت بر جبین سپهر از سه حرف عید — ماه نو ابتدای سه حرف است بنگرش

فصاد بود صبح که قیفال شب گشاد
خورشید طشت خون و مه عید نشترش

مه روزه دار بود همانا از آن سبب
تن چون خلال مانده عید لاغرش

یا حلقه گوی از پی آن شد که روز عید
خسرو بنوک نیزه رباید ز خاورش

خاقان اکبر آنکه ز دیوان نصرتست
بر صد هزار عید برات مقررش

المطلع الثانی

آمد دو اسپه عید و خزان شد علم برش
زرین عذار شد چمن از گرد لشکرش

عیدست و آن عصیر عروسیست عیدوار
کف بر لب آورید و آلوده معجرش

واینک خزان معزم عیدست بهر صرع
بر برگ زر نبشته طلسم مزعفرش

زان سوی عید دختر رز شوی مرده بود
زرین جهاز او زده بر خاک مادرش

یک ماهه عده داشت پس از اتفاق عید
بستند عقد بر همه آفاق بحیرش

رز زرگر نگاه عید زر افشان کند نثار
واجب کند که هست شکر ریز دخترش

شاخ چنار گوئی حلوای عید زد
کالوده ماند دست به آب معصفرش

بودی برون ز عید نفسهای روزه دار
مشکین کبوتری که فلک نامه آورش

منقار بر قنینه و پر بر قدح بماند
کامد همای عید نهان شد کبوترش

مرغ قنینه بلبل عیدست پیش شاه — گل در دهن گرفته و ناله در برش
انگشت ساقی از عنب غوک زم تر — زلف چو مار در می عیدی شناورش
زلفش فرو گذاشته سر در شراب عید — دیو است در غسل گاه شده حوض کوثرش
در آبگینه نقش پری بین بروز عید — آن می گز آتش است پری وار چون پرش
زان چون پری گرفته نماید اهل عید — کاب خرد ببرده پری وار آذرش
گردون چنبری ز بن گوش روز عید — حلقه بگوش چنبر دف شد چو چنبرش
دستینه بسط بربط و گیسو گشاده چنگ — یعنی درم خریده عیدیم و چاکرش
بر سر بماند دست رباب از هوای عید — سوراخ مار در شکم باد پرورش
مار زبان بریده نگر نای روز عید — افتاده زیر دیگ شکم کاسته سرش
مارست خاک خوار و پس او باد زان خورد — کز خوان عید نیست غذای مقررش
چون شاه هندمیش و پیش ده غلام ترک — از فر عید گه نی و گه شکر افسرش
بل هندوی است برهمن آتش گرفته سر — چون آب عید نامه زردشتی از برش
گوئی بهای باده عیدست آفتاب — زان رفت در ترازو و سنجید چون زرش
شد وقت چون تیغ از وی شاه جهان بعید — خواهد می گران چو ترازوی محشرش
خاقان اکبر آنکه سر تیغش آتشی ست — شبهای قدر و عید شده دود اخگرش
کیوانش برجیس ست و مه و آفتاب طاس — چون زلف آنکه عید بتان خواهد آذرش

المطلع الثالث

عیدست فتنه زار هلال معنبرش — دل کان هلال دید نشیند برابرش

آری چو فتنه عید کند شیفته شود — دیوانهٔ هوا ز هلال معنبرش

من شیفته چو بحر و سلسل چو ابر از آنکه — هم عید و هم هلال بدیدم بر اخترش

ماندم چو کوه کان شب عید بقرار — تا نعل بر نهاد دو هاروت کافرش

مهجور هفت ماهه منم زان دو هفته ماه — کز نیکوی چو عید غریبست منظرش

چون ماه چار هفته رسیدم ببوی عید — تا چار ماهه روزه گشایم ز شکرش

گر صاع سر سه بوسهٔ عیدی دهد مرا — زان رخ دهد که گندم گونست پیکرش

دوشم درآمد از در خمخانه نیم شب — شب روز عید کرد مرا ماه اسمرش

دستار در ربوده سرانداز پای زلف — شوریده زلف و مقنع عیدی بسر برش

عید مسیح رویش و عود الصلیب زلف — رومی سلب حمائل و زنار در برش

برده مش ز مقنع عیدی بجای سیم — آب چه مقنع و ماه مزوّرش

بر کوس عید آن بکند زخم کان زمان — بر جانم از شناعه زدن گرز دیورش

گیسو چو خوشه یافته وز بهر عید وصل — من همچو خوشه سجده کنان پیش عنبرش

جان ریختم چو بلبله بر عید جان خویش — چشمم چو طشت خون ز رقیب جگرخورش

در طشت آب دیده توان ماه عید من | در طشت خون بدیدم ماه منورش
بینی هلال عید بهنگام شام و من | دیدم بصبح نیم هلال سخنورش
چون دیدمش که عید شده دارا چون مغان | آتش ز لاله برگ و جلیپا ز عنبرش
آن آتشی که قبله زردشت عید او | من دیدمش ز دور ز رفتم فراترش
بودم دران که خضر در آمد ز راه و گفت | عیدست و نور هان ملک سکندرش
در کعبه کرده عید و ز زمزم فزوده آب | چون نیشکر چگونه مزم آتش ترش
خاقانیا وظیفه عیدی بیار هان | بس پیشکش بحضرت شاه مظفرش
خاقان اکبر آنکه دو عیدست در سنه | شش روز و پنج وقت ز چار اصل گوهرش
بل شش هزار سال زمان داشت رنگ عید | تا رنگ یافت گوهر ذات مطهرش

قصیده در مدح سلاطین که حسب صنادیوان علیه الرحمه در مدایح ایشان سعی ست در نو قصائد طویل

صبح هزار عید وجود دست جوهرش | خضرست رآتیش ملک الموت خنجرش
اقلیم بخش و تاج ستان ملوک عصر | شاهی که عید عصر ملوکست مخبرش
نی نی ببزم عیدی و در روز وغاش هست | کیخسرو آبدار و سکندر علم برش

زان عید زای گوهر شمشیر آبدار / شد آب بحر و آب شد از شرم گوهرش
زان هندوی حسام که در هند عید ازو / ایران شکارگه شده توران مسخرش
زین پس خراج عیدی و نوروزی آورند / از بیضهٔ عراق و ز بیضای عسکرش
خود کمترین نثار بهایست عید را / بیضا و عسکر از ید بیضای عسکرش
هر جا که رخش اوست همه عید نصرتست / زان پای و دم ز برگ حنا شد معطرش
عید اگر روم را بود از پایگاه او / گر خوک پایگاه بود جان قیصرش
عید افسرست بر سر آفاق بهر آنکه / شبهست عین عید ز نعل تگاورش
چون عین عید نعلش و از نقش گوش و چشم / های مشقق آمد و میم مدورش
چون آینه دو چشم و چو ناخن دو گوش / در رنگ عید شانه زده دم احمرش
چون کرم پیله سرمهٔ عیدی کشیده چشم / پرچم شده ز طرهٔ حورای احورش
بحر کلیم دست برین ابر طور رخش / با فال عید نور انا الله رهبرش
بحری که عید کرد بر اعدا بپشت ابر / از غرتش درخش و ز غرتش تندرش
آن شب که روز عید و شب جنگی شود / صبح ظفر برآید از اعلام ازهرش
هرامی ز زر چو اختر و برگستوان چو چرخ / افگنده نجبت زیور عیدی ابر شقرش
عید عدو و مرگ ابد ل شد چو باز دید / باران تیر و ابر کف و برق مغفرش
نصرت نثار عید برافشاند کز غزا / با شاه مظفر آمد و جاه موفرش
مهد ... نیست شاه و عید سلاطین فتح او / خصم از غلامی آمده دجال اعورش
آن رفت و زر رفت آب غلامان که یوسفی / تصحیف عید شد به بهای محقرش
عید ملائکست ز لشکرگه ملوک / دیوی غلام بوده ثریا معسکرش

آنجا که احمد آمد ازین هردو عید — زردشت ابترست حدیث مشتبرش
حج ملوک و عمرهٔ بختست و عید دهر — بر درگهش که کعبه بکعبه است مشعرش
من پار زر و کعبه رساندم سلام شاه — ایام عید نحر که بودم مجاورش
کعبه ز جای خویش بجنبید روز عید — بر من فشانده شقهٔ دیبای اخضرش
گفت آستان شاه شما عید جان ماست — سنگ سیاه ما شده هندوی اصغرش
اینجا چه ماندهٔ تو که آنجاست عید بخت — زین پای باز کرد بدین عید انورش
گفتم که یک دو عید بیایم بخدمتت — چون پخته تر شوم بشوم باز کشورش
گفتا چه پای ز حج و عیدی دگر برآر — تا هر که هست بانگ برآید ز خنجرش
کاقبال بین که حاصل خاقانی آمدست — کاندر رسیده ماه دو عید و دو حج شد میسرش
عیدی بقرب مکه و قربانگه خلیل — عیدی دگر بحضرت خاقان اکبرش
گفتم کدام عید نه اضحی بود نه فطر — بیرون از دو عید چه عید است دیگرش
گفت آستان خسرو و آنگه کدام عید — این حرف خورده ایست که آن خود ز مشمرش
چون دعوت مسیح شمر شاخ بخت او — هر روز عید تازه ز آن رسید هر برش
هر هفته هفت عید و رفیقان هفت بام — آذین هفت رنگ ببندند بر درش
گرد آفتاب خطبهٔ عیدی بنام او — ز آن از عمود صبح نهادند منبرش
عید از هلال حلقه بگوش آمده ز آنکه — بر بندگی شاه نبشتند محضرش

از نقش عید یک نقط ایام گرد گرفت / بر چهره عروس ظفر کرد منظرش
تا در صبح و شام لبالی دهد دو عید / هر صبح و شام باد دو عید مکررش
از شام زاده صبحش و از صبح او دو عید / وز عید زاده مرگ بد اندیش ابترش

فی مدح الملک العالم العادل جلال الدین والدنیا انوشاه منوچهر گوید والتزام صبح کرده فی سنت

جبهه زرین نمود طره صبح از نقاب / عطسه شب گشت صبح خنده صبح آفتاب
غمزه اختر ببست خنده رخسار صبح / سرمه گیتی بشست گریه چشم سحاب
صبح چو پشت پلنگ کرد هوا را دورنگ / ماه چو شاخ گوزن وی نمود از حجاب
زهره برافراخت صبح مهر برانداخت شب / پیکر آفاق گشت غرقه صفرای ناب
صبح فنک پوش را ابر زره زد قبا / برد کلاه زرش قندز شب از تاب
مانده بسالار صبح نزل سحرگه فکند / از پی جلاب خاص ریخت ژاله گلاب
صبح نشینان چو شمع ریخته اشک طرب / اشک فسرده قدح شمع گشاده شراب
پنجه ساقی گرفت مرغ صراحی بدام / زآتش صبح اوفتاد دانه دلها بتاب
صبح همه جان چو می همه صفوت چو جام / جرعه شده خاک بوس خاک ز جرعه خراب
چرخ ترنجی بصبح ساخته نارنج زرد / از پی نقل ملک مالک رق رقاب
صبح سپید جلال خسرو عیسی سخن / موسی خضر اعتقاد خضر سکندر جناب

المطلع الثانی

شاهد سرمست من صبح در آمد ز خواب / کرده صراحی طلب داده صبوحی صواب

در برم آمد چو چنگ گیسوی در پاکشان — من شده از دست صبح دست بسر چون رباب

داد لبش چون نمک بوی بنفشه بصبح — پر نمکش ساختم مردم دیده کباب

روی چو صبحش مرا از الم دل رهاند — عیسی وانگه الم جنت وانگه عذاب

صبحدم آب حیات خوردم از آن چاه سیم — عقل بر آن چاه آب صرف کنان جاه آب

یوسف من گرگ مست باده بکف صبح فام — وز دو لب باده تلخ سرکه فشان در عتاب

یافت درستی که من توبه نخواهم شکست — کرد چو صبح نخست روی نهان در نقاب

گفت چرا در صبوح باده نخواهی کنون — حجله بر انداخت صبح حجره بپرداخت خواب

گفتمش ای صبح دل سکه کارم مبر — زر تر و سرانیک من سکه رخ بر متاب

من نکنم کار آب گو ببرد آب کار — صبح خرد چون دمید آب شود کار آب

من بتو ای زود سیر تشنهٔ دیرینه ام — دشنه مکش همچو صبح تشنه مکش چون سراب

نقب زدم بر لبت روی تو رسوام کرد — کافت نقاب است صبحدم ماهتاب

مرغ تو خاقانی است داعی صبح وصال — منطق مرغان شناس شاه سلیمان رکاب

شاه مجسطی گشای خسرو هیات شناس — ره رو صبح الیقین رهبر علم الکتاب

المطلع الثالث

صبحدمان دوش خضر بر درم آمد شتاب — کرد بآواز نرم صبحک الله خطاب

یک جهان رو چو چرخ پیر جوان و چو صبح — یافته پیرانه سر رونق فصل شباب

از قدمش چون فلک رقص کنان شد زمین — همچو ستاره بصبح خانه گرفت آفتاب

علم حمل صبح را مکتب آراسته
روح مثاله زرین نوح خلیفه کتاب

نکهت جوشش زعشق مشک فشان از قفاع
شیبت موئش بصبح برف نما از سداب

دید مرا مست صبح دلم از هر دو کون
عشق نهاده گره وقفل کشیده حجاب

آبله سینه دید زگزلهٔ آه من
سقف فلک را بصبح کرده خراب و یباب

گفت دمیده ست صبح منشین خاقانیا
حضرت خاقان شناس مقصد حسن المآب

زاده خاطر بیار کز دل شب زاد صبح
گرد درین سبز طشت خایه زرین غراب

خاطر تو مرغ وار مست به پر از عقل
یافته هر صبحدم دانهٔ اهل الثواب

تیر شمشیر صبح سر ببر این مرغ را
تحفه نوروز ساز زمشش سر کباب

شاه عراقین طراز کز پی توقیع او
کاغذ شامیست صبح خامه مصری شهاب

المطلع الرابع

دوش برون شد ز دلو یوسف زرین نقاب
گرد بر آهنگ صبح جای بجا انقلاب

یوسف رسته ز دلو مانده چو یونس بحوت
صبحدم از هیبتش حوت بیفگند ناب

با دو بهار همی فشاند عنبر بحری به صبح
تا صدف آتشین گرد بماهی شتاب

تا که هوا شد بصبح کوزهٔ ماورد ریز
بر سر سیل روان شیشه گر آمد حباب

تیغ قوس آن شد بهار از قلم صبح و شام
راند مثال بدیع ساخت طلسمی عجاب

محمد صادق علی مدظله

از شگفه شاخسار جنت گشاده چو صبح — ساخته گو لخلخه دانه ور خوشاب

گشته زمین رنگ رنگ چون فلک از عکس خوان — کافسر شاهان شدند پیشه صبح از تراب

خسرو خورشید چهر آنکه ز کلک و کفش — پرچم شب یافت رنگ رایت صبح انقلاب

رای ملک صبح خیز بخت عدو روز به — شب روی از زشت خواب افراسیاب

صبح ظفر تیغ اوست خورش و روضه رنگ — روضه دوزخ اثر خور زبانی عقاب

مشرق دین است صبح صبح هدی اضیا — خانه زین است گنج گنج هدی الصواب

شاه چو صبح دوم هست جهانگیر از آنکه — هم دل بوقاسم است هم جگر بوتراب

زهره اعدا شگافت چون جگر صبحدم — تا جگر آب راسد به نسبت از تراب

گر بدرد صبح حشر سد سواد فلک — تا جبی از سد شاه شکند از هیچ باب

از دل عالم مپرس حالت صبح دلش — بر گره عنین مخوان قصه عدو ز رباب

صبح دلش تا دمید عالم جانی نه جست — جیفه نجوید همای پیشه نگیرد عقاب

ای کف تو جان جود رای تو صبح وجود — بخت تو خیر الطیور خصم تو شر الدواب

دامن جاه تراست پر ورنگین ز صبح — جیب جلال تراست گوی زر از آفتاب

چرخ بدو زد چو تیر صبح بسوزد چو — مرج تو گاه طغیان تیغ تو گاه خراب

گر نه بگاه آمدی خیمه خاص ترا — صبح نکردی عمود خورشیدی طناب

تا شب تو گشت صبح صبح تو عید بقا — جامه عیدی بدوخت بخت تو خیر الثیاب

عدل تو چون صبح راست نایب فاروق گشت — دین عجم تازه کرد در عجم از احتساب

صبح بهند طرف زر بر کمر آسمان — آب کند دانه هضم در جگر آسیاب

صبح ستاره تمامی خنجر تست اندرو — گاه درخش جهان گاه بدخش مذاب

دهر شبانگه لقا تازه شد از تو چو صبح — تا بزبان قبول یافت ز حضرت جواب

هست چو صبح آشکار کز رخ یوسف برد — دیده یعقوب کحل فرق زلیخا خضاب

بهر ولی تو ساخت وازپی خصم تو کرد — صبح لباس عروس شام پلاس مصاب

معجز خاقانی ست مدح تو تا در جهان — صبح برد آب ماه میوه برد ماه آب

سحر دم او شکست رونق گویندگان — چون دم مرغان صبح نیروی شیران غاب

چار ملک در دو صبح داعی بخت تواند — باد بآمین خضر دعوت شان مستجاب

شمه از خاطرش گر بدمد صبح وار — مهره نوشین کند در دم افعی لعاب

تا نبود صبح را از سوی مغرب طلوع — روز بقای تو باد هفته یوم الحساب

ایضا فی المدح

چشمه خضر ساز لب از لب جام گوهری — کز ظلمات سحر جست آینه سکندری

شاه طارم فلک رست ز دیو هفت سر — رخت بهر دریچه انجیه زرشش سری

غالیه سای آسمان سود بر آتشین چند سوف — از پی مغز خاکیان نخلهای عنبری

یوسف روز جلوه کرد از دم گرگ میکند — یوسف گرگ مست من عوعوی و زیر مری

گرچه صبوح فوت شد گوش کشش از قفا | زان می آفتاب وش باز صبوحیان خوری
در ده کیمیای جان آتش جام زیبقی | طلق حلال نار دان طلق روان گوهری
طفل مشیمه رزان بکر مشاطه خزان | حامله بهار راز و باد عقیم آذری
خون ز گلوی بلبله در دهن قدح چکد | عطسه عنبرین دهد مغز زمانه را تری
رفته قنینه در فواق از جه امتلای خون | راست چو شب نشینه خون چکدش معصفری
چنگی آفتاب وی از پی ارتفاع می | چنگ نهاده ربع وش بر بر چهره بر بری
چون بکشش کنی کنند در پس چنگ سر نهان | تا شوی از هلال او شیفته بلادری
گربه فستقی فلک چاک زند چو فندقش | هر سر ده قواره را زهره کند لباس حری
زهره زرشک خون دل در بن ناخن آورد | چون سر ناخنش کند بارگ چنگ نشتری
چشم سهیل و ناخنه ناخن آفتاب وی | کاتش قند او دهد بانی باد یاوری
چرخ سدابی از لبش دوش فقع گشاد گفت | اینت نسیم مشک پاش اینت فقاع شکری
سال نو است ساقیا نوبر سال ما تویی | می که دهی سه ساله ده کو کهن و تو نوبری
کاسه سفالین اندر آر کاتش هوس درو | تا چه کنند خاکیان کاو زرین ساغری
می به سفال خام نوش اینت جمانه طرب | لب بجلوخ خشک مال اینت شمامه تری

تیغ فراسیاب چه خون سیاوشان کند ... در قدح گلبن نگر عکس گلاب عبهری

گنبد آبگینه رنگ نیست فرشته خوی و ... سنگ به آبگینه زن تا بود دلی گن آبی پری

در قسمت سه دانشی آستین و برفشان ... پای طرب بسنگ آر از چه زمی گمان سری

هفت طواف کعبه انفت تنان بسنده اند ... تا و سه پنج کعبتین داو بهفت آوری

ما که ز اختیار چه کین شجر ست زان ما ... بد پسران خانه را با دبران سر سری

از پس کنیت سگی چیست اشهر نام ما ... درد کش ملامتی سیم کش قلندری

لیک بدولت ملک بر ملکوت میرود ... بهر عروس طبع ما نام زدی سخنوری

خسرو کعبه آستان ملک طراز را ازیر ... کرده طراز آستین آن زدی پیمبری

حیدر آسمان حسام احمد مشتری نگین ... را نفس ای آسمان صیقل جاه مشتری

در نفس مبارکش سفته راز احمدی ... در سفن بلارکش مغجز تیغ حیدری

المطلع الثانی

ما گزران دل توئی گز طرب آشنا تری ... خاک توام بخشک جان تا بلب آتش تری

خانهٔ دل بچار حد وقف غم تو کرده ام ... حد وفا همین بود جور ز حد چه می بری

بر سر آتش هوا دیگ هوس نمی پزم ... گرچه بکاسهٔ سرم بر سرم آب میخوری

مایهٔ عمر چیستم با تو ودو نیم میکنم ... جو جوم ار چه میکنی چیست بهانه بیزری

بر دل من نشان غم مانده چو داغ گازران / تا تو ز نیل رنگ بر زر برگ تر نشان گری

نور توئی و سایه بین چون گل و ابر ازان کند / چشم تو و سرشک من رنگ زری و گازری

بر دل افضلی اگر داغ جفا نهی چه شد / او ز سگان کیست خود تا ز تو بد داوری

از تو بهی بروی دولت عام کی رسد / خاصه که چون بقا و عز خاص شه مظفری

المطلع الثالث

دوش که صبح چاک زد صدرهٔ چرخ عنبری / خضر در آمد از درم صبح وش از منوری

شعلهٔ برق روز نو غرقش از مبارکی / قافلهٔ برف صبحدم شیشش از معطری

بیضهٔ مهر احمدی جنبش از گشادگی / گرم روان عشق را گرده بچشم رهبری

دست و عصای موسوی کوه بر آب بندگی / روضهٔ قدس عیسوی نکهتش از معنبری

سر قدم و فلک دلو زلف آفتاب ره / چهره چو ماه منخسف یافته رنگ اسمری

دید مرا گرفته لب آتش پرسی ز تب / نطق من آب تازیان برده نکته دری

گفت چه طرفه طالعی کز در خانهٔ ششم / مهره بکف بهفت خال انهیه در ششدری

در یرقان چو نرگسی در خفقان چو لاله / نرگس چاک جامه لاله خاک بستری

حلقه آن برشمی کز بر خنگ برگشتند / از پی آن چو ماه نو زرد و نزار لاغری

چند نشانه غرض بودن و بی نشان شدن / جوهر نور نیستی سایهٔ نیست جوهری

مثل عطاردی چرا چون مه نو بمقبلی / طالع تو اسد چرا چون سرطان بمدبری

در حق شروانی

یعنی در حق طالع تو است چرا که طالع اسد توی است

کعبه آسمان حرم صدر شهنشه است و بس / خاص کبوترش تو باش از همه نسر طائری

ور ز حجاز کعبه را رخصت آمدن بود / در حرم خدایگان کعبه کند مجاوری

سایه ذوالجلال بین و ز فلک این ندا شنو / اینت مجاهد هدی اینت مظفر غزی

المطلع الرابع

موکب شاه اختران رفت بکاخ مشتری / شش مه او ده نهش قصر دوازده دری

یافت نگین گم شده در بر ماهی چو جم / بر سر کرسی شرف رفت ز چاه مضطری

قعده نقره خنگ روز آمده در جنیبتش / ادهم شب فگنده سم کند روا ز مسمری

هیکل خاک را ز نو حرز نویسد آسمان / در حرکات از آن کند جدول جوی مسطری

خاک در خدایگان گر بکف آوری برو / هشت بهشت و چار جو از بر سده بنگری

غازی مصطفی رکاب آنکه عنان بان او / با قدم براق او فرق سپهر چنبری

مفخر اول البشر مهدی آخر الزمان / وحی بجانش آمده آیت عدل گستری

خسرو صاحب القران تاج فروز خسروان / جعفر دین بصادقی حیدر کین بصفدری

دست بهشت جید او دست قدر بجد تش / گنبد طاق قدس را بسته نطاق چاکری

گر عظمت نهد چو جم منظر نیم خایه را / خایه مور چه شود نه فلک از محقری

گوهر ذوالفقار او گر نه علی ست چون کند / بیشه ستان رزم را آتشی و غضنفری

دلدل مشتری مش خفته زد اندر آسمان ‌ ‌ ‌ آه ز دل کشان زحل گفت قطعت ماه مهر
شاه بر اسپ شکل تن رخ فگند پلنگ را ‌ ‌ ‌ شیر فلک چه سگ بود تا پی ده شتر
گر نه سگش بود فلک چون نط پلنگ ماه ‌ ‌ ‌ بر نقطه هیچ شود وی عروس خاور
از رحم عروس بخت این حرم جلال را ‌ ‌ ‌ بو خلفان فتح بین از شه ملک ور
در بر تیغ حصرمی زاده جنابه چون غنب ‌ ‌ ‌ برده جناب از آسمان کرده ز هره دیگر
کی بد و خیل نحس پی پا به سپهش زند عدو ‌ ‌ ‌ کی بد و زرق بسته سر هر سقطی شود سر
بعث مرده اگه اصل از کج زنده کرده اند ‌ ‌ ‌ از دل پیر عاشقان رخصت نیست لب
صعب ثعابنی بود چوره حجر بر سینه را ‌ ‌ ‌ لاف زنی خارپشت از صفت سمن
ای چو هیولی فلک صدر تو از فنا ‌ ‌ ‌ وی چو طبیعت ملک ذات تو از خطاب
برده ز رمح مار فش نیروگاو آسمان ‌ ‌ ‌ چون تف گرزگاو سر شوکت مار حمیر
رمح تو ترس مژده که زیر جمش آفتاب طاس ‌ ‌ ‌ از بر ماه جا زده سایه کند صنوبر
حلقه ربای ماه نو نیزه تست لاجرم ‌ ‌ ‌ نیزه گشت فلک سزد آنکه سماک از بر
سر کمالت از بر تست از بر عرش بر سر ‌ ‌ ‌ نیست جهانت سدره از سر سدره بگذری
زبده دور عالمی زان چو نبی و مرتضی ‌ ‌ ‌ بحر عقول را دری شهر علوم ادر
نایب تنگری تویی کرده به تیغ سنده ‌ ‌ ‌ سنقر کفر پیشه را سن گوی تنگر
هم جم و هم محمدی کرده بنج بیت درست ‌ ‌ ‌ روح و سروش آسمان هر دو تت

گر بر شعری یمن یمین شال تو رسد — نسخ شود سهیل وار از نکند مسخری

از خط کاتب قدر بر سر حرف حکم تو — چرخ چو جزم نحویان حلقه شد از مدوری

وز سر ناوک اجل صورت بخت خصم را — دیده چو میم کاتبان کور شد از مکدری

خط دبیر تر بود خاک کنند بر سرش — خصم تو شد چو آب تر خاک بسر بران تری

نیک شناسد آسمان آب تیغ ز آتش عدو — فرق کند محک دین بولهبی ز بوذری

دمنه اسد کجا شود شاخ درمنه سنبله — قوت موم آهنی فعل نه قوم گوهری

تخت تو در مربعی عرشی و کعبی کند — شاه مثلثی ازان کاختر چرخ اخضری

کرده بصدر کعبه در بهر مشام عرشیان — خاکدرت مثلثی دخمه چرخ مجمری

یکتنه صد هزار تن می نهمت چه آفتاب — از چه بقصد هزار یک بدر ستاره لشکری

مرو و عراق ملک تو نی غلطم عراق چه — گر شجره بهفت جد وارث هفت کشوری

سلطنت و خلیفتی چون دو طرف نهاد حق — پس تو میان این و آن واسطه مخیری

گر بقبول سلطنت قصد کنی بدار ملک — از سم کوه پیکر آن خاک عراق بسپری

ور بمدینة السلام آوری از عراق رخ — دجله در آتشین عرق خون شود از مقری

ور ز عراق وقت کین عزم غزای غز کنی — از سر خار رخند دین شحنه کفر بر سری

در عقبات راه دین بهر عقوبت غز آن — تیغ تو دوزخی کند آب سنانت آذری

بر سر دوزخت کند حور بهشت ملکی — در بر آتشت کند حوت فلک سمندری

چون خم از ابر من نگین بارستانی از عزت | تاج سر ملک شهی حاتم دست سنجری
باد صبا بر آب کرد نقش قدافلج آورد | با تو فلک در فتح را بر شه مقبلان بری
روضهٔ المستقلان و نیل از شه مغلیان | هست خراس بارگلین از سمت فروری
خاک معسکرت فلک ساخت حنوط دشمنان | زانکه نجوم ملک را شاه فلک معسکری
گرد معسکرت ملک رخت فگند و خیمه زد | گفت بنجد مست اندرم تا البعاد و تا اندری
زیر طناب خیمه ات عرش خمیده گفت و | ای خط جدول هدی حبل متین دیگری
پور سبکتگین توئی دولت ایاز خدمت | بنده بدور دولتت رشک دوان عنصری
گرچه بدولت پیش ازین در عرب و عجم | شعر عمید و رودکی الطم لبید و بحتری
در صفت یگانگی آن صفت چار گانه را | بنده سه ضرب میدهد در دو زبان شاعری
با وجود وزآن جهان خمسین الف سال تو | پیش ز مدت ابد ذات ترا معمری
گرد منجم قدر حکم کز اخترت بود | فتح لوای ظالمی خسف بنای کافری
مالت و دست سائلان دستش جام خسروی | بندت و پای سرکشان پایت و تخت سروری
تخت تو تاج آسمان تاج تو فر ایزدی | حکم تو طوق گردنان طوق تو زلف سعتری

در مدح یوسف الدین و الدنیا مشتمل صفت بلده دربند و قصر باغ خسروانی بصنعت ذی المطالع

چون آه عاشقان شد صبح آتشین معنبر | سیماب آتشین نخ در بادبان اخضر

بحر مضارع مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

شعاع آفتاب و روشنی صبح

آن خایهای زرین از سقف نیم خانه / سیماب شد چو برزد سیماب آتشین سر

مرغ از چه زد شناعت بر صبح راست خانه / کو در عمود سیمین دارد تراز دی زر

کوس از چه روی دارد آواز گنج باری / گز نور صبح بینم گنج روان مشهر

این گنج صرف دارد آواز در میانه / وان همچو صفر خالی آوازه مزور

مه در هوای بابل چون یک قواره توزی / خیاط بهر سحرش برداشته مدور

یارب ز دست گردون چه سحرها برآمد / گر نه از آن قواره نیمی کنند کمتر

چرخ سیاه کاسه خوان ساخت شب اغرا / نان سپید او مه نان ریزهاش اختر

چون بخت نان زرین اندر تنور مشرق / افتاد نان سیمین اندر دهان خاور

کوس تهی شکم را بود آرزوی آن نان / یا قوم اطعمونی آوازش آید از بر

نان که هست گردون دروازه بان در او / اجری ست آن دو نانش ز انعام شاه کشور

درگاه سیف دین آن قدس است خور آن رضوان / ادریس ریزه خوارش ارواح [illegible]

المطلع الثانی

در آب گون قفس بین طاوس آتشین پر / کز پر گشادن او آفاق بسته زیور

نیرنگ زد زمین را شاه فلک بجلوه / پرکار زد هوا را قوس قزح به شهپر

عکسی ز بای و برش زد بر زمین و گردون ‌‌ زرین شد بهار رنگین زان شد سحاب انجم

زان حرف صوبجان وش زیرش دو گوی ساکن ‌‌ آمد چو صفر مفلس در صفر شد توانگر

یعنی که قرص خورشید از حوت در حمل شد ‌‌ کرد اعتدال بر روی بیت الشرف مقرر

یک چند چون سلیمان ماهی گرفت اکنون ‌‌ چون موسی از شبانی هستش بره مسخر

عریان ز حوض ماهی سوی بره وان شد ‌‌ همچون بره برآمد پوشید صوف اصفر

دیدیک نه هر شبانگه در آب گرم مغرب ‌‌ غسلش دهند و پوشند از جامه مزعفر

گوی جنابتش بود از لعبتان دیده ‌‌ کور الحوض ماهی دادند غسل دیگر

تا رست قرصه خور از ضعف علت دق ‌‌ بیماری دق آمد شب را که گشت لاغر

تا ناکه اندرین مه عیدست عاشقان را ‌‌ کاهیخت تیغ و آمد برگاه قرصه خور

شاخ از جواهر انگ آذین عید بسته ‌‌ چون کام روزه داران گشته صبا معطر

جیب گهر شکوفه گوی انگله است غنچه ‌‌ از باد نوبهاری آگنده شد به عنبر

قوس قزح برآمد چون نیمه بره تلمع ‌‌ از صنعت صبا شد گوی انگله معنبر

زان غنچها انتر با داغهای قرشد ‌‌ زرین قراضه در وی چون تخم بقیه مضمر

غمناک بود بلبل سخیور دگل که گل در ‌‌ بشکست و زر و مرجان زین اختر است عنبر

تا ناکه باد نیسان داند طبیبی ابر را ‌‌ سازد مفرح از زر مرجان و مشک اذفر

شب گشت لیست قامت چون رایت حجابت ‌‌ رو رست آخته قد چون خنجر شاه صفدر

المطلع الثالث

ای کعبه جهان گرد وی زمزم رسن ور   زرین رسن نمائی چون زمزم آی از بر
همچون دهان زمزم دندانه باد چشمم   گر نیستی بچشمم با سنگ کعبه هم بر
ای نور زای چشمم دیدی که چند دیدم   در چاه شر شروان ظلمات ظلم بی مر
ذره چه سایه دارد آن سایه ام بعینه   زرین رسن فرو کن وز چه مرا برآور
من نخلم و تو مریم من عازرم تو عیسی   نخل از تو گشت تازه جان از تو یافت عازر
سرگشته گرد چرخم چون چرخ باد بر سر   فریاد ازین فسونگر زن فعل سبز چادر
آن پسته دیده باشی همچون کشف بصورت   آن استخوانش بیرون وان سبزیش درون در
گر چون کشف کشم سر در استخوان سینه   سایه نیفتد از من بر چشم هیچ جانور
ای دیدگان عالم دیدی کز اهل شروان   از کوزه تهیان هستم شکسته سر تر
هم دیده که از جان درگاه سیف دین را   چون کاسه غریبان حلقه بگوشم اندر
ای آب خضر و آتش موسی بدیده عیسی   داری زخاک در بند اجلال و غرت و فر
پارم بمکه دیدی آسوده دل چو کعبه   رطب اللسان چو زمزم بر کعبه آفرین گر
شعرم بزر نبشتند آنجا خواص کعبه   بر بی نظیری من کردند حاج محضر
امسال بین که رفتم زی مکه مکارم   دیدم حریم حرمت کعبه در و مجاور
شهری که شیب و بالا دریا و کوه دارد   کوهش اساس نعمت بحرش غریق گوهر

باشد که خاک در بند آنک بکعبه ماند   تا بو قبیس بالا از فرم بدامن اندر

بحر ار نه غوطه خوردی در بحر کف خسرو   کی عذب و صاف بودی چون زمزم مطهر

کردم باعتقادی در بر جهانش منزل   افلاک چون ستاره سیمرغ چون کبوتر

تا تاج وار گشتم از دوستی دو کعبه   چرخ یگانه دشمن تسلیم کند دو پیکر

این کعبتین بی نقش آورد مهره سبعه   تا بر دو کعبه گشتم چون کعبتین ششدر

ای آفتاب تا کی در بست و هشت منزل   وار ده و دو برج گردان با آسمان در

در بند و شور او بین چل برج آسمانی   خیز از در مهاجر تا برج قبه بنگر

در بر جهانش بوده میقات پور عمران   میلاد پور مریم مسیحا دپور هاجر

تا ناکه برج کبری هست آسمان دنیا   منزل گر نور شیر الله تا از کمال سی مر

تا زار بعین بروجش زینت نیافت آدم   در اربعین صباحش طینت نشد مخمر

تا زار بعین بروجش یکیک صفا و مروه   سر کوچهای شهرش صف صف منا و مشعر

در راحه حصارش ذات البروج اعظم   دیباچه دیارش سعد السعود از هر

انصاف ده که در بند ایمان سرای دین را   سقفش سرای ایمان دیوار دشت کافر

از کشتگان زنده زانسو هزار شهد   وز ساکنان ره روزین سو هزار معشر

آن قبه مکارم وان قبله معالی   آن فرضه معلا و ان روضه منور

در قبه مهد مهدی یا قبله عهد عیسی — در فرضه روض جنت در روضه حوض کوثر

ذات العماد خرم خیر البلاد عالم — بیت الحرام ثانی دار السلام اصغر

حاصلش خراج خزران خاکش غرامت ایران — جمعش سواد اعظم زینش جهان اکبر

گویند پر ز عقرب بطاس زهست حاشا — کز هیبتش فلک را عقرب فکند نشتر

عاقل بسبب کور اخواندست جای عقرب — کز فرا دست مه را برقع ز فرشش عنبر

عقرب ندانم اما دارد مثال ارقم — از رنگ خشت پخته سنگ رخام مرمر

شهری بشکل ارقم با صد هزار مهره — در دیده چون گوزنان تریاک روح پرور

تا نام آن زمین شد هم سد هم آب حیوان — القاب سیف دین شد هم خضر و هم سکندر

المطلع الرابع

صحن ارم ندیدی در باغ شاه بنگر — حصن حرم ندیدی بر قصر شاه بگذر

پرچین باغ پروین پل بر فلک نسر طائر — پوشش فضای گردون دیوار خط محور

کاریز پرده کوثر در حوضهای ماهی — پیوند کرده طوبی با شاخهای عرعر

شاخش جلال رفعت بر داده طوبی — طوبی الغصن طوبی گر زین صفت دهد بر

هم آشیان عنقا در دامن ریاحین — هم خوابگاه خورشید از سایه صنوبر

عیسی خلال کرده از خارهای گلبن | هم خوابگاه خورشید از سایهٔ صنوبر
همچون درخت و قواق ورد طیور گویا | بر فتح شاه خوانده الحمد لله از بر
قصرش چو فکرت من در راه مدح سلطان | گردون نورد و مرکب گیتی درو مصور
جفت مقوس او چون جفت خم ابرو | طاق مقرنس او چون خم طوق شبگیر
این جفت را اگر وشد قوس قزح ملون | وان طاق را اگر وشد صحن فلک مسطر
ادریس و جم مهندس موسی و خضر بنا | روح و فلک فروق نوح فلک در رود گر
انجم نگار سقفش در روی هر نگاری | هم چون خلیل نذر اربی بخوانده از بر
خامه زده عطارد از لاجورد گردون | بنوشته نام سلطان بالای هفت منبر
پیش سریر سلطان استاده تاجداران | چون تا شگفته لاله افگنده سر ز افسر
ناهید و زخمه مطرب می آفتاب تا شبر | چنگ ارتفاع می را اربعی شکل مسطر
آن باربد که امسال از چرخ نیک باد ش | شعرم به مدح سلطان بر داشته بزمر
فرمانده سلاطین سلطان محمد آمد | جبریل جان محمد عیسی خصال حیدر

المطلع الخامس

ای عندلیب جانها طاوس سینه زیور | بگشای غنچه لب را بسرای غنچه تر

ای غنچهٔ دهانت از چشم سوزنی کم | سوزن نهی گاف غمزت سوسن نمای عبهر
ای سوخته رخ تو در زار گریه آتش | بیمار دو لب تو در زهر خنده شکر
نوشش مفرح آن لب چون سنگ خال مشکین | مشکین چو تو دیدم با جوش شدم برابر
تو می خوری بمجلس بر خاک جرعه ریزی | من خاک خاک باشم کز جرعه یابد افسر
زان آب آذر آسا زان سان همی بترسم | کز آب سگ گزیده شیر سیه ز آذر
خاقانی آمد از جان چون حلقه بر در تو | بی پای و سر بحلقه حلقه بگوش چون در
بنشیت چو جرعه بوسم خاک چو جرعه بینم | بر چینمش بدیده سازم سرشک احمر
گر باده می نگیرم بر من مگیر جانان | من خون خورم نه باده من غم کشم نه ساغر
تو شاه نیکوانی تاج تو زلف مشکین | ماناک چتر سلطان سایه فکنده بر سر
هست آتش عشق عرب [illegible] از من سرشک خجلت | چون سیف ذو الیزن [illegible] از سیف دین مظفر
از چار و هفت گیتی سلطان خلاصه آمد | مختار چار ملت سرور ز هفت کشور
افسر خدای خسرو کشورگشای رستم | ملکت طراز عادل ملت فروز داور

المطلع السادس

مهدی صفت شهنشه امت پناه داور | جان بخش چون بلاشه کشورستان چو سنجر
شاه فلک جنیبت خورشید عرش هیبت | بهرام گور زهره برجیس برق خنجر

ابر درخشش بتیر و تیغ نهنگ پیکان — قطب سماک نیزه بد ستاره لشکر

جمشید سایه صولت سام سپهر سطوت — دارای زال همت زال زمانه داور

سردار خضر دانش خضرا بهشت خضرت — سر زان روح بینش روح فرشته مخبر

یک گنج دانشش نگنجد در سینه گنج توران — یک شخص دانشش نگنجد در دیده ملک پرور

یک اسپه در دو ساعت گیر دو سه بعد عالم — چون از سپهر چارم اعلام مهر انور

تیرش بدیده دوزی خیاط چشم دشمن — تیغش بکفر شوئی قصاب جان قیصر

جز تیغ کفرشویش گازر که دید آتش — جز تیر دیده دوزش درزی که دید صرصر

بر پرچم علامت بر تارک غلامان — از مشتری است طاسش وز آفتاب مغفر

هر نه زبان شبه مه جز هست طوق دارش — سگ طوق ساز و از دم در خدمت غضنفر

ای خاک درگهت را انجیات تشنه — در آب منت تو هم بحر غرق تا هم بر

تیغ تو صیقل دین لا بل خطیب دولت — در طیلسان تو داده طول لسان اسمر

ای از قلمهات فایض اقلیمهای فضه — اقلیمهای گیتی حکم ترا مسخر

قفچاق و روس ریمی انجا ز روم و دیلم — ذمی هزار قبصه رسته هزار لشکر

مجذوم چون ترنجست از برص چو سیب دشمن — کش جوهر حسامت معلول کرده جوهر

الحق ترنج و سیبی بی چاشنی و لذت — چون سیب نخل غیدان یا چون ترنج منبر

کی طرفه گر عدو شد مجذوم طرفه تر آن — کافی شده است مجتاز افعیش سبزه سر

افعی خورند مخدوم ارچه بسی شمردی — مجذوم فواره افعی چون رمح خویش مشمر

زیر سه حرف جاهش گنجست و چرخ گنجور — صفری است در میانش هفت آسمان محقر

یک دو شد از سه حرفش چار اصل و پنج شعبه — شش و ز هفت اختر نه قصر هشت منظر

شاها طبیب عدلی بیمار ظلم گیتی — تسکین علتش را تریاک عدل درخور

خود عهد خسروان را آخر عدل حاصل — زین جیفه گاه فانی زین منغ سرای مشمر

از عدل دیده خواهی هم راستی و هم حرم — در ساق عرش ایزد در طاق پول محشر

گل چون ز عدل زاید میرد حنوط بر تن — تابوت دست عاشق کور آستین دلبر

آتش ز ظلم دارد میرد و کفن نه — دود سیه حنوطش و خاک کبود بستر

بر یک نمط نماند کار بساط ملکت — مهره بدست ماند چون خانه ششدر

سنجر ببرد دیک سنجار ماند آنگه — چون بنگری بصورت سنجار به که سنجر

آخر نه بر سکندر شد تخت پوش عالم — بی یار ماند تختش در تخت تار ششتر

شاهان عمر خز تو هستند ظلم پیشه — اینجا سپید دستند و آنجا سیاه دفتر

ق

نه مرغند ای فرزند از خون حیض باشد — پس آبله برآید صورت شود مجدر

آنکس که طعمه سازد سی سال خون مردم — نه آخرش بطاعون صورت شود مبثر

نه ماه خون حیضی چون آبله برآرد — سی سال خون خلقی آخر چه آورد بر

ثنا ها عرب نژادی هستی بخلق و خلقت | شاه شبر چو احمد شبیر عرب چو حیدر
مهمان عزیز دارند اهل عرب بسنت | زانم عزیز کردی وادی کمال اوفر
رومی قرطقی اطلس مصری دهی عمامه | ختلی براق ابرش ترکی و شاق احمر
اطلس برنگ آتش اصل عمامه از قصب | ابرش چو باد نیسان ترکی لسان تیندر
اعجاز خلعت تو این بس که هست خصمم | با باد و آتش و نی هستش امان بیشتر
بود آن نعیم دنیا فانی شعار خورم | هست این عروس خاطر باقی طراز محضر
شاها بدولت تو صافیست خاطر من | چون خاطر ارسطو در خدمت سکندر
دانم که سایه حق داند که می ندارد | در آفتاب گردش گیتی چو من سخنور
خاقانیم نه والله خاقان نظم و نثرم | گویند کان عالم بیتیم عیال مضطر
زین نکتهای بکرند ابستنان حسرت | هستی عقیم خاطر چون بیقیم ابتر
زین خانه دو شاخی اندر سنانا زلر | من فارد جهانم و ایشان زیاد منکر
در غیبت من آید بید احسودم آرے | چون زاد و ن مخنث در مرد بن بیمبر
جان سخن ور از امر شد نشیدن به | هر چنین نشیدی باشد رشید بهتر
پیش مقام محمود اعنی بساط عالے | گوهر فروش من به محمود محمدت خر

ای در زمین ملکت معمار کشور و دین | عشری ز سال عمرت خمسین الف حاصل
بادی چو بیت معمور اندر فلک معمر | ستین دقیقه جاهت بر نه فلک مقرر

فی مدح خاقان الاعظم شاه اخستان منوچهر بصنعت ذی المطلع

در کام صبح از ناف شب مشک است عمدا ریخته | زرین هزاران گنبده بر سقف مینا ریخته
صبح آسیب گلگون تافته شمشیر پر خون آخته | بر شب شبیخون ساخته خونش بعمدا ریخته
کیمخت سبزه آسمان از رو ادیم بکران | خون شب است آن بکمان بر طاق خضرا ریخته
صبح آمده زرین سبب نوروز نوراهان طلب | زهره شگاف افتاده شب وز زهره صفرا ریخته
شب چاه بیژن بسته مشرق گشاده زال زر | خون سیاوخشان نگر بر خاک و خارا ریخته
مستان صبوح آموخته ورمی فتوح اندوخته | می شمع روح افروخته نقل مهیا ریخته
رضوان قدح خم خانها حوض جنان پیمانها | کف برکده درد انبها از عقد جوزا ریخته
ریع از شبستان حرم میوه ز بستان ارم | گرد و ز بستان کرم شیر مصفا ریخته
زر آب دیدی می نگر می برده آب کار زر | ساقی بکار آب در آب محابا ریخته
بادام ساقی مست خواب از جرعه شاه خراب وان | از دستها جام شراب افتاده صهبا ریخته

مرغ صراحی کننده پر بر داشته یک نیمه سر | وز نیم منقار دگر یاقوت حمرا ریخته

بین جام رخشان در دمید از او که جان | ان سر دهقان در دمید از شاخ رزبار ریخته

سرمست عشق سرکشی خاکستری ور آتشی | ور شسته رخی عذرا وشی صد حصل عذرا ریخته

زر دست از دست جهان در پای پیل افتاده آن | تا زیر پای دوستان زر مل بالا ریخته

خورده بر سم مضطبه می در سفالین مشربه | قوت مسیحا یک شبه از پای ترسا ریخته

طاق ابروان رامش گزین در حسن طاق و جفت کین | بر زخمه سحر آفرین شکر ز آوا ریخته

چنگی طبیب بوالهوس بگرفته زال زر مجس | اطلع سر می کش ز نفس موسیقت دریا ریخته

ربعی نموده پیکرش خطهای مسطر در سرش | ناخن بر آن خطها برش وقت محاکا ریخته

تنگی یکی بیزار او ابر آورده بزار | چون تندر اندر مرغزار جان بهر جا ریخته

وز هشت تا ربط نگر جا ز هشت هشت در | هر تار از و طوبی ثمر صد میوه هر تا ریخته

وان نی چو مار بی زبان زهها در استخوان | هم استخوانش پرمه وان هم گوشت اعضا ریخته

وان چون هلالی چوب دف شیدا شده خم کرده کف | یا خون ساقی بر کف از حلق شیدا ریخته

در پوست آهو خنبرش آهو سیری هم برش | وز کور و آهو در برش صید انگار ا ریخته

کاسه رباب از شعر تر بر نوش قول کاسه گر | در کاسهٔ سرها نگر زان کاسه حلوا ریخته

او آهی ز درهای دری لال و دلها شده — خاقانی آهنگ جوهری درهای بیضا ریخته
در دری را از قلم در رشتهٔ جان کرده خم — پس باز زنگ شاده ز هم بر شاه و ابکار ریخته
زهره غزلخوان آمده و در بر دستان آمده — چون زیر دستان آمده بر شه ثریا ریخته
خاقان اکبر کز شرف هستش سلاطین در کنف — باران جود از ابر کف شرقا و غربا ریخته

هم درین معنی گوید

ای تیر باران غمت خون دل ما ریخته — نگذاشت طوفان غمت خون دل ما ریخته
ای صید یک شست خرد جان صیدت از بهر صید — چشم تو در یک چشم زد صد خون به تنها ریخته
ای ریخته سیل ستم بر جان ما تا فرق دم — پس ذره نا کرده کم ما تن ز ده تا ریخته
گیرم نه خون آب سرم آتش مباش از جوش گرم — آهسته باش ای آب شرم کز چشم رعنا ریخته
زلفت چو هر غوغای خون انگیزد بهر سودا خون — چشمت بهر رعنای خون آب رخ ما ریخته
ماهی و جوز از بوت و رشک نیو رد برت — از غمزه چون نشتر ت مه خون جوزا ریخته
محراب قیصر کوی تو عید مسیحا روی تو — عود صلیب موی تو آب چلیپا ریخته
در پختن سودای تو خامست بازار ای تو — ما فرق و سر در پای تو خاقانی اشعار ریخته
روز نوشت فخر دین بر آسمان مجلس نشین — ما زرد چهره بر زمین تو سیم سیما ریخته

خاقان اکبر کز فلک با بانگ مدحش گام لام ملک | در پای او دست ملک روح معلا ریخته

همدرین زمین معنی گوید

باز از تف زرین صدف شد آب دریا ریخته | ابر نهنگ آسا ز کف لولوی لالا ریخته

شیاه یک اسپه بر فلک خرمن ز سنجه گرسیت | از تنگ سلاحش یک بیک در قلب هیجا ریخته

با شاخ سرو انکه کمان با برگ بید آنک سنان | آئینه بر ستوان گرد شمشه بار ریخته

دیده مه بر خوان دی بزغاله بر زهر روی | از انجا بروان آورده پی خون آبی انجار ریخته

از جاه دی رسته بفن آن یوسف زرین رسن | وز ابر مصری پیرهن مشک زلیخا ریخته

آن یوسف گردون نشین عیسی بالش همقرین | درد لو رفته پیش از این آبش الصحرا ریخته

زرین رسنها تافته در دلو از ان شتافته | ره سوی دریا یافته تلخ آب دریا ریخته

چون یوسف از دلو آمده در حوت چون یونس شده | از حوت دندان بسته بر خاک عنبر ا ریخته

رنگ سپیدی بر زمین از سوزش دندان آتشین | سوهان باد دشت بیش از زمین سبز دریا ریخته

زان پیش کز مهر فلک سعدان بره سازد و نمک | ابر آنکه فشانده نمک وز چهره سکبا ریخته

برق است و ابر درفشان آتشنه پیل دمان
بر نیلگون فرش از دهان عاج مطرا ریخته

در فرش عاج آنگه نهان سبزه چو پیل زبان
بر تره بیان صد کاوران از مشک سارا ریخته

پیلیست دهر باز بون پیل هوای نیلگون
آتش ز کام خود برون هنگام سرما ریخته

کافور پیل آنگه بهم پیل دمان کافور دم
کافور هندی از شکم بر دفع گرما ریخته

پیل آمد از هندوستان آورد طوطی بیکران
آنک بصحرای ایشان طوطیست یا نار ریخته

خیل سحاب از زیر طرف رنگین کمان گرده بکف
یاران چو تیر بر هدف دست توانا ریخته

آن تیر و آن رنگین کمان طغرای زر نوروز است از آن
مرغان دل عشاق جان بر فال طغرا ریخته

توقیع خاقان از برش از صبح فلک پور شش
گوئی ز جودش بر سرش گنجست پیدا ریخته

خاقان اکبر کاسمان گوید زمینش هر زمان
بر فرق قدرش فرقدان سعد سوفا ریخته

دارای گیتی داوری خضر سکندر گوهری
عادل تر از اسکندری گو خون دارا ریخته

تا خسرو شروان بود چه جای نوشروان بود
چون ارسلان سلطان بود گو آب بغرا ریخته

عالم باقطاع آن او نزل بقا بر خوان او
فیضی رضی بر جان او ایزد تعالی ریخته

ای قبله انصار دین بردار حق سرور دین
آب از پی گلنار دین از روی دنیا ریخته

ای گوهر تاج سران فرات تو تاج گوهران
آب نژاد دیگران یا بهم یا ریخته

ای خنجر ظلم از تو نگون وز آتش عدلت کنون — بر هفت چرخ آبگون نور تحیر ریخته

کلک طبیب انس و جان تریاک اکبر در زبان — صفرای نیک از دهان می کرده سودا ریخته

تیغت در آب آذر شده چرخ و زمین مضطر شده — وز دوشش بالا بر شده رنگش بمنهار ریخته

از تیغ نورافزای تو وز رخش صورآوای تو — هرگز ز طور آتشهای تو نور تجلا ریخته

زان رخش جوزا بار دم چون جوزهر بسته دم — گلگون چرخ افگنده سم شبرنگ مهر از ریخته

تیر تو تنین دم شده زو دیو زال از هم شده — بل کوه قاف اخرم شده منقار عنقا ریخته

تیغ درفشانی بکف تیغ درفشانی ز تف — مست آتشی دو فرخ علف طوفان اعدا ریخته

این چرخ ناشیرین لقب از دست بوسی کرده لب — شیرین ترا زانسک طرب از چشم مینا ریخته

تیغ تو عذرای یمن در حله چینیش تن — چون خورده گوهر در عدن بر تخت مینا ریخته

عذرات شد تیغ ظفر زان حله دارد لعل تر — آن خون بگریی زانکه بر چشم اعدا ریخته

تا در یمینت یم بود بحر از دو قطره کم بود — بل کان هم یک نم بود از مشک سقا ریخته

دیوار مشرق را اگر خشت زر آمد قرص خور — چون دست بشت از خشت زر از بی ضیا ریخته

بل خشت زرین آن بنان در خوی خجلت شد نهان — چون خشت گل در آید آن از دست بنا ریخته

بخت حسود تو شده زو شر سطر ضایع شده — طفلیست بر روی آمده وز کف منقار ریخته

خاک درت را هر نفس آب حیات ابن سرمن
خصم تو در خاک هوس تخم تمنا ریخته

گیتی حسود بدنسب با چون تو شاه دین طلب
خار بسیت جفت بولهب در راه طاها ریخته

خصم از سیاهت ناگهی جسته هزیمت زار زار
چون جسته از نعب ابلهی جان در کلابا ریخته

خاک عراق است آن تو خاص از پی ماوای تو
نوشیست آن بر جان تو از جام آبا ریخته

بگذار ملک آرشی را دست مشتی آتشی
خوش نیست گرد ناخوشی بر روی سیما ریخته

ای برزه غرشت یا یکه بر سرکشان آمده
در چشم خضر از گرد ره کحل مسیحا ریخته

بیغت همه من غیر زبان با دشمنت گفت از نهان
کاشیم من در یک زمان خون تو حاشا ریخته

الحق نهنگ هند و دریا نما از نیکوی
صحنش چو آب لولوی از چشم شهلا ریخته

هم سال آدم آهنش در حلقه آدم تنش
آن نقطه بر پیراهنش چون شیر خورا ریخته

از هند رفته در عجم ایران زمین کرده ارم
بر عاد ظلم از باد غم گرد معادا ریخته

چون مریم از عصمتکده رفته مسیحش آمده
نخل کهن زو نو شده وز نخل خرما ریخته

ای حاصل تقویم کن جانت رسد ساز سخن
خصمت چو تقویم کهن فرسوده اجزا ریخته

بادا از رصد ساز بقا تقویم عمرت نو وفا
بر طالعت رب السما احسان و آلا ریخته

چتر تو با نصرت قرین چون سعد اسما همنشین
اسمای حق سعد برین بر سعد اسما ریخته

جز سیاهت پیش و پس اسما حسنی باد و بس
بر صدر اسمی هر نفس انوار اسما ریخته

با بخت بادت الفتی خصم تو در هر انقضی ... از ذو الفقارت لافتی خونش مفاجا ریخته

لشکر گهت از خاشیت گوگرد سرخ از خاصیت ... بر تو ز گنج عافیت عیش مهنا ریخته

خاک درت چون عنبر تر زان سمرقند دگر ... خاک شماخی از خطر آب بخارا ریخته

از لفظ من گاهی بیان در ختنای شمع کیان ... نجیست از سمع الکیان در سمع آنها ریخته

امروز صاحب خاطران نامم نهند از ساحران ... هست آبروی شاعران زین شعر غرا ریخته

بر رقعهٔ نظم دری قائم منم در شاعری ... با من بقائم عنصری وقت محاذا ریخته

فی مدح جلال الدین اختسان بن منوچهر صنعت المطالع گوید

صبح خیزان کاستین بر آسمان افشانده اند ... پای کوبان دست همت بر جهان افشانده اند

چون رکاب آب بند ذات کار عاشقان ... آب می بر آتش دل هر زمان افشانده اند

پیش از ان کز پر فشاندن مرغ صبح آید برقص ... بر سماع بلبلان عشق جان افشانده اند

در شکر ریز طرب بر عده داران رز از ان ... از پی کابین بهای کاویان افشانده اند

تا بدست آورده اند از جام می صبح شفق ... زیر پای ساقیان گنج روان افشانده اند

گرد داد از می قضای عمر هم معلوم عمر ... بر سر مرغان ز در پای مغان افشانده اند

بس ز رخسارگان در پای گشتان سیم کش ... بر صدف گون ساغر گوهرفشان افشانده اند

سبحه داران از پی سبوح گفتن در صبوح — بر سر زنار ساغر طیلسان افشانده اند

خورده یک دریا بصره تا خط بغداد جام — پس بپای دجله در خزنه ان افشانده اند

حرمت می را که می شنیز دیگ عشبهاست — بر سر گشنیز که حصرم وان افشانده اند

کیسهای زر برگ گندنا بر بسته اند — بر سپهر گندنای دشت زان افشانده اند

تا بپای پیل می کز عبه عقل آمدست — پیل بالا نقد جان پیلبان افشانده اند

خورده اند از می رکابی چند و اسباب صلاح — بر سر ان ابلق مطلق عنان افشانده اند

چون درین میدان بدست کس عنان عمر نیست — بر رکاب باده عمر رایگان افشانده اند

زیره آب باده شان گیتی و ایشان برامید — ای بسا پلپل که در چشم کمان افشانده اند

جرعه ریز جام ایشان اند گفتی اختران — کان همه در روی چرخ جان ستان افشانده اند

خوانچه کرده چو مه مرغان چو خونخفت جفت — زهره وار از لب ثریا بیکران افشانده اند

بر ربط آبستن تن و نالان دل و مردان ربیع — جان بر آن آبستن فریاد خوان افشانده اند

چنگ همچون چرغه باز از زرق و گیکان بر پیم — دل بر آن ازرق وش بلبل فغان افشانده اند

پس در آن مجمر که در تربیع منقل کرده اند — اولین تثلیث مشک و عود و بان افشانده اند

دفع سرمار افعی کردند زاهن پس درو — بچه طاوس علوی زاشیان افشانده اند

مجلس انس حریفان زاهم از تصحیف انس — در تموزه کیمیای جان و جان افشانده اند

چون شد ارش را علم بر اسب گوی رسید / تخم گل گوئی ز شاخ ارغوان افشانده اند

یا زمین شد خایه وار رشته شد ناکیان / آنکه ارزن ریزه پیش ماکیان افشانده اند

روسیان مین کز منجنیق قلعه بام آسمان / نیزه بالا از برون خون مین سنان افشانده اند

شکل خان عنکبوتان کرده اند آنگه بقصد / سر رخ ز بوان در آن شوریده خوان افشانده اند

کرده اند از زاده مریخ عقرب خانه / باز مریخ و زحل خود در میان افشانده اند

چتر زرین چون هوا اگر رفت گوئی بر فلک / عکس شمشیر غضب سلطان نشان افشانده اند

با گهرهائی که در افسر نشاند افراسیاب / پیش شروان شاه کیخسرو نشان افشانده اند

المطلع الثانی فی هذه المعانی

گو بتی کز عشق آن یک شهر جان افشانده اند / هر دو سر بر عشوه آن عشوه دان افشانده اند

بر امید بوئی کز شکر سازد لبش تسکین جان / هم گلاب از دیده و هم ناردان افشانده اند

آسمان پل بر سر آن خاکیان خواهد شکست / کآب روان اندر ره آن گلستان افشانده اند

کم ز مرغ نامه آور نیست پیش دلبران / یا بسیج ترکان غمزش کز کمان افشانده اند

سوزن عیسی میانش رشته مریم تنش / روسیان زرین رشک نار از میان افشانده اند

عشق بازان بر رخش خاقانی آسا عقل و جان / پیش تخت بوالمظفر اخستان افشانده اند

المطلع الثالث فی هذه المعانی

تا غبار از چتر شاه اختران افشانده اند / فرش سلطانیش بر ترکمان افشانده اند

نسخه نور وز نعل نقره خنگش ساخته است / مرز زر گاه گستر سازان خزان افشانده اند

بسته چون یوسف ز چاه دلو و شش اصبح ... بر سر شش از هفت و ششش عقد بیان افشانده اند

بیست و یک بیگه که از سقلات داد خیل تاش ... گرد راه خیل او تا قیصر و ان افشانده اند

در رکابش هفت گیسو دار و شش خاتون باش ... گوهر از الماس و مشک از پرنیان افشانده اند

تا که شد نوروز سلطان فلک را میزبان ... عاملان طبع جان بر میهمان افشانده اند

وز برای آنکه ماهی بی نمک ندهد مزه ... ابر و باد آنکه نمکها پیش خوان افشانده اند

تا که آن سلطان بخوان ماهی آمد میهمان ... خازنان بحر در بر میهمان افشانده اند

گر بدی همه بر زمین مرده از بهر حنوط ... توده کافور و تنگ زعفران افشانده اند

در مزاج گوهران آن از تناسل باز داشت ... طبع کافوری که وقت مهرگان افشانده اند

خورد خواهد شاه و شاه فلک محرور را ... آن همه کافور کز هندوستان افشانده اند

باز نو نو در رحمهای عروسان چمن ... نطفهٔ گنج وجانیان بین کز نهان افشانده اند

تا جهان نافه شد از سرسام دی ماهی برست ... چاره مادر بر سرش توش و توان افشانده اند

مغز گردون از کام ست از دم مشکین بباد ... کابهاش از مغز بر شاخ جوان افشانده اند

چشم در روی دشت بستان گز سر بستان بر ... شیر را اطراف چشم بوستان افشانده اند

شاخ طفلی بود نو خط گشت بالغ شد کنون ... کز زمرد بر عذارش زان عیان افشانده اند

کاروان سبزه تا از قاع صف صف د ... صف صف از مرغان و آن کاروان افشانده اند

بادمشک آلوده گوئی سیب تر آبستن است | کاندر و قدری گلاب اصفهان افشانده اند

روز و شب گرگ آشتی کردند آنگه ماه و مهر | حسن خوی بر یوسف مصر آستان افشانده اند

مهر و مه گوئی بباغ از طور نور آورده اند | بر سر شروان شه موسی بیان افشانده اند

باروانهای فریبرز و منوچهر از بهشت | نور و فر بر فرق شاه کامران افشانده اند

خسرو مشرق جلال الدین خلیفهٔ ذوالجلال | کاختران بر فر و فرقش فرقدان افشانده اند

پیشکارانش خراج از هند و چین آورده اند | پیش وشاقانش دست بر جیپال خان افشانده اند

آستان بوسان او گر زیر زین ترکین بهند | آستین بر آرد شیر اردوان افشانده اند

تا زبان تکلیت شمشیرش همه شیران رزم | بسکه دندانها ز بیم آن زبان افشانده اند

نیزه دارانش که از شیر نیستان کین کشند | خون و آتش زان نی چون خیزران افشانده اند

نی ز آتش سوزد و ایشان ز نیهای اماج | دشمنان را آتش اندر دودمان افشانده اند

هندوی سیر آخورش دان آن دو صفدر کز غزا | هفت دریا خون برزم هفت خوان افشانده اند

زهرخند و بخت بد بر زورق آن خاکسار | کاتشین قاروره اش اندر بادبان افشانده اند

سنگ خون گرید بعبرت بر سر آتش چو گر | کز هوا سنگ عرادش بر دکان افشانده اند

عالمی گز ابر جودش در بهار نعمت اند | حاسدان را صاعقه در خان و مان افشانده اند

خاصگان مریم از نخل کهن خرمای تر | خورده اند و بر جهودان استخوان افشانده اند

از پی پرواز مرغ دولت او بود و بس | دانها کین نه رواق باستان افشانده اند

ازپی افروزش بزم جلالش دان و بس / نورها کین هفت شمع بی دخان افشانده اند

در زمین چار عنصر هفت حراث فلک / تخم دولت تاکنون بر امتحان افشانده اند

انچنان تخمی چنین کشورستانی داد بر / بر چنین آید ز تخمی کانچنان افشانده اند

گر کنندی وقت اندر خلق سنگساران رزم / سرکشان لشکر ایلب ارسلان افشانده اند

بندگان شه کمند از جرم شیران کرده اند / در کمرهای پلنگان جهان افشانده اند

ز آتشین تیغ که خاکستر کنند دیو سپید / شعله در شیر سیاه سیستان افشانده اند

ابرها از تیغ و بارانها ز پیکان کرده اند / برقها ز آئینهٔ برگستوان افشانده اند

تاج کیوانست نعل اسپ آن تاج کیان / گر ز سنجا دست و دلش دریا و کان افشانده اند

از صهیل اسپ شیر آشوب و خرگوش آر / بس دم الحیضا که شیران ژیان افشانده اند

دست و باز وش ازپی قصر مخالف سوختن / ز آتشین پیکان شررها قصرشان افشانده اند

گر بعهد موسی است ار که قحط از هوا / بار من و سلوی سلوت رسان افشانده اند

الحمدالله کز بقای شاه موسی دست ما / بر شماخی میوه و مرغ جنان افشانده اند

روشنان در عهدش از شروان این گرده اند / زیر پایش افسر نوشیروان افشانده اند

تا بدور دولت او گشت شروان خیروان / عرشیان فیض روان بر خیروان افشانده اند

عاقلان دیدند آب عز شروان خاک ذل / بر بری و بلخ و مرو و شاهجان افشانده اند

بر حقند آنان که با عیسی نشینند از رشک / خاک بر روی طبیب مهربان افشانده اند

آسمان گرد پر ایشان کز درفش برگشته اند
پیش غیری جان بطبع نام و نان افشانده اند

تا مه تابان گوی پر ز انگان آمین کز خون جان
بر نتیجه سنگ و موم و ریسمان افشانده اند

پیش تیغش کاتش نمرود را ماند که چرخ
بر گرستان پر بر سر خاک هوان افشانده اند

جنبیان پر سندز اهن لیک از عشق کفش
دیدها بر آهن تیغ یمان افشانده اند

تا زمانش کابل و بلغار دارند آب خور
گرد بیزان سوی نیل و عسقلان افشانده اند

مغز گردون عطسه داد و حلقه دریا و کرد
زان غبار ره که ایام اگر زهان افشانده اند

آتش و باد مجسم دیده کز گرد و جوی
کوه البرز از سم و قلزم ز ران افشانده اند

از دو سندان چار دندان زحل از رم شکست
جفته کز نیم راه آسمان افشانده اند

دی غباری بر فلک میرفت گفتم کین غبار
مرکبان شه ز راه کهکشان افشانده اند

تا فلک گفتا ز نعل مرکبان شه بهم
روشنان خاک سیاهش در دهان افشانده اند

کوکب دری ست یا دردی کز هر دری
دست و کلکش گاه توقیع از بنان افشانده اند

پنج شاخ دست اوش کز صنوبر رسته اند
بر جهان صد نو بر از شاخ امان افشانده اند

تا قلم را مار گنج پادشاهی کرده اند
از دهان مار گنج شایگان افشانده اند

بر لعاب گاو کوهی دیده آهوی دشت
از لعاب زرد مار کم زبان افشانده اند

ترجمان یوسف غیب ست آن مصری قلم
کاب نیل از تارک آن ترجمان افشانده اند

گوی آن دم گرچه بر مغرب ز مشرق هشت
تیغ بر مهر و زحل بر زیرقان افشانده اند

چون ز تاریکی به یلغار آمد قند و زفشاند | اهل بابل بر رهش نزل گران افشانده اند

این شتم یارب که در رزم چنین اسکندری | چشمهٔ حیوانم از نفط و گلستان افشانده اند

چارجوی و هشت خلد ست اینکه در ندر شهر | از ره کلک و بنان طبع و بیان افشانده اند

داستان نیست در دست جهان زیر سخن | راستان جان بر سر این داستان افشانده اند

تا شب ست و ماه نو گوئی که از کوی زمین | گرد بر گردون ز سیمین صولجان افشانده اند

صولجان و گوی شه باد از دل و پشت عدو | کز کفش بر خلق فیض جاودان افشانده اند

بر روی خصمش از برجیس و ز کیوان نثار | سعد و نحس گان و علوی قران افشانده اند

ایضاً فی المدح نصرة الدین قزل ارسلان فی المطالع گوید

صبح خیزان گرد و عالم خلوت تر ساختند | مجلس بر یاد عید از خلد خوشتر ساختند

هاتف خم خانه داد آواز کای جمع الصبوح | پاسخش را آب لعل و کشتی زر ساختند

رسم خور از ساقی منصف منصفی خواستند | بس جبل خوردند ساغر بحر اخضر ساختند

تا دهان روزه داران است مهر آفتاب | سایه پروردان خم را مهر بر در ساختند

چون لب خم شد موافق با دهان روزه دار | سر مشک آلوده یک ماهش معطر ساختند

هم صبوح عید به کز بهر سنگ انداز غم | روزه جاوید را روزی مقدر ساختند

از بس یک یاد سنگ انداز از جام بلور | عده داران رز از حجله ها بر ساختند

سرخ جامی چون شفق در دست وانگه در صبوح
نخلچه از صبح و دست آموز اختر ساختند

کف در آن ساغر معلق زن چو طفل غازیان
گرز بلور آتش طوق خیبر ساختند

بات غلغل حلق خامان را که با تیر اجل
قلقل حلق صراحی را برابر ساختند

بلبله در قلقل آمد قلقل ای بلبل نفس
تازه کن قولی که مرغان قلندر ساختند

آن می و میدان زرین بین که پنداری بهم
آتش موسی و گاو سامری در ساختند

از مشام گاو زرین شد روان کاورس زر
چون صراحی را ز شیشه حلق کبوتر ساختند

هم صراحی چو طوطی هم قدح چون خروس
آتشین منقار کردند آبگون پر ساختند

ریسمان سبحه بگسستند و سستی یافتند
گوهری قندیل بشکستند ساغر ساختند

آتش قندیل نشست آب سبحه هم برفت
کاتش و آب از قدح تبدیل دیگر ساختند

خانه زنبور شهد آلود رفت از صحن خوان
چون ز غمزه ساقیان زنبور کافر ساختند

او فتان خیزان زمین هر سو شد چون آسمان
کز نسیم جرعه خاکش را معنبر ساختند

صحن مجلس در مدور جام نوشین چشمه یافت
کانچنان هم چشمه چشمه مدور ساختند

وانکه از روی تواضع پیش روی شاهدان
دیدها را مرکبان شاه کشور ساختند

چون زر آب قدح کردند مژگان را طلا
دیدها را جرعه چین خاک اغبر ساختند

آفتاب گوهر سلجق که نعل رخش اوست	اصل آن گوهر که زو شمشیر حیدر ساختند

المطلع الثانی

دوش چون خورشید را مصروع خاور ساختند	ماه نو را چون حمایل حقه پیکر ساختند
قرص خور مصروع از آن شد چون حمایل یافتند	کان حمایل از برای قرصهٔ خور ساختند
گوشهٔ جام شکسته سوی خاور شد پدید	یک جهان نظارگان جام از چه گوهر ساختند
محتسب گوئی بپاره کرد جام می شکست	کان شکسته جام را از سوی خاور ساختند
یا شبانگه فصد کردند اختران تب زده	کاسمان طشت و شفق خون ماه نشتر ساختند
ماه نو چون حلقهٔ ابریشم و شب معنی چنگ	موی ابریشم بهم چون عود و شکر ساختند
چرخ جادو پیشه چون زرین قواره کرده گم	دامن کحلیش را آن جیب مقور ساختند
در زبان چرخ را گوئی چه سهو افتاده بود	کان زرهٔ سیمین که آن دامن درخور ساختند
مهر چون خوشه بیک سه ساخت خرمن روشنان	ماه را اصابع سر شاه مظفر ساختند
نیمهٔ قندیل عیسی بود با محراب روح	یا مثال نعل اسپ شاه صفدر ساختند
دوش چون من ماه نو دیدم بروی بخت شاه	از ریاض خاطرم این قطعه نوبر ساختند

المطلع الثالث

طره منشان کز هلالت عید جانرا ساختند	طیره منشین کز جمالت عشق لشکر ساختند

ماه نو دیدی لبت بین رشتهٔ جانم نگر ‌‌‌ کین همه را از بسکه باریکند همبر ساختستند

پیش بالایت ببالایت فرو بارم گهر ‌‌‌ زانکه صد نوبر مرا از یک صنوبر ساختستند

چون کمر حلقه بگوشم چشم پیشت زانکه ‌‌‌ چون کمرگاه تو بازم کیسه لاغر ساختستند

زان لب چون آتشی تر هدیه کن یک بوسه ‌‌‌ گرچه بر مهر آتشی مهری ز عنبر ساختستند

من نی خشکم و اگرچه طعمهٔ آتش نی است ‌‌‌ طعمهٔ این خشک نی از آتش تر ساختستند

سرگذشت حال خاقانی بدر قیر سار ازانکه ‌‌‌ نو بنو غمهاش تو بر تو چو دفتر ساختستند

سوخته عود است و دلبندان و دندان سپید ‌‌‌ شوق شامش آتش و شیر و آب خمر ساختستند

نصرة الاسلام و گیتی پهلوان کاجرام چرخ ‌‌‌ چارپای تختش از تاج دو پیکر ساختستند

ظل حق فرزند شمس الدین اتابک کز جلال ‌‌‌ بر سر عرش از جلال قدرش افسر ساختستند

هشت خرفستا ز قزل تا ارسلان چون بنگری ‌‌‌ هفت گردون اوران هشت مضمر ساختستند

رستم توران ستان است این خلف کز فر او ‌‌‌ الدگز را ملک کیخسرو مسخر ساختستند

مملکت بخشی که نقش هشت حرف نام او ‌‌‌ بیضهٔ مهری که در کتف پیامبر ساختستند

عکس یک جامش دو گیتی مینماید کز صفا ‌‌‌ آب خضر و آینه جان سکندر ساختستند

هست اتابک چون فریدون هست باک از گاو از ‌‌‌ خویشتن ضحاک شور و اژدها شر ساختستند

آب گرز کاوه سارش باد کو را عرشیان ‌‌‌ آتش ضحاک سوز و اژدها خور ساختستند

هست اتابک مصطفی تائید اسکندر خصال ‌‌‌ کین دو را هم در یتیمی ملک پرور ساختستند

در یکی شان در قبائل قابل فرمان نشد ‌‌‌ آخرش چون عنصر اول مستتر ساختستند

مصطفی در شصت و سه اسکندر اندر سی و دو / دشمنان را مسخ کردند و مسخر ساختند

پیش یاجوج ستم ظلمت خانهٔ الحاد را / دست و تیغ این سکندر سد اکبر ساختند

هست اتابک آسمانی کین خلف خورشید اوست / آسمان را افسر از خورشید انور ساختند

هست اتابک آسمانی کین خلف آرای اوست / لاجرم در ملتش آرای داور ساختند

خستگان ظلم را خاک درگاهش ملجأ / نشره کردند و بآب رخ مزعفر ساختند

پیش سقف بارگاهش خانهٔ موریست چرخ / گر شبستان سلیمان پیش منظر ساختند

کعبهٔ ملک است صحن بارگاهش کز شرف / باغ رضوان را کبوترخانهٔ ایدر ساختند

بلکه تا این کعبه قصوا را کبوترخانه شد / چون کبوتر کعبه را گردش مجاور ساختند

ز دو مظالم توز و ظالم سوزتر شاهی نبود / تا نظاره گاه این میدان اغبر ساختند

کشتی سلجوقیان بر جودی عدل ایستاد / تا صواعق بار طوفانش ز خنجر ساختند

کافرم گر پیش ازو یا پیش ازین اسلام را / زین نمط کو ساخت تمهید موفر ساختند

از پس عهد کیومرث و کیان تا دور شاه / کارداران فلک آیین سنجر ساختند

که بنا پاکی زبید انجیر بد انگیختند / که بنجو درانی زبید انجیر عرعر ساختند

شیرخوار از انجیر و شیر مردار اسجاد / طعمه مار و شکار گرگ حمیر ساختند

پس بآخر این نکو کردند کاندر صدر آن / این یکی صاحب قران را شاه انور ساختند

پایگاه تازیانش ساختند ایوان روم / بلکه خوک پایگاهش جان قیصر ساختند

حاسدان زخم خورند سرنگون چون سکه اند / تا بنامش سکهٔ ایران شهر ساختند
از پی تعظیم سکه اش ازرق هنبار شد / شاه خود را جنیبان دیهیم و کمر ساختند
گر سلاطین پرچم شبرنگ با تیر خدنگ / از پر مرغ و دم شیر دلاور ساختند
شیر ما را از پر روح الامین وز زلف حور / پر تیر و پرچم رخش مضمر ساختند
آن نگویم کز دم شیر فلک وز آفتاب / پرچم و طاسش برای خنگ اشقر ساختند
سهو شد بر عقل کامل رستم ثانیش خواند / گرچه از اقلیم روشن هفتخوان بر ساختند
کز پی میرآخوری در پایگاه رخش او / اخشیجان از رستم جانی زر اکبر ساختند
ساختی این هفت کشور بر نتابد لشکرش / شاید از خضرای نه چرخش معسکر ساختند
پار دیدی کین سر سلجوقیان اهل کفر / چون شبیخون ساخت کایشان غول آهر ساختند
چون دو لشکر با هم افتادند چون گیسوی حور / هفت گیسو دار چرخ از گرد معجر ساختند
نوک پیکانها چو در همخانهٔ عیسی رسید / چرخ ترسا جامه را دجال اعور ساختند
در میان آب و آتش کین سلاحست آن کمند / شیرمردان چون سلحفات و سمندر ساختند
شه خلیل اعجاز و مسیحا آتش و گرد خلیل / از بهار و گل نگارستان آزر ساختند
مرکبان شاه را چون جوزهر بسته دم / گفتی از هر جوزهر جوزای ازهر ساختند
چون همای فتح پور الدگز بگشاد بال / کرکسان چرخ از آن خونخوارگان خور ساختند
از دل و رخسارشان خوردند خندان کرکسان / کز شبه منقار و ز زرنیخ ژاغر ساختند
بر چنان فتحی که این میر ملایک پیشه کرد / هم ملایک شاهد حالند و محضر ساختند
دشمنانش همره غولند کز خود بهر حرز / هشت حرزش هفت هیکل وار در بر ساختند
نوعروس از رهنشینان شکر چون گوید از آنک / دام عنین از سقنقور مزور ساختند

بخت گم کردند چون یاری کی کاو خواستند ⁂ روی گرد دیدند چون آئینه مغفر ساختند

تخت نرد ملک را زان نقش که بدانایان او ⁂ هفت نراد فلک خانه ششدر ساختند

ای که مردان عرب پشتیت چو طفلان عجم ⁂ طوق در حلقند و نامت تاج افسر ساختند

تا ختنی از معن و جعفر کم نکردی فضل از آنکه ⁂ فضله‌ای هر ناختنت را معن و جعفر ساختند

تا درت بینیم بدیگر جای نفروشم ثنا ⁂ کز درت دعوتگه روح مطهر ساختند

کودکی را سوی پستان خم اندر کودک چه گفت ⁂ گفت رو پستان تا پستان مادر ساختند

شعر من فالیست نامش سعد اکبر گیر از آنکه ⁂ راوی من در ثنات از سعد اکبر ساختند

چون کف و خلقت بتازی آب خارا و نسیج ⁂ خان من چون حله و بغداد و ششتر ساختند

همت و لطف برادر خواندنت اینجا بختیم ⁂ زر زربفت و غلام و طوق استر ساختند

عدل فرزانه خسروا پیوند عمرت باد عدل ⁂ کز جهان عدل است و بس کو را معمر ساختند

عید باقی ساز کز ساعات روز عمر تو ⁂ ساعتی را هفت هفته روز محشر ساختند

ملک و عقل و شرع زیر خاتم و کلک تو باد ⁂ کین سه را ز اقبال این دو بخت یاور ساختند

فی المدح السلاطین و الملوک و الصدور و الوزرا فی مدح شروانشاه منوچهر

مرغ شد اندر سماع رقص کنان صبحدم ⁂ بلبله را مرغ وار وقت سماع است هم

بر لب جام اوفتاد عکس شباهنگ بام ⁂ خیز درون پرده ساز پرده براهنگ بم

هدیه لب بر سان تحفه سوی دل فرست ⁂ قول سبک زن که رست رطل گران صفت خم

پیش گو تا عیب روز بر فرو بنگ افتد صبوح — دیو دلی کن بپرواز فلک این تو دم

پیش که طاوس صبح بیضهٔ زرین نهد — از ید بیضا بساز بیضهٔ مجلس ارم

گوهر می آتش است و در خلیلش بخوان — مرغ صراحی گل است باد مسیحش بدم

نایب گل چون توئی ساقی مل هم تو باش — جان چمانه بده بر چمن جان نجیم

نو بر چرخ کهن چیست بجز جام می — حامله زاب خنک آتش تر در شکم

قبلهٔ خاقانیست قلهٔ می تا شود — سوخته چون سیم عقل کشته چو سیماب غم

جام صدف ده چنانکه گوهر می زیر بحر — ماهچه زر کند بر تن ماهی درم

خون رزان خور که هست خون رزان از — صیقل زنگ هوس مرهم زخم ستم

گرچه خرد در خط است بر خط می دار سر — تا خط بغداد ده دجله صفت جام جم

چشمهٔ خورشید لطف بلکه سطرلاب روح — گوهر گنج حیات بلکه کلید کرم

تا همه بر فال عید جان ملک نعل را — داغ سگی بر نهیم بر در کهف الامم

خسرو و جمشید جام سام تهمتن حسام — خضر سکندر سپاه شاه فریدون علم

المطلع الثانی فی هذا الوزن والمعانی

ای لب و زلفین تو مهره و افعی بهم — افعی تو دام دیو مهرهٔ تو مهر جم

در رسن روی تو حجلهٔ زنگی عروس — در رسن چرخ تو حجرهٔ هندی حشم

مریم آبستن است لعل تو از بوسه ماش — تا بجد ای شود عیسی تو متهم

ای ولبت غیبت و هست هست مرا گر زد — هرچه ز جانست پیش بالبت از بیش و کم
خاک توام سایه وار سایه ز من در مدزد — مار زنه ام بر مجوش مار زنه ام در مرم
خود چه زیانت بود گر بقبول سگی — عمر زیان کرده را از تو شود مغتنم
در طلبت کار من خام شد از دست هجر — چون سگ پا سوخته در بدرم لاجرم
صورت عین و شین و قاف در سر یعنی که عشق — نقش الف لام و میم در دل یعنی الم
خون چو خاقانی ریخته لعل تست — قصه مخوان خون او باز ده از لعل هم
ماهی و خون ادیت شاه دهر انکه — عاقله دور ماه شاه و ولی النعم
ابر صواعق سنان بحر جواهر بیان — روح ملائک سپاه مهر کواکب حشم

مطلع ثالث در وصف و مدح مذکوره

گرنه شب از عین عید ساخت طلسمی نجم — عین منعل چراست در خط مغرب رقم
بابلیان عید را نعل در آتش نهند — گرچه ز بابل رسید عید و مه نو بهم
گرد رخ آفتاب زرد قواره نهان — بر فلک از ماه نو شد زره سیمین علم
بر زر سیمین ماه گوئی زر انداخت نم — بسته بدان کوی وز جیب قبای ظلم
چرخ کبود آنچنانکه ناخن بت دگان — فضله ناخن شده ماه ز داغ سقم
گفتی فصاد چرخ ناخن ز هره گرفت — از بن ناخن دوید بر سر اناملش دم

آب بقم شد شفق زخم و شب رنگریز / وز لب خم نیمهٔ غرق در آب بقم
خلق دو قولی شدند بهر شب عید را / برد و گروهی خلق ماه نو آمد حکم
گفتی شب مریمست یک شبه ماهش مسیح / هست مسیحش گوانیست نگارش ستم
گفتی غوغای مصر طالب صباع زرند / صباع زر آمد بدست شد دل غوغا خرم
ماه و سر انگشت خلق این چو قلم آن چو نون / خلق چو طفلان نوشاد بنون و القلم
صباع سر ماه شد ماه بدان میدهد / سنبلهٔ چرخ را ابر کف شاه نم
از بن گوش آسمان از مه نو بر مهی / حلقه بگوشی شود بر در شاه عجم
خسرو مهدی نسب مهدی آدم صفت / آدم موسی بیان موسی احمد قدم
مهدی دجال کش آدم شیطان شکن / موسی دریاشکاف احمد جبریل دم
قابل انوار عدل قابض ارواح مال / فتنهٔ آخر زمان از کف او منطلم
اول سلجوقیان سنجر ثانی که هست / سایش خیر العباد سایهٔ رب الامم
رشح نوالش فزون از عرق بحر و یم / شرح جلالش برون از ورق کیف و کم
آتش تیغش چو تافت پنبه شود بوقبیس / باد تهمتن چو خواست پشه شود پیلتم
چشمهٔ خور بوسه داد خاک درش سایه وار / زادهٔ خود دیده لعل با کمرش کرده ضم
عمر بدر بها نمود در حق مختار حق / ردهٔ مختار من در حق فرزند عم
ای بر صدرگاه دهر صاحب صدر بقا / وی بقدم گاه عقل نایب حکم قدم
شرع بدوران تو رستم و گاه وجود / ظلم بفرمان تو بیژن و چاه عدم

دور سلیمان و عدل خفیهٔ آفاق و ظلم — عهد مسیحا و کحل چشم حواری و نعم
در عجم از داد تست پیشه رباض یتیم — در عرب از یاد تست شور حیاض النعم
ملک تو تدبیر چرخ تخت تو تربیع عرش — داد تو تثلیث ذات صورت عدل و حکم
جذر اصم هشت خلد تخت بود جذر هشت — تیغ تو و هشت خلد هندو خود جذر اصم
ملک بود باغ خلد تحت ظلال السیوف — شاه بود ظل حق فوق کمال الهمم
عطسهٔ تست آفتاب روزی ای ظل حق — مسند تست آسمان تکیه ده ای محترم
هست مطوق چو صفر خصم تو بر تخت خاک — در بر شش آحاد و صفر یعنی آه از ندم
الحق ز آحاد ملک خصم تو صفرست پس — گرچه رود دور حساب هیچ بود در رقم
ملک خراسان تراست در کف اغیار غضب — موسی ملکت تویی گرگ شبان غنم
غبن بود گنج عرش خازن او اهرمن — ظلم بود صدر شرع حاکم او بوالحکم
آخور خرکس نکرد روضهٔ دار السلام — کس جل سگ هم نساخت خلعت بیت الحرم
در همه ملک فلک نان دو خوشه یکیست — داد کف و کلک تو خوشه عطا نان سلم
چون کف تو راز قنیت نورده و نور بخش — نان سپید فلک آب سیاهت رستم
حاصل شش روز کون چون تویی از هفت خرج — بر تو سزد تا ابد ملک جهان محتشم
نائب یزدان بحق گرد تویی پس چراست — حکم تو چون حکم حق نز دو شبه مقتسم

قصر ز توقیع تو ساز و تریاک روح ... چون بگفت برگشاد افعی زرفام نم

پیش سگ درگهت از فزع دست برد ... گردد خرگوش وار حایض شیر اجم

گر خزر و ترک و روم رام حسام تو اند ... نیست عجب کز نهاد رام فحوست رم

از تف شمشیر تو در سمنند آن دو قوم ... چون صف اصحاب فیل در الم اندر الم

ملک خراسان به تیغ بازستانی ز غیر ... پس چه کنی در نیام گنج ظفر مکتتم

گاه که داند زدن بر سر ضحاک تیک ... کی شود شش پای بند گوره و سندان دم

کو بجسامت که برد آب بت لات نام ... کش همه زیر نیام تن چه زنی لاتنم

گر ز پی غز و غز قصد خراسان کنی ... گرد سواران کند چهرهٔ گردون دژم

از جگر حبش خان خاک زند جوش خون ... عطسهٔ خونی دهد بینی شیران ز شم

در گه سیران غزد در شکنی نیم روز ... چون در افراسیاب نیم شبان رستم

گر دو نشاپور و بلخ زنگهت راحت ... بر در مرو و مری بارگهت را خیم

گرد و چه شک سیاه خاک چو گوگرد سرخ ... جز د و حنوط و حناست از پی خصم و خدم

شیر دلان را چو مهر گه یرقان گاه لرز ... سگ جگران را چو ماه گه دق و گاهی ورم

تیغ تو تسکین ظلم تند تو تمکین آب خور ... شیر تو طغرای فتح پیش طغان مغتنم

طرف رکابت چنانکه روح امین معتبر ... بند عنانت چنانکه حبل متین معتصم

ای ز سر بر زرت گنبد هایل حقیر ... وی زحر بر درت پا نیخ سائل نعم

چتر تو خورشید فر تیغ تو مریخ فعال ... علم تو برجیس حکم حکم تو کیوان شیم

سهم تو قطر آن کند نطفهٔ سهراب و زال / تیغ تو زیبق کند زهرهٔ گشتاسب و شم

عزم تو معیار ملک قوسهٔ تو فاستقم / حزم تو معمار شرع نظم ده فاعتصم

گر ز بهی افتدی هندسهٔ رای تو / قوس قزح سازدی طاق پل رود رم

تا بتمامی رسد ماه شب عید باز / جبهت مه را نهند داغ اذا قیل تم

مرغ جم و عمر نوح باد ترا در بزم تو / کشتی ور سهم حبل مائی و مغلوب یم

گفته بت نوش لب با لب نوش نوش / برده می همچو زنگ از دل تو زنگ غم

داد کمالت تمام با قران در قمار / حصن بقایت فزون از بر ماتق در هم

تو به زنت کیقباد منید نهنت آردشیر / نیزه بربت تهمتن غاشیه کش گستهم

خلق اکسیر عدل نطق تو تفسیر عقل / مدح تو توحید محض خصم تو مخصوص ذم

بوسه دعا کعبه را بر در دشت چنانکه / موضع بوسه حجر جای دعا ملتزم

در مدح ملک الملوک سیف الدین موصلی و ادای در بند گوید

فرا صبحدم شاهد جان نماید / دم عاشق و بوی جانان نماید

دم سرد از ان دارد و خندهٔ خوش / که آه من و لعل جانان نماید

لب یار من شد دم صبح با نا / که سرد آتش عنبر افشان نماید

نگر صبح بر اندکی عمر خندد / که دارد دوم سرد خندان نماید

بخندد چو پسته درون پوست انگه / چو بادام از آن پوست عریان نماید

نقاب شنگرف فام بندد هوا را / چو صبح از فلک خنده دندان نماید

اگر پسته سبزه خندان ندیدی / بسوی فلک بین که زانسان نماید

رخ صبح قندیل عیسی فروزد / تن ابر زنجیر رهبان نماید

فلک را ابو دانه بر کتف ازرق / یکی پاره زر زرکشان نماید

فلک دایه سال خورد است در بر / زمین را چو طفلان زبن زران نماید

سراسیمه چون سرعیانست کز خود / بهیراه سر ازخم حبشیان نماید

بشب گرچه پستان سیاهست برتن / هزاران نقط شیر پستان نماید

بصبح آن نقطها فرو شوید از تن / تیمم در بد و گریبان نماید

بروز از پی این دو خاتون بینش / یکی زال آیینه گردان نماید

بشام از رگ جان کدان بدن / ز خون در شفق سرخ امان نماید

تو منخور صبوحی ترا از فلک چه / که چون غول زیر رنگ الوان نماید

تو و دست دستان و غول مرغابان / کز آن غول صد دسته دستان نماید

لگام فلک گیر تا زیر رانت / کبود استری داغ بر ران نماید

اگر بوی از جرعه بخشی فلک را / فلک چون زمین خفته ارکان نماید

اگر جرعه بر زمین ریزی از می / زمین چون فلک مست دوران نماید

در آر آفتابی که در برج ساغر / سطرلاب وجان دهقان نماید

دو اسپه درای و رکابی درآور / کز و جرعه صبح یکران نماید

قدح عقده گن ساتکین خبیث / کزین دو جهان تنگ میدان نماید

رکابست چون حلقه نیزه واران / که عیدی بمیدان اقران نماید

ببین دست ماهان که چون رمح شاهان / بحلقه ربائی چه جولان نماید

بشاه جهان بین که گنجه و آسا / زیک عکس جامش دو کیهان نماید

بخواه ارمغان در سفال آتش تر / کز آتش سفال تو ریحان نماید

شفق خواهی و صبح می بین و ساغر / اگر در شفق صبح پنهان نماید

ز آهوی سیمین طلب گاو زرین / که عیدی در و خون قربان نماید

صبوحی ز ناشوئی جام و می را / صراحی خطیب خوش الحان نماید

به آب ابستنان عقده توبه بشکن / در آر انچه معیار مردان نماید

قدحهای چون اشک داود از می / پری خانهای سلیمان نماید

نگر کن قدح را ز انگشت کز خود / کمرهای پیروزه کان نماید

می احمر از جام تا خط ازرق / ز پیروزه لعل بدخشان نماید

چو قوس قزح جام مینی ملمع | گز و جرعها لعل باران نماید

همانا خروشش بست غماز مستان | که تشنیع آواز ایشان نماید

ندانم خمارست یا چشم دود دش | که در چشم سرخی فراوان نماید

ز بس کاورد در دمش بانگ افغان | گلوی خراشیده افغان نماید

مگر روز قیفال آور اندر خوا | که تخت زر از شرق رخشان نماید

مگر روز قیفال آورد کز خون | دران طشت از رنگ مرجان نماید

بجام صدف نوش تجری که عکسش | ز تف ماهی چرخ بریان نماید

به بین بزم عیدی چو ایوان قیصر | که خنگش سیه پوش عطران نماید

صراحی نو آموز در سجده کردن | یکی رومی نو مسلمان نماید

قدح لب گشودست خم در خوی تب | چو از خم تب لرز جنبان نماید

دو انگشت جنگی چو فصاد بر دل | که رگ جوید از ترس لرزان نماید

چو دو عاق فرزند ازان پیر هر یک | ز آزار پیری پشیمان نماید

رسن در گلو بربط از چوب خوردن | چو طفل رسن تاب کسلان نماید

ربابا ز زنها بلا دید چون من | بلا بیند آن کو زباندان نماید

سیه خانهٔ آبنوسین ناسی | بنه روزن و دو نگهبان نماید

مگر باد در اشبند سازد سلیمان | که با دم مسیحا بزندان نماید
غم چنبری روف چو صحرای جنت | در و مرتع امن حیوان نماید
به بین زخمه گوش کیخسرو آیین | نگین سیاوش چه برهان نماید
مگر دون در آمد صلا ارغنون را | مگر گوش شاه جهانبان نماید
جهان زیور عید بر بند داز نو | مگر مجلس شاه شروان نماید
رخ کعبه در جامه سبز عیدی | مگر بزم خاقان ایران نماید
چو کعبه است بزمش که خاقانی آنجا | سگ تازی پارسی خوان نماید
چو راوی خاقانی آوا بر آرد | صریر در شاه ایران نماید
سر خسروان افسر آل سلجق | که سایش بر از آل ساسان نماید

همدرین معنی و وزن گوید

شه اختران زر افشان نماید | که اکسیر زرهای آبان نماید
به آور ز جیب فلک دست موسی | زر سامری نقد میزان نماید
نه خورشید هم خانه عیسی آمد | چه معنی که معلول حیران نماید

ز نارنج اگر طفل سازد ترازو — که نارنج پر زر بر دو یکسان نماید
فلک طفل خوی ست اندر ترازو — ز خورشید نارنج گیلان نماید
مگر خیمهٔ سلطان انجم برون زد — که ابر خزان چتر سلطان نماید
هوا پشت سنجاب بلغار گردد — شمر سینهٔ باز خوزان نماید
بدمهای سنجاب نقاش آبان — بزرینج تصویر بستان نماید
بدامان شب پاره‌ها فزاید — اثر زان صدور رو نقصان نماید
قراسنقر آنگه که نصرت پذیرد — بر اسنقر آثار خذلان نماید
خزان از درخشان چو صبح از کواکب — نثار در شاه کیهان نماید
شهنشاه اسلام خاقان اکبر — که تاج سر آل ساسان نماید
سکندر جهادی خضر اعتقادی — که خاک درش آب حیوان نماید
سر آل بهرام کز بهر تیغش — سر تیغ بهرام انسان نماید
سپه دار اسلام منصور تا یک — که کمتر غلامش قدرخان نماید
فلک سیف دین شاه غازی که از آتش — کیومرث طهمورث شامکان نماید
بتائید مهدی خصالی که تیغش — روان سوز دجال طغیان نماید
فلک بر در او چو چوب در او — سگی حلقه در گوش فرمان نماید
قبولش ز هاروت ناهید سازد — کمالش ز بابل خراسان نماید
ز باسش زبان ست انصاف نوسد — ز جودش جهان ست احسان نماید

زیک نفحه روح عدلش چو مریم — عقیم خزان بحر نیسان نماید

عجوز جهان مادر یحیی آسا — از و حامل تازه زهدان نماید

بناخن رسد خون دل بحر و کان را — که هر ناخنش معدن و عمان نماید

زیک عکس شمشیرش این هفت رقعه — تصاویر آن هفت ایوان نماید

در ایوان شاهی زر دولتش را — فلک حلقه و ماه سندان نماید

مزور پزد خنجر گوشت خوارش — عدو را که هشیار عصیان نماید

خیالی کند رعد و در عجب سازی — که سرسام سوداش بحران نماید

اگر بوی خشمش برد مغز دریا — تیمم گهی در بیابان نماید

وگر زنگ عفوش پذیرد دبیا با — چو دریای نیلوفرستان نماید

وگر باد حلقش وزد بر جهنم — زبانی بقامات رضوان نماید

زگلشکر عفو و اخلاق خویشش — شماخی نظر سیاهان نماید

در اقلیم ایران چو خیلش بجنبد — هزاهز در اقلیم توران نماید

بتعلیم اقلیم گیری ملک را — ملکشاه طفل دبستان نماید

تف تیغ هندیش هندوستان را — علی الروس در روس والان نماید

دگر خود دو فرشته شود بدسگالش
هم از رنگ نژادان شیطان نماید

چو بر خنگ ختلی خرامد بمیدان
امیر آخورش شاه ختلان نماید

پلاس افگن آخور مرکبانش
ثنا خسرو و تخت کرمان نماید

شبی کز شبیخون کشد تیغ چون خور
چو ماه از کواکب سپه ران نماید

چو شاه فلک تیغ و مه مرکب او
زحل خود و مریخ خفتان نماید

شرای جهد ز آهن نعل اسبش
که حراقش اورند و شهلان نماید

ز بس کاسه سرها و خون جگرها
اجل ساقی و وحش مهمان نماید

لب کام وحش از دل و روی خصمان
همه رنگ زریخ و قطران نماید

چو پیکانش از حصن ترکش بر آید
بر ان حصن پیروزه غضبان نماید

اسد کاو و دل کرگسان کبک نر ه
از آن خرگهش رنگ پیکان نماید

تن قلعها پیش پولاد تیغش
چو قلعی حل کرده لرزان نماید

بر گرز سندان شگافش عجب نی
که البرز تخم سپندان نماید

در اعجاز تیغ ملک بو المظفر
سپهر از سر عجب حیران نماید

چو روئین تن اسفندیار است هر دم
بروز فتح روئین دژ آسان نماید

از آنگه که بالغ شد اقبالش او را
عروس ظفر در شبستان نماید

مر این که آیات ابیات مدحش
به تعویذ جان حرز ایمان نماید

بدیهه همی بارم از خاطر این دُر | کزو سمعها بحر عمان نماید
از این شعر خجلت رسد عنصری را | و گر عنصری جان حسان نماید
بخندند هم زنظم هر ابله اگر چه | زبان ساحر و خامه ثعبان نماید
بلی نخل خرمای مریم بخندد | بر آن نخل سومین که نخلان نماید
ملک منطق الطیر طیار دانم | ز تره اثر مطین که طیان نماید
بجان پادشاه جهان کز جلالش | سر ریه کیان تاج کیوان نماید
برات بقا بادش در دست عرش | نه عمری که تا حشر پایان نماید
قوی چار بنیان ارکانش خندان | که دور فلک هفت بنیان نماید

در مدح سلطان زمان جلال الدین عبد الملک بنیان

می نوش کست که با صبح بر آمیخته اند | یا بهم زلف ولب یار در آمیخته اند
صبح چون خنده گه دوست شب آتش | آتش سرد بعنبر نگر آمیخته اند
یا نه بر سنگ صدف غالیه سایان فلک | صبح از غالیه تازه بر آمیخته اند
دوش خوش ساخت فلک غالیه از مه نو | بهر آن غالیه کاندر سحر آمیخته اند
می عیدی نگر و جام صبوحی که نگر | شفق آورده و با صبح بر آمیخته اند
ساقیان ترک فلک عارض و قندز فرکان | از رخ و زلف حبش با خزر آمیخته اند

خال مشک‌سا ر زره کرده و خط مار سپر | زلف و رخسار زره با سپر آمیخته اند

پس بیک ماه کلوخ انداز آن سنگدلان | در بلورین قدح لعل تر آمیخته اند

شاهدان از پی نقل دل و جان منتظرند | پس جوارش که ز عود و شکر آمیخته اند

عاشقان از زر رخساره و یاقوت سرشک | پس مفرح که ز یاقوت و زر آمیخته اند

پی مزاج می احمر ز برد سوداشان | آن مفرح که ز یاقوت و زر آمیخته اند

ماه نو دیدی در روی مه نوبت عید | لعل می با قدح سیم بر آمیخته اند

از دم روزه دهن شسته به هفت آب زمی | هفت تسکین دل غصه خور آمیخته اند

رود سازان همه در کاسهٔ رهاب سماع | شربت جان ز ره کاسهٔ گر آمیخته اند

پرده بر پرده آهنگ در آهنگ چو مرغ | دم بدم ساخته و در بدر آمیخته اند

ماه نو در شفق ماه و شفق شان ز جام | با دو ماه و دو شفق یک نظر آمیخته اند

طاس سیمابی مه یافته از پرچم شب | طاس زر با می آتش گهر آمیخته اند

کرده می اوق از اول شب با زر سن نصف تنج | با گلاب سحری از بطر آمیخته اند

زاروق جام فرو ریخته از سوخته بید | آب گل گویی با معصفر آمیخته اند

ملکت کام صراحی چو دم مجمر عید | زو بخور فلک جان شکر آمیخته اند

همه با درد سر از بوی خمار شب عید | بصبوح از نو رنگی دگر آمیخته اند

ژاله و صبح بهم یافته کافور و گلاب | این و آن را وی هر در دسر آمیخته اند

همه سنگ افشان در آبخور عالم خاک — اگه از زهر که در آب خور آمیخته اند
از سر بیخبری داده ز عشرت خبری — تن و جان زاکه بهم بیخبر آمیخته اند
همه دریاکش و سرمست همه چون دریا — طبع با می چو صدف با گهر آمیخته اند
خطری کرده در گنج طرب نقب زده — نقب کاران همه زه با خطر آمیخته اند
زهر رجیده چو خورشید نم هر جرعه — که در آن خاک چنان سخنطه آمیخته اند
خیک مانند زن زنگی شش پستان لیک — شیر پستانش بخون جگر آمیخته اند
جرعه کان زمین داده زکات سر جام — ز و حنوط زمی بی سپر آمیخته اند
مجمر عیدی آن عود و شکر هست بهم — زحل و زهره که با قرص خور آمیخته اند
پرده در پرده آهنگ چو مرغ — دم بدم ساخته و در بدر آمیخته اند
بربط از وحشت تر بان گوید خود ناشنوا است — رینقش گوئی باگوش کر آمیخته اند
نای افعی من از بس دهنش بوسه زدن — با تن افعی جان بشر آمیخته اند
خیک زاهد شده دامانش پلاسین لیکن — با پلاسش رگ دو پی سر بسر آمیخته اند
مجس دست بابت ضعیف ارچه قوی است — چار طبعش که بانصاف در آمیخته اند
خم دف حلقه بگوش شده چون کاسه یوز — کاهو و گورش با شیر نر آمیخته اند
صوت مرغان بدر چرخ گر با دم خویش — بانگ کوس ملک تاج در آمیخته اند
او بیاید گر باش مگر با لب خویش — کف شاهنشه خورشید فر آمیخته اند
خاصگان گوهر بحر دل خاقانی را — با کلاه ملک بحر و بر آمیخته اند

چاشنی گیران از چشمهٔ حیوان گوئی	شربت شاه سکندر سیر آمیخته اند
مالک الملک جلال الدین کاندر تیغش	آتش و آب بهم بی ضرر آمیخته اند

المطلع الثانی

دوش بر گردون رنگ دگر آمیخته اند	شب و انجم چو دهان با شکر آمیخته اند
ماه نو ابروی زال زر و شب رنگ خضاب	خوش خضاب از پی ابروی زر آمیخته اند
مشتری ماه نو و خون شفق طشت فلک	طشت و خون را بهم از نیشتر آمیخته اند
سی وشاق آمده و خانقهی بوده و باز	یاوگی گشته و تن با سفر آمیخته اند
همه ره صید کنان رفته بمغرب وانگه	شاخ آهوست که با خون جگر آمیخته اند
چرخ را نشرهٔ نون و القلمست از مه نو	کان همه سرخی در باختر آمیخته اند
مه طرازیست بدست چپ گردون شب عید	نقش آن گوئی در شوشتر آمیخته اند
بر فلک بین که پی نزهت عیدی فلک	صد هزاران شگفه با خضر آمیخته اند
چرخ اطلس سبز وش جامهٔ عیدیست که در و	نقش روحانی بر اختر آمیخته اند
اختسان شاه که از خاک در انصافش	کحل کسری و حنوط عمر آمیخته اند
خسرو کشور پنجم که ز عدلش تبه و قت	چار گوهر همه در یک مقر آمیخته اند
عدل خسرو ده آمیزش ارواح و صور	بینی ارواح که چون با صور آمیخته اند
بر در گردون نقش الحجرست اسم بقاش	لاجورد از پی آن در حجر آمیخته اند
اختران زر آتش شمشیرش در بوتهٔ چرخ	همه اکسیر قضا و قدر آمیخته اند

مس ملکت زر از آن گشت که توفیق او ست	کیمیایی که ز فتح و ظفر آمیخته اند
داد شاهان پدر شاه که دریا صفت است	باز مین از نم مژگان در تر آمیخته اند
خسروان خاک درش بوسه نان از لب چشم	نقش العبد بر آن خاک در آمیخته اند
نقشبندان ازل بین که طراز سر فرش	بر از نیکار که مختصر آمیخته اند
ذات جسمانی او کرده مر روحانی را	نه ز صلصال ز مشک تر آمیخته اند
آتشیجان ز کفش چشم خوش نرگس را	یرقان برده و کحل بصر آمیخته اند
گوهر تیغش هندی تن و چینی سلب است	هند با چین چو مین با بصر آمیخته اند
آن کند شش جهت از پشت سمندش گوی	که بهم راس و ذنب با قمر آمیخته اند
آتش قدرش برشد قدری دود فشاند	عنصر هفت فلک زان قدر آمیخته اند
مرکب عزمش بگذشت اثری کرد گذشت	طینت هفت زمین زان اثر آمیخته اند
زین ملک تا ملکان فرق بسی هست ار چه	نام با نام شهان در سمر آمیخته اند
نام و القاب ملک تا لقب و نام ملوک	لعل با سنگ صفا با کدر آمیخته اند
شاه شاه است الف هم الف است ار چه نقش	با حروف دگرش در صور آمیخته اند
هر حمائل که در آن تعبیه تعویذ اراست	با زرش و یحک از آهن تبر آمیخته اند
نه فلک آدم و چار ارکان هوا صفت اند	این نه و چار بهم ناگذر آمیخته اند
گشت و زاد از پی پیشی غلامش کنند	چار مادر که در این نه پدر آمیخته اند
از تناسل عدد لشکر او بیش کنند	این زن و مرد که با نفع و ضرر آمیخته اند
عفو و خشمش بر گیتی خوش و تلخ و لیک	خوشی و تلخی همه با برگ و بر آمیخته اند
چرخ خاره ون کمر و آرش چون نار و نان	زانجمش زنگلها در کمر آمیخته اند

[illegible]

فروغ بخش که دران چشم ستاره زند / خاک با چشم ستاره شمر آمیخته اند

رای پیرش مدد از بخت جوان یافت بلی / کحل یعقوب ز بوی پسر آمیخته اند

وقت شمشیر زدن گوئی در از کفش / آتشین برق بخونین مطر آمیخته اند

شور و مور از حسودانش اگرچه که لاف / سار و مار ند نفر با نفر آمیخته اند

از پی دیده فتنه ز غبار سپهش / دارو خواب بدفع سهر آمیخته اند

روش و خرزان بگریزند که در بحر خزر / فیض آن کف بجواهر حشر آمیخته اند

چه عجب آنکه گوزنان ز لعابی سپرند / که هر آتش در آب شمر آمیخته اند

هست تریاک رضاش از دم فردوس بیا / زهر خشمش ز سموم سقر آمیخته اند

پیش کاید تف خشمش بطلب بوی رضاش / کز رضاش آب و گل بوالبشر آمیخته اند

بهر دفع تبش آبله را مصلحت است / از طبیبان که شکر آب بگدر آمیخته اند

باد در هفت فلک پایه تختش چندانکه / چار صف حیوان با خواب و خور آمیخته اند

سال عمرش صد و در بزم بتان چارده / نامه و سال سفر با حضر آمیخته اند

روز بزمش همه عید و شب کاشش همه قدر / تا شب و روز به تخمیر و بشر آمیخته اند

در مدح خاقان الاعظم فخر الدین منوچهر و صنعت فی المطالع

نطع بگسترد عشق پای فروکوب هان / خانه فروشی بزن آتش نی بر فشان

بهر چنین هودج بار کشی دار دل
پیش چنین شاهدی مشک‌کش ساربان

خیز بصحرای عشق ساز چراگاه از آنکه
بابت رخش تو نیست آخور آخر زمان

گلخن ایام را باغ سلامت مگو
کلبهٔ قصاب را موقف عیسی مخوان

هیچ دل گرم را شربت گردون نساخت
زانکه تباشیر اوست مشتری استخوان

کم خور خاقانیا مائده دهر از آنکه
نیست ابا خوش‌گوار هست ترش میزبان

تاج امان بایدت پای شهنشاه بوس
نشر کهان بایدت مدح جهاندار خوان

شاه ملایک شعار شیر ممالک شکار
خسرو اقلیم بخش رستم توران ستان

المطلع الثانی

ای لب خالت بهم طوطی و هندوستان
پیش جمالت منم هندوی جان بر میان

از رخ و زلف توست دل من آتش‌نوش
وز لب و چشم تو گشت دیدهٔ من نقلدان

ابرش خورشید را ناخنه آمد ز رشک
تا تو بشب رنگ حسن تاخته زیر جهان

رو که ز عکس لبت خوشهٔ پروین شد است
خوشهٔ خرمای تر بر طبق آسمان

صبر من از بید نیست از تو که مجروح را
چاره ز بی مرهمی است سوختن پرنیان

با همه کاز آن نیست یک سر مویم ز تو
نیست ترا از وفا بر سر موی نشان

گرچه ز افغان مرا با تو زبان موی شد — در همه عالم منم موی شکاف از زبان

طبع چو خاقانیست بسته سودا مدار — بشکن صفرای او زان لب چون ناردان

عهد کهن تازه کن کو سخنان تازه کرد — خاصه ثنای ملک کز ضمیرش ضمان

نامه ملت طراز قاهر بدعت گداز — شاه خلیفه پناه خسرو سلطان نشان

المطلع الثالث

تا نفحات ربیع صور دمید از جهان — کالبد خاک را نزل رسید از روان

غاشیه دارست ابر بر کتف آفتاب — غالیه سایست باد بر صدف بوستان

کرد قباهای گل خشک لفظی پدید — کرد علمهای روز پرچم شب را نهان

روز به پرواز بود فربه از آن شد چنین — شب تن بیمار داشت لاغر از آن شد چنان

عکس شکوفه ز شاخ بر لب آب اوفتاد — راست چو قوس قزح بر گذر کهکشان

مریم دوشیزه باغ نخل رطب بند بین — عیسی بکر وزه گل مهد طرب گلستان

نی عجب از جاه برف کرد بنفشه است از آنکه — معدن کافور هست خطه هندوستان

شاخ چو آدم ز باد زنده شد و عطسه داد — فاتحه الحمد خواند گفت که جاویدمان

دوش که بود از قیاس شکل شب از ماه نو — هندوی حلقه بگوش گرد افق پاسبان

داد نقیب صبا عرض سپاه بهار / گرد گروهی پدید یاد کیان خزان

شاه ریاحین بساخت لشکرگاه از چمن / نیسان کان دید کرد لشکر از ضیمران

خیل بنفشه رسید با کله دیلمی / سوسن کان دید کرد آلت زوبین عیان

بید برآورد برگ آخته چون گوش اسب / سبزه که آن دید کرد چاره ز برگستوان

از پی شور بهار یاسمن آذین ببست / بستان کان دید کرد قبه از ارغوان

لاله چو جام شراب پارهٔ افیون درو / نرگس کان دید کرد از زر تر جرعه دان

بود چو کوکنار حقهٔ سیماب گون / غنچه که آن دید کرد مهرهٔ شکرفشان

مجلس گلزار داشت منبر از شاخ سرو / بلبل کان دید کرد زمزمهٔ بیکران

قمری درویش حال بود ز غم مغز خشک / نستر کان دید کرد نخلچه رایگان

فاخته گفت از سخن نائب خاقانیم / گلبن کان دید کرد حجت شاه امتحان

شاه سلاطین فروز خسرو شروان که چرخ / خواند بدوران او شروان را خیروان

زهره و دهره بسوخت کوکبهٔ رزم او / زهره زهره ز تیغ دهره دهره ز سنان

گوشه خوشه بساخت از پی مجد و ثنا / گوشه عرش از سریر خوشهٔ چرخ از بنان

دولت و صولت فزود شیر علامات او / دولت ملک عجم صولت تیغ یمان

پایه و مایه گرفت هم کف و هم جام او / پایهٔ بحر محیط مایهٔ حوض جنان

راحت و ساحت نگر از کف او مستعار ... راحت جان و خرد ساحت کون و مکان
غایت و آیت شناس نام فرخ حضرتش ... غایت نصر از غزا آیت وحی از بیان
یافته و بافته است شاه چو داود جسم ... یافته مهر کمال بافته درع امان
ساخته و تاخته است بخت جهانگیر او ... ساخته شعری براق تاخته بر فرقدان
سوده و بوده شمر اشهب سیموش را ... سوده قضا در رکاب بوده قدر در عنان
بسته و خسته رونق تیغ وران پیش او ... بسته پشت سبک خسته بگرز گران
ای شبستان ملک با تو ظفر خاصگی ... وی بدبستان شرع با تو خرد درس خوان
کعبه جان صدر تست چار رملک چار رکن ... رستم دین قدر تست هفت فلک هفت خوان
قدر تو کی دل نهد بر فلک و چون بود ... در وطن عنکبوت گور و گوزن آشیان
دهر جلال تو دید آورد ایمان و گفت ... ای ملکوت اسجدوا الادم وقتست هان
تیغ تو داند که چیست رمز اشارات دین ... طرفه بود هندی از عربی ترجمان
نیست نظیر تو خصم خود نبود دیک بها ... تاج سر گوکنار و افسر نوشیروان
در دل دشمن نگر مانده ز تیغت خیال ... چون شبه گون شیشه نقش پری در میان
خلق بر اندیشه را وقت طنابست از آن ... گردن قرابه را نگذرد از ریسمان
گونه خصم گرفت تیغ تو گو بر جسد و ... تا شده انگور می سر که شد اندر دهان

چرخ مقرنس نهاد قصر مشبک شود ... چون ز گشاد تو رفت چوبهٔ تیر از کمان

روز که جهان ختم گرد بر تو جهان داشتن ... بر دگران گو فلک عزلت شاهی مران

از کف شمشیر تست معتدل ارکان ملک ... زان دو اگر کم کنی ملک شود ناتوان

راستی خنگ رامبتگی چهار ست و دو ... چون یکی از وی گسست کوز بود بی گمان

گرچه بدون تو چرخ تاج و نگین داده لیک ... رقص نزیبد ز بز پیشه زنی از شبان

گرچه شعبده زموم خوشهٔ انگور ساخت ... نایدازان خوشها آب خوشی در دهان

گر فلکت بنده گشت نقص کمال تو هست ... رونق سگبا نرفت گر تره آمد بخوان

کی شود از پای مور دست سلیمان بعیب ... کی کند از مرغ گل صنعت عیسی زیان

خسرو صاحب خراج بر سر عالم توئی ... بنده بدور تو هست شاعر صاحب قران

گر بجهان زین نمط هیچ زبان گفت هست ... بنده بشمشیر شاه باد بریده زبان

شاه جهان نظم غیر داند تا سحر من ... اهل بصر گوشت گاو دانند از زعفران

گرچه بچشم عوام سنگچه چون لولوست ... لیک تف آفتاب فرق کند این و آن

افسر به همای سایهٔ درگاه تو ... شهپر جبریل باد بر سر تو سایه بان

باد غور زنده چه خاک جرعهٔ جام تو جسم ... باد رنده چو مور ریزهٔ خوان تو خان

هاتف نوروز باد بر تو دعاگوی خیز ... تا ابد آمین کناد عاقلهٔ انس و جان

ایضاً در مدح بصنعت ذی المطالع و بحر و وزن مذکوره الصدر

عالم جان خاص تست تو بفرو کوب هین	گوهر دل خاک تست رد مکن ای نازنین
منتظران تو اند مانده ترشح بکهف	رخش برون تاز هان پرده برانداز هین
کیست ز مردان که نیست تیغ تراهم نیام	کیست ز مرغان که نیست دام ترا همقرین
تاج وران را ز لعل ظرف تهی در کمر	شیردلان را ز چرخ داغ تهی بر سرین
جلوه‌گر تست چرخ آنکه در کوی تو	سیده و داز شرق و غرب آینه در آستین
ز آتش دلها صبا سوخته شد سر بسر	تا بسر زلف تو گرد گذر چین بچین
گوی گریبان تو چون بتابد فروغ	پر نور زرین شود دامن روح الامین
از تپش عشق تو وز نبردش مدح شاه	خاطر خاقانی ست سحر حلال آفرین
خسرو اقلیم گیر تروردیهیم بخش	مهدی آخر زمان داور روی زمین

المطلع الثانی

غارت دل میکنی شرط وفا نیست این	کار من از سایه شد سایه برافگن به بین
وصل ندیده بخواب فرض کنی خوش شدی	بر سر خوان تهی کس نکند آفرین

در غمت ای زده سیر خون جگر میخورم / تشنه بجز من که دید آب خورش آتشین

جان چو سزای تو نیست باد بدست جهان / مهر چو مقبول نیست خاک بفرق کمین

گلبن وصل ترا خار جفا برزه است / مهر ده ببینی که هست مار نگر در کمین

عشق توام پوستین گر بدرد گو بدر / سوخته گرم رو تا چه کند پوستین

همت خاقانیست طالب حرب آخرش / چون سر گرمی تو هست نیست فی بدرین

هست لب لعل تو آتش کوثر نمای / هست کف شهریار گوهر دریا نشین

چرخ بهر سان که هست زاده شمشیر او / گرچه بهر حال هست طعمه شیر عرین

ای بتو صاحب درفش چتر فریدون ملک / وی ز تو طالب نگین دست سلیمان دین

تیر خدنگ تو هست شهپر روح القدس / پر هم رخش تو هست ناصیه حور عین

نوبتی بدعه را قهر تو برد طناب / صیرفی شرع را قدر تو زیبد امین

خاصه سیمرغ چیست جز پدر رستم / قاتل ضحاک کیست جز پسر آبتین

گرنه سپهر برین آب ده دشت تست / از چه سبب خم گرفت پشت سپهر برین

عدل تو شین است از آنکه جدا چون بدید / کالت ای هست را صورت شین ست شین

ملک چو تیغ تو یافت یک دو شود کار او / شعبت ششصد رسد چون سه نقطه یافت سین

تیغ تو نه ماهه بود حامله از نه فلک / لاجرمش فتح و نصر هست بنات و بنین

گر شبل روز رزم اسپ تو نعل افگند — پاره کند در زمانش دست شهور و سنین
چونکه خروشد و صف وقت هزاهز کند — چشم جهان اختلاج گوش زمانه طنین
کوس و غبار سیاه طوطی و صحرای هند — خنجر و خود سیاه آئینه و بحر چین
صاحب بدر و حنین از تو کشاید فتح — کان گهر چون سداب برکشی از بهر کین
گنبد نیلوفری گشته ز تو گل شود — پیش سنانت کز وست قیصر ممالک متین
تیغ زبان شکل تو از بر خواند جواب — ابجد لوح ظفر از خط دستت نقش تین
از پی خون خسان تیغ چه باید کشید — چون ملک الموت هست کف ترا آستین
خلق تو از راه لطف جان برباید ز خصم — چون حرکات فلک در نغمات حزین
از عدو سگ صفت حلم و تواضع مجوی — زانکه بقول خدا است شیاطین ز طین
ای همه هستی که هست از کف تو مستعار — نیست نیازی که هست بر در تو مستعین
هر که بدرگاه تو سجده برد روز جشن — آیت لا تقنطوا نقش شده بر جبین
چون توئی اندر جهان شاه طغان کرم — کی رود اهل هنر بر در تابش و نگین
مرد که فردوس دید کی نگرد خاکدان — زانکه بدریا رسید کی طلبد یار کین
بنده ز بیداد ولی هست بحضرت مقیم — دیو ز بی عصمتی نیست بجنت مکین
شاید اگر در حرم سگ ندهد آب دست — زیبد اگر در باره زر نبود مسته حصین
گر ز درت غائبی ست چشم طمعش بند — مستکفی عهد تست جهان طرفت گزین
سیرت یوسف ترا هست ولیکن چو — معنی آدم ترا هست غالب خاکی سمین

مهره نگر گو مباش افعی گزدم گزای
ناقه طلب گو مباش آهوی صحرانشین

کی رسد آلوده بر دریا کان که حق
نیست در آسمان بر رخ دیو لعین

گر ره خدمت نجست بنده عجب نیست از آنکه
گرگ گزیده نخواست چشمه ماء معین

بنده سخن تازه کرد آنچه کهن داشت دست
کان همه خرمهره بود وین همه در ثمین

سنگ در اجزای کان زر شود آنگاه لعل
نطفه در ارحام خلق مضغه شد آنگه جنین

اصل روز اندکست نه فزون آفتاب
بعد گیا ظاهرست خیل گل و یاسمین

مبتدع و مبدع اندر بر درت اهل سخن
مبدع این شیوه اوست مبتدع اند آن و این

حاجت گفتار نیست زانکه شناسد خرد
سندس خضر از پلاس عبقری از گور دین

گرچه درین فن یکیست و آن دگرکس بنام
آن مگس سگ بود وین مگس انگبین

ای ملکوت و ملک داعی درگاه تو
ظل خدایی که باد فضل خدایت معین

باره بخت ترا باد زجوزا رکاب
مرکب خصم ترا باد نگونسار زین

ایضا در مدح جلال الدین اخستان بصنعت ذوی المطالع

عیدست پیش از صبحدم فرده بخمار آمده
بر چرخ دوش از جام جم یک نیمه دیدار آمده

عید آمد از خلد برین شد شحنه روی زمین
هان ماه نو طغراش بین امروز برکار آمده

کرده دران خرم فضا صید گوزنان چند جا
شاخ گوزن اندر هوا آهنگ نگونسار آمده

پرچم ز شب برداخته از طاس پرچم ساخته
بیرق ز صبح افراخته ردش سپیدار آمده

بر چرخ بگشاده کمین داغش نهاده بر سرین
هان عین عیدا اینک بین چرخ دوار آمده

عهد همایون فر نگر سیمرغ زرین پر نگر
ابروی زال زر نگر بالای کهسار آمده

از گرد راهش آسمان تر مغز گشته آنچنان — کز عطسه مغزش جهان مشک تتار آمده

گیتی ز گرد لشکرش طاوس بسته زیورش — در شرق زنگین شهپرش در غرب منقار آمده

پی کم کنان سی شب روان از خشم ترکان نهان — دزدیده در کوی مغان در دیگ خمار آمده

ساقی صنم پیکر شده با دُر صلیب زر شده — قندیل از و ساغر شده تسبیح زنار آمده

هر پی ز کویش عنبری هر می ز بویش کوثری — هر خوی ز رویش عبهری بر برگ گلنار آمده

ریحان روح از بوی می جان برافتوح از دم نی — بزم صبوح از خوی می فردوس کردار آمده

می عاشق آسا زرد به هم رنگ اهل درد به — دردی صفا پرورد به تلخ شکربار آمده

خورشید رخشانست می زان در دل ارزانست می — چون جوهر جانست می فعلش نه دوار آمده

آن جام جم پرورد کو آن شاهد رخ زرد کو — آن عیسی هر درد کو تریاک بیمار آمده

می آفتاب زرفشان جام بلورش آسمان — مشرق کف ساقیش دان مغرب لب یار آمده

در ساغر آن صهبا نگر در کشتی آن دریا نگر — بر خشک تر صحرا نگر کشتی به رفتار آمده

مطرب چو طوطی بوالهوس انگشت و لب در کار بس — از سینه بربط نفس در حلق مزمار آمده

آن آبنوسی شاخ بین مار شکم سوراخ بین — افسونگر گستاخ بین لب بر لب مار آمده

بربط چو عذرای مریمی کآبستنی دارد همی — از درد زادن هر دمی در ناله زار آمده

نالان تر رباب از عشق می سینه بسته دست — بر ساعدش چون خشک نی گرهای بسیار آمده

آن خنگ ازرق سازبین از رشته در منقار بین — در قید گیسو تاربین پایش گرفتار آمده

آن لعبتی گردان نگر در دوف شکارستان نگر — وان چند صف حیوان نگر با هم به پیکار آمده

کبکان به بانگ زیر و بم چندان سماع آورده هم — کان حلق بارکشان زدم تا سینه افگار آمده

راز سلیمانی شنو آن داغ روحانی شنو — اشعار خاقانی شنو چون در شهوار آمده

صفهای مرغان کن نگه در صفهای بزم میان — چون عندلیبان صبحگه فصّال گلزار آمده

وان کوس عیدی بین توان بر درگه شاه جهان — مانند طفل لوح خوان در درس تکرار آمده

جام و می رنگین بهم صبح و شفق را بین بهم — تخت و جلال الدین بهم کیخسرو آثار آمده

شروانشه سلطان نشان افسر ده گردن کشان — دستش سحاب درفشان چون لعل دلدار آمده

المطلع الثانی

ای باد دل سوداییان عشق ترا کار آمده — ترکان غمزت را بجان دلها خریدار آمده

آئینه بردار و ببین آن غمزهٔ سحر آفرین — با زهر پیکان در کمین ترکان خونخوار آمده

تو بادی و من خاک تو تو آب و من خاشاک تو — با خوی آتشناک تو صبر من آوار آمده

گیرم که ندهی داد من سوزی نیاری یاد من — بشنو شبی فریاد من داغ شب تار آمده

ای خون من ور گردنت دین بر یاد آوردنت | وز دست تو وز آزردنت جانم بتاز آمده

هم خوابه خرگوشم دهی خار جگر سوزم نهی | ای از تو آغوشم تهی خوابم همه خار آمده

خاقانی و در نهان خون دل از ناخن وان | وز ناخن غم هر زمان مجروح رخسار آمده

او بلبل ست ای دلستان طبع خوشش چو شاخ گلستان | در مجلس شاه اخستان لعل و زرش بار آمده

المطلع الثالث

مهر ست با زرین صدف خرچنگ را بار آمده | خرچنگ را از تف پروانه تیمار آمده

بیمار بوده چرم خور سرطانش داده زور فر | معجون سرطانی نگر دارو بیمار آمده

آن کعبه محرم نشان آن زمزم آتش فشان | در کاخ مه آهن کشان یک پیر زوار آمده

هر سنگ از گرم ساحری کرده صبا میناگری | از خشت زر خاوری میناش دینار آمده

شمع روان بین در هوا آتش فشان بین در هوا | بر کرکسان بین در هوا پرواز دشوار آمده

خورشید زرین مهره بین صحرای آتش چهره بین | در مغز افعی مهره بین چون دانه نار آمده

روی سپهر چنبری بگرفته رنگ اخضری | بر آینه اسکندری خاکستر انبار آمده

هر فرش سقلاطون که مه صباغ او بوده سه مه | از آتش گردون سیه چون داغ قصار آمده

آفاق از جرم خور هم قرص هم آتش نگر | هم مطبخ و هم خوان زر هم هند سالار آمده

گر بلبل بسیار گو مست از فراق گل گلو | گلگون صراحی بین و رو بلبل بگفتار آمده

گرمی دهی ممزوج ده کیمخت می ممزوج | با می گلاب ناب ده چون اشک احرار آمده

کافور خواه و شکر در خیش خانه باده خور | با ساقی فرخنده فر در خانه فرخار آمده

با ورد و ریحان کن طلب تو زمی گلستان کن | ور می گلستان کن دو لب انجا که این خار آمده

گه گه گشن از باغ آرزو آن آفتاب زرسو ... پیرامنش ده ماه نو هر سال یکبار آمده

چرخ از سموم گرم گه زاده ... دفع وبا را جام شه یاقوت کردار آمده

تریاک ما چهره ملک پور منوچهر ملک ... با طاعن مهر ملک طاعون شه اوار آمده

خاقان اعظم چون پدر شاه کیان همچون پدر ... فخر دو عالم چون پدر روز عالش را آمده

گردون روان در کار او چون سایه در زنهار او ... خورشید در دیدار او چون ذره دیدار آمده

از بوس لبهای سران بر پای او آب اختران ... از لعل اسبش هر زمان یاقوت مسمار آمده

عدلش بدان سامان شده کاقلیمها یکسان شده ... سنقر بهندستان شده طوطی به بلغار آمده

رایش چو دست موسوی در ملک برهان قوی ... دادش چو باد عیسوی تعویذ انصار آمده

شمشیر او قصار کین شسته بخون روی زمین ... پیکان او خیاط دین دلدوز کفار آمده

سام نریمان چاکرش رستم نقیب لشکرش ... هوشنگ بار پرون درش جم حاجب بار آمده

مردان علوی هفت تن درگاه او را بوسه زن ... خصمان سفلی چار زن پیشش پرستار آمده

با تیغ گردون پیکرش گردون شده خاک درش ... وز رای گیتی داورش گیتی نمودار آمده

با دولت شاه اخستان منسوخ دوران داستان ... از خسروان باستان در صحف اخبار آمده

تیرش که دوستان ساخته زو رجم شیطان ساخته ... عقرب به پیکان ساخته تنین سوفار آمده

بر تیر او پر صرصر صفت در صف صفدر ... تیرش چو تیغ حیدری از غلد اشرار آمده

او نور بد خواهانش خاک از ظلمت خاکی چه باک ... آنرا که حصن جان پاک از نور انوار آمده

اشرار شتی بار پس آنده بکین در نفس ... پیکانش چون نرگس در چشم اشرار آمده

تا کرده مکر بی کران جان محمد را زیان ... چون عنکبوتی در میان پروانه غار آمده

ای خانه دار ملک و دین تیغت حصار ملک و دین ... بهر عیار ملک و دین ای تو معیار آمده

پشت صف بهر میان بسته غلامی امیان — در خانهٔ اسلامیان عدل تو معمار آمده

ای چنبر گوشت فلک گرد زمین نوشت فلک — وز خصم منحوست فلک چون انجبت نیزار آمده

پیکان ملت را بدین یاد تو تسبیح مهین — پیکان نصرت انگبین عزم تو منجار آمده

از مدح تو اشعار من رونق فزاد رکار من — دولت از این دربار من با بخت بیدار آمده

من جان سپار مدح تو صورت نگار مدح تو — با آب کار مدح تو از نظم ابکار آمده

بادت ز غایات هنر بر عرش رایات خطر — در شانت آیات ظفر از فضل دادار آمده

تابع فلک فرمانت را دربان ملک ایوانت را — سرهای بدخواهانت را اهم رمح تو دار آمده

امر و زاحرار زمن خوانندم استاد سخن — صد عنصری در پیش من شاگرد اشعار آمده

لاف از ورث اسلام را افعال زیبر تا یام را — تا ابلق پدرام را از چرخ مضمار آمده

فی المدح خاقان الاعظم فخر الدین بصنعت ذی المطالع رن فی المذکو

دوری نمک ده جام را از نور عذرا داشته — چون عده داران جا رمه ظارمی آدا داشته

در آب غضر آتش نه ده خمخانه روم گرده — هم حامل روح آمده هم نفس عذرا داشته

جام بلور از جوش سقلاب روم اندر بر — با نار موسی بنگرش در کف بیضا داشته

مجلس زمی زیور زده وز جرعه خاک افسر زده — صبح از جگر دم بر زده مرغ از که آوا داشته

خم صرع دار آشفته سر کف بر لب آورده ز بر / وان خنیک مستسقی نگر در سینه صفرا داشته

می عطسهٔ آدم شده یعنی که عیسی دم شده / داروی جام جم شده درد دیر آزاد داشته

مرغ سحر تشنیع زن بر قتل مرغ باب زن / مرغ صراحی در دهن تریاق غمها داشته

مجلس دو آتش داده بر آیین زمجران از شجر / این کرده منقل را مقر آن جام را جا داشته

منقل مربع کعبه سان آشفته در وی می میان / لبیک گویان و ز میان جام محرم آسا داشته

این سبز طشت سرنگون طاس زر آورده برون / بر یاد طاس زر کنون با طاس صهبا داشته

ساقی برخ ریحان جان خطش پریشان جان / در ملک لب سلطان جان از مشک طغرا داشته

بر گوهر دل برده پی جام صدف انگشت وی / انگشت او با جام می ماهی ست دریا داشته

می چون شفق صفرا زده مستان چو شب سودا زده / آتش درین خضرا زده دستینه حمرا داشته

می آتش و کف دود بین از کف سیم اندوده بین / مرغ خون آلوده بین بر سر ثریا داشته

از عکس می مجلس جنان چون باغ زرین گلستان / باغ ارم رامشگران مرغان گویا داشته

داود صوت اندوه دا الحان موسیقی سرا / ادریس دم صنعت نما اعجاز بیدا داشته

بربط کشیده رگ بزن گیهانش آلوده بخون / ساقی بطاس زر درون آن خون مصفا داشته

وان چنگ گردون پشت پیر سرش ز باده نو خضر / ساعات روز و شب درش طرب مهیا داشته

نالد ز دود آتش با دخور نی طوق و نارش تاج سر / باد و نی و نارش نگر هرگز زبان نا داشته

دی چون هلال بدرسان گردش بلا اثیر اختر — هر سو دو اختر در قران جفتی چو جوزا داشته

در جای سماع آویخته مستان خروش انگیخته — نقل تو اینجا ریخته جام می آنجا داشته

من زان گروه گوشه نشین در دکش جرعه چین — می ناب و شاهد نازنین ساقی محابا داشته

یاران شده آتش سخن کین چیست آب کهن — نوروز و نوروز آب کهن خط تبرا داشته

گفتم سپند دود آورم کز فیض عقلی بگذرم — حیض عروس رز خورم در حوض ترسا داشته

خاصه که خضر اندر عرب باز آب فردوس شسته لب — من گرد کعبه چند شب شب زنده عذرا داشته

مقصود اگر مستی است هست از جود شاه دین پرست — آنک می ان ناب بخش و دست از عقل و الا داشته

خاقان اکبر کز قدر زار و قدش در تیغ ظفر — یک مسیح در عرش در کمر نه چرخ مینا داشته

کیخسرو رستم کمان جمشید اسکندر مکان — چون مهدی آخر زمان عدل آشکارا داشته

ایوانش جنت را بدل جام از کفش کوثر عمل — اصوات غلمان زین غزل ابیات غرا داشته

المطلع الثانی

ای در دل سودائیان از غمزه غوغا داشته — من کشته غوغائیان دل مست سودا داشته

جان خاک نعل مرکبت زآب طوق غبغبت — در آتش موسی لبت باد مسیحا داشته

دلهای خون آلوده بین بر خاک راهت سوده بین — من خاک آن خاکم همین بوس تمنا داشته

کو همی مجلس دمی کو هست تنها عالمی / گویی نمیدان مردمی کو وحش تنها داشته
هستم سکت ای چنبر فقن نخجیرم آن مشکین رسن / سگ از دم طوق رست و من از قد یکتا داشته
زان زلف ماروتی نشان لب زان آتم زن / ای زهره اباروت سان زلف تو دزدا داشته
تو گلرخی من سالها پاشیده بر گل ماهها / چون لاله مشکین خالها گلبرگ عنا داشته
شمع دلی هر شب مرا از لرز زلفت تب مرا / عمری تبیگون لب مرا سرمست و شیدا داشته
درحال خاقانی نگر بیمار آن خندان شکر / زان چشم بیماران نظر چشم مداوا داشته
تو رشک ماه چارده او چون مه نو چاره سه / مهر شفا در رنج گه از شاه دنیا داشته
خاقان اگر زدها بگشاد نیلی پرده‌ها / دیده آتشین هفت اژدها در پرده وادا داشته
از خنجر زهرآب گون هفت اژدها را بخت خون / همت ز نه پرده برون هشتم معما داشته
بل فارغ آن دل بر شل از هشت خلد کوثر / صد ساله ره زان سوترش جای تماشا داشته

المطلع الثالث

این آتشین کاسه نگر دولاب مینا داشته / این آب کوثر کاسه پر آهنگ دریا داشته
ور دلو نور افشان شده انجا بماهی آن شده / ماهی از او بریان شده یکماه نعما داشته
انجم نثار افشان او اجرا خوران زخوان او / از ماهی بریان او نزل مهنا داشته

ماهی و قرص خور بهم چون قسمت دو نیش در شکم | ماهی همه گنج درم خور زر گونا داشته
خورشید نو تاثیر من حوتش نهین قفل من بیان | جمشید ماهی گیر من نو ملک و نیا داشته
گنج بهار آنک بروان منع اژدهای گنج با | زرخش سحاب آنک دوان و ز برق همرا داشته
چون روغن طلق ست ظل بحر دمان بیوم ظل | خورشید تصعید ظل آتش برو اعضا داشته
چون آتش آمد آشنا زیبق پدید اندر هوا | آنک هوا سیمین مبا زیبق بهرا داشته
زین پس چو شاخان چمن نو خط شونده غمزه زن | طوق خط و چاه ذقن مشک سارا داشته
در هر چمن عاشق نشان بر ساقی و می جان فشان | پیرخسه وز انصاف شان ماهی اسا داشته
گردان بر هر نوبری گل ساغر از زر ساغری | وان بلبل محک هر زری با گل محاکا داشته
جام ست یا جوزرست آن یا چون ید بیضاست آن | یا تیغ بوالهیجاست آن قلب بیجا داشته
نوروز یک نصرتش میقات گاه عشرتش | وه به بهار از حضرتش دل ناشکیبا داشته
نوروز نوشروان شهی چل صبح وشش زر مهی | جاسوس بختش آگهی فی علمه فردا داشته
خاقان اکبر کز دمش اعشری ست جان در عالمش | نه چرخ زیر خاتمش هر هفت غبرا داشته
بر جبیس حکم افلاک ظل اندر پس خان جبرئیل دل | از خط گل تا شط گل عالم به تنها داشته
تا عالمش در یافته پیران سر از سر یافته | هم شرع وی دریافته هم ملک و ارا داشته
پروانه چرخ اخضرش پروانه نسر زرش | پرواز سعدین بر سرش چندانکه پروا داشته

شمشیر او طوطی مثال او را جنان تحت الظلال   والا انوار عز فوق الکمال از حق تعالی داشته
گردون دهفت اجرام او تحت الشعاع جاه او   فوق الصفة ز اکرام او دین مجد والا داشته
دریای عقلی در دلش صحرای قدسی منزلش   از نفس کل آب و گلش صفوت اجزا داشته
ذاتش مراد کاف و نون از علت عالم فزون   دل را بعصمت رهنمون بر ترک اشیا داشته
بهای شاهان درگهش گوهر دم از خاک رهش   جنت بخاک درگهش روی تولا داشته
خوانده بچتر شاه بر چرخ آیة الکرسی زبر   چتر همای زیر پر عرش معلا داشته
چل صبح آدم همدمش ملک خلافت ادهمش   هم بوده اسم اعظمش هم علم اسما داشته
چون از عدم در تاخته دیده فلک دست آخته   انصاف پنهان ساخته ظلم آشکارا داشته
ملکت گرفته ره زنان بر ده نگین آهرمنان   وین نرد این تردامنان نه جا نه ملجا داشته
هر خوک خواری بر زمین دهقان و عیسی خوشه چین   هر بیشه طارم نشین پیلان بیجا داشته
شاه اسپ عدل انگیخته دست فلک بر ریخته   هم خون ظالم ریخته هم ملک آباد داشته
چندان برون انده سپه کاتش گرفته فرق مه   نه باد را بر خاک ره نه آب مجرا داشته
چرخ زمان کرده ندا کای تیغ تو جان را بها   ما خاک پایت را فدا تو دست بر ما داشته
ملک ابد را رایگان مخلص بدیگر داستان   ملکی ز مقطع کم زیان کز عدل مبدا داشته
از فتح لدان نام را زیور ده ایام را   فتح عراق و شام را وقتی مسما داشته
بحری ست تیغش آسمان بر گوهرش اختر فشان   زان گوهر تیغ اختران چشم مدارا داشته
آن آب حوض دوزخ یار بین خور زبانی نار بین   بحر نهنگ او یار بین آهنگ اعدا داشته

معمار دین آثار او دین زنده از کردار او — گنج است آن دیوار او از خضر بنیاد داشته

جسته نظیر او جهان نادیده عنقا را نشان — اینک جهان زاعجب آن اختر رونق دریا داشته

خط کفش حرز شفا تیغش ز رو عین الصفا — چون نور مهر مصطفی جان تکبیر او داشته

دهر است خندان بر عدو گوجاه شه کردار او — مقلست بار نخل او او چشم خرما داشته

پران ملک پیرامنش چون چرخ دیر پر فنش — چون باد در بیشه دشمنش یک چشم بینا داشته

آن تاج گردون گاه تو مهدی دل آگاه تو — این بندگان درگاه تو ده چین یغما داشته

بر بندگان پاشی گهر هر بندهٔ تو بر کمر — زان لعبتان کز صلب خور از جام خارا داشته

افلاک تنگ آدمست خورشید موم خاتمت — دل مرده گیتی از دمت امید احیا داشته

خوش غمزه چشم خور ز تو شب طره بر عنبر ز تو — پیشانی اختر ز تو داغ اطعنا داشته

خصمت ز دولت بینوا وانگه درت کرده رها — چشمش بدر رو و تو تیار بر باد تجبا داشته

هر موی ز رخشت رستمی در آستانش ادهمی — اطلس ز رشک هر یکی حمی از زلف حوا داشته

باد سلیمان برش تنها موسی منظرش — طیر است گوئی پیکرش طور است ماوا داشته

گر با تو خصم آتش بود هم جفت با و آتش بود — صهبات کز خوش بود با خوان حلوا داشته

از نعل او مه را خله بر چشم خورشید آبله — گاه و خورش زان سنبله کین سبزه صحرا داشته

باد از سعادات ابد بیت الحیاتت را مدد — هیلاج عمرت را عدد غایات اقصا داشته

برتر ز عرشت قدر تو قد آیت رای خرد و جد — تو ذاتت به بست جود و جد گیتی مطرا داشته

در سجده صفهای ملک پیش تو خاک کند یکسان	چندانکه محراب فلک پیران برنا داشته
مولات بنیم آسمان باجت رسا و از ...	صف غلامانت جهان شرقا و غربا داشته

ایضاً تمهید تزئین در مدح فخر الدین

بدل از خواص وفا میگریزم
بجان زین خراس فنا می گریزم

ازان چرخ چون باز بر دوخت چشمم
که باز از گزنده بلا می گریزم

چو بازار چه سر گیرم و دل بزر گم
نخواهم کله وز قبا می گریزم

درخت وفا را اکنون برگ ریزست
ازین برگ ریز وفا می گریزم

گر از سایهٔ غیر سر سیر مانم
که از خود چو سایه جدا می گریزم

چو بیگانه ماندم من از سایهٔ خود
ولی در دل آشنا می گریزم

دلم دردمندست و بیمار در بست
طبیب دلم گرد دا می گریزم

مرا چشم در دست خورشید خواهم
که از زحمت توتیا می گریزم

مرا چون خرد و بند تکلیف سازد
ز بند خرد در هوا می گریزم

دهان صبا مشک نکهت شد از من
به بوی می اندر صبا می گریزم

بگو با مغان کاب کار شما را
که در آب و کار شما می گریزم

مرا از اربعین مغان چون نبری
که چل صبح در منع سرا می گریزم

بانصاف دریا گشایند آنجا
ز جور نهنگ عنا می گریزم

مغان از خرابات و کهف صفاهان
دران کهف بهر صفا می گریزم

من آن هفتم حرف مردان نهفتم
که بر سر نوشت جفا می گریزم

بده جام فرعونیم گرنه از زهره ترسم | چو فرعونیان زاتش دریا میگریزم

مرا آشکارا باده آن می که دارد | که پنهان مده گز ریا میگریزم

مرا از من و ما بیک رطل برهان | که من هم ز من هم ز ما میگریزم

من از باده گویم تو از توبه گوئی | مگر کز چنین ماجرا میگریزم

حریف صبوحم نه سبوح خوانم | که از سبحهٔ پارسا میگریزم

مرا سجده گه بیت بنت العنب به | که از بیت ام القرا میگریزم

مرا مرحبا گفتن شحنه دارا آن | نباید کز آن مرحبا میگریزم

قدحها ملا کن بمن ده که من خود | ز فوت اللسان بر ملا میگریزم

می مینگیرم که میگون سرشکم | که خود زین می کم بها میگریزم

ازین ابلق روز و شب جان گزا است | ازین ابلق جان گزا میگریزم

کشش خود نخواهم من آهنی جان | که از سنگ آهن ربا میگریزم

ندارم سری می که چون سنگ گزند | جگر تشنه ام وز شفا میگریزم

هم از دوست آزرده ام هم ز دشمن | پس از هر دو وین در خدا میگریزم

مسیحم که گاه از جهودی هراسم | که از راهب هرزه لا میگریزم

چنانم دل آزرده از نقش مردم | که از نقش مردم گیا میگریزم

گریزد ز شکل عصا مار گوید | عصا شکلم و از عصا میگریزم

قضا چون نیم دست اتل خود زدم اکنون | ز تیغ اجل در قضا میگریزم

به بزغاله گفتند بگریز گفتا | که قصاب در پی کجا میگریزم

همه حسن من یک بیک هست سلطان | من از یک مشام گدا میگریزم

من آن دانه دست گشت کمالم | کزین عمر سال آسیا میگریزم
بدیدم عیار زمان کم ز سنجت | ازین بهرج ناروا میگریزم
من آنم که چون آتشی زیر دارم | ز سنگ زمین در هوا میگریزم
سیاه است بختم ز دست سپیدش | درین تیره ازرق وطا میگریزم
ز بیم فلک در ملک می پناهم | ز ترس تبر در گیا میگریزم
چو روز است وش کین بخت است باری | بشب زین شبانگه لقا میگریزم
صلای سر تیغ میگوئی و من | نه هر میکشم ز صلا میگریزم
کرم ساز یکتا زبی تا دوتائی | در انداز مست گره تا میگریزم
دغا در غنه و چاره سینی نه دربیک | من و نفس یک کز دغا میگریزم
قماری زنم بر سر پایه و آنکه | ز سر پای سازم به پا میگریزم
اسیرم نه بیند خیالات جان را | نوا می دهیم و از نوا میگریزم
ز کی تا بکی پای بست وجودم | ندارم سر و قیدها میگریزم
گریزانم از کائنات است همت | نه اکنون که عمر بیست تا میگریزم
مرا انتهای طلب نیست صدره | که از سدرة المنتهی میگریزم
ز تنگی مکان و ز دورنگی زمان بس | بجان آمدم زین بلا میگریزم

به آهی بسوزم جهان را ز غیرت | که در حضرت پادشا میگریزم
نه زین هفت و دو خاندانم گریزان | که از هشت شهر شما میگریزم
مرادان پر از هفت ده متکا بی | که در ظل آن متکا میگریزم
نه عیسی صفت زین خرابات ظلمت | در ایوان شمس الضحی میگریزم
نه ادریس وارم ز زندان خومی | که در هشت باغ رجا میگریزم
صباح و مسا نیست در راه وحدت | منم کز صباح و مسا میگریزم
بقا دوست را نه فنا عاشقان را | من آن عاشقم کز بقا میگریزم
چو چند از برون راندم آسیابان | برین هفت بام آسیا میگریزم
چو هشت است مقصد در و نیست کردم | که از خود در و قاصدا میگریزم
شوم نیست در سایهٔ هست مطلق | که در نیستی مطلقا میگریزم
همه نعل مرکب ز نعم باشگونه | بوقت گزین تنگنا میگریزم
بسی زر نبایند دور فلک را | ازین دار دار الزنا میگریزم
چه با خانهٔ چرخ و خلقی ز جیفه | بلا گشت و من زان بلا میگریزم
چو غوغا کند بر دلم نامرادی | من اندر حصار رضا میگریزم
نیاز عطا داشتم تا باکنون | نیازم نماند از عطا میگریزم

طمع حیض مردست و من می برم	که خرگوش حیض النسا دارد من
طمع را کز اهل سخا می گریزم	پلنگم ز حیض النسا می گریزم

ایضاً با تمکین و در مدح شاه فخر الدین بصنعت ذی المطالع

چون صبحدم عید کند نافه کشائی — بگشای رگ خم که کند صبح نمائی

آن جام صدف ده که بخندد چو رخ صبح — چون صبح نمود آن صدف غالیه سائی

در خمکده زن نقب که در طاق فلک صبح — هم نقب زد و مرغ بدو داد گوائی

چون گشت صبا خوش نفس از مشک می صبح — بر ساز زنه تا چاک زن این سبز دوتائی

مرغ از گلو الحان بنا ساخت و دم صبح — بر ساز بنا چاک زد این سبز وطائی

چون خوانچه کن تازه بسر گرسنه چشمی — از خوانچه گردون بکنی ذله گدائی

شو خوانچه کن از زهره دلان پیش که — رستی خورد از خوانچه زرین سمائی

ای خوانچه گردون نوالت همه زهرست — نانت ز چه شیرین تو چون تلخ ابائی

چون پوست فگنده ز دهان مهره بر آورد — این افعی پیچان که کند عمر گزائی

می نوش کن جرعه برین دخمه فشان زانکه — دل مرده درین دخمه پیروزه وطائی

بازیچه شمر گردش این گنبد نارنج — گر طفل نه شعبده بازیچه چرائی

جام‌ست چو اشک خوش داود همتا | مرغان سلیمان و پری روی سپاسی

چون روی پری بینی و آن سلسله زر الف | تعویذ خرد کم کنی و سلسله خائی

بشکست نفس در گلوی بلبله بس گفت | ای عقل چه در دسترسی ای همه پروائی

ای لعل لعاب از دهن گاو فرو ریز | تا مرغ صراحی کندت نغز نوائی

مجلس همه دریا و قدحها همه ماهی‌ست | دریاکش از آن ماهی گر مرد صفائی

از پیکر گاو آید در کالبد مرغ | جان پریان کز تن خم یافت رهائی

از گاو و مرغ آید و ز مرغ بماند | و ز ماهی سیمین سوی دلهای هوائی

ماه نو ما حلقه ابریشم چنگ است | در گوش نه آن حلقه چو در حلقه مائی

می کش بکش آسیب زمین و ستم چرخ | بی چرخ و زمین رقص کن انکار هوائی

این هفت ده خاکی و نه شهر فلک را | محیط است تو بر آخور سنگین بهائی

نزل و علفت نیست نه در شهر و نه در ده | اینجا چه اسیری کنی آنجا چه گدائی

چون اسپ تر آنجره گرفتند یکی آن | خشک آخور و بر سبزه تو در بند چرائی

در کاسه سر دیگ هوس پختن تا چند | هین باده خام آر کن خام درائی

بحران هوس جام چو بحری بر داو تو | زانکه از سر سام هوس بر سر پائی

گر محرم عید ند همه کعبه پرستان | تو محرم می باش مکن کعبه ستائی

مولانا سید محمد صادق علی مدظله

احرام که گیری چو قدح گیر که دارد — عریان برونی و درون لعل قبائی

کعبه چه کنی با حجر الاسود و زمزم — هان عارض و زلف و لب کان سرائی

هم خدمت این حلقه بگوشان ختن به — از طاعت این کعبه نشینان ریائی

یا میکده یا کعبه و یا عشرت و یا زهد — اینجا نتوان کرد بیکدل دو هوائی

کو چنگ دل اندوده بقیه زور و نشتر — تن عودی و مشکی شده دل نای ربائی

هر زال سیه موی مشاطه شده چنگ — بر طفل حبش روی معلم شده نائی

هر بط نگر آبستن و نالنده چو مریم — زاینده روحی که کند معجزه زائی

هر کاس رباب آخر چنگ از خر عیسی ست — کز چار زبان میکند انجیل سرائی

چنگ ست بدیبا تنش آراسته تا ساق — وز ساق تبر بست پلاس اینت چرائی

نای ست یکی مار گره ماهی خور دش — پیراهن نه چشم کند مار فسائی

دف حلقه تن حلقه بگوش ست همه تن — در حلق شنگ تازی و آهوی خطائی

خاقانی و سحر سخن و بارگه شاه — لفظش صدف این غزلش دُر بهائی

المطلع الثانی فی هذه المعانی

جان پیشکشت سازم اگر پیش من آئی — دل رهی نهایت دهم از روی نمائی

سه نعل بهای سم اسبت کنم آن سوزن — گاهی نگبین دل من ران بگشائی
خورشید شی من سحر اغنت طلبم زانکه — من در شب هجران تو در ابر خفائی
گه گه به سحر روزن چشمم گذرد تیز — بیمار دلم باز نپرسی و نه پائی
دل خانه تو شد خواه روی خواه نشینی — گرگ آشتی کن مکن این گرگ بائی
این خانه جان چیست خود این جنگ تو باکیست — بر تو نرسد حکم که تو خانه خدائی
هیچ افتدت امشب که بر افتادگی من — رحم آری و در گاهش جانم نفزائی
یا بر شکر خویش مرا خوانی مهمان — یا بر جگر ریش بمهمان من آئی
تو بر جگرم دست نیالائی و حقا — جز بر جگرم نیست مرا دست روائی
او در سخن از نابغه برده قصب آری — چون خسرو نعمان کرم حاتم طائی
کیخسرو ایران ملک المغرب کز قدر — بر خسرو توران رسدش بار خدائی
دارای ملوک عجم اسکندر ثانی — کز چشمه حیوانش نکند خضر جدائی
اقلیم گشائی که ز جاسوسی عدلش — سجاده نیارد که کند کاه ربائی
شاهی که دهد نغمه کرنای فتوحش — گوش کر بیران فلک را شنوائی
توقیع ملک دید جهان گفت زهی حرز — هم تعبیه امنی و هم دفع بلائی
شمشیر ملک دید هدی گفت فدینا — طاغوت پرستان ز طاعون بلائی
ختی دل خاقانی درویش به پیری — کای خسته پیکان من آخر تو کجائی

در آئینه دست ظفر شاه ز غیبی — هم آئینه هم صیقل شمشیر قضائی

از سهم تو زنگار گرفت آینه چرخ — کز آینه مملکه زنگار زدائی

ای تیغ ملک در کف رخشانش همانا — در چشمه حیوان ورق زهر گیائی

ذوق تو به دعا رضه احمقی از خصم — احسنت زهی زهر که تریاک شفائی

ای نیزه شاه ای قلم تخته نصرت — از نقطه دولت الف عز وعلائی

ای دست ملک پنج گز ساغر و شمشیر — ماهی و نهنگ اند تو دریای سخائی

ای جود ملک واهب رزق و جهان — امید به تست و تو ضمان ار وفائی

ای رایت شه نادره ارزانی و قائم — بحر عدنی گوئی با کوه صفائی

ای پرچم رایت بفلک چشم بد دور — کز پر غراب آمده در فر همائی

چون نقش بصر در سهی نور سپیدی — چون زلف بتان در ظلمات اصل صبائی

هستی حجر الاسود و کعبه علم شاه — تا کعبه بجای ست در ان کعبه بجائی

ای رای ملک فات سپهری که بدو وقت — با صاعقه خشمی و تو با ابر رضائی

ای نام ز دحاتم جمشید که به تو — ختم ست جهانداری و حقا که سزائی

ای تخت ملک نوبت همه آفاق و ندام — ظل ملک العرشی یا عرش لوائی

چون آدم و داود خلیفه توئی از جز — حق زی تو نیاید که پناه خلفائی

گر رحمت حق نیست عطاپاش خطاپوش — تو رحمت حق بر همه آفاق عطائی

هست از تو عطاها و خطا نیست زهی شاه — عیسی عطائی و ملک الموت خطائی

بهرام و اسد هیبتی ارچه که به بخشش — خورشید فلک هست رهین عطائی

چون ماه همه عزم و چو شعری همه سعدی — چون تیر همه فهم و چو کیوان همه رائی

بودند کیان بهتر آفاق و نیابت — بهتر ز کیان بود و تو بهتر ز نیائی

رستم ظفری بلکه فرامرز شکوهی — جمشید فری بلکه کیومرث دهائی

در کشور دولت چو نبی شهر علومی — در بیشه صولت چو علی شیر وغائی

مانند علی سرخ غضنفر توئی ارچه — از نسل فریدونی و از آل عبائی

گر تیغ علی فرق سری یکسره بشکافت — البرز شکافی تو اگر گرز گرائی

روزیکه بر اعدا کنی آهنگ شبیخون — خود در روز بهائی که سر روز بهائی

آوازه کوست نپذیرد بصدا کوه — ترسد که شود سست دل از ترس صدائی

از گرد سپاه سیهت بر تن گردون — نقطی شود این ازرق عین ار روسائی

ای یکتنه صد لشکر جرار چو خورشید — کارایش این دائره سبز عطائی

محتاج بلشکر نه ای آری که بدولت — دارنده لشکرگه این هفت بنائی

دولت نبرد منت از تیغ و معاشی — قران چه کند زحمت بو عمرو کسائی

جمشید کیانی نه که خورشید کیانی
کز نور عیانی همه رخ عین سنائی

چون فصل ربیعی نه که چون فصل ربیعی
کز جود طبیعی همه تن لطف نمائی

قدر تو بر افلاک سپه اندر پوشش گفت
تا در تو نگنجیم که پس تنگ فضائی

از طالع میلاد تو دیدند رصد ها
اختر شمران رومی و یونانی و مائی

تیسیر براندند و براهین بغبر و زند
هیلاج نمودند که جاوید بقائی

کردند همه حکم که در پانصد و هشتاد
اجازه بدست آوری و روم کشائی

خواهند ز تو امن فزع یافتگان زانکه
در ظلمت و در خوف چراغی و رجائی

گرچه ملک الغرب توئی تا ابدا اما
بر تخت خراسان ملک المشرق توئی

هرچند که اینک ده آسایش بهرام
بهرام بشاهی به ولیکنک ابقائی

صد منزل ازان سوی فلک سخت ثنا نیست
وز قدر تو صد منزل ازان سوی ثنائی

زلزال فنا گر بدر و سقف جهان زد
تو سد همه رخنه زلزال فنائی

ایران بتو شد حسرت غزنین و خراسان
چون گفته من رشک معزی و سنائی

فی وصف معالیک معانی ثنا هست
افدیک بنفسی و معادیک فدائی

اصبحت و راس الامراء تحت جناحیک
امسیت و ظل الشعراء تحت لوائی

درشان تو و من بسزا و سخن امروز
ختم الامراء انت به و ختم الشعرائی

باد از مدد عدل تو پیوند حیاتت | گز عدل قبول آورد اخلاص دعائی

ق

بر تخت شهنشاهی و در مسند عزت | اندر پس بقا باش که فردوس لقائی

حالات جهان شفق کام تو بادا | کورا ابد الدهر جهاندار تو باشی

در مدح مظفر الدین ارسلان گوید بصنعت ذی المطالع

صبح چون زلف شب براندازد | مرغ صبح از طرب پر اندازد

گرگ عشقی شب خراب وار از حلق | بیضهٔ آتشین بر اندازد

گربهٔ فستقی بدرد چشم رخ | تا بمرغ نواگر اندازد

بر شگافد صبا مشیمهٔ شب | طفل خونی بخار اندازد

زخمهٔ مطربان صدای صبوح | وز زبانهای مرمر اندازد

زلف ساقی کمند شب شکر | در گلوی دو پیکر اندازد

برقدحهای آسمان زنار | مشتری طیلسان در اندازد

لب زهره ز دور بوسه تر | بر لب خشک ساغر اندازد

در بلبله نواق افتاد | کز دهان آب احمر اندازد

مرغ فردوس دیده مرکز | که زمنقار کوثر اندازد

از نسیم قدح مشام فلک | چون دهد عطسه عنبر اندازد

لعل در جام تا خط ازرق / شعله در چرخ اخضر اندازد

ادهم شب گریخت ساقی کو / تا کمند معنبر اندازد

جان بدستار چه دهیم آنرا / کز غبب طوق در بر اندازد

خار در دیدهٔ فلک شکند / خاک در چشمهٔ خور اندازد

عاشقانرا که نوش نوش کند / لعلش از پسته شکر اندازد

خاک مجلس شود فلک چون او / جرعه بر خاک اغبر اندازد

رنگ شوخی بمجلس آمیزد / سنگ فتنه بلشکر اندازد

درع رستم ز سنبل آراید / تیر آرش ز عنبر اندازد

بر دو سنگ ما و آخر سنگ / بر سبوی قلندر اندازد

بامدادان که یک سوارهٔ چرخ / ساخت بر پشت اشقر اندازد

سپر زر زرد کرده ویلم دار / همه ژوبین اصفر اندازد

از در مشرق آتش افروزد / سوی هر روزن اخگر اندازد

این عروسان عور عنبار را / بر سر از آب چادر اندازد

زاهد آسا سجادهٔ زربفت / بر سر کوه و کردر اندازد

گنبد سبز خیمهای بلور / در مغاک مقعر اندازد

آه من سازد آتشین پیکان | تا درین دو گوهر اندازد
سنگ در آبگینه خانهٔ چرخ | از دل غصه پرور اندازد
آتش اندر خزینه خانهٔ دل | چرخ ناکس بر آور اندازد
گله از چرخ نیست از بخت است | که مرا بخت در سر اندازد
یوسف از گرگ چون کند نالش | که بچاهش برادر اندازد
دم خاقانی از فلک شنود | جان بخاقانی اندر اندازد
فلک از خلعت بقا پرد | بر قد شاه صفدر اندازد
شاه ایران مظفر الدین آن | کز سر کرسی افسر اندازد
نفسی بلبلان مجلس او | زین غزل شکر اندازد

المطلع الثانی

دل بسودای تو سر اندازد | سر ز عشقت کله بر اندازد
چون تو هر هفت کرده ای حور | در تو هر هفت زیور اندازد
تبو ز زلف کافرت ماند | ترک غازی که خنجر اندازد
منم آن مرغ کاذر افروزد | خویشتن را در آذر اندازد

طالعم از برت برون انداخت ... گر بنالم برون تر اندازد
کیست کز مهر بشست طالع من ... سر گذشتی بداور اندازد
چشم من در نثار بالایت ... هم به بالات گوهر اندازد
زیر پای غم تو خاقانی ... پیل بالا سر فرزه را اندازد
عقل او گر هزار جان دارد ... پیش شاه مظفر اندازد
سگ درگاه او قلادهٔ حکم ... در گلوی غضنفر اندازد
شه قزل ارسلان که در صف شرع ... تیغ عدلش سر شر اندازد
همتش کاجری تسبیح دهد ... طوق در حلق قیصر اندازد
آتش تیغ او گه پیکار ... شرره قصر پیکر اندازد
مهر اخضر نه ارزد آن قطره ... کز سر کلک اسمر اندازد
آسمان در نثار ساغر او ... سبحهٔ سعد اکبر اندازد
خنجر او چو حربهٔ مهدی است ... که بدجال اعور اندازد
دور نه چرخ مهر اقطاعش ... قرعه بر هفت کشور اندازد
تیر چون در کمان نهد بحریست ... که نهنگ شناور اندازد
دام ماهی شود ز زخم خدنگ ... گر به سد سکندر اندازد

چون کشد قوس تو چو زه سهمی / که ز جوزای از هزبر اندازد

آید از سهم ناخنان ریزد / عقرب از بیم نشتر اندازد

از شکوه همای رایت شاه / کرکس آسمان پر اندازد

دهر دربان اوست در خدمتش / ناوک ظلم کمتر اندازد

اینت نادان که آتش افروزد / تا شرر در سمندر اندازد

آنکه در کعبه اعتکاف گرفت / سنگ چون در کبوتر اندازد

دولتش راز قصد خصم چه باک / کو هوسهای منکر اندازد

نصرتش رهبرست رهرو ملک / رای بارای رهبر اندازد

بارئی از گرد کاروان رسول / خاک در روی کافر اندازد

گر مخالف معسکری سازد / طعنه در برابر اندازد

بخت شه چرخ را فروزآرد / کآتش اندر معسکر اندازد

در سگالش کجا ز بحر نیاز / تشنهٔ جان معبر اندازد

دست رحمت کجا زند در آنکه / تیغ او دست جعفر اندازد

خصم فرعونی ار کینهٔ شاه / آلت سحر بی مر اندازد

ید بیضای شاه موسی وار / اژدهای فسون خور اندازد

بخت صیاد پیشه ایست که صید
نه ز روبین خنجر اندازد

قصر جان را مهندس قدرت
نه به پرگار و مسطر اندازد

شه که چوگان زند سلیمان وار
زین بران باد صرصر اندازد

جفت و طاق سپهر در شکنند
جفته کان نگاور اندازد

بشکند سنبله بپای چنانکه
داس در چشم اختر اندازد

گه که از سنگ آهن از بی نعلی
زان سم ره سپر اندازد

میخش از روم در غرب فکند
گردش از چین به بربر اندازد

نعش از آن گرد سنبلی سازد
بر سر هر سه دختر اندازد

دشمن سنگ نهاد فعل سگی
بر شه شیر پیکر اندازد

دیو کز گژ مردم اندیشد
فعل بد به مبادر اندازد

مغ که از رخ نقاب شرم انداخت
تا حفاظی بجواهر اندازد

دست نمرود بین که ناوک کفر
در سپهر مدور اندازد

سنگ تهمت نگر که دست یهود
در مسیح مطهر اندازد

بر رعیت ملک همان انداخت
که با تخت پیمبر اندازد

لاجرم آتشش همان خواهند
که بنجار حیدر اندازد

تا زمین بر کتف طلعت روز / طیلسان مزعفر اندازد

تا سپهر از ستارگان بر سر / شب گهر تاب معجر اندازد

دولتش باد تا بساط جلال / بر زمین مکدر اندازد

قدرتش باد تا طراز کمال / بر سپهر معمر اندازد

در مدح اسعید ان نوشته شده و درین قصیده دو هزار دینار صله یافت

رخسار صبح پرده بعمدا بر افگند / راز دل زمانه بصحرا بر افگند

مستان صبح چهره مطرا کنند / کین پیر طیلسان مطرا بر افگند

جنبید شیب مقرعه صبحدم کنون / ترسم که نقره خنگ ببالا بر افگند

در ده رکاب می که شعاعش عنان زند / بر خنگ صبح برقع رعنا بر افگند

گردون یهودیانه بکتف کبود خویش / آن زرد پاره بین چه بپیدا بر افگند

چون برکشد فوارهٔ دیبا ز جیب صبح / سحر اکه بر فواره دیبا بر افگند

هر صبحدم که بر چید آن مهرها فلک / بر رقعه کعبتین همه یکتا بر افگند

تا مهرها کنیم قدحها چو آسمان / آن کعبتین بر رقعهٔ مینا بر افگند

دریا کشان کوه جگر باده بکف / کز تف بکوه لرزه دریا بر افگند

گسیخته دانه جام ز خون سیاوشان
گنج فراسیاب بسیما برافکند

عاشق برغم سبحهٔ زاهد کند صبوح
بس جرعه هم بزاهد قرا برافکند

از جام دجله دجله کشد بس بهی خاک
از جرعه سبحه سبحه هویدا برافکند

آب حیات نوشد و بس خاک مردگان
بر روی هفت دخمهٔ خضرا برافکند

از بسکه جرعه بر تن افسردهٔ زمین
آن آتشین دو اوج سرایا برافکند

گردد زمین ز جرعه چنان مست کز روان
هر گنج زر که داشت بعمدا برافگند

اول کسیکه خاک شود جرعه آسمست
چون دست صبح قرعهٔ صهبا برافگند

ساقی بیاد دار که چون جام می دهی
بحری دهی که کوه غم از جا برافگند

یک گوش ماهی از همه کس پیش ده مرا
تا بحر سینه جنبهٔ سودا برافگند

می لعل ده چو ناخنهٔ دیدهٔ شفق
تا رنگ صبح ناخن ما را برافگند

جام و می چو صبح و شفق ده که عکس آن
گلگونهٔ صبح اشفق آسا برافگند

آن ستانهٔ عذر تو به مدار پیش
تا سیب توبه قفل بدلها برافگند

آن عهد دار بکر طلب کن که روح ا
آبستنی مریم عذرا برافگند

هر هفت کرده پردگی زر بحجره آمد
تا هفت پردهٔ خرد ما برافگند

بنیاد عقل بر فگند خوانچهٔ صبوح
عقل آفت است هیچ مگو تا برافگند

سید محمد صادق علی مدظله

داری گشاد نامهٔ جان در ده ای فلک	کو ده کیا که نزل تو آنجا بر افگند
کس نیست در ده ایچه علفخانه سجاست	کس بر علف چه نزل مهنا بر افگند
چون لاشهٔ تو سخره گرفتند بر تو چرخ	سنت به نزل یک تن تنها بر افگند
امروز کم خور انده فردا چه دانی آنکه	ایام قفل بر در فردا بر افگند
منقل بر آر چون دل عاشق که حجره را	رنگش برنگ عاشق شیدا بر افگند
سر دست سخت سنبله زنجیر من از	تا سستی بعقرب سرما بر افگند
ای صرفه در تنور کن آن زر صرف را	کو شعله ها بصرفه دعوا بر افگند
گوئی که خرمگس پر از خوان عنکبوت	بر پر سبز رنگ عبیرا بر افگند
ماند بعنکبوت سطرلاب آفتاب	زو ذره های لا تیجزا بر افگند
از هر دریچه شکل صلیبی چو رومیان	بر ریگ رنگ روی بحیرا بر افگند
مانند اسقفی ز بر بستر پلاس	رومی لباس زرد به بهنا بر افگند
غوغای دیو خیل پری چون بهم رسید	خیل پری شکست بغوغا بر افگند
مریخ بین که در زحل افتد پس از دهان	پروین صفت کواکب رخشا بر افگند
طاوس بین که زاغ خورد آنگه از گلو	کاورس ریزهای منقا بر افگند
مجلس چو گرم گردد چون آه عاشقان	می از عاشقان شکیبا بر افگند
ساقی تذرو رنگ بطوق غبب چو کبک	طوق دگر ز عنبر سارا بر افگند
بر دست آن تذرو چو پای کبوتران	می بین که رنگ عید چه زیبا بر افگند

چون آب پشت دست نماید نگین نگین
پس مهر خم بخاتم گویا برافکند

زان خاتم سهیل نشان بس که بر زبر
چشمم نگین نگین چو ثریا برافکند

چون بلبله دهان بدهان قدح برد
گوئی که غرغره با بنفشه برافکند

با فاخته که لب بلب بچه آورد
از حلق ناروان مصفا برافکند

چیکست زنگی خفقان دار کز جگر
وقت دهان گشا همه صفرا برافکند

مطرب بسحر کاری هاروت در سماع
خجلت بروی زهره زهرا برافکند

انگشت ارغنون زن رومی بزخمه
تب لرزه شانه شانه باعضا برافکند

چنگی بده بلورین ماهی آب دار
چون آب لرزه وقت محاکا برافکند

بربط گریست هشت زبان کش بهشت گوش
هر دم شکنجه دست توانا برافکند

چنگ است پای بسته سر افکنده خشک تن
چون زورقی که گوشت ز احشا برافکند

نای است بسته حلق و گرفته دهان چرا
کز سرفه چون قنینه حمرا برافکند

در چنبر دف آهو و گور است و یوز و سگ
کین صف بران بکین ارا برافکند

حلق رباب بسته طناب است کاسیر او
کز درد حلقه ناله اعضا برافکند

در دوری که خاطر خاقانی آورد
قیمت بزم خسرو والا برافکند

رعد سپید مهره شاه فلک غلام
بر بوقبیس لرزه ز آوا برافکند

خورشید جام شاه مظفر بجرعه ریز	برخاک اختران مخز ابر افکند
تاج و سریر خسرو مازندران ز رشک	خورشید را گداز هما تا بر افکند

المطلع الثانی

نوروز برقع از رخ زیبا بر افکند	برگستوان بدلدل صهبا بر افکند
سلطان یک سواره گردون بجنگ دی	برجرمه تنگ بندد و ببر ابر افکند
با مبیت و یک شاق ز سقلاب ترک وار	بر راه دین کمین بمفاجا بر افکند
از دلو یوسفی بجهد آفتاب و چشم	بر حوت یونسی بتماشا بر افکند
ماهی نهنگ وار بحلقش فرو برد	چون یونسش دوباره بصحرا بر افکند
چشمه بماهی آید چون پشت ماهیان	ز نور بر روی مرکز غبرا بر افکند
آن آتشین صلیب در آن خانه مسیح	برخاک مرده باد مسیحا بر افکند
آن مطبخی بتیغ نهد چشم بر بره	همچون بره که چشم بمرعا بر افکند
از پشت کوه چادر احرام بر کشد	بر کتف ابر چادر ترسا بر افکند
چون باد زند بیخ کهسار بر کشد	برخاک و خاره سندس و خارا بر افکند
مغز هوا ز شعله دشت ز زکام بود	با ابرشش طلا بوجه مداوا بر افکند
گر شب گداز داد بزغاله زور را	تا هر چه داشت قاعده عذرا بر افکند

شب راز گوسپند بهند و بنه آفتاب | تا کاوش و نقش بنگار فا برافکند
در پرده خجاهتی ابر شکال شب نهند | رنگ خضاب بر سر ثریا برافکند
قوس قزح بکاغذ شامی بشامگاه | از سیمت رنگ بین که چه طغرا برافکند
روز از برای نقل کشی موکب بهار | پالان توسن استر گویا برافکند
روز از سر کمین چو سکندر کشد کمان | بر خیل شب نهیب دارا برافکند
روز ار نه تیغ خسرو مازندران بدست | چون بشکند نهال ستم پا برافکند
روز ار نه عکس تیغ ملک بو المظفر است | پس چون کمین بلشکر اعدا برافکند
اعظم سپهبد آنکه کشد تیغ زهر فام | زهره ز بیم شیر ز ره هیجا برافکند
کیخسرو ری هری که غلامانش خراج | طمغاج خان به تبت و یغما برافکند
حمل خزانه اش بسمرقند بر نشست | نزل ستاره اش ببخارا برافکند
چون آب خضر جام سکندر کشد ببزم | گنج سکندر از پی یغما برافکند
تابش دبیر خسرو شام و شه یمن | باجش بمصر و شام و بصنعا برافکند
ملک عجم بگوشش و دولت بپرورد | نام عرب ببخشش نعما برافکند
بدر سماک نیزه که بر قلب مسلکت | اسپیار ز قلب عوا برافکند
زان رمح بارسان ز دم گژدم فلک | بیرون کند گره ز زبانا برافکند

پشت کمان و تیر چلیپا کند بزرم | تا رسم روم رسم چلیپا برافکند
شمشیر نصرة الدین چون پر جبرئیل | خسف ستاره بکشور اعدا برافکند
تخت لوای لواش شیر از نه فلک گذشت | سایه بهشت جنت ما وا برافکند
نه حرف نام اوست بده نوع حرز روح | تا نقش آن بعرش معلا برافکند
واشکال تیغ او قلم تیر و بند سی | بر سطح ماه خط معما برافکند
ترتیب فوقه کله بندگانش راست | زنگی که آفتاب بخارا برافکند
هر شب برای طرف کمرهای خادمانش | دریای چرخ لؤلؤ لالا برافکند
هر سال مه سیاه شود بر امید آنکه | روزیش نام خادم لالا برافکند
آسنقری ستاره و روز آسنقری شب | بر هر دو نام بنده و مولا برافکند
اتابکی علو بند کمردار این خلف | راضی بدان که سایه ابا برافکند
مشفق پدر مربی پسر به بود که نخل | برتن کمر بخدمت خرما برافکند
گر بهر عزم فتح کیان بر عراق و پارس | ظل همای رایت علیا برافکند
در گوش گوشوار سمعنا کشد عراق | بر دوش طیلسان اطعنا برافکند
فتح آنچنان کند ید بیضای عسکرش | کاسیب آن بعسکر و بیضا برافکند
ور بر فلک سوار برآید چو مصطفی | زین بر براق رفعت والا برافکند
مهماز او به پهلوی سرطان کند کز آن | گر همتش لگام بجوزا برافکند
آنکه از جناب شاه بجنبت بر دو نشان | رشک گران بجنبت ما وا برافکند

شیر فلک بگاو زمین رخت بر نهد | گر بر فلک نظر بمعادا برافکند
گر نه بقای شاه حمایت کند فنا | بیخ نژاد آدم و حوا برافکند
در مجمعی که شاه و دگر خسروان بوند | او گل بود که شبنم بر اجزا برافکند
آری که آفتاب مجرد بیک شعاع | بیخ کواکب شب یلدا برافکند
روح القدس شیدا اگر بکر همتش | پرده درین سراچهٔ اشیا برافکند
نشگفت اگر ز هوش بشود موسی از زبان | کایزد بطور نور تجلا برافکند
نظارگان مصر ببرند دست از آنکه | یوسف نقاب طلعت غرا برافکند
از خلق یوسفیش به پیرانه سر جهان | پیرایهٔ جمال زلیخا برافکند
سر برکشد کرم چو کف شه مسیح وار | بر قالب کرم دم احیا برافکند
صخره برآورد سر رفعت چو مصطفی | شکل قدم بصخرهٔ صما برافکند
لبس و زرخست خشمش ازان سرخ رخ | کاتش بزر ناسره گونا برافکند
چه خصم بر نواحی ملکش گذر کند | چه خوک دم بمسجد اقصی برافکند
از تاختن عدو بدیارش چه بد کند | یا بولهب چه وهن بطاها برافکند
نقصی بکاسهٔ زر پرویزگی رسد | زان خرمگس که سایه بسکبا برافکند
گردون بخصم او چه کلاه مهی دهد | کس دیو را چه زیور حورا برافکند
مقبل نژاد خصمش گوید که مقبلم | بر خویش این لقب بچه یارا برافکند
نه دمنه چون اسد نه درمنه چو سنبله است | هرچند نام بیهده کانا برافکند
بو شیرخواره را نرساند بهفتخوان | نام سفندیار که ماما برافکند
شاها طراز خطبهٔ دولت بنام تست | نام آن بود که دولت زنا برافکند

اسم بلند هم به بلند اختری دهد / چون روزگار قرعه اسما برافگند

دست تو شمشیر خط تو خط استواست / کاقلیم شرک را بتعدا برافگند

آری بنای جادوی فرعونی از جهان / ثعبان اسود و ید بیضا برافگند

گفتم که آفتاب کفی سهو من اوفتاد / سهم تو سهو بر دل دانا برافگند

خود پشت آفتاب چو من هست سالها / کش لرزه شرم وقت تقاضا برافگند

دارم نیاز جنت بزم تو لاجرم / غم دوزخی برین دل و روا برافگند

زی چشمه حیات رسم خضروار اگر / چشمم نظر به مجلس اعدا برافگند

حربا منم تو قرصهٔ شمسی روا بود / گر قرص شمس نور بحربا برافگند

از دست روی آزمم خوش فروق خاطرم / چون زعفران که رنگ بحلوا برافگند

جانم ستانهٔ تو رها چون کند که دیو / کو فخر من بهشت بیکبار برافگند

ملک عجم چو طعمهٔ ترکان اعجمی است / عاقل کجا بساط تمنا برافگند

تن گرچه سود اتمک از ایشان طلب کند / کی مهر شه با تتر و تغزا برافگند

زال ارچه موی چون زاغ آرزو کند / بر زاغ کی محبت عنقا برافگند

یعقوب هم به دیدهٔ معنی بود ضریر / گر مهر یوسفی به یهودا برافگند

بهرام سنگر دبر ایام چون نظر / برخان و خوان لنبک سقا برافگند

آنکس غرض ز بادیه بیت الحرم بود / کی چشم دل بحلهٔ دیبا برافگند

آنکس که یافت طوبی و طرف ریاض خلد / طرفه بود که چشم بطرفا برافگند

این شعر هر که بشنود از شاعران عصر
زهره ز رشک صاحب انشا بر افگند

گو عنصری که بشنود این شعر آبدار
تا خاک بر دهان محاکا بر افگند

چندان بمان که ماه نو آید عیان ز شرق
وز سوی غرب شمس تلالا بر افگند

با دست سعادت ابد و با تو بخت را
مهری که جان سعد باسما بر افگند

بخت تو خواب دیده نبید ار تا ز من
بر چشم فتنه خواب مهنا بر افگند

تو شاد خوار عافیتی تا دبا غمی نسیم
طاعون بطاعن حسد آوا بر افگند

عدل تو دین طراز که بر آستین ملک
هر روز نو طراز ثنا بر افگند

خصمان اسیر قهر تو تا هم بدست قهر
بنیاد شان خدای تعالا بر افگند

هم در اشتیاق خراسان گوید بتوقیتکه او را از ملک عراق نمیگذاشتند که بمقصد رود

چه سبب سوی خراسان شدنم نگذارند
عندلیبم بگلستان شدنم نگذارند

بیست لبتان خراسان چون من مرغی
مرغم آوخ سوی بستان شدنم نگذارند

گنج درها نتوان برد بدریای عراق
گر بیازار خراسان شدنم نگذارند

فی فی سر چشمه حیوان بخراسان خبر و
من نه خضرم بسر آن شدنم نگذارند

چون سکندر من و تحویل بظلمات عراق
که سوی چشمه حیوان شدنم نگذارند

عیسی ام منظر من بام چهارم فلک است
که بهشتم در رضوان شدنم نگذارند

همچو عیسی گل و ریحان ز نفس هر دم | گرچه نزد گل و ریحان شدنم نگذارند
چه اسارت ز من آمد که در این تشنه دلی | سوی مشرب و احسان شدنم نگذارند
یا جنابیست چنین پاک دمن آلوده جبین | با جنابت سوی قرآن شدنم نگذارند
با من آن پیل غریوان که در ابرهه‌ام | که سوی کعبه دهان شدنم نگذارند
من همه رفتنم تا ری همه ره شادی آن دل | دل نه آنست که شادان شدنم نگذارند
ری خراسیست خراسان چه ایوان ارم | در خراسم که بایوان شدنم نگذارند
آری افلاک معاییست خراسان چه عجب | که بر افلاک چو شیطان شدنم نگذارند
گردن من بطنابیست که چون گاو خراس | سوی ره دهن کده مهمان شدنم نگذارند
در خراس ری از ایوان خراسان بریم | گرچه این طایفه پرسان شدنم نگذارند
هستم آن نطفه مضغه شده کز بعد سه ماه | چون شوم باز که انسان شدنم نگذارند
از خروسان خراسان چو منی هست چه سود | که گه صبح خروشان شدنم نگذارند
در دو لاخ ارم و در بانش خراسان سرای | چون سزد گز پی دربان شدنم نگذارند
منم آن صبح نخستین که چو بگشایم لب | خوش فرو خواندن و خندان شدنم نگذارند
تا بهنگام بهارم که بدی مه شکفند | که بهنگامه نیسان شدنم نگذارند
جانم آنجاست بدریای طلب لیکن | کوه شبیر که سوی کان شدنم نگذارند
گرچه خرگوش کنم پیروی شیر چه سود | گرچو آتش به نیستان شدنم نگذارند

بهر فردوس خراسان بدر ری فرخ ری / چه نشینم که به پنهان شدنم نگذارند

باز گردم چو ستاره که شود راجع از آنک / مستقیمم ره امکان شدنم نگذارند

باز پس گردم چون اشک غیوران از چشم / که ز غیرت سوی مژگان شدنم نگذارند

مشتری وار به جوزائی دو رویم بوبال / چنگیم سوی چو سرطان شدنم نگذارند

بوی مشک سخنم مغز خراسان بگرفت / میر و بوی گر ایشان شدنم نگذارند

گوی من صد پی زان سوی خم میدان شد / گرچه با گوی بمیدان شدنم نگذارند

قید بگشاده بنیم ری و من قید نشین / که سوی کعبه بپایان شدنم نگذارند

روضهٔ پاک رضا دیدن اگر طغیان شد / شاید از پرده طغیان شدنم نگذارند

ور به سلطان شدن نیز زبی سامانی است / پس بسلطان بسر و سامان شدنم نگذارند

این دو صادق خرد و رای که نیران اند / بر پی عقرب نیسان شدنم نگذارند

وین دل و عقل که سکان ره توفیق اند / بر سر شهره خذلان شدنم نگذارند

دار هم اخلاص و یقین کام بز پشتی نکنیم / کان دو شیرند که سگبان شدنم نگذارند

عقل و عصمت که مرا تاج فراغت دادند / بر سر منصب دیوان شدنم نگذارند

منم آن کاوه که تائید فریدونی بخت / طالب کوره و سندان شدنم نگذارند

دلم از عشق خراسان کمر اوطان بگرفت / وین دل و عشق بادجان شدنم نگذارند

از وطن دورم و امید خراسان هم نیست / که بدان مقصد گیهان شدنم نگذارند

دیچک این مور جدا مانده ز شهر گرگنج / محرم مهر سلیمان شدنم نگذارند

فتنه از من چه نویسد که مراد از فتنش / دو رقیبند که فتان شدنم نگذارند

ترس جاه و غم جان و ارم این هر دو سبب / بخراسان سوی اخوان شدنم نگذارند

همه بر جاه همی ترسم و بر جان که مباد — جاه و جانی که تن آسان شدنم نگذارند

هر قدم مهر نهی و برزم و دشمن دارم — تاج و تختی که مسلمان شدنم نگذارند

آن بخارم بهوا بر شده و از بحر به بحر — باز پس گشته که باران شدنم نگذارند

وان شرارم که به نبوت زنم سوی اثیر — چون شهاب اختر رخشان شدنم نگذارند

هم گذارند که گوی سر میدان گردم — گر خلال بن دندان شدنم نگذارند

گیر فرمان ندهندم بخراسان رفتن — هم به تبریز بفرمان شدنم نگذارند

از پی این بد و جا مکتب و دکان دارم — نه بمکتب نه بدوکان شدنم نگذارند

هر چه دانند و خشم این طایفه را شوم و هم — بو که در راه گروکان شدنم نگذارند

ناگزیر شد مرا طعمهٔ موران دادن — زانکه موران مسبرگان شدنم نگذارند

هم در اشتیاق خراسان گوید

بخراسان شوم انشاء الله — از ره آسان شوم انشاء الله

چون طلب در دل و دل در ملکوت — ره به پنهان شوم انشاء الله

خضر پنهان گذرد بر ره و من — خضر دوران شوم انشاء الله

ایمن از کوه نشینان بگذر — باد آبان شوم انشاء الله

بیش آن باده پرستان شکوه — کوه ثهلان شوم انشاء الله

قرعه آنرا که کند کوه پناه — موج طوفان شوم انشاء الله
ملک عزلت طلبم افسر عقل — بو که سلطان شوم انشاء الله
تا زند چتر سیه بخت سفید — ابر نیسان شوم انشاء الله
چه نشینم بو با خانه ری — بحر احسان شوم انشاء الله
عندلیبم چه نشینم خارستان — بگلستان شوم انشاء الله
همسر عقلم و چون عزم کنم — همه تن جان شوم انشاء الله
خاک شوره شده ام جهد کنم — کاب حیوان شوم انشاء الله
نکنم دیو دلیها به سفر — تا سلیمان شوم انشاء الله
چون صفا یافتگان اشک طرب — تر گریبان شوم انشاء الله
چون شکرفان ز وانگر دستغ — خشک دامان شوم انشاء الله
نمک افشان شعم ازدو کنو — شکر افشان شوم انشاء الله
گر چو نرگس یرقانی دارم باک — گل خندان شوم انشاء الله
خشک چون خاک در تشنه ام — تازه ریحان شوم انشاء الله
سنگ تر دم شده معلول تو — لعل رخشان شوم انشاء الله
چشم بادام همه بیماری و مار — همه درمان شوم انشاء الله

غرض آورده بگوشم سر و گفت — که ببابایان شوم انشاء الله

چون ز سرسام بخواب آمده ام — نه ز بحران شوم انشاء الله

بر نخود چو بخواب آیم و هم — رغم خصمان شوم انشاء الله

در مزور چو مرغ آیم باز — مرغ پران شوم انشاء الله

تب مرا گفت که سرسام گذشت — من پس آن شوم انشاء الله

نه نه تا حکم سلطان چه رسد — تا بفرمان شوم انشاء الله

گرد هر خصه کنم نیت طوس — خوش و شادان شوم انشاء الله

بر سر روضهٔ معصوم رضا — سر به رضوان شوم انشاء الله

گرد آن روضه چو پروانهٔ شمع — مست جولان شوم انشاء الله

در مدح ملک اردشان شمس الدین محمود بن علی گوید

صدر مغربی که قدر کان شکند گوهر سخاش — بحری که نزل جان فکند پیکر سخاش

صدر سخن که لازم افعال او سخاست — این اسم مشتق است هم از مصدر سخاش

بار وران صدر اوست فلک زانکه اخترش — هر شب جلاجل کرست از زر سخاش

شعری بشب چو کاسهٔ یوزی نمایدم — یعنی سگی است حلقه بگوش در سخاش

شمس فلک ز بیم اذا الشمس گر بخفت | در ظل شمس دین که شود چاکر سخاش
والشمس خوان که واو قسم واد زیورش | کو بست بهر سیم سه لقبی زیور سخاش
تا شمس دین بر اسب پایست در آیت اند | یک ذره نیست شمس فلک اختر سخاش
هست از سخاش عید جهان خبران بیند | از خوشه سپهر نه گوتوه سر سخاش
این پیر زن ز دانه دل بید بر سپند | تا دفع چشم بد بکند از منظر سخاش
رضوان ملک خسرو مالک رقاب او | کار من بهشت شد از کوثر سخاش
لابه که در قیاس در منه است شوره خاک | طوبی نیرزد حلقش و کوثر بر سخاش
پیش رئیس عالم عادل شود طراز | هر حله را که یافته در ششتر سخاش
تا خلق را ز خلق و دو دستش دو قبله است | بحرین را دو قبله الیست بر اخضر سخاش
وانیک به بین بحیره از جنس قطره ایست | از موج ریز در تیمم آ در سخاش
مشگفت اگر بحیره از جنس بعد ازین | آرد صدف ز بحر گهر پرور سخاش
گوئی که فتح باب بخت آفرینش اوست | بهر نظام کل جهان گوهر سخاش
آن ذره نهان که هست جهان زاده دو | هفت اختر نه فلک اختر سخاش
این هفت نقطه یک رقم اند از خط کفش | وان نه صحیفه یک ورقش دفتر سخاش
خط کفش بصورت جوی هست و جوی نیست | بحر یست لیک موج زن از گوهر سخاش

دست سخاش بین شده صورتگر امید / تا دست همت آمده صورتگر سخاش

جوزا صفت دوگانه مرا آفتاب او / هر گه که رفت همت او در بر سخاش

هست آدم دگر همتش چنانکه / حوا دیگرست کنون مادر سخاش

گلگونه رخ امل از خون کنند و بس / گر حلق مبخل ریخت سر خنجر سخاش

هر ناخنیش معن هر انگشت جعفری است / پس معن جود چون نکنم جعفر سخاش

ابر از حیا بخنده برون برد برق را / گو زد فغان ابر بدست تر سخاش

غرمش همی شکنجه کند کعب کوه را / تا گنج زرفشان وهد اندر خور سخاش

بر چشمه گرم شده هندی نیاز بست / پس خضر جود خوانم و اسکندر سخاش

مردم هزار عطسه مشکین زد از سر / مغز جهان ز رایحه عنبر سخاش

در غیبت همتش که جهان است سایه بان / بر هفت بیضه زمین از یک پر سخاش

بر سر برند غاشیه چون عبهرش سران / گر سیم و زر شدست جهان عبهر سخاش

هست آفتاب زرد و شفق چون نگه کنی / شب پرده گشاده رگ از نشتر سخاش

ساعات بین که بر ورق روز و شب بود / از منظر سپهر بست منظر سخاش

پس حال کسر یافته کوکنار رفع کلک / سازد چو نصب کان نهاده اندر بر سخاش

بر خوان همتش جگر از میخورند بس / دندان تیز بین که شده هست افسر سخاش

او شیر نیستان دولتست لاجرم — برده تب نیاز ز نیش شکر سخاش

در هیچ جا ز شهر خراسان مملکت — کس پنج نوبه نازده چون پنج سخاش

بگذار استعارت از آنجا که زاینست — ار من کنند نظیر خراسان خور سخاش

محمود وار بت شکن هند خوانمش — تاراج هند آز کند لشکر سخاش

محمود بن علی ست چو محمود چون علی — من هم ایاز جود و هم قنبر سخاش

یعسوب امت ست علی زانکه سوخت — زنبور خانه زر و سیم آذر سخاش

چون در زمانه آب کرم هیچ جا نماند — جای تیمم ست بخاک در سخاش

نی نی چو من جهانی سیراب فضل اوست — سیراب چه که غرقه تن از فر سخاش

بر خار خشک خاطرم آرد تر انگبین — بادی که بر وزد ز پی عسکر سخاش

زان نخل خشک تازه شود گر نسیم تو — چون مریم ست حامله تن دختر سخاش

از آبنوس روز شبم زان کند دوات — تا نسخ میکنم بقلم محضر سخاش

پیشم چو ماه قعده شب رنگ از آن گشت — تا خواهم آفتاب جنیبت بر سخاش

سجاده از سهیل کنم نه از ادیم شام — تا می برم سجود و سپاس از در سخاش

بارانی آفتاب کنم نه از گلیم مصر — کز میغ تر هواست مرا کشور سخاش

دل کو محفه دار امیدست نزد اوست — تا چون کشد محفهٔ ناز استر سخاش

پای دلم برون نشد از خط مهر او | نه مهرهٔ من امید من از ششدر سخاش

گر دست یک مهم بفرستی چو روز عید | شد چون هلال شهره ز من بکر سخاش

گر کعب ماد آب نخورد و به تشنه داد | مشهورتر ز دجله شد آبخور سخاش

ور حاتم اسپی از پی طفل و زنی بکشت | نی ماند زنده نام شد از مفخر سخاش

امروز مهتر و رهنمای زمانه اوست | صد کعب و حاتمند کنون کهتر سخاش

خوش لفظم از خوشی مراعات او بلی | هست این گلاب و من گل بستر سخاش

از لفظ من که پانصد هجران چو من نزاد | ماند هزار سال دگر مخبر سخاش

گستردم این ثنای محبت از طمع | ما داده‌ایم مخبر ثنا گستر سخاش

این تحفه کز ملوک جهان داشتم دریغ | کردم نثار بارگه انور سخاش

او راست باغ جود و مرا باغ جان من | نوبر فرستمش عوض نوبر سخاش

او مرد و ذات و همت من بکر لاجرم | بکری که همتم شده در بستر سخاش

من یافتم ندای انا الله کلیمه‌وار | ما نار دیده‌ام از شجرهٔ اخضر سخاش

امروز صد چراغ ثنا بر فروختم | از یک شرر که یافتم از اخگر سخاش

صد نافه مشک دادمش از بهر تهنیت | گر یک بخور یافتم از مجمر سخاش

هم در مدح شمس الدین شاه بصنعت ذی المطالع میگوید

سلسلهٔ ابر گشت زلف زره سان او | قرصهٔ خورشید گشت گوی گریبان او

پنجه شیران شکست قوت سودای او — جوشن مردان گسست ناوک مژگان او

رنگ بسبزی زند چهره او زانگه — سوی برون داده رنگ پسته خندان او

خوش نمکین شد لبش تشنه تر عارضش — سبز فروکرده تره بین دل شده مهمان او

گرچه ز مهر من که هست نیست دلش آن من — هست بهر سان که هست هستی من آن او

دارم زنگار دل دارم شنگرف اشک — کیست که نقشی کند زین دو بر ایوان او

عمر من اندر غمش رفت چو ناخن سپید — ماندم ناخن کبود در شب هجران او

گرچه شکر خنده کرد دیدم چون آتشم — آتش من نگذرد از شکرستان او

دیلم تازی میان اوست من از چشم — هندوکی عجمی هست بر زبان او

عشق ببانگ بلند گفت که خاقانیا — باز غزیست صعب جان تو و جان او

دی بدر من بتو هم دایره بر کشید — دیده ور آن دایره نقطه مرجان او

صانع زرین عمل پیر صناعت علی — کز ید بیضا گذشت عمل آن او

المطلع الثانی

عشق ببین گوهریست گوهر دل کان او — دل عجمی صورتیست عشق زباندان او

خاصگی دوست است بر در صدرت و هست — وانکه بدست چپیست داغ گران او

تا نخوری زنگ خورد آینه دل که عشق — هست ببازار غیب آینه گردان او

عقل جگر تفته ایست هست خنک آخر شش
جرعه کش جام او ز له خور خوان او

از خط هستی نخست نقطهٔ دل زاد اوست
لیک نه در دائره است نقطهٔ پنهان او

رهرو دل ایمن است از رصد بر از آنکه
لشکر ویرانه است دهر ز دیوان او

دل برصدگاه دهر بیش بها گوهریست
دخل ابد عشر او فیض ازل کان او

لیک ز بیم رصد در گلش آلوده اند
تا ز گل آید برون گوهر رخشان او

دل چو فرو کوفت پای بر سر نطع وجود
دهر لگدکوب گشت از تگ جولان او

نیست از این آب و خاک اینست هوای دل
کاتش بازی کند شیر نیستان او

ای شده از دست تو حلقهٔ دل شاخ شاخ
هم تو مطراکنان پوشش ارکان او

یوسفی آورده در بن زندان و بس
قفل زنی زانکه نه بر در زندان او

خورروشی را چو مور زیر لگد کشته
لیس به طاوس اگر دهگس ایوان او

خوش نبود شاه دل اسب گلین پیر ان
رخش سپاهی نه زین منظر ران او

دل که کنون بیدق است باش که فرزین شود
چونکه بپایان رسد هفت بیابان او

ثمره از سر دل حاصل خاقانی است
کز سر آن ثمره خواست جنبش ایمان او

عشق به بانگ بلند گفت که خاقانیا
کار نه خوردست خیز چاره بسازان او

قابله کاف و نون طا و یاسین که هست
عاقله کاف و لام عقل دلبستان او

گیسوی حور آشناس پرچم منجوق او
عطسهٔ آدم شمار صیحهٔ کیران او

دوش ملائک نخست غاشیهٔ حکم او — گوش خلایق بسفت حلقهٔ فرمان او

عقل درختیست سبز نیز تبر آن گرو — خواهی بخشش کند خواهی چوگان او

المطلع الثالث

لشکر غم را که آن گشاد آمد دوان او — ابلق روز و شب است تا فرو ران او

هر که چنین لشکرش نعل در آتش نهاد — نعل بهاد او غم بر سر میدان او

غم که بر آید بدل ننگری آسیب او — آتش کافتد در آب نشنوی افغان او

اول جنبش که گلبن آدم شگفت — میوهٔ غم برد و بس پیر تو بستان او

و آخر مجلس که دهر سکیدهٔ غم گشاد — دور ز ناسر گرفت ساقی دوران او

جرعهٔ از دست غم کشتن مار است بست — این همه بر پای چیست بلبله گردان او

آمد باران غم پول سلامت ببرد — بر سر یک مشت خاک تا کی باران او

پنجرهٔ عنکبوت نیست خیال استوار — کز احد بو قبیس یابد غضبان او

آتش غم پیل را در در بر آرد چنانکه — صدرهٔ پشته شود صورت خفتان او

ناف تو بر غم زند غم خور خاقانیا — کانکه جهان آشناخت غمکده شد جان او

والی غزلت توئی آنکه تو غزالی فقر — مشرف وحدت تو باش آنکه دیوان او

سرو هنر چون توئی دست نشان پدر — دست ثنا اندر آر هیچ ز دامان او

حافظ دین بو الحسن بحر مکارم علی — کاب خور جان ماست چشمهٔ احسان او

المطلع الرابع

دهر سیه کاسه‌ایست ما همه مهمان او / بی‌نمکی تعبیه در نمکی خوان او

بر سر بازار دهر نقد جفا میرود / رسته از تنگری رستهٔ خذلان او

دهر چو بیت ست خاک بر سر سالار او / ده چو تر نیست باد در کف دهقان او

خیز درین سبز کوشک نقب زن از دود دل / در شکن از آه صبح سقف شبستان او

گوهر خود را بدزد از بن صندوق او / یوسف خود را بر آر از چه زندان او

ز اهل جهان کس نماند بلکه جهان بس نماند / پای خرد در گذار از سر پیمان او

مادر گیتی وفا پیش نزاید که باز / هم رحمش بسته شد هم سر پستان او

کار چو خام آمدست آتش کن زیر او / خر که کژ افتاده است گرته پالان او

ابجد سودا بشوی تخته در خاقانی آی / سورهٔ سر در نویس هم بدبستان او

پیش رو جان پاک طبع چو جوزای اوست / گرچه ز پس میرود طالع سرطان او

اوست شهنشاه نطق شاید اگر پیش او / ره ز پس دارند لشکر و ارکان او

کوزهٔ فصاد گشت سینهٔ او بهر آنکه / موضع هر مبضع است بر سر شریان او

گرد دل او رخنه کرد زلزلهٔ حادثات / شیخ مرمتگر است بر دل ویران او

شیخ مهندس لقب تیر درودگر علی / کاره ز اقلیدس اند عاجز برهان او

یوسف نجار کیست نوح درودگر که بود / تا ز هنر دم زنند بر در امکان او

نوح نه پس علم داشت گر به زمین بدی / قنطره هستی بعلم بر سر طوفان او

نعل پی اوست چرخ کز عمل دست او / آن ده و دو نرگسه بر سر ایوان او

غارت بحر آمده است غایت جودش چنانک / آفت بیشه شده است تیشه بران او

ریزش سوهان اوست از روی طلا و نقره / هست لسان الحمل صوت سوهان او

چرخ مقرنس نمای کلبهٔ میمون اوست / نقش فلک تختها قطب کلیدان او

رندهٔ مریخ رند چون شود وش کند / چرخ کند ساعتی از زحل افسان او

در حق کس اره نیست دور و دو دو / گر همه اره نهند بر سر اخوان او

هست چو همنام خویش فرد بلطف و بخشش / لطفش و عیب پوش بخشش فراوان او

مفلس و بی یاد لست ای دو انا ضمیمه / مایهٔ صد اولیاست ذرهٔ ایمان او

اوست طغان شاه را درام تتون او / من برضای تمام سنقر دکان او

گر بودش ای آن کاره کش اشوم / رای همه رای آنست زمانه فرمان او

نیست مبارک سحاب کز صدف دایگی / گوهری آرد چو من قطرهٔ نیسان او

روح طبیعیم گشت پاکتر از روح قدس / تا جگر من گرفت پرورش از نان او

پیر خرد طفل وار می‌مزد انگشت من / تا سر انگشت من یافت نمکدان او

شاید اگر وحشی سبعهٔ الوان خورد | حمزهٔ پنجوی علی هیبت از الوان او
ضامن ارزاق من اوست مبادا که من | منت شروین برم مانده شروان او
ملک قناعت مراست پیش خورین تخت و تاج | ملک سمرقند چیست افسر خاقان او
گر بدِ خصمش انداز سر کینه چه باک | گو خلف آدمست ایشان شیطان او
جوقی ازین زوه گوش گاه غضب بی خشم | هر یک طاغی و دیو رهبر طغیان او
خاصه سگ اصفهان انه دوام مغان | دزد گهرهای من طبع خزف سان او
بست خیالش که هست همسر من ای عجب | نخل رطب کی شود خار مغیلان او
هست دلش در مرض از سر سام جهل | این همه ملفوظهاست صرت بحران او
گر جگرش خسته شد از قرع این گروه | نعت محمد بس است نشتره درمان او
دل بدر کبریاست شحنه کارش که او | خاک در مصطفیست نایب احسان او
هم به ثنای پدر ختم کنم چون مقیمشم | نان من از خوان اوست جاگی از خوان او
باد دعاهای خیر در پی او تا دعای | اول او یاد بست آمین پایان او
در عقب پنج فرض اوست دعاخوان من | یارب کاروان قدس باد دعاخوان او
گر ز قضای ازل عهد عمر درگذشت | تا باد بگذرد او نوبت عثمان او

در مواعظ و مدح بعض ملوک و امرا

الصبوح الصبوح کامد کار | النثار النثار کامد یار

کار از روشنی چو آب خزان ‌‌ — یار از خوشدلی چو باد بهار
چرخ بر کار دیار با صبوح — میکند لعبتان دیده نثار
جام فرعونی اندر آر که صبح — دست موسی بر آرد از کهسار
در سفال خم آتشی ست که هست — عقل حراق او و روح شرار
در کف از جام خنگ تب بنگر — بر رخ از باده سرخ تب بنگار
خاصه کایام بسته به ده کام — خاصه دوران گشاده بسته کار
مرغ دل یافت دانه سلوه — برق میسوخت کشته تیمار
بار مشک است زعفران در جام — بس خط جام چون خط طیار
کو تدروان بزم کوثر جام — کز سمن زار بشگفد گلنار
این ابن الکوس و الاقداح — این ابن الشموس و الاقمار
بمغان آی تا مرا بینے — که ز حبل المتین کنم زنار
عقل اگر دم زند بدست بهش — چون زره بر دهان نهش مسمار
خوانچه کن سنت مغان آر — در بلورین رکاب می یکبار
عجب است این رکاب میگوئی — کامد از ماه نو شفق دیدار
میکشد عقل را بزیر رکاب — چون رکاب بغوان کشد احرار

آفتاب ار سوار شد بر شیر — هست می شیر آفتاب سوار

جرعه گر با سمان ببخشی — شود از خفتگی زمین کردار

ور زمین را ز می دهی جرعه — گردد از مستی آسمان کردار

میدهد در طبائع اربع — ظلمات ثلاثه را انوار

ساقی آرد که خمار شکن — فقع شکرین ز دانه نار

نار بد نقل چون شراب خورند — نقل ما نار یعنی از لب یار

تیغ خونی کشد کی کافر — زخم گوید که جاهد الکفار

بر فلک شور تیغ صبح مپرس — که نترسد ز تیغ و سر عیار

گر بانگی رسی و می برسد — نرسد دست بهی بازار

ناهر اکن قدح چو هست توان — در شفق گیر می چو هست بسیار

نان بشریان خوشه مجتب هست — وشت برکن ز خوشه می افشار

مار کز روی زهر خاک خورد — برید از کام زهر جانی و بار

نخل کاب عنب خورد تریاک — بارد از لب شراب خوشگوار

مثل جام و پارسایان هست — لب دریا و مرغ بوتیمار

پارسا را چه لذت از عشرت — خنفسا را چه نسبت از عطار

لیکن آنکس حریف پندارست | عقل طعن آورد درین پندار
یار اگر گوئی اهل دلکش نیست | گویدت دل خطاست این گفتار
هر که جوید مجال نا ممکن | هست ممکن که نیست برگ سار
گر تو در وهم همدمی جوئی | در ره جست کم کنی هنجار
بخطای که بگذرد در وهم | غافلانرا سزاست استغفار
گر فرستی برای هفت تنان | دوستکانی بدست خضر سپار
از ز کوثر سر قدح هر وقت | جرعهٔ کن بخاکیان ایثار
بس بس ای دل که کار آب عقل | هست از آب و کار او بیزار
مدت لهو را غمست انجام | باده نیک را بدست خمار
سنگ را آب برد و که شکم | آب را سنگ دور فقد زبار
هر طرب را برابرست کرب | هر یمین را مقابل است یسار
یک فرح را هزار غم ز پس است | که پس هر فرح غمست هزار
هر چه زین روی کعبتین یک و سه است | بدگر روی بر ششست و چهار
گاو عنبر برهنه تن پوست | خر بربط بریشمین افسار
چون رباب است دست بسته عقل | از دم وصل تو تظلم وار

بول تصاویر خانهٔ ملک ست — شهید الله نوشت گرد عذار
حرز عقل ست و مرهم دل ریش — تیغ روز است مستقل شب تار
همچو زف کاغذینش پیراهن — همچو خیک از پلاس بین شلوار
بادهٔ دار خرد مکن غالب — دیو را بر ملک مکن سالار
چند خواهی ز آهوی سیمین — گاو زرین که می خورد گلنار
ربود زان می چو زهره کاو — خاطر گاو زهره شیر شکار
هم زمی دان که شاه باز خرد — کبک زهره شود ز شیر شکار
از من آموز دم زدن بصبوح — دم استغفرین بالاسحار
جام کیخسرو دست همت مان — کی کند راز کائنات اظهار
سلسبیل حلال خور زین جام — چشمهٔ شیر آب شو بیزار
فیض ابن السحاب خور چو نهند — حیض بنت العنب مخور زنهار
شیر پستان شیر خور دستی — حیض خرگوش و پس مخور زنهار
ز آب رنگین حجاب عقل مساز — شعلهٔ نار شیشه شیر مسپار
عیش اسلاف در سفال بدان — گل سیراب در سر آب مکار
بول شیطان مکن بقا زوره — پیش چشم طبیب عقل مدار

سید محمد صادق مد ظله

لهو و مطرب دو مار ضحاکند | هر دو خونخوار و بیگناه آزار
عقل و دین لشکر فریدونند | که بر آرند از آن دو مار دمار
گرچه خاقانی اهل حضرت نیست | یاد دربانش هست دست افزار
نیست چون پیل مست عربده جو | عنکبوتیست کوی در دیوار
ساز مشکین که نیست چون بلبل | رومی ارغنون زن گلزار
لاجرم شاید از برشته بید | رنگی چارپاره زن شد سار

ایضاً مطلع ثانی هم درین وزن و معنی

دیدبانان این کبود حصار | روزکورند یا اولی الابصار
چون جهانی ز خندق است کلیز | کاتشین خندق است گرد حصار
رخش بیرون جهان چو اسپ مسیح | زین پل آبگون آتش بار
ای ز پرگاره آن نقطه گل | نتوانی برون شد از پرگار
همچو پرگاری اندرون نگار | یکقدم ثابت و دگر سیار
چیست دنیا زنی ست مکاره | چیست در خانهٔ زنی غدار
هفت پرده است ز انیات درو | همچو دار القمامه بیس الدار

عقل بگریست و اختران بشتاب ... نعبات اند حاسدان ابکار
دست کفچه مکن به پیش فلک ... که فلک کاسه ایست خاکی زبار
از زر از خیانت آر بدست ... زانکه از است خود سر از ازار
گر بیزان عقل یکدرمی ... چه کنی دست کفچه چون دینار
از دردل کنی شود آتش ... سرکه بر مس نهی شود زنگار
چون تهی عمر شد چه باید برو ... غصه از یار رود در سر دیار
لاشه چون سم فگند کس نبرد ... بهنت نعلبندی و بیطار
چون سر از تن برفت سر نخشند ... نخوت تاج بخشی و دستار
نکند یاد عقل از مولید ... نز ندلات سنجر از سنجار
عمر جام جم است کایافتش ... بشکند خورد دیس به بند نخوار
همچو گوهر شکستنش خوار است ... همچو سیماب بستنش دشوار
آه کز بیم رستم اجل شکست ... خیل از اسیاب عمر ادبار
نقد عمر تو برد خاقانی ... وه هر نو کیسه و کهن بازار
چون همه مایه ات برفت از دست ... هر چه سود آیدت زیان پندار
بر رخ بخت همچو موی رباب ... موی من نغمه سیکند هر تار

به بهار و شکوفه خوش سازد | نحل و موسیقیه لحن موسیقار
در عروسی گل عجب نبود | گر بحنا کشند دست چنار
روز دولت بر او بخت بست | چون رفوگر بسیم عمر قصار
بخت بر نافهٔ عمر بست | چشم بینا طلایه رخسار

مطلع ثالث

بخ بخ ای بخت خفته ای لدا | هم وفادار و هم جفابردار
من ترازوز من جهان چو ماند | تو بدین سوز من گرفته کنار
طفل می خواندت زهی شاغ | مست بشگفتت زهی هشیار
من ترا طفل خفته چون خوانم | که توئی خواب و دیده بیدار
با شبانگه نقاب چون خوانم | تو چنین تازه صبح صادق وار
دست بر سر زنی گرت گویم | کان همی مسرفته باز پس آر
ور تو خواهی در آخری امسال | آوری خط محو کرده پار
هرچه بخشم بدست مزد از من | نه پذیری و بس کنی پیکار
سر نیزه زد آسمان بر خاک | که توئی آفتاب نیزه گذار

شهره مرغی نه شهربند قفس — قفس آبنوس نیل و نهار

طیرانت چو دور فکرت من — برتر از نه مقرنس دوار

عهدنامه وفات زیر پرست — تا نهای بقات در منقار

ماندار خوشه فلک خوردی — که به پروانه رستی از تیمار

تشنه دارند مرغ پروازی — که چو سیراب گشته اندر زار

تو ز آب حیات سیرابی — که چو ماهی بآبی از پروار

هدهدی کز عروس ملکت — خبرآور توئی و نامه سپار

گلبنی تازه رو و نیست ترا — چون گل نخلبند تیزی خار

شاه بازی سیاه روی از آنکه — شوی از زاغ شب سیاهی تار

امنیت شه بازگیری چو منی — صید سیمرغ کرده بهمار

گرمرا در سه ماه یا دو امام — یکی سال داده دیدار

دو امام زمان فخر و رکن الدین — دو قوی رکن کعبه اسرار

ز مولات این دو رکن شریف — هم تبرک کنم هم استظهار

گر بعمری در از سهیت مرا — چند سال هر دو رکن بدرفتار

آری این دولتست سال آورد — چه عجب سال دولت آرد بار

دو فتوح است تازه در یک وقت / دو لطیفه است سفته در یک تار

هر دو رکن جهان مردمی اند / آدم مجتبی و عیسی وار

هر دو رکن افسر وجود آرای / هر دو رکن اختر سعود نگار

شده ام از اتصال سعد دو رکن / خالی السیر ز آفت اشرار

این چو رکن هوا لطافت پاش / وان چو رکن زمین خلافت وار

این چو رکن هوا مقدم روح / چار ارکان جسم را معیار

ملک آن رکن چون مهندس عقل / پنج ارکان شرع را معمار

این ز رحی حاکم ملک عصمت / وان ز رحی عالم فلک مقدار

نام خی زین چو روی رحی تازه / کاز رحی زان چو نقد خی بعیار

روی این در رحی آفتاب اشراق / خوی آن در خی ابر فرد آثار

رکن خی حبر شافعی توفیق / رکن رحی صدر بوحنیفه شعار

با وجود چنین دو حجت شرع / رحی و خی گونه دان بصیره شمار

زمین از حکم رکن خی در تب / تاب خوی سردش آنکه آب بحار

این حدیث نبی کند تلقین / وان علوم وحی کند تکرار

مجلس هر دو رکن را خوانند / کعب احبار و کعبه اخیار

هر دو فتاح رمز را مفتاح — هر دو سردار علم را بندار

دو علی عصمت و دو جعفر جاه — آن یکی صادق و دگر طیار

وز سوم جعفر از سخن پر انم — هر یک از جود آل دار دعار

هر دو از هیبت هیبت بدو وقت — همچو گل خاضع و چو گل جبار

هر دو برجیس علم کیوان حلم — هر دو خورشید جود و قطب وقار

خود برین هر دو قطب میگردد — فلک شرع احمد مختار

شرح زین هر دو قطب نگریزد — که فلک هست هر دو قطب اثار

هر دو چون کوه و گنج خانهٔ علم — بلکه بحر از درون و نی ز کنار

بحر در کوه بین کنون پس از آنکه — کوه در بحر دیده بسیار

هر دو زنبور خانهٔ شهوات — کرده غارت چو حیدر کرار

چون علی کائنه نگاه کنند — دو علی بین بعلم وحی گذار

هر دو در کن اندرای دل من — عمر آن بین ورا عمی عمار

آن تبریز آب چشمهٔ خضر — کرد و جلاب جان من زنهار

آن مسیحی قالب مرا چو مسیح — داد تریاک روح من بیمار

این مرا زائران مرا عاید — این مرا مخلص آن دگر دلدار

چه عجب کامدست و اتفر نیز | بسلامی بر سهنی در غار
پدر پیر شاه مرو گشای | ارسلان آمد و ندادش بار
شاه سنجر شدی بهر هفته | بسلام وو گفتشگر یکبار
شمس نزد اسد رود مادام | روح سوی جسد رود هموار
ذره را آفتاب بنوازد | گر برش قدر نیست ذره قدار
کنم از حمد و مدح این دو امام | ری و خی را ز محمدت دو انار
که کرم شان بعطسه ماند راست | کاید الحمد واجب آخر کار
گرچه قبله یکیست خاقانی | ری و خی دان دو قبله زوار
ربع مسکون ز شکر پر کردی | هم نشد گفته عشری از اعشار
من بری بکرمی و گروارم | بکر افلاک و حاصل ادوار
صدر مشروع میر تاج الدین | کوست تاج الصدور و فخر کبار
چون خط خود خوانی از اشراف | چون دم زهر رانی از اخبار
تاج را طوق قدار و ملوک اند | مالک طوق و مالک دینار
تیر گردون دهان گشاده بمدح | پیش تیغ زبانش چون سع فار
خلف صالح و امین صالح | که سلف را بذات اوست فخار

خیر اکرامم و استطلقنی کرمم — نیز از شعرم آیت داد از بر

هو مدح الوری و لا عجب — کالیواقیت منحة الاحجار

دل پاکش محل مهر من ست — مهر کتف نبی ست جای مهار

مهر او تا زیم ز مصحف دل — چون ده آیت نیفکنم به کنار

تاج دین جعفر و امین یحیی ست — او مهین فرزند و او مهینه شمار

تاج دین صاعد و امین عیسی ست — سه کتاب ذ آخر فطار

عقل پاک آن نفیس دراک این — به ازین نیست در ثنا گفتار

هست این چار حرف تاج شده — بسم بین هم سه حرف الله چار

این یمین مراست جای یمین — وز یسار مراست حرز یسار

شمس ملک آمد و هلال ملوک — بدر گوهر شد و هلال تبار

ادرج العید و الهلال معاً — تعریف تحیة الافکار

قد رایت الهلال فی سفری — عبرت اعدی اهلة الاسفار

کنت بالری فاشتقت مسلی — من غوادی سحابة المدرار

تا بریش گرفته ام زره — جز بیادش نکرده ام افطار

وارتقاهی بفیض همته — کارتقاء الریاض بالامطار

رفاهیت من از فیض همت آن ممدوح است چنانچه رفاهیت باغ بباران است

مجر قضی بالنوال سے وطرا
تقضیت بالثنا له الاوطار

زنده ماند از تعهد چو سنجر
نام او بالعشی و الابکار

آهو از سنبل تتار چرید
نه بمشک است زنده نام تتار

تاری از رای او چو بغداد است
از عزیزی بکرخ ماند خوار

بلکه رایش عزیز وری مصر است
خوار صد قاهر است قاهره خوار

اوست عیسی و من حواری او
که حیاتم دهد بحسن جوار

خود ندارد حواریی عیسی
روز کوری ز حاجت معیار

خصم خواهد که شبه او گردد
شبه عیسی کجا رود بر دار

نیک داند که فحل دورانم
دلم از چرخ ماده طبع فگار

نشکند قدر گوهر سخنم
نظم هر دیو گوهریه دوار

سنگ آبی کدام خاک بود
که برد آب قند زبلغار

منم امروز سابق الفضلین
ناشوان گفت لاحق اند اغیار

که غبار براق من بر عرش
سرمه این خسان حسود غبار

این جدل نیست با نوآمدگان
که عیال من اند روزی خوار

بلی ایشان مراست با قدما
که مجلی منم درین مضمار

همه وزدان نظم و نثر من اند	وزد را چون نهم محل نقار
لیک وزدی که شوخ تر باشد	بانگ وزدی بر آورد ناچار
لیک غماز اوست نطق خیال	لحظه وزد دشنه طرار
گرچه حاسد بخاطرم زند ست	خاطرم گشت خواهد اورا زار
مار صد سال اگرچه خاک خورد	عاقبت خورد خاک خواهد مار
این قصیده ز جمع سبعیات	تا من ست از غرائب اشعار
از در کعبه گر در آویزند	کعبه در من فشاندی ایثار
زد قفا نبک را قفای ایبا	وامرء القیس را افگند زکار
گردم اطناب گفته اند شکل	خاطب اللیل مطنب المکثار
آخر نامه نام تاج کنند	که عسل باشد آخر الانهار
هست طوبار شکل جوی بخلد	چار جوی بهشت ازان طومار
مردم مطلق ست آن نامش	آخر ست از صحیفه الاذکار
عذر من بین در آخر قرآن	نفط والناس را مکن انکار
تا بد ورقیام یار تو باد	واهب الروح وارث الاعمار

این قطعه امیر رشید الدین در مدح خاقانی انشا کرده است

ای سپهر قدر را خورشید ماه	وی سریر فضل را دستور شاه
افضل الدین بو الفضائل بحر فضل	فیلسوف دین فزای کفر گاه

در مدح امیر رشید الدین وطواط بطریق صله این قطعه قصیده خاقانی انشا کرده است

مگر بساحت گیتی نماند بوی وفا	که هیچ انس نیاید ز هیچ جنس مرا

فسردگان نه اهدم چگونه بسپارم | فسردگان نه کجا و دم صفا از کجا
درخت خرما از موم ساختن سهل است | ولی کز او نتوان یافت لذت خرما
مرا بفرقت پیوستگان چنان و ز | که بس نماند که ماتم ز سایه نیز جدا
اگر بگوش من از مردمی بی رسد | بمژده مردمک چشم چشمش بخشا
اگر مرا ندا از ارجعی رسد امروز | و گر بشارت لا تقنطوا رسد فردا
بگوش هوش من آید خطاب اهل بهشت | نصیب نفس من آید نوید ملک بقا
ندای هاتف غیبی چهار گوشه عرش | صدای کوس الهی به پنج نوبت لا
خروش شهپر جبرئیل و صور اسرافیل | غریو سبحه رضوان و زیور حورا
لطافت حرکات فلک بگاه سماع | طراوت نغمات زبور گاه ادا
صریر خامه مصری میانه توقیع | صهیل ابرش تازی میانه هیجا
نوای باربد ساز مطرب فرمای | طریق کاشته گر و راه ارغنون و ستا
صفیر صلصل و لحن چکاوک و سار | نفیر فاخته و نغمه هزار آوا
نوازش لب جانان بشعر خاقانی | گزارش دم قمری به پرده عنقا
مرا از این همه اصوات آن خوشی نرسد | که از دیار عزیزی رسد سلام و فا
چنانکه دوش بی زحمت کبوتر پیک | رسید نامه صدر الزمان بدست صبا

درست گوئی صدر الزمان سلیمان بود — صبا چو هدهد و محنت سرای من چو سبا

از آن نشان که فرو خواندم آن کتاب کریم — همی سرایم یا ایها الملا الملا

بهار عام شگفت و بهار خاص رسید — دو نوبهار کز آن عقل و طبع یافت نوا

بهار عام جهان راز اعتدال مزاج — بهار خاص مرا شعر سید الشعرا

بهار دیگر که عید کنم در جهان بفر رشید — که نظم و نثرش عیدی نو بدست مرا

دگر بکوه رسید می وهت سخنش — زهی رشید جواب آمدی بجای صدا

ز نقش نامهٔ آن صدر نقش خانهٔ او — بیاض صبح و سواد دل مراست ضیا

ز نظم و نثرش پروین و نعش خیزد او — بهم نماید پروین و نعش در یکجا

عبارتش همه چون آفتاب و ظن در آن — که نعش و پروین در آفتاب شد پیدا

برای رنج دل و عیش بدگوارم ساخت — جوارش ز تحیت مفرح ز ثنا

معانیش همه یاقوت بود و زر بعینه — مفرح زر و یاقوت به بود سودا

زبون تر از مه سی روزه ام همی از زر — بمر البطنز چه خورشید خواندن حجرا

بصد دقیقه ز آب در منبع ترتم — بسنجره چشمهٔ خضرم چه خواندن دریا

طویله بخششی یک جهت اهر داشت — نهادمش بهای هزار یک اسما

بسال عمر از ز رشیت پنج بجز بدیدم — ششش دگر ز ششش زر که بود اما

اگر که جانم ازین خشک سال حرف نماند — گریخت در کنف او بوجه استسقا

که او به پنج انامل بفتح باب سخن — ز هفت کشور جانم برد قحط وفا

حیات بخشا در خامی سخن منگر — که سوخته شدم از مرگ قدوة الحکما

فروغ فکر و صفای ضمیرم از غم تو — چو غم بمرد برفت آن همه فروغ صفا

شکسته دل تر از آن ساغر بلورینم — که در میانهٔ خارا کنی ز دست رها

جهان بخیره کشی ور کسی کشید کمان — که بر کشیدهٔ حق بود و برگزیدهٔ ما

ازین قصیده نمودار ساحری کردن — بقای نام توست این قصیدهٔ غرا

بهر کسی ز من این دولت ثنا نرسد — خنک تو کین همه دولت مسلم است ترا

اگر خری دم این معجزه زند که مراست — دمش به بند که خر کنگ بهتر از گویا

گمان کروهه کبران ندارد آن مهره — که چار مرغ خلیل اندر آورد ز هوا

اگرچه هرچه عیال من اند خصم منند — جواب ندهم الا انهم هم السفها

که خود زبان زبانی بحبسگاه جحیم — دهد جواب بواجب که اخسئوا فیها

محققان سخن زین درخت میوه برند — و اگر شوند سراسر درخت در تا

دعای خالص من پس مراد تو بادا — که به ز یاد تو ام نیست پیشوای دعا

ایضا امیر رشید الدین در مدح خاقانی انشا کرده است

گرچه کانی خرد مرا دانی — عاجزم در نهاد خاقانی

صورت او وح پاک می بینم — متورع بشخص انسانی

افضل الدین امیر ملک سخن — شارح رمزهای یزدانی

امام افضل الدین در جواب او این قصیده فرستاد

الامان ای دل که دشت حیرت آمد الامان — بر کران شو زین مغیلان گاه غولان بر کران

جان یوسف زادرا کازاد گردد همت است — وارهان زین چاه بیخ و هفت زندان وارهان

در گذر زین سرد سیر ظلمت انگه روشنی — در گذر زین خشکسال آفت اینک گلستان

ابلقی را کاسمان بهتر چراگاه وی است — چند خواهی بست بر خشک آخر آخر زمان

تا نگارستان نخواهی طارم ایام را — گز بر ون سوزنه نگارستان زدود خاکدان

جای نزهت نیست گیتی را که اندر باغ او — نیشکر چون برگ سنبل زهر دارد در میان

روز و شب جانسوز تو انگه تو از ناخستگی — روز چون نیلوفری جالاک و شب چون زعفران

تا کی این روز و شب چند این مغاک تیرگی — آن درخت آبنوس این صورت بند و بنان

از نسیم انس بهرت سروستان دل — و ز ترنج عافیت خالی ست نرگس دان از آن

اندرین خطه که دل خطه بنام غم کند — سکه گیتی نخواهد داشت نقش جاودان

دل منه بر عشوهای آسمان زیرا که — بی سروبن کارهای آسمان چون آسمان

زود بینی چون نبات نعش گیتی سرنگون — تار و د بر باد این پیروزه هیکر بادبان

با اهل همراه وحدت کی شوی چون شود
مرد چوبین پای اسب با بهرام چوبین همعنان

در به بند امال را چون شاه عزلت برگشاد
جان بهای نعل او در پای اسب او فشان

بی نیازی را که هم دل تفته بینی هم جگر
شرب عزلت هم بنا شیرش ده هم ناروان

جهد کن تا ریزه خوار خوان دل باشی از آنکه
قسم طائر را مگس بینی چو دل بنهاد خوان

آن زمان کز در درآید آفتاب دل ترا
گر توانی سایه خود را برون در نشان

چون تو مهر نیستی را بر گریبان بسته
هیچ ذا امانت نگیر دستی کون و مکان

شاه خورشید وانگه زحمت مشاطگی
مرکب جمشید وانگه حاجت برگستوان

در دبیرستان خرسندی نوآموزی هنوز
کودکی کن دم مزن چون مهر داری بر زبان

نیست اندر گوهر آدم خواص مردمی
هر ولی عهد ان شیطان حرف کژ منا مخوان

خلوت گز نقر سازی خیمه مهدی شناس
زحمتی کز خلق بینی موکب دجال دان

شش جهت یاجوج بگرفت ای سکندر الغیاث
هفت کشور دیو بستد ای سلیمان الامان

مرد همدم آنکه اندوزد که آید در عدم
شومم از آتش انگه افروزد که دارد ریسمان

تخت عز نرد پاکبازان عدم گسترده اند
گر سر شش داری بر انداز این بساط باستان

دل رسیده کی تواند ساخت با ساز وجود
سگ گزیده کی تواند دید در آب روان

تا بنااهلان نگوئی سر وحدت بین و من
تا ز ناجنسان نجوئی برگ خلوت هان و هان

عیسی از گفتار نااهلان برآمد بر فلک
آدم از وسواس ناجنسی برون رفت از جنان

چند چون بیژن به بند دمی از رنج و عذاب
تو برای رهنمای ملک پیک آیگان

این گره بادند از ایشان سازگاری کم طلب
کاتشی بالای سر دارند و آبی زیر ران

تا جدائی زین زنان بر نه نشینی چون الف
چون به پیوستی به پایان اوفتی هم در زمان

عقل چون گربه سری در تو همی باید بمهر
تا نبر در رشته جان تو موش این و آن

گر تو هستی خسته زخم پلنگ حادثات
پس ترا از خاصیت هم گربه بهتر پاسبان

چار تکبیر بکن بر چار فصل روزگار
چار بالشهای چار ارکان به دونان باز مان

چند بر گوساله زرین شوی صورت پرست
چند بر بزغاله بر زهر باشی میهمان

ناقه همت براه فاقه ران تا گرد دشت
توشه خوشه چرخ و منزلگاه راه کهکشان

همچنین باری چو درویشان همی زی آنکه هست
جبرئیل اعرابکش این قوم و رضوان میزبان

جان مده در عشق زر و زر که ندهد هیچ طفل
لعبت چشم از برای لعبتی از استخوان

اولین برج فلک صفر است و چون تو بهر خضر
اولین پایه گرفتی صفر بهتر خان و مان

چون سرافیل قناعت تا ابد جاندار تست
کو مکن دیوان میکائیل روزی را ضمان

خیز خاقانی ز گنج فقر خلوت خانه ساز
کز چنین گنج توان اندوخت گنج شایگان

آتش اندر جاه زن گو باد در دست بگیر
آب رخ در جاه مکن گو خاک بر فرق طغان

تخت بساز از حرص تا فرمان نهی تاج بخش
پشت بر براز نه تا پهلو زنی بر پهلوان

فی صفی الملک امنی صفای در چنین
فی رضی الخضر رامنی رضای در جنان

گر برنگ جامه عیسی کرد جاهل باک نیست
تابش مه را ز بانگ سگ کجا خیزد زیان

چون تو یکرنگی بدل گر رنگ آید در لباس
چه عجب چون عیسی دل در برت از مکان

گرچه رنگین کسوتی صاحب خبر عیسی زند
کلک رنگین جامه هم صاحب ید است اندر دوان

چون کتاب الله بسرخ و زرد می‌شاید نگاشت
گر تو سرخ و زرد پوشی هم بشاید بیگمان

نی کم از موره است زنبور منقش در هنر
نی کم از زاغ است طاوس بهشتی زرآشیان

باش با عشاق چون گل در جوانی پیر دل
چند ازین رخ‌ها دهی چون پیر و در پیری جوان

بر زمین زن صحبت این هر دو آن جامه را
مشتری صورت ولی مریخ سیرت در نهان

چون تنور از نار نخوت هرزه خوار تیره دم
چون فطیر از روی فطرت بدگوار و جانگزا

از تعصب شانزار خمسین نصارای آن مرد
طیلسان شانزار زنار مجوسی دان نشان

زان کر اهشا که حق با این دو گر زاده کرد
میکشند از کینه چون نمرود بر گردون عنان

نیست اندر جامه ازرق خطاط مردمی
چرخ ازرق پوش آنکه عمر کاه و جانستان

چند نالی چند ازین محنت سرای زاده بود
گر برای رای تو شروان نگردد خیروان

پنجه بازی بر و بر ساعد شاهان نشین
بر مگس خواران قولنجی رها کن آشیان

ای عزیز مادر و جان پدر تا کی ترا
این ز پنبه دارد و آن ز بر دوکدان

ای درین گهوارهٔ وحشت چو طفلان پای بست — هم تر اگهوارهٔ جنبان و حوادث دایگان
شیر مردی خیره خوئی از شیر خوردن کن رها — تا کی این پستان زهر آلوده داری در دهان
گر حوادث پشت امیدت شکست اندیشه نیست — مومیائی هست صاحب صاحب قران
حجة الاسلام نجم الدین که گردون بر درش — چون زمین بوسند نه گاه تعبد بر آستان
جاه او در یک دو ساعت بر نه بعد خار طبع — پنج نوبت میزنند پیشش ببوی این هفت بان
ثابت بدعت شکست اقبال احمد سیم گر — سکه نقش تب بزر ادون نیارد در جهان
چار پای منبرش با هشت حمالان عرش — بر کتف دارند کین هرگز ندارد عذر آن
ای وصی آدم و کارم ز گردون ناتمام — وی مسیح عالم و جانم ز گیتی ناتوان
گر نداری هیچ فرزندی شرف داری که حق — هم شرف زین دار دانک لم یلد خوانند بدون آن
بیضه بشکن نوحه کم کن تا بوی طاوس نر — بیضه پرورد به گنجشکان گذار و ماکیان
کین نتایجهای فکر تو تراپس زیست — وین معانیهای بکر تو تراپس خاندان
چون خود و چون من نه بینی هیچکس در شرع و شعر — قاف تا قاف ار بجوئی قیروان تا قیروان
زاده طبع منند اینان که خصمان منند — آری آری گربه هست از عطسهٔ شیر ژیان
دشمن جاه منند این قوم کی باشند دوست — چون من از بسطام باشم وین گروه از دامغان
تا شکستم زین خران گرچه درست از من شدند — خوانده تا عیسی از مقعد چه دید آخر زمان
جان کنند از ژاژخای تا که دمن رسند — کی رسید سیر الثوانی در نجیب ساربان
صد هزاران پوست از شخص بهایم بر کشند — تا کنند یک پوست را در فش کاویان

ایضاً این قصیده را در آوان کودکی گفته است

صفتی ست حسن او را که بوهم در نیاید / روشی ست عشق او را که بگفت در نیاید

علم الله ای عزیزان که جمال وی آن است / بصفات در نگنجد بخیال در نیاید

چو نسیم زلفش آید علم صبا بجنبد / چو فروغ رویش آید سپه سحر نیاید

ز لبش نشان چه جوئی ز دلم سخن چه رانی / نشنیده که کس را ز عدم خبر نیاید

چو صدف گشاده لعلش چو سنان کشیده عشقش / نبود که چشم و گوشم صدف و گهر نیاید

چه دوم که اسب سحرم نرسید بگرد وصلش / چه کنم که شاخ بختم ز قضا بر نیاید

چو بود ز بخت خواهم دل ازو عوض نیابم / چو درخت زهر کارم چه ازو شکر نیاید

نه مراست اختیاری که کم از کمم ببیند / نه مراست روزگاری که ز بد بتر نیاید

دل و دین فدااش کردم بکرشمه گفت نی نی / سر و زر نثار ما کن که چنین بسر نیاید

اگرم جفا نماید ز برای خشک جانی / بوفای او که جانم هم از آن بدر نیاید

شب عید چون درآید ز در و ثناش گفتی / که ز شرم طلعت او مه عید بر نیاید

بنیاز گفت فردا پی تهنیت بیایم / بد و چشم او که جانم بشود اگر نیاید

ز بنفشه زار زلفش نفحات عید الا / بسوی فخر دین و دولت شه دادگر نیاید

شه شه‌نشان منوچهر افق سپهر ملت — که زنده سپهر چون او ملکی دگر نیاید
چه یگانه ایست گوهر البته بعد از دو عالم — ز حجاب چار عنصر بدلی بدر نیاید
که بود عدو که آید بگذرگه سپاهش — که زمانه به گنبد هم که بران گذر نیاید
چه خطر بود سگی را که قدم زند بجایی — که پلنگ در وی الا ز ره خطر نیاید
بهر آن زمین که عنقا ز سموم تیر پر ریزد — بیقین شناس کانجا پشه به پر نیاید
عدو آبله است اگر نه خرد آن بود که مردم — دم اژدها نگیرد پی شیر نر نیاید
سلب فرشته دارد سر تیغ شاه و دانم — سر دیو برد آری ز فرشته شر نیاید
همه کامها که دارد ز فلک بیابد ارچه — مدد مراد اوش افزون ز حد قدر نیاید
غذا از جگر پذیرد همه عضوها ولیکن — غذا از دهان بیکدم بسوی جگر نیاید
چه شدست اگر مخالف سر حکم او ندارد — چه زیان که بوخلافی پی بوالبشر نیاید
ز جلالت تو شاها نکند زمانه باور — که شعار دولتت را فلک استر نیاید
تو بجای خصم ملکت ز کرم نه‌ای مقصر — چه سبب نهی که در وی ز وفا اثر نیاید
بلی آفرینش است اینکه با مزاج سرمه — بدو چشم اکمه اندر مدد بصر نیاید
سر نیزهٔ تو خوردست قسمی بدولت تو — که ازین سپس آب خوردش بجز از جگر نیاید
بمصاف سرکشان در چو تو تیغ زن بخیزی — بسنان نیزه خسرو آن بر چو تو تاجور نیاید

چو دل تو گفته باشم سخن از جهان بگویم	که چو بحر و بر شماری سخن از شمر نیاید
بخجستگی عیدت بدعا کنم که دانم	که بدولت تو هرگز ز فنا ضرر نیاید
تو نهال باغ ملکی سر بخت سبز بادت	که بباغ ملک سروی ز تو تازه‌تر نیاید
نظر سعادت تو ز جهان مباد خالی	که جهان آب و گل را به ازین نظر نیاید

در تهنیت فتح و مدح ابو المظفر جلال الدین اخستان شروانشاه گوید و ستارگان را انگارد

صبح است کمانکش اختران را	آتش زده آب پیکران را
هنگام صبوح موکب صبح	هنگامه دریده اختران را
بر صنع ستارگان دم صبح	مانند نفسی فسونگران را
یک می بده و گنج شایگان خر	ز عمر دل رایگان خران را
دریا کشی از آن جمانه زر	کو مانده کشتی گران را
می تا خط ازرق قدح کش	خط در کش زهد پروران را
از سیم صراحی و زر می	دستارچه ساز دلبران را
دستارچه بین ز برگ شمشاد	طوق غبغب سمن بران را
خورشید چو کعبتین هم چشم	نظاره هلال منظران را
زهره بدو زخمه از سر نعش	در رقص کشد سه خواهران را

از باده چو شعله در صنوبر | گلنار بکف صنوبران را
نزاد طرب مهره بازی | از دست بنفشه گوهران را
در گوهر می ز زر ست و یاقوت | تریاک مزاج گوهران را
یاقوت و زرش مفرح آمد | جان داروی دردمندان را
می در ده و مهره نه بتعجیل | این ششدره ستمگران را
هر کس را جام در خورش ده | از سوخته فرق کن تران را
گر قطره رسد به بیدلان می | یک دریا ده دلاوران را
دردی سفال مفلسانراست | صافی و صدف توانگران را
شش پنج زنند بر تران نقش | یک نقش رسد فروتران را
چون جرعه فلک بخاک بوسی | خاکی شده جرعه سران را
خاقانی خاک جرعه چین ست | جام زر شاه کامران را
وز در دری نثار ساز ست | شروان شه صاحب القران را
خاقان کبیر بو المظفر | سرحمله شده مظفران را
در گردن گردنان خزران | افگند کمند خزران را
دریا زکفش غریق گوهر | او گوهر تاج گوهران را

در گردن گردنان خزران / افگنده کمند خیزران را
با موکبش آب شور دریا / ماند عرق تگاوران را
با کوبدعای خیرش امروز / ماند بنظام خاوران را
با کو بقاش باج خواهد / خزران و ری و وندگران را
شمشیرش از آسمان مدد یافت / فتح دربند شابران را
گشتاسب معونت از پسر خواست / کاورد بدست دختران را
این قطعه کنم بمدح تضمین / کاستاد منم سخنوران را

قطعه

ای رای تو صیقل اختران را / افسر توئی افسر سران را
خاک در تو بعرض مصحف / جای قسم است داوران را
هر هفته ز تیغ تو عطیت / هفت اقلیم سروران را
در کعبهٔ حضرت تو جبریل / دست آب دهد مجاوران را
چون شاخ گوزن بر در تو / قامت شده خم غضنفران را
دایه شده در قریش و در بکت / صدق و کرم تو جعفران را
تا محضر نصرت تو بستند / آوازه شکست دیگران را

کانجا که محتشمید اندر آمد
دعوت نرسید پیمبران را

گر دهر حرونی نمود ست
چون رام تو گشت منکر آنرا

بنگر که چو دست یافت یوسف
چه لطف کند برادرانرا

از عالم زاده تو پیشت
عالم تبعست چاکرانرا

هم روکنش که زاد مردان
حرمت دارند مادرانرا

قدرت ز برای کار تو ساخت
این قبهٔ نغز پیکرانرا

گر خاتم دست تو نزیبد
هم حلقه نشاید اشترانرا

صحن فلک از بزان انجم
مانند رمهٔ مضمرانرا

هست از پی زشست خاصت
امید خصی شدن بزانرا

صاحب غرضند در دم خران
منکر شده صاحب افسرانرا

تیغ تو عجب مزوری ساخت
بیماری آن مزورانرا

فتح تو بجنگ لشکر روس
تاریخ شد آسمان قرانرا

رایات تو در وغای اعلی روس
صرصر شده شلخ ضیمرانرا

پیکان شهاب رنگ چون آب
آتش زده دیو لشکرانرا

در زهرهٔ روس راند زهرآب
کانداخته بیغلغ بزانرا

یک سهم تو خضر وار بشگافت — هفتاد و سه کشتی ابتران را
مقراضهٔ بندگان چو مقراض — اوداج برید منکران را
بس دوخته سنگ زنت چو سوزن — در زهره جگر مبتران را
اقبال تو کاب خضر خورد ست — دل داده نهنگ خنجران را
وز بسکه ز زخم بر لب بحر — خون رفت برید خنجران را
هم بر لب بحر بحر کردار — خوش حوض که آمد اشقران را
تا برگشت اژدهای موسی — بنمود مجوس مخبران را
در دم ز اژدهای شیرست — زهرست نواله قیصران را
چون از مه نو زنی عطارد — مریخ هدف شود مر آن را
گر زال نهاد پر سیمرغ — بر تیر هلاک صفدران را
بر تیر تو پر جبرئیل ست — آفت شده دیو جوهران را
آن پیلک جبرئیل پرست — عزرائیل ست جانوران را
بسته کمر آسمان چو پیکان — ماند بدرست مسخره ان را
شیران شده یاوران ز فتحت — اقبال تو مژده یاوران را
سیمرغ بنامه بردن فتح — می رشک برد کبوتران را

نصرت که دهد به بدسگالت / هر اگه برافگند خران را
با لطف تو در میان نهادست / خاقانی امید بیکران را
گر لطف تو هم نشد گسسته / امید بهشت کافران را
در مدحت تو بهفت اقلیم / ششش ضربه دهد سخنوران را
شبهاز سخن بدولت تو / منقار برید نوپران را
با گاو زری که سامری ساخت / گوساله شمار زرگران را
گر هست سخن گهر چرا نیست / آهنگ به و گهرخران را
گر شادی دل ز زعفران خاست / چون رنگ غم است زعفران را
تا حشر بملک بقا باد / توقیع تو دادگستران را
در جنت مجلست چراگاه / آهو حرکات الحوان را
بزمت فلک و سرات منزل / ماهان ستاره پوران را

در مدح صدر جهان شیخ الشیوخ اسلام ناصر الدین ابراهیم گوید

عشق بیغش در دیار بنط کبریا / بر دید دست نخست هستی ما از ما
ما و شمار ابنقد بیخودی درخورست / زانکه نگنجد در و هستی ما و شما

چرخ درین کوی چیست حلقهٔ درگاه او | عقل درین خط کیست شحنهٔ راه فنا
بر سر این کار کی رسی ای دو دل | بر در این کارگاه کی شوی ای بی‌نوا
هست بمعیار عشق گوهر تو کم عیار | هست ببازار دل یوسف تو کم بها
دیدهٔ ظاهر بدوز بارگه آنگه ببین | جوشن صورت بدر معرکه آنگه درا
آن سوی درگاه دان هم خطر و هم خطاب | بهر شهنشاه دان هم صفت و هم صفا
در صف مردان بیار قوت معنی از آنکه | در ره صورت یکیست مردم و مردم گیا
اول غسلی بکن زین سوی نیلی عدم | پس بتماشا گذر زان سوی مصر بقا
گیرم چون گل بساخت خون تو بهار عمر | کم ز بنفشه مباش دوخته نیلی وطا
خیز که استاده اند راهروان ازل | بر سر راهی که نیست تا ابدش منتها
مرکب همت بتاز یکره بیرون جهان | از سر طاق فلک تا محل استوا
مردمک چشم ساز نعل پی صوفیان | دانهٔ دل کن نثار بر سر اصحابنا
در کنف فقر بین سبکتگان خام پوش | بر شجر لا نگر مرغ دلان خوش نوا
هر یکی از زنگ و رای چون فلک آشنا | هر یکی از قرب و قدس چون ملک و پارسا
خادم این جمع دان آب ده دست شان | قبهٔ ازرق شعار خسرو زرین قبا
صاحب دلق و عصا چون خضر و چون کلیم | گنج روان زیر دلق مار نهان در عصا

کرده بدیوان دل چرخ و زمین آ نقب ... پیر مجسم نهاد و زشت شبانگه لقا

از گه عهد الست چیز زبان در ملی ... پیش در لا آله بسته میان مجوکلا

کرده بهنگام حال حله نه چرخ چاک ... داده بوقت نوال نقد دو عالم عطا

رشته دهر و فلک دیده و بشناخته ... رایج این اد غل بازی آن نزاد دغا

مهر فریدون راز کرده ز عصمت علم ... در صف فغفور آز کرده همت غذا

با اثر داغ شان هردم سلطان عشق ... گوید خاقانیا خاک توام مرحبا

رو بهمه صدر روی بر در صدر جهان ... رو بصفت باز کرد در صف اصحابنا

جاه بنا براهیم بین گشته براهیم وار ... بکرم اخوان فقر بر سر خوان رضا

حافظ اعلام شرع ناصر دین رسول ... کز مدد علم اوست نصرت حرب خدا

المطلع الثانی

ای صفت زلف تو غارت ایمان ما ... عشق جهانسوز تو بر دل من پادشا

بر در ایوان قدست پای شکسته خرد ... بسته میدان قدست عشق گشاده هوا

صد لطف از کردگار روز و لبت ز ... صد ستم روزگار روز دل تو یک خطا

از رخ تو کس نداد هیچ نشانی تمام ... وز مژه تو نکرد هیچ فندنگی خطا

[illegible]

ای ز تو با نخجیر با تبنمای تو	بسکه بهم دیده ایم عالم خوف و رجا
گاه بدزدیم چشم از تو ز بیم رقیب	گه بنظر بشکنیم چشم رقیبت ترا
لعل تو طرف زرست بر کمر آفتاب	وصل تو مهره تبست در دهن اژدها
بر سر کوی تو من نایب خاقانیم	بو که بدیوان عشق نام برآید مرا
صبح امید منی طاب علیک الصبوح	گرچه شبهای هجر طال علی البلا
موی شگافم ز شعر موی شدستم ز غم	لیک بگنجم همی در حرم مقتدا
صدر براهیم نام زاد سلیمان جلال	خواجه موسی سخن مهتر احمد سخا
یافت ز اخلاق او عالم فرتوت فر	بر در انصاف او فصل بهاران بها

المطلع الثالث

نافه آهو شده ناف زمین از صبا	عقد دو پیکر شده پیکر باغ از هوا
طلق روانست آب بی عمل امتحان	زر خلاص است خاک بی اثر کیمیا
شاخ شکوفه فشان سنقر گا بند خورد	هر نفسی بال و پر ریخته شان از قضا
دفتر گل را فلک کرد شنگرف رنگ	زرین شیرازه زد هر ورق ابجدا
بر قد لاله قمر دوخت قباهای زر	خشتکی نفطی نهاد بر سر چینی قبا

دوش نسیم سحر بر در من حلقه زد ‌‌ ‌ گفتم کان کیست گفت قاصد یم آشنا

جان مرا هدیه کرد بوی سر زلف یار ‌ ‌ ‌ در نفحات ربیع در حرکات صبا

گفتم کای سر باغ هیچ شنیدی بگو ‌ ‌ ‌ گفت دل بلبل ست در کف گل مبتلا

گفتم کامروز کیست تازه سخن در جهان ‌ ‌ ‌ گفت که خاقانیست بلبل باغ ثنا

مادح شیخ امام عالم فاضل که هست ‌ ‌ ‌ ناصر دین خدا مفتخر اولیا

المطلع الرابع

داد مرا روزگار مالش دست جفا ‌ ‌ ‌ تا که توانم نمود نالش ازین بیوفا

در سرم افگند چرخ تا که بیارم عنان ‌ ‌ ‌ بر لبم آورد جان تا که گزارم عنا

محنت چون خون و گوشت در تنم آمیخته است ‌ ‌ ‌ تا نشود جان ز تن و نتوان شد رها

بر نتوانم گرفت پره کاهی ز ضعف ‌ ‌ ‌ گرچه بصورت یکیست روی من و کهربا

گر ز غمم صد یکی شرح دهم پیش کوه ‌ ‌ ‌ هم نفسی تا کند درد دلم را دوا

اینهمه زحمت که هست در دو چشم من ‌ ‌ ‌ هیچ نکو عهد نیست کو شود م توتیا

هیچ نکرده گناه تا کی باشم نکوی ‌ ‌ ‌ خسته هر نا حفاظ بسته هر نا سزا

از لگد حادثات سخت شکسته دلم ‌ ‌ ‌ بسته خیالم که هست این خلل از بوالعلا

پیش بزرگان نه آب کس برد ای سخن ... کاب زمین می خورد رصفت آسیا
رنج دلم را سبب گردش ایام نیست ... نعل سگ سغز دست قدح خر او ستا
تو سخنور سگی سحر نگردد بخس ... خود بوجود خری خلد نیابد وبا
پای نهم در عدم بو که بدست آورم ... آه دهم پاسخم کوه بجای صدا
این چه مگس میکنند خوان سخن را عفن ... وان چه ملخ می برد کشته دین را نما
سن شده چون عنکبوت در پی آن عزبدر ... بانگ شنیده چو سار در پس آن جا بجا
یارب خاقانی ست بانگ زجبریل ... خانه و کاشانه شان با دچو شهر سبا
هم بنماید چنین هم بود از قدر صدر ... در دور انحطاط رنج عذرا انتها
عاذر ثانی منم یافته از وی حیات ... عیسی دلها وست داده تنم را شفا
آستر نطع اوست قبله گه آسمان ... منتظر جمع اوست قبله گه مصطفا
گرد و شود قبله ما بس عجب نی از آنکه ... کو نشبا خی نهاد کعبه دیگر بنا
در ازل آن کعبه بود قبله دین ... تا ابد این قبله باد کعبه مجد و ثنا
ای فضلا پروری کز شرف نام تو ... مدعیان را ادرید قافیه من قفا
تا بنوای مدیح وصف تو بر داشتم ... رو در باب بست زود اهل ریا
بهر خواص ترا مائده خوش مذاق ... ساختم از جان پاک بنگر و در ده صلا

خصم نگردد و بزرق هم سخن من از آنک — همدم بلبل نشد بو العجب از گند نا

هست طریق غریب اینکه من آورده ام — اهل سخن بر اسزد گفته من به مشو ا

گر ز درت غائبم جان بر تو حاضر است — مهره چو آمد بدست مار بکف کو میا

بر محک رغبتم بیش فزن بهر آنکه — زر شده عالم قلب همه دستها

نقش گر زمن ببین خاصه که دانسته — سر الآن تستمع خیر من ان تری

نایدت از بود من هیچ عرض جز سخن — نیستم از نفس تو هیچ عرض جز دعا

بر در صدر تو باد خیمه زده تا ابد — لشکر جاه و جلال موکب عز و علا

شهر بداندیش باد خاصه شبستان او — موقع خسف عظیم موضع مرگ فجا

بطریق پند و مواعظ به نفس خود گوید

از ان قبل که سر عالم تباد ارم — بدین سرای فنا سر فرو نمی آرم

نشاط من همه زین آشیان فلک است — اگرچه در قفس پنج حس گرفتارم

نه آنکسم که درین دامگاه دستورم — چو عقل مختصه آن تخم کاهلی کارم

ولا جهان همه بادست خلق خاک است — نه آتشم چه فروزی بباد رخسارم

طمع مدار که از شهر طمعه ارکان — عنان جان و خرد را بحرص بسپارم

مولانا سید محمد صادق علی مدظله العالی

مباد کز پی خشنودی جهان تن خویش ‌‌ دو پادشاه در ملک دل نه بگذارم
شد آنکه بست فروغ غرور آتش آز ‌‌ میان دیده همت خیال پندارم
از آن خیال من امروز خلوتی جستم ‌‌ وزان فروغ من اکنون فراغتی دارم
بسا که از پی جست جهان چون پرگار ‌‌ چو دائره همه تن گشته بود در مارم
کنون نگر که ازین منزل شده تعزیب ‌‌ برسم طالع خود راست اسپ رفتارم
اگرچه زین فلک آب رنگ و آتش بار ‌‌ چو خاک و باد سبک سایه و گران بارم
چو باد از در هر کس نخوانده در نشوم ‌‌ چو خاک خود را هم بیخطر نه بگذارم
نه ام چو آب که با هر کسی در آمیزم ‌‌ نه ام چو ابر که بر هر کسی گهر بارم
چو طوطی ارچه همه منطقم نه غمازم ‌‌ چو تیغ گرچه همه گوهرم نه غدارم
نیاز گر ببرد پیکر مرا از هم ‌‌ نه بینی از پی کار نیاز بیکارم
چو زر نخواهم خود را اسیر دست کسان ‌‌ ز حرص آنکه بزر همچو زر شود کارم
چو آب در نشوم هر زمان بهر گوشه ‌‌ از آن چو شمع همه ساله خویشتن خوارم
هزار شکر کنم فیض فضل یزدان را ‌‌ که داد دانش و دین گر نداد دینارم
ز خلق گوشه گرفتم که تا همی باید ‌‌ کلاه گوشه همت بچرخ دوارم
بطبع منم آتش صفات فرم را ‌‌ از آن گریزان از هر کسی پری وارم

بدانکه چون الف وصل با ثنم از خوار — که نام نبود و بینند خلق دیدارم

اگر بدانی سیمرغ راهی مانم — که من نهانم و پیداست نام اخبارم

بدانکه نیست کفم چون دهان گل پر زر — بدست طعنه چرا هر خسی نهد خارم

مگر ندانند این عقل کل جواهر جان — بدست گردن اعمال دست ابرارم

ازین زبان درافشان چو دفتر اشعت — مرصع است بگوهر هزار طومارم

نه مرد لافم خاقانی سخن بافم — که روح قدس تند تار و پود اشعارم

زکس بدهر خجل نیستم معاذ الله — مگر ز ایزد و استاد و صدر احرارم

بشکر ایزد و استاد از برای سجود — نهاده سر بزمین همچو کلک پرکارم

عیار شعر من اکنون عیان تواند شد — که رای روشن آن مهتر است معیارم

کریم طور نکارم اجل بهاء الدین — که مدح اوست مسیحای جان بیمارم

سرای حمد و محامد سعید بن احمد — که خاک درگهش افزود آب بازارم

ملک صفائی کاندر ممالک شرفش — سپهر گفت که من کهترین عمل دارم

ایا غیاث ضعیفان و غیث درویشان — بباغ مدح تو بر شاخ معرفت بارم

به بخشش فیض تو زان آمدم باستسقا — که سیر نانی ازین خشک سال تیمارم

صنو نگار حدیثم ولی بران صورت — که جان ازان نتوانم نهاد بنگارم

اگرچه نام من اندر حساب والشعراست	ز مدحت تو ببالا از آن سر آورم
کدام علم کز آن علم من نیافت اثر	بیا ز مای مرا تا ببینی آثارم
بدین قصیده که یکسر غرائب و غرر است	سزد که خوانی چون من رشید و بشمارم
بمان بدولت جاوید تا بحرمت تو	زمانه زی تو من خرمی دهد بارم

فیلسوف اجل افضل الدین ساوی در مدح افضل خاقانی که از شروان بسالت سوی عراق رفته بود این قطعه را انشا کرده فرستاد

کسیکه از پی احمد روانه شد مرسل	بزرگوار امیر امام خاقانی ست
رسول شروان چون خوانی آن بزرگ	که در جهان سخن ملک او سلیمانی ست
رسول باز پسین را هزار گونه قسم	بجان پاک عزیز رسول شروانی ست

ملک الکلام خاقانی این قصیده را در جواب فرستاد

گنج فضائل افضل ساوی شناسمش	کز علم مطلق آیت دوران شناسمش
استاد حکمت من و شاگرد حکم دین	کز چند فن فلاطون یونان شناسمش
چون عقل و جان عزیز و غریبست لاجرم	جان از عقل و عاقله جان شناسمش

قدرش عراقیان چه شناسند کز سخن / چون آفتاب امیر خراسان شناسمش

سلطان امیر خواندش و من جهان فضل / سلطان شناسمش نه بسلطان شناسمش

آن زر سرخ را که سیاهی محک شناخت / نه شاهد محک خلف کان شناسمش

باز آنکه مورچه صله و دیو گوهرم / هم مرغ او شوم که سلیمان شناسمش

او خواندم بسخره سلیمان ملک شعر / من جان بصدق مورچه خوان شناسمش

هر هشت حرف افضل ساوی ست زمین / حرزی که هفت هیکل رضوان شناسمش

تا عقل پیر خلیفه کتاب اوست گرچه خضر / پیر من است طفل دبستان شناسمش

او خود مرا حیات ابد داد خضر وار / زان قطعه که چشمه حیوان شناسمش

دارم دل ورد و دیده ز اشعار او سه بیت / تا خوانده ام چهارم ایشان شناسمش

در خط او چو نقطه اعرابش بنگرم / خال رخ برهنه ایمان شناسمش

بر خط او چو دائره جزم بشمرم / در گوش عقل حلقه فرمان شناسمش

تا ز آبنوس روز و شب آمد دوات او / من روز و شب جهان سخن ران شناسمش

تا دیده ام دوات پر از کلک تیغ فعل / در زادگاه رستم دستان شناسمش

کمتر تراشه قلم او عطارد است / زشت آید ار عطارد کیهان شناسمش

نجم زحل سواد دواتش نهم چنانکه / جرم سهیل ادیم قلمدان شناسمش

اشعارش از عراق ره آورده می برم / کاکسیر گنج خسرو شروان شناسمش

بر عیش بدگوارم اگر گلشکر دهند / شعرش گوارشی ست که نه ان شناسمش

تفاح جان و گلشکر عقل شعر اوست / کین دو بساط و هست سپاهان شناسمش

خود در امثال او نهم از دانش انیت جهل / قطران تبرک قطرهٔ باران شناسمش

گرچه کشف چو جسته بود سبز گوز پشت / حاشا که مثل پستهٔ خندان شناسمش

جانم نثار اوست که از عقل همچو عقل / فهرست آفرینش انسان شناسمش

خاقانی از ادیم معالیش قدوه ایست / او قدوه که قبلهٔ خاقان شناسمش

تمهید در توصیف همقران و هم شکایت زمان و عدم تاسف برادران

هان ای دل عبرت بین از دیده نظر کن هان / ایوان مداین را آئینهٔ عبرت دان

یک ره ز لب دجله منزل بمداین کن / از دیده دوم دجله بر خاک مداین ران

خود دجله چنان گرید صد دجله خون گوئی / کز گرمی خونابش آتش چکد از مژگان

بینی که لب دجله کف چون بدهن آرد / گوئی ز تف آهش لب آبله زد چندان

از آتش حسرت بین بریان جگر دجله / خود آب شنیدستی کاتش کندش بریان

بر دجله گری نونو وز دیده زکاتش ده / گرچه لب دریا هست از دجله زکاة استان

گر دجله درآموزد باد لب و سوز دل / نیمی شود افسرده نیمی شود آتشدان

تا سلسلهٔ ایوان بگسست مداین را / در سلسله شد دجله چون سلسله شد پیچان

گه گه بزبان اشک آواز ده ایوان را / تا بو که بگوش دل پاسخ شنوی ز ایوان

دندانهٔ هر قصری پندی دهدت نو نو / پند سر دندانه بشنو ز بن دندان

گوید که تو از خاکی ما خاک توایم اکنون / گامی دو سه بر ما نه واشکی دو سه هم بفشان

از نوحهٔ جغد الحق مائیم بدرد سر　　از دیده گلاب کن و درد سر ما بنشان

آری چه عجب داری کاندر چمن گیتی　　جغدست پی بلبل نوحه است پی الحان

ما بارگهی دادیم این رفت ستم بر ما　　بر قصر ستمکاران گوئی چه رسد خذلان

گوئی که نگون کردست ایوان فلک وش را　　حکم فلک گردان یا حکم فلک گردان

بر دیدهٔ من خندی کاینجا ز چه میگرید　　گریند بران دیده کاینجا نشود گریان

نی زال مداین کم از پیره زن کوفه　　نه حجرهٔ تنگ این کمتر ز تنور آن

دانی چه مداین را با کوفه برابر نه　　از سینه تنوری کن و از دیده طلب طوفان

این هست همان درگه کورا ز شهان بودی　　دیلم ملک بابل هندو شه ترکستان

این هست همان صفه کز هیبت او بودی　　بر شیر فلک حمله شیر تن شادروان

این هست همان ایوان کز نقش رخ مردم　　خاک در او بودی دیوار نگارستان

پندار همان عهدست از دیدهٔ فکرت بین　　در سلسلهٔ درگه در کوکبهٔ میدان

از اسب پیاده شو بر نطع زمین رخ نه　　زیر پی پیلش بین شهمات شده نعمان

نی نی که چو نعمان بین پیل افگن شاهان را　　پیلان شب و روزش گشته به پی دوران

ای شه پس پیل افگن کافگنده بشه پیلی　　شطرنجی تقدیرش در ماتگه فرمان

مستست زمین زیرا خوردست بجای می　　در کاس سر هرمز خون دل نوشروان

بس پند که بود آنگه در تاج سرش پیدا　　صد پند نوست اکنون در مغز سرش پنهان

کسری و ترنج زر پرویز و تره زرین　　بر باد شده یکسر با خاک شده یکسان

پرویز بهر بومی زرین تره آوردی　　کردی ز بساط در زرین تره را بستان

پرویز کنون گم شد زان گمشده کمتر گو　　زرین تره کو برخوان رو کم تر کو برخوان

گفتی که کجا رفتند این تاجوران اینک / زیشان شکم خاکست آبستن جاویدان

بس دیر همی زاید آبستن خاک آری / دشوار بود زادن نطفه ستدن آسان

خون دل شیرینست این می که دهد رزبن / زاب و گل پرویزست آن خم که نهد دهقان

چندین تن جباران کین خاک فرو خوردست / این گرسنه چشم آخر هم سیر نشد زایشان

از خون دل طفلان سرخاب رخ آمیزد / این زال سپید ابرو وین مام سیه پستان

خاقانی ازین درگه دریوزه عبرت کن / تا از در تو زان پس دریوزه کند خاقان

امروز گر از سلطان رندی طلبد توشه / فردا ز در رندی توشه طلبد سلطان

گر زاد ره مکه توشه است بهر شهری / تو زاد مداین بر تحفه ز پی شروان

هر کس برد از مکه سبحه ز گل حمزه / پس تو ز مداین بر سبحه ز گل سلمان

این بحر بصیرت بین بی شربت ازو مگذر / کز شط چنین بحری لب تشنه شدن نتوان

اخوان که ز ره آیند آرند ره آوردی / این قطعه ره آورد است از بهر دل اخوان

بنگر که درین قطعه چه سحر همی زاید / معتوه مسیح دل دیوانه عاقل جان

در مدح اتابک اعظم مظفر الدین قزل ارسلان گوید

هر صبح که نو جهان ببینم / از منزل جان نشان ببینم

صبح آینه شود که از روی / نقش دل آسمان ببینم

بویم پی کاروان وسواس / غم بدرقه عیان ببینم

هر بار نفس که برگشایم / غم تعبیه در میان ببینم

صحرای دلم هزار فرسنگ / آتشگه کاروان ببینم

برخیزم که کمین گه فلک را | یک شیر دل از نهان ببینم
جویم که رصدگه زمان را | تنها روی آن زمان ببینم
چون سر بسر دو زانو آرم | قرب دو سر کمان ببینم
در کهف نیاز شیر مردان | جان را آهنگ آستان ببینم
لب بی نمک ست عیش وقت ست | گز دیده نمک فشان ببینم
نشگفت که چون نمک بر آتش | لب را مدد از فغان ببینم
از جفتی غم بیاد غصه | دل حامله گران ببینم
خون گریم و زود هندوی چشم | رومی بچگان دوان ببینم
بر هر مژه در چو اشک داود | پر کرده بریسمان ببینم
می جویم داد نیست ممکن | کین نادره در جهان ببینم
صورت نکنم که صورت داد | در گوهر انس همان ببینم
در صد غم تازه تر گریزم | گر یک غم جان ستان ببینم
چون تبخالی که تب نشاند | در دل ز غم نشان ببینم
ترسم که بچشم ابلق عمر | از ناخنه استخوان ببینم
عمر ست بهار نخلبندان | کش هر نفسی خزان ببینم

گفتی بروم بوهم نو نو ‌ ‌ سوز جگر فلان ببینم
تا سوز مرا گران ببینی ‌ ‌ من وهم ترا گران ببینم
عمری بگران کنم که اهلی ‌ ‌ زین کوچه پاستان ببینم
در غوره چاره کنم صبر ‌ ‌ تا باده بنجم ستان ببینم
دل نشکنم از عتاب یاری ‌ ‌ کو را دل خورده آن ببینم
سنگ را ز آتشش یاد نارم ‌ ‌ چون بالش پرنیان ببینم
بر آینه چشم ازان گمارم ‌ ‌ کز هم جنبی نشان ببینم
سازم دل مرده را حنوطی ‌ ‌ کز آینه زعفران ببینم
هر شب که بصفحهای افلاک ‌ ‌ صفهانزده میهمان ببینم
جوشم ز حسد که از ثریا ‌ ‌ شش همدم مهربان ببینم
من خود نکنم طمع که شش یار ‌ ‌ در شش سوی هفتخوان ببینم
هم ظن نبرم که کعبتین را ‌ ‌ شش نقش لبالبان ببینم
آن دیک دو دست فرقدان را ‌ ‌ در یک در آشیان ببینم
پس گویم دیده گیره کاخر ‌ ‌ هم فرقت فرقدان ببینم
هر مه که بیک وطن مه و خور ‌ ‌ باهم چو دو عشقدان ببینم
حال بوداع اشک مرده ‌ ‌ لون شفق ارغوان ببینم
خور در تب و صرع دار پایم ‌ ‌ مه در دق و ناتوان ببینم
از قحط کرم کجا گریزم ‌ ‌ کانجا دل میزبان ببینم
جانی چو مزاج مشتری پاک ‌ ‌ ز آلایش سوزیان ببینم

طبعی چو بنات نعش زامال — دوشیزهٔ جادوان ببینم

دیریست که این فلک نگونست — زو دوش چو زمین ستان ببینم

گوییم که فلک علاقه گاهیست — گهوارهٔ کهکشان ببینم

سه زان باسد رسد بهر ماه — تا در دم شیر نان ببینم

گو چرخ مکن ضمان روزی — همت بدل ضمان ببینم

از شیر شتر خوشی نجوییم — خون ترشی ترکمان ببینم

روزی چه طلب کنم نخواری — خود بی طلب هوان ببینم

گر موم که پاسبان درج است — نگذاشت که لعل کان ببینم

چون بر سر تاج شاه شد لعل — بی منت پاسبان ببینم

زی بی‌گمان نشکم از بخت — کارم همه چون کمان ببینم

بختی که سیاه داشت زین — خنگیش بزیر ران ببینم

دل رفت که اهل دل بیابم — زین مرهم زخم آن ببینم

خسته نشوم ز خار نااهل — زان خار گل جنان ببینم

بهرام نه ام که طیره گردم — چون مقنع و دودکدان ببینم

این تازه سخن که کردم ابداع — در روی زمین روان ببینم

دیوان مرا که گنج عرش ست — عین الله گنج بان به بینم

طرارئی که وزد گنج اند — هم دست بریده شان به بینم

طرار بریده سر چو طیار — آویخته بزبان به بینم

امید بطالع ست کز عمر — هیلاج بقا جبان به بینم

کاندر سنه ثور اختر سعد — در طالع کامران به بینم

شش سال دگر قران انجم — در از زر و مهر کان به بینم

هر هفت رسد به برج میزان — تا بیست و یکش قران به بینم

نشگفت که چون نمک بر آتش — لب را مدد از فغان به بینم

کیوان بکناره بینم ار چه — هر هفت بیک مکان به بینم

کز خط شمال خسف گیرد — زی مکه ز روم امان به بینم

در حد حجاز امن یابم — گر سوی خزر زیان به بینم

تا ظن نبری که هیچ بخت — زین حکم دروغ سان به بینم

ره سوی یقین ندارد این حکم — هر چند ره بیان به بینم

حقا که دروغ داستانی ست — بطلانی از استان به بینم

در شاه نگر که سند گردون | من حکم به از زنان به بینم
خاقانی را زبان حالست | از نامده ته جهان به بینم
از خسف چه باک چون پناهم | درگاه خدایگان به بینم
دیدار سپاه دار ایران | در آینهٔ روان به بینم
بر هفت فلک فراخته سر | تاج قزل ارسلان به بینم
با کوکبهٔ مظفر الدین | دین همره و همرهان به بینم
امر ملک الملوک مغرب | هم زینت کن فکان به بینم
جم ملکت و جم خصال و جم خوست | جم را ملک از زمان به بینم
کیخسرو دین که در سپاهش | صد رستم پهلوان به بینم
پرویز هدی که در بلادش | صد نعمان هر زمان به بینم
تاج سر خاندان سلجوق | بر بخت به از کیان به بینم
بر شاه کیان گهرفشانم | کو را گهر کیان به بینم
خورشید اسد سوار یابم | بهرام زحل سنان به بینم
از رای تش آفتاب نصرت | در مشرق دودمان به بینم
در بارگه دوم سلیمان | سیمرغ کرم عیان به بینم
چون خوان سنی نهد سلیمان | عیسیش طفیل خوان به بینم
گر سنگ پذیرد آب جودش | زاتش زنه خیمران به بینم

وستاره چه سیاه نیزه اش | چتر خضر خان به بینیم
شبیب سر تازیانه اش از قدر | حبل الله شه طغان به بینیم
در یک سر ناخن از دو دستش | صد شیر نر ژیان به بینیم
او شاه سه وقت و چار ملت | بر شاه مدیح خوان به بینیم
دهر از فرعش به پنج هنگام | در ششدر امتحان به بینیم
از هفت سپهر و هشت خلدش | روز آخر و شبستان به بینیم
نه چرخ ز قلزم کف شاه | مستسقی ده دهان به بینیم
رویین تن عالم است قصدش | هر هفت بهفت خوان به بینیم
مانند هلال شاه مغرب | کافزونش فروتران به بینیم
نشگفت کز و هلال دولت | عید دل خاندان به بینیم
آری شه مغرب آن هلال است | کاندر چه قیروان به بینیم
بر خاک درش ز بوس شاهان | نقش رخ آبدان به بینیم
گر بر سر چرخ شد حسود ست | هم در بن خاکدان به بینیم
کرگس که بکر شد سوی چرخ | بر خاک چو ماکیان به بینیم
گر خصمش اسپه مصر گردد | کورا عدن و عمان به بینیم

بندیست خرد بن خبا ره / در عرصهٔ بوستان به بینیم
انکار خر دوس پیر زن را / بر پایهٔ نردبان به بینیم
ای تاجور آرد شیر اسلام / کاجر خورت اردوان به بینیم
ای سایهٔ حق که عقل کل را / ز اخلاق تو دایگان به بینیم
گردد فلک المحیط کویت / گز دست تو صولجان به بینیم
زیبد فلک البروج کوست / گر تو به زدن تو آن به بینیم
کیوانت شها بعرض پرچم / بر رمح چو خیزران به بینیم
از [illegible] ز پلاس آخر تو / بر جیس بطیلسان به بینیم
شمشیر هری توئی که مریخ / شمشیر ترا فسان به بینیم
خورشید ز برق نعل رخشت / ناریست که بی دخان به بینیم
ناهید شود هزار دستان / کایوان توکل شان به بینیم
اوصاف تو پیر هندسی را / باد طرف اللسان به بینیم
با روز تو ماه و زیر پاش / ششش زنگله در میان به بینیم
ابر تو و ابلق شب و روز / یک فحل و دو مادیان به بینیم
محمود دکفی که سیستانت / محکوم چو سنجر آن به بینیم

چتر سیه و سپید ملکت — مالش ده سیستان ببینم
فتح تو بسومنات یا بم — عزم تو بمولتان ببینم
گرد سپهت بنهنبه و آگره — سهم تو بنهروان ببینم
چون قصد کنی فتوح قنوج — ملت تبو شادمان ببینم
تو خسرو خاوری و زامرت — تعظیم بخاوران ببینم
تو داغ نهی بروم و زحسامت — زلزال بدامغان ببینم
دریا هیئتی و کوه هیبت — کز ذات تو این و آن ببینم
از رای تو صیقلی فلک را — هفت آینه در دکان ببینم
گر هیچ سپه کشی سوی شام — آنجا سقر و جنان ببینم
از خلق تو خار و حنظل شام — گلشکر اصفهان ببینم
صور و عکه در زمان امرت — چون ارمن و نخجوان ببینم
سکبانت شه فرنگ یابم — دربان شه عسقلان ببینم
تو قاهر مصر و چار دشت را — بر قاهره قهرمان ببینم
روزی که در ابر سان بینت — برق گهر یمان ببینم
شیر فلک از نهیب گرزت — چون گاو زمین چمان ببینم
از ماه درفش تو نه چرخ — سوزان چو زمه کتان ببینم
طوفان شود آشکار کز خون — شمشیر تو سیل ران ببینم
خنگ تو روان چو کشتی نوح — اندر طوفان دمان ببینم
چون فال بر آمدت ز مصحف — نصر الله در قران ببینم

در شان تو مبینم آیت فتح | کاسباب نزول شان به بینم
ای عرش سریر آسمان صدر | گز بزم تو خلد خوان به بینم
در کعبهٔ صدر خلد بزمت | کوثر نم ناودان به بینم
بر خاک در تو آب حیوان | چون آتش رایگان به بینم
در خواب جلالت تو دیدم | در بیداری همان به بینم
زین شهر دو رنگ نشکنم دل | کو را دولت ایرمان به بینم
زین هفت رصد بیفگنم بار | خرمنت چو نگاهبان به بینم
از جور دو مار رنجو شم | چون رایت کاویان به بینم
فرتو خبر دهد که چندان | تائید ظفر رسان به بینم
کز عمر هزار ساله چون نوح | صد دولت دیرمان به بینم
برگ همه دوستان بسازم | مرگ همه دشمنان به بینم
نشگفت که چون نمک بر آتش | لب را مدد از فغان به بینم
بر خاک درت زکات درمان | گنج زر شایگان به بینم
این فال ز سعد مستعارست | هستیش ز مستعان به بینم

ایضاً فی المدح سلطان الاعظم علی الدین خوارزمشاه و تنقر گوید

هین که تمهید ان حسن رخش در نگند یار | لبش بهانه ز جان نعل بهای بسیار

زیر رکابش بگه حلقه بگوش آفتاب — پیش عنانش بهین غاشیه کش روزگار

وز پس خونها که ریخت غمزه سرتیز او — عشق بانگشت پای میکند آنرا شمار

نقش سر زلف او رست مرا در عبیر — زانکه بهم درخورست عنبر و دریا کنار

قند ز شب پوش او هست شب فتنه را — صبح قیامت شدست از شب او آشکار

نیست مرا آهنی بابت الماس او — دیده خاقانی است لاجرم الماس بار

عالم جانها بر و هست مقرر چنانکه — دولت خوارزم شاه داد جهانرا قرار

شاه فریدون لوا خضر سکندر سپاه — خسرو و هست پناه افسر مهدی شعار

المطلع الثانی

دست صبا برفروخت مشعله نوبهار — مشعله داری گرفت کوکبه شاخسار

آتش خورشیدشه نافه شب سیم سوز — قوت ازان یافت وز خوش دم آن شد بهار

المطلع الثالث

خامه مانی ست طبع چهره گشای بهار — نائب عیسی ست باد رنگرز شاخسار

گشت ز پهلوی باد خاک سیه سبزپوش — گشت ز پستان ابر بهر خرف شیرخوار

بر ور سبزه دمید بر نمط آبگینه — زلف بنفشه خمید بر قصب جویبار

نرگس بر سر گرفت طشت زر از بهر خون — تا رگ گلبن گشاد نشتر از نوک خار

شاخ ریاحین بباغ خیمهٔ زربفت زد — غنچه که آن دید ساخت گنبدهٔ مشکبار

آب ز سبزه گرفت جوشن زنگارگون — سوسن کان دید ساخت نیزه و جوشن گذار

سبزه ز روز بالای سبزه بچه شیران نمود — شاخ که آن دید ساخت لرزه و آتش حصار

آتش بیمار بود خشک لب از تشنگی — شاخ که آن دید ساخت شربت گوارا

یاسمن تازه داشت مجمرهٔ عود سوز — لاله که دیدان ساخت برگ تمام از شرار

ز آتش روز ارغوان دخوی خونین نشست — باد که آن دید ساخت مروحه دست چنار

بر چمن آثار سیل بود چو در دی سمه — بلبل کان دید ساخت مدح کف شهریار

فیض کف شهریار خلعت گل تازه کرد — فاخته کان دید ساخت ساغر از کوکنار

شاه علاء دول داور اعظم که هست — هم از آتش پیش او هم ابدش پیشکار

خسته بزخم حسام گردن گردون تمام — بسته به بند کمر گردن دهر استوار

ای بگه امتحان ز آتش شمشیر تو — گنبد خراق رنگ سوخته حراق وار

نام خدنگ تو هست صفر چو دی شگاف — کنیت تیغ تو هست قاذم آتش بخار

از پی تهدید ملک تعبیه کنی بجان خصم — کز پی تریاک نوش دفع کنی زهر مار

مرد کشد رنج آز از جهت آرزو — طفل برد درد گوش از قبل گوشوار

تیغ تو با آب و نار ساخت بسی لاجرم — هم شجر اخضر هست و هم ید بیضا و نار

از فزع آنکه هست هیبت تو نسل بر — خصم ترا آب پشت سنگ شود در زهار
بیخ جهان اصل تست بیخ فلک نفس کل — میخ زمان عدل تست میخ زمین کوهسار
هست سعادت ترا بخشش و مردی و دین — دست سعادات تست تخم سعادات کار
در کف تو بحر کف غرقه شود هفت بحر — آنکه جیحون گواست شرح ده بانجار
فرق ترا از درخورست افسر سلطانی — گرچه برین مرتبت غیر تو شد کامگار
مملکه شهباز راست گرچه خروس از نسب — هست به سر تاجور هست بدم طوقدار
با تو نیارد جهان خصم ترا در میان — گر همه عنقا بپروردش در کنار
صورت میدان طلب کز در میدان بود — نقش بر ایوان چه سود رستم و اسفندیار
عالم خلقت ز غیب هژده هزار آمدست — عالم اعظم توئی از پس هژده هزار
گرچه ز بعد همه آمده در جهان — از همه بهتر گزین بر همه کن افتخار
زان همه نتایج که زاد بود غرض آدمی — لیک پس هر سه یافت آدمی این کاربار
احمد مرسل که هست پیش رو انبیا — بود پس از انبیا ولیک ورا زوار
صبح پس شب رسد بر کمر آسمان — گل پس سبزه دمد در دهن مرغزار
چون کنی از نطع خاک رقعهٔ شطرنج رزم — از پس گرد نبرد چرخ شود خاکسار
گرچه ز نارنج پوست طفل تر ازو کند — لیک نسنجد بدان زیرک زر عیار

شیر علم را حیات تحفه دهی تا شود پنجه شیران شکن حلق پلنگان فشار
در تب ربع اوفتد سبع شداد از نهیب تخت مجاسب شود قبهٔ چرخ از غبار
از خوی مردان شهاب روی بشوید نجوم وز فرش اسپان نبات جعد نهد بر عذار
مرگ شود بوالعجب تیغ شود گندنا کوس شود عندلیب خاک شود لاله زار
نرگس و شیر فلک طعمه خوران مصاف ماهی و گاو زمین لرزه کنان زیر بار
چرخ چو لاله بدل در خفقان رفته صعب دهر چو نرگس بچشم در یرقان مانده زار
چون تو برآری حسام پیش تو آرد سجود گنبد صوفی لباس بر قدم اعتذار
امر دهد کردگار کارگای ملکوت احتیاط بندد بر روزگار کارگای ثقلین اعتبار
فاش کند تیغ تو قاعدهٔ انتقام فاش کند رمح تو مائدهٔ کارزار
باز نشانی سر سینهٔ اعدا چو سیب باز نمائی ز خون دانهٔ دلها چو نار
تا مژه برهم زنی چون مژه برهم کنی رایت دین بر یمین آیت حق بر یسار
ای ملک راستین بر سر تو سایه بان وی فلک المستقیم از در تو مستعار
در کنف صدر تست رخت فضائل مقیم باشرف فضل تست تخت افاضل بکار
در روش مدح تو خاطر خاقانی ست موی معانی شکاف روی معانی نگار
مشرق و مغرب مراست زیر درخت سخن رسته بشروان نهاد رفته بعالم ثمار

هست طریق غریب نظم من از رسم و شان — هست شعار بدیع شعر من از پود و تار

ساعت روز و شب است سال جهان تمام — جمله ساعات هست هشت چهار از شمار

عز و جلال آن تست آنکه ز بس هیبتست — تا بدعا ها کند از در حق خواستار

روز بقای تو باد در افق با مداد — رسته ز عین الکمال دور ز نصف النهار

بزم تو فردوس وار روز و در دولت درو — راه طلب بسته جوی جوی طلب رفته جار

در معذرت و رفع تهمت خویشتن از شهر صفاهان بسوی ابنای زمان نوشته

نکهت حور است یا صفای صفاهان — جبهت جوزاست یا لقای صفاهان

دولت و ملت جنابه زاد چو جوزا — مادر یحیی یگانه زای صفاهان

خور و جوزای اختران سپهر ند — شحنهٔ بینهٔ ان او کیای صفاهان

بلکه ز جوزا جناب برده ز رفعت — خاک جناب ارم بنای صفاهان

بلکه تن عرش بالش است مربع — تکیه که دست کبریای صفاهان

بلکه چو جوزا دو میوه اند جنابه — عرش و جناب جهان گشای صفاهان

زان بنقش استوا زنند علی العرش — کز سر عرش آمد استوای صفاهان

دیدهٔ خورشید چشم درد همید است — از حسد خاک سرمه زای صفاهان

لاجرم آنکه برای دیدهٔ خورشید — دست مسیح است سرمه سای صفاهان

چرخ نه بینی که هست هاون سرمه — رنگ گرفته ز سرمه های صفاهان

نور نخستین شناس و صبح پسین دان — روح و جسد را بهم هوای صفاهان

رحمک الله ز آسمان که دم صبح — عطسهٔ مشکین زد از صبای صفاهان

دست خضر چون نیافت چشمه دو باره
چاه صفاهان بدان نشیمن دجال
خاک صفاهان نهال پرور سدره است
چتر سیاهست خال چهره قلت
مرغ ضمیر مرا چه صیت عنقاست
قلت لماء الحیوة هل لک عین
قلت لنسر السماء هل لک طعمه
رای بری چیست خیز و جای یحیی جو
یار من از جمع حاج بر لب دجله
مستمع گفت تا صفات بغداد
منکر بغداد چون شوی که ز قدرست
خاصه که بغداد خنگ خاص خلیفه است
آن دگری گفت کز نکوت ترکرخ
گفتم بغداد نغز دارد و بیداد
کرخ کلوخ سقایه خانه چی دان
الکیه نه بغداد جای شیشه گرانست

گرد تیمم نجاک پای صفاهان
مهبط مهدی شمر فضای صفاهان
سدره توحید منتهای صفاهان
زان سیهی خال دان ضیای صفاهان
بالک سن بلبل صبا صدای صفاهان
قال بلی کهف انت فنای صفاهان
قال بلی جود انت حبای صفاهان
کانک رهی او دشت رای صفاهان
خواستم انصاف ماجرای صفاهان
چند صفت بری از صفای صفاهان
رنگ بن دجله چیست بهای صفاهان
نعل بها زیبدش بهای صفاهان
هست نصاب حی و نوای صفاهان
دیده نداد یاد هوای صفاهان
دجله نم قسمت به سقای صفاهان
بهر گلاب طرب فزای صفاهان

از خط بغداد و سطح دجله فرو رست … نقطهٔ از طول و عرض جای صفاهان

چون به بر کوه قاف نقطهٔ فا دان … خطهٔ بغداد و در آ ز آی صفاهان

عطر کنند از پلنگ مشک به بغداد … و آهوی مشک آید از فضای صفاهان

فاقه کنعان دهد خساست بغداد … نعمت مصر آورد سخای صفاهان

بضعهٔ مصر است به ز فرضهٔ بغداد … وز خط مصر است به بنای صفاهان

نیل کم از ژنده رود و مصر کم از جی … قاهرهٔ مقهور پادشای صفاهان

با غنچه عنین شمس گلخن حی دان … وز بلبسان به تمه گیای صفاهان

اینهمه دادم جواب خصم گواهم … نیست رفیع ری علای صفاهان

مدت سی سال هست کز سر اخلاص … زنده چنین داشتم وفای صفاهان

اینک ختم الغرائب آخر دیدند … تا چه نثار آنده ام برای صفاهان

مدح دو فاروق دین چگونه نبشتم … صدر و جمال آن دو مقتدای صفاهان

در سینه شان الف بحضرت موصل … راندم بی نون الف سزای صفاهان

صاحب جبرئیل دم جمال محمد … کز کرمش دارم اصطفای صفاهان

داد هزار اخترم نتیجهٔ خورشید … آن بگهر شعبه‌ای سمای صفاهان

پیش علی اصغر اتابک اکبر / برده ره آورد من ثنای صفاهان

نزد سلیمان شهم ستود چو آصف / گفت که با هدهد سبای صفاهان

پس چو بمکه شدم شدم ز ره گوش / حلقه بگوشش ثنا سرای صفاهان

کعبه عبارت ستای من شد از ایرا / دید مرا کمر بست ستای صفاهان

کعبه مرا رشوه داد شقه سبز است / تا نه نهم تکیه را ورای صفاهان

اینهمه کردم برایگان نه پی طمع / کافسر و زر یابم از عطای صفاهان

دیو رجیم آنکه بود دزد بیانم / کردم طغیان ز دار بهای صفاهان

او بقیامت سپید روی نخیزد / آنکه شب بست بر قفای صفاهان

اهل صفاهان مرا بدی ز چه گویند / من چه خطا کرده ام بجای صفاهان

زنگار آمد مرا نه زر ز من ایرا / هر که رسیدش ز کیمیای صفاهان

جرم من ست آنکه از خزاین عرشی / گنج خدایم وے گدای صفاهان

گیر گدای محبتم نه ام آخر / خرمگس خوان ریزهای صفاهان

گنج خدا را بجرم زر و بکرند / این نه پسندند ز اصفیای صفاهان

دست و زبانش چرا نداد بریدن / محتسب شرع و پیشوای صفاهان

یا بسر دار بر چرا نکشیدش / شحنهٔ انصاف کدخدای صفاهان

جرم ز شاگرد و بس عتاب بر استاد / ابنت به استادی و ابجد فای صفاهان

کرده قصار و بس عقوبت حداد / این مثل است آن اولیای صفاهان

این مگر آن حاکم بازگونه مصر است / آری مصر است روستای صفاهان

بر سر این حکم نامه مهر بهند د / پر کشم چرخ در قضای صفاهان

کرده لبم گوش روزگار پر از در / تا شده چشم من آشنای صفاهان

بس لب و گوشم بخنبل و غسک انباشت / هم قصب گل شکر فزای صفاهان

سنبلهٔ چرخ کو بباسه چه معنی / دانهٔ دل بس به پایه آسیای صفاهان

راست بنهاد در پرده هاش و به تختم / پرده گزینم از ستای صفاهان

شهر زر و طاق قدیس و تخت خیار زا / باز مراجعت کین نوای صفاهان

و آخر ناگفته ام بشاید حبر با / ای کله حبریه جفای صفاهان

زان کله کردم آفتاب که دیدم / کوست سنا برقی از سنای صفاهان

داد صفاهان زابتدام کدورت / گرچه صفا باشد ابتدای صفاهان

شیب صفاهان الف فزود در دال / تا خورم آسیب جانگزای صفاهان

گفت چو بربط مزن زراه زبان دم | دم زره چشم زن چو نای صفاهان

از تن عالم خورند گوشت سباد ا | زهر چگونه سزد غذای صفاهان

ارمض قلبی بلاذه و سائقی | نار براهیم فی بلای صفاهان

عضنی الکلب ثم عض کلاب | سوف اداوی بباقلای صفاهان

این همه سگبای خشم خورم آخر | بینم لوزینه رضای صفاهان

نسبت خاقان بمن کنند که فخر | ورنگرد د آتش آزمای صفاهان

گرچه صفاهان جزای من بدی کرد | هم نکویی کنم جزای صفاهان

خط شروان که نامدار بمن شد | کی بخرابی رسد بقای صفاهان

پانصد هجرت چو من نزاد یگانه | باز دوگانه کنم دعای صفاهان

مبدع و محکم بنظم و نثر شناسند | کم نکنم تا زیم ولای صفاهان

از دم خاقانی آفرین ابد باد | بر جلساء الیه و اتقیای صفاهان

در مدح و وصف بهاء الدین محمد گوید فی المطلع

طفلی و طفیل تست آدم | خوردی و زبون تست عالم

پروردهٔ جزع تست عیسی | آبستن لعل تست مریم

تا چشم تو ریخت خون عشاق | زلف تو گرفت رنگ ماتم
از عارض و روی و زلف داری | طاوس و بهشت و مار با هم
در سینهٔ ما خیال قدت | طوبی ست در آتش جهنم
آویختی آفتاب را دوش | از سلسلهای جعد پر خم
ما را که کند مسلم آنجا | خورشید نمی شود مسلم
چون خاک شود بطبع جرعه | چون رطل طرب کشی دمادم
با لذت طعنهٔ تو دل را | فرموش شد آرزوی مرهم
خاقانی خاک درگه تست | او را چه محل که آسمان هم
هرچند جهان گرفت طبعش | در مدحت فیلسوف اعظم
ذو الفخر بهای دین محمد | مقصود نظام عقد آدم

مطلع ثانی
هم درین وزن و معنی گوید

با آنکه بموی مانم از غم | یک موی نخواهم از سرشکم
دندان نکنی سپید تا لب | از تب نکنم کبود هر دم
گر گونهٔ عمکنان ندارم | زان نیست که هستم از تو خرم
دانی ز چه سرخ رویم ایراک | بسیار دمیدم آتش غم
از جور تو آفتاب عمرم | در حد غروب رفت از غم
خاقانی را بنیش مژگان | بس گز رگ جان گشاده دم
در خاطر او ز آتش و آب | عشق سینه کشد دمادم

زان آتش و آب رست سروی	کز فیض بهای وین کشد نم
مصباح امم امام اکمل	مفتاح همم همام اکرم

المطلع الثالث

ای شحنهٔ شش جهات عالم	در چار دری و هفت طارم
ای جنت انس را تو کوثر	وی کعبهٔ قدس را تو زمزم
نیرو ده تست ناف خرچنگ	عشرت گه تو دهان ضیغم
همخانه شوی بهند عیسی	رجعت کنی از اشارت خم
در بوتهٔ خاک سازی اکسیر	آتش ز اثیر و آسمان دم
گه یاره کنی ز ماه و گه تاج	گه رنگ دهی بخاک که شم
از رفتن تست بر تن دهر	پر نقطه زر سیاه ملحم
وز آمدن تو دست گیتی	افراخته آستین معلم
تف علم تو در دم صبح	بر بیرق شام سوخت پرچم
خاقانی را توئی همه روز	روزی ده و راز و محرم
از خوارزم آر مهره این تب	وز جیحون ساز نوش این سم
تاب و تب او به بین بظاهر	کاندر دلش آتشی آمد غم

جان داروی بیار یعنی — خاک در قدوهٔ معظم
واگر در رکاب او همی دو — در گرد عنان او همی جسم
تا خورشید پیاده بیند — خورشید دگر فراز ادهم
مختار عجم بهاء دین آنکه — منشور جلال ازو معجم
با جوش ضمیر و جنبش نطقش — مه شد ز فن و عطارد ابکم
با لطف کشش گرفت تریاک — چون چشم گوزن کام ارقم
به ز آدمی است و آدمی نام — لیک آدم ازو شده مکرم
در نام نگه مکن که فرق است — از زادهٔ عرش و پور ملجم
بی قوت ذات املش نیست — هفت اختر کرم هست مکرم
بی یاری زال و پیر عنقا — بر خصم ظفر نیافت رستم
ای کحل کفایت تو برده — از دیدهٔ آخر الزمان نم
لفظ ز تو در عقول یک خیل — ز فربی ز تو وز فحول یکدم
مولای تو ثابت ابن قره — شاگرد تو یحیی ابن اکثم
تقدیر بهیبت تو اخورد — گفت ای بدر قدم تقدم

رای تو با آسمان نبرد کرد
و ادست قضا بهای قدرت
انصاف ده که هست از آن
بالای مدیح تو سخن نیست
در وصف تو کی رسد بخاطر
طبع تو شناسد آب شعرم
گرچه شعر اسپ است امروز
هر چند درین دیار منحوس
مر خاتم را چه نقص اگر هست
در قالب آدم است هر دم
یعنی برسان بحضرت شاه
چون بحر میان جان همین بود
در حال بگوش هوش من گفت
کای مادر هوسی معانی

کای طفل معاملت تعلم
نه گلشن و هشت باغ در هم
یوسف صفتی بهفده درهم
کس زخمه نکرد برتر از بم
بر عرش که بر شود بسلّم
دیلم داند نژاد دیلم
آن طائفه را منم مقدم
بست است مرا قضای مبرم
انگشت کهین محل خاتم
ای همدم روح روح در دم
این عقد جواهر منظم
کارم ز خطر نمود مبهم
وصف تو که با ضمیر شد ضم
فارغ شو و فاقذفیه فی الیم

صاحب قسم فیضه

گای داعی حضرت تو ایام
گوییم که چهار اساس عمرت
کاری تو تمام باد چونانکه

گرچه نکنم دعا و حقیم
چون شش شد و باد محکم
نقصان نرسد پس ادا تم

در توصیف مخدرات عصمت بانوی روزه دار شاه ذو المجد و الافتخار

بانوی تاجدار مرا طوق زر کرد — طوق مرا چو تاج فلک آشکار کرد
چون پیر روزه دار بر سجده — چون طفل روزه دار فلک طوق دار کرد
تا لاجرم زبان من از چاشنی شکر — چون کام روزه دار و لب شیرخوار کرد
بودم بطبع سنقر حلقه بگوش او — اکنون زشکر گوش مرا وار کرد
هنگام آنکه حلّه دهد باغ را بهار — از گنج زرفشان خزان اختیار کرد
از زرکش مزرج و اطلس وثامین — چون چشمه خزان و شراع بهار کرد
زر رفت و زر افلاک از اطلس هوا — خواهم برین مزرج زرکش نثار کرد
گرد آفتاب صبح کلاه و لباچه رام — این زرکش مغرق و آن زنگار کرد
وانگه زماه و زهره کلاه و لباچه را — هم قوقه کوهم انگله شاهوار کرد
از منبس خز بکار زنشاپور کار روم — بر من خراج روم و نشاپور خوار کرد

بر اسپ بخت کرد سوارم تبارک الله — تا خلعتم ممزج و اسپ سوار کرد
از زرمه زرمه اطلس و از کیسه کیسه سیم — دستم سمن ستان و برم لاله زار کرد
چون آفتاب در شفق و خانه مرا — از زرد و سرخ زرکش و اطلس عذار کرد
تا خلعتم بسان شفق سرخ روی ساخت — شکرم چو آفتاب زبان صد هزار کرد
در روزه بوده ام ز سخن و جامه دو عید — در من فکنده عهد مرا عیدوار کرد
دیدم دو عید روزه گشادم به آب شکر — تکبیر بسته ام که دلم حق گذار کرد
چون چرخ در رکوع چو مهتاب در سجود — بر دم نماز آنکه مرا زیر بار کرد
ق اصل و تبارش از عرب است و کیان و ملک — با من کرم به نسبت اصل و تبار کرد
انعامش از شمار گذشته است چون توان — ذرات آفتاب کرم را شمار کرد
اقبال صفوة الدین بانوی روزگار — با ساز روزگار مرا سازگار کرد
ق خلقند شرمسار ز فریاد من که من — فریاد میکنم که مرا شرمسار کرد
غرقم به بحر منت و آواز الغریق — چندان زدم که حلقه حلقم فگار کرد
ق از بس که گفتم ای ملکه بس بس از کرم — جمع بلا که در گوشش استوار کرد
خاقانی است بر در او زینهاری — وین زینهاری از کرمش زینهار کرد
گر بر درش ز رشک دوانا شدم چه باک — کاقبال او درخت گل و اختیار کرد

بلقیس بانوان و سلیمان شه اختیار | من هدهدی که عقل بمن افتخار کرد
هدهد کنون که خلعت بلقیس عهد یافت | بختش بخلعت تاک آشکار کرد
تا بشنود جهان که فلان مرغ را نوا | بلقیس حلقه دار و سلیمان شعار کرد
انصیت بی من آن ز قلم من فتاد از آنک | نتوان عطای شه بستم خوارسار کرد
زیرا سنجاک خاره دهد خلعت آفتاب | هر که آفتاب جست چنین افتخار کرد
بینی آفتاب که بر تافت بامداد | بر خاک رنج زر انداز و بار کرد
چه سود از آفتاب گریبان شه درید | گو زر و لعل در بن آبان نثار کرد
شاه پیمبران علی آسا که ذوالجلال | از گوهر زبان منش ذوالفقار کرد
شاه سخن منم شعرا دزد گنج من | پس دزد را که بر سر اقرار کرد
زنگار خورده چند کند ذوالفقار من | کآخر بذوالفقار توان کارزار کرد
از نام من شدند نبا وز طرفه نیست | صبحی که دزد سر زد و را تار تار کرد
نبی نبی اگرچه معجزه دارم که عاجزم | بخت نهفته را نتوان آشکار کرد
امید آبروی ندارم ز لطف شاه | کامسال کمترست قبول که پار کرد
موسی شدم که موی شکافم به تیر نطق | کاسیب طالعم هدف اضطرار کرد

گویی حریر سرخ ملکت از اشک خون — بیم ستاره پر شغبی دید از ستار کرد

میگفتمت از سخن زر و روزی بکف کنم — امید زر و زور مرا زیر زار کرد

ماری بکف مراد و زبان چیست آن قلم — دوست موم هست که افسون بار کرد

نی پاره و بدست و سواری کند بر و — چون اسل که به اسپ کدوی فشار کرد

کس نی سوار دید که باشد مصاف داد — وز نی ستور دید که در ره غبار کرد

مانم بکودکی که ز نارنج کفته ساخت — پنداشت کو تر از دوی زعیار کرد

آن کودکم کز آب و دهان در دهن چون — دولابگی میانه راهی بکار کرد

بخت نبوده را نتوان یافت خوش توان — زان تار کافتاب تند پود تار کرد

خود هیچ کرم پیله شنود هست هیچکس — کو بار بست و تخم نهاد و حصار کرد

یا هیچ عنکبوت سطرلاب کس شنود — کاب دهن تنید و بر و بند غار کرد

آنم که باد و کعبه مراق خدمت است — آری بدین دو کعبه توان جان نثار کرد

این کعبه نور ایزد و آن سنگ خاره بود ‌ | ‌ آن کعبه پور آزر و این بود کار کرد

این کعبه در سرادق شروان سر برداشت ‌ | ‌ وان کعبه در حدیقه مکه قرار کرد

این کعبه در عجم بعجم بس سر گزیت از آن ‌ | ‌ وان کعبه در عرب بعرش سبزوار کرد

این کعبه را خدای ظفر در یمین نهاد ‌ | ‌ وان کعبه را خلیل حجر در یسار کرد

آن کعبه ناف عالم و از طیب ساختش ‌ | ‌ آفاق وصف نافه مشک تتار کرد

واین کعبه شاه اعظم ریزد زر قدر نقش ‌ | ‌ بر نو عروس فتح شه کامگار کرد

آن کعبه را کبوتر پرنده در حرم ‌ | ‌ کاخر ز بام کعبه نیارد گذار کرد

وین کعبه را بجای کبوتر همای بخت ‌ | ‌ اندر حرم مجاورت این دیار کرد

شش حج تمام بر در این کعبه کرده ام ‌ | ‌ کایزد بحج کعبه مرا اختیار کرد

امسال قصد خدمت آن کعبه میکنم ‌ | ‌ کین آرزو دلم که از و انتظار کرد

با نوی شرق و غرب مگر رخصه داده ام ‌ | ‌ کامید این حدیث دو گوشم فکار کرد

در مدح خراسان و مقصد یافتن حسب خاطر و موافق جان ناتوان

ره روم مقصد امکان بخراسان یابم ‌ | ‌ تشنه ام مشرب احسان بخراسان یابم

گرچه در راه روم هست موافق ز ازل ‌ | ‌ شش جهت اخوان بخراسان یابم

دل کنم مجمر سوزان و جگر عود سیاه — دم آن مجمر سوزان بخراسان یابم

بر کنم شمع وفا را بخراسان طلبم — کان کلید در رضوان بخراسان یابم

طلب از یافت نکوتر من مرکب طلب — کان براق از در میدان بخراسان یابم

لوح جهل صبح که سی سال زبر کردم رفت — بر جهل صبح دبستان بخراسان یابم

در جهان بوی وفا نیست گر هست آنجاست — کین گل از خار مغیلان بخراسان یابم

هفت مردان که منم هشت از ایشان بوفا — کهف شان خانهٔ احزان بخراسان یابم

سالکانرا که چو دریا همه سرمستانند — چون صدف غرقهٔ عطشان بخراسان یابم

از سر زانو کشتی وز تن این لنگر زاد — بادبان شان زگریبان بخراسان یابم

شیر مردان که کمین گه سر زانو دارند — صیدگه شان بن دامان بخراسان یابم

نه سرانرا که چو گویند کمرش همه را — طرقوا چون سر خولان بخراسان یابم

ز آتش سینهٔ مردان که ز دل آب خورند — جگر آتش بریان بخراسان یابم

همه دل گوهر و زر کرده علی وار چو تیغ — تن چو جوشن پوش چو سوهان بخراسان یابم

آه شان فندق سربسته و چون پسته همه — ز استخوان ساخته خفتان بخراسان یابم

دل مرغان خراسان است بی‌دانه و بیم که ز مرغان دل الحان بخراسان یابم

مرغ دل را که درین بیضهٔ خاکی قفس است دانهٔ آب فراوان بخراسان یابم

پس که سیران شبیخون بخراسان بینم بسکه میراث شبستان بخراسان یابم

ملک کیخسرو و روزست خراسان چه عجب که شبیخون که سپیدان بخراسان یابم

آسمان نیز مریدست چو من زانکه صبح چاک این ازرق خلقان بخراسان یابم

من مرید دم پیران خراسانم از انکه عرفات کرم آسان بخراسان یابم

گرچه احرام که جان زعراقست مرا لیک میقات که جان بخراسان یابم

بهر قربان چنین کعبه عجب نیست که من عید را صورت قربان بخراسان یابم

بامدادان کنم از دیده گلاب افشانی کاتشین آینهٔ عریان بخراسان یابم

آسمان شیشهٔ نارنج نساید ز گلاب گر دمش بوی گلستان بخراسان یابم

آنچه گوئی همین بوی دل و رنگ وفا بخراسان طلبم کان بخراسان یابم

چون دم اهل جهان کان بجهان شاید یافت لذت اهل خراسان بخراسان یابم

صبح خیزان همین کز پی من خوان فگنند شمهٔ لذت آن خوان بخراسان یابم

از خراسان مدد خود ببین سنیم لیک — از یمن تحفهٔ ایمان بخراسان یابم
غم ترکان عجم کان همه ترک ختنند — نخورم چون دل شادان بخراسان یابم
عشق خشکان عرب کان چو سگان ختنند — نوکنم چون دم ایشان بخراسان یابم
گر خراسان سبب عالم شامست ببینم — که ز عالم سر و سامان بخراسان یابم
گاو عنبر فکنی از طوس بدست آرم لیک — بحر اخضر نه بعمان بخراسان یابم
بخراسان ره و رسم انصاف ستانم ز فلک — کان ستم پیشه پشیمان بخراسان یابم
بر سر خوان جهان خر مگسانند طفیل — پر طاوس مگس ران بخراسان یابم
بازی میکند این زال که طفلان نکنند — زال را توبه ز دستان بخراسان یابم
شکل در شکل نماید بمن اوراق فلک — مشکلها را همه فرمان بخراسان یابم
دل چو نی پاره پاره پریشان شد از این صفت اوراق — جمع اجزای پریشان بخراسان یابم
اختران بینم زنبور صفت کافر سرخ — شاه زنبور مسلمان بخراسان یابم
در بیابان سماوات همه غولانند — دفع غولان بیابان بخراسان یابم
چند جویم نکهستان که نماند اهل دلی — آنچه جویم نکهستان بخراسان یابم
حجرهٔ دل اگر از کعبهٔ وحدت اثرست — ور بفردوس کلیدان بخراسان یابم
بختیان نفس من که جرس دار شوند — از دهان خسن افغان بخراسان یابم
نزد من کعبهٔ کعبه ست خراسان که شوق — کعبه را محرم گردان بخراسان یابم
بردوای طلب احرام همی گیرم از آنکه — عرفات کرم احسان بخراسان یابم
عزم عرفات طلب ست طلب بستن یافت — یافت را در طلب امکان بخراسان یابم
گوئی از خاک خراسان بدر افتاد این حکم — من ره حکمت یزدان بخراسان یابم

این سویدای دل من که حمیراصفت است / صافی از تهمت صفران بخراسان یابم

گر ز شروان بدر انداخت مرا دست ملال / خیروان بلکه شرفوان بخراسان یابم

ترک اوطان ز پی قصد خراسان گفتم / عارض سلوت اوطان بخراسان یابم

منم آن موم که چون سوختم از رقت شهد / وصلت مهر سلیمان بخراسان یابم

گم شد آن گنج جوانی که بسی گم گم داشت / از پی گم شده تاوان بخراسان یابم

گر بهین عمر من آمیزش شروان کم کرد / عمر کم بوده شروان بخراسان یابم

یافت زربفت خزانم علم کافوری / من همان سندس مینا بخراسان یابم

درد دل دارم از ایام و بتر آنکه مرا / نگذارند که درمان بخراسان یابم

هست بستان کرم خشک من از انجم دل / بحساب از پی بستان بخراسان یابم

مصحف عهد سراپای همه البقر است / حرف الناس ز پایان بخراسان یابم

آه چه سست ناکس نخل که بر شرزه غار | عورش افگنده و عریان بخراسان یابم
مادر نخل که افگانه کند هر سحرش | چون شفق خون شده زهدان بخراسان یابم
رخت عزلت بخراسان کشم انشاء الله | که خلاص از پی دوران بخراسان یابم
از ره ری بخراسان نکنم رای گر | که ره از ساحل جرزان بخراسان یابم
ببر بیشه اگر بر لب دریا گذرم | میل آن بیشه پران بخراسان یابم
سوی دریا روم و بر طبرستان گذرم | کافتی بر طبرستان بخراسان یابم
چون ز آمل رخ امال بگردانم از آن | یوسف دل نه بگرگان بخراسان یابم
گرچه کم از ز جو انگشتری یابم لیک | قدر تاج سر ساسان بخراسان یابم
گر جهان در فزع سال قران بینم من | نشره امن ز قرآن بخراسان یابم
تا کی از خارپی و خاری احکام خطا | کان خطا را خط بطلان بخراسان یابم
چند گوئی که دو سال دگر است آفت خسف | دفع را آیت رحمان بخراسان یابم
اینهمه جنس ز دیباچه ادیان بدست | من طراز همه ادیان بخراسان یابم
این سخن خال سپید تن خذلان دانم | من خط امن ز خذلان بخراسان یابم
فلسفی فلسفه یونان همه بو فی ارزند | نفی این مذهب یونان بخراسان یابم

ای فتی فتوی دین ست در شرع مزن — نتوان گفت که فتان بخراسان یابم

حکمت ما ورکا حکام خراسانست این — گرچه صد هرمس و لقمان بخراسان یابم

حکم بومعشر مصر و ع نگیرم گرچه — نامش ادریس رصدوان بخراسان یابم

مصطفی ساکن خاک و من نو در غم خسف — این چه نقلست کز اعیان بخراسان یابم

کان یاقوت و پس انگاه و با ممکن نیست — شرح خاصیت آن کان بخراسان یابم

انت فیهم رب خوانده و ما کان الله — که عذاب از پس ما کان بخراسان یابم

گرچه خسفی ست برغم همه در روم و نجف — نه امان همه پیران بخراسان یابم

گر ز باد ست و راز آب و طوفان مثل — هر دو نوع از پی طوفان بخراسان یابم

هفت رخشان منه آبان بهم آید چه باک — که سعود از مه آبان بخراسان یابم

بیست و یک راه قرانست بنیران همه — من همه لوح زنیران بخراسان یابم

راهیانند که در دار قیامه جمعند — من از آن جمع چه نقصان بخراسان یابم

بر امان کان هر امان یافت ابد زان گه — زین قران حاصل اقران بخراسان یابم

بسر خاک محمد و بسر یحیی پاک — شوم و شربت حسان بخراسان یابم

[illegible]

از سر روضهٔ فاروق فرق چهد شهید — بوی جان از روی فرقان خراسان یابم

چون تبازی و دری یاد افاضل گذرد — نامهٔ خویش افسر دیوان خراسان یابم

منکه خاقانیم از آب نشابور بچشم — پیکرم صورت نشان خراسان یابم

در مرا آینه در شانه دست آید من — نقش عنقای سخندان خراسان یابم

چون ز من اهل خراسان همه عنقا صفت اند — من سلیمان جهانبان خراسان یابم

محی الدین که سلیمان صفت است و قدمش — دیو دانش و ملک جان خراسان یابم

شافعی منیم در دست بر انگشتی از او — مالک و احمد و نعمان خراسان یابم

هادی امت و مهدی زمان گر قلمش — تیغ دجال صفاهان خراسان یابم

گوهر افسر اسلام که از خاک درش — افسر گوهر شاهان خراسان یابم

نحن و بهجت یحیی و محمد نگرم — عیسی و ابنت عمران خراسان یابم

دل او ثانی خورشید فلک دانم و باز — خلق او ثالث سعدان خراسان یابم

اتصالات فلک دانم دل اتقیاش — خالی از سیر شیطان خراسان یابم

چون نشان نامه کنم بر سرش از خط ملوک — قدوهٔ اعظم منشوران خراسان یابم

خضر موسی کف و نیل از سر ثعبانش روان — نیل نه دو من و ثعبان خراسان یابم

دستم از نامهٔ او نافه‌گشای سخن است — کاهوی تبت و توران بخراسان یابم

بهر آن نامه کبوتر صفت آید ز فلک — نسر طائر که پرافشان بخراسان یابم

از ضمیرش که به یکدم دو جهان بنماید — جام کیخسرو و ایران بخراسان یابم

وز دو دانش که نیستان هزاران شیر است — شور صد رستم دستان بخراسان یابم

در خراسان دلش سنجر همت که نشست — بدل سنجر سلطان بخراسان یابم

ثانی یوسف مصر است که ز مصر دل او — صاع خواهنده کنعان بخراسان یابم

بر درش همچو درش حلقه بگوش است سپهر — کز همش حلقهٔ فرمان بخراسان یابم

دورباش قلمش چون شبه شهنگ برند — از دوم اخترش افسان بخراسان یابم

گر گشاد از دل سنگی ده و دو چشمه کلیم — من به سی معجزه زین سان بخراسان یابم

از ده انگشت ده و دو نوک قلم صدر امام — ده و دو چشمهٔ حیوان بخراسان یابم

پایهٔ منبر او بوسم و بر سر گیرم — که درین ناحیه ثقلان بخراسان یابم

گرامان یابم از احداث زمان شک نکنم | کز معالیش گرامان بخراسان یابم
من که خاقانیم از نعل سمندش بوسم | بخدا کافسر خاقان بخراسان یابم

قصیده در وصف عرش دستگاه کیوان پایگاه محمود شاه در صنعت ذی المطالع

روزم فرو شد از غم هم غمخوری ندارم | رازم برآمد از دل هم دلبری ندارم
هر مجلسی و شمعی من تاب شئ نه بینم | هر منزل و ماهی من اختری ندارم
غواص بحر عشقم بر ساحل تمنی | چندین صدف کشادم هم گوهری ندارم
امید را بجز غم سرمایه نه بینم | خورشید را بجز دل نیلوفری ندارم
زر زر کنند یاران من خون خورم در کف | جز جان جوی نه بینم جز رخ زری ندارم
از هر که داد خواهم بیداد بینم آوخ | بر جور خویش کنم دل چون داوری ندارم
بر دشمنان نهم دل چون دوستان نه بینم | با ابتری بسازم چون بهتری ندارم
ریحان هر سفالی بی گردمی نه بینم | جلاب هر طبیبی بی نشتری ندارم
خاقانی غریبم در تنگنای شروان | دارم هزار اندوه و اندهوری ندارم
یاران چو کید قاطع بر دفع کید یاران | جز پهلوان ایران بازیگری ندارم

المطلع الثانی

ای باغ جان که به ز لبت نوبری ندارم / یاد لبت خورم که سر دیگری ندارم

طوق غم تو دارم بر طاق از آن نهم دل / کز طوق آن برون سر در چنبری ندارم

خورشید سنی و من که مه بینم از هلالت / دیوانه‌ام که جز تو به پیکری ندارم

عشق از سرم در آمد و زیر پای من و از / و آنست کز غم تو پا و سری ندارم

خاقانیم بجان بند و رشته فرقت / مهره کجا نهم که گشاده دری ندارم

شروان شراب وحشت من تشنه زیران آبسا / جز درگه تهمتن آبش خوری ندارم

سردار تاجداران هست آفتاب دریا / چیلوفرم که بی او نیلوفری ندارم

محمود همت آمد من بنده چون ایازش / کز دور دولتش به از نیش خری ندارم

جان را کنم غلامش عنبر بداغ فرمان / کان بحر وحشت را به زین عنبری ندارم

یاجوج ظلم بینم و الاسد اندر اشن / از بهر سد انصاف اسکندری ندارم

او بهتر و ملت آمد بر عادیان فتنه — الا اسپاه همت او صرصری ندارم
نام دوم از زجعفر بر بنگ چو یاد آمد — هر فضله را ز ناخن او جعفری ندارم
بطریق و پدر رویش گفتش که در همه روم — از جمع قیصران چو تو بن گستری ندارم
نسطور رود آیت سطور در دل او — گفت از حواریان چو تو حق پروری ندارم
لا فد ز زمانه ز اقلیم در دو نان روشت — کز ملت مسیح چو تو قیصری ندارم
ملکای این سانت فرمانش دید و گفتا — بر پای مسیح چو تو محضری ندارم
اسقف ثناش گفت که خبر بصدر عیسی — بر دیر چار مین فلکی رهبری ندارم
مریم دعاش گفت که چون نصرت تو دیدم — از زحمت یهود و غم خیبری ندارم
یعقوب این رواست دیدن ید و گفتا — در قبضه هیچ چون تو سر خنجری ندارم
عیسی بگفت دست فرو کن بفرق امت — کان فرق را ز دست تو افسری ندارم
مهدی که بیند آتش شمشیر تیز گوید — دجال را بتوده خاکستری ندارم
کیوان که هست سیه پوش دیرها — گفت از خواص ملک چنو سروری ندارم
بر جبین جاثلیق که انجیل دارد از بر — گفت از مدائح تو برون دفتری ندارم

بهرام کاشقفی ست بزنار هر قلی در	گفت از ملوک عهد جهان صفدری ندارم
خورشید کو ست قبله ترسا و جفت عیسی	گفت از طلال تیغ تو به مغفری ندارم
ناهید رحمه پرور ناقوس کوب انجم	گفت از شعاع جام تو به زیوری ندارم
تیری که سوخت ست ز قندیل دیر عیسی	گفت از شعاع مدح تو به مجمری ندارم
ماهی که شیفته است بزنجیر راهبان در	گفت از محیط دست تو به معبری ندارم
عدل یتیم مانده ز پور قباد گفت	گز تیغ فتح زای تو به یاوری ندارم
ملک عقیم گشته ز ال یزید گفتا	گز نفس دین طراز تو به حیدری ندارم
گرزش چو لاله بر دره البرز او گوید	کافلاک را فکندهٔ نشتری ندارم
رایت او چو دید نقیب بهشت گفتا	زین راست تر بباغ بقا عرعری ندارم
شمشیر اوست شاه ظفر ران بچرخ گوید	کالا بنات نعش تو هم بستری ندارم
توقیع او بتافت رقیب سروش گفت	هر عجم این حروف کم از عبهری ندارم
ای مرزبان کشور رهبانیان بحبست	بی آستان تو دل هر کشوری ندارم
وی پهلوان ملکت داودیان بگوهر	شاییم بکهتری که بگوهری ندارم
شروان بهمت تو چو بغداد و مصر نیم	زان نیل و دجله پیش کفت عرعری ندارم

سید محمد صادق ... صاحب مطلع

من شهربند لطف توام نه اسیر شروان — کاینجا برون ز لطف تو خشک و تری ندارم

شروان بدولت شد و خیروان و اما — من خیروان ندیدم الا شری ندارم

بر خلق خلق تو چو دل و چشم بر گمارم — در چشم و دل کم از تبت ششتری ندارم

حرمت برفت حلقه هر درگهی نکوبم — کشتی شکست بنیت بر لنگری ندارم

آنم که گر فلک بفریبد و نیم نشاید — برگ سپاس بردن آهنگری ندارم

باید که به شیرستگی و تشنگی بمیرم — دنبال آفتاب ویی کوثری ندارم

آن آهنم که تیغ تراشایم از نکوی — سیم آهنی نه ام که ز خود جوهری ندارم

در طاق صفه تو بستم نطاق خدمت — جز بر رواق هفت فلک منظری ندارم

در سایه قبول تو با دو جهان نیارم — برگو به ثریا قصدی ثری ندارم

جان نقش نیخ گردد دل قلب مرد گیرد — آن روز کز در تو نسیم هری ندارم

جویم بضاعت شاید اگر دولتی نجویم | دارم مسیح چیست که سم خری ندارم
بینم محیط شاید اگر قطره‌ای نبینم | دارم اثیر زیبد اگر اخگری ندارم
بر من ورت نشاید دریای آسمان را | زین در نگرد دم ار ازین دری ندارم
پرکار نیستم که سرگشته وهم باشد | کز راستی بجز صفت مسطری ندارم
دانم که نیک دانی و دانند دشمنان هم | کامروز در جهان سخن همسری ندارم
در بابل سخن منم استاد سحر تازه | کز ساحران عهد کهن همبری ندارم
شطرنجی ثنای توام قائم زبانه | کز نطع مدحت تو برون لشکری ندارم
ور زانکه بس بروز شم لشکری برآمد | جز بهر نطع مدح چنون مهتری ندارم
از آسیاب طبع من ای بیژن شجاعت | عذر آورد که بهتر ازین خنجری ندارم
مرغ توام مرا بده فرمان ده و به پر آن | کالا سزای دانهٔ تو لاغری ندارم

دارم دل عراق و سر مکه و پی حج | درخور ترا از اجازت تو درخوری ندارم
طاوس بوده ام بریاض ملوک وقتی | امروز نیست پای مرا و پری ندارم
چون شوخ چشم سعتریابم نماند آبی | چه چشم سعتری نمک سعتری ندارم
چندان بمان که چشمهٔ خورشید دم برآرد | کالا بچشمه سار عدم خاوری ندارم

یاری و یاوری ز خدای مسیح باد ات — گز دیده در رضای تو به یاوری ندارم

هم در توصیف شاه منوچهر میگوید

ز عدل شاه که زد پنج نوبه در آفاق — چهار طبع مخالف شدند جفت و وثاق

رسید وقت که پیک امان ز حضرت او — رساند آیت رحمت بانفس و آفاق

بشارت آنکه جهان را خدایگان ملک است — که نایب است بقسمت ز قاسم ارزاق

بسی نماند که بیرتج بر زمین ختن — سخن سرای شود چون خت و قواق

جلال ملت و تاج ملوک فخر الدین — سپهر مجد منوچهر مشتری اخلاق

شهنشهی که بصبح النسیم انصافش — ز زهر در دم افعی عیان کند تریاق

ابد اداوست زمان گره با امان و صلت — بحکم اوست قضا بسته با رضا میثاق

ز بسکه ریخت ازین پیش خون خفچاقان — بهندوی گهر جبین برند خون براق

عجب مدار که از روح نامیه زین پس — بجای سبزه ز زنگ بر دمد سر خفچاق

زهی برات تبار از عالم مطلق — نکرده کاتب جان جز بنام تو اطلاق

اگر نه شمع فلک نور یافتی ز کفت — چو جان کبر شدی تیره بر مسیح وثاق

سحرگهی که میان تیغ برکشند چو صبح — بعزم رزم کنند از برای کنیه سباق

بسیم نارک به دین گسل برای گریز — ز آسمان بستاند بنات نعش طلاق

بگیر از همش تیغ و ز استیلای خلافت — دل زمین خفقان و دم زمانه فواق

تو ابر وار برآهیخته خنجری چون برق — فرشته وار نشسته بر اشهب چو براق

بیک کشاد ز شصت تو تیر غیلاقی — شود چو پاسخ کهسار بار تا غیلاق

دران زمان که کند تیغ با کف تو وصال — ز بسکه جان بدان آرد همی ز جسم فراق

گمان برم که ز ارواح تیره زیر اثیر — خلایق دگر از تو عیان کنند غلاق

ظفر بر در برت چتر جای نصر الله — اجل دهد بعدو زهر ما لهم من واق

ایا شهی که ز تاثیر عدل تو بر چرخ — بجرم مه ندهد اجتماع مهر محاق

بدان خدای که پاکان خطهٔ اول — ز شوق حضرت او واله اند چون عشاق

که نیست چون تو سخاپروری بشرق و بغرب — نه چون منست ثناگستری بشام و عراق

مرا حق از پی مدح تو در وجود آورد — تو نیز تربیتم کن که دارم استحقاق

منم که گاه کتابت سواد شعر مرا — فلک سزد که کشد دفتر و ملک اوراق

دقایقی که مراد سخن بنظم آید — بنثر آن نرسد فهم بو علی دقاق

ایا شهان زمانه عیال شفقت تو — بحال من نظری کن بدیدهٔ اشفاق

که خیره شد دلم از جور گنبد ازرق — چو طبع محرور از فعل داروی زراق

جهان موافق مهر توست مگذارش — که کینه ورزد با چون منی ز روی نفاق

مرا ز چنگ نوائب بجو ز خود برهان — که خلق را توئی امروز نائب رزاق

بحسب طاقت خود طوق دار مدح توام — چرا ز طائفهٔ خاصگان بماندم طاق

تراست ملک و جهان و توئی سزای ثنا — چگونه گویم مدح یماک و وصف یلاق

نماند کس که ز انعام تو بروی زمین — نیافت بیت المال و نساخت با اطلاق

منم که نیست درین ور ملک ایامن — نه اقتضای رضای و نه اتفاق وفاق

بسوخت جان من از آز و طبع تنگ گرفت — بدان صفت که ز ریم آهن و ز تف حراق

اگر نه فضل تو فریاد من رسد ستم ست — که قتل من کند از وقت خشیة الاملاق

شها بوصف تو خوش کرده ام مذاق سخن — مدار عیش مرا بر امید تلخ مذاق

روا مبین ز طریق کرم که زخم نیاز — بر آرد از جگرم هر دمی هزار طراق

ز بینوائی محتاج آتش مرگم — چو آن کسیکه بآب حیات شد مشتاق

منم ز حرص یکی نان چو آئینه روشن — ق — چو شانه شد همه دندان ز فرق تا سر ساق

عطای تو کند این درد را دوا ورنی — علاج این چه شناسد حسین بو اسحاق

همیشه تا در موت و حیات باشد بست
به اهل عالم از این بام ناگشاده دری

در تو قبله آفاق باد و خلق زمین
ز بهر مدح تو بگشاد نطق بسته نطاق

مدام در حق ملکت دعای خاقانی
قبول باد ز حق بالعشی و الاشراق

بطریق ترکیب بند شد ز قلم به امید آن قرطاس ماتم چون نامه مسعود

بند اول

ای دل ز دام گلشن جان درگذشتنی ست
ای تن ز بام گلشن جان برگذشتنی ست

ای پیر عاشقان که در این چنبری گرو
چون طفل غاز بانت ز خیبر گذشتنی ست

هیچ خرد مبید در این خوابگاه عقل
خیتی ز وحدار کزین درگذشتنی ست

در خشکسال مردمی از کشت زار دیو
بر دار طمع خوشه که بر به گذشتنی ست

هر دل که بود بر دل خاصان شکست چرخ
زین آبگون پل شکن اندر گذشتنی ست

طاق فلک به از ا صنور درگذشت
از طاق و زنگ سبکتر گذشتنی ست

ز آن پست گرگ دل که ترا و تنه می نهد
زین روبا نگاه گرگ فسونگر گذشتنی ست

عمر تو چیست عطسهٔ ایام جان ستان
کیست آن قران که عطسهٔ سیلک گذشتنی ست

مهر دو باره زادن جانت ز امهات
زین دو زمین نشیمه دیگر گذشتنی ست

تو در میان نیل و همه لاف ملک مصر
زین بیشتر گذشت که بر آن گذشتنی ست

روزی از این خراس بیابی خلاص جان
فالی بزن بخیز که آخر گذشتنی ست

در ششدری و مهره بکف مانده همچنان
مهره نشاندنی و ز ششدر گذشتنی ست

ای بر در زمانه بدریوزهٔ امان
زین در بخداوندا از این در گذشتنی ست

خاقانیا بعبرت ناپاکی فلک
بر خاک این شهنشه کشور گذشتنی ست

ادریس خانه گو بنه چون صفدرست
عیسی کده خطهٔ خاقان اکبرست

بند دوم

در بند چار آخر سنگین چه مانده‌ای
در زیر هفت آینه خود بین چه مانده‌ای

جان شهر بند طبع و خرد ده گیای کو
تو پای بست ششتن آذین چه مانده‌ای

پای بسته دیو نفس ترا بر عروس عقل
در خون این غریب نو آئین چه مانده‌ای

آمد سماع زیور و شبگیرگان غیب
بی رقص و حال چون گره غمگین چه مانده‌ای

زرین همای چتر سپهرست بالشت | بی بال چون حواصل آگین چه مانده
نه زر خالصی ز بی همسری جو | موقوف حکم پلهٔ شاهین چه مانده
روزت صلای شام هم از بامداد زد | تو در نماز دیگر و پیشین چه مانده
این چرخ زهرفام چو افعی ست پیچ پیچ | در بند گنج و مهرهٔ نوشین چه مانده
در کام افعی از لب و دندان زهر نقش | در آرزوی بوسهٔ شیرین چه مانده
گر چرخ را کلیچه سیمینست و قرص زر | گو باش چشم گرسنه چندین چه مانده
مرگ از پی خلاص تو غمخوار واسطه است | جان کن نثار واسطه غمگین چه مانده
مرگست چهره شوی حیات تو چون همی | می بر کف است و چهره پر از چین چه مانده
خاقانیا نه تشنه دلانند زیر خاک | کاریز دیده بی نم خونین چه مانده
گر جان سبک نداری ازین چرخ بنگسای | بعد از وفات تاج سلاطین چه مانده

پنداری این سخن بار احیف انده‌اند
یا خاصگانش از پس پرده نشانده‌اند

بند سوم

ای خاصگان خروش سحرگه برآورید / آوازهٔ وفات شهنشه برآورید

تابوت او که چار ملک بر کتف برند / بر چار سوی مملکه یک ره برآورید

این رایت نگون سر و رخش بریده دم / بر غافلان هفت خطرگه برآورید

اندر سکاهن شب و نیلاب آسمان / نو جامهٔ دو رنگ بهر مه برآورید

هر لحظه بر موافقت جامه آه را / نیلی کنید در دل و آنگه برآورید

خاکی ز رخ چو کاه بجو تا به گل کنید / دیوار دخمه را ز گل و که برآورید

از جور این سپهر که گز چون دم شکست / چون سگ فغان زار سحرگه برآورید

این روزتان فرو شده حق ست اگر ز / هنگام صبح زهره ز ناگه برآورید

یا لاف رستمی مزنید ای یگانگان / یا بیژن دوم را از چه برآورید

یا طاق ابروان بدر آیند هفت / در طاق نیم خایه سه علی الله برآورید

ای روز بیکران به چارده شبه / ناخن چو ماه یک شبه ده ره برآورید ق

سرهای ناخن از رخ و رخ در سرشک گرم / چون نقش بر زر و چو زر از که برآورید

اندر شده دست خدیو زمان بر سر و پای	شیون بباغ و بانگ خور انگه بر آورید
خرگاه عیش در شکنید و تتق آه	ترکانه آتش از در خرگه بر آورید

گر خون نگرید خاک باشک روان رواست
کین خاک خوابگاه منوچهر پادشاست

بند چهارم

کو آن سپه کشیدن و توران شکستنش	بال یلان و گردن گردان شکستنش
ز آب سنان چنان که چو شاخ خیزران	بازار نای و نی خیزران شکستنش
زان هندی چو آینه چینی بچین درش	رایات رای و قدر قدرخان شکستنش
کو آن خراج ری ز عراق آوریدنش	کو آن مصاف غز و خزر ایشان شکستنش
کو رای کعبه کردن و قندیل زر زدن	وان زر ور دست مجلس سندان شکستنش
نقش طراز جامه توفیق بستنش	مهر سجل خانه خذلان شکستنش
از نیزه طاق ابروی گردون گشادنش	وز حمله کرسی سر کیوان شکستنش

چون خور براسپ قلعه سخدوش آمدن	از لعل قلعه قلعه تهلان شکستنش
از خنجر دو روبه نه کشور گرفتنش	وز پرچم دو رایه دو سلطان شکستنش
نی آتش از شهاب و نه قاروره از فلک	از آب تیغ لشکر شیطان شکستنش
بازارگان عیش وز جام بدخش جرم	بازارگان جرم بدخشان شکستنش
در حجله طرب ز پری پیکران چنین	ناموس نوعروس سلیمان شکستنش
بر لعل شان رکاز نهادن هزار مهر	ورکاز مهر صفوت ایشان شکستنش
ز ایشان هزار کام دل و آرزوی جان	در چشم و دل بماندن و در جان شکستنش
در خانه ز راتیش ملک الموت چون شکست	سودی نداشت آیت خصمان شکستنش

بر خاکش از خواری و جور آترحمست
خاکش بهشت هشتم و چرخ چهارست

بند پنجم ۵

شاها سریر و تاج کیان چون گذاشتی	سی ملک و ملک جهان گذاشتی

[illegible]

اختیار خویشتن دولت را
داشتی و اکنون چون شد که
با همه سامان حشمت و ساز
و زینت عیش گذاشتی و این
در شعر صنعت التفات میگویند
یعنی از غایب بحاضر آمدن و از
حاضر بغایب ملتفت بودن
و این از جمع لطافت شعر است
چنانچه درین بند خطاب است [illegible]
[illegible]

چون گذاشته ظاهر است معلوم میشود که گلبنان عبارت از محلات معلای شاه باشند در عبارت

پرویز عهد بودی و نوشیروان وقت — ایوان نیم کرده چنان چون گذاشتی
در انتظار قطرهٔ عدل تو ملک را — همچون صدف گشاده دهان چون گذاشتی
تا که سپر فگندی و یاد دت نیاید آنکه — بر پهلوی زمانه سنان چون گذاشتی
خط بر جهان زدی و ز خاک سیاه ظلم — بر هفت عضو ملک نشان چون گذاشتی
ملک ترا جهان بجهان صیت رفته بود — این ملک را ز مان بزمان چون گذاشتی
از مه چهار هفته گذشت آن و هفته ماه — زیر خسوف خاک نهان چون گذاشتی
ما را چو دست سوخته نومید اشتی بعدل — در پای ظلم سوخته جان چون گذاشتی
این گلبنان نه دست کشان دل تو اند — با دام سان شکوفه فشان چون گذاشتی
سیب ز مهر تریه در تیغ و سموم داغ — بر گلبنان دست نشان چون گذاشتی
چشم سیاه شان گه زرد آب ریختن — نرگس مثال در یرقان چون گذاشتی
ما را خبر ده از شب اول که زیر خاک — شب با سیاست ملکان چون گذاشتی
گنج نطق داشتی آن روز وقت نزع — مهر سکوت زیر زبان چون گذاشتی

[illegible]

...دانم که کوچ کردی ازین کوچهٔ خطر	ره بر چهار سوی امان چون گذاشتی
...این راه غول دار و پل هفت طاق را	ناچار سوی هشت جنان چون گذاشتی

رفتی و در جهان سخن کار کار تست
خاقانی غریب سخن یادگار تست

بند ششم

...ار روشنا چراغ هنر کز تو باز ماند	تا فرق خاک همای ظفر کز تو باز ماند
...شد پایمال تخت و نگین کز تو دور گشت	شد خاکسار تاج و کمر کز تو باز ماند
...زرین ترنج خیمهٔ افلاک میخ و از [illegible]	در خاک باد کوفته سر کز تو باز ماند
...باد از پی کباب جگر های روشنان	کیوان زگال آتش خور کز تو باز ماند
...ر دست قمار چرخ مسخر بدست خون	میخش گشاد دور قمر کز تو باز ماند
...بعد از تو زر سکه نپذرفت هیچ نقش	سکه نداد نقش بزر کز تو باز ماند
...ن تیغ را که آینه دیدی زبان نمای	دندان نگر ز شانه بتر کز تو باز ماند
...کیسه های کان کمرهای کوهسار	خونابه ماند زر و گهر کز تو باز ماند

کعبه پس تو زمزم خونین گریست ز رشک | زمزم فسرده شد چو حجر کز تو باز ماند
خاک دلم بدین تن چون بید سوخته | راوق گناه خون جگر کز تو باز ماند
بر بخت من که کورتر از سیم کاتب است | بگریست چشمهای هنر کز تو باز ماند
گر بر تو رنج خاطر من ناخجسته بود | از بود من مباد اثر کز تو باز ماند
ور در عذاب خشم تو دل زد تظلمی | بس باد وش این عذاب دگر کز تو باز ماند
از تف آه بر لب خاقانی آبله است | تبخال حسرت است مگر کز تو باز ماند

زین پس تو و ترحم روحانیان خلد
خاقانی و عذاب سقر کز تو باز ماند

بند هفتم

ای روز رفتگان جگر شب فرو درید | آن آفتاب ازان جگر شب برآورید
شب چیست خاک نگر آفتاب وار | خاک که آفتاب خورد خون او خورید
ای رفته آفتاب شما در کسوف خاک | چون تخته محاسب ازان خاک در سر ید

کردن فلان بابه خورد هلاک باید کرد و مقصود اینست که درین بیت سوال و جواب است خود میگوید که شب چیست خود میگوید که خاک است و خاک آفتاب خورده است که مراد از منوچهر است پس بدردی من شما خون آن خاک که آفتاب را خورده

رفت آفتاب صبح وره غیب در نوشت | چون میغ شب پلاس مصیبت بگسترید
بر چرخ گوشهٔ جگر شاد تان بخورد | هین زخم آه وکرده چرخ از دل آورید
رمح سماک و نیزهٔ بهرام بشکنید | چتر سحاب و بیرق خورشید بر درید
چشم از گریه ناخنه آرد بناخنان | بلبل درو کنید و بخونش بپرورید
تابوت اوست غرقهٔ زیور عروس وار | هر هفت کرده هشت بهشت ست بنگرید
تابوت او چو عکس فلک ست بر سما | کز اشک رخ چو تختهٔ او غرق زیورید
تشنه ست خاک او ز سر چشمهٔ جگر | خون سوی عرض دیده بکاریز می برید
در پیش گنبد فلک آنکه جنیبه دار | گاه جنیبتانش کشید ارچه سنجرید
شبدیز و نقره خنگ فلک امر گ آید | پی بر کشید و دم ببرید ار وفاگرید
گر گوش تان اشارت غیبی شنیده است | بر خاک روضه دار فریز از بگذرید
گر گوش تان صریح بگوید که هان و هان | عبرت ز خاک ما که نه از ما جوان ترید
آنکه منوحه باز پس آیند پیش حق | بهر لقای شاه بتضرع بر آورید

صادق علی مدظله

صادق علی مدظله

صادق علی صاحب مدظله

مولانا سید محمد صادق علی صاحب فیضه عم

کام ز وزر رسته اید بجان از سموم ظلم	کاندر ظلال دولت شاه مظفرید

شهزاده رفت باغ بقا باد جای شاه
خونریز گرد چرخ قصاصش بقای شاه

بند هشتم

گیتی ز دست نوحه بپای اندر آمده
رخنه بسقف هفت سرای اندر آمده

از اشک گرم تفته دلان در سواد خاک
طوفان آب و آتش زای اندر آمده

این زال گوژپشت که دنیاست همچو چنگ
از سر بدیده موی بپای اندر آمده

ناهید دست بر سر از این غم رباب وار
نوحه کنان بشید سرای اندر آمده

زین خار غم که در دل ریحان و گل خلید
نوحه کنان بباغ صبای اندر آمده

تا شاهباز بیضه شاهی گرفته مرگ
تا فرخی بفرّ همای اندر آمده

تا نور جان و ظل خدای نهفته خاک
بیرونقی بخلق خدای اندر آمده

رخش تجمّل حلقه مه در ربوده باز
رخنه برج حلقه ربای اندر آمده

برگرد نعش آن مه لشکر بنات نعش
صد ره شگاف و جعد گشای اندر آمده

مشکین طبیب را که سیه دید روی خال / گاهش بعقل نورفزای اندر آمده

تا تیغ شاه گردون مرگ آنچنان زده / کاسیب آن ز خلق بنای اندر آمده

بر خاک او ز رشک شب دهن آفتاب / دست زمانه غالیه سای اندر آمده

تب کرده گژدمی و چو مارش گزیده سخت / سستی بدست مارفسای اندر آمده

آه خدایگان که فلک زیر کعب اوست / جذر اصم شنوده بوای اندر آمده

شریانش دید چون رگ بربط نه جنبشی / خاک وحش بدیده ورای اندر آمده

گردون قبا زره زده بر انتقام مرگ / مرگش ز راه درز قبای اندر آمده

گوئی شب بنخجیر روز عمود صبح / بنیم پای مرگ ز جای اندر آمده

اختر شد آفتاب امم تا ابد زیاد

بیندق برفت شاه کرم تا ابد زیاد

بند نهم

ای گوهر از صفای تو دریا گریسته / بر ماهت آفتاب و ثریا گریسته

از رفتنت ز بیضهٔ آفاق کوه قاف / بر نور آن ببیضهٔ عنقا گریسته

[illegible]

اجرام هفت خانهٔ زرین بسوگ تو — بر هفت نیم خایهٔ مینا گریسته

از حسرت کلاه تو دریاے حامله — چون ابر بر جواهر عذرا گریسته

تا گشته در آب و در آتش نهفته خاک — شش کشور از وفات تو برها گریسته

مردم بجای اشک بیکدم دو مردمک — بر خاک تو جنابه چو جوزا گریسته

بزم از پی تو بدست رباب و بخشم نای — ساغر شکسته بر سر صهبا گریسته

رزم از پی تو بدیده درع و دهان تیر — الماس خورده لعل مصفا گریسته

این سبز غاشیه که سیاهش کناد مرگ — بر زین سرنگون تو صد جا گریسته

بر لبدت که ذره از و سایه پیش داشت — سایه ز شیب و ذره ز بالا گریسته

بر بند موی و حلقهٔ زرین گوش تو — سنگین دلان حلقهٔ خضرا گریسته

مار البصر ز چشمهٔ حسن تو خورده آب — از آن نوش زهر شده تا گریسته

گر بند بر تو جانوران تا بحد آب — عقرب ز راه نیش و زبانا گریسته

چندان گریسته دل خارا بسوگ تو — تا آبگینه بر دل خارا گریسته

اکنون بنازد درشتق خلد و پیش تو
شاه جهان گشاده اقالیم را به تیغ

خندید گل فتنه همه اگریسته
تیغش بخندد زهره براعدا گریسته

آن ماه نو کجاست که مه خاکپای اوست
الحیجل آنکه حجرهٔ جنات جای اوست

بند دهم

ای چرخ ازان ستارهٔ رعنا چه خواستی
ای روزگار گرگ دل افغان ز دست تو
ای زال مستحاضه که آبستنی بشر
ما را جگر دریغ نبود از تو هیچ وقت
گیرم که آتشی شده در جان ما زدی
گردید دود آتشی و نداری بدید
بر سقف چرخ زنگ داری هزار صف

ای باد ازان شکوفهٔ زیبا چه خواستی
تا تو ز جان یوسف و لیسا چه خواستی
زان خوش عذار غنچه عذرا چه خواستی
آخر ز گوشهٔ جگر ما چه خواستی
زان مشک زیر شاخ و چلیپا چه خواستی
زان نونهال نامه بسند اچه خواستی
از بند آن دو نرگس شهلا چه خواستی

زان پر که باد ریشه هنوز زنش نجسته بود / ای باد ریشه خشم بگو تا چه خواستی

گوهر شکن کسی وگرت آب شرم بود / زان گوهرین دو آتش گویا چه خواستی

اختر تو آسمان شکنی یا گهر شکن / از درج در دو برج ثریا چه خواستی

چون خاتم از نه دیده دجال داشتی / بس زان نگین لعل مسیحا چه خواستی

ای کم ز موی غازیه آخر ز چهره / گلگونه نارسیده سبیا چه خواستی

ای اژدها دم ار نه چو ضحاک خون خوری / از طفل پادشاه جم آسا چه خواستی

گر زانکه چون تر از وی دو نا دو سره / زان شیر زاده سنبله بالا چه خواستی

قاف از تو رخنه سر شده عنقا شکسته پر / از زال خورد یک تنه تنها چه خواستی

دستت تو بر نزاد ز بر دست چون رسید / بدگوهر از گوهر والا چه خواستی

آخر

هان تا حسام شاه کشد کینه از تو باش
از غور غصه صفر کند سینه از تو باش

بند یازدهم

ای بر سر ممالک دهر افسر آمده / ای گوهرت در افسر دین گوهر آمده

ای صاحب افسران کرو پایبوس تو / تو افسر سر همه را افسر آمده

مولانا سید محمد صادق علی

ای

ای هر که افسریست سرش را چو گو کنار — پیشت چو لاله بی سر و دامن بر آمده

ای خاک بارگاه تو و خاک پایگاه — هم قیصر قیصریه و هم قیصر آمده

بر هر دو روی سکه ایام نام تو — خاقان عدل ورز هنر پرور آمده

آورده ام سه بیت بتضمین شعر خویش — در مرتبه بنام تو زیشان بر آمده

آباد عدل تو که مطرا کند جهان — آئینه ایست صیقل خاکستر آمده

از بیم زخم گرز تو بانگ شکستگی — از پهلوی زمانه مردم خور آمده

ای ز اسمان بصد درجه شه شناس تو — سر دقایق از لبت از بر آمده

عالم همه بسوگ جگر گوشه تو اند — ای از چهار گوشه عالم سر آمده

پیش سپید مهره مرگ اصفیا فگن — از مهرهای نرد به ایشان بر آمده

تضمین کنم ز شعر خود آن بیت را که هست — با اشک چشم و سوز دلت درخور آمده

کشتی ز صبر ساز که داری ز سوز و اشک — دل چون تنور گشته و طوفان بر آمده

دیوان عمر تو ز فنا بی گزند باد — ای ملک را بقای تو سر دفتر آمده

ملکت چو ملک سام و سکندر نشان تو — هم شان سام و هم سه اسکندر آمده

فی خوش نگفته ام ز در بارگاه تو — هم سام هم سکندرت اخر اخور آمده

نعل سم سمند ترا نام در جهان — همچون کمال دیده ملک اکبر آمده

حکم تو دیو بند حسامت جهان گشای

اقبال بر در تو در آسمان گشای

ترکیب بند دیگر

بند اول

کارم از دست پای مرد گذشت — آهم از چرخ لاجورد گذشت

همه عالم شب است خاصه مرا — روزم از آفتاب زرد گذشت

روز روشن ندیده ام مانا ک — همه عمرم بچشم درد گذشت

زین دو تا مهره سپید و سیاه — که برین سبز تخت نرد گذشت

با فغانم ز روزگار وصال — که چو باد آمد و چو گرد گذشت

هیچ حاصل بجز دریغی نیست — زانچه بر من ز گرم و سرد گذشت

مولانا سید محمد صادق مدظله

همه آفاق آگهست که باز — کار خاقانی از نورد گذشت
خاصه کز گردش جهان جهان — آن جوان عمر زاد مرد گذشت
جان پاکش بباغ قدس رسید — زین مغیلان سالخورد گذشت

ق

شاهد عقل و انس روح او بود
دیده را از جهان فتوح او بود

بند دوم بهمین وزن و مضمون

ز آفت روزگار پرخطرم — هرچه روزست تیره روزترم
همچو خرچنگ طالع خویشم — که همه راه باز پس سپرم
دور گردون گسست بیخ و بنم — مرگ یاران شکست بال و پرم
گر فروشند بقدر یک جو صبر — تا بنرخ هزار جان بخرم
چند گوئی که غم مخور ای مرد — غم مرا خورد غم چرا نخورم
با چنین غم محال باشد اگر — خویشتن را از زندگان شمرم

[illegible]

گرچه اکراه حولی که چشم من بست
چابک استاده ام بزیر فلک
من که خاقانیم بباغ جهان
شمع گویای من خموش نشست

عمر یکروزه را دو می نگرم
اگر از چنبرش برون گذرم
عندلیبم ولیک نوحه گرم
من چرا بانگ بر فلک نبرم

شمع میدان و شمع مجلس
قرة العین جان ابوالفارس

بند سوم

مایه زهرست نوشش عالم را
میوه مرگست تخم آدم را
ای حریف عدم قدم درنه
کم زن این عالم کم از کم را
صبح محشر دمید و ما در خواب
بانگ زن خفتگان عالم را
هین که فرشش فنا بگسترد
در نورد این بساط خرم را

رخنه گردان بناوک سحری	این معلق حصار محکم را
پس بدست خروش بر تن دهر	چاک کن این قبای معلم را
رستخیز ست خیز باز شکاف	سقف ایوان و طاق طارم را
یکدم از دود آه خاقانی	نیلگون کن لباس ماتم را
ق گر بغربت سموم قهر اجل	خشک کرد این نهال پرنم را
خیز تا ز آب دیده آب زنیم	روی این تربت معظم را

دوستانش نگر که نوحه گرند

دوستان چه که دشمنان ترند

بند چهارم

گوهری کافتاب چاکر اوست	نقطهٔ خاک تیره خاور اوست
ق جان پاکان نثار آن خاکی	کان لطیف جهان مجاور اوست
حقهٔ گوهر ارچه در خاک است	مرغ عرشی ست آنچه گوهر اوست
سر تابوت باز گیر و ببین	که چه رنگ است آنچه پیکر اوست

سوسن او بگونهٔ سنبل	لالهٔ او برنگ عبهر اوست
بر در آن کسی تظلم زن	که فلک شکل حلقهٔ در اوست
این زگردون به بین که گردون زن	با لباس کبود غمخور اوست
بسفر شد کجا بباغ بهشت	طوبی و سدره سایه‌گستر اوست
تن ما هم خیال او باشد	آن کبوتر که نامه‌آور اوست
او خود آسوده در کنار پدر	انده ما برای مادر اوست
پس ازین در روان دشمن و دوست	آنچه در سینهٔ برادر اوست

همه شروان شریک آن دردند
دشمنان هم دریغ او خوردند

بند پنجم

یوسفی از برادران گم شد	آفتاب از میان انجم شد
ای سلیمان بیار نوحهٔ نوح	که پری از میان مردم شد

گوهری گم شد از خزینهٔ ما | چه ز ما از همه جهان گم شد
عیسی وقت آمده بزمین | باز بر آسمان چارم شد
موکب شهسوار خوبان شد | لاشهٔ صبر ما و دودم شد
نه سپهر از برای مرثیتش | ذره زبان چون درخت گندم شد
در شبستان مرگ شد زان پس | که به بستان بصد تنعم شد
تا کی از هجر او تظلم ما | عمر ما در سر تظلم شد
شو ترحم فرست خاقانی | خاصه کو عالم ترحم شد
رفت ساقی و می ز بزم نشاط | هان تهی جام و شیشه خم شد

دیده از شرم بر جهان نگماشت
هم ندیده جهان گذشت گذاشت

بند ششم

دور چرخ ناز موده هنوز | سال عمرش دو ده نبوده هنوز
نالهٔ زار دوستان بشنو | نغمهٔ زیر ناشنوده هنوز
بهلاکش بیازموده جهان | او جهان را نیازموده هنوز

شد نباگه ربوده ایام — بزر ایام نا ربوده هنوز

دید نیرنگ چرخ آئینه فام — آئینه عیش نا زدوده هنوز

گلبن مرگ را نبود تنش — خلعت عیش نا بسوده هنوز

بر عذر عمرش خط فنا برخواند — خط شبرنگ نا نموده هنوز

هست در چشم عالمی مانده — نقش آن پیکر ستوده هنوز

دلبر انگند بر سر کویش — زلف ببریده رخ شخوده هنوز

رفت چون دود و دود حسرت او — کم نشد زین بزرگ دوده هنوز

مراد از دودها خاندان شاهی

ای عزیزان بتر جهان آیست
زهرش اندر گیاه شیرینیست

بند هفتم

روز فریاد نیست دم مزنید — رفته رفته بود جزع مکنید

نقد انید هیچ درمان کرد — کز جهان سوز آسمان شکنید

ظالم من چراغ دیباران مرد — شاید ار سوگوار متحنید

ماه نان در سفر سیاه شدست | زان چو گردون کبود پیرهنید
گر زمانه بعذرتان کوشد | خاک در دیدهٔ زمانه زنید
ور فلک شربت غرور دهد | سنگ بر ساغر فلک فکنید
گر سفر باز در جهان آید | رگ او را ز بیخ و بن بکنید
رخصه میدهم بدو نفس | پرده بر روی آفتاب تنید
هیچ تقصیر در معزاییش | مکنید ار هوا فقان منید
بشنوید از زبان قاآنی | این سخنها که مقصد سخنید

باز پرسید هم خیالش را | تا چه حالست زلف و خالش را

بند هشتم

ای بصورت ندیم خاک شده | بصفت ساکن سماک شده
از جمال تو وقت جان ستدن | ملک الموت شرمناک شده
جان پاک تو در صحیفهٔ خاک | خسته از نار و نور پاک شده
حور پیش آمده باستقبال | عقد بگشاده حله چاک شده
رسته از چه چو یوسف و چو مسیح | بر فلک بی نهیب و باک شده
نفست آنجا خلیفهٔ ارواح | نقشت اینجا اسیر خاک شده
مرگ از چوب کرده کودک وار | پس بدروازهٔ هلاک شده

بی تماشای چشم روشن تو	چشم خورشید در مغاک شده
شعر خاقانی از مراثی تو	سنگ خون کرده هر کجا که شده

در صفت شراب خام و گلین جام و بیان حسب المرام

بس سفالین لب و خاکین رخ و سنگین جانم | آتشین آب و گلین رطل کند درمانم

دست بوسم که گلین رطل دهد یار مرا | گر دهد جام زرم دست بر و افشانم

سیم از گل به گلین رطل خورم گلگون ز می | کم بزم جام زر آید که ز زر سر گردانم

رطل دریا صفت آرید که جام زر د شست | گوش ماهی است بر و آتش دل ننشانم

دوستانم همه انصاف دهند از پی مهر | گرچه انصاف دهد جور کشش دورانم

گوش ماهی است نه خوردم نه هم جام مست | بگلین رطل دل از بند جهد برهانم

من که دریا کش سرمست چو دریا باشم | گوش ماهی چکنم جام صدف چه ستانم

بوی خاکی که من از رطل گلین می شنوم | بر دمد از بن هر موی گل و ریحانم

همه ماهی تن و آورده بکف جام صدف | من نهنگم نه حریف صدف ارزانیانم

ساقی از آهوی سیمین ازان رنگین گاو | خون خرگوش کند آب خور یارانم
گاو زر داده بکف سامری در کف من | آب خضری که در و آتش موسی دانم
جز بدین رطل گلین هیچ عمارت نکنم | چار دیوار گلین را که در و مهمانم
آهنین جانم و بر راه آهنین دارم جان | نزیم بی وی و کی آب گرم حیوانم
جوهری منع شده و درج سفالین می خم | در نگین گهر رطل گلین من آنم
سیصد و شصت رگم زنده شود چو او | سیصد و شصت درم سنگ گهر ارزانم
هر که گوهر به دهان داشت جگر تشنه نماند | من که گوهر نخورم تشنه جگر چون مانم
ای عجب دل سبک و در گرانی شوم | هر چه من رطل گران سنگ سبکتر رانم
دوش با رطل گلین و می رنگین گفتم | ق گر شما گشت غم آباد دل ویرانم
ای می و رطل ندانم ز کدام آب و گلید | کاتش درد نشاندن بشما نتوانم
رطل بگریست من از آب و گل پرویزم | می بنالید که من خون دل خاقانم
چون بمی خون جهان در گل افسرده خورم | چه عجب گر نتوان یافت بدل انسانم
من که خاقانیم از خون دل تاجوران | می کنم قوت و ندانم چه عجب مهمانم

در صفت سما و وصف ماه رخ مهرسیما

چون رایت صبح شد درافشان | شد خیل ستارگان پریشان
گم کرد فلک ستام صبحش | یک قرصه زر بداد تاوان
خورشید به تیغ برکشیدنش | از چرخ فرو گسست خفتان
من خفته ز مستی شبانه | فارغ ز همه فلان و بهمان
آتشکده کرده تا بخانه | بر سنت و مذهب زمستان
ناگه ز درم درآمد آن ماه | ق | مخمور رچه سرو خوش خرامان
بر چهره جمال لطف پیدا | در غمزه کمال سحر پنهان
عاشق شده بر قدش صنوبر | فتنه شده بر رخش گلستان
چهره همه رغم ماه گردون | قامت همه رشک سرو بستان
بنشست ز هر دری سخن گفت | گرد از لب لعل گوهرافشان
فی الجمله صفت نکرد شاید | کان خود چه لب است وین چه دندان
سر رشته ز گفته او فرو چاه | آن چاه که داشت در زنخدان
در خنده شد او شسته مدهوش | در صولت او بماند حیران

گفتم که ز خوردنی چه سازم ‌ ‌ اندر خور خورد چون تو مهمان

در پای تو سر کشم بتحفه ‌ ‌ در پیش تو جان کنم بقربان

گفتا که تکلفی نخواهم ‌ ‌ هر چه آن بخمار در خور آن

رو کاو شهپر زود در بند ‌ ‌ وز سنبله جمله دانه بستان

باید که چو خورد کرد خواهی ‌ ‌ گردون بود آسیای گردان

هر چند در آسیای گردون ‌ ‌ سه حالست و مهر طبخان

آن به که باختیار باشد ‌ ‌ هر پخته زحل ببرج میزان

وز بهر سرشتنش بیاور ‌ ‌ از چشمهٔ کوثر آب حیوان

یک دشنه چو ذوالفقار حیدر ‌ ‌ یک چوبه چو تیر پور دستان

تا همچو سپر کنی بدان تر ‌ ‌ بر پشت طبق بسی بگردان

بس هر سپری بدشنه مسپر ‌ ‌ مانندهٔ شکلهای پیکان

یک سفره ز سندس و استبرق ‌ ‌ در خواه بعاریت ز رضوان

ثور ار چه نرست ماده گردد ‌ ‌ تا شیر دهد ترا از پستان

زان شیر بگیر دوغ و روغن ‌ ‌ شاید بگرفت خوار و آسان

هیزم همه شاخهای طوبی ‌ ‌ با عود و عنبر و مشک سوزان

آتش خوش و نرم و نعش مرق ‌ ‌ سیر اندک تر نعش فراوان

روغن بگدار و دوغ پر کن ‌ ‌ تا ساختنش رسید بپایان

از هیکل ماهتاب کن صحن ‌ ‌ وز قرصهٔ آفتاب نه خوان

صحنش همه لعل کفچه یاقوت ‌ ‌ کفگیر شبه عقیق عمان

آنگت همه زین صفت بدست آید | بر کار آور فسون و دستان
بنشین و مرا به جنو اسپی | بر آتش انتظار منشان
خود ساخته بودم از شبانه | به دم قدر بقدر امکان
چون گفت بیار پیش بردم | بپذرفت ز من بملک و جهان
میخورد و بناز و نیز می گفت | هر کو نخورد بود پشیمان
هست این خورش که کرده بودند | ترتیبش از ابتدا تنوران
آسیمه در آرزوی او شد | رستم پی رخش تا سمنگان
چون خورد بزال زر فرستاد | تحفه صفتش بزال دستان
گر زخم خورد بگاه خوردن | لائق بود ار چه نیستش آن
طبعی که به تیر و تیغ سازد | الا که به نیزه خورد نتوان
طبع آن طلبد اگر چه باشد | بر خوان خورش ز غذای الوان
در عالم اشتها خلیفه | بر لشکر آرزو چو سلطان
کاجیش وزیر و رشته نائب | یعنی حاجب و هریسه دربان

در وصف شاه اخستان که بزیارت کعبه و مدینه رفته و حقیقت اعتقاد آن میگوید

ای در عجم سلاله اصل کیان شده | وی در عرب بزبده اهل زمان شده

نی نی ترا زبیده نخوانم کزین قیاس / روی سحاب در خوی خجلت نهان شده

ای صد زبیده پیش صف خادمان تو / دستار دار خوان پرستار خوان شده

جان زبیده موکب تو دیده در حجاز / بسته میان بخدمت و تابان زبان شده

نعمات در عرب شده کاشی ست در بهشت / سولاصفت نموده و لاله زبان شده

هرگز کس از کیان ره کعبه نرفته بود / تو رفته راه کعبه و فخر کیان شده

آن آرزو که جان منوچهر داشته / تو یافته بصدق و منوچهر جان شده

زان رایگان برادر عیسی نفس زده / دولت نصیب خواهی مریم مکان شده

این طرفه بین که دست برادر فشاند تخم / همشیره برگرفت بر و شادمان شده

آری سپاه صبح دریده مصاف شب / یک آفتاب سلطنه دار جهان شده

پرواز کرده جان منوچهر سوی تو / دیده ترا بکعبه و خورم روان شده

پیش آمده روان فریدون گهرفشان / تا زان گهر زمین علم کاویان شده

کردند خاندان تو غربت نه زین صفت / ای کرده غربت و شرف خاندان شده

رفته قباد بر در محمود زاولی / طالب معاش عرفی و از دلستان شده

تو دیده چتر تی که چو محمود صد هزار / آنجا ایاز نام کمر بر میان شده

سالار پیر کرده بغاقین ز سفره / سالار شام رزق ورا در ضمان شده

تو کرده آن سفر که ضمان دار جنت است / بغداد و مصر دیده و مطلق عیان شده

جد تو بر شاه فریزنه رفته تهم / سالار سام پیش تو سالار خوان شده

تو بخششی نموده ببغداد کز سخات / بر دجله هفت دجله دیگر روان شده

با بانگ نام و ننگ تو دجله ز شرم در / شنگرف رنگ گشته و سیماب سان شده

حجاب آستان خلیفه ز راه تو / برده نشان که جاه تو سلطان نشان شده

تو کعبه عجم شده او کعبه عرب / او و تو هر دو قبله انسی و جان شده

قبله بقبله رفته و کوس سخا زده / کعبه بکعبه آمده و کامران شده

تو میهمان کعبه شده هفته بار و بس / هم شهربان کعبه ترا میزبان شده

خوان ساخته برسم کیان اهل مکه را / رسم کیان ز تیغ دل مکیان شده

تو هفت طوق کرده و کعبه عروس وار / هر هفته گرد پیش تو عشق دوان شده

تو بوسه داده بر لب سنگ سیاه و ما / رضوان ز خاک پای تو بوسه ستان شده

نظاره در تو چشم ملائک که چشم تو / دیده جمال کعبه و زمزم فشان شده

ناخن زدی بکعبه نه در روزن حسد / در چشم دیو ناخنه هشت استخوان شده

کوثر نیاودان شده آن دم که پای تو / کرده طواف کعبه و زی ناودان شده

هر خون که رانده از تن قربان عمر تو | گلگونهٔ عذار خواص جنان شده
خون همه ریخته هر میزبان بشرط | تو خون نفس ریخته و میزبان شده
چون نی مدینه مهد رفیع تو آمده | ز ابر عطات شوره‌ستان بوستان شده
تو عنبرین نفس بسر روضهٔ رسول | وز یاد تو ملایک مشکین دهان شده
آن شاخ سیم بر سر بالین مصطفی | زر نثار لعل و زرت گلستان شده
تو شب بروضهٔ نبوی زنده داشته | عین اللهت بلطف نظر پاسبان شده
در موکبت برای خبر چون کبوتران | شام و سحر دو نامه بر ایگان شده
وز بهر محملت که فلک برد غاشیه | خورشید ناقه گشته و مه ساربان شده
ای آسیه کرامت و سیاره معرفت | حوای وقت و مریم آخر زمان شده
هستند ده ستاره و نه حور با دلت | همواره هشت جنت و هفت آسمان شده
گر شاه بانوان ز خلاط آمده بحج | نامش بحج برد در همه عالم عیان شده
تو قحط مکه برده و نامت بشرق و غرب | تا خطهٔ قندهار و حد قیروان شده
صد شاه بانو آن سر شبیکار هست | صد شاه از نسبت رهی قهرمان شده

خاقانی از خدمت مهر تو دور ماند — عمرش بخورده در سر تشویر آن شده
اکنون بعذر بی‌طمعی خوانده مدح تو — بر مدح خوان تو ملکان مدح خوان شده
زین شعر کرده بر قد و صنعت قبا فخر — وز مهر فرشته نیز فلک چون کمان شده
بادت بقای خضر و هم از برکت دعات — اسکندر جهان شه شرق اخستان شده
بادت سعادت ابد و هم بهمتت — خیلا فه زمین شه قیروان شده

مثل سابق در ماتم و غم و ناسازگاری فلک پر ظلم و ستم گوید

آن مصر مملکت که تو دیدی خراب شد — وان نیل مکرمت که شنیدی سراب شد
سرو سعادت از تف خذلان زگال گشت — اکنون بران زگال جگرها کباب شد
ق
آن سیل اشک بر سر طوفان واقعه — خونابه قبر قبه بشکل حباب شد
چل گز سرشک خون ز بر خاک برگذشت — لا بل چهل قدم ز بر ماهتاب شد
هم پیکر سلامت و هم نفس عافیت — از دیدهٔ نظارگیان در حجاب شد

[illegible] مولانا [illegible] علی صاحب [illegible]

[illegible] صادق علی صاحب [illegible]

[illegible] مولانا سید محمد صادق علی [illegible]

دل سرد کن ز دهر که بهدستش نفته گشت | اندیشه کن ز فیل که هم جفت خواب شد

ایام سست رای قدر سخت گیر شد | اوهام گنبد پای و قضا تیره تاب شد

گر آتش درشت غذا جیست بر نبات | آن آب نرم بین که بر چون عذاب شد

عاقل کجا رود که جهاند از ظلم گشت | نحل از کجا چد که گیا زهر تاب شد

کار جهان و بال جهانیان که بر خدنگ | پر عقاب آفت پر عقاب شد

ربع زمین لسان تب ربع بود پسید | از لرزش هر اهر در اضطراب شد

افلاک را لباس مصیبت لباس گشت | اجرام را وقایهٔ ظلمت عذاب شد

ماتم سرای گشت سپهر چهارمین | روح الامین بتعزیت آفتاب شد

از بهر آنکه نامهٔ تعزیت بشنوند | شام و سحر دو پیک کبوتر شتاب شد

در ترکتاز فتنه ز عکس خیال خون | کیوان بشکل هندو اطلس نقاب شد

دوش آن زمان که گیسوی شب شانه کرد چرخ | موی سپید و هر معنبر خضاب شد

در دست ارغنون زن گردون تنگ کل — شب موی گشت و مه چو کمانچه رباب شد

دیدم عنف ملائک بر چرخ نوحه کرد — چندانکه آن خطیب سحر در خطاب شد

گفتم بگوش صبح کاین چشم زخم چیست — کاشکال و حال چرخ چنین ناصواب شد

صبح آه آتشین ز جگر بر کشید و گفت — دردا که کارهای خراسان خراب شد

گردون سر محمد یحیی بباد داد — محنت رقیب سنجر و مالک رقاب شد

از حبس این خدیعه خلیفه دریغ خورد — وز قتل آن امام بهیبت مصاب شد

بدعت ز روی حادثه پشت هدی شکست — شیطان خلاف قاعده رجم شهاب شد

ای آفتاب خرخره زرین مکش که باز — شمشیر سنجری ز قضا در تراب شد

وی مشتری روا مبر از سر که طیلسان — در گردن محمد یحیی طناب شد

ای آدم الغیاث که از بعد این خلف — دار الخلافه تو خراب و یباب شد

ای عندلیب گلبن دین زار زار نال — کز شاخ شرع طوطی حاضر جواب شد

ای ذو الفقار دست هدی زنگ گیر زنگ
کان بوتراب علم زبر تراب شد

خاقانیا وفا مطلب ز اهل عصر زانکه
در تنگنای دهر وفا تنگ یاب شد

آن کعبهٔ وفا که خراسانش نام بود
اکنون بپای پیل حوادث خراب شد

عزت که زی جناب خراسان درست بود
برهم شکن که بوی امان زان جناب شد

ق

بر طاق نه حدیث سفر زانکه روزگار
چون طالع تو نامزد انقلاب شد

در حبسگاه شروان با درد دل بساز
کان درد راه توشهٔ یوم الحساب شد

گل در میان کوزه بسی درد سر کشید
تا بهر دفع درد سر آخر گلاب شد

از چاه دولت آب کشیدن طمع مدار
کان دلو پاره دید و رسن مار تاب شد

دولت بروزگار تواند اثر نمود
حصرم بکار ماه تواند شراب شد

فتح سعادت از در عزلت برآیدت
کوکشت زار عمر ترا فتحباب شد

عقل از برات عزلت صاحب خراج گشت
ابر از زکوة دریا صاحب نصاب شد

معجز عنان کش سخن تست اگرچه دهر
با هر فسرده بوفا هم رکاب شد

سیمرغ را خلیفهٔ مرغان نهاده‌اند
هرچند هم لباس خلیفه غراب شد

اول بناقصان نگرد دهر گر بخست
انگشت کوچک است که جای حساب شد

از طمطراق این کرهٔ تر مترس از آنک / با دشت گو دهل زن خیل سحاب شد

بر قصر عقل نام تو خیر الطیور گشت / در تیه جهل خصم تو شر الدواب شد

گفتی که یارب از کف آزم خلاص ده / آمین چه میکنی که دعا مستجاب شد

در مدح مرشد رهنما میگوید

آن پیر پاک که خضر بقائیست خضر نام / هر صبح بوی چشمهٔ خضر آیدش ز کام

با برتریش گوهر جمشید پست پست / با پختگیش جوهر خورشید خام خام

تنها روی ز صومعه داران شهر قدس / که گه کند ز زاویهٔ خاکیان مقام

آنجا بود سجادهٔ خاصش بدست راست / وینجا بدست چپ بودش تکیه گاه عام

بوده زمین خانقهش بام آسمان / بیرون ازین سراچه که هست آسمانش نام

چون پای در کند ز سر صفهٔ صفا / سر بر کند بحلقهٔ اصحاب کهف شام

سازد وضو بمسجد اقصی ز آب چشم / شکر وضو کند بدر مسجد حرام

آب محیط را ز کرامات کرده پل / بگذشته ز آتشین پل این طاق آب نام
هر شب قبای مشرقی صبح را فلک / نور از کلاه مغربی او برد بوام
نه کور شب رویست نه هر خسته و نژاد / سرمست بختی است نه می دیده نه جام
شب رو که دیده ساخته نوربین چراغ / بختی که دید بافته حبل المتین زمام
بنمود رخ بآئینه گردان مهر و ماه / نسپرده دل ببوقلمون باف صبح و شام
تقطیع او و ازرق گردون بیک شعار / تسبیح او و عقد ثریا بیک نظام
پردل چو جوز هندی و مغزش همه خرد / خوشدم چو مشک چینی و حرفش همه کلام
عنقاست مور ریزه خور سفره سخاش / چونانکه مور ریزه عنقاست زال سام
چون زال پیرزاده بطفلی و عاقبت / در حلق دیو خام چو رستم فگنده خام
پوشد لباس خاکی ما را ردای نور / خاکی لباس گونه و نوری ردائش نام
و نقش هزار منیجی چرخ و جیب خاک / باز افگنش ز نور فراویزش از ظلام
گاهی کبود پوشش چو خاکست همچو خاک / ق گنجور رایگان و لگد خسته عوام
گاهی سپید پوشش چو آبست همچو آب / شوریده و مسلسل نازان ز هر عظام
گاه از همه برهنه بر آید چو آفتاب / پوشد برهنگان را چون آفتاب لام

او بود نقطه حرف الف دال میم را — کامد چهل صباح و چهار اصل یک قیام

زو دید آن نماز که قائم بود الف — راکع بماند دال تشهد نمود لام

گاهی براق چار ملک خوش لگام گیر — گاهی بدیو هفت سری بر کند لگام

با آب کار تیغ و چو تیغ از غذای نفس — صوفی کار آب کن از خون انتقام

در بند عشق شاهد و هم عشق شاهدش — عشقی چو قیس عامری و عروه خرام

در صورتی که دید کمال صور نگار — رو شاهدی گرفته و رفته ملام

در آئینه عنایت صیقل شناخته — رو قبله کرده و شده سرمست شهام

چون نوح پیر عشق و ز طوفان مهلکات — امین بکوه و کشتی و خرم ز سام و حام

ریزان ز دیده اشک طرب چون درخت رز — گر آتش نشاط شود آتش از سام

در وجد و حال همچو حمام ست چرخ زن — بر دیده نام عشق رقم کرده چون حمام

گردد فلک ز حیرت حالش زمین نشین — گرد زمین ز سرعت رقصش فلک خرام

پیری که پیر هفت فلک زیدش مرید — پیری که پیر هشت جنان شاهدش غلام

آمد شفیع دار به بیمار پرس من — کازرده دید جان من از غصه لئام

کین آبنوس و عاج شب و روز روز و شب — چون عاج و آبنوس شگافد دل کرام

من دست بر جبین ز سر درد چون جنبر — کار ذر عجز روی به دیوار و پشت بام

من خفته چنگ گم شده سرپای چون رباب — خالی خزینه از درم و کاسه از طعام

در مطبخ فلک که دو نانست گرم و سرد — غم به نواله من و خون جگر مدام

غم مرد را غذاست چو فارغ شد از جهان — خون تیغ را حلال است چو بیرون شد از نیام

او کرده رم در آمد و دندان سپید کرد — پوشید بام را سر دندانش نورفام

سرداب دید مجمره فرو رفت یکدو پی — کرسی نهاد و دید بر آمد سه چار گام

بنشست و خطبه کرد و بفضل الخطاب گفت — گر مشکلیت هست سوالات کن تمام

سربسته همچو فندق اشارت همی شنو — می پرس پوست کنده چو بادام ای

گفتم به پایگاه ملائک توان رسید — گفتا توان اگر نشود دیو پای رام

گفتم که گوی دیو طبیعت توان برید — گفتا توان اگر ز شریعت کنی حسام

گفتم ز وادی شبهت توان گذشت — گفتا توان اگر به ریاضت کنیش رام

گفتیم کلید گنج معارف توان شناخت / گفتا توان اگر نشود نفس اسیر کام
گفتیم هوا بر کتب خاکی توان گذاشت / گفتا توان اگر نبود مرکب حمام
گفتیم ز شاه هفت تنان دم توان شنید / گفتا توان اگر نشدی شاه شاه مقام
خاقانیا بسوگ پیمبر داشتی کبود / بر سوگ شاه شرع سیه پوش بر دوام
کارواح سبز پوش سیه جامه اند پاک / بر مرگ زاده حفده خواجه امام
شیخ الائمه قدوهٔ دین عمدهٔ هدی / صدر الشریعه حجت حق مفتی انام
او کعبهٔ علوم و کف و کلک مفخرش / بودند زمزم و حجر الاسود و مقام
او و همه جهان مثل زمزم و خلاب / او و همه سران حجر الاسود و رخام
زمزم نمای بود سخش زبان من / تا کرده بود از حجر الاسود استلام
زان بوحنیفه مرتبت شافعی بیان / چون مصر و کوفه بود نشاپور احترام
پس چون رکاب او ز نشاپور در رسید / تبریز شد هزار نشاپور از احتشام
تبریز با بدعت تبریز در گرفت / تبریز شد ز تربت او روضة السلام
من خاک خاک او که ز تبریز کوفه ساخت / خاکیست کاندرو اسد الله کند کنام
از همتش اتابک و سلطان زبس گرفت / این شمس در کسوف گه شد آن بدر در غمام

او رفت سینه‌ها شده بیمار لایعاد — او خفت فتنه‌ها شده بیدار لاینام

بر تربتش که تبت و چین شد چو بگذری — از بوی نافه عطسه مشکین زند مشام

چون ناف سنب نخل بند بریزد ز بوی او — زرین ترنج فلکه این نیلگون خیام

زانفاس عمدة الدین در شرق و غرب بود — با راست استقامت و با ملت انتظام

ملت چو عقد نظم و الصدر زو انتظم — امت چو شاخ قومه اشنج فاستقام

جاهش ز دهر چون مه عید از صف نجوم — ذاتش ز خلق چون شب قدر از مه صیام

او بود صدر جوی و غزالی پیشین — کاندر جهان نه کاندر وی بود در فطام

آن ریسمان فروش که بود آسمان سروش — کردی به ریسمان اشارتش اعتصام

وان قفل گر که بود کلیدی سرای علم — کردی چو حلقه بر در قرانش التزام

یحیی صفات بود چو یاسین خصم او — من نکیر المهیمن آن یحیی العظام

خصمش نسبتی آمد از ابلیس همچنانکه — یاجوج بود نطفه آدم باحتلام

گر ناقصی ندید کمالش عجب مدار — کز مشک بی‌نصیب بود فراز زکام

ق

بود او قوام شرع و به پیری گرفت تاج ‌ ‌ ‌ با درد و داغ زیست درین پیر ناتوام

آری به درد و داغ سرانند نام زد ‌ ‌ ‌ آنک پلنگ در بر صف و شیر در جذام

خورشید شاه انجم و هنجار مسیح ‌ ‌ ‌ مصر قرع و تتبع ز ره هست و سها امین

چون خواجه شد چه نور چه ظلمت قرین گر ‌ ‌ ‌ چون روح شد چه نوش چه حنظل نصیبه کام

بی نقطه‌ای ملت مه کلک و مه کتاب ‌ ‌ ‌ بی شهسوار زاول مه رخش و مه خرام

او سوره حقائق و من کمتر آیتش ‌ ‌ ‌ زانم بنامه آیت حق کرده بود نام

حرز فرشتگان ز چپ و راست میکنم ‌ ‌ ‌ این نامه را که داشت ز مشک ختن ختام

این نامه بر دو جهان حجت منست ‌ ‌ ‌ کو نامه نیست عروة الوثقی است لاانفصام

این نامه هفت عضو مرا هفت هیکل است ‌ ‌ ‌ کامن کنند ز هول سباع و شر هوام

آییم بحشر نامه او بسته بر جبین ‌ ‌ ‌ گردمن از نظاره آن نامه از جام

تا وصف او شنیده من شد بجنب من ‌ ‌ ‌ تمتام ناتمام سخن بود بو تمام

وصفش طهارتست چو قرآن که خواند نشر ‌ ‌ ‌ بر پاک تن حلال بود و جنب حرام

بی او سخن نرانم و گر پروردن سخن ‌ ‌ ‌ حسان پس از رسول فرزدق پس از هشام

خود بر دلم جراحت مرگ رشید بود | از مرگ خواجه رفت جراحت بالتیام
گر صدر رشید داشتمی گردمی فداش | آن روز کامدش ز رسول اجل پیام
گر بند هر جانگزای فراقش دلم بسوخت | با زهر خواهم از همه سید بماتم
اقضی القضات حجه اسلام زین دین | کاثار مجد او چو ابد باد مستدام
سیف الحق افضل ابن محمد که طالعش | دار خلافت الحق در موضع سهام
حق در حقش دعای من از صدق بشنود | من نامرادی دلش از دهر نشنوام
دار السلام اهل هدی باد صدر او | زایزد بر و تحیت و از عرشیان سلام

در ماتم محمد یحیی گوید و درین اندوه و الم نهایت تفکر و تحیر نموده

تا دور محنت است درین تنگنای خاک | محنت برای مردم و مردم برای خاک
جز حادثات حاصل ازین تنگنای نیست | ای تنگ حوصله چه کنی تنگنای خاک
این عالم است جافی و زجیفه موج زن | صحرای جان طلب که عفن شد هوای خاک
خواهی که در خورنک دولت کنی طواف | بگریز ازین خرابه نادلگشای خاک

دوران آفت ست چه بینی سواد دهر / ایام صرصرست چه سازی هوای خاک

هرگز وفا ز عالم خاکی نیافت کس / گر باد کس امید ندارد وفای خاک

خود را بدست عشوه ایام وا مده / حق بود دیو را که چرا آشنای خاک

اجزات چون بپای شب و روز سوده شد / تاوان طلب مکن ز قضا در قضای خاک

خاکی که زیر سم دو مرکب غبار گشت / پیدا است تا چه مایه بود چون بهای خاک

لا خیر دان نهاد در سوم جهان و دهر / لا شی شناس برگ سپهر و نوای خاک

چون وحش پای بست سپهر و زمین مباش / منکر و طاق ازرق و مگزین عطای خاک

ای مرد چیست خود فلک و عرض و طول او / ق / رو دیست قبه بسته معلق ورای خاک

شهباز گوهری چه کنی قبهای دود / سیمرغ بیگه ای چه کنی تودهای خاک

گردون کمان گروهه باز یست کاندرو / گل مهره ایست نقطه ساکن نمای خاک

تا کی ز مختصر نظری جسم و جان نهی / این از فروغ آتش و آن از نمای خاک

جان داده حق ست چه خواهی مزاج طبع / زر بخشش خورست چه دانی عطای خاک

خواهی که جان بشرط سلامت برون بری / برخیز ازین جزیره وحشت فزای خاک

خاقانیا جنسیت جان و عدم فرشت — کان چرب آخرش به از این سبز جای خاک

نحلی شعل نه سوی بستان قدس شو — طبری نه عنکبوت چه سازی سرای خاک

سیلی بهر بها نچه رو در دو دیده کش — باری نه بینی این گهری بی بهای خاک

خاصه که بید ریغ خراسان سیاه گشت — خورشید زیر سایهٔ ظلمت فزای خاک

گفتی بی محمد یحیی بساتم اند — از قبهٔ ثوابت تا انتهای خاک

او کوه علم بود که برخاست از جهان — ای کوه کی قرار پذیرد بنای خاک

از گنبد فلک ندا آمد مجسم او — ق کان گنبد تو کعبهٔ حاجت روای خاک

بر دست خاکیان خفه شست آن فرشته خلق — ای کائنات واجزنا از جفای خاک

ای خاک بر سر فلک آخر چرا نگفت — کین چشمهٔ حیات نسازید جای خاک

دید آسمان که در دهنش خاک میکند — واگاه بد که قسمت دهانش سزای خاک

جبریل بر موافقت آن دهان پاک — میگفت از دهان ملایک ملای خاک

تب لرزه یافت پیکر خاک از فراق او — هم مرقد مقدس او شد شفای خاک

با عطرهای روضه پاکش عجب مدار
گر طوطی بهشت برآرد گیای خاک

سوگند هم بخاک شریفش که خورده نیست
زو و به نواله دهن ناشتای خاک

در ملت محمد مرسل نداشت کس
فاضلتر از محمد یحیی فنای خاک

آن روز کرد تهلکه و ندان فدای ننگ
وین کرده گاه فتنه دندان فدای خاک

کو فر آن که بود ضیابخش آفتاب
کو لطف این که بود کدورت روای خاک

خاک درش خزائن ارواح دار چرخ
فیض کفش معادن احسان سدای خاک

زان فر و حلم ابر و زمین بی نصیب ماند
این گفت وای آتش وان گفت وای خاک

سنجر بسعی دولت او بود ور نه
باد از سیاستش شده مهر امای خاک

بی فر او چه سنجد تعظیم سنجری
بی بادشاهی او چه بود بادشای خاک

پاکا تو شیرها تو نهادی بنام خویش
در گردنای چرخ سکون و بقای خاک

خاک چهل صباح سرشتی بدست فضل
پس بر زبان لطف براندی ثنای خاک

خاقانی است خاک درت حافظش تو باش
زین مشت آتشی که ندارد دوای خاک

جو تی لئیم یک دو سه گز سیره گور ساز
چون بیخ های آبی و چون جای پای خاک

در همین ماتم به بحر دیگر میگوید

ای قبلهٔ جان کجات جویم — جانی و بجان هوات جویم

گر زخم زنی سنانت بوسم — ور خشم آوری رضات جویم

دی روز چو آفتاب بودی — امروز چو کیمیات جویم

دوشت همه شب چو بدر دیدم — امشب همه چون سهات جویم

ای دُرّ گران بهاتر از روح — چون روح سبک لقات جویم

خورشیدی و بر نیائی از کوه — هر صبحدم از صبات جویم

تو زیر زمین شدی چو خورشید — تا کی ز بر سمات جویم

ای گم شده آهوی خطائی — هم ز آب خور خطات جویم

صیاد قضا نهاد دامت — از دامگه قضات جویم

ای گوهر یادگار عمرم — ق چونت طلسم کجات جویم

دریا کنم اشک و پس بدریا — در هر صدفی جدات جویم

از دیده نهان درون وهمی — از وهم برون چرات جویم

ور جانی و ز انس و جانت برتر — نزدیکی و دور جانت جویم

خاقانیت آشنای عشق ست
ای صبر گذشته فراقی
وی دل که به نیم نقطه مانی
وی جان که کبوتری نیازی
ای نقش زیاد طالع من
چون نقش زیاد کس نه بیند
ای مرکب عمر رفته بی گور
وی بلبل چند گشته وقت ست
ای سینه که دردمندی از غم
درد تو جراحت ست ناسور
ای تن که بجسم درد آری
چون خوان کرم نماند تا کی
ای چرخ شریف کش که دونی
وی خاک عزیز خور بخواری

هم در دل آشنات جویم
در معرکهٔ بلات جویم
در دائرهٔ عنات جویم
پر سوخته در هوات جویم
در زاویهٔ فنات جویم
کی در ورق بقات جویم
زان سوی جهان شمات جویم
کز نوحه گری نوات جویم
هم راستی غم دوات جویم
از زخم اجل شفات جویم
از جود تو توتیات جویم
برکت طلبم نوات جویم
جان را دیت از دهات جویم
تن را عوض از رفات جویم

ای روز کرم فرو شدی زود | از ظل عدم ضیاءت جویم
ای ماه گرفته روز دانش | در عقدهٔ اژدهات جویم
ای روضه بهشت جان و دولت | در دخمهٔ پادشات جویم
ای تاج کیا لوالیاشیر | در عالم کبریات جویم
قدر تو لوا زدست بر عرش | در سایهٔ آن لوات جویم
زان سوی فلک بدیده وهم | مجدت نگرم سنات جویم
از عقل همه هوات خواهم | وز نفس همه ثبات جویم
رفتی که وفا نکرد عمرت | تا جان دارم وفات جویم
بر تختهٔ صدق بودی آحاد | زان اول اولیات جویم
بگذشتی و صفر جای بافت | از صفر کجا صفات جویم
قحط کرم است روزی جان | از مائدهٔ سخات جویم
طفلیست هنر که مادرش مرد | پروردنش از عطات جویم
گرچه ز ملوک عهد بودی | در زمرهٔ اصفیات جویم
ق امروز که تشنه زیر خاکی | فیض از کرم خدات جویم
فردا به بهشت گشته سیراب | در کوثر مصطفات جویم

هم درین معنی ترکیب بند ماتم و شکایت زمانه پر درد و الم گفته

خرمی در جوهر عالم نخواهی یافتن
مردمی در گوهر آدم نخواهی یافتن

روی در دیوار عزلت کن که بر همدم مزن
کاندرین غمخانه کس همدم نخواهی یافتن

تا درون چار طاق خیمهٔ فیروزه‌ای
طبع را بی چار میخ غم نخواهی یافتن

پای در دامان غم کش کز طراز
آستین دست کس معلّم نخواهی یافتن

آه را در تنگنای لب بزندان کن از آنکه
ماجرای درد را محرم نخواهی یافتن

با جراحت چون بهایم ساز در بی مرهمی
کز جهان مردمی مرهم نخواهی یافتن

نیک عهدی در زمین شب جا جابلق خاک زن
کز فلک زین صعب‌تر ماتم نخواهی یافتن

از وفا رنگی نیابی زین نگارستان چرخ
رنگ خود بگذار بوی هم نخواهی یافتن

هر زمان از هاتفی آوازه می‌آید ترا
کاندرین مرکز دل خرم نخواهی یافتن

قاف تا قاف جهان مینی شب وحشت چنانک
تا دم صور از سپیده دم نخواهی یافتن

تاج دولت بایدت زر سلامت جو چو خاک
آن زر اندر بوتهٔ عالم نخواهی یافتن

تا چو هدهد تاجداری بایدت در خلق دل
طوطی آسا طوق آتش گم نخواهی یافتن

خشک شیخ از روز افتح باب دیده بان
کان گلستان زا از نم نخواهی یافتن

حلقه تنگ است درگاه جهان زان لاجرم
تا دو روی قامتت بی خم نخواهی یافتن

جان نالان از ابر از وخانه گردون مجو
گر کفش جان دار روی بی سم نخواهی یافتن

عافیت زان عالم است اینجا مجو از بهر آنکه
نوش زنبور از دم ارقم نخواهی یافتن

ای خاقانی بنای عمر بر یخ کرده اند
رو فقع بگشای چون محکم نخواهی یافتن

دهر کور خون نشین و چرخ کور در خاک شو
چون ازین ان وجود غم نخواهی یافتن

فیلسوف اعظم و حرز امم کز روی هم
جای او جز گنبد اعظم نخواهی یافتن

کتب حکمت را آتش ده که او چون باد شد
جام ابر سنگ زن چون جام جم نخواهی یافتن

رخش دانش را بنه زنبان و بی برگش از آنکه
هفتخوان عقل را رستم نخواهی یافتن

چرخ طفل مکتب و تو دو او پیر خرد
لیکن از پیران جنون معظم نخواهی یافتن

صد هزاران خاتم ار خواهی توانی یافت لیک
نقش جم بر هیچ یک خاتم نخواهی یافتن

چشم ما خون دل و خون جگر از بس که ریخت — اکحل و شریان ما را دم نخواهی یافتن
سوخت کیوان از دریغ او چنان کو را دگر — تدبر کار این کهن طارم نخواهی یافتن
مشتری از پس کزین غم ریخت خون اندر کنار — مصحفش را جز بخون معجم نخواهی یافتن
از دریغ او که روح و جسم آن در هم گسست — چار ارکان یکدگر با هم نخواهی یافتن

هم در مرثیه قدوة الحکماء کافی الدین شروانی که عم خاقانی بود

گر بقدر شورش دل چشم من بگریستی — بر دل من مرغ و ماهی تن بتن بگریستی
صد هزاران دیده بایستی دل ریش مرا — تا بهر یک خویشتن بر خویشتن بگریستی
دیده های بخت من بیدار بایستی کنون — تا بدیدی حال من بر حال من بگریستی
آنچه از من شد که از دست سلیمان کم شدی — بر سلیمان هم پری هم اهرمن بگریستی
یاسمین خندان و خوش زانست کز من غافلست — یاس من گر دیده بودی یاسمن بگریستی
تنگ دل از غم گرم بر باب زن کردی فلک — بر من آتش رحم کردی با بابزن بگریستی

ای دریغا طبع خاقانی که واماند از سخن
گو سخندانان مهین تا بر سخن بگریستی

مقتدای حکمت و صدر زمین گر بود او
گر زمین را چشم بودی بر زمین بگریستی

گوهری بود او که گردونش بنادانی شکست
جوهری گو تا برین گوهر شکن بگریستی

زاد و سرو آزاد و فردی بر چمن پژمرده شد
ابر طوفان بار گو یا بر چمن بگریستی

شعر یمانی از اوج رفعت در حضیض خاک شد
چرخ بایستی که بر شام و یمن بگریستی

گو بیا مپسر تا همی سوگ بحره داشتی
گو سکندر تا بمرگ برهمن بگریستی

گو شکر نطقی که از رشک بیانش هر زمان
نخل آب چشمه بر آب دهن بگریستی

گو صبا خلقی که از تشویر جاه خلق او
هم بهشت عدن و هم نجران بگریستی

گو فلک دستی که چون کلکش بهم کردی سخن
دختران نعش یکیک بر پرن بگریستی

هر زمان از بیم مار ابید نرگسدان چشم
گو تری بر روی موی چون سمن بگریستی

پیش چشمش مرغ را کشتن که تا رستی که او
گر بدیدی شمع در گردن زدن بگریستی

انت موسی دل که گر پیشش نگشتندی چراغ
طبع چون موش چه موم اندر لگن بگریستی

کاشکی گردون طریق نوحه کردن دانستی
تا بر اهل حکمت و ارباب فن بگریستی

ای آسمان نوحه کردن میدانست

مولانا سید محمد صادق علی صاحب مدظله

کاشکی خورشید راز این غم نبودی چشم درد
تا برین چشم و چراغ انجمن بگریستی

کاشکی خضر از سر خاکش دمی برخاستی
تا بخون دیده بر فضل فطن بگریستی

کاشکی آدم برجعت در جهان باز آمدی
تا بر آیین خلف مرد زن بگریستی

آتش و باد ار بدانستی که او گیتی گرفت
آتش از غم خون شدی و از حزن بگریستی

او همای بود بی او قصهٔ حکمت شد ...
کو غراب البین کو تا بر دمن بگریستی

اهل شروان چون نگرید از دریغ او که گر
گر شنیدی بر فراز منبر ... روان بگریستی

ایضاً بهمین رنج و تاب والم و غم جانگداز بی حساب

راه نفسم بسته شد از آه جگر تاب
کو همنفسی تا نفسی رانم ازین آب

از همنفسان نیست مرا روزی از ان ...
بر روزن من هم نزد و صورت مهتاب

بی همنفسی خوش نتوان زیست بگیتی
بی دست شناور نتوان بود بغرقاب

امید وفا دارم هیهات که امروز
در گوهر آدم بود این گوهر نایاب

جز ناله کسی همدم من نیست ز مردم
جز سایه کسی همره من نیست ز اصحاب

آزرده چه خرم نکنم آرزوی کس | آری نزود گرگ گزنده زپی آب
امروز منم عوذ و فرو رفته شب خیز | سرگشته ازین بخت سبک پای گران خواب
شب زنده و دل مرده تر از مرغ شبگیر | لرزنده و نالنده تر از تیر بر تاب
گرم است دمم چون نفس کوره آهن | بشکست دلم چون دهن کوره سیماب
با اینهمه امید به بهبود توان داشت | کان قطره تلخ است که شد لولو خوش آب
راحت ز عنا زاید و شکر نی که بر رست | زان حصرم خام است چنین پخته می ناب
آزاده دهر است همه زاده سلوت | از بخشش چاه است همه ریش و دولاب
از مرد سلامت که شناسد روش دهر | از مهر خلیفه چه نوشیده زر قلاب
از حادثه که سوزم بر آورد ز من دود | بوزنا بره نالم که فرو برد و منم تاب
سرگشته چه گویم که سر و پای ندارد | خسته بکه خرطه و شکسته که طبطاب
بیمارم چون گل که نهی ور دم کوره | گه در عرقم غرقه و گه در تبم از تاب
حاجت بجوال است وجوم نیست ولیکن | دل هست بنفشه صفت و اشک چو عناب

چون زال بطفلی شده‌ام پیر آمده شیب / زانست که بر گرده احرام اجتناب

خورسندی من دل ندهدم گرنه دهد خلق / سیمرغ غم زال خورد گر نخورد باب

همت بسرم کرد که جاه آمده منگر / عزلت بدلم گفت که فقر آمده دریاب

زان دل که در او جاه بود ناید تسلیم / زان نی که از او پیسه کنی ناید جلاب

مگزین در دونان چو بود صدر قناعت / منگر مه نخشب چو بود ماه جهانتاب

ایام بنقصان و ترا کوشش بیشی / خورشید بسرطان و ترا کوشش سنجاب

گر فربهی عیش دهد اختر ایام / گه پرورش پیل کند جانب سقلاب

تکیه نکند بر کرم دهر خردمند / سکه ننهد بر درم ماهی ضراب

دهر ار چه کشی دهره بخون ریختن من / خود ریخته گردد تو مکش دهره و مشتاب

قصاب چه آری ز پی کشتن ماهی / خود کشته شود ماهی بی حربه قصاب

هان ای دل خاقانی اگر چه ستم دهر / بر تافتنی نیست مشو تافته زین تاب

نقدی که قدر بخشد چه قلب و چه رایج / لفظی که قضا راند چه سلب و چه ایجاب

خط در خط عالم کش و در خط مشو از کبر / دل طاق کن از هستی و بر طاق نه اسباب

جاهل نرسد در سخن ژرف تو آری / کف بر سر بحر آمد بی دانه بپایاب

تحقیق سخنگوی نخسند ز سخن دزد / تعلیق رسن باز نیاید ز رسن تاب

گو آنکه سخندان مهین بود بحکمت — گو آنکه هنر بخش بهین بود بآداب

گو صدر افاضل شرف گوهر آدم — گو کافی دین واسطهٔ گوهر انساب

گو آنکه ولی نعمت من بوده عم من — عم چه که پدر بود و خداوند هنر باب

آن فخر من و مفتخر ماضی و اسلاف — آن صدر من و صدر مستقبل اعقاب

آن خامهٔ کار مرا خاتم دولت — آن فاتحهٔ طبع مرا فاتح ابواب

در دولت عم بود همه مادت طبعم — آری ز دماغ است همه قوهٔ اعصاب

زو دیو گریزنده و او داعی انصاف — زو حکمت نازنده و او منهی الباب

زان عقل بدو گفته که ای عمر و عثمان — هم عمر خیامی تو و هم عمر خطاب

ادریس قضا بینش و عیسی وان بخشش — داده لقبش در دو هنر واضع القاب

از نعش بدی تحتش و از تیر فلک میل — وز قوس و قزح ریختش و ز ماه اصطرلاب

دانم که دگر باره گهر زد دازین عقد — آن طفل دبستان من این درک کذاب

هندو بچه ساز داز ین ترک ضمیرم — زان تا نشناسند بگردانه جلباب

چون خیمهٔ ابیات چهل پنج شد از نظم
بگسسته طناب سخن از غایت اطناب

ایضاً هم درین معنی بتغییر بحر و وزن

جانت سنگ آرم ز سختی ورنه سنگ جان کودمی — از فغان زار چون سنگ هم فرو ناسودمی

ورنه جان آهنین بودی بآه آتشین — دیده چون بالوتهٔ آهن فرو پالودمی

آه جان فرسای اگر در سینه نشکستی مرا — اینکه جان فرسودم از آه آسمان فرسودمی

غرقه ام در خون و خون چون خشک شد گردد سیاه — خود سیه پوشم که دیدی گرنه خون آلودمی

کوه غم بر جانم ار گردون نبخشاید مرا — کین غم از بر کوه بودی من بر او بخشودمی

یوسفانم بسته چاه زمین اندر نه من — چشمهای خون ز رگهای زمین بگشودمی

گوش می بایستی از سیماب چشم انباشته — تا فراق نازنینان را خبر نشنودمی

کاشکی خاقانی آسایش گرفتی ز اشک خون — تا ز جان کم کردمی در اشک خون افزودمی

روی من کاهست خاکی کاش از چون گل شدی — تا بخون دل سر خاک حسد اندودمی

آن زمان کو جان همی داد از من آنجا بودمی — جانستانش را الصبور آه جان بربودمی

[illegible]

پای در گل چون گل پایاب غم بدرفتمی — خاک بر سر بر سر خاک اشک خون پالودمی

گر فدای او نرفتم من چرا جانم نرفت — تا اگر زان بر زبان بودم از این بر سودمی

دیده را از سیل خون افکندمی در تابخنه — بس بناخن رخ چو زر ناخن بسیجو دمی

موبه گر بفشاندمی بر خاک خود بنشستمی — دست و کلکش را بلفظ ما و کان بخشودمی

اول از خوناب دل رنگین ازارش بستمی — بعد از آن زعفران رخ حنوطش سودمی

گر رسیدی دست غسلش ز آب حیوان دادمی — بلکه چون اسکندرش تابوت زر فرمودمی

آنچه ما در بر سر تابوت اسکندر نکرد — من بزاری بر سر تابوت او بنمودمی

یا چو شیرین کوزهر تلخ بر تابوت شاه — جان شیرین داد و من جان آدمی آسودمی

هر شبی ما بر خاکش از خون دانه دل کشتمی — هر سحر خون سیاوشان از و بدرودمی

واستین دیدارش باز رفت و جانم از برش — گر برفتی در دو دامش من ز جان خشنودمی

من غلام داغ بر رخ بودمش عنبر بنام — ور معنبر بودمی عنبر حنوطش بودمی

چون بدین زودی کفن می بافت او ستاد حرخ — کاشکی در بافتن من تار و پودش بودمی

گیرم آن فرزانه مرد آخر خیالش هم نمرد | هم خیالش دیدمی در خواب اگر بغنودمی

نی نی آن فرزانه داغ فراقم گشت و رست | گر بعالم داد بودی من بخون ماخودمی

شد ز من بدرود و گر نحستیم بودی پس از آنکه | او ز من بدرود و رفتی من ز جان بدرودمی

گر دلم داد و که شیر آن بی جمالش دیدمی | راه صد فرسنگ از این سر بسر پیمودمی

جانم ار در قیم تیمار فراقش نیستی | آخر از جان تیمارش غمی بزدودمی

گفتی ای باز سپید از دود دل خون میری | کاشک از باز سپیدم بی سیاهی بودمی

ایضاً در همین ماتم و الم میگوید

بر شه ره عجز ایم کمر بر بندیم | رخت همت ز رصدگاه خطر بر بندیم

لاشه تن که بمسمار غم افتادست | رخش جان را بدلش نعل سفر بر بندیم

بار محنت بد و نحبی شب رو کشیم | نحبیان از جرس از راه سحر بر بندیم

کاغذین جامه هدف وار علی الله زنیم | تا به تیری سحری دست قدر بر بندیم
گه چو سوفار دهان وقت فغان بگشاییم | گه چو پیکان کمر از بهر حذر بر بندیم
گه ز آهی کمر کوه ز هم بگشاییم | گه ز دودی به تن چرخ کمر بر بندیم
چون جهان از نظری سخت تهی فاست | دیده از سوی جهان راه نظر بر بندیم
از سر نقد جوانی چه طرف بر بستیم | کز پی کیسهٔ او سود دگر بر بندیم
ز آب آتش زده کز دیده دود آه | تنگنای نفس از بوی شرر بر بندیم
چون قلم سر زده کز بیم بخوناب سیاه | زیوری چون قلم از دود جگر بر بندیم
دل که بیمار ز درد است بکوشیم در آنکه | روزن دیده بخوناب مگر بر بندیم
این سیه جامه و سیمای ادر پرده چشم | حالی از اشک حلیهای گهر بر بندیم
تیر باران سحر است کنون آتش آه | نوک پیکان ز قاروره و سر بر بندیم
ق بام گردون بتوانیم شکست از تف آه | راه غم را نتوانیم که در بر بندیم
نه نه ما را هنری نیست که گردن شکنیم | خویشتن چند بتقدیر اگر هنر بر بندیم
ناله مرغیست پر نامه بر غصه ماه | مرغ را نامهٔ سربسته بپر بر بندیم
بس سبک پر مپر ای مرغ که می نامه بری | تا ز رخ پای تر آخوردهٔ زر بر بندیم

چون سکندر پس ظلمات چه ماندیم کنون / سد خون پیش دو یاجوج بصر بر بندیم

خاک را جای عروسی ست که ز دانه و رنگ / گونه اش عقد عروسانه هنر بر بندیم

بکه از بیم زر چهره خاقانی را / حلی آریم به تابوت پسر بر بندیم

گوهر دانش گنجور هنر بود رشید / قبله ما در و دستور پدر بود رشید

در بیان همین درد و غم و شکایت زمانه سراسر ظلم و ستم

دارم آن درد که عیسیش به لب می نرسد / اینت دردی که ز درمانش اثر می نرسد

دل به درد نهید و بدوائی نرسید / خود دوا بر سر این درد دگر می نرسد

اجرای کام ز دیوان امیدم نرسید / چون نزاند عجب داری اگر می نرسد

چه عجب گر نرسد دست بفتراک مراد / گز بلند نیست بجایی که نظر می نرسد

سیل خونین که بساق آمد تا ناف رسید / بلب آمد جگرم بو که بسر می نرسد

روز عمرست بشام آمده و من چو شفق / غرق خونم که شب غم بسحر می نرسد

ز آتش سینه مرا صبر چو سیماب پرید / صبر پران شده را مرغ به پر می نرسد

کاشتم تخم امل برق اجل پاک بسوخت / کشتن تخم چه سود است که بر می نرسد

ریزه‌ئی از چاشنی کام بکامم نرسید / روزی کان بنهاد است قدر می نرسد

خاک روزیست دلم گرچه هنر ریزه بسیست / ریزه بگذار که روزی بهنر می نرسد

شهربند فلکم بستهٔ غوغاء غمان / چون زنیم گردن از اشک حشر می نرسد

گریه گه گه بکند باری ازان گریم خون / که چو خواهم مددی ساخته بسر می نرسد

آه ازین گریه که گه بندد و گه بگشاید / گه بکعب آید و گاهی بکمر می نرسد

بنمک ماند گریه که بندد و گشاد / گرچه او را زوی و تیر خبر می نرسد

گه چو بگشاید جیحون سوی اموی شود / گه گه بسته شود اشک بجزر می نرسد

اشک چون طفل که ناخوانده سبک تک بدود / باز چون خوانمش از دیده ببر می نرسد

گریه چون دایه کر گیر گز و شیر سپید / به وطفلان سیه پوش بصر می نرسد

پشت دست از ستم چرخ بدندان خوردم / که ز خون پارهٔ غم قوت دگر می نرسد

ازبن دندان خواهم که جگر هم بخورم / چه کنم چون سر دندان بجگر می نرسد

گرچه بسیار غم آمد دل خاقانی را — هیچ غم در غم هجران بسری می نرسد

شمهٔ گوهر و شمع دل برگشتهٔ من
که زوال آمدش از طالع برگشتهٔ من

هم درین وزن و معنی گوید

مشکل حال جهان نیست که سر باز کنم — عمر در سر شد و بینم چو نظر باز کنم

دارم از چرخ تهی دو دگله چندانکه — دو جهان پر شود از یک گله سر باز کنم

شب روان بار بمنزل بسحر بر بندید — من سر باز ز تنظیم سجده باز کنم

ناله چون دود به پیچیده گره شد در بر — چکنم تا گره ناله ز بر باز کنم

آه من حلقه شود در بر و من حلقه آه — میزنم بر در امید بگو باز کنم

زیر پوش هشت مرا آتش بالا و بسر — لاجرم گوی گریبان بجگر باز کنم

صبر اگر رنگ جگر داشت جگر صبر اندیشت — اهل کونا سر خوناب جگر باز کنم

سلوت دل ز که ام اهل وفا دارم چشم — چشم همت ز که ام اهل نظر باز کنم

مولانا سید محمد صادق سلمه

رشتهٔ جان که چو انگشت همه تن گره است / نگذارم سر انگشت همه باز کنم

غم که چون شیر بگشتی کمرم خشک گرفت / من سگ جان ز کمر دهن آن باز کنم

با چنین شیر کمرگیر کمر چون بندم / تا ز دکمهٔ غم تنگ کمر باز کنم

ز تنم بام زد لهو و در کام که من / سر به دیوار غم آرم که بصر باز کنم

گاه دیوار و گل بام بخون می شویم / پس درین حال چه درهای نظر باز کنم

خار غم در ره پس شاد دلی ممکن نیست / کاژدها حاضر و من گنج گهر باز کنم

خواستم کز پی صیدی بپرم باشه مثال / صرصر حادثه نگذاشت که پر باز کنم

بر جهان می نکنم باز بیکبار دو چشم / چشم در درد عدم باد اگر باز کنم

از سر غیرت چشم بخرد بر دوزم / وز پی عبرت چشمی بخطر باز کنم

هفت در بستم و بر خلق اگر آه زنم / هفت پرده که فلک راست ز بر باز کنم

مردم چشم مرا چشم بد مردم گشت / پس بمردم بچه دل چشم دگر باز کنم

[illegible]

درین جهان جان آهنین و دل سنگین درین غم و الم که برای خاقانی است در اندرون سر ایام آتشی [illegible] چنین خار زار [illegible] مولانا سید محمد صادق علی مد ظله

زآه آتشین جان که درین غم دل خاقانی را
بر دم با سر خاکین سر خاک سپر

خانه آتش زده بینند چو در باز کنم
کفن خونین از روی سپه باز کنم

ای مه نور شبستان پدر چون شده‌ای
وی عطارد ز دبستان پدر چون شده‌ای

این مرثیه هم درین زن ست

پای تابوت تو چون تیغ بزر درگیرم
سر خاک تو چو افسر بگهر درگیرم

این سنم زنده که تابوت تو گیرد در زر
کار زر و بود دوات تو بزر درگیرم

بر ترنج سر تابوت تو خون میگریم
تاش چون سیب به بیجاده مگر درگیرم

چون قلم تخته زیر تو حلی دار کنم
لوح بالات بیاقوت و درر درگیرم

ق

خاک پای چو تو تسبیح برخ در مالم
خط دست تو چو تعویذ ببر درگیرم

خاکپای و خط دستت گهر و مشک منند
با چنین مشک و گهر عشق ز سر درگیرم

بی تو بستان و شبستان و دبستان بکنم
اول از کندن بنیاد هنر درگیرم

مولانا سید محمد صادق صاحب مدظله

چون نبد بر تو مبارک بر و بوم پدرم / آب و آتش به بر و بوم پدر درگیرم

هرچه دارم بنه و سکنه بسوزم زانست / بیشتر سوختن بهو و طرز درگیرم

پدرم خانگیا زاجگر و سینه و جیب / اول از جیب وشاقان حصر درگیرم

پشت من چون قلمست که نادر شکست / که بدین پشت قباهای نظر درگیرم

چون شب آخر ماهم بسیاهی لباس / که قبای ز سپیدی قمر درگیرم

همچو صبح از پی شب ژاله بیارم چندان / که سپیدی بسیاهی بصر درگیرم

آفتاب منی و من بتحیر اغنت جویم / خاصه کز سینه چراغی سحر درگیرم

هر چراغی که بباد نفسش بنشانم / باز هم در نفس از تف جگر درگیرم

چه نشینم که قدر سوخت مرا در غم تو / بر نشینم در میدان قدر درگیرم

دارم از اشک پیاده ز دم سرد سوار / در سلطان فلک زو حشر درگیرم

در سیه گرده و جامه سیه و روز سیه / بسیه خانهٔ چرخ آیم و در درگیرم

آرزوی تو مرا نوحه گری تلقین کرد / کارزوی تو کنم نوحه تر درگیرم

چند صنف نوحه گران نیز رسانید مرا / هر زمان موبه بآئین دگر درگیرم

هرچه رفت از ورق عمر جوانی مرا / چون دریغش خورم اول ز سر درگیرم

ای سهی سرو ندانم چه اثر ماند از تو
تو نماندی و در آفاق خبر ماند از تو

این بند هم درین زن و معنی فراق و الم و سوز غم باندک تفاوت

در فراق تو ازین سوخته تر باد پدر — بی چراغ رخ تو تیره بصر باد پدر

تا شریکان ترا بیش نه بیند در راه — از جهان بتو فرو بسته نظر باد پدر

بزبان لغت آرای بتازی دو در — گوش پر زیبق و چشم آمده کر باد پدر

چشمهٔ نور منا خاک چه یا داگه تست — که فدای سر خاک تو پدر باد پدر

تا تو پالوده روان در جگر خاک شدی — بر سر خاک تو پالوده جگر باد پدر

تا تو چون مهرگیا زیر زمین داری جای — بر زمین همچو گیا پای سپر باد پدر

یوسفا گرچه جهان آب حیاتست از تو — بی تو چون گرگ گزیده بحذر باد پدر

تو چو گل خون بلب آورده شدی جو رطلب — خون بچشم آمده بر خار خطر باد پدر

بالب خونین چون کبک شدی چون تذرو — چشم خونین ز تو برسان سپر باد پدر

غم تو هست همین بست و کنون بیش غمست — همچو انگشت کهین بسته کمر باد پدر

تا که دست قدر از دست تو بربود قلم | کاغذین پیرهن از دست قدر باد بدر
عید جان بودی و تا روزه گرفتی ز جهان | بی تو از دست جهان فست بسر باد بدر
خاطرت جان هنری بود و خطت کان گهر | هم بجان گوهری آن کان هنر باد بدر
ای غمت مادر رسوا شده و سوخته دل | از دل مادر تو سوخته تر باد بدر
چون حلی بن تابوت و نسیج کفنت | همچنین پشت بخم روی پدر باد بدر
زیر خاکی که فلک بر زبرت گرید خون | بی تو چون من فلک زیر و زبر باد بدر
زعذارت سبز و زکفت خط سیاه | چون نه بیند ز خط صبر بدر باد بدر
بی حلیهای خم مویت و زنار خطت | راهب آسا همه تن سلسله ور باد بدر
زانکه چون تو دگری نیست و نه بیند دگر | هر زمان نام تو در درد دگر باد بدر

پسری کارزوی جان پدر بود گذشت
تا ابد معتکف خاک پسر باد پدر

هم درین وزن گوید بطریق مرثیه
مطلع اول

دل نوازی من بیمار شمائید همه | بهر بیمار نوازی من آئید همه
من چو موئی ز من تا باجل یکسر موی | بسر موی ز من ورچه درائید همه
من کجا ام خبری نیست که مست خطرم | گر شما نیند نه ستید کجائید همه

دور نمانید ز من همچو خزان از نوروز   که خزان رنگم و نوروز بقائید همه

سنبلستان خط من خشک نگشته ست هنوز   بمن آئید که آهوی خطائید همه

اجل من و به نهاد از بره چرخ شما   همچو آهو بره مشغول چرائید همه

من مه چارده بودم سه شبی وزره شدم   نه شما شمع من و مهر شمائید همه

گر بیستی روز و دو شب همدم ماه آید مهر   سی شب از من بچه تاویل جدائید همه

چون مه کاستهٔ شب از شب پیش شما   گر سر روز بهی روزه بهائید همه

سر و بالان شما ام سر بالین مرا   تا نه دارید بنم کار بنمائید همه

من چو گل خون بدهان آمده و تشنه لبم   به گل تشنه که چون ژاله هوائید همه

از چه سینه بدو نفس و رشتهٔ جان   برکشید آب که نه کم ز سقائید همه

همه بیمارپرستان ز غمم سیر شدند   آنکه این غم خورد امروز شمائید همه

چون سر انگشت قلم گیر من از خط بتیغ   در خط مهر من انگشت نمائید همه

پدر و مادرم از پای فتادند ز غم   بشما دست زدم کاهل وفائید همه

بمنا و عرفاتم ز خدا در خواهید   که هم از کعبه پرستان خدائید همه

بس جوابم بدعا جان مراد ربایید | گر چو عیسی زبر بام دعائید همه
آه کامروز زنیم تیز زبان کند شد | تب به بندید وزبانم بگشائید همه
بوی دارو شنوم روی بگردانم ازو | هر زمان شربت نو در مغز ائید همه
تنم از آتش غم سوخته چون عود دمست | چون نی عود د سر انگشت بخائید همه
گر همی پر بسحرخیز نه بینی برو تب | نی ببرید و بران پیر گرائید همه
مگر این تب بشما طایفه خواهند ربه | کز سر لرزه چو نی بر سر مائید همه
من چو مخمور ز تب شیفته چشمم چه عجب | گرچه مصروع نه ز غم شیفته رائید همه
آمد آن مار اجل هیچ عزیمت دانید | ق که بخوانید و بدان مار فسائید همه
جان گزاید نفس مار اجل عهد کنید | گر نفس مار اجل را بگزائید همه
من چو شیرم به تب مرگ و شما همچو گوزن | بر سر مار اجل پای ببائید همه
چون گوزن از پی هر ناله نیارید به سر | گر بسرشک مژه تریاک صفائید همه
من اثیر اجلم هرچه نوا خواهد چرخ | هدهید ارچه نه چندان بنوائید همه
نی نی از بند اجل کس بنوا باز نرست | کار کافتاد چه در بند نوائید همه

مهرهٔ جان ز ششدر بربائید مرا | که شما نیز نه زین ضربه برهائید همه
روز خون زیر من آمد ز شبیخون قضا | خون بگریید که در خون قضائید همه
فزع ما در و افغان پدر سود نداشت | بر فغان و فزع هر دو گوائید همه
چون کلید سخنم در غلق کام شکست | بر در بستهٔ امید چه پائید همه
تا چو نوک قلم از درد زبانم سیه است | از فلک خستهٔ شمشیر جفائید همه
چشم بادام منست از رگ خون پسته مثال | تیربان از رگ چون چند بپائید همه
خوی پیشانی و کف در دهنم بس خطر است | بگلاب آن خوی و کف چند زدائید همه
چون صراحی بفواق آمده خون در دهنم | زان شما هر رگش جام بلائید همه
جان کنم چون بفواق آیم و لرزم چو چراغ | گر چو پروانه بسوزید سزائید همه
من چو شمع و گل اگر خندم و میرم چه عجب | گر شما بلبل و پروانهٔ مرائید همه
جان بفریاد الغشد در سر من بکشید | لیک امروز ز من سیر میائید همه
تا دمم ماند ز من نوحه گران ننشانید | و از نید آه کنان نوحه سرائید همه
هم بموئید و هم از مویه گران در خواهید | که بجز مویه گری خاص نشائید همه

بشنوانید مرا شیون من وز دل سنگ
بشنوید آه و شنید ار بشنوانید همه

اشک داود چو تسبیح برآرید از چشم
خوش بنالید که داود نوائید همه

خفته گشتم دهن و حلق فروبسته چو نان
وز سر ناله شما نیز چو نائید همه

پیش جان دادن من خود همه سگجان شده اید
زان چو سگ در پس زانوی عنائید همه

چون مرا طوطی جان از قفس کام برید
نوحه چون چغد کنید ارچه همائید همه

من کنون روزه جاوید گرفتم ز جهان
گر شما در پی من عید بقائید همه

وقت نظاره عام است شما نیز مرا
بهر آخر نظر خاص بیائید همه

الوداع ای دوستان نمره آخر دم شد
بارک الله چه به آمین دعائید همه

الوداع ای دوستان سوخته در درد فراق
در شب خوف در صبح رجائید همه

پیش تابوت من آئید برون ندبه کنان
در سر دست از دو زبانم بستائید همه

من گدازان چو هلالم ز نعش و شما
بر سر نعش نظاره چو سهائید همه

چون نسیج سر تابوت زر اندود رخید
چون حلی بر تابوت دوتائید همه

همدرین وزن و معنی مطلع دوم

سر تابوت مرا باز گشائید همه
خود ببینید و به دشمن منمائید همه

بر سر سبزهٔ باغ رخ من کبک شمال — نه از نالش که کبکان سرائید همه

پس بگوئید ز من با پدر و مادر من — ق گرچه دل سوخته فرخ همائید همه

پدر و مادری پدر و مادرم از من برود — که شدم فانی و در دام فنائید همه

خط سیه کرده تظلم بدر چرخ برید — که شما در خط این سبز وطائید همه

بس کز آتش سرئی و باد کاهی فلک — بر سر خاک بخون لعل قبائید همه

چون درخت رز اگر تان رگ جان بربیند — آب چندین ز رگ چشم چه زائید همه

خاک من غرقهٔ خون گشت مگر بید دگر — پس کشید ار جزع از اهل جزائید همه

گر من از خرمن عمرم شده بر باد چو کاه — جای شکرست که چون کاه بجائید همه

من عطاء ملک العرش بدم نزد شما — صبر گم گشت که گم کرده عطائید همه

ای طبیبان غلط گوی چه گویم که شما — ق ناسبار رگ دم ناساز دوائید همه

اثر عود و صلیب خط ترساست خطا — در مسیحید که در عین خطائید همه

ای حکیمان رصد بین خط احکام شما — همه باد است و شما باد درائید همه

خانهٔ طالع عمرم ششتم و ششتم اید | چون بدیدید که جا ماتشپ بائید همه

ای کرامات فروشان دم افسون شما | علت افزود که معلول ربائید همه

رشتهٔ تب ز کرستان گره رشتهٔ جان | باز نگشاد که دربند هوائید همه

ای کسانیکه ز ایام وفا می طلبید | نوشداروی طلب از زهر گیائید همه

چه شنیدید اجل را اجل آمده گوی | گز فنا فارغ و مشغول بقائید همه

با شما را خط امن است و نه زین آب و کلید | که چنین سنگدل و بار خدائید همه

هم اسیر اجلید ارچه امیر اجلید | مرگ را از آن همه کامیر الامرائید همه

خشت گل زیر سر و بی سر آئید بمرگ | گر بخشت و سپر سیر کنائید همه

هم ز بالا بچه افتید چو خورشید بشام | گر ستاره سپه و صبح لوائید همه

آن تبان زیر پل مرگ گزر خواهد افتاد | گرچه جیحون صفت دجله صفائید همه

مرگ اگر پشه و مور است از او در عجبید | گرچه پیل دژم و شیر وغائید همه

بنگرید از سر عبرت غم خاقانی را
که بدین مایه نظر دست روائید همه

[illegible]

بیان حوادث انگیزی رنجخانه بی بقا و مبتلا بودن نگاره جان و فنا

صبحگاهی سر خوناب جگر بگشائید / ژاله صبحدم از نرگس تر بگشائید

دانه دانه گهر اشک بباریدچنانکه / گره رشته تسبیح که سر بگشائید

خاک لب تشنه خونست ز سرچشمه دل / آب آتش زده چون چاه سقر بگشائید

نو نو از چشمه خوناب چه گل تو بر تو / روی بر چین شده چون سفره زر بگشائید

سیل خون از جگر آرید سوی بام دماغ / ناودان مژه را راه جگر بگشائید

از زبر سیل بزیر آید و سیلاب شما / گرچه زیرست ز تیش سوی زبر بگشائید

چون سیاهی عنب کاب دهد سرخ شما / سرخی خون ز سیاهی بصر بگشائید

برف چون کز مژه بر لب زد و لب آبله کرد / زمهریری ز لب آبله ور بگشائید

رخ نمکزار شد از اشک بدیت از تف آه / برکه اشک را چو شکر بگشائید

بر وفای دل من ناله برآرید چنانکه / چنبر این فلک شعبده گر بگشائید

چون دو ششدر همه ره آید چو یاران مسیح / بر من این ششدر ایام مگر بگشائید

دل کبود است ز نیل فلک از بنوائید / بام خمخانه نیلی به تبر بگشائید

این دو نان فلک از خوانچه دو نان شنید — تا نه بینیم که دهان از پی خور بگشائید

از طرب روزه بگیرید و بخون نه سر سنگ — بخوان ریزه این خوانچه زر بگشائید

بجهان پشت مبندید بیک صد ست آه — مهره پشت جهان یک دگر بگشائید

گریه گر سوی مژه راه نداند مژه را — ره سوی گریه گر نیست که ز ر بگشائید

گر سوی قند ز مژگان نرسد آنک اشک — راه قند سوی آنک بجز ر بگشائید

لوح عبرت که خرد در است ز کف بر خوانید — مشکل غصه که جانز است ز بر بگشائید

لعبت چشم بخون بچگان حامله ماند — راه آن حامله وقت سحر بگشائید

گر بناهید رسانید چو کرنای خروش — هشت گوش سران بربط گر بگشائید

ور بگوئید بداد از دم دریای شرنگ — گوش ماهی را هم ز جنبر بگشائید

غم زهند و از لب باج نفس میگیرد — لب ز بیم رصد غم بخند ر بگشائید

غم تازه مرائید شما یار کهن — سر این مار غم عشکر بگشائید

خون گشاد اندل و شد در جگرم سیده نیست — این به بندید بجهد آن ز تن بگشائید

آگهید از رگ جانم که چه خون میریزد — خون ز رگهای دل سوسه سر بگشائید

نه کلید از شجر رز که گشاید رگ آب — رگ خون همچو رگ آب شجر بگشائید

دست خونست درین قمرهٔ خاکی که منم — آه اگر ششدرهٔ دور قمر بگشائید

سحر خیز از دو فواره مه و خور خواهم — بند این ساحر هاروت سپر بگشائید

همه همخوابه دهم درد دل تنگ شنید — مرکب خواب مرا تنگ سفر بگشائید

دیدهٔ چشمم پس ازین خواب مبیناد بخواب — ور نه بینید رگ جانش بنشتر بگشائید

آتش دیدم که باغ مرا سوخت بخواب — سر آن آتش و آن باغ پسر بگشائید

ق

گر ندانید که تعبیر کنید آتش و باغ — رمز تعبیر ز آیات و سور بگشائید

آری آن آتش اجل و باغ پسر فرزند ست — رفت فرزند شما زیور فر بگشائید

نازنینان نیامی چراغ دل من — همچو شمع از دل خوناب جگر بگشائید

خبر مرگ جگرگوشهٔ من گوش شنید — شد جگر چشمهٔ خون چشم عبر بگشائید

اشک داود بباریدپس از نوحهٔ نوح — تا ز طوفان مژه خون بدر بگشائید

باد غم جست در لهو و طرب بر بندید — هیچ خون خواست پسر هم و بطر بگشائید

خواب مه دیدم و ز بوی خطرناکی خورید	نیک مدرنگ شدم رنگ خطر بگشائید
بر سر باغچه و لب لب برکه بکشید	رگ مرغان ز سر سرو خضر بگشائید
گلشن آتش بزنید و ز سر گلبن و شاخ	نارسیده گل و ناپخته ثمر بگشائید
نخل بستان و ترنج سر ایوان ببرید	نخل مومین را هم برگ ز سر بگشائید
خوان غم را پر طاوس مگس ران چه بکار	بند آن مائده آرای بطر بگشائید
تیغ سیم از دهن طوطی گویا بکنید	طوق مشک از گلوی قمری سر بگشائید
بلبل نغمه گر از باغ طرب شد بسفر	گوش بر نوحه زاغان بحضر بگشائید
گیسوی چنگ و رگ بازوی بربط ببرید	گریه از چشم نی تیز نگر بگشائید
مسند از تخت و مخده ز نمط برگیرید	حجله از بهو و ستاره ز حجر بگشائید
گر چه غمخانه ما را نه حجر ماند و نه بهو	هر چه آرایش طاق است ز بر بگشائید
جیب گیسوی اشاقان و تبان باز کنید	طوق و دستاچه اسب و شتر بگشائید
پرده بر روی سپیدان سمن بر بدرید	ساخت از پشت سپاهان اغر بگشائید
گرته بر قد غزالان چو قبا بشکافید	چشمه از چشم گوزنان چو شمر بگشائید
ازکله تو فه و از صدره علم برگیرید	و ز حمائل حلی از جیب دُرر بگشائید

[illegible]

صورت از دفتر حلیهٔ قلم محو کنید | حلی از خنجر و کوکب ز سپر بگشائید

صور ایوان کز دود جگر تیره کنید | هم شنگرف و مژه روی صور بگشائید

دار دار الکتب و بام دبستان بکنید | بر نظاره ز در و بام مقر بگشائید

سر انگشت قلم زن چو قلم بشکافید | بن اجزای مقامات و سمر بگشائید

عنبر تر ز هر شاخ نکت باز کنید | جوهر نظم ز هر سلک غرر بگشائید

نسخهٔ روح همه عجم و نقط از خط اشک | ز معماهای غم من بفکر بگشائید

ماتم دار رشد قلم و لوح و دواتش بشکست | خون بگرئید چو بر هر سطر نظر بگشائید

من سالات دوا دوین کتب سوخته‌ام | دیدهٔ بینش این حال ضرر بگشائید

پای ناخوانده رسید و نفر موی گران | وار شید آه کنان راه نفر بگشائید

دشمنان را که چنین سوخته دارند م دوست | راه بدهید بر وی همه در بگشائید

دوستانی که وفاشان ز نهان داشته‌ام
چون درآئید ره از پیش خبر بگشائید

[illegible]

مطلع ثانی هم درین معنی

ای نهان داشتگان موی ز سر بگشائید — وز سر موی سر آغوش ز بر بگشائید

ای تذروان سر آن طوق ز غبغب ببرید — تاج لعل از سر و پیرایه ز سر بگشائید

آفتابم گرو شام و شما بهر علی — آن حلی همچو ستاره ز سحر بگشائید

شد شکسته گهرم دست بر آرید ز جیب — سر زنان نذر ز کتان جیب گهر بگشائید

مهره از بازو و مجلس ز جنین باز کشید — یاره از ساعد و یکدانه ز بر بگشائید

موی بند بزر از موی زره در مبرید — عقرب از سنبلهٔ ماه سپر بگشائید

بس ز موی که ببرید ز بیداد فلک — همه زنار به بندید و کمر بگشائید

گیسوان تافته چون خوشه چه دارید — بند هر خوشه که آن تافته بر بگشائید

سکهٔ روی بناخن بخراشید چو زر — خون برنگ شفق از چشمهٔ خور بگشائید

بامداد ان همه شیون بسر بام برید — ز آتشین آب مژه موج شرر بگشائید

پس آن کعبهٔ دل جان چو حجر بگذارید
بو که از زمزم خونین ز حجر بگشائید

آنکسان مرکب چوبین که سوارش قمر است
ره دروازهٔ بران تنگ‌تر بگشائید

آنک آن چشمهٔ حیوان پس ظلمات پدر
تشنگان زاره ظلمات پدر بگشائید

آنکه آن یوسف و آن احمد من در چه غار
زیور فخر و فراز مصر و مضر بگشائید

آنکه آن تازه بهار چمن اندر دل خاک
از سحاب مژه خوناب مطر بگشائید

سرو سیمین قلم زن شد در وصف قدش
سر زرین قلم غالیه خور بگشائید

سرو چون مهرگیا زیر زمین جست گرفت
در حصنش بسواران ثغر بگشائید

باد و رشش به سر خاک گلستان عرق در عرق
دم فردوس عجب ارم اگر بگشائید

ای همه عاجز اشکال قدر ممکن نیست
که شما مشکل این غم به هنر بگشائید

عقدهٔ بابلیا زا بتوانید گشاد
نتوانید که اشکال قدر بگشائید

این توانید که مادر بعراق است پسر
پیش مادر سر تابوت پسر بگشائید

پدر سوخته در حسرت روی پسر است
کفن از روی پسر پیش پدر بگشائید

[illegible]

تا نه بینید که باغش نه سمن ماند و نه سرو
در آن باغ بآمین و خطر بگشائید

از پی دیدن آن داغ که خاقانی راست
چشم بند امل از چشم بشر بگشائید

بجای عجز نست مرا نیست گمانی که شما
گره عجز بانگشت ظفر بگشائید

بیان حالت بیماری فرزند جگربند خود در روز دمندی و غمناکی می کند

حاصل عمر چه دارید خبر باز دهید
مایه جان نیست از و وام نظر باز دهید

هر براتیکه امل راست ز معلوم مرا
چون زنانند ز دیوان قدر باز دهید

ز آتش دل چو رسد آب سوی روزن چشم
از سوی رخنه لب جان بشر باز دهید

چار طوفان نو از چار گهر بگشائید
که شما جان ستمکش بگهر باز دهید

چون چراغید همه در ستد و داد حیات
کانچه در شام ستانید سحر باز دهید

آب هر عشوه که در جیب شما ریزد چرخ
آسیاوار بهم از دامن تر باز دهید

دیده چون خفت که با خواب بدش پیوند
دیده هر گرد جوالش به تبر باز دهید

دیده را خواب ز خون جگرست که خواب آرد او
هر چه خون جگرست آن بجگر باز دهید

شهربندان بلا اگر خبر آز کنید
خانهٔ غوغای غمان بر در حشر باز دهید

بس غریبید درین کوچه‌ی شر کوچ کنید
بقیمان نوا این کوچهٔ شر باز دهید

چون نشانید جمازه به سر چشمهٔ آز
بر نشینید و عنان از السفر باز دهید

بشنوید این نفس غصهٔ خاقانی را
شرح این حادثهٔ عمر شکر باز دهید

همه هم حالت و هم غصه و همدرد منید
پاسخ حال من آراسته‌تر باز دهید

آن جگرگوشهٔ من نزد شما بیمارست
دوش می‌دانید که چون بود خبر باز دهید

همه بیمار نواز از ان مسیحا نفسید
مدد روح به بیمار جگر باز دهید

در علاجش ید بیضا بنمائید مگر
کاتش حسن بدان سبز شجر باز دهید

رهِ درمانش بجوئید و بکوشید که
سر و خورشید مرا سایه و فر باز دهید

هر عقاقیر که دارو کدهٔ بابل راست
حاضر آرید و بها بدره زر باز دهید

هدیه یا رنج طبیبان بمیانجی بنهید
خواب بیمار پرستان بسهر باز دهید

تا جگر عافیت از جا کم جان بستانند
خط بیزاری آسایش و خور باز دهید

سرو بالا که ز بالین سرش آید بستوه
دایگان را تن نالانش ببر باز دهید

روز پنجم به تب گرم و خوی سرد فتاد
شب هفتم خبر از حال دگر باز دهید

خوی تب گل گل بر جبینت گلگون جگرست | آن صفت پروین زنان طرف قمر باز دهید
جو بجو بر چه زن دانه زن از جو بنمود | خبر آن ز شفا باز خطر باز دهید
قرعه انداز کز ابجد صفت فال نگفت | شرح آن حال ز آیات و سور باز دهید
دانهٔ در که امانت بشما دادستم | آن امانت به من این زر ضرر باز دهید
ماه من زرد چو شمع ست و زبان کرده سیاه | مایه نور بدان شمع بصر باز دهید
دور از آن مه اثری ماند تن دشمن او | گر توانید حیاتی باثر باز دهید
نه به بیمار بجا لیست و نه امید بهی ست | بدتر شد همه اسباب ضرر باز دهید
سیزده روز مه چاره و شب تب زوده | تب خدنگ اجل انداخته سپر باز دهید
خط بخون باز بهید از طبیب از بی جان | جان برون شد چه جو شیشه قرشکر باز دهید
این طبیبان غلط بین همه محتاج اند | همه را نسخه بدرید و ببر باز دهید
نوشدارو ز پی مفرح که جوی نفعی نکرد | هم بدان آسی اسیر نظر باز دهید

چون لاغر شود و نور کم میگردد هر گاه زبان سیاه گردد که عبارت از گل شمع ست از قریب هلاکت بودن و گل گشتن گردد و هم آدم را چون گرمی تب و لاغری رسد سر شمع و زبان سیاه شود ... کشته ... بیست ... عبارت از ... مدّه مطلقه

سحر و نیرنج و طلسمات که سودی ننمود — هم بافسونگر هاروت سپر باز دهید

هیکل و نشره و حرزی که اجل باز نداشت — هم بشعوذگر و شعبده گر باز دهید

نسخهٔ طالع و احکام بقا اصل نداشت — هم بکذاب سطرلاب نگر باز دهید

آن زگال آب سپندی که عرض دفع نکرد — هم بدان پیره زن مخرقه‌گر باز دهید

رشته پر گره و مهرهٔ تب قیراتان — هم بقرادم تسبیح شمر باز دهید

در حمائل سرو و چنگ چو سود شیر نکرد — چنگ شیر و سر آهوی نر باز دهید

چشم بد کز تبر و آهن و تعویذ نگشت — بند تعویذ ببرید و ببسته باز دهید

بر فروزید چراغی و بجوئید نگر — بهر روز فرو رفته سپر باز دهید

جان فروشید و اسیران اجل باز دهید — مگر آن یوسف جان را به پدر باز دهید

قوت روح چراغ من مجبور روح رسید — کز معانیش همه شرح هنر باز دهید

دیدنی شد همه نوری بظلم در شکنید — چاشنی شد همه صافی بکدر باز دهید

بسر ناخن غم روی طرب بخراشید — بسر انگشت عنا جام بطر باز دهید

از برون آبله را چاره شراب گذر — چون درون آبله دارید گذر باز دهید

سوی گر با گذر انست ره بگشائید — نای و نوشی که ازو هست گذر باز دهید

اشک اگر مایه گران کرد بر موی گران — دام اشک از صدف جان بگهر باز دهید

گر نخواهید که ایوان و حجر ریزد خون / نقش نوشاد و بایوان حجر باز دهید

ور نشاید که شبستان و طرب نالد زار / سرو بستان شبستان طرب باز دهید

پیش کان گوهر تابنده به تابوت کنند / تاب دیده بدو یاقوت و در باز دهید

پیش کان تنگ شکر در لحد تنگ نهند / بوسهٔ تلخ و وداع شکر باز دهید

ماه من چرخ سپر بود روا کی دارید / که بدست زمی ماه سپر باز دهید

یوسفی را که ز سیاره بصد جان بخرید / بی مدارا ش بزندان پدر باز دهید

پیش کان چشمهٔ خور در چه ظلمات کنند / نور هر چشم بران چشمهٔ خور باز دهید

ز بر تخت نخواهید سهی سرو مرا / پیش نظارگیان پردهٔ زر باز دهید

در دو ابروش پس کلاه زر شاهانه نهید / پس بدستش قلم غالیه خور باز دهید

از حجر گوهر رخشان بدر آرید بشمع / چون سپندیش که گوهر بحجر باز دهید

پند بدهید مرا گر بتوانید بمن / این چراغ دل از آن تیره مغز باز دهید

تازه نخل گهری را بن آرید مرا — گهری آن گهری نخل بر باز دهید

او بشر بود ولی روح ملک داشت کنون — ملکی روح بتصویر بشر باز دهید

عمر ضائع شده را سلوت جان باز آرید — نسر واقع شده را قوت پر باز دهید

نه نه هر بند گشادن بتوانید ولیک — نتوانید که جانرا بصور باز دهید

غم سحر بستانید که خاقانی راست — ز اثر مخول بذر دان غم ر باز دهید

تا توانید جوی پخته ز طباخ مسیح — بستانید و جوی خام بخر باز دهید

درین بند هم بر عمر تلف کرده تلهف خوردن و بر زمانه گذشته بهزار غم یاد آورد

کودکی کانده گسارم بود و بس — از جهان نز و بوده ام خشنود و بس

مرغ دیدی کور باید دانه را — محنت این دل چنان بر بود و بس

مولانا سید محمد صادق علی مد ظله ای زمانه کودکی قطع کننده اندوه و غم من بوده و هر دم از او خوشنود و بهبودی چندان حاصل می‌شد که پروای جهان نداشتم بلکه باعث بی‌غمی از جهان آن زمانه طفلی بوده است ۱۲ مولانا

ق
من ز چرخ آنگون نان خواستم | او جگر اجرای من فرمود و بس
چرخ بر من عید کرد و هر مهم | ماه نو صاع تهی بنمود و بس
من زکوات آستان او قحط سال | او بصاعی باد می پیمود و بس
زآتش دولت چو در شب اختران | گرمی نادیده و بیدم دود و بس
مایه سلوت بغربت شد ز دست | دل ز پا افتاد و محنت سود و بس
تا به تبریزم دو چیز هم حاصل است | نیم نان و آب مهران رود و بس

ق
زیر خاک آساید آن کز تخم ماست | تخم هم در زیر خاک آسود و بس
چون بروید تخم محنتها کشد | محنت داس کش که سر بدرود و بس
آتش از دست فلک سودم بدست | گو بپای غم چو خاکم سود و بس
عودی خاک آتشین اطلس کنم | زآب خونین کین مژه پالود و بس
بر سر خاکش خجل بنشست چرخ | نیم رو خاکی و خون آلود و بس
گر چه غم فرسوده دوران بدم | مرگ عزالدین مرا فرسود و بس
مه با ننگ از خاک را گهکشان | گل گرفت و خاک او اندود و بس

گفتم ای چرخ اینچنین مجنون کرده | ق | بس بخوان ما تو ئی ماخوذ و بس
هم زعذر خود تظلم کرد چرخ | | کان تظلم گوش من بشنود و بس
بر لباس دین طراز چرخ را | | لفظ و کلکش بود و تار و پود و بس
مهدی دین بود و لیکن چون مسیح | | بر دل بیمار او بخشود و بس
جای او جانی بتمکین حضور | | راحت روح من او افزود و بس
گرچه در تبریز بودم دوستان | | دوست جانی بر که آسود و بس

بعد از و در خاک تبریزم چکار
کآب روی کار من او بود و بس

متضمن تعزیت مع صفت

ابو نصر سعد پسر بادشاه

بیندقی مدح شاه میگوید | کوکبی وصف ماه میگوید
بلکه مزدوردار خانه بخیل | صفت عدل شاه میگوید
ذره در بارگاه خورشید ست | قصه از پیشگاه میگوید
مور در بارگاه جمشید ست | سخن از بارگاه میگوید
خاطرم وصف او نداند گفت | گرچه هر چند گاه میگوید

باز پرسید تا مناقب او — موبه گرچه راه میگوید
نور پیغامبرش همی خواند — باشش سایه آله میگوید
معنی مطابقش همی خواند — داور دین پناه میگوید
آتش دین فزای میخواند — ملتش کفر گاه میگوید
آفتابش بصد هزار زبان — سایهٔ پادشاه میگوید
پشت دنیا زمرگ او بشکست — روی دین ترک جاه میگوید
از سر دین کلاه عزت رفت — سر دریغا کلاه میگوید
چشم بیدار شرع شد در خواب — راز با خوابگاه میگوید
والله از کس ثناش نه اند گفت — هرکه گوید تباه میگوید
خاطرم نیز عذر می خواهد — که نه بر جایگاه میگوید
هر حدیثی گناه می شمرد — بس از حدیث گناه میگوید
اشک چون من زبان غمزین هم — حیلت عذرخواه میگوید
مرثیهای او مگر دل خاک — بر زبان گیاه میگوید
غم آن صبح صادق ملت — آسمان شامگاه میگوید
کو سوار جگر سیه سازد — غم دل با سپاه میگوید
چشم خور اشک را چون شفق — راز با قعر چاه میگوید

دانشش من گواه عصمت او	بشنو آنچه این گواه میگوید
آه کز فرقت امام جهان	جان خاقانی آه میگوید

تا شد از عالم اسعد بو عمر
علم وا اسعد آه میگوید

ایضاً مرثیه هم درین معنی لطیفه از ثانی

دل ز راحت نشان نخواهد داد	غم خلاصی بجان نخواهد داد
غمگساران فرو شدند افسوس	کز عدم کس نشان نخواهد داد
آسمان از گسسته شد زنجیر	داد فریاد خوان نخواهد داد
بر زمین صد هزار خون ریزیست	یک دیت آسمان نخواهد داد
زین دو نان سپید و زرد فلک	فلکت ساز خوان نخواهد داد
دیگ سودا بسینه بگذار	کین سیه کاسه آن نخواهد داد
سرو آزاد را جهان دو رنگ	رنگ مه ماهتان نخواهد داد

تا عروسی یقین نه بندی عقد	دل طلاق گمان نخواهد داد
گیتی اهل وفا نخواهد شد	شوره آب روان نخواهد داد
از زمانه مپرس خاقانی	دل بخاقان و خوان نخواهد داد
دیو را نیست گو دیت بشمر	هیچ حرز امان نخواهد داد
چون بخرسندی این کفایت یافت	خواجه کان مکان نخواهد داد
آبرو از برای نان مبر	به تگین و طغان نخواهد داد
آبروی ست کیمیای بزرگ	کیمیا رایگان نخواهد داد
گنج اول زمان نداد بکس	آخر آخر همان نخواهد داد
سر بکیفته ملک شش ور بست	در بهای جهان نخواهد داد
سرمهٔ دین ورا عروس ختن	عرش قیصر روان نخواهد داد
خسرو پشت را سوار خسرو	بدل حبش آن نخواهد داد
دهر بی حضرت بهاء الدین	آسمان را توان نخواهد داد

آسمان بی معین دین احمد
اختر از اقران نخواهد داد

بی‌روی یار بهار رنگ گلزار ندید و بوی وفا از گل تمنا نشنید و داغ بر جان برادر شتر.

بی باغ رخت جهان نبینم	بی داغ غمت روان نبینم
بی وصل تو کاصل شادمانیست	تن را دل شادمان نبینم
بی لطف تو کاب زندگانیست	از آتش غم امان نبینم
دل زنده شدی به بوی تو گر	کان بوی ز دل نهان نبینم
بی بوی تو کاشنای جانست	رنگی ز حیات جان نبینم
تا جان دگر دویست با جان	جز داغ غمت روان نبینم
بر دیدهٔ خویش چون کبوتر	جز نام تو جاودان نبینم
بی سرو قد تو جعد شمشاد	بر جبهت دوستان نبینم
یک دانهٔ آفتاب بی تو	بر گردن آسمان نبینم
در دانهٔ دل ز کشت شادی	یک خوشه بسالیان نبینم
در آینهٔ دل از خیالت	جز صورت جان عیان نبینم
در آینهٔ خیالت از خود	جز موی خیال سان نبینم
تا وصل تو زان جهان نیامد	دل را سر این جهان نبینم
جز اشک و دو داهی من و تو	طوفان جهان ستان نبینم

چون حقه سینه برگشایم — جز ره از تو در میان مبینام
گر غم گران کنم بسود آت — سودای ترا گران مبینام
گفتی دگری کنی سفر های — کان در ورقی گمان مبینام
بی تو من و عیش حاش لله — در خواب خیال آن مبینام
خاقانی راز دل چه پرسی — ق کانست که کس چنان مبینام
حال که بدشمنان نخواهم — حسب دل دوستان مبینام

غمخوار ترا بجاک تبریز
جز خاک تو غمنشان مبینام

هم درین معنی گوید

بس وفا پرورده یاری داشتم — بس براحت روزگاری داشتم
چشم بد دریافت کارم ورنه گر — گرنه روشن روی کاری داشتم
از لب و دندان من بر تو باد — خوان آن سلوت که باری داشتم
گنج دولت می شمردم لاجرم — در هر انگشتی شماری داشتم
خنده در لب گوی اهل داشتی — گریه در بر گویم آری داشتم

من نه بودستم بیدل و بی یار پیش ازین
هم دلی هم یار غاری داشتم

آن نه یاران یادگاری عمر بود
پس بآیین یادگاری داشتم

راز من بیگانه کس نشنوده بود
کآشنا دل رازداری داشتم

هرگز از هیچ اندوهم انده نبود
کز جهان اندهگساری داشتم

انده آن خوردم که بایستی مرا
کاندر انده اختیاری داشتم

آه آن دل کو که در میدان لهو
از طرب دلدل سواری داشتم

پیش کز بخت خزان انجم رسید
هم بباغ دل بهاری داشتم

بارم انده ریخت چون بختم شکست
گرنه بار بیخ و باری داشتم

نی بودستم کآتش زمین در من فتاد
کاندرون دل شراری داشتم

کس مرا باور ندارد کز نخست
کارسازی و سازگاری داشتم

من نه بی یاری چو در خود بنگرم
هم نه پنداری که یاری داشتم

بهمین حال و مآل میگوید

سر چه سنجد که هوش می‌نشود — تن چه ارزد که توش می‌نشود

دلم از خون چو خون بجوش آمد — جان چو کف در خروش می‌نشود

منم آن بید سوخته که ز من — دیده یاوق فروش می‌نشود

چون جگر ریزد دل از بلا که جهان — بر دلم تخته پوش می‌نشود

من ز گریه نه‌ام خموش ولیک — مرغ جانم خموش می‌نشود

ساقی غم که جام جام دهد — عمر در نوش نوش می‌نشود

بختم آوخ که طفل گرینده است — که بهر لحظه زه دوش می‌نشود

طفل بد را که گریه تلخ ست — جز که در خواب نوش می‌نشود

خواب آشفته دیده بودم دوش — حالم آشفته دوش می‌نشود

آه کز مردن امام شهاب — آه من سخت گوش می‌نشود

دلم از راه گوش بیرون رفت — بیم آن بد که هوش می‌نشود

نه بدل بودم این سخن نه بگوش — که دل از راه گوش می‌نشود

ای دریغ ای دریغ چندان رفت — کآسمان برخروشش می‌بشود

تف آه از دلم سرشته بخون — سبحه سوز شرروشش می‌بشود

بوفا تشن ایام انجم را — ردای روز دوشش می‌بشود

داغ بر دل زیاد خاقانی — گر ز دل یاد اوش می‌بشود

از جهان و اهل آن کناره گزیدن و عشق و محبت بجان در خریدن

از همه عالم کران خواهم گزید — عشق دلجوی بجان خواهم گزید

دولت یکروزه در سودای عشق — بر همه ملک جهان خواهم گزید

آفتابی از شبستان وفا — بی سپاس از آسمان خواهم گزید

چشم من دریای گوهرهاست لیک — گوهری بیرون از آن خواهم گزید

داستان شد عشق مجنون در جهان — از جهان این داستان خواهم گزید

هر کجا زنبور خان عاشقیست — جای چون شه در میان خواهم گزید

دست در خورد وفا خواهم گرفت — تیغ در خورد میان خواهم گزید

بادرد

گرچه عذر دوستان از حد گذشت — هم وفای دوستان خواهم گزید

کبک مهرم کز قفس بیرون شوم — هم قفس را آشیان خواهم گزید

با خیال دوست ناید اهنوز — خلوتی اندر جهان خواهم گزید

من کنم یاری طلب هرگز بدان — کز طلب کردن فغان خواهم گزید

این طلب بی خویشتن خواهم نمود — این طلب بی استخوان خواهم گزید

گر نیابم باز یاری بر امید — همنشین غمستان خواهم گزید

گر ز نومیدی شوم مجروح دل — محرم مرهم رسان خواهم گزید

گوشه‌ای از خلق و گنجی از جهان — بر همه گنج روان خواهم گزید

زیر این چون من دژ زنگار خورد — هر سحرگه هفت خوان خواهم گزید

دیده‌ام این منزل عجب خشک و تر — از قناعت میزبان خواهم گزید

در بن دژ چون کمین گاه بلاست — از بصیرت دیدبان خواهم گزید

بر در این هفت دو قحط وفاست — راه شهرستان جان خواهم گزید

نیست در ده جز علف خانه بدان — کز علف قوت ستوران خواهم گزید

چون بیازارد جوان مردان رسم — در صف لالان زبان خواهم گزید

بر دکان قفل گر خواهم گذشت — قفلی از بهر دهان خواهم گزید

چون مرا آفت ز گفتن میرسد — بی‌زبانی بر زبان خواهم گزید

ور چه از آدم زنند هر غرض — بندگی شاه جهان خواهم گزید

گرچه گم کردم کلید نطق را — مدح بلقیس زمان خواهم گزید

عصمة الدین شاه مریم آستین — کاستانش در جهان خواهم گزید

گوهر کان فریدون ملک — کز جوار او مکان خواهم گزید

بارگاهش کعبهٔ ملک است و من — قبله‌گاه از آسمان خواهم گزید

آسمان سبز و ستاره زر نیست — سیرتش بر آسمان خواهم گزید

آینهٔ توفیق و بار اسیرت است — سیرتش کز انس و جان خواهم گزید

رابعه زهدی زبیده همتی — کز در حضرتش امان خواهم گزید

حرمت از درگاه او خواهم گرفت — گوهر اصلی بکان خواهم گزید

یکسر موی از سگان درگهش — بر هنر بر بستان خواهم گزید

خاکپای خادمانش را بدر — بر کلاه اردوان خواهم گزید

[illegible]

شاه انجم خادم لالای توست | خدمت لالاش از آن خواهم گزید
گنج بخشا کید و حرف مدح تو | بر سر گنج شایگان خواهم گزید
گر بخدمت گم رسم مقدار | کز پی عشاقشان خواهم گزید
سر پرستی رنج و خدمت آفتست | من فراق این و آن خواهم گزید
سالها راه ریاضت داشتم | از سر دوری همان خواهم گزید
پیل را مانم که چون جستم ز خواب | صحبت هندوستان خواهم گزید
خفته بودم همتم بیدار کرد | این ریاضت جاودان خواهم گزید
بزرگتر گوییت مدح آنم که به | بر خدای غیب دان خواهم گزید

کاذبم دان کز مدیح چون توئی
بر امید شوربا نان خواهم گزید

وصف حرمسرای عصمت نشان که گردون مانند کعبه غرفه نشین آن است

ای در حرمت نشان کعبه | درگاه ترا مکان کعبه
ای کمتر خادمان بزمت | بهتر ز مجاوران کعبه
کعبه است درت نوشته خورشید | العبد بر آستان کعبه
شاهان همه در پناه قدرت | چون مرغان در امان کعبه
گردون بنبال بارگاهت | گردد ز حق امتحان کعبه

ملت بجوار تو بر آسود — چون صید بدو دمان کعبه
جای قسم و مقام سجده است — از بهر خواص جان کعبه
خاک قدمت بعرض مصحف — صحن حرمت نشان کعبه
کعبه بدرت پیام داده است — کای کعبهٔ جان و جان کعبه
جبریل که این پیام بشنود — خالی شد از زبان کعبه
بر کعبه کنند جان فشان خلق — بر صدر تو جان فشان کعبه
حق کرده خلیل را اشارت — تا کرده بنا نشان کعبه
دستی تو محیط بر ممالک — ابری شده سایبان کعبه
ای تشنهٔ ابر رحمت تو — چون سن لب ناودان کعبه
ظلم از در تو رمیده چون دیو — از سایهٔ پاسبان کعبه
شیطان ز درت رمیده انسانکه — پیلان ز نگاهبان کعبه
ظلم و حرم تو حاش لله — پای سنگ و نردبان کعبه
رضوان صفتی سرای پردت — گر دست به آستان کعبه
چون در تب مرگ آید ستت — چون حاجی و ناودان کعبه

دهلیز سرات ناف فردوس | چون ناف زمین میان کعبه
چندانکه مجاوری حجابی | داری صفت نهان کعبه
شروان ز تو مکه گشت و هست | دارد حرم عیان کعبه
ای کعبه بساط و آسمان خوان | عنقا شده مور خوان کعبه
گر خصم کشد بکین تو دست | چون ابرهه بر زیان کعبه
ز اقبال تو سنگسار گردد | چون پیل و مان میان کعبه
ای دولت و درگاه تخت | چون جنت در عیان کعبه
بر پنج نماز چون کنی روی | سوی در کامران کعبه
بر فرق تو اختران رحمت | بارنده ز آسمان کعبه
ای کعبهٔ ملک عصمة الدین | من بنده ام رایگان کعبه
ای بانوی شرق و کعبهٔ دین | من بلبل مدح خوان کعبه
در کعبه شدی چو من بیان دور | وصفت بوی بیان کعبه
موقوف اشارت تو باندم | چون حاجی میهمان کعبه
تا از حجر است و آستانه | خال سیه و لبان کعبه
در دولت جاودانت بینام | هم حرمت و هم توان کعبه
پرده در بارگاه بادت | زان حله که هست آن کعبه
دولت شده در زمان عمرت | چون بلت در زمان کعبه

همچو گل بوی و رنگ دادن بلبلان طرب را خصمت نغمه زنی گرد ان

چو گل بیش نه همسر از احمد آیی | کنم بلبلان طرب او دعایی

نه از کاس نوشم نه از کس نیوشم
صبوحی می و بوالفتوحی سماعی

ز نه جام افلاک صوتست دارم
چو عیسی بر آن جام صوت اطلاعی

سنم کاو دل تا شدم شیر طالع
که طالع کند با دل من نزاعی

ازین شیر طالع بلرزم چو خوشه
که از شیر ترسد دل هر شجاعی

مرا طالع ارتفاعست و دیدم
ازین هفت ده نایدم ارتفاعی

کنم قصد شهر علوی که همت
ازین هفت سفلی نمود امتناعی

ولی خانه بر یخ بنا دارد از من
ز چرخی شد ابلی گشایم فقاعی

جهان نیز چون تنگ چشمان کرست
ازین تنگ چشمی از آن تنگ باعی

نه از جاه جویان توان یافت جایی
نه از صاع خواهان توان خواست صاعی

نه روشن دلی آید از تیره اصلی
نه نیلوفری روید از شوره قاعی

نهم چار بالش در ایوان عزلت
زنم پنج نوبت چو میر مطاعی

چو یوسف بر آیم بتخت قناعت
برآویزم از چهره زرین قناعی

ندارم دلی جمعیت تفرقه به
به بین تا چه بیند مه از اجتماعی

ز انسان گریزم کدام انسی ای میر
که وحشی صفاتی بهیمی طباعی

من و سایه هم زانو و هم نشینی
من و ناله هم کاسه و هم رضاعی

مولانا سید محمد صادق علی مدظله

گرم دفتر عمر وقف قناعت … نویسم بهر صفحه لا یباعی
کرم مرد بس مرثیه گویم او را … ندارم بمدحت ولی اختراعی
شب نجل سایه برافگند اینک … نماند آفتاب کرم را شعاعی
علی القطع نپذیرم اقطاع شاهان … من و ترک اقطاع بس انقطاعی
چو یار و نعایم خورم خاک و ریش … بمهر و نعیمش ندارم طماعی
چو تا نند گون سوخته آب رفته … من از آب و نان شان چه سازم صباعی
نه نانست بس پیشه نان از ابجی … نه آبست بس چیست شور السباعی
ندارم سپاس خزان چون ندارم … بدعوی نان و نان پاره میل و نزاعی
با دل نشاط شراب آن نیرزد … که آخر خمارم رساند صداعی
کتابت نهادن بهر مسجدی به … که جستن بهر مجلس اصطناعی
مودب شوم با فقیه و محدث … که حادیث مسند کنم استماعی
بصف نعال فقیهان نشینم … که در صدر شاهان نماند انتفاعی
ور از فقه در مانم آیم بمکتب … نویسم خط ثلث و نسخ و رقاعی
ولیکن گرفتم که هرگز نجویم … نه ملک و منال و نه مال و متاعی
نه ترکی وشاقی نه تازی براقی … نه رومی بساطی نه مصری شراعی
هم آخر نه بگریزد از نقد و جنسی … که مستغنیم دارد از انتجاعی

نه جامی بباید ز خیر الثیابی | نه جامی بباید بخیر البقاعی
بروزی دو بارم بباید طعامی | بماهی دو وقتم بباید حمامی
برین اختصارات دیگر نجویم | معاشی که مقرون نبود با مساعی

در بی اتفاقی نمودن از اهل دنیاء دون میگوید

چشم بر دیده اهل منهید | جرم بر کرده ازل منهید
علت هست و نیست جز قضا | کوشش جهل از علل منهید
چون بنا بود دل قرار گرفت | بود یک هفته را محل منهید
عمر کز سی گذشت کاسته شد | مهر بر عمر ازین قبل منهید
مه بکاهد که از دو هفته گذشت | عمر را جز بمه مثل منهید
شهد کز حلق بگذرد زهرست | نام آن زهر پس عسل منهید
رزق جستن بحیله شیطانی | شیطنت را لقب حیل منهید
بتوکل رسید روزی را | وجه جز لطف لم یزل منهید
نامرادی مراد خاصانست | پس قدم در ره امل منهید
حرص بی تیغ میکشد همه را | پس همه جرم بر اجل منهید

رخت دل بر در هوس منهید — مهر شه بر زر دغل منهید
این دو شسته را هوا مکنید — رطب پخته را وقل منهید
ای امان ما و عالمان اجل — خار جهل از پی جمل منهید
علم تعطیل مشنوید از غیر — سر توحید را خلل منهید
فلسفه در سخن میامیزید — وانگهی نام آن جدل منهید
وحل گمرهیست بر سر راه — ای سران پای در وحل منهید
زحل زندقه جهان بگرفت — گوش همت برین زحل منهید
نقد هر فلسفی کم از فلس است — فلس در کیسهٔ عمل منهید
دین به تیغ حق از فشل دستست — باز بنیادش از فشل منهید
حرم کعبه کز هبل شد پاک — باز هم در حرم هبل منهید
ناقهٔ صالح از حسد نکشید — تا بنا و اسم جمل منهید
آنچه نتوان نمود بر سر چاه — بر سر قلهٔ جبل منهید
مشتی اطفال نو تعلم را — لوح ادبار در بغل منهید
مرکبی دین که زادهٔ عربست — داغ یونانش بر کفل منهید

قفل اسطوره ارسطو را / بر در احسن الملل منهید
نقش فرسوده فلاطون را / بر طراز بهین حلل منهید
علم دین علم کفر مشمارید / هر زمان همتی مثل منهید
چشم شرع از شماست ناخنه‌دار / بر سر ناخنه جعل منهید
فلسفی مرد دین مپندارید / حیز را جفت سام یل منهید
فرض ورزید و سنت آموزید / عذر ناکردن از عمل منهید
از شما نحس میشوند این قوم / تهمت نحس بر زحل منهید
کل علم اعتقاد خاقانیست / خارش از جهل مستدل منهید
افضل از زین فضولها رانم / نام افضل ازین اضل منهید

هم برین طرز و روش میپردازد

نه ز دولت نظری خواهم داشت / نه ز سلوت اثری خواهم داشت
نه از آن روز فرو رفته عمر / پیش پیشین خبری خواهم داشت
میوه دارم که بنه نشکفید / که نه برگی نه بری خواهم داشت

گرم شب تابم در آتش روز | که نه زوری نه زری خواهم داشت
نه نه کارم ز فلک نیک و بدست | من هراس از تبری خواهم داشت
وه که سدره ره من و جان جان دست | که لب سدره مقری خواهم داشت
شیشه بینم پر پر دیو فلک | من پی هر بشری خواهم داشت
از بر عالم گوساله پرست | رخت بر گاو نری خواهم داشت
تیرباران بلا پیش و پس است | از فراغت سپری خواهم داشت
همه روزم شب عمرم خواب است | خواب شب مختصری خواهم داشت
روز اعمی است شب اندوه من | که ز چشم سحری خواهم داشت
بخت گوینده که در خواب و خور است | من نه دنبال خری خواهم داشت
گرچه چون آب همه تن زر دست | نه امیدی ظفری خواهم داشت
چون گره گرچه همه تن چشم به | نه بدیدن بصری خواهم داشت
زمستان چو تموز از تف آه | تا بخانه جگری خواهم داشت
خانه جا ندارم و خوانچه سر جان | که لطبنجی نه خوری خواهم داشت

چار پاسی ذو سه و یکدو غلام / چار پاسم بگری خواهم داشت
نه جنیبت نه ستام و نه سلاح / بر وشاقان نفری خواهم داشت
کاه برگی تن و جو سنگی صبر / ق / جو و کاه اینقدری خواهم داشت
از فلک خیمه و وز خاک بساط / وز سرشک آبخوری خواهم داشت
چون ز تبریز برسم سوی ری / هم بری رهگذری خواهم داشت
عقرب از طالع تبریز و ری است / نه ز عقرب ضرری خواهم داشت
من چو برجیس بحوت آمده ام / سرطان مستقری خواهم داشت
تشنه لب بر لب دریا چو خزف / سر و بن بی سپری خواهم داشت
صدفش چشم ندارم لیکن / از نهنگش حذری خواهم داشت
گرچه دریاست عراق از سفرش / نه امیدی گهری خواهم داشت
عزلتی دارم و من انیست نعیم / زین دو نعمت بطری خواهم داشت
گرچه آتش سرم و باد کلاه / نه پی تاج وری خواهم داشت

نه دری هیچ سری خواهم کوفت / نه بری هیچ بری خواهم داشت

در خرمی ولادت باسعادت فرزند ارجمند خجسته پیوند شاه گوید

صبح چو کام قنینه خنده برآورد / کام قنینه چو صبح لعل تر آورد

کاس بخندید کز نشاط سحرگاه / نوش بشارت نوای گرگر آورد

چار زبانی رباب دوش بمجلس / از طرب این بهشت گوش آورد

جنبش ده ترک لرزه دار رسانید / هندوی نه چشم را ببانگ در آورد

تا بهم اسحار از تهنیت شاه بگویند / مرغ صراحی بگوش جام سر آورد

نامزد تهنیت شاه که گردون / نایرهٔ دولتش بنام برآورد

هفت کواکب نه سیمرغ بدام مرغ / هشت جنان را شتار ما حضر آورد

دوش معلق زنان کبوتر دولت / آمد و اقبال نامه زیر پر آورد

نامهٔ اقبال برگشادم و دیدم / کز طرب هم سفینهای تر آورد

مطلع ثانی نیز هم درین معنی

آن مه نو بین که آفتاب بر آورد / غنچهٔ گل بین که نوبهار بر آورد

از افق صلب شاه بین مه نو / آمد و عید جلال بر اثر آورد

ماه نواز نه فلک بمنزل نه ماه / شاه زمین انبر زکان ظفر آورد

در سایهٔ آفتاب چون مه نو دید ‌‌ صبحدم از اختران نثار زر آورد

زانکه ملک بو المظفر آدم ثانی ست ‌‌ قدرت او شیث مشتری نظر آورد

زانکه شه مشرق ست نوح ثانی ‌‌ دولت ازو شام آسمان آورد

بخت که سیارهٔ سعادت شاه است ‌‌ یوسف تازه نگر از سفر آورد

جوهر اسفندیار وقت نگینے ‌‌ بهمن کسری نفس و قباد فر آورد

عنصر نوشین روان عهد عالم ‌‌ هرمز دولت طراز تاج زر آورد

شاه محمد جلال گشت بتائید ‌‌ چرخ ز صلبش محمدی گهر آورد

جان فریبرز ازین طرب افزود ‌‌ ذات منوچهر ازین خبر بطر آورد

کوه جلالت چو داد گوهر دریا ‌‌ گوهر آن کوه پیش گهر آورد

بحر سعادت چو داد عنبر سارا ‌‌ عنبر آن بحر شادی بسر آورد

زهره همه تن زبان نمود چو خورشید ‌‌ مژدهٔ دولت بشاه دادگر آورد

شاه سلیمان نگین بمژده نگین ‌‌ یعنی به بلقیس مملکت خبر آورد

وارث جم اخستان که چرخ ز بزمش ‌‌ چون صف مور از ملائکه حشر آورد

در کمر عمر شاه دست بقا باد ‌‌ کایزد از اجرام دست آن کمر آورد

آیت تائید باد کز پی مدحش ‌‌ خاطر خاقانی آیت هنر آورد

زان فلک کو بنات نعش همی زد ‌‌ سعد سعودش سماک نیزه در آورد

شاه جهان از دست و بحر صفات است
زان صدف ملک از رخش گهر آورد

از شام تا صبح و از سحر تا مسا نالهٔ غم کشیدن و خون جگر خوردن و زبر حسرت آراستن

در مدح ممدوح خود میگوید

از دو عالم دامن جان درکشم هر صبحدم — پای نومیدی بدامان درکشم هر صبحدم

سایه با من همنشین و ناله با من همدم است — جام غم بر روی ایشان درکشم هر صبحدم

ساقی دارم چو اشک و مطرب دارم چو آه — شاهد غم را ببر زان درکشم هر صبحدم

عاشق مهمان دوست و جان و دل مهمان غم — من دل و جان پیش مهمان درکشم هر صبحدم

ناگزیر جان بود جانان و از جان ناگزیر — پیش جانان شاید از جان درکشم هر صبحدم

هم مژه مسمار سازم هم بپای نعل را — دیده پیش اسپ جانان درکشم هر صبحدم

بسکه هیچم همچو سواری بسر میدان درد — تا عنان گیرم بمیدان درکشم هر صبحدم

هر شب از سلطان عشقم دوستکانی هاست — تا بیاد روی سلطان درکشم هر صبحدم

نوش خندیدن بوقت زهر خوردن از چیست — من بسان زهر که خندان درکشم هر صبحدم

دوستان چون سوزن پنهان کشند از دو رهین — آشکارا خون مژگان درکشم هر صبحدم

گر همه مستند از آن راوق منم هم مست — خون چشم راوق افشان درکشم هر صبحدم

دهر ویرانه است بجز آرایش طاقی نماند
خویشتن زین طاق ویران درکشم هر صبحدم

آفتم عقل است مثل آتشین سازم ازو
پس بآتشم عقل پنهان درکشم هر صبحدم

چند ازین دوران که هستند از خدا دور او ون
شاید از دامن ز دوران درکشم هر صبحدم

از خود و غیری چنان فارغ شدم کز نام گر
خط بخاقانی و خاقان درکشم هر صبحدم

دوستکانی کان بباید جان سلطان آوریه
گر همه زهر است آسان درکشم هر صبحدم

این قطعات در بحور مختلفه بطریق وعظ و پند و هم شکایت زمانهٔ ناساز

آوازهٔ رحیل شنیدم بصبحگاه
با شب روان دو اسبه دویدم بصبحگاه

با بختیان همت بانجگاه ان درد
راه هزار ساله بریدم بصبحگاه

رستم زچار آخور سنگین کائنات
در هشت باغ عشق چریدم بصبحگاه

دیدم که گنج خانهٔ غیب است پیش رو
پشت از برای نقب خمیدم بصبحگاه

گشتم بباد سرد چراغ فلک چنانکه
بوی چراغ کشته شنیدم بصبحگاه

کردم ز سنگ ریزهٔ ره توتیای چشم
تا آنچه کس ندید بدیدم بصبحگاه

بسیار گرد پردهٔ خاصان برآمدم
آخر درون پرده خزیدم بصبحگاه

هر شب بسر دگر ده که دل چاشنی گرفت | با بانگ نوش نوش چشیدم بصبحگاه
خورشید جرعه شد زپی جرعه یافتن | آندم که جام جام کشیدم بصبحگاه
نتواند آفتاب رفو کردن آن لباس | کاندر سماع عشق دریدم بصبحگاه
امروز سرخروشی من دانی از چه خاست | زان کاتش ببار دمیدم بصبحگاه

خاقانی مسیح سخن را بنقد عمر
دوش از در خنب باز خریدم بصبحگاه

در بیان گردش ایام نافه جام زبان گشادن و بتائید همای مستمال ماندن

صبح چون جیب آسمان بگشاد | هاتف صبحدم زبان بگشاد
پر در گرفت مرغ صبحدمی | دم او خواب پاسبان بگشاد
نفس عاشقان و نای کوس | نفخه صور در جهان بگشاد
چشمه دل فسرده بود مرا | ز آتش صبح در زمان بگشاد
دل من بی میانجی از پی صبح | کیسها داشت از میان بگشاد
صبح بی منت از برای دلم | رایگان نانها داشت از میان بگشاد

ای خوشبوی وقت صبح می آید یا مراد از نان ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ریزش ابر صبحگاهی دید / طبع من چون صدف دهان بگشاد

دعوت عاشقانه میکردم / بخت دریای آسمان بگشاد

الصبوح الصبوح می‌گفتم / عشق خمخانه روان بگشاد

(شراب صبح ۱۲ — تاکید ۱۲)

الرفیق الرفیق میخواندم / رصد غیب راه جان بگشاد

(تاکید ۱۲)

شاهد دل درآمد از در من / بند لعل از شکرستان بگشاد

گه بلبهای ز آتش جگرم / آب حیوان بامتحان بگشاد

گه بدندان ز رشتهٔ جانم / گره غم یکان یکان بگشاد

گفت خاقانیا تو زان منی / ۱۴

(من هستی از ملک ای)

این بگفت آفتاب زان بگشاد

(ای گفتن او روشنی خورشید نے دشت ۱۲)

احوال گردش عالم و تلون طبع بنی آدم بخرمی و خوشی دمیدن

آن دم که صبح بینش من بال برگشاد / آن مرغ صبحگاه دلم نیز پر گشاد

دولت مرا صباح کنان نور عز داد / هر هفت کرده بر دل من منت در گشاد

ق

وان پیر کو خلیفهٔ کتاب دل منست / چون صبحگاه سر بمناجات در گشاد

مرغیکه نامه آور صبح سعادتست / هر نامه که داشت بمنقار بر گشاد

[illegible]

مولانا سید محمد صادق علی

بهنگام که او مشیر اقبال و دولتست — در بارگاه سینهٔ من رهگذر گشاد
هر پنجره که تنگترش دید رخنه کرد — هر روزنی که بسته ترش دید برگشاد
آمد ندای صبح که خاقانی الصبوح — کز صبح بینش تو فتوحی دگر گشاد

بی سیم و زر بشو تو و با سیمبر بساز
کز بهر تو صبوح دو صد کیسه زر گشاد

حقیقت جهان و کیفیت شیفتگان آن بیان میسازد

کو صبح که بار شب کشیدم — در راه بلا تعب کشیدم
صبرم نکشید تا سحر زانکه — از موکب غم شغب کشیدم
جان هم نکشد بحیله تا روز — من تا بسحر عجب کشیدم
زنده بامید صبح ماندم — تا صبح بدین سبب کشیدم
دارم ز خمار چشم میگون — بی آنکه می طرب کشیدم
صبحانه گلاب ژاله بنشان — این دردسری که شب کشیدم
بر چرخ کمان کشیدم از دل — کز آتش دل لهب کشیدم
تیرم همه بر نشانه شد راست — هر چند کمان بجیب کشیدم

پر آبله شد لبم ز بس تفت | گر سینه بسوی لب کشیدم
گویند لبت تراچه افتاد | این عذر نهم و تب کشیدم
گردیدم طلب و نیافتم اهل | اکنون قدم از طلب کشیدم
خاقانی وار از خط ناخواست
بر عالم بو العجب کشیدم

بیان بی انصافی عالم شعبده باز و محنت کشی بنی آدم در دنیا و ز بالم ز

انصاف در جبلت عالم نیامده است | رحمت نصیب گوهر آدم نیامده است
از مادر زمانه نزاد و نشید هیچکس | کو هم ز صلب نامزد غم نیامده است
از موج غم نجات کسی است کو هنوز | بر شط کون و فرضهٔ عالم نیامده است
از ساغر زمانه که نوشید شربتی | کان نوش جانگزای تر از سم نیامده است
گیتی تراز جادو نه امین کجا کند | کورا ز جادوئی امان هم نیامده است
وز دیست چرخ نقب زن اندر سرای غم | آری بهرزه قامت او خم نیامده است

آسودگی مجوی که کس را ز زیر چرخ
اسباب این مراد فراهم نیامده است

باخستگی بساز که کس را بروزگار
زخم آمده است حاصل و مرهم نیامده است

در جامهٔ کبود فلک بین و بس مدان
کین چرخ جز سراچهٔ ماتم نیامده است

خاقانیا ز بیم جهان باز دار گوش
کو را ز دهر قاعدهٔ محکم نیامده است

پر نشدن کسی را دامن امید از گلهای مراد و خرمی نیافتن از زمین سبع شداد

بوی وفا ز گلبن عالم نیافت کس
تا اوست اندر و دل خرم نیافت کس

منسوخ کن حدیث جهان را که در جهان
هرگز دو دوست یکدل و یکدم نیافت کس

آن حال کز وفای سگی باز گفته اند
در پشت تا ز گوهر آدم نیافت کس

در ساحت زمین مطلب کیمیای انس
کاندر خزانه های فلک هم نیافت کس

چندین مگوی مرهم هر گه که بود داد
در خستگی فرو شد و مرهم نیافت کس

در چار بالش عدم ای از بساط گون
کانجا دم مراد مسلم نیافت کس

چون قفل و پره آلت بندست در و شب | زان لاجرم کلید در غم نیافت کس

خاقانیا ز عالم وحشت مجوی انس
کانفاس عیسی از دم ارقم نیافت کس

بیان غداری دهر جفا پیشه ظلم اندیشه می کند

از دهر غدر پیشه وفای نیافتم | وز بخت تیره رای صفای نیافتم
بر رقعهٔ زمانه قماری نباختم | کو را بهر دو نقش دغای نیافتم
آن شماندانم دانم که تا منم | کار زمانه را سر و پای نیافتم
سایه است همنشینم و ناله است همدمم | ق | بیرون ازین دو اهل نوای نیافتم
ای سایه نور چشمی وی ناله انس دل | کاندر یگانگی چو شمای نیافتم
زین پس برون عالم جویم وفای عهد | کاندر درون عالم جای نیافتم
از دوستان عهد بسی آزموده‌ام | کس را بگاه عهد وفای نیافتم
بر سینه شاخ شاخ کنم جامه شانه‌وار | کز هیچ سینه بوی ضای نیافتم

تا تا که مردمی بعدم باز رفت از آنکه	بگذشت یک زمان که جفائی نیافتم
در بوستان عهد شنیدم که میوه ایست	جستم بچند سال گیائی نیافتم
زان طبخها که دیگ سلامت همی پزد	خوشخوارتر ز نفقه ابائی نیافتم
بر زخمها که بازوی ایام میزند	سازنده‌تر ز صبر دوائی نیافتم

خاقانیا بنال که بر ساز روزگار
خوشتر ز ناله تو نوائی نیافتم

بهمان معنی ومضمون بتبدیل قافیه بوقلمون

ای دور چرخ کار بسامان نیافتم	وز قهر دور عمر تن آسان نیافتم
زین پیر زن بی برگردون نهاد	یک جور بازگوی که بزان نیافتم
نطقم از آن گسست که همدم نبود هیچ	دردم از آن فزود که درمان نیافتم
از قبضه کمان فلک بر دلم بقهر	تیری چنان گذشت که پیکان نیافتم
خوانی نهاد دهر به پیشم ز خوردنی	جز قرص آفتاب در آن خوان نیافتم

بر ابلق امید نشستم بجد وجهد / جولان نکرد بخت که میدان نیافتم

بر چرخ هشتمی شدم از نحس روزگار / یک همنشین سعد بکیوان نیافتم

در مصر انتظار چو یوسف بمانده ام / بسیار جهد کردم و کنعان نیافتم

گوئی سکندرم ز پی آب زندگی / عمری گذشت و چشمهٔ حیوان نیافتم

زافراسیاب هر خرابست ملک دل / دردا که روز رستم دستان نیافتم

گویا ترم ز بلبل لیکن ز غم چو باز / خاموش از آن شدم که سخندان نیافتم

داد سخن دهم که زمانه بمن گفت / آن یافتم ز تو که ز حسان نیافتم

خاقانیا تو جوش خور ز آسیب هر دوان / یک زاد مرد خوشدل و خندان نیافتم

مرد آزاده اصل

گریختن از مکاری زمانهٔ غدار و نا امنی ازین دغا شعار بدکردار

روی گریز نیست که گردون کمانکش است / جای فراغ نیست که گیتی مشوش است

ما و بره در فلک که نه بس چرب مفرش است / برخیز ازین جهان که نه بس خوب مفرش است

۱۲ منه مدظله — یعنی از بلبل خوش الحان مرغ نواسنج گلستان گویا ترم ... [illegible]

۱۲ منه مدظله — حسان نام شاعر یعنی زمانه ... [illegible]

[illegible]

چون مار از قیمت جهان قیمت آزمون / کاندر گشنده و بیرون منقش است

با خویشتن بساز و زکس مردمی مجوی / کان کو فرشته بود کنون اهرمن وش است

با هر که انس گیری از و سوخته شوی / بنگر که انس چیست به تصحیف آتش است

عالم نه گشت تا تو گردنده ایم از آنکه / گردون هنوز هفت و جهت همچنان شش است

در بند دور چرخ هم ارکان هم انجم است / در زیر ران دهر هم ادهم هم ابرش است

خاقانیا منال که این نالهای تو / هر ساز روزگار نه بس زخمه خوش است

در شکوه روزگار و اهل آن دغا شعار و شکایت بخت ناهموار

با بخت در عتابم و با روزگار هم / وز یار در حجابم و از غمگسار هم

بر دوستان ز کالم و بر اهل بیت نیز / بر آسمان و بالم و بر روزگار هم

وندر جهان منم که محیط غم مرا / پایان نیست چه پایان کنار هم

حیرانم از سپهر چه حیران که مست نیز / حالم تبهم برآمد لا ابل که کار هم

[illegible]

کس را به پناه چون کنم از چون هم | کز اهل بلا بعیدم و از راز دارهم
در بوی کاهدمی که یابم یگانه رنگ | عمری است در آرزو شد و در انتظارهم
امروز مردمی و وفا کیمیا شده است | ای مرد کیمیا چه که سیمرغ وارهم
با مردم اعتماد نماندست در جهان | گفتی که اعتماد مکن زینهارهم
با اینهمه بدولت احمد رسیم با انک | سلطان نهم بر اهل سخن کامگار هم

گویند کار طالع خاقانی از فلک
امسال بد نبود چه امسال پارهم

بیان تیرگی بخت نافرجام و کم زری گفتن طالع مهرفام

در سایه شب شکست روزم | خورشید سیاه شد ز روزم
از دود جگر بسلاح کردم | تا کین دل از فلک بتوزم
ق
تنها همه شب من و چراغی | مونس شده تا پگاه روزم
گاهی بکشم ز آه سردش | گاه از تف سینه بر فروزم

بازنبود در ساختن و برنخ ... کیمیا رسیده ... کشیدن و حاصل کردن ... یعنی درست ... ۱۲ مولانا سید محمد صادق سلمه صاحب مدظله ... یعنی همه شب مونس من چراغ ... از اول شام تا سحرگاه

[illegible]

کس اهل نماند نیست چرا چشم | زین پرده دران فرو ندوزم

خاقانی دل شکسته ام باش
تا عمر چه بر دهد هنوزم

بیان بیوفائی زمانه مکاری نشانه میکند

در سینه نفس چنان شکستم | کز ناله دل جهان شکستم
دل آتش غصه در میان داشت | آب از قمره درمیان شکستم
بر دم ز بس اشک خون شبیخون | تا لشکر شب روان شکستم
از ناله دران گران رکابی | الحق سپه گران شکستم
از بسکه زدیم در سحرگاه | آخر در آسمان شکستم
بر مرده دلان بصور آهی | این دخمه باستان شکستم
چون ناوکیان بناوک صبح | در روی فلک کمان شکستم

باصفت حوریان صفه — باخوان مسیح نان شکستم

هر خار که گلبن طمع داشت — در چشم نمک فشان شکستم

ق دیدم که زبان سگ گزنده است — دندان حفاش زان شکستم

ترسم که برآرد آشکارا — آن دندان گزنهان شکستم

آب رخ هم آتش جگر برد — من پل همه بر زبان شکستم

من بودم و یک کلید گفتار — هم در غلق دهان شکستم

ق چون طبع طفیل آرزو بود — حالیش بامتحان شکستم

هر روز هزاره تازیانه — بر طبع طفیل سان شکستم

روئین دژ آز را گشادم — و اوازه هفت خوان شکستم

خاقانی دل شکسته ام لیک
دل بهر خلاص جان شکستم

از ناسازی زمانه روی گردانیدن و از ظلم دهر بمقصود نرسیدن

روی درکش ز دهر دشمن روی — پشت برکن ز چرخ کافر روی

ام بوجه معنی قلب زکیب — ای روی خود بگردان از وی

مردمی از نهاد کس مطلب | خرمی از مزاج وقت مجوی
با بلاها بساز و تن در ده | کز سلامت نه رنگ ماند و بوی
دود وحشت گرفت چهرهٔ عمر | آب دیده بریز و پاک بشوی
اهل خواهی ز اهل عصر ببر | انس خواهی میان انس مپوی
چند ازین یوسفان گرگ صفت | چند ازین دوستان دشمن روی

باز خاقانی از کسان بگسست
باز شد رب لاتذرنی گوی

در بخشش ازل محروم بودن و غم نصیب ابو البشر شدن

زان بخششی که بر دو عالم شد | اندوه نصیب گوهر آدم شد
یارب چه لطفه بود دانید آنکه | کز وی ز زمانه حاملهٔ غم شد

لطف از مزاج دهر نشد گویی ای مرد لطف چه که وفا هم شد
زیر سپهر کیست ندانم کز گردش سپهر مسلم شد
درهم شد است کارم و در گیتی کاری که دیده که فراهم شد
ای دنیا فریبنده هنوز آن دل کاندر جهان در آمد و خرم شد
زین چرخ غم خواره سیه کاسه در کام دل نواله هم سم شد
زخمی رسید بر دل خاقانی کاوقات هر آینه مرهم شد

از مصائب دنیا برگشتن و بنجواهش دلی روی توجه بعدم آوردن

زین تنگنای وحشت اگر باز رستمی خود را به آستان عدم باز بستمی
گر راه بردمی سوی این خیمهٔ کبود آنگه نشستمی که طنابش گسستمی
در دست من بچرخ رسیدی چنانکه اگر بند او طلسم او همه درهم شکستمی

گر ناوک سحرگه من کارگر شدی — شک نیستی که گرده گردون بخستمی

این کارهای من که گره در گره شده است — بگشادمی یکایک اگر چیره دستمی

جستم میان خلق سلامت نیافتم — ور بوی بردمی بکران خون نشستمی

امروز شوخ چشمان آسوده دل ترند — من شوخ چشمترم ای کاش هستمی

از آسمان نیلفتی هم سعادتی — گر زین سخن بخانهٔ شروان بجستمی

خائیده دهان جهانم چو نیشکر — ای کاش نیشکر ز دهن گسستمی

خاقانی گهر سخنم ورنه جوهری — از جوهری بدگهران باز رستمی

مذمت جهان گذران از اهل آن بجز بوی تخم مروت و وفا در کشت زمانه

تا جهانست از جهان اهل وفائی برنخاست — نیک عهدی بر نیامد آشنائی برنخاست

گوئی اندر کشور ما بر نمیخیزد وفا — با خود اندر هفت کشور هیچ جائی برنخاست

سخ بجون مغمی کز راحت نشان باندست — خود بخود میساز کز همدم وفائی برنخاست

از مزاج اهل عالم مردمی کم جو بلی زانکه — هرگز از کاشانهٔ کرکس همائی برنخاست

باور مکن کز نخستین تخم آدم تا کنون — در زمین مردمی مردم گیائی برنخاست

بسبب فقدان مردمی گیاهی در زمین ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مدظله

منه مدظله

وحشتی دارست بر و باد و حش صحرا انس گیر
گر میان انس و جان وحشت روائی برنخاست

کوس وحدت زن درین سرپرده گنبد کاندرو
از نوای کوس وحدت به نوائی برنخاست

در نورد از آه سرد این تخته نرد سبز را
کاندرو تا اوست خصلی بیوفائی برنخاست

میل در چشم امل کش تا نه بیند در جهان
کز جهان تاریکتر زندان سرائی برنخاست

از امل بیمار دل را هیچ نگشاید از آنکه
هرگز از گوگرد تنها کیمیائی برنخاست

از کس و ناکس ببر خاقانی آسا کز جهان
هیچ دردی را دو صاحب دوائی برنخاست

از جهان مستغنی ماندن و بر احتشام و حشمت کس چشم حسرت نگشادن

در جهان کس نیست تا اندوه جان کس مخور
کوس عزلت زن دوال ایگان کس مخور

دامن اندر چین بساط احتشام کس مگیر
گردن اندر کش قفای امتحان کس مخور

آنکه کس بدی کنون مغلوب شد بان و نان
شیر مردا هیچ سوگندی بجان کس مخور

چون فلک با تو نسازد با دگر کس هم مساز
گر خوری عیسی از آن خم دوران کس مخور

چون سگ ار استخوانی خوردی اکنون همچو کرم
از تن خود گوشت میخور استخوان کس مخور

در مهر فرزند بازی نه کبوتر بچه‌ای
صید دست خویش خور طعم از دهان کس مخور

میتوانی کز کفت روحانیان شربت خورند
قدر خود بشناس قوت از خوان جان کس مخور

آب باران خور صدف کردار گاه تشنگی
ماهی آسا هیچ آب از آبدان کس مخور

تا کی از پر کرگسان فوری ری همچون چراغ
شمع وار از خود قفا میخور ز خوان کس مخور

گر کسی از زعفران شادی فزاید گو فزای
چون تو با غم خو گرفتی زعفران کس مخور

چونکه اندر خانهٔ خود میهمان خود دی
یاد جان خویش خور یاد روان کس مخور

ای خاقانی جهان را آزمودی کس نماند
خون دل میخور که نوشت با و نان کس مخور

محنت و مشقت جهان را رایگان دانستن و بغمخواری کس تن در دادن

غم بنیاد آب و گل چه خوری
دم گردون مستحل چه خوری

افسر عقل بادت بر سر
از سر آز خون دل چه خوری

روی صافیت هست آئینه وار | همچو دندان شانه گل چه خوری
سایه پرورده شد دل تو چو گل | غم پرورده چنگل چه خوری
قطرهٔ خون نماند در رگ دل | نشتر غمزهٔ قزل چه خوری
معتدل نیست آب و خاک تنت | انده قد معتدل چه خوری
دم نوشین عیسوی داری | زهر زراق مفتعل چه خوری

جام جم خاص تست خاقانی
درد زهر دل گسل چه خوری

از عافیت نشان درین جهان جستن و امان از کسان طلبیدن محال دانسته

عافیت کس نشان دهد ندهد | ور بلا کس امان دهد ندهد
یک نفس تا بیک نفس زنم | روزگارم امان دهد ندهد
در دلم غصه گره گیر است | چرخ تسکین آن دهد ندهد
کس برای گره گشادن دل | غمگساران نشان دهد ندهد
آخر این بادبان آتش پار | بحر غم را کران دهد ندهد

موج کشتی شگاف بند مرد — تکیه بر بادبان دهر ندهد

ز آسمان داد خواست خاقانی
داد او آسمان دهر ندهد

بجای اکل و شرب از سبب چرخ فیروزه رنگ زهر هلاهل خوردن و خون دل نوش کردن

زهرست مرا غذای هر روزه — زین کاسهٔ سرنگون فیروزه
وز دهر سیاه کاسه در کام — صد ساله غم ست شرب یکروزه
دهر ست کینه کاسه گردانی — از کیسهٔ او خطاست دریوزه
در کوزه نگر بشکل مستسقی — مستسقی را چه راحت از کوزه
از چرخ طمع ببر که شیر ازا — دریوزه نشاید از دریوزه
خاقانی صبح خیز هر شام — نگشاید جز بخون دل روزه

بر تن نسزد تنگ جامهٔ عیدی
در ماتم دوستان دلسوزه

از ازل اگر گوئی عالم دیدن غم و بخوردن باور دندان رضا بخند اگزیدن

روز عمرم در شب افتادست باز — وز شبم روز عنا زادست باز
کوهی اندر دامن آمد پای دل — کز سران در سر افتادست باز
چون نشیم کز که خورشید امید — راست بالای کس استادست باز

قسمم هر کس جرعه بود از جام غم / زان من تا خط بغداد است باز
همچو آب از آتش و آتش ز آب / دل بجوش و تن بفریاد است باز
شاید ار الماس بارد چشم از آنکه / بند بر من کوه پولاد است باز
شد ز بانم مو چو شد مویم زبان / از تظلم این چه بیداد است باز
سینهٔ من کآسمان در خون اوست / از خرابی محنت آباد است باز
از مژه در آتشین آبم که دل / غور این غمها بر آن داد است باز

رخت جان بربند خاقانی زانکه / دل در غمخانه بگشاد است باز

بی اعتباری و بی بقائی عالم دانستن و راحت و محنت جهان یکسان شمردن

کار گیتی را نوای مانده نیست / روز راحت را بقای مانده نیست
زان بهاری عافیت کایام داشت / یادگار اکنون گیای مانده نیست
وحشتی دارم تمام از هر که هست / روشنم شد کآشنای مانده نیست
دل ز این و آن گریزان میشود / زانکه میدانم وفای مانده نیست

کار دنیا را سامان باقی نیست یعنی روز راحت که بقا نیست و بقائی ندارد ۱۲ منه
مرحله متعجب تاست بگوید که هر آنچه درین عالم بهار گل و ریحان و سنبل و ضیمران بود همه از باد خزان بر باد و رایگان رفت البته جا بجا که در گلستانها گیاه

[illegible]

زنگ اندهٔ گوهر عمرم بخورد	چون کنم کاندُه‌زدای مانده نیست
کوه آهن شد غم و بخت من	در جهان آهن‌ربای مانده نیست

با عنا می‌ساز خاقانی از آنکه
خوشدلی امروز جائی مانده نیست

در جستجو گم شدن و همتا نیافتن در دنیا و فیها تگاپو کردن

ق

اهل بر روی زمین جستیم نیست	عشق را یک نازنین جستیم نیست
زین سپس بر آسمان جوئیم اهل	زانکه بر روی زمین جستیم نیست
برنشین ای همنشین بر امید	کآشنای همنشین جستیم نیست
خرمگس بر روی گیتی صد هزار است	یک مگس از انگبین جستیم نیست
گفتی از گیتی وفا جوئیم جوی	گر تو او و ما همین جستیم نیست
بر کمینگاه فلک بردیم پی	شیرمردی در کمین جستیم نیست
هست در گیتی سلیمان صد هزار	یک سلیمان زانگمین جستیم نیست
ترک خاقانی از این گفتیم لیک	مثل او سحرآفرین جستیم نیست

در خراسان نیست مانندش چنانکه
در عراقش هم قرین جستیم نیست

درخت امل ز بار اجل بی بر بودن و گل بوی وفا از شجر بستان شگفته نشدن

درین عهد از وفا بوی نماندست — بعالم آشنا روئی نماندست
جهان بستد وفا بخشاد او خ — وفا را زور بازوئی نماندست
چه آتش سوخت بستان وفا را — که از خشک و تری موئی نماندست
فلک جائی بتو آویخت جانم — کز انجا تا اجل موی نماندست
بگه نالم که اندر نسل آدم — بدیدم آدمی خوی نماندست
نظر بردار خاقانی ز دونان — جگر منیخور که دلجوی نماندست

چشم از کار و بار جهان بسته داشتن و همت بر کار خود کردن و طمع ازین آسمان نداشتن

دیده از کار جهان دربسته به — راه همت زین و آن دربسته به

دوستان از هفت دشمن تیز دند / هفت در بر دوستان در بسته به

دل گران بیماری دارد ز غم / روزن چشم از جهان در بسته به

پشت دست از غم بدندان میخورم / از چنین خوردن دهان در بسته به

چون بصد جان یکدلی نتوان خرید / دل فروش از دکان در بسته به

منقطع شد کاروان مردمی / در دیدهای دیده بان در بسته به

خاک بیزان هوس دزدی اند / چشم دل زین خاکدان در بسته به

از زبان در سر شدی خاقانیا / تا بماند سر زبان در بسته به

مخالف نفس دون بودن طریق انیق مطلوب را صواب بقدم رضا پیمودن

ز خاک پاشی در دست خون فرو ماندیم / ز پاکبازی نفس فنا فرو ماندیم

بنفس عالم جنبه نما ز بر کردیم / بفرق گنبد فرتوت خاک بر شاندیم

همه حدیث شما تیغ بود و گردن ما / نه گردنیم که از حکم سر برافشاندیم

چراغ دار گشتن نشسته بر سر نطع / بباد سر و چراغ زمانه بنشاندیم

بیکدو شب که سه چار از اهل و پنج و شش ماند	بهفت و هشت حیل نه ده آرزو داندیم
به بنت ستی غم و چل تخته اندر همان جو پنج سه	بشفقت و اقعه هفتاد روز درماندیم

ز بسکه تیغ زبان موی کرد خاقانی
تنی چو موی بموی ز تیغ برهاندیم

برای افزونی دانش کوشیدن و از عدم حصول مطلب رنجیدن

روز دانش به از این بایستی	آسمان مرد گزین بایستی
رفت چون رفت طلب نقصان گرد	چشم ناآمده بین بایستی
پیشگاهی ستم عالم را	داور پیش نشین بایستی
کیسه عمر سپردیم بدهر	دهر غدار امین بایستی
گر باندازه همت طلبم	فلکم زیر نگین بایستی
سایه ماند ز من من غلطم	هستی سایه یقین بایستی
ناله گر سوی فلک رفت و راست	سایه باری ز زمین بایستی
نیست صیادی و عالم همه صید	صید را شیر عرین بایستی

[illegible]

کار خاقانی هم به که سزاست
کار گیتی به ازین بایستی

تاکید راز را نگاه داشتن و از بیخرد خودپرست مهر آور و بیزار بودن

راز دار مرا ز دست مده | بیخرد را بخود پرست مده
نجدهٔ ساز از دل شکسته دلان | اینچنین نجده را شکست مده
شست تو همت است و صید تو مال | صید بدهی وانت شست مده
مهرهٔ مار بهر مار زده است | بکسی کز گزند رست مده
عافیت کیمیاست دولت خاص | کیمیا را بخاک پست مده
پای گه یافتی به پای مزن | دستگه یافتی ز دست مده
میده تنها تر است تنها خور | به سگان ده بهم نشست مده
شمع غیبی به پیش گور مسوز | تیغ عقلی بدست مست مده

گنج معنی تراست خاقانی
شو کلیدش بهر که هست مده

ایضاً تأکید اسرار پوشیدن و بروی اظهار نیاوردن

دلا رازت برون نتوان نهاد — قدم در موج خون نتوان نهاد
بر اسپ عمر هر آنی چو آنیست — برون زین سرنگون نتوان نهاد
ترا هر دم غم صد ساله روزیست — ذخیره زین فزون نتوان نهاد
بکتف عمر میکش بار محنت — که بر دهر حرون نتوان نهاد
بنامت چون توان کرد ابلقی را — که داغش بر سرون نتوان نهاد
درین منزل بصد جان می ستانند — گنه بر رهنمون نتوان نهاد
خرابست آنجهان کاول تو دیدی — اساس نو کنون نتوان نهاد
بصد غم ریسمان جان گسسته است — غمی بر اینبه چون نتوان نهاد
دلی گر جنس بر کندی نگهدار — که بر ناجنس دون نتوان نهاد

سرشت خاقانیا در بیم راهست — کز آنجا پی برون نتوان نهاد

حرون بالفتح [illegible] یعنی اسب نافرمان [illegible] باشد و هم نام شخصی [illegible] سرون [illegible] مراد اینکه بر زمانه بار محنت نهادن [illegible] مشکل و دشوار است [illegible]

[illegible]

مذمت دنیا و اهل دنیا گفتن و از ایشان وفاداری نجستن

دل از گیتی وفاجوئی ندارد — که گیتی از وفا بوئی ندارد

بدلجویان ندارد طالع ایام — چه دارد بسکه دلجوئی ندارد

وفا از شهربند عهد رسته است — که اینجا خانه در کوئی ندارد

سلامت نزد ما دور از شما نیز — در اینجا مرتبت کوئی ندارد

جهان را معنی آدم بجا نیست — چه معنی آدمی خوئی ندارد

وگر صد گنج زر دارد چه حاصل — که سختی را ترازوئی ندارد

بکشتن چندین کمان در صید گیتی — که چندان چرب پهلوئی ندارد

نشاید شاهد بی‌آزرم پیلی — که پیش از چشم ابروئی ندارد

چه بینی از عروسان پرستار — که الا فرق و گیسوئی ندارد

بنازد بر جهان خاقانی ای راک — جهان امروز چون او ئی ندارد

که از سنجاب شب تا قاقم روز — دواج همتش موئی ندارد

از آن در عزلت عزلت نشسته — که از زن سیرتان شوئی ندارد

دل خاقانی این زخم فلک است
که آن چوگان جز این گوی ندارد

در جستجوی مطلوب گذرانیدن و طلبگار عافیت بودن و از انجام کام محروم ماندن

ز باغ عافیت بوئی ندارم | که دل گم گشت و دلجوئی ندارم
بعالم کار زو بخشی ندیدم | بگریم کاشنا روئی ندارم
برانم خون بازو از رگ چشم | که با غم زور بازوئی ندارم
فلک پل بر دلم خواهد شکستن | کز آب عافیت بوئی ندارم
بسازم مجلسی کز سایهٔ خویش | هم آنجا مجلس آشوبی ندارم
چو پویم بر پی مرغان عالم | که از سر مرحبا گوئی ندارم
بهر سوی مرورا خواست انگیست | که آنجا محرم موئی ندارم
نه خاقانی منست من شاه اویم | که تاب درد چون اوی ندارم
گر از حلوای هر خوان بی نصیبم | نه سکباهرا بروئی ندارم
درین عالم که آب روی من رفت | بدان عالم شدن روئی ندارم

[illegible]

[illegible]

من آن زن فعلم از حیض خجالت
که بکری دارم و شوئی ندارم

بر بیدادی روزگار نالیدن و دل خورده و قطعه چو دیده آزار دادن

روزگارم ز بیخ و بن برکند
آخر ای روزگار دور تو چند

رگ جانم بقبضه بگشادی
بسکه آفاق خون گرفت ببند

چند خونهای هرزه خواهی ریخت
زیر این طشت سرنگون بلند

با جفای تو هر که خورد از غم
شب یلدا ز فو که کرد پرند

ق
ناکسان از تو با نوا و نوال
بی کسان از تو با گداز و گزند

هم سگان ز اقلاده زرین ست
هم خران ز آخر ست پشم آگند

خلف صدق او منم بگذار
زادگان حرم بدو پیوند

سالها باید که ما در دهر
زاید از صلب تو چو من فرزند

خستهٔ زخم تست خاقانی
خسته را بی نوازشی مپسند

ای ... و کسان از او گداز و گزند دادی چندانکه سگان را قلادهٔ زرین در گردن و خران که اذل ترین اند از نعمت پر پشمی و پالان ... پیراهن و این خیال ... که از صلب تو همچو من فرزند خلف الصدق ... نیاید [illegible] ۱۲ مولانا سید محمد صادق دام ظله

ای دل از هر کسی مجوی وفای
کز همه نی نبی نخیسه و قند

باش ازین روزگار نامحرم
بملاقات محرم خورسند

در ساغر غم بادهٔ الم خوردن و در خمار ناکامی ماندن

دل جام جم هر غمان زبان گشت
ناکام جان گرچه در کام جان شد

این کوزهٔ زهرهٔ دل که نهنگیست بحر کش
در نوش خنده بین که چه زهر غمان کشد

بهر نهنگ دار غم از موج آتشین
دود سیاه بر صدف آسمان کشد

مرغان روزگار نگر کاژدهای غم
گنجشک وارشان ز هوا در دهان کشد

وانگو بگوشهٔ زمیان میانه کرد
هم گوشهٔ دوش ستم پیکران کشد

مسکین درخت گندم از اندیشهٔ ملخ
این نگر دو ارچه سرش صد سنان کشد

ق
خاقانی از زبان ز سخن حق ببست اوست
چند از زبان نیافته سود زیان کشد

ای خاقانی

تا نیست بی زبان بلبش جان فرو مند
بر لطف زبان و راست عذاب از زبان کشد

گر محرمان بهر ده کفن در کتف کشند
او بر دری خدای کفن در زبان کشد

از زرق دوستان که چه بل تیغ دشمنان
بر فرق دشمنان رقم دوستان کشد

بیت درخت گندم معنی و مطلب بیت که در درخت هر چند [illegible] مثل نوک سنان بر آید [illegible] نگیرد و لکن از جور و ظلم ملخ [illegible] مشهور نیست [illegible] زمانه قوی و انسان ضعیف است [illegible] صاحب قوت [illegible]

[illegible]

دردا که دل بماند برو نامم درد ماند | وز رفته یادگار دلم باد سرد ماند

بر شاخ عمر برگ گذشت خزان رسید | یک نیمه برگ سیاه و دگر نیمه زرد ماند

بر نخل بخت و گلبن امید من ای دریغ | خار بلا بماند و نه خرما نه ورد ماند

عمرم نشد بپای شب و روز غم گذاشت | مو کیسه و آسیه رفت همه بلا گرو ماند

دل نقشی از مراد چو موم از نگین گرفت | یک لحظه جفت بود و همه عمر فرد ماند

گردون نبرد ساخت بخونریز با دلم | در دیده خون دل ز نشان نبرد ماند

خاقانیا چه ماند ترا کاندهش خوری | کانده و دولت بخورد و جگر نیم خورد ماند

راز دل بروی روزگار افتادن کسی را همراز و انباز نیافتن

راز دل من چو روزگار برانگیخت | پرده صبر فراق یار برافگند

اینهمه زنگار دل بر آئینه دل | فرقت آن یار غمگسار برافگند

[illegible]

جناب مولانا سید محمد صادق علی مدظله

[illegible]

خانهٔ بام آسمان که سینهٔ من بود ‌‌ قفل غمش همبر یار غار برافکند

زلزلهٔ غم فتاد در دل ویران ‌‌ سوی مژه گنج شاهوار برافکند

من همه در خون خاک غلطم از اشک ‌‌ خون دلم خاک رانگار برافکند

غصه همه قسم من فتاد که ناگاه ‌‌ قرعهٔ غم دست روزگار برافکند

دل به سر سیل غم درخت طرب را ‌‌ بیخ و بن از باغ اختیار برافکند

سوزن امید من به دست قضا را ‌‌ بخیه از آنم چو روی کار برافکند

رشتهٔ جان صد گره چو رشتهٔ لب بست ‌‌ غم به دل یک گره هزار برافکند

جامهٔ جان هم بدست کاز غم ماند ‌‌ داغ سیاهش هزار بر افکند

گنج عزیزست عمر آه که گردون ‌‌ نقب بگنج عزیز خوار برافکند

در پس زانو چه سنگ نشینم ‌‌ بر دل سنگجان مرا غبار برافکند

نعره کنان چون نمک بر آتشم ایرا ‌‌ غم نمکم بر دل فگار برافکند

از دم سردم صد انکوه در افتاد ‌‌ لرزم و دردم بکوهسار برافکند

شورشش در پای اشک من بن رفت ‌‌ بر تن ماهی اشکبار شکنج مار برافکند

چرخ که دو دو دلم پلنگ تنش کرد ‌‌ خواب به چشم پلنگ وار برافکند

بستهٔ خواب است بخت خواب اعمی
بست بدریا ز انتظار بر افگند

چرخ نهان کش که پردهٔ ساز حیاتست
پردهٔ خاقانی آشکار بر افگند

از روزگار امان جستن و ایمنی و ضمانت خواستن و محرومی دیدن

از تف ایام امان کس نیافت
وز روش دهر امان کس نیافت

رفت زمانیکه ز راحت درو
نام غم از هیچ زبان کس نیافت

وانده عهدی که ز خرم دلان
در همه آفاق نشان کس نیافت

شام و سحر هست صد از غم
زین دو بر صد خط امان کس نیافت

اهل مبندیش که در عهد ما
سایهٔ عنقا بجهان کس نیافت

جنس طلب کردی خاقانیا
کم طلب آن چیز که آن کس نیافت

مدام کام این مایهٔ ناز و جام در جام سیدی ناکامی چشیدن و بعجز خمار مستی نیفزودن

عارضهٔ تازه بین که رخ بمن آورد
درد کهن بار گیر خویشتن آورد

تب زده لرزم چو آفتاب همه شب | دور فلک بین که بر سرم چه فن آورد
تفته چو موم زبان سیاه چو شمعی | گر تف گریه گزار در لگن آورد
شمع نه دندانه گردد از تشنگی آخر | در تنم آسیب تب بپیمان شکن آورد
بر حذرم ز آتش اجل که بسوزد | کشت حیاتی که خوشه در من آورد
طبعه بیمار پرس صعب تر از تب | کین عوض از گنجه نیست از وطن آورد
آتش تب وانز من گنجه همه شب | ورد دم من آه آسمان شکن آورد
صدمه آهم شنیده مؤذن شب گفت | زلزله گنجه باز تا ختن آورد
چرخ بدی میکند سرای حزن است و | بخت چرا بر من اینهمه حزن آورد
ظلم نگر تیغ راست عادت خونریز | آبله بین کان نکال سفن آورد

ورد دل خاقانی از چه آتش تب خاست
آب حیات آتش نگر که در سخن آورد

شکوه آتش افروزی گردون دون گرد و پا سوختن و دم بخود ماندن

ز آتش اندیشه جانم سوخته است | وز تف یارب دهانم سوخته است

[illegible]

از فلک در سینهٔ من آتشی ست | کز سر دل تا میانم سوخته است
سوز غمها کار من کرد است خام | خامی گردون روانم سوخته است
شعلهای آه من در پیش خلق | پردهٔ راز نهانم سوخته است
دولت ار جستم وبالم آمده است | آتشی گفتم زبانم سوخته است
دیدهٔ آتش که چون سوزی بزند | برق محنت همچنانم سوخته است
شعر من زان سوزناک آمد که غم | ق | خاطر گوهرفشانم سوخته است
در سخن من نائب خاقانیم | آسمان زین رشک جانم سوخته است

در باغ جهان گیاهی هم نروئیدن که زان نوش گزین نبودن
تیری که از شست دهر رانده خطا نکردن

هرگز بباغ عهد گیائی وفا نکرد | هرگز ز شست دهر خدنگی خطا نکرد
خیاط روزگار ببالای هیچکس | پیراهنی ندوخت که آنرا قبا نکرد
نقدی نداد دهر که حالی دغل نشد | نقشی نباخت چرخ که آخر دغا نکرد

گردوان در آفتاب سلامت کر انشاند | کاخر چو صبح اولش اندک بقا نکرد
کی دیده دوست که جوز اصفت شدند | کایام شان چو نعش زیک یک جدا نکرد
وقتی شنیده که وفا کرد روزگار | دیدم بچشم خویش که در عهد ما نکرد
دهر اژدهای مردم خوارست فرح آنکه | خود را نواله دم این اژدها نکرد
بس بس که اوفتاد درین غرقه گاه غم | چشم خلاصه داشت سفینه وفا نکرد
آن مهر دیده که در انشش در اوفتاد | هر کاکه خواست رفت جز نقش پا نکرد

خاقانیا بچشم جهان خاک در فگن
گو چشم درد جان تراتوتیا نکرد

از تیغ دهر و خنجر روزگار زخم جان ستان برداشتن و مرهم اندمال نایافتن و داروی به شد فی گم شدن

زخم زمانه را در مرهم پدید نیست | دارو بر آستانه عالم پدید نیست
در زیر آبنوس شب و روز هیچ دل | شمشاد وار تازه و خرم پدید نیست
هر که اندرون پنجره آسمان نشست | از پنجه زمانه مسلم پدید نیست
ای دل بغم نشین که سعادت نهفته شد | وی جم بماتم آی که خاتم پدید نیست

دردا که خنگ عمر شد از ساز تیز آنکه | سرنای کم بوده ما هم بریده نیست

خاقانیا و سیکه وبال حیات تست
در سینه کن نگوی که همدم پدید نیست

گوشهٔ عزلت گزیدن و قناعت پسندیدن و از جهان گریختن

تا دل من دل بقناعت نهاد | ملک جهان از جهان باز داد
دفتر آز از بر من بر گرفت | مصحف عزلت عوض آن نهاد
خسرو خورسندی من در ربود | تاج کیانی ز سر کیقباد
نیز فریبم ندهد جمع و طمع | نیز حجابم نشود بود و باد
تا چه کند مرد خردمند آز | تا چه کند باشه چالاک باد
این همه شست و سبکی عمر من | رفت و مرا انجه بها او فتاد
کافرم از آدمیان دیده‌ام | هیچکس مردم و مردم نهاد

این تحفه از خاطر خاقانیست
سو گهری دان که ز خورشید زاد

[illegible]

۵ مراد اینکه در تمامی عمر چنان در تحیر بها مانده‌ام و در آزمایش در آمده‌ام که تمامی عمرم در سستی و سبکی گذشته ۱۲ منه مدظله

[illegible]

از طبع جهان غمناک بودن و از خوی فلک در غم فرسودن و از جور جهان نیاسودن

خوی فلک بین که چه ناپاک شد	طبع جهان بین که چه غمناک شد
آخر گیتی است نشانی بدانکه	دفتر دلها ز وفا پاک شد
سینهٔ ما کورهٔ آهنگر است	تا که جهان افعی ضحاک شد
گر برسد دست جهان از آنجور	زان مکن اندیشه که ناپاک شد
افعی اگر چه همه سر زهر گشت	خوردن افعی همه تریاک شد

رخصت اینحال ز خاقانی است
گو سخن بر سر افلاک شد

در جستجوی وفاداران بعدم نهادن و وفاداری از اهل اینجهانی طلبیدن

سر بعدم در نه و یاران طلب	بوی وفا خواهی از ایشان طلب
بر سر عالم شو و هم جنس جوی	در بن دریا شو و مرجان طلب
مائدهٔ جان چه نهی در میان	جان بسیا انجمن نه و مهمان طلب

روی زمین خیل شیاطین گرفت / شمع برافروز سلیمان طلب

این دل خاقانی مجروح خیز / اهل بدست آور و درمان طلب

زهر سفر نوش کن اول چو خضر / پس برو و چشمهٔ حیوان طلب

خطهٔ شروان نشود خیروان / خیز برون از خطهٔ شروان طلب

ق

سنگ بقرابهٔ خویشان مکن / خویش و قرابات دگرسان طلب

یوسف دیدی که ز اخوه چه دید / پشت براخوه کن و اخوان طلب

مشرب شروان ز نهنگان طلب / آنچه ز اسان بخراسان طلب

روی بدریانه و چون بگذری / در طبرستان طبرستان طلب

مقصد آمال ز آمل شناس / یوسف گم کرده بگرد آن طلب

بر بی ثباتی جهان تکیه نکردن و از مدار این دون همت نماندن

برون زجهان تکیه جای طلب کن / ورای خرد پیشوای طلب کن

قلم بر کش و بر دو گیتی رقم زن — قدم در ره رهنمای طلب کن
جهان فرش تست آستینی برافشان — فلک عرش تست استوای طلب کن
همه درد چشم تو شد هستی تو — شو از نیستی توتیای طلب کن
چو در گنبدی هم صف مردگانی — ز گنبد برون شو بقای طلب کن
خدایان ره زن بسی یابی اینجا — جدا زین خدایان خدای طلب کن
مر این پنج دروازه چار حد را — به از هشت و نه پادشای طلب کن
مگو شاه و سلطان اگر مرد دردی — ز رندان وقت آشنای طلب کن
کلید همه دار ملک سلاطین — بزیر گلیم گدائی طلب کن
به پیران ده نوشدار وی معنی — ز تشنه دلان ناشتای طلب کن

بباغ دل ار بلبل درد خواهی
بخاقانی آهی و نوای طلب کن

از جلوت بخلوت رفتن و حصن حصین گونه گزینی را استوار دانستن و کلید ملک دو جهان بدست آوردن

حصن جان ساز در جهان خلوت	دو جهان ملک یکزمان خلوت
پاک غوغای حادثات مدار	چون ترا شد حصار جان خلوت
ساقیت اشک و مطربت ناله	شاهد در دو میزبان خلوت
خلوتی کن نهان ز سایهٔ خویش	تا کند سایه را نهان خلوت
همه کم بود هسایه پدید آمد	چون ترا گم کند نشان خلوت
سایه را پنبه برنه احمدوار	تا شود ابر سایبان خلوت
نقطهٔ حلقهٔ زره دیدی	که نشسته است برکران خلوت
خلوت کش تو در میان باشی	کرم پیله کند چنان خلوت
حلقهٔ عشق را شو نقطه	چون بروت آرد از میان خلوت
همچو تیر از میان یاران بس	باش چون تیغ در میان خلوت
بر در کهف شیر مردان باش	گرد چون سگ بر آستان خلوت

خلوت آمروزه کن که خواهد بود — در بر خاک جاودان خلوت

یک تن آفتاب را گفتند — ق — که همه زیست سالیان خلوت

عیسی بر سرش فرود آمد — تا سراسیمه شد در آن خلوت

انس هر کس درین جهان چیزیست — انس خاقانی از جهان خلوت

بظاهر زرکاری ای نمایش آراستن و بباطن صورت لغو و بیهوده بر صفحهٔ خاطر انگاشتن

ترا کعبهٔ دل درون تار و مار — برون دیر صورت کنی زرنگار

مبر قفل زرین کعبه بدانکه — در دیر را حلقه آید بکار

زهی کعبه ویران کن دیرساز — تو ز اصحاب فیلی نه ز اصحاب غار

گر اینجا بسنگی نیائی فرود — هم از تو بسنگی بر آید دمار

گر اول به پیلی کنی قصد جنگ — هم آخر بمرغی شوی سنگسار

رهبت شکن گلخ ست خاقانیا
خرت سم نگند ست یارنج بار

مفاخرت از ابنای زمان جستن و مباهات از دیگران پیوستن

گر بعیار کسان از همه کم کهتریم — هیچ کم از انبقد از همه محتشم تریم
گر بامیدی که هست ولتیان منتظر — ما بقبول که نیست از همه محرم تریم
گر تو بگوی مراد راه مسلم روی — ما بسر کوی عجز از تو مسلم تریم
صاف طرب شربتست چونکه فراهم نیم — دردی غم قوت ماست ز تو فراهم تریم
غصهٔ تلخ از درون خندهٔ شیرین زنیم — روی ترش چون کنیم ترگل تر کم تریم
گر تو چو بلعم زنی زهد لاف کرامت — ما ز سگی دم زنیم وز تو مکرم تریم
خرمن عمر ای دریغ رفت بباد محال — در خوی خجلت ز غم از مژه پرنم تریم
گر چه بهین عمر شد روز بپیشین رسید — راست چو صبح پسین از همه خرم تریم

گفتی خاقانیا کز غم تو بی غمیم	گر تو زنان بیغمی ما ز تو بیغم تریم

از دیدهٔ خونبار اشک خونین باریدن و همه شب دریاد قیامت نهاد گزیدن

چشم خونین همه شب قامت غم پیمایم	تا ز خون جگرش لعل قبا آرایم
ریسمان از رگ جان سازم و سوزن ز مژه	دیده را دوختن لعل قبا فرمایم
اول آن عود دم خائیدهٔ دندان کسان	وآخر از سوختهٔ عالم دندان خایم

گر بمن گردنه دندان سپیدان هر شب	کاول و افسر دندان کسانرا شایم

امتیاز از شعرای سلف جستن و قصب السبق سروری ربودن و گوی سخندانی بچوگان خوش بیانی در میدان فصاحت بازیدن

اگر معزی و حافظ بروزگار منندی	بنظم و نثر همانا که پیشکار منندی

جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب

جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب

جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب

جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب فیضه

ز گوهر شید و ز عنبر که شکل زنند شعرا
برند به ورق زر نقره سیم چو زر زر و ایران

وگر بدور عندی دوات کار زنند
که فخر زیور و زرسی که اختیار زنند

بر آسمان وزارت گر انجم هنرستی
وزارت و هنر امروز در شمار زنند

بتخیال ادای ارکان و مناسک حج گذاردن و تصور تقدیر ثواب و جزا بدست آوردن

شب که مثال مه ذی الحجه دید
صورت طغراش زمه بر کشید

تا نهم ماه بطغرای ماه
حاج تو اندر موقف رسید

چشم فلک بود مگر آفتاب
ماه نوش ابروی کس می ندید

چشم پدید آمد و پنهان بماند
ابروی پنهان شده آمد پدید

روبه سوی راستی آوردن و طبع از پیچ در پیچ توهمات داشتن

رو که سوی راستی پیچ ندارد
مایه بجز طبع پیچ به پیچ ندارد

مولانا جناب محمد صادق

دانم پنداشتی که داری چیزی
هیچ نداری جز که هیچ نداری

تا گوئی که بوده ام نه نسخات
کانچه بوده در پس پشیخ نداری

خاطر خاقانی از پی هیچ نبردی
زانکه دل مردمی بهیچ نداری

از منفعت زمانه محروم بودن و در کل فلاح تمتع نیافتن و خور داری ندیدن

ایام خط فتنه بفرق جهان کشید
لن تفلحوا ابناصیه ونشان کشید

دلها به نیل رنگ زران درشکست از انکه
غم داغ گازرانه بر اهل جهان کشید

بر بوی یکنفس که همه ناتوانی است
ای دل چه گوئی آنهمه محنت توان کشید

هر بار غم که در تبه غیب سفته بود
سفت قضا بنکبة آخر زمان کشید

آزاده غرق غصه و سفله ز موج غم
آزاده بیت رخت امان بر کران کشید

در باش روزگار که هر گوش ماهیی
انگنده بر کنار و صدف در میان کشید

بس دل که چرخ ساحر تار فسانه بود
چرخش کمین گشاد و ستاره کمان کشید

جناب مولانا سید محمد صادق علی مدظله

روز جهان گرانکند دیدی سفتی | خورشید چشم شیره را میل از آن کشید
از پای پیل حادثه وارست و دست برد | هر کس که اسب عافیتی زیر ران کشید

خاقانیا نه طفلی ازین خاک توده چند
مردان که خط نسخ برین خاکدان کشید

از غم خلاصی جستن و سامان عیش و ساز و برگ عشرت مهیا کردن

گر از غم خلاصی طلب کردمی | هم از نای نوشی سبب کردمی
مرا غم ندیم ست خاص ار نه من | چو عامان تنوعی طرب کردمی
اگر غم طلاق از دلم بستدی | نکاح بنات العنب کردمی
گرم دست رفتی لگام ادب | برین ابلق روز و شب کردمی
و اگر گرده چرخ بشمردمی | شمارش سوی دست چپ کردمی
کلیدی زبان گر نبودی بال | کی از خاموشی قفل لب کردمی
بری منجورا آخر از دست گشت | اگر نه ز موی رطب کردمی
مگر فضل من ناقص ست ار نه من | بر و تنگیه گاهی عجب کردمی

مولانا سید محمد صادق علی مدظله

مولانا سید محمد صادق علی مدظله

ادب داشتم دولتم بر نداشت | ادب کاشکی کم طلب کردمی

عصای کلیم ار بدستم بدی
بسچوبش ادب را ادب کردمی

دل را که بوی ناگوار آلود بر سر مهری از این چرخ نیلگون دیدن

دلهای ما قرار که در درد کرده اند
دار القرار بر دل ما سرد کرده اند

این صد هزار نرگسه بر سقف این حصار
رخسار ما چو نرگس نوزرد کرده اند

در پیش آتشی که ز سنگ قضا جهد
جانهای ما نتیجهٔ گوگرد کرده اند

خورشید در نقاب عدم شد ز شرم آنکه
رخسار روزگار پر از گرد کرده اند

وانگه نوید خوی خورشید گم شده
سیمرغ را چه شیرهٔ شب گرد کرده اند

در باغ عهد جان تماشا نماند از آنکه
صد خار را چو گل یک درد کرده اند

درد اگر تا سواد خراسان خراب گشت
دلها خراب زلزلهٔ درد کرده اند

[illegible]

یارب که دیو مردم این هفت اژدر اند — در چار دار ملک چه ناورد کرده اند
از غمین آن جهان که چو ابن هشت خلد اند — ... که ها و ... کرده اند
گر بد به چار شهر خراسان حرم شال — ... نشستند ... کرده اند
اصحاب پیل وار ... حرم — ... خورند ... کرده اند
هان ای سپاه طیر ابابیل زینهار — کاصحاب پیل هر چه ... کرده اند

خاقانیا خزانه ... گنج ...
گز کیمیای عاشقی ... کرده اند

در باغ وفا شجر امید نرستن و از گل شادی بوی ... نیابم

گر دیده یک اهل دیده بودی — دل ... دیده بودی
جان حلقه بگوش گوش گشتی — گر نام وفا شنیده بودی
این قحط کشتی جهان نبردی — گر کشت وفا رسیده بودی
کشتی حیات کم نگشتی — گر ... رسیده بودی
میتر شد از آب دیده عالم — ... بودی

گر آه همی خواستی فلک را — چون صبح دو دم دریده بودی
در چشم فلک بشفقتستی — زو خون شفق چکیده بودی
مرغ دلم از زبان برنجست — ورنه ز قفس پریده بودی
آویختنی نیستی ترازو — گر زانکه زبان بریده بودی
هر چند جهان چنون ندیدست — او کاش جهان ندیده بودی
با آنکه تمامش آفریدند — ای کاش بنا فریده بودی

خاقانی اگر نه اهل جستی
دامن ز جهان کشیده بودی

از دست زمانه در ستم بگامیدن و نیرنگیش سایه وید در کشیدن و بگوشه عزلت خزیدن

تا چند ستم رسیده باشم — چون سایه ز خود رمیده باشم
لب بسته زبان بریده چون نی — نالان ستم رسیده باشم

اعناق بنی آدم بل جمله عالم را ازین اوهام تقدیر ... و ساخته اند کاشش نمی آفریدندی و کاشکی نمی آویختندی ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مد ظله این قطعه بتفاوت و تفارق الفاظ و معنی گفته و در بی بها در رشته نظم و سلک تحریر سفته ۱۲ منه

[illegible]

انصاف بده چه را انالم ‌‌ ‌ کانصاف ز کس ندیده باشم
چند از سگ ابلق شب و روز ‌‌ ‌ افتاده سگ گزیده باشم
چند از پی آبدست هر خس ‌‌ ‌ چون بلبله قد خمیده باشم
تا کی چو ترازو از زبانی ‌‌ ‌ در گردن زه کشیده باشم
طیار شوم زبان ببرم ‌‌ ‌ تا راست روی گزیده باشم
چون صبح و محک براست گوئی ‌‌ ‌ گویای زبان بریده باشم
گوئی که ز غم بجوش مخروش ‌‌ ‌ ق ‌ این پند بسی شنیده باشم
در جوش و خروش ابر و بحرم ‌‌ ‌ نتوانم کارمیده باشم

خاقانی دلفگارم آری
رندی نه که شوخ دیده باشم

در تجنیس اهل بودن و جستجوی وفا زدن و از جهان کناره گزیدن و دامن افشاندن

اهل بایستی که جان افشاندمی ‌‌ ‌ دامن از اهل جهان افشاندمی
گر مرا یک اهل ماندی بر زمین ‌‌ ‌ آستان بر آسمان افشاندمی

شاهدان را اگر وفایی دیدمی | زر و سر در پای شاهان افشاندمی
گر وفا از رخ برافگندی نقاب | بس نثار آنکا نز مان افشاندمی
گر مراد دشمن ز من دادی خلاص | بر سر دشمن روان افشاندمی
بر سرم شمشیر اگر خون گریدی | در سرشک خنده جان افشاندمی
گر سقامی هست هستان دادمی | هستی خود در میان افشاندمی
جرعهٔ جان از زکوهٔ هر صبوح | بر سر صبوح خوان افشاندمی
لعل تاج خسروان بر بودمی | هر خدنگی کز کمان افشاندمی

گر نه خاقانی مرا بند آمدی
دست بر خاقان و خان افشاندمی

راحت و نعمت دنیا یکسان شمردن و غم و الم را برابر نگاشتن و از بود و نابود تفاوت نداشتن

گر بدل آزاد بودمی چه غمستی | ق | عقدهٔ سودا کشودمی چه غمستی
غم هم از آنست کآشنای نیازم | | گر نه نیاز آزمودمی چه غمستی

[illegible]

اگلن ... مولانا سید محمد صادق ... قطعه ... [illegible] ... مولانا سید [illegible]

اگر مشامم که بوی آز شنودم | بوی قناعت شنودمی چه غمستی
تخم ادب کاشتم دریغ درودم | گر بر دولت درودمی چه غمستی
اینکه خرد را ز دیو کم نمودم | گر در عزلت نمودمی چه غمستی
بدگهران را ستودم از گهر طبع | گر گهری را ستودمی چه غمستی
سیر به عیسی که خوار چشم خوار است | گر بهبت خر نسودمی چه غمستی
گر ز پی سازگار در الف آنم | سین سلامت فزودمی چه غمستی
لاف پلنگی زنم و اگر نه چو گربه | لقمهٔ دونان ربودمی چه غمستی
بخت غنوده به درد دل غنودم | گر بفراغت غنودمی چه غمستی

گفتی خاقانیا بشاهد می کوش
گر من ازین دست بودمی چه غمستی

شکوهٔ بخت بد و ذم طالع دون و از گردش نصیب نالیدن و ناکامی آمیز بر دل

بخت بد رنگ من امروز گم است | یا رب این رنگ سواد از چه خم است

[illegible]

دلدل دل زیر خندق غم — چون جهانم که بس افگنده هم ست

با من امروز فلک را بجفا — آشتی نیست همه اشتلم ست

شد چو کشتی ز کژی کار فلک — که عنانش بمحل بار پردم ست

دولت امروز زنان خادم راست — کین امیری ری و وان شاه قم ست

هر کرا نعمت و مال آمد و جاه — سغلگی را بتهم کلبهم ست

تا بدرگاه خداواری روی — زر آلوده سگ حلقه دم ست

باز چون بر در حلقه افتد کار — زر بر سفله خدای دوم ست

این کرم جستن خاقانی چیست — که کرم در همه آفاق گم ست

بی تعب و بیغم در طلب دنیا نبودن و غمگساری یاری مثل کیمیا گم و نابود بودن

در جهان هیچ سینه بی غم نیست — غمگساری ز کیمیا کم نیست

خستگیهای سینه را نو نو — خاک بر کن که برگ مرهم نیست

دم سرد از جهان بر آه جگر — بازگردان که یار همدم نیست

هیچ یک خوشه وفا امروز — در همه کشت زار آدم نیست

کشته‌های نیاز خشک بماند — کابرهای امید رانم نیست

بنواله هزار محرم هست — بکه نالم که نیم محرم نیست

گر بنالم بدوستی گوید — هان خدا عافیت بجز غم نیست

ق

دانی آسودگیست در عالم — آنکه مقبول اهل عالم نیست

هست سالی دو روز شادی خلق — چون به بینی دو روز شان هم نیست

زانکه یک عید نیست عالم را — که در و صد هزار ماتم نیست

خیز خاقانیا ز خوان جهان — که جهان میزبان خرم نیست

برای موافقت زمان کاهیدن در غم و الم کاستن و انجام کار خاک بر سر غم ایام در افکندن

ای دل بسر موئی آزاد نخواهی شد — موئی شدی اندر غم هم شاد نخواهی شد

در عافیت آبادت از رخنه در آمد غم — بس رخنه چنان گشتی کآباد نخواهی شد

پولاد دلی دیدم کو آب شد از آتش | تو آب شوی زین پس پولاد نخواهی شد

ای غمزده خاکی کز آتش غم جوشی | آبی که جز از آتش بر باد نخواهی شد

تا داد همی جوئی رنجورتری مانا | گر خود شوی آسوده گر داد نخواهی شد

تا چند کنی کوهی کو را نبود گوهر | در کندن کوه آخر فرهاد نخواهی شد

میدان ملامت را اگر گوشه نشاید | ایوان سلامت را بنیاد نخواهی شد

از بهر غم زادی آلوده خون چون گل | با هیچ طرب چون مل همزاد نخواهی شد

از ریزش اشک ار خون گونه شدی طوفان | روزی ز دل افروزی بغداد نخواهی شد

خواهی در میشی زن خواهی دم در بنشین | کز غم همه حالی آزاد نخواهی شد

خاقانی اگر عهدی یاد تو کند عالم | نه عهد کریمانی کز یاد نخواهی شد

آراستن از مال و جاه خسیسان دون را و از لباس تربیت آگهی مستمندان افزودن و در خاک مذلت آلودن

امروز جاه و مال خسیسان دارند | بازار دهر بوالهوسان دارند

[illegible]

[illegible]

در غم سرای عاریت از شادی
عزلت گزین ز پیشگه سیگیتی
نیکان عهد را به بدی گردن
از سفلگان نوال طلب کم کن
بیرون همه صفا درون تیره
دولت بآل اهل جهل دهند آری
اقلیم خاد مان و زنان بر دند

گر هیچ مست هیچ کشان دارند
کان پیشگاه بازنشان دارند
عذری بنه که دست سان دارند
کایشان دم و بال سان دارند
گوئی نهاد آئینه سان دارند
خوان مسیح خرمگسان دارند
آفاق خواجگان خسان دارند

خاقانیا نفس که زنی خوش زن
کانجا قبول خوش نفسان دارند

جفای چرخ لاجوردی دیدن زبان لب از گله فروبستن و دم در کشیدن و بر رضی برضا ماندن

ای چرخ لاجوردی چنین بوالعجب چرائی
هر ساعتم بنوعی درد کهن فزائی

کائینهٔ خسان از نگار رها زدائی
چون من برفتم انگه انگشت بر که خائی

وگر مولانا محمد صادق علی مدظله

آلوده کنی ۱۲ مولانا
سید محمد صادق علم
مدظله

بر شحنهٔ تمامی تا چند بر گرایی — دانستهٔ غبارم تا چند از نمائی

پیروزه وار یکدم بر یک صفت گیائی — تا چند خس پذیری آخر نه کهربائی

خوردم فسوس آخر در دور آسیائی

بی خورده کی بکین چو شدم خورده سائی

ایضاً ذو مطلعین

چون صبح فیان صورت در نیلگون طائی — یک از صفت چه ایشان و از صفت صفائی

الحق کثیف رائی گرچه لطیف جائی — یکتا برآن سکه لطیفی بود دو تائی

آنکه از دهان کار نجور دآب ناسزای — بر زر نریخت و نخیتی هیچ کیمیائی

از آفتاب دولت آنرا ست و ثنائی — کو رخنه کرد در وزن کشت از رواج مائی

خاقانیا نماندست آب هنر نمائی

آن سوخته توانی کین خام کم درائی

تخم امید در آتش نومید سوختن و خرمن آرزو از باد صرصر عدم حصول غنا بباد دادن

مراد ائه دل در آتش فتادست — از آن نعرهٔ من چنین خوش فتادست

بهشت آسمان هشتمی در فزایم | زدود دل کاسمان وشش فتادست
من آب نادیده و نخل بلندم | که از جان من در من آتش فتادست
غلط گفته ام نخل چه کز دود دیده | چه نیلوفرم آب مفرش فتادست
دلم عافیت می شمارد بلا را | بنام ایزد این دل بلاکش فتادست
امیدم باندازهٔ دل رسیده است | بپای خدنگی که ترکش فتادست
منم خورم و یک فتادست نقشم | شما ممکن و نقش تان شش فتادست
بر اسپ بلا من بمنزل رسیدم | کجائی تو کز بارت ابرش فتادست
من و گوشه کمتر از گوش ماهی | که گیتی چو دریا مشوش فتادست
عجب کعبتین ست بی نقش گیتی | ولی تخت نردش منقش فتادست

منه پیش خاقانیا بر جهان دل
که عاشق کش ست ارچه سرکش فتادست

علم امتیاز در بنای همت افراشتن و آب رنگ از دو رنگی تا بر داشتن و غازهٔ سرخ روئی بر چهرهٔ آرزو مالیدن

نماند اهل رنگی که من داشتم | برفت آب و سنگی که من داشتم
ببوی دل یار یک رنگ بود | بمنزل درنگی که من داشتم
بر درنگ شد و با هوا لاجرم | هوا بر درنگی که من داشتم
خزان شد بهاری که من یافتم | کمان شد خدنگی که من داشتم
بجز با لب و چشم خوبان نبود | همه صلح و جنگی که من داشتم
چو شیر آتشین چنگ چست آمدم | پی هر پلنگی که من داشتم
کنون جز بتعویذ طفلان درون | نه بینند چنگی که من داشتم

نه خاقانیم نام کم کن مرا
که شد نام و ننگی که من داشتم

از غم مستغنی بودن و در آتش غم سوختن و بوی نیامدن و بدماغ کس ازان شمه بوی رسیدن

سوختم چون بوی بر ناید ز من | و آتش غم روی ننماید ز من

منه مد ظله [illegible]

من ز عشق آراستم بازارها — عشق بازاری نیاراید ز من

ای خیال یار در خور آمدی — بی تو دانی هیچ نگشاید ز من

گر بگیرم در برت عذر است ازانک — بوی بیماری همی آید ز من

دست بر سر زانم از دست اجل — تا کلاه عمر نرباید ز من

در تمنای حصول مقصد ماندن و از نامساعدی گردون دون محرومی دیدن و مایوسی بهم رسیدن از عکس مطلوب گزیدن

در کفم نیست آنچه میباید — در دلم نیست آنچه میباید

هیچ در ضبط دل نه بندم ازانک — دانم از صبر هیچ نگشاید

غمگساری در ابر می جویم — برق او دیدهم نمی شاید

صد جگر پاره بر زمین افتد — گر کسی دامنم ببالاید

تا من از دست در نیفتم چرخ — ننشیند ز پای و ناساید

[illegible]

[illegible]

نشان سلامتی از عمر نیافتن و نشانهٔ تیر ملامت عشق شدن و راحت جستن و محنت این ایام پسندیدن

نه عمر از سلامت نشان میدهد
نه عشق از ملامت امان میدهد

نه راحت دمی همدمی میکند
نه محنت زمانی زمان میدهد

قرار جهان بر جفا داده اند
مرا بقیه‌داری ازان میدهد

دو نیمه کنم عمر با یکدیگر
ق که از نیم جنسی نشان میدهد

همه روز خورشید چون صبحدم
بامید یک جنس جان میدهد

فلک زین دو نان کز زر و سپید
همه اجرای ناکسان میدهد

بخوش گردن دیگ ناهرکسی
بکشنیز دیگ آن دونان میدهد

مگو آسمان میدهد روزیم
ق که روزی ده آسمان میدهد

خود او را همین خاکدان نیست بس
کزین می ستاند بدان میدهد

فلک خاک بر پشت خاقانیا
که روزیت ازین خاکدان میدهد

[illegible] لاامیدان بلا نصب کردن و شبدیز محبت در مضمار عشق [illegible]
و تن بقضای قضا در دادن

چه نشینم که فتنه بر پایست / رایت عشق پای بر جایست
هرچه بایست داشتم الحق / محنت عشق بود در بایست
صبر با این بلا ندارد پای / بگریزد نه بند بر پایست
راستی به که صبر معذورست / بر سر تیغ چون توان پایست
بیخ امید من ز بن بر کند / آنکه شاخ زمانه پیرایست
کار من بد شدست بدتر از این / هم شود تا فلک بدین رایست
از که نالم بگوی کارگزار / با از آن کس که کار فرمایست

خیز خاقانی از کنار جهان
که نه بس جای راحت افزایست

در طلب مجال جستجو کردن و ایگانی دل ابابان بلا [illegible]
و بجبر نقصان زیان سعی و منفعت برنداشتن

[illegible]

[illegible]

ای دل دل هلاک تن کردی | بس کن ای دل که کار من کردی
سر من زان جهان همی آید | که ره جان ببهای تن کردی
از سگان کشتی بزهره شیر | که شکار آهوی ختن کردی
شب مهتاب چون بسر بازی | قصد خورشید غمزه زن کردی
در شبستان آفتاب شدی | آه من آسمان شکن کردی
گر سلیمان نه بدیو سوی | در برین خانه چون وطن کردی
لاجرم بهر یکشبه طربت | برگ صد سالم از حزن کردی
توی آن مرغ کاتش آوردی | خود بخود قصد سوختن کردی
تیشه در بیشه بلا بردی | سر هر شاخ بابت زن کردی
دانه دست و پای دام تو گشت | از که نالی که خویشتن کردی
ای چو زنبور کلبه قصاب | که سر اندر سر دهن کردی

سخن اندر زر است خاقانی
تو همه تکیه بر سخن کردی

طناب هستی بریدن و از رستم روزگار ناهنجار بناشایستگی درماندن و بانواع انواع محن و آلام آلودن

از هستی خود که خویش دارم	جز سایه نماند یادگارم
در سایه ز من بریده گردد	هم نیست عجب ز روزگارم
چون یار ز من برید سایه	چون سایه ز من امید یارم
از همنفسان مرا چو آغیست	زان هیچ نفس زدن نیارم
زان بیم که از نفس میرد	در کام نفس شکست دارم
چون بالشکنجی کنم تمنا	در آئینه چشم برگمارم
ترسم ز نفاق آئینه هم	زان نتوانم که دم برآرم

خاقانی وار دام ایام
از کیسهٔ عمر میگزارم

طلوع صبح پیری گشتن و شام جوانی رایگانی رفتن و بسی عمر تلف شده تأسف خوردن

روز عمر آمد بپیشین ای دریغ	کار بر نامد به آئین ای دریغ

وقت دوپهر دار این جهت وقت نماز ظهر را پیشین گویند و مقصود این بیت اینست که ایام عمر تو از دور جوانی گذشته بتقریب پیری در رسید و نصف که ایام کهولت است رسیده و کدامی کار درین ایام که موجب سرخروئی و خوشنودی باری عز اسمه باشد بر نیامده و سال در دریغ و بطالت تو ۱۲ منه مدظله

سینه چون صبح پسین خواهم درید | کافتاب آمد به پشتین ای دریغ

سخت نومیدم ز نامیدست | درد نومیدی من بین ای دریغ

شحنهٔ بی طالعی بین کز فلک | در دهست نوبت تسکین ای دریغ

آبرویم رفت وز بر آب چشم | روی چون آب است پرچین ای دریغ

چرخ را جمشید و افریدون نماند | کز من مسکین کشد کین ای دریغ

آسمان نطع مرادم برفشاند | نه شهش ماند نه فرزین ای دریغ

صاعقه بر بام عمر من گذشت | نه درش ماند و نه پرچین ای دریغ

از دهان دل برآمد آه آه | چون فرو شد ناصر دین ای دریغ

مرغزار از جان طلب خاقانیا | کاخر گیتیست سنگین ای دریغ

در پی نگهبانی آن دل شیدا پرداختن و بهر نگهداشتن آن از اینکار نیاسودن

دل دزد زده است از غم زنهار نگهدارش | کز میوهٔ دل باری بر باز نگهدارش

گه گه که بدرد دل صبرست طبیب اما — امروز طبیبت شد بیمار نگهدارش

ای صبر توئی دانم پروانه کاری دل — دل شیفته پروانه است از نار نگهدارش

ای دیده به سیلی خون فردات بکار آید — خون از رگ جان امشب مگذار نگهدارش

آن تازه گل ما را هنگام وداع آمد — زان پیش که بگذارد گلزار نگهدارش

شب بیست و ششم رفته است از چارده ماه — شبهای وداع است این زنهار نگهدارش

تا عمر دمی ماندست از یار نه بگریزد — گر عمر شود گوشو کو یار نگهدارش

سرگشته دلی دارم در پای جهان مفکن — با رنج بسنگستان مسپار نگهدارش

خارست همه عالم تو آبله بر چشمی — چون آبله دار دچشم از خار نگهدارش

شروانت که مار آمد بی گنج رها کردی — تبریز که گنج آمد بی مار نگهدارش

هان ای دل خاقانی بس خوش نفسی داری — از عمر همین ماندست آثار نگهدارش

برای هجر و وصل طالب بودن عشق و حسن را پایدار دانستن و نام جوئی تا بقای عالم ثابت ماندن

[illegible]

مولانا سید محمد صادق علی

[illegible]

عهد عشق نیکوان پدرود باد | وصل و هجر هردوان پدرود باد
بر بساط ناز و در میدان کام | صلح و جنگ نیکوان پدرود باد
سبزه کاش بود دام نیکوان | بر سر سرو جوان پدرود باد
چون گوزنان هوای ز جان برجستمی | کان شکار آهوان پدرود باد
نعل در آتش نهادندی مرا | آن نهاد جادوان پدرود باد
صف صف از مرغان نشاندی جفت جفت | هم بطاق ابروان پدرود باد
شاهدان بزم را گیسوی چنگ | بستن اندر گیسوان پدرود باد
گرد ترکستان عارض صف زده | آن سیاه هندوان پدرود باد
پادشاه تازه و تر و جوان | همچو شاخ ارغوان پدرود باد
تا توانی خون گری خاقانیا | کان جوانی وان توان پدرود باد

آن جمال الدین چو اسپهبد نماند
حصن سندان آن جوان پدرود باد

افواج قهر از امواج غم بلکه دل تافتن و تر و خشک وبال آتش هم سوختن و خاکستر
الم بر فرق روزگار افشاندن

وطاق وصف ابرو و مراعات نظیر
هندوان مراد از زلف ترکستان عارض
وصف کردن گرد رخسار بودن گیسو گرد چهره
توان طاقت و قوت جوانی شباب
مولانا سید محمد صادق علی مدظله
جمال الدین نام اسپهبد
حصن قلعه سندان

هر خشک و تر که یافتم از غم بسوختستم | هر بال و پر که داشتم از غم بسوختستم
از ناله هفت چشمهٔ گردون شکافتستم | و از آه چار گوشهٔ عالم بسوختستم
چندین هزار نافهٔ مشک امید را | بر مجمرهٔ نیاز بیک دم بسوختستم
بنگاه صبر و خرمن دل را بیکبارگی | گردم بجهد باهم و درهم بسوختستم
هر جوهری که بود درین سقف لاجورد | از شعلهای آه دمادم بسوختستم
گر چتر روز سوختستم از غم عجب مدار | منجوق صبح و پرچم شب هم بسوختستم
از تف دل شرار بصحرا چنان زدم | کز دود مهره در سر ارقم بسوختستم
هر ساعت این خروش برآید ز دل مرا | کای غم بسوختم ز غم ای غم بسوختستم
دوش از بخار سینه بخوری بساختستم | بر خاک فیلسوف معظم بسوختستم

نیمی بسوختستم دل خاقانی از عنا
نیمی دگر که ماند بماتم بسوختستم

برای دفع درد دل مدارا جستن و معالج انا مستعلج بودن و از نیافتن انجام کار بصبر مائل شدن

بر درد دل دوا چه بود تا من آن کنم | گویند صبر کن نه همانا من آن کنم

درد فراق را بدکان طبیب عشق
بیرون ز صبر نیست مداوا من آن کنم

گوئی زبان صبر چه گوید درین حدیث
گویا مکن خروش بعمدا من آن کنم

گر هیچ تشنه در ظلمات سکندری
دل گرد از آب خضر شکیبا من آن کنم

یاران بدرد من ز من آسیمه سرترند
ایشان چه کرده‌اند بگو تا من آن کنم

آتش کجا در آب فتد چون فغان کند
در آب چشم از آتش سودا من آن کنم

آن ناله که فاخته میکرد بامداد
امروز یاد دار که فردا من آن کنم

گفتی که یار نو طلبی و دگر کنی
حاشا که جانم آن طلبد یا من آن کنم

اندوه گسار من شد و اندوه من گذشت
وامق چه کرد ز انده عذرا من آن کنم

کاوس در فراق سیاوش با شک خون
با لشکری چه کرد و تنها من آن کنم

خورشید من بزیر گل آنجا چه میکند
غرقه میان خون دل اینجا من آن کنم

فریاد چون کند دل خاقانی از فراق
از من همان طلب کن و زیرا من آن کنم

وقت از دست دادن حاصل عمر را در رایگانی سپردن و قدر دولت نشناختن و دست تغابن بدندان گزیدن

دیر خبر داشتی که یار تو گم شد — جام جم از دست اختیار تو گم شد

خیز و دلا شمع بر کن از تف سینه — آن مه مشتری کز دیار تو گم شد

حاصل عمر تو بود یک رقم کار — آن رقم از دفتر شمار تو گم شد

نقش رخ آرزوی بردی که ببینی — کائینهٔ آرزو نگار تو گم شد

از ره چشم و دهان با شک و ناله — راز برون ده که رازدار تو گم شد

چشم به مردمت رسید که ناگاه — مردم چشم تو از کنار تو گم شد

چشم تو کر شد شگوفه بار سزد زانکه — میوهٔ جان از شگوفه زار تو گم شد

نوبت شادی گذشت بر در امید — توبه غم زن که غمگسار تو گم شد

هر بن مویت غمیست و ناله کنانست — هر سر مویت که آه یار تو گم شد

زغم کنون یافتی ز درد هنوزت — نیست خبر کان طبیب کار تو گم شد

منت بگیتی عبیر بیک دو نفس عمر — کانکه ز عمرست یادگار تو گم شد

یا دسبو چون کنی که آب تو بگذشت — بیم رصد چون بری که بار تو گم شد

خون خور خاقانیا مخور غم روزی
روز بشب کن که روزگار تو کم شد

اندوهی از فگار دل افگار شدن بناخن الم سینه خراش رسید و زنا مساعدی گردون بی نصیب و محروم ماندن

هر غم که ز آسمان حشر کرد است	غوغا بدر دل من آورد است
دل خانهٔ غم گشت و غم همی داد	زان هر نفسش هزار بیدادست
آب از مژه سوی سینه ریزم	کز باد جفا گرد بر گرد است
پروردهٔ چشم زنی چنین باد	ق پیموده هزار دور و هم فرد است
خورشید بجست جوی هم جنسی	گو هم نفسی که انس پرورد است
از پشت جهان نزاد هیچ الی	الا دهن جهان فرو خورد است
با سینهٔ من چه کینه گردون زا	با پشهٔ عقاب را چه ناورد است
باد آتش من نساخت هر آری	دانش بکبر است دهر نامرد است

خاقانی را دریغ همجنسان
گشته ست که موی او نیاز زرد ست

از ستم چرخ کج نهاد داد بیداد گردن و بازه فرزند کامور و مقصود را مفقود ساختن و عمر به بطالت بسر بردن

ای خواجه حساب عمر برگیر
زین خط دو رنگ شام شبگیر

جز خط فرو رشب و روز
حاصل چه ازین سرای ویر

خوانی ست جهان و زهر لقمه
خوابیست حیات و مرگ تعبیر

خاقانی از اندوه رشید ست
تا کی بود اشک و نوحه برخیر

کین نوحه نوح زاشک او زد
در یوسف تو نکرد تاثیر

جانی ز تو بستند داد ند
فرزند ترا نگاه تصویر

فرزند که از تو بستد ایام
آن جان بتو باز داد تقدیر

او زود شد و تو دیر ماندی
این سود بران زیان همی گیر

از چشمهٔ دل خون پالود وا ز سوز جگر آه و نالهٔ آتشناک کشید و نمود و بر دو دیدن آن آتش الم را بیز

چشمهٔ خون شد دلم شیفته تر کس را نی
خون شوی چشمه که این شور زجگر کس را نی

تنم از اشک بزر رشتهٔ خونین ماند
هیچ از رشته ازین شیفته تر کس را نی

هیچکس عمر گرامی نفروشد بعدم
سر این تیغ مرا هست اگر کس را نی

درد دل بر که کنم عرض که درمان دلم
کیمیائیست کزو هیچ اثر کس را نی

این جگر تر کن من کو که زنادیدن او
خشک شد تر آخر ازین دیدهٔ تر کس را نی

غم او بر دل من پردهٔ زنگاری بست
کس چه داند که بران پرده گذر کس را نی

آه دردا که چراغ من تاریک برد
ق
با دمم کن که ازین درد خبر کس را نی

غلطم من که چراغ همه کس را میبرد
لیک خورشید مرا مرد دگر کس را نی

دل خاقانی ازین درد درون پوست شکست
وز درون غرقهٔ خون گشت خبر کس را نی

زور دست و بازوی ممدوح و تیغ و شمشیر آبدار را از سر اعدا افشاندن و نیز سر گردون را بمهمانی این تیغ آوردن

دست در افشان چو روی تیغ در میدان آورد — نسر گردون را بخوان چون تیغ مهمان آورد
گرز او در قلعهٔ البرز زلزال افگند — چتر او در قبهٔ افلاک نقصان آورد
گر نبات از دست راد او نماید باهی — ز آب حیوان مایه در ترکیب حیوان آورد
نیزهٔ او چون مارش اندر چرخ ساید نیش او — ماهی گردون بدندان خرده دندان آورد
هم به تیر و هم به تدبیر ار بخواهد هر زمان — بر سر خوان بچهٔ سیمرغ بریان آورد
هشت خلد مجلسش را نه فلک یازده — پنج وقت از چار بنیاد خراسان آورد
بس بباید تا کمینه چاکر از درگاه او — تاجش از بغداد و سر بهر از سامان آورد
همچنان باشد که تاجی بهر سلطان سنه — هر که زی او خلعتی از بخت سلطان آورد
خود بهین سلطانی او آورد که سلطانی قدر — هر زمان پیشش سر اندر خط فرمان آورد
تا چه افزاید سلیمان را که از باد و هوا — پر مرغی را بتحفه زی سلیمان آورد

باد در آب زرو غصه باد تا ز خاک درگهش
توتیای چشم خاقانی بشروان آورد

بتوصیف اوصاف خسروی پرداختن و احکام قدر از ارقام ممدوح را سحر سامری دانستن و معجزهٔ مسیح انگاشتن

فرمان ملک چه ساحری ساخت / کز سحر بهار آزری ساخت
در هند سر دست موسوی داشت / در شعبدهٔ صنع سامری ساخت
تشکیل فلک که دوازده برج / زین قصر دوازده دری ساخت
از بسکه بصنعتش طراز زند / نقاش طراز ساحری ساخت
از چهرهٔ چرخ برد زنگار / ز هستگه خسروی سری ساخت
وز زر روی شفق گرفت شنگرف / تصویر شهانه شه فری ساخت
یک دریا گوهر از قلم راند / تا صورت شاه گوهری ساخت
شاه عجم اخستان که دین را / پیرایه ز عدل پروری ساخت

اسکندر وقت که حسامش
عقل آینهٔ سکندری ساخت

مائده وصف تصحیف خوان ممدوح گستردن و بساط فیض مناظر با الوان نعمت آراستن

خوان خسرو فلک مثال در او	آفتابی ست ذره هلال بر او
آفتابی که آفتابش بخت	کی نهد بر سپهر خوان نگر او
آفتابی چو غنچه سربسته	که نماید چو غنچه لعل در او
غنچه دارد ز زر تر اندر لعل	لعل دارد میان زر تر او
آفتابی که خاورش دهن ست	دارد از باغ شاه باختر او
گر گل شاه سعد ذابح دان	ق که بمریخ ماند از گهر او
سر مریخ گوهرش زیبد	آورد ذره هلال در نظر او
هر هلال کز و کنند جدا	خوش بخندید است ناظر او
سر مریخ کآفتاب شگافت	نگذارد ز ذره هلال اثر او
ابره آفتاب اگر زر دست	چون شفق سرخ دارد استر او
مجمر خان نگر که میدارد	از برون عطر و زدرون شرر او

بهر خوان سکندر روان | داشت از آب خضر آبخور او

چون بحضرت رسید خاقانی
بر سر خوان رسید ما حضر او

از سفر کعبه باز آمدن به بغداد رسیدن و در وصف شهر بغداد از زبان استاد و حسب طاقت خود بحمد حق تعالی مشغولی کردن

سفر کعبه رسانید به بغداد مرا	بارک الله همه سال این سفرم بایستی
قدر بغداد چه داند دل فرسوده من	بهر بغداد دل تازه ترم بایستی
لیک بی زر نتوان رفت به بغداد آری	بر لب دجله بغداد زرم بایستی
پرده‌ها دارد بغداد درو گنج روان	با همه خستگی آنجا گذرم بایستی
چون زکاتی بمن از گنج روان می‌ندهند	نقب زن گنج روان نظرم بایستی
نظر خواستم از دور نه بوس و نه کنار	آخر از دولت عشق اینقدرم بایستی
ماه در کشتی و کشتی زبر دجله روان	ق اشک من گو به کشتی برم بایستی
بر لب دجله بسی لب بود از چشمه نوش	یارب آن چشمه نوش آبخورم بایستی
من دیوانه نشینم که مه نو نگرم	گویم آنجا که نهم پای سرم بایستی

مال من برد و برد دل من عشق ربود — وقت است ازین دو یکی ماحضرم باشستی

جگرم خشک شد از بس سخن تر زادن — سخن تر چکند زر به سرم باشستی

بس کن ای همت خاقانی ازین خشک جگر

گر دلم گم شده باری خبرم باشستی

از غائب بحضور آمد و زبان خطاب بمدح ممدوح کشاد و سخن طلب در پرده پوشیدن

پاکا ملکا قد فلک را — جز بهر سجود خم نکردی

جلاب خواص درد سر را — الا به سپیده دم نکردی

بر من که پرستش نکردم — وان چیست که از کرم نکردی

گفتی که کنم جزای خدمت — چون وقت رسید نم نکردی

خاقانی را که مرغ عشق است

جز نام زدی حرم نکردی

رباعی در مدح افضل الکائنات مفخر موجودات محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم

یا صفوة الرحمن شافع خلقه	الی آتیک عبد رزق غناها
قد کنت مریدا فادرکنی الهدی	فقد رشت مزید یا بذنبک تائبا

برای زیارت مدینهٔ منوره رفتن و شفاعت و فتوح از حضرت رسول مقبول و دیوان را آن تازه کرده

ای شفیع صد هزار امت چو خاقانی بحشر	بنده مرید بود بر دست تو ایمان تازه کرد
گر زبان او جنابت داشت بر هر جا هجی	آن جنابت بر گرفت اشکی که طوفان تازه کرد
چون زبان بهفتاد آب خجلت پاک گشت	بر درت یک هفته هفتاد دیوان تازه کرد
زین سفر مقصود اساس تو بود نی حج	کالامان گویان بدرگاه آمد و جان تازه کرد
رفت زی کعبه که آرد زاد رهی تو شفیع	تاش بنذیری که او با تو به پیمان تازه کرد
پیش کعبه نفس خسی بهر قربان هدیه برد	پیش حضرت جان قدسی گشت قربان تازه کرد
این دو حرف از خوان نوشت و در خاکش نهد	نسخهٔ تو بیت کز خوناب مژگان تازه کرد
پیش بالینت ز بس زر داب کز مژگان بریخت	زعفران بود و حنوط شخص باران تازه کرد
پیشت از جان عود و زدل عود سوزی نبود	هم ز سوز سینه عطر عود سوزان تازه کرد

عمر ضایع کرده‌ام وز تو چشم قبول | گر قبول تو قبالهٔ عمر بتوان تازه کرد

قدر آن داری که طغرای قبولش درکشی
کانکه مقبول تو شد توقیع رضوان تازه کرد

ایضاً رباعی در مدح افضل النبیین خاتم المرسلین صلعم

غض الزمان غض عین کمال | بجمال بسطة عین المستنجد
ختم الخلایق فی الخلایق حسنة | بخلیفة الله المطاع المستند

باز رجوع بمدح حاکم وقت آوردن و بر طبع سمند همت از میدان بیان جهاندن و گوی سبق از همعصران ربودن

چو آسمان ورق عهد مقتفی بنوشت | بر آمد آیت مستنجد از صحیفهٔ حال
چو صبح صادق دین را نهفت ظل ابد | بر آمد از پس صبح آفتاب عرش ظلال

چه آفتاب که شمس چو آفتاب از ابر — دوان کند خویت گرزها ز مشام خیال

چو در چهار دری ملک شد سجاز جهت — مثال نور فرستاد آفتاب مثال

که آفتاب چو گرد از هوا صحیفه سیم — مثال نور نویسد بدو قلم تمثال

به بین مثال خلافت بذات نور الدین — که بهر دست سلاطین کنند حرز کمال

فلک چو عود صلیبش به اختران بندد — که صرع دار بوند اختران بگاه زوال

خجسته نائب صدر الخلافه عون الدین — که از شمائلش آبستنست باد شمال

چو سنگ خواجه بدار الخلافه باز رسید — سلام بنده رساند بآستان جلال

دریغ تنگ مجالست ورنه تا بابد
که راندمی ز ثنای خلیفه سحر حلال

بطرز دیگر توصیف پرداختن و آیین جدید بساط مدح گستردن و مورد آفرین و شاباش شدن

سلاطین نشانا خلیفه پناها — توئی مملکت بخش و اسلام پرور

ازان گشت شروان سمرقند اعظم | که گردون ترا خواند خاقان اکبر
اثیرست و اخضر به بزم تو امشب | ز یکی تف منقل دگر موج ساغر ق
زهی آفتاب و که در حضرت تو | بهم اتفاق اثیرست و اخضر
اگر رفت خورشید گردون بمغرب | برآمد ز رای تو خورشید دیگر
و اگر رخصه باید ز تو هست ممکن | که خورشید رجعت کند هم بخاور
عجب طبقهای نعل تو شاید | که شه با سلیمان بقدر هست همبر

خداوندا این سبز طشت معلق
کند طشت تو از دگر هفت اختر

بطریق قطعه ربط کلام کردن و توصیف زبان شمشیر که اعدا را جگر خست فسان دادن و رنگ زخم هلاک ازان ریختن

عجب آنکه خون ریزد از زخم تیغت | بمیدان و از کام شیران جو نر
عجب نیست کز کام شیر فسرده | همی ریزد آبی با یوانت اندر

جناب مولانا سید محمد صادق مدظله العالی یعنی عجب دارم که تیغ تو هنگام کین گستری از زخم ریزد شیران صاحب بازو و زور را در میدان و دعا بدون زخم هلاک بگذارد ۱۲ منه مدظله

بگیتی کسی دید هیچ اژدهائی | که از کام شیری برون آورد بر
تو گوئی اسد خور و راس و ذنب را | گوارنده نامد برآوردش از بر
تو بحری ز حوض میان سرابت | چو اندر فلک آورد چشمهٔ خور
بدین بحر چون رجبان شد نظاره | درین حوض حوت فلک شد مدور
مراین حوض را نیل خواندست دوران | که موسی و خضر اندرو شد شناور
درختان نارنج را سایه بر وی | چو در چشم شیدا خط سبز دلبر
درو قرصهٔ خور ز چرخ ترنجی | چو نارنج در شیشهٔ سبز مصور
درو چرم گردون چو در بحر قلزم | یکی رنگ پیروزه رنگ مدور
برین آب غیرت برد آب حیوان | برین حوض رشک آورد حوض کوثر
نگر گوش خاقانی امشب بعادت | ز لفظ تو در دیده صد عقد گوهر
بیاد آمدش آنکه چیزی بدزدد | ببرند دستش بفرمان داور
ببست این گهر از گوش بسته زبانش | بصد عذر در پایت افشاند یکسر
بدین سکه آورد نقد بدیهه | شد از کیمیای سخن سحر گستر
شها نیک دانی که امروز گیتی | ندارد چو من ساحر کیمیاگر

تو باقی بمان کز بقای تو آنرا
درین پیشه کس ناید او را برابر

جولانی اسپ بیان در میدان مدح نمودن یکران نطق را عنان بدست بلاغت سپردن وضمناً برانی تیغ آبدار از نیام فصاحت بیرون کشیدن

قطب سپهر صولت یعنی رکاب شاه — در اوج دار ملک رسید از گران آب
زان بس که تاخت رخش بهر اجو نو بهار — چون ماه دی ببست کلاب و عنان آب
وز آرزوی سکهٔ او هم بقصد او — زر درست شد درم ماهیان آب
دریاست شاه زیر رکاب آتشین نهنگ — صافی نهنگ و جای جواهر بسان آب
شمشیر اوست آئینهٔ آسمان نمای — آن آئینه که هست بروش نشان آب
هرگز که آب دید مصور در آئینه — یا آئینه که دید مصفا میان آب
هرگز در آئینه نتوان دید آفتاب — این آفتاب و آئینه بین در مکان آب
خرقه شد از حسام ملمع نمای شاه — گاهی نسیج آتش و گه پرنیان آب

این رخش زیر ران شاه است آئینه مظهر شاه ... صفت شمشیر آنکه نظیر میگوید که شمشیری نیست بلکه آئینهٔ آسمان نماست بر روی آن که آب ... نابست عجب می آید که آینه در آب صفائی ماند و این آئینه طرفه عجب است که در میان آب ... آب و تاب دارد

[illegible]

الحق چه صوفی ست مجرد حسام او | کز خون وضو کند نکند امتحان آب
مانا که خسف خاک بدل کرد آب را | شاه اطلاع یافت مگر بر نهان آب
ز آب محیط دید کمه بر میان آب | از جرم خاک بست کمر بر میان آب
انباشت شاه معدهٔ آب وان بخاک | تا کم رسد بمرکز خاک زیان آب
آن بس که خاک در جگر آب بست بست | مستسقی حسام ملک گشت جان آب
چندان بر آمد از جگر آب ناله‌ها | کافاق گشت زهره فکن از فغان آب
شه رای کرد چونکه علی الله آب دید | وارد بهم دهان علی الله خوان آب
شد آب پیش شاه شفیع آور دید | خضر آمد الغیاث کنان از زبان آب
گفت ای ببسته عین کمال از کمال تو | این یک دو مه گشاده کن از دهان آب
شاه از برای خدمت خضر از طریق لطف | الیاس را بداد برات امان آب
ترکیب آب و خاک بعون بقاش باد | تا بر بساط خاک سراید زبان آب

خاقانی ست پیش رو کاروان شعر
همچو حباب پیش رو کاروان آب

بتوصیف ممدوح زبان تعریف کشادن و بقافیه و ردیف احسنت ای ملک التزام کردن و داد سخن آرائی دادن

خسروا خاقانی عذرا سخن هندوی تست | هندوی اترک عذرا دادی احسنت ای ملک
او غلام داغ بر رخ عنبر درگاه تست | عنبری اُدرد را یا دادی احسنت ای ملک
خامه اش کردند با خاتونان خرگاه فلک | تا ورا خاتون یغما دادی احسنت ای ملک
بر قراخان شب آقسنقر روز شرف | در طغانشاهیش طغرا دادی احسنت ای ملک
روی در دیار دولت پشت کوه بقا | گر چو از حضرتش جا دادی احسنت ای ملک
برگرفتی آب از خاک سینه خورشید داد | راو قش گردی و بالا دادی احسنت ای ملک
چون زد از ظلم شروان تا توانش یافتی | شربت عدلش بصفا دادی احسنت ای ملک
چون غریبش یافتی در عقل چون عقل از جهان | خانه بالاش بالا دادی احسنت ای ملک
ساختی کاخ سلیمان جای بانوی سبا | پس بدست مرغ گویا دادی احسنت ای ملک
مرغ را دیدی که عنقا مهر زال اندیشه بود | خانه رستم بعنقا دادی احسنت ای ملک
بهمن اسفندیاری کاخ رستم سیستان | سیستان از بهمن آسا دادی احسنت ای ملک

خانه چون خلد است من چون آدم زیرا چه هست	جو ز گندم گون حسنا دادی جنت ای ملک

نائب یزدان توئی امروز چون یزدان مرا
خلد بخشیدی و حورا دادی جنت ای ملک

بگوناگون صنایع پرداختن و از عهدهٔ مدح سر ابیرون نیامدن و بیان عجز با کمال عاجزی

شاها معظما ملک اشرف خسروا	توحید دین حرز کیان فی والفقار تست
شروان که زنده کرده شمشیر تست و بس	شمشیر وار در کف دریا شعار تست
بحری به تیغ و شخص نهنگان غریق تست	گویی بگرز جان پلنگان شکار تست
تو تاج بخش جمع سلاطین و همچو من	سلطان تاجدار فلک طوق دار تست
از آسمان خاطر و بحری ضمیر من	در دری و کواکب دری نثار تست
از دهر خطرها فضلا را بخاطر است	خاقانی از مخاطره در زنهار تست
وز بس کرم که دست و زبان تو کرده اند	دستم ثنا نویس و زبان سحر کار تست
از بسکه گوش من ز زبانت شنود لطف	گوشم خزینه خانهٔ گوهر نگار تست

آواز الغریق بگردون رسید از آنکه / جام غریق همت گردون سوار تست

آهنگ دستبوس تو دارم ولی ز شرم / لرزان تنم چو رایت خورشید آثار تست

ق

خواهم که چشم برکنم و سر برآورم / اما چه سود چشم و سرم شرمسار تست

چون چشم برکنم که سرم زیر پای تست / چون سر برآورم که سرم زیر بار تست

شروان ز روزگار تو امیدوار باد / کاقبال روزگار هم از روزگار تست

بمدح سراشاه زمان مشغولی کرد و بنفاق سخنگوئی و خبر ریختن دیدن از انگیز معاصران و رنجیدن از حسّاد

آفاق زیر خاتم خوارزمشاهی است / با ناز و بخت یافت نگین جمشیدی

پیش سپید مهرهٔ قدرش زبون تر است / از بانگ پشه دبدبهٔ کوس سنجری

از بهر آنکه نامهٔ درگاه او برد / عنقا به بست بال برای کبوتری

چرخ کبود را ز حسام بنفش او / تهدید می رسد که رها کن ستمگری

از دهر زاده بود دهر فضولی نماسزا / خون ریختی گرش نبدی حق مادری

تیغش ز چار شهر خراسان خراج خواست / از چار شهر چه که ز نُه چرخ چنبری

شمشیر گوشت خواره او راست زو رسید
آنکس که خورد رست ز درد مزوری

گر خصم او بجهد طلب شد بباختن است
آن قدر هم ز قدرت او خواست یاوری

گوساله گرچه بهر خلاف خدای بود
نطق از خدای یافت نه از سحر سامری

گردون مگر که مصحف نامش شنوده بود
کابشر نوشت نامش بر تاج آذری

روح القدس بخدمت ازمی قسم خورد
کامروز در زمانه تو اسلام پروری

خوارزمشه هزار چو محمود زاولست
خاقانی از طریق سخن صد چو عنصری

تمهید دیگر در ثنای او و در بیان لباس کرد و لباس صف القفش و زر به نگار جهت آن حسن طلب اشعار

ای جهان داوری که دوران را
عهد نامه بقا فرستادی

وی کیان گوهری که کیوان را
مرد از کیسه ها فرستادی

عزم را چند روزه تسکین
راه گیر قضا فرستادی

پیش مهدیش به پیشگاه هدی / عدل را پیش وا فرستادی
آب دین رفته بود ز آتش کفر / رفتهٔ باز را فرستادی
وقت قدرت سهیل زارمین / بسلام سها فرستادی
ق روز کین اژدهای رایت را / بمصاف عنا فرستادی
کرگسان از چرخ چون گنجشک / در دم اژدها فرستادی
بسته کوه پیکران در رزم / کوه را بر هوا فرستادی
ز آب تیغ ای لبالب آتش سرخ / آتش اندر وغا فرستادی
ق آخر ای نام خویش را بر چرخ / نیم ناز بلا فرستادی
شررش در کواکب افگندی / دودش اندر سما فرستادی
کوه را زهره آب گشت و بست / کامتحانش اژدها فرستادی
زهرهٔ آب گشتهٔ کوه است / که نثار جنا فرستادی
از سنان برق آتش شمشیر / عرشیان را سنا فرستادی
نی نی آن زر ز نور خلق نزاد / که بخلق خدا فرستادی
هرچه به خورشید زاده بود از زر / هم بخورشید وا فرستادی

اعظم اسپهبدا بخاقانی | گنج خاقان عطا فرستادی
بدرها دادی از نهان و کنون | جامها بر ملا فرستادی
چشمها دادی از مکارم و باز | قلزمی از سخا فرستادی
آسمانی که اختران دادی | مهر و مه بر قفا فرستادی
هر زری کافتاب زاد از کان | برسی بازها فرستادی
پس ازین آفتاب بخشی از آنکه | نقد کان بر قفا فرستادی
یارم امسال شد بسعی عطات | که مثال رضا فرستادی
جان مصروع شوق از مثال | خط حرز و صفا فرستادی
چون سه حرف میانهٔ نامست | از قسم بو لم لوا فرستادی
خاطرم مریم است حامل بکر | که دمش از صبا فرستادی
مریمی کش هزار و یک دردست | صد هزارش دوا فرستادی
من بجان کشتهٔ هوای توام | کشته را خون بها فرستادی
خون بها گر هزار دینارست | تو دو چندان مرا فرستادی

زین صلت کو قصاص کشتن ماست | من نه شدم زنده تا فرستادی
گنج عرش کشایدت بزبان | که مرا کیمیا فرستادی
همه دزدان گنج من کورند | تا مرا توتیا فرستادی
من ثنایش گر نه‌ای توام | که صلت چون ثنا فرستادی
بخشش تو بقدر همت تست | نه بقدر ثنا فرستادی
هم چنین بخشش تا چنین گویند | که سزا را سزا فرستادی
فضل و فطنت سپاس دار تواند | کین عطیت بها فرستادی
بشنوی آنکه حاسدان گویند | کین همه زر چرا فرستادی
نفخهٔ روح اول است به است | که بمردم گیا فرستادی
سال قحط انگبین و شیر بهشت | بلب ناشتا فرستادی
ماه دی کرم پیله را از توت | پیل بالا نوا فرستادی
کرم شب تاب را شب یلدا | در بن چه ضیا فرستادی
در سراب وحش به نیلوفر | ز ابر بهمن نما فرستادی

شاهباز کلاه گم شده را	در زمستان قبا فرستادی
بد نکردی و خود نکو دانی	کین نکوئی کجا فرستادی
دانم از جان گر استودم باز	دانی احسان کرا فرستادی
افسر زر چو شاه وار سلیم	بر سر بیدپا فرستادی
ثانی اسکندر ارسطو را	گنج بی منتها فرستادی
شاه نعمان کفی و نابغه را	زر و فر بها فرستادی
مصطفی دولتا سو خسان	خلعه چون مصطفی فرستادی
مرتضی صولتا سوی قنبر	هدیه چون مرتضی فرستادی
برگشایم در فلک بدعا	چون کلید دعا فرستادی

باش تا تاج کیان که بر چرخ
بخت عز و علا فرستادی

ممدوح را راغب وفا و بخشش نمودن و به بیوفائی فتوای عذر نداد دادن و به تحریض و ترغیب انعام و اکرام وی آوردن

ای فتوی عذرت ندهم سم | کافت عذر هلاک امم ست
عذر نقابی بنیاد وفاست | اینت بنیاد که جا از حرم ست
صبح حشر ست مزن نقب چنین | ق کافت نقب زن از صبحدم ست
عذر چون لذت در دست نخست | کاخرش دست بریدن الم ست
ورم عذر کند روی تو سرخ | سرخی عذر دلیل ورم ست
تا تو بیمار نفاقی بدرست | هرچه صحت شمرم هم سقم ست
خانه در کوی وفا گیر بدان | که ترا حبل متین معتصم ست
من وصیت بوفا می کنمت | گرچه امروز وفا در عدم ست
دوستی کم کن چون خواهی کرد | آنچنان کن که شعار کرم ست
هر که او دست براند تو مخوان | ق گر نه در چشم وفای تو نم ست
وانکه او دست بیفگند از پای | سرفرازش مکن ار شاه جم ست
وانکه او دست بهمت رد کرد | مپذیر ار همه ز اهل کرم ست
وانکه او دست بانصاف نزد | منوازش که سزای ستم ست

شاخ گو برکنند آنرا ابستر / بفشان گر همه شاخ ارم ست
وان گلی کو نشاند بجد / برمکن گر همه خار قدم ست
هر خسی کو بکسی مردم شد / قدر نشناسد کاز نعم ست
گل که عیسیش طراز دم مرغ ست / نی که ادریس نشاند قلم ست
لطف در حق رهی چندان کن / ق که خداوندیش از آن دل خرم ست
نه خواری صفت ست آنکه از وی / استغفان خوش دل و عیسی دم ست
کهتری را که تو تمکینش دهی / عامه گوید که ز مهتر چه کم ست
سگ سگ ست از چه ببالندش / کاستخوان خواره شیر اجم ست
باد در سبلت نا اهل عدم / ق گر چه نا اهل خریدار دم ست
تو غر درشش دهی او خیره شود / به خیره ظن برد گو نه رسی ابن عم ست
پیش بر جای خدم ننشیند / البته مخدوم چه جای خدم ست
کهتر از فرمان نامور ست / بیذق از خدمت شه محتشم ست
هر فروتر به بزرگیست عزیز / هر هم بهر بخد المحترم ست

مهتر ار چه نبرند بنوازد | که یکی لا و هزارش نعم ست
گه کند تندی و گه بخشش از آنکه | بحر تند ست و گهربخش هم ست
مهتر آن به که درشت ست نه نرم | ق که درشتی صفت فحل و دم ست
خار پشت ست کم آزار و درشت | مار نرم ست سراپای سم ست
از درشتی ست سخن قائم تیغ | که برو تکیه گه رستم ست
آب نرم ست ولی خائن طبع | ساده رنگ ست ولی پیچ و خم ست
سنگ در عین درشتی ست امین | لاجرم کاه محک گه حکم ست
آب را سنگ ست اندر بر از آنکه | سنگ بچه خورد در شکم ست
جمله الامر سری را ز سفینه | فرق کن کین ملک ست آن خم ست
غصه مغزای سر از آن بستیز (ستیز) | خاصه کانفاس سران مغتنم ست
بی سر از اسر و گردن مفراز | برمزن دوش که مارا چه غم ست
بس مگو آیه همه آدمی اند | آدمی هست که شیطان نهم ست
در بزرگی جسد شان منگر | ق که دل خرد و بزرگ از هم ست
از خلال ملکان فرق بکن | تا عصا کان شبان غنم ست

نبرد دیده بسی ناز چراغ ‌‌— زانکه با خواب در او بهم ست
دیده قبله ز چراغ چکنند — تا تشش محراب زند بر ظلم ست
گاو را چون فرا فریدون یافت — چه غم کوره و سندان و دم ست
عیسی از معجزه بر ساز درنگ — او چه محتاج به نیل و بقم ست
مه و شمع شکنند مهان کهتر کیست — که نه از سه ضو و نه مشک شم ست
این نه زان خصم سرانند بطبع — آری آری عدوی مشک سم ست
زیر دستان گله برعکس کشند — گله شان از پی نفی نهم ست
بینی آن زخم گران بر سر کوس — لرزه و دل سبکی بر علم ست
شکل شاگرد غلامانه مکن — ق گرچه این قاعده مرتسم ست
زانکه شاگرد غلامی نکند — عقل کاستاد سرای قدم ست
با دب زی که بشمشیر ادب — ق عرب اقلیم ستان عجم ست
حرز جان ساز ادب کین کلمه — بر سر افسر کسری رقم ست
نه کبوتر که امان یافت ز تیغ — با دب خاصه به بیت الحرم ست

ثم

ادب

ادب خلق از سر صدق | نسخت طاعت رب الصمد ست
هم نمودار سجود صمد ست | دشمنان را که هوای صنم ست
به تنعم جهلا را استادی | که ستودن به علوم و حکم ست
یاد کردی به هنر جاه بس ست | که ز اسباب همه مدح و ذم ست
شمس را خون بره نیست شرف | شرف شمس بود او قسم ست
از بدان نیک حذر دار که بد | گژدمی اعمی و ماری اصم ست

بشنو این نکته که خاقانی را
که به میزان سخن یک درم ست

در عظمت شاه و مدح او قبله گردانیدن دادار او را کان کعبه را ساختن و برهان متین و دلیل مبین بر این قول خود آوردن

ای تاجدار خسرو مغرب که شاه چرخ | در مشرقین ز جاه تو ترک ضیا کند
ارکان تست قبله پاکان جبین پاک | واجب بر آستان تو چون سجده ها کند
تن را سجود کعبه ز نفض و بعض نیست | گر دیده را ز دیده کعبه جدا کند

گر تن بقرب کعبه نگشت آشنا رواست | باید که جان بقرب سجود آشنا کند
تن چون رسد بسجده ستی کی رسد از مسیح | گو خاک را بمسجد اقصی رها کند
چون جان بسجده رست تن انگیست گو مباش | دل مهره یافت مار تمنا چرا کند
گرچه ز مشک سر شناسند لیک مرد | چون مشک یافت سرگزند خطا کند
چون مشک چین داری آهوی چین مپرس | آهو بجبین به است که سنبل چرا کند
دیوان من بسمع تو دردری دهر | جانم صفات بزم تو زاوج سما کند
دیوان و جان دو تحفه فرستاده ام به بزم | گردون برین دو تحفهٔ غیبی ثنا کند
ای آسمانت کرده زمین بوس تا ابد | هم آسمان ز خاک درت کیمیا کند

با دست بقای خضر که تا خضر ازین جهان
صد سال آن جهانت شمار بقا کند

تعریف سخای شاه کردن و مشابهت شاعر بسلطان زمان و پیشین دادن

اعظم شه در تو یکی هست قبلهٔ | عقلی که شد دو قبله چون قبلهٔ نداشت

خاقانی از سخای تو بگریخت در سکوت	کالا سکوت دفع چنین قبله نداشت
قطران گریخت از در فضلون بس عطا	انجون تو بذل دین خورشی نگه نداشت

قطران (شاعر) ز بحر خاطر من قطره نبود
فضلون (نام شاه) ز خوان همت تو فضله نداشت

ایضاً عنان یکبران مدح در توصیف ممدوح خود منعطف ساختن و بمبالغه غلو وصف و توصیف پرداختن

بهشت صدر اتا دولت تو در دربست	بر آستان تو درهای آسمان نگشاد
قریشی مدار زرایت تو کرد شرف	یمانی طغراز تیغ تو گرفت نژاد
ببارگاه تو دامن کشان رسید انصاف	ز درگه تو گریبان دریده شد بیداد
سپهر مهره بازوی بندگان تو گشت	ازان قبل ز قبول فنا شده است آزاد
سیه سپید جهان گوئی از دوات تو خاست	که صورت شب روزه آمد آبنوس نهاد
بیاد حضرت تو یوسفان مصر سخن	مدام جام مغانه کشند تا بغداد
ربود بنده نابود او چه برخیزد	کجا رضای تو نبود بس مه بود دو مه باد

[illegible]

رضای خاطر من چون توئی اندر آخست | که آب و دانهٔ سیمرغ جسم تواند داد
خدایگان سپهر آستان نگه داند | که در جهان سخن بنده بی نظیر افتاد
دران مبین که ز پشت دروگری اوست | کجا خلیل براهیم از دروگر زاد
ز بنده بوی برندان دین درین صنعت | اگرچه بوی شد از این آن درین بنیاد
دران چه عیب که از سرب بشکند الماس | هنر دران که از الماس بشکند پولاد
بدل من آمدم اندر جهان سنائی را | بدین دلیل پدر نام من بدیل نهاد
چو گوهر خود اینچنان بیاگندم | که ره نبود نفس را اگر گویدم فریاد
بباغ خاطر من تازه نخل دست سخن | ز خشک بید مرا افسرده چه آری یاد
ز نخل میوه توان چید چون بیاری دست | ز بید کرم توان یافت چون بجنبد باد
اگر جهان من از غم شکست رواست | جهان بمدح تو تازه کنم بقای تو باد

ولی که مدح تو ساز دشکسته در دست
چو جای گنج سکانی خراب به آباد

از زبان بخطاب آمدن و صفحه قرطاس را بتحفه مدح آراستن و بهدیه اشعار آبدار بنحوه تبرین لباس بیاراستن

صاحبا نو بنو تحیت من — پیش قابوس سرفراز فرست

پیش خوان پایهٔ سلیمانی — سخن مور گرم تازه فرست

قطعه گر نشاط ازیدم — بجهان جوی دین طراز فرست

نزد محمود شاه هند کشای — قصهٔ هندوی ایاز فرست

حال ذره به آفتاب رسان — راز صعوه بشاهباز فرست

شعر ما پیش کیقباد دوم — از من این یک سخن براز فرست

گوهر از انتظار پشت شکست — مومیائی چاره ساز فرست

جگر از تب جگر که خورد بسوخت — شربت نو جگر نواز فرست

از من تشنه سخای تو شد — جرعه ریز سخا باز فرست

کشت صبر مرا نیاز عطات — دیت کشتهٔ نیاز فرست

سحر بین شعر و شعر را بشکن — کز طلب آنچه سوی کار فرست

بلبل اینک صفیر مدح شنو / گند نا سوی جفت باز فرست

بس درازست قد امیدم / درع انعام هم دراز فرست

آن عطا کز ملوک یافته ام / عشر آن وقت آهسته از فرست

آفتابی و من تراخاکم / خاک را آستین طراز فرست

بستر امد حتی فرستادم / سوی من خلعتی بساز فرست

یا صلت ده باشکار مرا / یا به پنهان قصیده باز فرست

عقد در طالبان ببستی ارد / که فرستی باجته از فرست

لولو و مشک اگر بکارت نیست / هر دو را قلزم طراز فرست

سحر بابل گرت پسند نشد / سوی جادوی بی نماز فرست

زر اگر خاتم ترا نسزید / باز با کوره گداز فرست

یوسفی کو بهفده قلب ارزید / باز با چاه هفده باز فرست

نازپرورده بکر طبع مرا / کم مکن با حجاب ناز فرست

چون کبوتر بگه یا بد امن / از عراقش سوی حجاز فرست

خضر عمری حیات عالم را / مدد عمر دیر باز فرست

سخن نوتر زمین ادر مدح ممدوح ضیا مهر دادن خورشید را بنده و چاکر دانستن و بوسیله جمیله او سلام به بارگاه گردون اشتباه رساندن

سلام گو که رساند به پهلوان جهان — جز آفتاب که چون من درم خریده اوست
صبا کبوتر این نامه شد بدان درگاه — که صورت کرم امروز آفریده اوست
فلک چو طفل عرب طوق از رشد ز هلال — که چون غلام حبش داغ بر کشیده اوست
سخاش نور نخستین شناس و صورت نشین — که جان به قالب امید در دمیده اوست
ز زعفران رخ ظالمان کند که عدل — خطوط جیفه ظلمی که سر بریده اوست
ششم عروس فلک را امید آبادی — ز بخت بالغ بیدار خواب دیده اوست
شنیده اند درین صفدران بحفظ الغیب — ثنای او که صف نحل پروریده اوست
به پیشکاری مهرش همه بهم یکرست — بسان بنده وثاقی که پیش دیده اوست
ولی دل از سر سام غم بفرقت او — زبان تباه تر از کلک سر کفیده اوست

چگویم از صفت آرزو که قصهٔ حال
نگفته من بزبان از دلم شنیدهٔ اوست

رباعی در جواب

سیر چون هفت بیت من خوانده است
بانه افلاک هم برند مرا
ذاهٔ شتر بارگیر فرموده است
این ذاهٔ اشتر که میر فرموده است

خلق ممدوح را خطا و ختن انگاشتن و مشک و عنبر اشتر اشتر بار کردن و دماغ را بروایح ثنای جان بخش آودن

ای که مردم ز تبت خلقت / صد شتر بار مشک در سفرند
گردن اشتران وهی پر زر / بکسانی که سرور هنرند
تا تو اشتر سواری اندر قید / خار و حنظل بقید گلشکرند
پیش اشتر دل چو خاقانی / با دو تو جز بجام جم نخورند
دوش در ره بمانده اند مرا / اشتری ده که زیر بار روند

شتری ده که بار من بکشد ق ور فروشم تباری تخبه نم

ور د بندهی وهمت صدد شنام
که یکی زان باشتری ندهند

باآئین جدید وطرز نوطراز سخن کشیدن ونقش بوالعجب بصفحهٔ روزگار بقلم جادونگار نگاشتن

ابر دستار سحبه جود مرا ... عنبری در ثمن فرستادی
بین ترک هست شوم یمن ... یمن فسالی بمن فرستادی
طغرلی وهمای وبلبل را ... زاغ طوطی سخن فرستادی
شاه شروان توئی که بند شتر ... صید کردی بمن فرستادی
گر فرستادیم غلام حبش ... بسکه ترک ختن فرستادی

خادم ساده دل منم که مرا
خادم ساده تن فرستادی

در شکرگزاری سحاب فیض نصاب زبان گشادن ودر صدف دوات زبان قلم دو را تر کردن گوهر سخن آبدار باریدن

[illegible]

زهی عقد فرهنگیانه مساز | میان نشبت اصحابه فرهنگ بسته
علی رغم خورشید دست ضمیرت | حلی بر جبین شبا هنگ بسته
چنان جادو سجل بر البسته جودت | که جادو زبان را به نیرنگ بسته
گفت عیسی آسا با عجاز همت | به پیش آزر آتش ز آهنگ بسته
دلت گوهر از حق زره است حقه | درون بس فراخ سرش تنگ بسته
سر آید نوائی مدیح تو زهره | ببین زلف در گیسوی چنگ بسته
فلک چنگ پشت است ساعات گیها | که رگ گشت چارست بر چنگ بسته
مسیح روایتی من سلیمان کرم | که بادی فرستاد مست تنگ بسته
فرستاد مست اسب دستار و جبه | زمه طوق بر اسپ شبرنگ بسته
سپید است دستار لیکن بد اسب | سیاه است جبه ولی زنگ بسته

بدستار و جبه خجل سازم از تو
در عفو بگذار چون سنگ بسته

باز همچون همت در میدان ثنا تاختن و همرکابی شهسواران این فن و همعنانی نمودن

در عجم کیست کو چو طفل عرب | طوق را در گلو نمیدارد
همتت در جهان نمیگنجد | هفت دریا سبو نمیدارد
آفتابیست تیغ تو که غروب | جز بمغز عدو نمیدارد
آنکه فیض دو دست تو نشنید | چار جوز از دو سو نمیدارد
کو تیمم بخاک بیکن زانکه | زآب حیوان وضو نمیدارد
رای تو چون سپهر تو بر تو است | رخنه در هیچ تو نمیدارد
کسری از شرم لعل خاتم تو | خاتم الا سرو نمیدارد
بی نسیم رضات روضهٔ عمر | سر نشو و نمو نمیدارد
بی قبول هوات قالب عقل | قبله از لا و هو نمیدارد
بخت سوی تو نامه ننوشت | که رقم عید هو نمیدارد
تو علی همتی و عالی تو | زیوری جز علو نمیدارد
کار کافراز بخدمت تو | دل من آرزو نمیدارد
لیکن از روی طعنهٔ خصمان | آمدن هیچ رو نمیدارد

غصه‌ها هست در دلم که زبان
نه هرطه باز گو نمیدارد

خلقتست اکه چشم بد مرساد
حرمت من نگو نمیدارد

آب رویم ببرد و بر هر زخم
زخم بر کمین فرو نمیدارد

روی جرم نکرده را کرمش
در نقاب عفو نمیدارد

جامهٔ جاه من دریده از انکه
دل امید رفو نمیدارد

حرمت بیست سال خدمت من
تو نگهدار کو نمیدارد

الوالعزمی ممدوح را اظهار کردن و از شاهان سلف و خلف بهتر و اعلی دانستن و در مدح بفلک الافلاک رسانیدن

میر کشور کشای رکن الدین
که درش دیو را شهاب کند

حرز امت محمد آنکه ز حلم
کنیتش دهر بوتراب کند

فخر آل طغان برک که فلک
فلک دولتش خطاب کند

خیمهٔ دولتش بران زد چرخ
که ز حبل اللهش طناب کند

آتش تیغ صرصر انگیزش
زهرهٔ بوقبیس آب کند

عکس رای سماک کش بر آتش
قلب را کیمیای ناب کند

بیت

بخت بیدار خواب دیدهٔ او — فتنه را شیر مست خواب کند
رنگ تیغش میان خون عدو — صوفئی دان که کار آب کند
که جهان حصنهای دوشیزه — عقد بندد برو صواب کند
که عجوز جهان سپید سریست — گر سر کلک او خضاب کند
نوک منقار کبک را عدلش — ناخن کار ناخن پر عقاب کند
آفتاب از کفش به تب لرزست — کانجم جود فتح باب کند
چون به تب لرزه آفتاب درست — عرق سرو چون سحاب کند
آفتاب ارچه خاک زر سازد — بخشش از خاک آفتاب کند
بسخن در خراب گنج نهد — بسخا گنج را خراب کند
دهر چندان مناقبش داند — که بدست چپش حساب کند
گرچه دهنی رسید نزایش — زود دستش ایام کامیاب کند
کوه چون سر سپید گشت از برف — چرخ زلف بنفشه تاب کند
گنج اخلاص داشت خاقانی — زان گهر ریزه این خضاب کند

هر سحر گویدش دعا بخیر
ایزد ارجو که مستجاب کند

به عنایت ایزدی مددی تسکین تسلی دادن در عالم اضطراب و بیخودی بخود ماندن و از جستجوی مطلب نیکو نذر دیدن

چون یوسف سپهر چهارم ز چاه دی
آمد بدلو در طلب تخت مشتری

سیاره ز کوکبهٔ یوسف عراق
آمد که آمد آن فلک ملک و سروری

هان مژده هان که رستی از قحط مردمی
بین سجده هین که جستی ازین جاه مضطری

تو چه نشین و موکب سیاره آشنا
تو قحط بین و کوکبهٔ یوسف اندری

خاقانیا چه ترسی از خوان گرگ فعل
چون در ظلال یوسف صدیق اکبری

از معارضهٔ دشمن سر وگردانیدن و بنیاد دست نهاد و انجیال نیاوردن

یا ایها العزیز بخوان در سجود شکر
جان برفشان ببضاعت مزجاة ابهری

کانجا که افسر سر گردان کشان بود
آمد ارسد بر افسر شان صاحب افسری

فصلی که در معارضهٔ غیر گفته

ای در قمار چرخ مسخر بدست خون
غوغای سرکشان جهان پای امتست
زنبور کافر از پی غوغای کین تو
در اوهن البیوت چه ترسی ز عنکبوت
سر پنجگی چو شیر ست خرگوش خفتنی ست
از روزگار ترس نه از زور روزگار
چون دورباش در دهن مار دیده

تضمینش کن توقد دو سه منظوم گوهری
از چرخ باد در سیه سراسر و سرسری
تو فتنه را بهانه ز خاقانی آوری
بر عنکبوت یک تنه تهمت چه می بری
چون بر درشبک زنبور کافری
ترس از هنر دران که در او صورت سری
از سامری هراس نه از گاو سامری
از جوشش کشف چه هراسی چه غم خوری

ق

خاقانیا چو طوطی از آهنین قفس
گوشی که نیم بال بپای که بر پری

برای زینت سلطنت جهان بیاد استن و بنام شاه مجاهد الدین بارگاه
چرخ مسند احتشام آراستن

بدار ملک جهان بر مجاهد آیین ست — که چرخ بارگه احتشام او زیبد
امیر عادل سلطان دل خلیفه همم — که حصن شام و عرب از حسام او زیبد
قباد قلعه ستان قائمش درم بخش — که همچو صاحب ایران غلام او زیبد
نه نه قباد مخوان کیقباد خوانش از آنکه — قباد وجاوش روز سلام او زیبد
اتابک ست ز بهر نظام گوهر بخش — ملک شهی که مجاهد نظام او زیبد
دوم نظام وسیم جعفر ست لا و ابد — که داغ ناصیه هر دو نام او زیبد
فلک جنیبه کش او ست از سر قدر — جنیبه وار فلک در لگام او زیبد
حلی گردن خورشید طوق خلد اسد — ز عکس خنجر مریخ فسام او زیبد
جهان چو چشم طاوس راح او تازه — گزین دو بارت نور ظلام او زیبد
سوار همتش از عرش مرکبی دارد — که زیور شه انجم ستام او زیبد
فراخ بال کند عدل تنگ قافیه را — چنانکه چرخ ردیف دوام او زیبد
بلند بال کند جود پست قامت را — چنانکه عرش بالای نام او زیبد
طراز خاصه ز اقبال عام او شاید — حصار عامه ز انعام عام او زیبد
اگر زمانه ز نام کرام حرز کند — مجاهد الدین حرز کرام او زیبد

هنوز عهد مقامات مهدی ار نرسید | امیر عادل قائم مقام او نرسید
کسی که درگه حسنت مثال او بگذشت | حمیم دوزخیان قوت کام او نرسید
نعایم که تبرک هوای مرغان گفت | ز خبث آتش و آهن طعام او نرسید
بپای همت او هفت چرخ شش گام است | که فرق هفت چنان زیر گام او نرسید
روان حاتم طائی و جان معن یمن | زکات خواه سخای مدام او نرسید
ق مگر که بخل شبی بر کرم شبیخون زد | چنانکه از صفت ناتمام او نرسید
براند را سپه آنچنانکه پی بخل | بدان کمین که ز خرم تمام او نرسید
برید نست سر بخل را به تیغ کرم | چنان غزا صفت انتقام او نرسید
زمانه حیدر اسلام خواندش پس ازین | که ذوالفقار ظفر در نیام او نرسید
هزار جان سکندر صفات خضر صفا | نثار چشمهٔ حیوان جام او نرسید
اگر تنم نه زبان مدحی میکند به ثناش | بجای موی سنان حسام او نرسید
بسعی اوست جهانگیر گشته سیف الدین | که بر نسر فلک بر سهام او نرسید
منم که گردن من دام دار خدمت اوست | که گردن ملکان زیر دام او نرسید

حسام نخشیر دارسنان یعنی اگر در سراپای تن من هر موی زبان گردد به تنگ ثناش نپردازم ۱۲ جناب مولانا محمد صادق مدظله

هزار فصل بدیع ست و صد فصل ربیع / هزار مرغ چو من بوتمام او زیبد

ز خسروان جهان خود مجاهد الدین ست / که مرغ همت ما صید دام او زیبد

ز صد هزار خلف یک خلف بود چو حسین / که نقش احمد جای زمام او زیبد

ز صد هزار آن یحیی یکی بحسب آمد / که کتف احمد جای زمام او زیبد

عروس طبع بره عقل بستم از سر عقل / بدان صداق که از اهتمام او زیبد

اگر بنحو جهان پر بنام نبد او ست / که یکسر بخت چو آن هفتگام او زیبد

جناب مفضل از و مکه مبارک بنیاد / که جملگی ممالک لگام او زیبد

اگر چه باز سپید ست جان خاقانی / کبوتر حرم احتشام او زیبد

باز مانده ثنا گستردن و از هر سو گریختن و در توصیف آن آویختن و لب دهر را از ثمره وصف او شیرین کام گردانیدن

دوش آن زمان که چشمه زر آب سمان / سیماب وار از ان سوی چاه زمین گریخت

مه را گرفته دیدم و گفتم ز تیغ میر / جرم فلک سپر سپه آهنین گریخت

مفضل بکسر میم و فاء و ضاد معجمه مفتوح بمعنی یک جامه که زن پوشیده باشد و دیگر ندارد و در اینجا هر دو معنی زیبا است دارد و مفضل بفاء و ضاد زیبائی ندارد ۱۲ منه مدظله

باز سپید خاقانی خود را باعتبار پیری که موی سر و ریش سپید کرده گفته است مقصد ابیات

لرزان ستارگان ز حسام حسام دین — چون سگ گزیده که ز ماء معین گریخت
سیمرغ دولتان ز فزع دیو گوهران — در گوهر حرام سلیمان نگین گریخت
ترسان عروس ملک چو دخت فراسیاب — در ظل پهلوان تهمتن کمین گریخت
حرزیست کز قلاده آهرمن بزرگ — هست او و در حمائل روح الامین گریخت
طفلیست ماه‌روی که از بار حمره‌ای — در ماه رایت پسر آبتین گریخت
خاقانی از تحکم شمشیر حادثات — اندر پناه همت شمشیر دین گریخت
شمشیر دین نگر که ز شمشیرش اهرمن — همچون سروش مرگ ز صور پسین گریخت
بند آز موری از فزع پیش سنگ کش — اندر مشبک بکسی آبگین گریخت
با عنکبوت غار ز آسیب پای پیل — اندر حریم کعبه پیل آخرین گریخت
چون رنجه شد ز پستش من رنج سوز نیشتر — گفتی که جم در آمد و دیو لعین گریخت

از من گریخت حادثه ز اقبال او چنانک
علت ز باد عیسی گردون‌نشین گریخت

در صفت ممدوح تعلی گزیدن و خاک قدم ممدوح را و تاج هفت اجرام چرخ دانستن و درین تعریف گستری نعل در آتش گشتن

گفتم ای دل بهر دربان جلال | نعل اسپ از تاج دانائی فرست
دل جوابم داد گر نعل پیش | تاج هفت اجرام بالائی فرست
نکته او دانه ارواح ست مرغ | دانه زی مرغان صحرائی فرست
این دو طفل هندو از بام چو باغ | بر در صدرش بمولائی فرست
باز آب دست و خاک پای او | در فتنه طفلان دانائی فرست
پیش یکران ضمیرش عقل را | داغ بر رخ کشش لالائی فرست
حاصل شش روز بیقد چل صباح | یکشبه خرجش که فرمائی فرست
هر بساط ذکر کار آمد بپوش | هر طراز شکر کارائی فرست
شحنه شرع ست منشور بقاش | سوی این نه شهر مینائی فرست
شب دران شهرست غوغا ز اختران | مهر شحنه سوی غوغائی فرست

از تن و دل چون کنی نون و القلم | تیز دشنه شکل طغرای فرست
پیش فکر او که رخشد شمس وار | شمس گردون را ابجدهائی فرست
بهر آذین عروس خاطرش | چرخ اطلس را به دیبائی فرست
او به تنها صد جهانست از هنر | یک جهانش جان به تنهائی فرست
معجز کلکی فرستادست مدح | تو خبرش از سحر اجزائی فرست
او زکات عنبر هندو دهد | تو ز آهو مشک یغمائی فرست
گر نداری خون خشک آهوان | سنبل تر بهر بویائی فرست
دست جم چون راح ریحانیش داد | خوان جسم را نخل خرمائی فرست
آب زمزم داد بطحاسی ترا | از فرات آب بطحائی فرست
هفت جوشش آینه دادت تو نیز | پنج نوش از کلک صفرائی فرست
داد نعمتهاست نعمان عرب | شکرها چون حاتم طائی فرست
کوه دانشش را چو داود از نفس | منطق الطیر خوش آوائی فرست
بانگ پشه مگذران بر گوش جم | گه فرستی لحن عنقائی فرست

[illegible]

در کتاب بوستان سعدی علیه الرحمه است که نعمان عرب نعمتهای گوناگون بطور هدیه سوی حاتم فرستاده حاتم بعوض آن بسخاوت جبلی خود تنگهای شکر پیشکش خود ساخته ۱۲ منه
در کتب اهل تنجیم است که معجزه داود علیه السلام بوده که آواز ۱۲

از دوات گشت دار الملک نیز		نیزه بهرام هیجائی فرست
طوطی رهی عذرخواه رهی بس است	ق	سوی طوطی قند بیضائی فرست
بهر رهی گویائی ز زهرت داده بود		هدیه امسال از شکرخائی فرست
رهی بدین طوطی ز رای هند به		خدمت رهی هندی رائی فرست
روح رشیدا شد ز عشق منظرش		از نظر کو حرز رشیدائی فرست
عازر رهی دل مرده در وی گریز		کو مرا باد مسیحائی فرست
چون توئی خاقان ترکستان طبع		مه رخ با مهر عذرائی فرست
نثر تو نعش و ثریا نظم هست	ق	هدیه نعش و ثریائی فرست
قدر نظم و نثر او و اندیشه ط		سوی روضه فیض دریائی فرست
تخم پیلست آن بیاضی چی سپار		زعفرانست آن بحلوائی فرست
گر توانی هاون ساز از هلال		خاصه بهر زعفرانسائی فرست
زرگر ساحر صفت را بهر صنع		سیم چینی و زر آبائی فرست

گر بدینجا خاص مهمان آمدم — اجری خاص از نکورائی فرست

نحل مهمان بهار آید سبلی — نزل نحل از باغ گویائی فرست

نحل را بر خوان شاخ آور ز جود — پس دران فصل عسل زائی فرست

زین قبل صد چشمه را با کور دار — از برای شهر بالائی فرست

عقل را گفتم چه سازم نزل او — چیست گفته نزل دریائی فرست

آه تو شمع است و انگشت شکر است — شمع و شکر رسم هر جائی فرست

باد را بهر سلیمان رخش ساز — زین زرین کن عبرسائی فرست

هر سحرگاهش دعای صدق دان — پس بسوی عرش فرسائی فرست

وز پی احمد براقی کن ز روح — پس برای چرخ پیمائی فرست

ورنه بازی سوی بهمن همتی — مشک بسته خنک دارائی فرست

همتم گفتا که ملبوسش جلال — دق مصری فرش صنعائی فرست

همتش گفت از تکلف درگذر — شش گزی دستار یکتائی فرست

دستار مراد از پارچه که بر سر بندند و در هندی پیچه گویند و یکبار عبارت از زیر پاست ... ١٢ جناب مولانا سید محمد صادق علی صاحب دامت فیوضه

مشتری فرد عطار فطنت است | تحفه‌هاش از مدحت آرائی فرست
نی نی از بود تو نتوان تحفه ساخت | تحفه بر قدر توانائی فرست
هرچه نفرستی برسوائی کشد | دل شفاعت خواه سوائی فرست
شعر چون هست زود جان را تحفه ساز | بر امید جرم بخشائی فرست
تقه بر نامیست دائم مانده بیت | مات گویم وجهه نائی فرست
اشک گرمست باد و باد سرو لب | هر دو را با عقل سودائی فرست
بهر تسبیح سلیمان معتصی | اشک داودی زفرائی فرست
یعنی از بستان خاطر نو بنو | بار کن در زی زیبائی فرست
قربه پر کن ز نسیم ضمیر | روح را با آن لبقائی فرست
گر توانی بهر سست مغز عرش | زلف حوران هرچه پیرائی فرست
وز دو قرص گرم و سرد مهر و مه | راتب آن صدر والائی فرست
وز بره تا گاو و بزغاله فلک | گوشت شیشار و بهولائی فرست
دانه دل جو جو ست چنبره گاه | گاو و جو زین هست سرمائی فرست

ق

[illegible]

مراد از زیبائی زی طبع و در شعر گوئی است و منطق بجوانی ۱۲ منه
مد ظله یعنی چون گلستان طبیعت و بوستان همت مملو از گلهای شگفته و میوه‌ها از بارهای گوناگون و رنگارنگ است موقع محل شناخته فرستاده باشی ۱۲ منه مد ظله

[illegible]

آفتابی شوره خاک انگیخته زر	زی عطارد زر جوزای فرست
چون تویی خاک سپاهان زا مرید	خرجش آنجا نقد اینجایی فرست

بتوصیف قاضی القضات پیوستن و صلاح و فلاح دنیا و آخرت جستن و به یگانه و بیگانه مژده رسانیدن

رای اقضی القضات اگر خواهم	زله وقت مباح بفرستد
خواجه چون خوان صبحدم فگند	روز پیش از صباح بفرستد
نزل ارواح دوستان نو نو	بصباح و رواح بفرستد
دل گرسنه است قوت زمانم	روح تشنه است راح بفرستد
بیخ دل را چو ریح صرصر کند	شاخ جان زاریاح بفرستد
هم خزانه فتوح بگشاید	هم نشانه فلاح بفرستد
نیک ترسانم از فساد جهان	مهر کار از صلاح بفرستد
بر جگر صد جراحت است مرا	یک قصاص جراح بفرستد

شحنهٔ دانشش مرا منشور ‌ ‌ ‌ از نجات و نجاح بفرستد
رستم فضل را ز هند کرم ‌ ‌ ‌ هم سنان و رماح بفرستد
دار دار الکتب چو باز کند ‌ ‌ ‌ نسختی از صباح بفرستد
بفرستد بمن سقیم صحاح ‌ ‌ ‌ در عهد صراح بفرستد
وقت هیجاست درخور علی ‌ ‌ ‌ سوی قنبر سلاح بفرستد
کتب علم گنج روحانی ست ‌ ‌ ‌ سوی عالم مباح بفرستد
مال دنیاست سنگ استنجا ‌ ‌ ‌ بسوی مستراح بفرستد

بکرم بی جگر نجا قانی
انچه کرد اقتراح بفرستد

این ابیات قطعه در همین معنی بتعریف عمّ قاضی القضاة گفتن و بهره مندی و نکوئی خود دانستن

اقضی القضاة عم عبدالعزیز ‌ ‌ ‌ جای کزان ملائکه حرز حرز کرد
او زبدهٔ جلال چو تقدیر ذو الجلال ‌ ‌ ‌ ناچیز را ز روی کرامات چیز کرد

تبریز کعبه شد حرمش استون عدل
صدر ز رشته خلق پیمبر تمیز کرد

آری ز ابتدای حرم کعبه را ستون
هم مکرمات عمر عبدالعزیز کرد

احوال پریشانی و اندوه و سرگردانی خود اظهار کردن و بر عمر رایگان و تلف کرده خود دست تغابن مالیدن و تاسف خوردن

خاقانی را بپرس کز غم
ایام چه گونه میگذارد

وامی که ازین دو رنگ برداشت
از کیسه غم همی گذارد

جو جو بستد انچه دادش ایام
خرمن خرمن همی سپارد

نی در بن ناخنش زد اندوه
تا نیشکر طرب نگارد

چون دل بنوا طرب بجوید
چون ناخن نیست سر چه خارد

خون تاب جگر خورد چه سودست
چون غصه دل نمی گذارد

با اینهمه از سرشک بر رخ
لله الحمد می نگارد

با آئینه ضمیر مخدوم
خواهد که نفس زند نیارد

مجد الدین افتخار اسلام	اسلام بدو تفاخر آرد
بحریست نهنگ سار کلکش	کان گهر از دهان برآرد
در ظلمت حال خادم اندوه	با نور خیال او گسارد
هر کحل جواهر آیدش چشم	چون بر خط او نظر گمارد
دل باد فضائل او	چندانکه بدست چپ شمارد
بر باد محقق مهین +	انگشت کهین بسته دارد

آخر چه حساب گیرد انگشت
کو راز میان فرو گذارد

باز لجام سمند مدح را در میدان وصف قاضی القضاة گردانیدن و بچوگان ثناگوی سخنگوئی بازیدن

امام ملت چارم که آسمان ششم	سعود مشتری او را نثار میسازد
غیاث ملت اقضی القضاة اعز الدین	که بحر دستش زرین بخار میسازد
فضائلش ملک دست است چند انک	کجا بدست چپ اندر شمار میسازد

پیش شمار کردن و دست بر بست نمودن مراد اینکه بی شمار در حساب آوردن باشد و این بیت تضمین مضمون دست و انگشت کینه خنصر که از همه انگشت کوچک باشد و معمول محاسبان است که چون از دست راست حساب کردن تمام کنند بیت [illegible]

[illegible]

عطارد دبیست حمل سر زبان خامهٔ او — که وقت سی و سه خورشید بار میسازد

ببوی خلق بهار از خزان همی آرد — بدل خلق خزان از بهار میسازد

قرار ملک سکندر دهد بکلک و شاخ — که در سه چشمهٔ حیوان قرار میسازد

بقمع کردن فرعون بدعه موسی ار — ق — قلم دران ید بیضاش مار میسازد

چه موسی که مقامات دین روضهٔ کفر — ز مار مهره ده زهر مار میسازد

بهان بخدمت تو چون قلم سجود کند — که کارش از قلم دین نگار میسازد

فلک شکافد حکمش چنانکه دست نبی — شگاف ماه دو هفته آشکار میسازد

دلم که آهوی فتراک اوست جعل مان — ازان دوال پلنگان شکار میسازد

عیادت دل بیمار من کند قدش — که از زمین فلک افتخار میسازد

ز بسکه بر سر من تافت آفتاب ضاش — مرا چو روی شفق شرمسار میسازد

سپهر حلقه بگوشم سزد که تاج مرا — ز حلقهٔ در خود گوشوار میسازد

سپه کشم ز عجم در عرب که صدر عجم — مرا چو طفل عرب طوقدار میسازد

مرا ز خاک بر دم همی کند بدرش — هم او شعار بدر اختصار میسازد

دل مرا که ز توفیق بخت نومیدست	قبول همتش امیدوار میسازد
بعهد مفتی عالم درخت جاه و جلال	ز نام و کنیت او برگ و بار میسازد
عنکبوت من نرگس که بافت کسوت شعر	ز لفظ و معنی من پود و تار میسازد

بقا حصار تنش باد کین حصار کبود
ز سایهٔ سر کلکش حصار میسازد

بپایهٔ ثنای مفتی اسلام اگر رسا بودن نیندن لب بعذر شفاعت خواهی گشودن

گر نه قدر مفتی اسلام اعز الدین ذات	روح روح القدس او بر فرق کیوان چون نشست
بر دل نحسش غباری بیگناه از من چرا	دیو بی انصاف بر تخت سلیمان چون نشست

خاطر او آب حیوانست خاقانی ز شرم
آب شد با گرد ازو بر آب حیوان چون نشست

از بخت خفته محرومی دیدن و از ناساعدی طالع پشت آسایش خمیدن

[illegible]

[illegible]

و طالب وزیر بهی بودن و موافق آرزو بر نزد بابان تمنا رسیدن

دی فرد و خفته بخت سوی او براندم — امروز خفت نعمت لبسیار میرویم
دیدیم بحر بحر ایادی وجه آب — من زین دو بحر شاکر آثار میرویم
لب تشنه ام ازان بلب آب شور لیک — سیراب بحر عذب صدف وار میرویم
گر خشکسال بخل جهان برگرفت من — غرق سحاب خود گهربار میرویم
یعنی ز صبح صادق انعام شمس دین — وز شرم سرخروی شفق وار میرویم
در گوش گاو خفته ام از اس کرم عطاش — با گنج گاو دولت بیدار میرویم
کاس کرم دهد بمن و من ز خرمی — سرمست کاس از دل هشیار میرویم
کس مرغ را که داشت بپرواز هوا آب — من مرغ دار زآب بپروار میرویم
نزد رئیس چون الف کوفی آمدم — چون دال سرفکنده خجل وار میرویم
بر عین عین گشته ز خجلت ز عین یال — چون حرف عین عین که گران بار میرویم

از پیش این رئیس نکوکار پاک زاد
افگنده سر چو خائن و بدکار میرویم

تباهی عشق بیان کردن و بی سود و بی منفعت در خرابی افتادن

بخدا اگر که گردون را	کلبهٔ قدرت الهی خویش
که ندیدم ز کار زاری عشق	هیچ سودی مگر تباهی خویش

بسوگند خدا ایا کردن و دعوی محنت خود شاهد عادل آوردن

بخدائی که در خدائی او	بندگان از اسرار آفتهاست
که بدل پیش خدمتش ایم	گرچه اندر میان نافقهاست

موکد بکعبهٔ معظمه نمودن و خود را از طمع منافقی مبرا و پاک گذاشتن

خاقانیا بکعبه قسم یاد کن که این	زان گه که کعبه وار درین سر نبرده ام
گرچه زهر چه دوست نداده نداده ام	ورچه زهر که خصم بد آسیب خورده ام

در کار هیچ دوست منافق نبوده ام
بر مرگ هیچ مرد شماتت نکرده ام

[illegible]

مولانا سید محمد صادق علی مدظله [illegible]

پروردگار عالم را از حال خسته‌بالان خود آگاه دانستن و استعانت نیک به
و بداز و طلبیدن

یارب ز حال حیرت خاقانی آگهی	در حال او بعین عنایت نگاه کن
یا روز بخت بی‌هنرش را سپید دار	یا خط عمر بخط سرشش را سیاه کن

شکر حق بجا آوردن از نعمت و حیات دنیا و دون همتی و استعفا جستن
و اجتناب گزیدن

شاکرم از غزلتی که فاقه قصر است	فارغم از دولتی که نعمت و نازست
خون ز رگ از زره بر آنم و زین روی	جست ز من آنکه آتش وی آزست
بر قد همت قبای عدل بریدم	گرچه به بالای روزگار درازست
تا که بجوئی طراز آستینی من	نیست مرا آستین چه جای طرازست
دور فلک را بگرد من نرسد وهم	گرچه مهندس نهاد و شعبده‌سازست
من بصفت که خدای حجره زارم	شکل فلک چیست حلقه درازست

من بصفت که خدای حجرهٔ زارم
دهر ز جای نشست بگذرم ازوی
از تنگ و تازم بد انست که آخر
انچه زر و گوهر ارشان بماند
خواه ظلم باش خواه نور گزین باش

شکل فلک چیست حلقه درازست
مسکن زاغان چه آشیانه بازست
نیست انچه حاصل تگ و تازست
عاقبتش جای هم دهانه کارست
دیدهٔ خاقانی از زمانه فرازست

کار من آن به که این و آن طرازد
آنکه مرا آفریده کار طرازست

از ابای و انثی و امهات فرهنگ سلالهٔ خاندان و بقای خود تا قیام افلاک بباعث ایشان دانستن

بیک دو زادن استناد با دختر
یکان یکان حبشی چهره و یمانی اصل
یگانه دو سرای و سه وقت و چهار ارکان

ز من بزاد بیک بار صد هزار پسر
همه بلال معانی همه اویس هنر
اسیر پنج حس و شش جهات و هفت اختر

مرا چه نقصان گر هفت من نزاد کنون | بچشم زخم هزاران سپهر یکی دختر
همه دختری کز میان برادران زاید | عروس دهرش خوانند بانوان کشور
اگر بمیرد باشد بهشت را خاتون | و اگر بماند زیبد مسیح را خواهر
اگر چه هست بدینسان خراش هرگز تا | که گور بهتر و یا آنکه دفن او بستر
اگر نخوانده ای نعم الختن به و برخوان | اگر ندیده ای دفن البنات شو بنگر
مرا ز زادن دخت چه خرمی زاید | که کاش مادر من هم نزادی از مادر

سخن که زاده خاقانی است دیر زیاد
که این زنه فلک آمد نه از چهار گهر

بوصف دوات و قلم علم تفاخر در میدان قرطاس افراشتن و سیاهی ابر و سفیدی از سیاهی آب حیوان بهتر دانستن

[illegible]

[illegible]

تا قیامت زنده باد چرا که اگر از چهار گوهر جدا یک دیده از هوا دوش می بود لا بد زوال می پذیرد و این سخن زاده فلک نیست پس تا وقتی که زوال افلاک ممکن نیست این سخن زاده طبع سلیم منست ۱۲ منه مد ظله

دوات من ز برون چیل درون دریا
عمود صبح ندیدی سواد شام برو
روا است گوید بیضای موسوی سیت و آب
زبان خامه جوشن در زره بر من
چو خسروان گذرم بر مصاف نطق و آب

نهنگ و آب سیاهش عجب بدان ماند
دوات من ز و معنی بدان نشان ماند
که خامه سر ثعبان در فشان ماند
بدور باش سنان فعل تیرسان ماند
ازان بنجانهٔ زراد خسروان ماند

عنان جیحون در دست طبع خاقانی
ازانجهت بسمرقند خضرخان ماند

بچوگان هفت فلک گوی نجوم شعبه باختن و شناوری قوت بازو
درین بحر دست و پا زدن و کشتی تن بالسلامت بیرون بردن

دو لب خاقانیا زخم فلک راست / که آن چوگان چنین گوی ندارد

زجیب مه قواره زیبد از سحر / که بابل چون تو جادوی ندارد

ازین هر هفت کرده هفت دختر / چه طبعست چرخ بانوی ندارد

خرد شد بر سر کلکت که چون او / عرائی نطق هندوی ندارد

بشروان گر کرم زنگی بمند است / بباب الباب هم بوی ندارد

ندارم گر زند ریا دارد اما / گریبانش نم جوی ندارد

چو کشتی شو عنان از پادم ساز / ازین دریا که لولوی ندارد

ندارد موکب کایام در دی / ردیف هر سگ آهوی ندارد

نگوئی گرچه معنی بشکنندت / که مشک آهوی آهوی ندارد

از کار فلک پستی و بلندی پذیرفتن و زیر و بالا همچو چرخ چرخ زدن و بمطلوب نرسیدن

همه کارم ز دور آسمانی / چو دور آسمان شد زیر و بالا

شاعرا اینکه اگر بعض ابلهان در کلام تو عیب جوئی کنند تو هرگز در اصلاح احوال ناسازی و بمقابل شان دهان را بگندگی ناگفتنی نیالائی بموجب بیت هذا ۵

اگر شک را ابلهی گنده گفت * تو مجموع شو که پراگنده گفت * مولانا سید محمد صادق نقوی مدظله

لبم بی آب چون دندان شانه است ‌‌‌‌|‌ ازین دندانه کن آئینه سیما
که این زنگاری آئینه وش را ‌|‌ چو شانه باز نشناسم سر از پا
دلم مرغیست در قفل بسته چون سنگ ‌|‌ چو سیمرغ قل هو اللهی مصحف
دگر سنگ آب نطق من بریزد ‌|‌ بخواند قل هو الله طوطی آسا
مرا گوئی چرا بالا نیائی ‌|‌ که از بالا رسد مردم ببالا
من اینجا همچو سنگ منجنیقم ‌|‌ که پستی قسمتم باشد ز بالا
مرا سربسته نتوان داشت برما ‌|‌ ز پیش اغنان گویان رعنا
مگس ران کردن از شهپر طاوس ‌|‌ عجب زشتی است طاوس زیبا
اگر شهباز بگریزد چه سیمرغ ‌|‌ ز روی رشک مغرور است ازیرا
چرا دارد مگس دستار فوطه ‌|‌ چرا پوشد ملخ زانین دیبا
دل من دیگ سنگین است محکم ‌|‌ که چون بشکست نتوان بست عمدا
بلورین جام را ماند دل من ‌|‌ که چون بشکست رخنه نپذیرد مداوا

جهان خاقانیا شخصیست بی سر | دو دست این شخص را امروز فردا

بدست گر کند امروز جلوه | کند فردا بدیگر دست سودا

اسامی شعرای سلف بشمار آوردن و بیادگاری شان نفس شمردن و برای خلف خود نشانها گذاشتن و ازین روش بر قدما و نیز مفاخرت جستن

چون زمان عهد سنائی در نوشت | آسمان چون من سخن گستر بزاد

چون بغزنین ساحری شد زیر خاک | خاک شروان ساحری نو بر بزاد

بلبلی زین بیضهٔ خاکی در گذشت | طوطی زین نو کهن منظر بزاد

معلق فردا گذشت از کشوری | مبدع فحل از دگر کشور بزاد

از سر اقلیم چون رفت آیتی | پنجم اقلیم آیتی دیگر بزاد

چون بپایان شد ریاحین گل رسید | چون درآمد صبح صادق خور بزاد

ماه چون در جیب مغرب برد سر | آفتاب از دامن خاور بزاد
جان محمود ار بگوهر بار شد | سنجلق عهد او اسکندر بزاد
در فلان تاریخ دیدم کز جهان | چون فروشد بهمن اسکندر بزاد
یوسف صدیق چون در بست نطق | از قضا موسی پیغمبر بزاد
اول شب بوحنیفه درگذشت | شافعی آخر شب از مادر بزاد
گر زمانه آیت شب کرد محو | آیت روز از همین اختر بزاد
تهنیت باغی که در باغی سخن | گر شگوفه فوت شد نوبر بزاد
گر شهابی برد دیو اختر گذاشت | ور زره آبی خورد خاک اخضر بزاد

آن مثل خواندی که مرغ خانگی
دانه درخورد پس گوهر بزاد

سخنان تعریض از نافهمان شنیدن و ملال خاطر افزودن و جواب تذبذب دادن و بخیال برهمزدگی خاطر از و درگذشتن

بتعریض گفتی که خاقانیا | چه خوش داشت نظم روان عنصری
بلی شاعری بود صاحب قران | ز ممدوح صاحب قران عنصری
بمعشوق نیکو بممدوح نیک | غزل گو شد و مدح خوان عنصری
جز از طرز مدح و طراز غزل | نکردی ز طبع امتحان عنصری
شناسند افاضل که چون خود نبود | بمدح و غزل دُرفشان عنصری
که این سحرکاری که من میکنم | نکردی بسحر بیان عنصری
مرا شیوه کان حیلت شاعرست | بیک شیوه شد داستان عنصری
مرا شیوه خاص تازه‌ست و داشت | همان شیوه باستان عنصری
ز تحقیق گفتن نه وعظ و نه زهد | که حرفی ندانست زان عنصری
بدور کرم بخشش نیک و بد | ز محمود کشورستان عنصری
بده بیت صد بدره و برده یافت | ز یک فتح هندوستان عنصری
شنیدم که از نقره زد دیگدان | ز زر ساخت آلات خوان عنصری

اگر زنده ماندی درین گور نحل | خسک ساختی دیگدان عنصری
نخوردی زخوانهای این دو مان | پری وار جز استخوان عنصری
ببوئی دو تا پیش و تا شدی | زدی بوسه چون بر سنان عنصری
زنی دور باش دو شاخی بدست | چو من در نیام دهان عنصری
نبودست چون آگهی دست برد | بزرگ آب تیغ خورده دان عنصری
نه نظم چو پروین زنثری چو نعش | نبود آفتاب جهان عنصری
ادیب دو پیر بشعر نبود | ز سحبان بعربی زبان عنصری
چنانکه این عروس از درم هست مست | بزر بود خرم روان عنصری
دهم مال بسیر شاد باشم کنون | سند بر وزر شد شادمان عنصری
بدانش هزاران ... اگر زنده بود | بدولت هزار آسمان عنصری

بدانش توان عنصری شد ولیک
بدولت نشاید چو آن عنصری

[illegible]

تفاخر خود گفتن و از شعرای زمان برتری گزیدن و پیش خود عاجز و ناچیز دیگران را دانستن و کوس ناموری و وال امتیاز نواختن

شاعر مغلق منم خوان معانی مراست / ریزه خور خوان من عنصری رودکی

زنده چو نفس حکیم نام من از تازگی / گشته چو مال کریم حرص من از اندکی

قالت من نیم روز حالت من نیم شب / تیغ زند هندوی تیر زند ناوکی

در بر این پیرزن هیچ جوانمرد نیست / خلق همه کودکند من نکنم کودکی

بلبل خوردم که خورد دبس کندم کرکی / کرم قزم در هنر زان نبود کرسکی

بوم جنیان نیم که از همه مرغان کم است / از همه باز است بیش با همه کوچکی

تا نگی گوئی چو گل دارم زیبا قوت و زر / من چو صبا بگذرم تا تو چو گل تیرکی

عذر بهم گر که خوش سخن راست بین / خنظل وانکه خوشی واحول دانکه یکی

بخت کیوان با کی است سعد فلک تا یکی / من ز پی فال سعد تا نکنم تا یکی

انت علی [illegible] و آل [illegible] / [illegible] قامع هر [illegible]

	جعفر صادق بقول جعفر صادق بجود با هنر هاشمی با کرمی برمکی

کمند سخن بر بلندی عرش اعظم انداختن و محکوم مغلوب هوا و هوس بودن و بحکمت و دانائی کار کردن و بدرجه رسیدن

خاقانی بلند سخن در جهان منم	کازادی از جهان روش حکمت منست
ضرب آتش آب داد شیاطین آز را	این تیغ نطق کز ملکان قیمت منست
این گنبد فرشته سلب کادمی خورست	خم کرد و پیش خلق چو دلو خدمت منست
اسباب هست نیست اگر نیست گو مباش	کین نیستی که نیست مرا حشمت منست
کی مانده ام جنابت دنیا که روح را	گر یوسفیست دلو کش عصمت منست
مینخواستم که رد کنم احسان خواجه را	زان خواجگی که در بنه همت منست

	خضر از زبان کعبه پیامم رساند و گفت احسانش رد مکن که دل نعمت منست

[illegible]	[illegible]

[illegible]

انفاس صبح اساس خور دادم مسیح انگاشتن و از خراس دهر کمال استغنا سائیدگی نه طلبیدن و دندان طمع کند داشتن

خاقانیا مسیح دمازین خراس دهر	تا نت جوین چراست سخنهات گندمی
مردی کجا شوی بدر عامه طفل وار	شیری چرا کنی ز سر لابه سگ دمی
درگاه حق شناس که دنیا زپس دود	بشنو ندای حق سوی دنیا که اخدمی
مردم مجوی بار مخواه از جهان که هست	یاری و مردمی همه ماری و کژدمی

چون نیک هر دو سیم مروّمه در چشم کائنات
گوهرت هر دو مردمک چشم مردمی

سنان غمزه ترکان از کمان ابروی مهوشان کشیدن و سمند لشکرهای الم بر کشور دل تاختن و پایمالی خرمن جان و تن بطرفة العین گردیدن

روزی میان بادیه بر لشکر عجم	دست عرب چو غمزهٔ ترکان سنان کشید
دیوان میغ رنگ سنان کش چو آفتاب	کز نوک نیزه شان سر کیوان زبان کشید

میغ از هوا بباری آن میغ چهره کان
آمد ز برق نیزهٔ آتش فشان کشید

تا عاجز دو میغ که بر دامن فلک
قوس قزح علامت از پرنیان کشید

من در کمان نظاره که ناگه بر بدید گفت
آب در دو دیده چو آتش زبان کشید

گفتا بترس زین گره ناخدای ترس
کانک خدای کعبه پریشان کمان کشید

در تختهٔ رحم زن بقطرهٔ ناپاک نطفه صورت مرد و زن کشیدن و بخامهٔ قدرت خامه چنان تصویرهای بوالعجب ظاهر کردن

خدای داند معنی میان نطفه نهادن
بدست کس بجز آن نیست کآب نطفه براند

از آفتاب و هوا دان که تخم باید پاشش
ببرز گرچه بر آمد هر آنکه تخم فشاند
ق

حلال زادهٔ صورت چه سود کی فعلش
در آزمایش معنی باصل مار بخوانند
ق

حرامزادهٔ نطفه که دارد آیت معنی
سزد که داورش الا حلال زاده خوانند

با آب تیره توان کرد نسبت لولو
ببین که لولو روشن بآب تیره چه ماند

در آفرینش نفسی بود ز نائبه ناقص
ریاضتش بکمال که واجب رساند

ازان قطره لولوی لالا گردد

نه گل ز نسبت خاکی نخست در بر آرد
چو یافت صحبت آتش نه در دستار دارد

بیان اقبال و دولت و ادبار و نحوست کردن و حقیقت دوست و دشمن شناختن

دوست دشمن گشت و دشمن دوست شد خاقانیا
تا تو دولت داری آنگه دوست دشمن تر بست
پس چه دولت روی برتابد از هر که هست
دشمن معشوق خود را دوست دارد هر کسی

آن زمان کاقبال با ادبار بینی بر درت
زانکه نتواند که بیند شاه خور در برت
دوستر گشته بود از ابتدا دشمن زبرت
این قیاس از خویشتن کن گر نیاید باورت

دوست از نزدیکی دشمن شد اول دشمنت
دشمن از دوری دولت تا چه عمر برت

تیر عداوت از کمان چرخ رها شدن و کمین کشیدن و دل و جان را نشانه بدین تیر بودن و سینه را هدف ساختن

کمان گشادن تیر و کمان کشیدن چرخ
برای چیست ندانی برای کینه من

ز نوک ناوک این ریم هم چو آهن ام — هزار چشم چو ریم آهن است سینهٔ من
من آفتابم و سایه نه ام که گر گندم — چو کم کند بکف آرد و گر قرینهٔ من
نه نه به برم و رم بر فلک کمان نکشم — که سرنگون چو کمانه کند سفینهٔ من
اگر قناعت مال است گنج فقر منم — که بگذرد فلک و بگذرد خزینهٔ من
چو خاتم آن همه تن چشم شد دلم چه عجب — که حسبک الله نقش است بر نگینهٔ من
بدخل چرخ دلم بین بدان که هست سزد — خراج هر دو جهان یک شبه خزینهٔ من
چو آبگینه دلی بشکنم بسنگ طمع — که جام جم کند ایام از آبگینهٔ من
بکاهم اگر هم سر جدا کنی چون شمع — نکوبد آهن سرد طمع کدینهٔ من

همای همت خاقانی سخن رانم
که هیچ خوشه نگردد برای چینهٔ من

در نصیحت و پند خود را آگاه کردن برای حفظ آبرو و از کس و ناکس گناه جستن و تعوذ نمودن

خاقانیا ز نان طلبی آب رخ مریز — کان حرص کاب رخ برد آهنگ جان کند

[illegible]

بگوبند و در هندی آن را ... گویند ... ای این ... از دونان آب چهره ... آب از رخ ... لا محاله آهنگ جان کند ... [illegible]

آدم چه از پی حرص گندم نان شده چه دید	با آدمی مطالبهٔ نان همان کنند
پس مور کو بخوردن نان ریزه هاش را	بی سودهٔ کسان شود جان زیان کنند
آن طفل بین که کیمیان چون کنند شکار	بر سوزن خمیده چو یکباره نان کنند

از آدمی چه طرفه که ماهی در آب تیز
جان را ز حرص در سر کار دهان کنند

از کار و بار این و آن آزاد ماندن و عقل قاعده شناس را رهبر کامل دانستن و از دلیل بودن او بمنزل مقصود رسیدن

منکه خاقانیم آزاده دلم	که خرد قاعدهٔ ایست مرا
پیش جان ز انجمن زنگ زدود	کآینهٔ عکس نمایست مرا
نکنم مدح شهانی بدروغ	که زبان صدق سرایست مرا
همه خس در تن من سلطانست	جز مشامی که گدایست مرا

بتوکل زییم اکنون نه بکسب — که رضا صبر فزاییست مرا
نان دونان نخورم پیش که دین — توشهٔ هر دو سراییست مرا
من تیمم بسر خاک نجس — کی کنم کآب خداییست مرا
نور پروردهٔ کشف ست دلم — که یقین پرده‌گشاییست مرا
ننگ دارم که شوم کرگس طبع — کز خرد نام هماییست مرا
سخت انگشت کش ست آنکه — هنر انگشت گزاییست مرا
پاک بودم دم دنیا نزدم — بود و کو جنب بست نشاییست مرا

آنچه بایست ندادند بمن
وانچه دادند نبایست مرا

بحجرهٔ عزلت نشستن و درآمد شدن مردم بر وی خود بستن و ازان تمتّع گزیدن و در وی مقصود بابنهٔ مطلوب دیدن

در عزلت گزید خاقانی — که به از دار ملک خاقانست
خورش از شربهٔ قناعت خواست — که ز زمزم هم آب و هم نانست

نبرد تا تواند اندهٔ رزق / کانده رزق بر جهان تاوانست
عمر کز بهر رزق موقوفست / رزق موقوف بهر حرمانست
منت بر زکس حوالهٔ رزق / که ضماندار رزق یزدانست
مور را روزی از سلیمان نیست / که زر روزی ده سلیمانست
تا بغربت فتاد خاقانی / تنگ در خانه‌اش زندانست
نه درون ساختنش توفیقست / نه برون تاختنش سامانست
روی چون عنکبوت در دیوار / پس سنگی چو مور پنهانست
پاسبانش درون در قفلست / پرده‌دارش برون کلیدانست
اشک گردون دمه قندی / دل بخاری و آه سوزانست
یعنی این در چهار دیوارست / که سوی درش چرخ دورانست
از برون لب بقفل خاموشیست / وز درون دل به بند ایمانست
خانه دربسته دار از اغیار / تا درون این غریب مهمانست
برگ عیشی مساز خاقانی / گر وجودش ورای امکانست
خانه را هم چهار حد باید / کان چهار اصل کار بنیانست

علت عیشی را سه جنس نهد	کان سکان و زمان و اخوانست

زان نگفتند چار مین یعنی
نیست چیزی که چار مین آنست

خود را فلسفی کامل دانستن و فقیه عامل انگاشتن و از هر دو علم خود هر طالبی را آگاه ساختن

جدل فلسفه ست خاقانی	تا بفلسی نگیری احکامش
فلسفه در جدل کند پنهان	وانگهی نقشه بر نهد نامش
پس بدعت بزر بیالاید	پس فروشد بمردم خامش
دم و دود افگند مشعبده وار	پس بپوشد بخار و خس اندامش
مرغ را هم بلطف صید کنند	پس ببرند سر بناکامش
علم دین بهشت آورد آنگه	کفر باشد سخن بفرجامش
کار او دیو ما گه تطهیر	ق کار طفل ست وان حجامش

شکرش در دهان کند وانگه
ببرد بار و زاندامش

حکایت بر تمثیل نظم آوردن و بیان بی رحمی مستغیثان کردن و مثل خود کسی دیدن و بغداد را نسزد

دی شبانگه بغلط سوی لب دجله شده
باجگه دیدم و نظاره بتان حرمی

بر لب دجله ز بس بوس لب نوش لبان
غنچه غنچه شده چون روی لب هر قدمی

تازنینان عرب دیدم و زندان مجسم
تشنه دل زار زر و غرقه تن از محتشمی

پیری از دور بیامد عجمی زاد مژه
چشم پوشیده و نالان ز برهنه قدمی

دهنش خشک شگفته رخش از پژمرده
حلقش گرم و فسرده تنش از سردمی

تشنگی بادیه برده و بلب دجله فتاد
سست تن مانده در استن سخت عجمی

آب برداشتن از دجله بکر زور نداشت
که توان بود ز لرزان تنی و پشت خمی

شربت آب طلب کرد ز ملاحی و گفت
هات یا شیخ و هنا خرمی بالرقمی

پیر گفت ای فتی آن زر که ندارم چه دهم
گفت اجساد طغ الله بیمین العجمی

آبی از دجله چو بینم که به پیری ندهند
من ز بغداد چه گویم صفت بی کرمی

[illegible]

قوله از بیت دی شبانگه تا بیت مشت و بیت آبی از دجله الخ مختصر و معنی حکایت بخل و حسد اهل بغداد ظاهر ... ای پیر اینجا اینجا اگر پیر الی ... زر و نقره ... تجبه ... حاسد اند صاحبان عجم ... بنزد آن دون چیزی از مال و صرف کردن ... گرفتار ...

بیدرم لاف زبغداد مزن خاقانی
گرچه امروز میزان ورم بیدرمی

از بدان گریختن و از فعل شان ترسیدن و بیکان آمیختن و از عمل شان متمتع گرفتن

از بدان نیک ترس خاقانی — تا دل و دین تو تبه نکنند
بنخدا اعتقاد پاکان وار — تا پلیدانت خاک ره نکنند
بر تن و دین مدار خال سپید — تا خط عمر تو سیه نکنند
مشکن از طعن ناکسان که سگان — جز شناعت بروی مه نکنند
بگناهی زمخلصان باز آر — کاهل اخلاص خود گنه نکنند
دوستانت خواص به که عوام — تا بمهر تو به به نکنند
ماه نو راچه نقص کز کبران — ماه نو بنگرند و خه نکنند
گرچه جمشید وار خاصان را — از ره سر برای آه نکنند
عمرگاه مباش چون خورشید — تات چون زر اسیر گه نکنند
سرخ روئی مکن که پاک دلان — گر کنند احتمال و گه نکنند

پیش چون او وی بوی از مباش | که به کار تو به وزه نکنند
باش یکدل که هر که یکدل هست | در چه آتش را یکی بده نکنند
از دو دل دم مزن که در یک ملک | خطبهٔ شهر به دو شه نکنند
سر سپر از تا کله داران | سرت بمغز چون کله نکنند
بغرض دوستی مکن که خواص | درس والتین بی سره نکنند
با جهان بر کاه آب مباش | تا ت بی آب تر ز که نکنند
پس نشین از صد ورگه کشتی | جز به پیشین جای شش گه نکنند
چون کنی دوستی دلبر را | که جهان را سر سینه نکنند
از خسان همت کسان مطلب | که رخ و پیل کار شه نکنند

تا سران بوس را ز کبر بدست
تا بچشم کژی نگه نکنند

بگفتگوی دوستان لباسی فرا گرفتن و بتقریر یاران جو فروش گندم نما فریب خوردن و از دوستان بریدن

برش گلی زار زبیر آن
هنگام که بگویند برش
...
بزرگان سلف ...
بزرگان ...

وازغصه و غضب شکایت دشمنان جگر دریدن و شیشه دل بسنگ جفا شکستن

خاقانیا بتقویت دوست دل مبند — از غصه و شکایت دشمن جگر مخور

چون شد ترا یقین که بد و نیک از و رست — بر کس گمان بدشمنی و دوستی مبر

ق ای مرد دشمنان چه سگ و دوستان چه خاک — آنجا که حق بیقین قبولت کند نظر

بر هیچ دوست تکیه مکن کو بعافیت — دشمن نماید و ببرد دوستی بسر

گر دوست از غرور هنر بیندت بعیب — دشمن بعیب کند توافزون کند هنر

ترسی ز طعن دشمن و گردی بلند نام — بینی غرور دوست شوی پشت مختصر

آن طعن دشمنست ترا دوستی عظیم — کو نردبان تست ببام کمال بر

پس دوست دشمنست بانصاف ما مبین — پس دشمنست دوست بتحقیق درنگر

با هر که دوستی کنی از دل مکن علو — با هر که دشمنی کنی از جان مبر خطر

ق کان دشمنی و دوستی کین چنین بود — از عادت یهود و نصارا دهد خبر

گر دوستی مسیح نصاراست در سعیر — در دشمنی مسیح یهودیست در سقر

گرچه مسیح را عذرست از دم یهود ... از گفتهٔ نصارا هم میکند حذر

طعن حرام زادگی ار چه بُد است بد ... اما خجالت دم ابن اللهی بتر

گر عقلت این سخن بپذیرد که گفته‌ام ... آن عقل را نتیجهٔ دیوانگی شمر

در اللهی یاء مصدریست یعنی پسر خدا بودن ۱۲ منه مدظله

از سبکی دل گران خاطر بودن آزاده خوار که سخن دشمن شمردن خصم خویشتن دانستن و ثمرهٔ بهی از وی حاصل نساختن

خاقانیا ز دل سبکی سرگران مباش ... که هر که زادهٔ سخن تست خصم تست

گرچه دلت شکست ز مشتی شکسته نام ... بر خویشتن شکسته دلی چون کنی درست

چون مصطفی بیابی چه معرفت چه جهل ... چون زال زر ببینی چه سیستان چه بست

مسعود سعد نه سو تو شاعرست نحل ... کاندر سخنش گنج روان یافت که جست

بر طرز عنصری رود و خصم عنصرست ... کاندر قصیده هاش زند طعنه های چست

آتش ز آهن آمد و در گشت آهن آب	آهن ز خاره زاید و در گشت خاره هست
فرزند عاق رشته پدر گیرد ابتدا	فحل نبرده دست بمادر زند نخست

حیف است این ز گردش ایام چاره نیست
کین ناخنه بدیده ایام ما برست

دل بر دولت ایام نداشتن و این هفت و زرا که همین معنی ایام است در نشستن و بیچ گذاشتن و بنیاد او را بی ثبات دانستن

خاقانیا بدولت ایام دل منه	کایام هفت است و آن هفته هیز نیست
روز و شب است سیم سیاه و زر سپید	بیرون از این دو عمر ترا یک پشیز نیست
چه خست خوشه شتر کانش بدار چشم	کان صباغ کو دهد دو کسری بیک پشیز
چون در زمانه چیزی نداری خبر چه بود	کازا که چیز تست خرد هیچ چیز نیست
بر خوشه حیات مشو غره کاسمان	سباق پیشه ایست که او را تمیز نیست

[illegible]

[illegible]

این بنگر که سیلی طفلی همیبرد — بهر مویزکی که جز آتش عزیز نیست

روزی بدست طفل شد کشته ناگهان — چون بنگری بگلوگه او جز مویز نیست

جور و جفای چرخ کینه پیشه بر داشتن و از ابنای جنس خود انواع فساد دیدن و در درماندگی علاج و تدبیر نیافتن و مهر خموشی بر لب زدن

غصه دل گفت خاقانی که از ابنای جنس — کس نماند و من بنا جنسان چنین وا مانده‌ام

ره روان چون آفتاب از پیش رفتند آن من — من چرا چون ذره سرگردان و در وا مانده‌ام

همرهان چون حرف اول جمله چو سطر رانده‌ام — من چو نقطه در خط بغداد یکتا مانده‌ام

دوستانم قطب و دشمن جمله مریخ و شهاب — رفته و من چون سها در توشق تنها مانده‌ام

هم نهد این پنج تن چون کاف و ها یا عین صاد — یک تنه چون قاف و القرآن من اینجا مانده‌ام

در طلب زبان گشادن و اظهار مطلب کردن و خواری عیال بردن و بال نگاه بیگانه بودن

خاقانیا چو آب رخت رفت در سؤال
مستان ز وبال کس که وبال آشنای توست

بر خستگی دل مطلب مرهم قبول
کاین اندمال خستگی از ناروای توست

آنان که بشکنند و نوازش کنند باز
یعنی که چون شکست نوازش ز رای توست

پنداری آن شتر که بشکنند گردنش
بر زر از آن کشند که آن خونبهای توست

گیرم که کان زر شود آن گردن شتر
او را ز زر چه سود که سود از بقای توست

از خاک بودن و باز بخاک شدن غذا و آب از خاک خود و باز زین خاک که آب و خورش دادن

ای پیر خاقانی اگر پند پذیری
زین پس نشود عالم خاک آب خور تو

خاکیست ترا دایه از آن ترس که روزی
خون تو خورد دایه بیدادگر تو

شیری که لبت خورد ز دایه چو شود خون
دایه خورد آن خون ز لب شیرخور تو

تا چار شود چهره تو بی سپر خاک
گر چهره خاکست کنون بی سپر تو

امروز غذای تو دهند از جگر خاک
فردای غذا خاک دهند از جگر تو

بیان تغییری لیل و نهار و صبح و شام کردن رشته اطمینان از دست استقلال به نقد تن و مصائب انواع انواع بگسیختن

چه شد که بادیه بر بود رنگ خاقانی
که صبح فام شد از راه شام گون آمد

در آفتاب به بینی که شد اسیر کسوف
چو تیغ زنگ زده میغ زنگ خون آمد

مبار طعنه در آن کش سموم بادیه سوخت
کز آن سفر ز عذاب سقر فزون آمد

مکن بگون سیه دیگ را که هست بدین
که از دهان کرم اژدها برون آمد

بعمل نیک داشتن و جد و جهد در حسن عمل بجا آوردن و پاداش بدل آن از خدای کریم خواستن

خاقانیا بسائل اگر یک درم دهی
خواهی جزای آن دو بهشت از خدای خویش

پس نام آن کرم کنی ای خواجه بر منه
نام کرم بداده وی ریای خویش

بر داده تو نام کرم کی بود سزا
تا داده را بهشت ستانی جزای خویش

تا یک بخلق دادی دو خواهی ز حق جزا
از ریا شمر چه شماری عطای خویش

دانی گرم کدام بود آنکه هرچه هست
بر هیچ بهر که هست نخواهی جزای خویش

بر عمر دو روزه غره نشدن و بحکم قضا و قدر پابند بودن و ترک کلفت کردن و یکسان شمردن زندگی و مرگ را برابر انگاشتن

خاقانیا بسجاده مشو غره عمر را — گر خود بجاه بهمن و جمشیدی از قضا
کاندر جهان چو بهمن و جمشید صد هزار — زاد و نمرده کار جهان هم بران نوا
رفت آنچه رفت روی زمین همچنین بماند — بود آنچه بود پشت فلک همچنان دوتا
نه در ثبات این بدلی آید از نهاد — نه در نجوم آن خللی آید از قضا
ما و تو بگذریم و بسی تا بسی بود — دور فلک بکار و قرار زمین بجا

ق

وآخر بنفخ صور کند قهر کردگار
بند فلک گسسته و جرم زمین صبا

شب جوانی گذشتن و روز پیری آشکار شدن و شام شباب رو تافتن و صبح موی سپید از مطلع

نومیدی و افسوس بر موی سپید دمیدن

همچنین فرد باش خاقانی — کافتاب این چنین دل افروزست
چه کنی غمزهٔ کمان کش یار — که به تیر جفا جگر دوزست
یار موی سپید دید گریخت — که بدزدی دل نوآموزست
آری از صبح دزد بگریزد — کز پی جان سلامت اندوزست
بر سرت جای جای موی سپید — نه ز غدر سپهر کین توزست
سایه بانی ست بر تو بخت سپید — آن سپیدی بخت دلسوزست
گرچه مویت سپید شد بی وقت — سال عمرت هنوز نوروزست
تنگدل چون شوی بموی سپید — که در افزای عمرت امروزست
شب کوته که صبح زود دهد — نه نشان درازی روزست
تو همان جوز نوح شکن ازانکه — سام بر خیل خام پیروزست
طعن نادان نصیحت داناست — زوش بوزه غیرت یوزست

موی سپید که عبارت از صبح است پیدا نمیشود چرا که شب کوته صبح زود دهد مگر روز زیاده نگردد ۱۲ منه مدظله

سام نام یکی از پسران نوح پیغمبر علیه السلام که بعد طوفان زنده مانده بود و ابوالعرب خوانند یعنی جمله عربان از نسل سام اند و عالم نام پسر همین نوح ۱۲

نام پرواز شرق و غرب توئی
که حدیث چو غیب مرموزیست

بطریق ذکر و فکر اظهار کردن حکایت شخصی بند بستمندان دوان و ازان کلمات عبرت آیات گوش هوش گشادن

نوری گفت مرا در عرفات
که می و بنگ نگیرم پس ازین

گرچه زنگی لقبم بهر نشاط
عادت زنگ نگیرم پس ازین

تو گوا باش که چون کردم حج
همچو ان زنگ نگیرم پس ازین

تو به چون بیخ فرو برد بدل
شاخ هر شنگ نگیرم پس ازین

دست سلطان خرد بوسه دم
پای سرهنگ نگیرم پس ازین

تا مور تیغم با جرعهٔ نور
ظلمت تنگ نگیرم پس ازین

صیقل عقل صلا داد مرا
یاد گر زنگ نگیرم پس ازین

شاهد دوست کش افتاد چو جان
در برش تنگ نگیرم پس ازین

ناخن چنگ ار گرفتستم که دگر | زلف در چنگ نگیرم پس از این

چنگ چون در رسن کعبه زدم
کینه چنگ نگیرم پس از این

بعد از اوقات مشغولی دست را قوی اگر شده این در شغل خلق را از بد مبرا گردان
و به نیکی مائل گردانیدن

بترس از بد خلق خاقانیا | ولیکن ز بد ده امان خلق را
وفا طمع گردان و ایمن مباش | ز غدری که طبعست آن خلق را
درنگی مران بر زبانی بدان | که صدق رود بر زبان خلق را
در افغان خلق آشکارا مکن | قضای که آید نهان خلق را
چه از خلق سر بر زند بر زمین | بدی کاید از آسمان خلق را
بدی خلق هرچه است فزون تر رسید | مگوئی فزون تر رسان خلق را

همه دوستی در زبان خلق لیک
بدل دشمن خویش دان خلق را

بدوری از درگاه خسروان هنمون شدن و نزدیکی شاهان کشتی خود را در گرداب فنا انداختن و حباب آشنای هلاکت بودن

همه درگاه خسروان دریاست
یک صدف نی و صد هزار نهنگ

کشتی آرزو درین دریا
نفگند هیچ صاحب فرهنگ

یک نه بدو بجان ستدن
هر زمان باشدش هزار آهنگ

در پناه خرد نشین که خرد
گردن اسب راست یالاهنگ

تو ز گنجی صدر و مه کیوان
تو دبائی میر و مه سرهنگ

ذات خود را ضعیف ترین خلائق شناختن و بدین سبب عزیز و بها گشتن و بدجوئی عزیز آشنا پرداختن و مرغوب و مطلوب خاطرها گشتن

من که خاقانیم عزیز جهان
زانکه عبدی خطاب من آمد است

هرچه یارب ندای حق راندم
لاتخف در جواب من رانده است

من بگنجی و حق بهفت اقلیم — مدد سحر ناب من راندست

یک انفاس بر طریق مراد — دعوت مستجاب من راندست

گرچه دولت ضعیف و عقل قوی نیست — که فضول از جناب من راندست

ناوک وهم بر نشانهٔ غیب — خاطر تیر تاب من راندست

بخت اگر خفت رای بیدار است — کز پی پاس خواب من راندست

فضلای زمانه را یک یک — چرخ زیر رکاب من راندست

وین فلک گرچه بد عمل دارست — هم به نیکی حساب من راندست

همه جای نان من پخته است
همه جوی آب من راندست

عالی نسبی شجرهٔ حسب و نسب از شاخ علم آرد و دان ثمرهٔ ذوالفقه بر شخص مدد قا

جان و دل از آن شاخ و برگ چیدن

نسب از علم گیر خاقانی — که بقا شاخ علم را اثمر است

علوی را که نیست علم علی — نقش سو دست هرچه بر سحر است

عالمست از صف عباد الله | جاهل از زمرهٔ هم الکفرست
شاه نشناسدت محل گرچه | سخنت زاد سفرهٔ سفرست
نزد مخدوم فضل تو نقص ست | پیش مزکوم مشک تو برست
زان فرود عوان نشانندت | که عطارد فروتر از زهرست
چه عجب زیر که نشیند آب | که در زیف و آب سیم سرست
زیر دونان نشین که شیر فلک | بستهٔ منزل فرودکاو برست

زیرکان زیر کاو ریشانند
کال عمران فرود البقرست

راضی برضای حق باندن و از سعادت و نحوست کوکب نه پسندیدن و از طالع و بخت ضر و نفع نگزیدن

من که خاقانیم نو دارے | مختصر دیده ام ز طالع خویش
گرچه هر کوکب سعادت بخش | برگذر دیده ام ز طالع خویش

نیست اولاد دوست خواه مرا
بسته در دیده ام ز طالع خویش

لیکن از خشم و شتم خود را
کم هنر دیده ام ز طالع خویش

باز وقت ظفر به بیت المال
سنگ تر دیده ام ز طالع خویش

پس به بیداری آزمایش را
دم خر دیده ام ز طالع خویش

هست صد عیب طالعم لیکن
یک هنر دیده ام ز طالع خویش

که نماند در از دشمن من
من اثر دیده ام ز طالع خویش

برکس آزار من مبارک نیست
اینقدر دیده ام ز طالع خویش

از گردش گردون دون نالیدن و بر متاع کس محقر دنیا فریفته نشدن و بکوشش و سعی حصولش محال دانستن

از زمانه منال خاقانی
گرچه در غربت مثال نماند

که زمانه هم از تو نالان تر
که کرم را درو مجال نماند

قفل پندار بر شکن از دل
که ترا عشوه هم مثال نماند

فارغ انکه شود دولت که درو — دیو پندا شت را خیال نماند
تکیه گاه بعیب بعد الیوم — جز بر اکرام ذو الجلال نماند
خواجگان را بانفعال مدان — که در ایشان جز انفعال نماند
ماتم خواجگان رفته مدار — گرز درخت کرم نهال نماند
ای خراسان ترا شهاب بسست — وی صفاهان ترا رجال نماند
گر سگالش کنی بهفت اقلیم — یک کریم سخا سگال نماند
سفلگان را ورادمردان را — ق کار بر یک قرار وحال نماند

هر کرا مال هست و همت نیست
هر کرا همتست مال نماند

بسوال از عزیزان دل نواختن و از یکی جواب شافی نشنیدن و معنی دل استفسار ساختن و بانجام بخاموشی بودن

انده عزیزان سوال دل کردم — هیچ شافی جواب نشنیدم

[illegible]

[illegible]

سگال از سگالیدن بمعنی اندیشه کردن و سخا سگال آنکه در شب و روز و صبح و شام بکرم صفتی خود در اندیشه داد و دهش کند ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مد ظله العالی

[illegible]

چون دو حرف نبشته صورت دل | معنی دل جواب نشنیدم
دیدم آری هزار جنس طلب | لیک یک جنس یاب نشنیدم
کشت زرد امید دیدم لیک | وعدهٔ فتح باب نشنیدم
عشوها صبح کاذبست کزو | خبر آفتاب نشنیدم
هرچه جستم ز سفله صدق سحاب | جز دروغ سحاب نشنیدم
همه عالم گرفت رنگ نفاق | نام اخلاص ناب نشنیدم
همه مردمی دروغ زن دیدم | راستی از هیچ باب نشنیدم
سیبویه گفت من بمعنی نحو | یک خطا در جواب نشنیدم
من بمعنی صدق میگویم | که ز یک کس صواب نشنیدم

جوی امید رفت خاقانی
لیک از و بانگ آب نشنیدم

تمسک بقرآن کردن و اعتصام بحدیث کردن و شفا و نجات حاصل نمودن از امراض

ظاهری و باطنی نجلاست سے پیوستن

خاقانیا نجات مبین و شفا مبین — کار شفا ز علت و زاید نجات بیم

کاندر شفا عارضه هر سپید کار — واندر نجات مهلکه هر سیه گلیم

خواهی نجات مهلکه منکر نجات غیش — خواهی شفا ز عارضه مشنو شفا مقیم

نفی نجات کن که نجاتیست پرخطر — دور از شفا نشین که شفائیست بس سقیم

رو کین شفا شفا جرفست از سقر — آن را شفا مخوان که شفانیست آن عظیم

قرآن شفا شناس که صلبست بس متیز — ق — سنت نجات دان که صراطست مستقیم

تا زین نجات جا طلبی در ره نجات — جنات با نجات دهد نه ره سلیم

از حق شفا طلب که شفائیست آن بزرگ — وز دین حدیث ران که نجاتیست آن قدیم

سرمش تو بس نجات ز در تو بس شفاست — ماهی استی شوی ای بازگونه بیم

راه ابتدا خدای نماید نه انتها — زر ز اول آفتاب بر دو بس کند کریم

دریا بدست ابر بطفلان مهد خاک
شیر کرم فرستد از ما در یتیم

از رهبری بد راه کج طی کردن و از دلیل نیک طریق صلح و راستی و میمون دیدن و بمطالب رسیدن و روی مراد دیدن

زره نمون بدی نیک پرس خاقانی
که رهنمون چو بد آید رهت نمونه شود

اگر چو بد بحضور تو نیک فخر آرد
شعار فخر تراز عار باژگونه شود

زبد گهر همه نیک تو بد شود لیکن
بقول نیک تو فعل بدش نگونه شود

و اگر بچنگ خویش کنندت بدان شبه
که زر بصحبت سیماب سیم گونه شود

و اگر بچنگ ز سیماب زر سپید شدست
ببین در آتش ما سرخ رخ چگونه شود

از حصول فضل و غرور و تجبر ورزیدن و خود را بخیری و دی دانستن و بمتلای بلای دردسر بودن و انجام سر خود در آن کار باختن

[illegible] صادق علی صاحب

[illegible] مولانا [illegible] صاحب

[illegible] صادق علی صاحب [illegible]

فضل دردسرست عاقل نی — فاضل از دردسر نیاساید
سرور عقل و تاجدار هنر — دردسر بیند و چنین شاید
تاج بی دردسر کجا باشد — گنج بی اژدها کجا شاید
سروری بی بلا بسر نشود — صفدری بی مصاف برناید
پیل باشد عزیزتر ز همه کس — مغزش از آهنی بفرساید
قدر سرمه بزرگ‌تر باشد — هر چه اسیش خورد درساید
قابله بهر مصلحت بر طفل — وقت نافه زدن ببخشاید
شهد الفاظ داری اهل حسد — بگزد و شهد و بس بیالاید
آنکه از نحل خانه گیرد شهد — بزند نحلش ار چه بگزاید
عاقل آنگه رود بخانهٔ نحل — که بگل چهره را بیندآید

خضروار دیوار گنج کردن و پس — دست موسی بگل نیالاید
بچه شیر دانشی و انگه — مور جهلت عذاب بنماید
مهر و شادابی و گمان بردی — که ترا هیچ غم نه پیراید
هنرت مشک نافهٔ آهوست — چه عجب مشک درد سر زاید
وقت باشد که نافه بگشاید — ق مردرا خون ز مغز بگشاید
بوی مشکت جهان گرفت مترس — که دولت شکر ریزد و آراید
ناسپاسی بفعل کافورست — کان همه بوی مشک برباید
گر تو از بوی مشک عطسه زنی — هر که حاضر دعافت آراید
تو بران عطسه هم بخوان الحمد — کاهل سنت حسنت بگشاید
خواجه گر نوح راست کشتی بان — موج طوفانش محنت افزاید

[illegible]

دانش باد بان کشتی شد	که گریبانش تر شود شاید

گنج عمر رایگانی سپری شد و جهان بی سبب بیرون شتابانی نبرد و درین تاسف والم از جهان درگذشتن

گنج عمری داشتی خاقانیا	کم کم آن گنج شد بآه و آه
شد سیاهی دیده و دولت سپید	شد سپیدی چهره و دولت سیاه
در زبان عمر بخشاید خلق	خواه درویش است خواهی پادشاه
از گیاه در گیر گز زربافت تاج	تا شبانی گر گیا دارد گیاه
بامدادان روز چون بر سر زند	بر همه یکسان در آید شامگاه
هر گرانی صرف کم شد نقد عمر	هست مغبون اندرین بازارگاه
عمر کاهد تن گدازد دور چرخ	اینت چرخ تن گداز و عمر کاه
جز وی از من کم شود جز وی ز مهر	روزی از من کم شود وزنی ز ماه
از گدای خون من سیری چو نو	عمر یکسان می ستاند سال و ماه

صادق مد ظله مغبون ... مغبون نقصان زبان کرده شده مقصد اینکه هر که در عمر از بازار نقد زیست را در عمر رایگان شمارد ... مولانا سید محمد صادق صاحب مد ظله

نیست اولاد و دست اخوان را | بسته در دیده ام ز طالع خویش
لیکن از هشتم و ششم خود را | کم ضرر دیده ام ز طالع خویش
باز وقت ظفر به بیت المال | سنگ تر دیده ام ز طالع خویش
بس به بیداری آزمایش را | دم خر دیده ام ز طالع خویش
هست صد عیب طالعم لیکن | یک هنر دیده ام ز طالع خویش
که نماند در از دشمن من | من اثر دیده ام ز طالع خویش

ق

هر کس آزار من مبارک نیست
اینقدر دیده ام ز طالع خویش

از گردش گردون دون نالیدن و بر متاع کس مخر دنیا دلفته نشدن و بکوشش و سعی حصولش محال دانستن

از زمانه منال خاقانی | گرچه در غربت مثال نماند
که زمانه هم از تو نالان تر | که کرم را درو مجال نماند
قفل پندار بر مکن از در دل | که ترا عشوه مثال نماند

فارغ آنگه شود دولت که درو	دیو پنداشت را خیال نماند
تکیه گاه نعیب بعد الیوم	جز بر اکرام ذو الجلال نماند
خواجگان را بانفعال مدان	که در ایشان جز انفعال نماند
ماتم خواجگان زینسته مدار	گر درخت کرم نهال نماند
ای خراسان ترا شهاب بسست	ور صفاهان ترا جمال نماند
گر سگالش کنی بهفت اقلیم	یک کریم سخا سگال نماند
سفلگان را ورا دمروانرا ق	کار بر یک قرار و حال نماند

هر کرا مال هست و همت نیست
هر کرا همتست مال نماند

بسوال از عزیزان دل آختن و از یکی جواب شافی نشنیدن و معنی دل استفسار ساختن و بانجام بخاموشی بودن

از عزیزان سوال دل کردم	هیچ شافی جواب نشنیدم

سگالیدن بمعنی اندیشه کردن و سخا سگال آنکه در شب و روز و صبح و شام بکرم صفتی خود در اندیشهٔ داد و دهش گذارد ۱۲ مولانا سید محمد صادق سلمه علی مد ظله العالی

چون دو حرف نبشته صوت دال — معنی دل جواب نشنیدم
دیدم آری هزار جنس طلب — لیک یک جنس باب نشنیدم
کشت زرد امید دیدم لیک — وعدهٔ فتح باب نشنیدم
عشوه صبح کاذب است کزو — خبر آفتاب نشنیدم
هرچه جستم ز سفها صدق سحاب — جز دروغ سحاب نشنیدم
همه عالم گرفت ننگ نفاق — نام اخلاص ناب نشنیدم
همه مردی دروغ زن دیدم — راستی از هیچ باب نشنیدم
سیبویه بگفت من بمعنی نحو — یک خطا در صواب نشنیدم
من بمعنی صدق میگویم — که ز یک کس صواب نشنیدم
جوی امید رفت خاقانی — لیک ازو بانگ آب نشنیدم

تمسک بقرآن و اعتصام بحدیث کردن و شفا و نجات حاصل نمودن از امراض

ظاهری و باطنی نجاسات سے پیوستن

خاقانیا نجات مبین و شفا مبین
کار و شفاست علت و زاید نجات بیم

کاندر شفاست علت عارضه هر سپیدکار
واندر نجات مهلکه هر سیه گلیم

خواهی نجات مهلکه منکر نجات نیش
خواهی شفا ز عارضه مشنو شفا سقیم

نفی نجات کن که نجاتیست بس خطر
دور از شفا نشین که شفاییست بس سقیم

رو کین شفا شفا جرف ست از سقر
آن از شفا مخوان که شفا نیست آن عظیم

قرآن شفا شناس که صلبست بس متین
ق
سنت نجات دان که صراطست مستقیم

تا زین نجات جا طلبی در ره نجات
جنات با نجات دهند از ره سلیم

از حق شفا طلب که شفائیست آن بزرگ
وز دین حدیث زان که نجاتست آن قدیم

سررشته تو بس نجات ز زردشت تو بس شفاست
ماهی استی شوی ای بازگونه بیم

راه ابد خدای نماید نه ابتدا
زر ز اول آفتاب برو بس کف کریم

دریا بدست ابر بطفلان مهد خاک
شیر کرم فرستد از ما در یتیم

از رهبری بد راه کج طی کردن و از دلیل نیک طریق صلح و راستی و بیمون و بمطالب رسیدن و روی مراد دیدن

ز ره نمون بدی نیک پرس خاقانی
که رهنمون چو بد آید رهت نمونه شود
اگر چو بد بحضور تو نیک فخر آرد
شعار فخر تر از عار باژگونه شود
ز بد گهر همه نیک تو بد شود لیکن
بقول نیک تو فعل بدش نگونه شود
و اگر بچنگ خویش کنندت بدان
که زر بصحبت سیماب سیم گونه شود
و اگر بچنگ ز سیماب زر سپید شدت
ببین در آتش با سرخ رخ چگونه شود

از حصول فضل و هنر و تجربه ورزیدن و خورد بخردی دانستن و بتلای بلای دردسر بودن و انجام سر خود دران کار باختن

فضل دردسرست خاقانی — فاضل از دردسر نیاساید

سرور عقل و تاجدار هنر — دردسر بیند و چنین شاید

تاج بیند سر کجا باشد — گنج بی اژدها کجا شاید

سروری بی بلا به نشود — صفدری بی مصاف بر ناید

پیل باشد عزیزتر همه کس — مغزش از آهنی بفرساید

قدر سرمه بزرگتر باشد — هرچه اسیش خورد درساید

قابله بهر مصلحت بر طفل — وقت نافه زدن ببخشاید

شهد الفاظ داری اهل حسد — بگزد و شهد و بس بیالاید

آنکه از نحل خانه گیرد شهد — بزندش نحل ارچه بگزاید

عاقل آنگه رود بخانه نحل — که بگل چهره در اندیاید

جناب مولانا سید محمد صادق صاحب مدظله العالی [illegible]

[illegible] مولانا [illegible] صاحب [illegible]

[illegible] صادق علی صاحب [illegible] مدظله العالی [illegible] لکهنو [illegible]

[illegible] صادق علی صاحب [illegible] مولانا سید [illegible] صاحب [illegible]

خضر ع دیوار گنج کردن راست — دست موسی بگل نیالاید

بچه شیر دانشی وانگه — مور جهلت عذاب بنماید

سر وشادابی و گمان بردی — که ترا هیچ غم نه پیراید

هنرت مشک نافهٔ آهوست — چه عجب مشک دردسر زاید

وقت باشد که نافه بگشاید — ق مرد را خون زمغز بگشاید

بوی مشکت جهان گرفت بنزد — که دولت شکرریز و آراید

ناسپاسی تفضل کافورست — کان همه بوی مشک برباید

گر تو از بوی مشک عطسه زنی — هر که حاضر دعات آراید

تو بران عطسه هم بخوان الحمد — کاهل سنت حسنت بگشاید

خواجه گر نوح راست کشتیبان — موج طوفانش محنت افزاید

دانش باد و بان کشتی شد
گر گریبانش تر شود شاید

گنج عمر برایگانی سپردن و در جهان بسبب بیرزی بشایانی بسر بردن و درین تاسف والم از جهان درگذشتن

گنج عمری داشتی خاقانیا / کم کم آن گنج شد باد آه آه
شد سیاهی دیده و دولت سپید / شد سپیدی چهره و دولت سیاه
در زبان عمر بخشایند خلق / خواه درویش است خواهی پادشاه
از کیاه در گیر گز زر یافت تاج / تا شبانی گر کیا دارد کیاه
بامدادان روز چون بر سر زند / بر همه یکسان در آید شامگاه
هر گرانی صرف کم شد نقد عمر / هست مغبون اندرین آزارگاه
عمر کاهد تن گدازد دور چرخ / اینت چرخ تن گداز عمر کاه
جزو جزوی از من کم شود جزوی ز مهر / روزی روزی از من کم شود وزین شاه
از گدای خون من سیری چو نو / عمر یکسان می ستاند سال و ماه

کام ثعبان زاچه خرچنگ وچه مور	سیل طوفان زاچه خرسنگ وچه کاه
آتش سوزان وچه داس تیز را	یک صفت باشد تر وخشک وگیاه
شمع را از باد کجا باشد امان	پنبه را از آتش کجا باشد پناه
شاه محبوبست من اگر روزکار	شاه مشغولست من فارغ زکار

بلکه من آزادم و او ذره دار
بلکه من آگاهم او غافل زراه

آب بر ریزی کسی دادن وازان سبب توقع منزلت خود داشتن وتیشه بر پای زدن بعلت در پوستین غیر افتادن

مبرای خواجه آب خاقانی	که زدل آب عمر تو ببرد
هرکه برکش دهد شکستن دل	شکند شاخ عمر و برنخورد
چون به پیکان کسی بر اندازد	بدش افتد چو نیک درنگرد
ره چشم حیا کسیکه برید	رگ جان تقاضش اجل ببرد

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بر عزیزان کسیکه خواری کرد
هر که آزرد بر وی نیلان بد

زود گردد ذلیل در گذر دو
هم نتیجه بدش به پی سپرد

نامهٔ مصطفی علیه السلام در پرویز
جامهٔ جان او بسر بدرید

روی نور قرین با ضیا مهر آگین آن صاحب تمکین محبوب رب العالمین
فی نقاب خواب دیدن مانند حباب با صدیق اکبر [illegible]

اندرین هفت و هشت نه صدیق
روی آن بحر دست صاحب حوض
کامده التفات کرد بمن
شیر تنها روی شه بعثت را
سگ بدید اکهف را در خوان
مختلف خوابهاست کین طبقات

مصطفی را بخواب دیدستند
بحر و بش بی نقاب دیدستند
زان مرا چاه و آب دیدستند
با سگی در خطاب دیدستند
همبر شیر غاب دیدستند
زان تقدس خباب دیدستند

[illegible]

قومی از آب دست او که چکند / بر عذارم گلاب دیدستند

قومی از فضله‌انش آب دهان / در لب من لعاب دیدستند

جوشی / خونی

چه عجب زانکه تری لب و گل / از لعاب سحاب دیدستند

مصطفی چشمهٔ حیات و مرا / در هلال رکاب دیدستند

هر سؤالات را که من کردم / از جوابش جواب دیدستند

خاطرم را که کرم شب تابست / خادم ماهتاب دیدستند

صورتم را که صفر ناچیزست / با الف هم حساب دیدستند

خواجه صاحب خراج کون مرا / از رکابش نصاب دیدستند

پیش خندان لبش ز اشک خونریز / گریهٔ آفتاب دیدستند

ز آتش شوق او که در دل داشت / دل آتش کباب دیدستند

او علیه السلام و من بنده / سومین بوتراب دیدستند

من ندیدم نه اهل بیتم دید / کاهل حسن المآب دیدستند

نه دروغست خوابگاه ما زانکه — گر ز سر صدق خواب دیدستند
آنکه اصحاب صدق ازیشان بس — تا کجا و ز چه باب دیدستند
آیت رحمتست کایت دهر — با دلیل عذاب دیدستند
نفس شیطان نماند آن جا شاه — که سپهر شهاب دیدستند
من رانی فقد رانی گوید — کین نظر بس عجاب دیدستند
از همه آن شگرفتر که مرا — نظرش بی حجاب دیدستند
زان نظر گشت زرد عمر مرا — تا ابد فتح باب دیدستند
مصطفی را ز رنج خاطر من — با بدان در عتاب دیدستند
آری از بیم غارت گهرست — کاب را اضطراب دیدستند
دیدن مصطفی ست حجت مه — کین دلیل صواب دیدستند
این مرا همیست اگر قومی — جستن من ثواب دیدستند
آبم اینجا رفت شادم ازانکه — کارم آنجا بآب دیدستند
بس بآخر مرا دعا گفتی — آن دعا مستجاب دیدستند

چه عجب گر ز سوره والتین
ورد جان غراب دیدستند

بشکر شاه پرداختن و از بار منت او پشت خم کردن و از فیض سحاب مکرمت او کشت امید را سرسبز نمودن

منکه خاقانیم بمنت شاه / پشت خم کرده‌ام ز بار عطا
شاخ را پشت خم کند میوه / هم ز فیض سحاب و پر صبا
شکر دارم که شکر انعامش / داده نان پاره آب روی مرا
مرغ کابی خورد بکشور شاه / کند از بهر شکر سر بالا
منکه نان ملک خورم بسجود / سر بزیر آرم از برای دعا
همه کس زآسمان کند قبله / پشت من کرده در رکوع دو تا
و آسمان بر درش رکوع آورد / گفت سبحان ربی الاعلی
جود شاه ارچه رزق را سبب است / لیکن آن از مسبب است خدا

جسته رزق از خدای و از من بس
حسبنا الله وحده ابدا

در چراغ یقین افروختن و تاریکی شک و شبهه اسیاه کردن و از همت عقل و دین بعرش مکین رسیدن

بر دبیرون مرا ز ظلمت شک / زین چراغ یقین که من دارم
کعب همت بساق عز رساند / این دو تن عقل و دین که من دارم
خیل غوغای آز بشکستند / این دو صفدر رکین که من دارم
خودشکی کردنم بقفص ماند / این دو شیر عرین که من دارم
قد ما گرچه سحره ها دارند / کس ندارد چنین که من دارم
گنم از شوره خاک شیره پاک / این کرامات بین که من دارم
نبود دل بر آستان ملوک / این دل نازنین که من دارم
حسبی الله مراست نقش نگین / هم بدیده این نگین که من دارم
که ز شروان خورد طپانچه کرم / این رخ شرنگین که من دارم
تخم همت ستاره بر دیدم / فلک ست این زمین که من دارم
دل مرا در خرابه بنشاند / نیست گنج مهین که من دارم

منکه خاقانیم ندانم هم / گرچه شاه است آنکه من دارم

در شروان جستجوی اهل دل ساختن و ازین شهر مسمیت بهر دل برداشتن و بنخوشی خاطر ماندن

گر بشروانم اهل دل می ماند / در ضمیرم سفر نمی آید

ور بتبریزم آب رخ می بود / ار منم آب خور نمی آید

دربا من دو جنس میدیدم / دل بجائی دگر نمی آید

هر چه من کردم آسمان با من / از در مهر در نمی آید

هر چه می تاختم براه امید / طالعم را بسر نمی آید

خون همی شد ز آرزو جگرم / و آرزوهی جگر نمی آید

آرزو بود در حجاب عدم / بتمنا بدر نمی آید

پیش ازینش آرزوم بود مرا / باکم کم بسر نمی آید

آب روزی ز چشمه هر روز / یک دو دم بیشتر نمی آید

دل بنیداشت برگ خشک آخر / در جهان بوی تر نمی آید

ترک بیشی بگفتم از پی آنکه / کشت دولت به بر نمی آید

آنچه آمد مرا نبایست / و آنچه بایست بر نمی آید

[illegible]

نادیدنی از چشم دیدن و هم نجو ماندن و از گوش ناشنیدنی شنیدن
و راضی بگردش فلکی بودن

رویت بری معتزلے / دیدنی نیست به بین انکارش
معتقد گردد از ثبات فلک / نفی لا اندرکه الابصارش
گوید از دید حق محمد بند / مشتی آب و گل بروزی خوارش
خوش جوابیست که خاقانی راست / از پی ابشدن گفتارش

گفت من طاعت آنکس نکنم / که به بینیم پس از آن دیدارش

از بود و باش وطن و گردانیدن و از جفای خسان طبیعتان جستن
و برضای حق پیوستن

من که خاقانی جفای وطن / برده ام وز جفا گریخته ام

از خسان چو سار شور انگیز / چون ملخ بر ملا گریخته ام
شاهباز هوا گرفته ولی / کز گریز بلا گریخته ام
نه نه شهباز چه که گنجشکم / کز دم اژدها گریخته ام
گر نه آزرده ام ز دست خسان / دست بر سر چرا گریخته ام
ترسم از قهر ناخدا ترسان / تا بحرم در خدا گریخته ام
از کمین کمان کشان قضا / در حصار رضا گریخته ام
من زار از ابر دست دهش / وقت سیل سخا گریخته ام
آن نه سیلست چیست طوفانست / بس ز طوفان سرا گریخته ام
الغریق الغریق میگویم / زان چنان سیل تا گریخته ام

گر همه کس ز تیغ بگریزد / منم آن کز عطا گریخته ام

در مقدمهٔ توحید جدل کردن از مجاز در تحقیقت آوردن و منکر از انکار باقرار وحدانیت رجوع گردانیدن

وی جدل با معطّلی کردم | که ز توحید هیچ ساز نداشت
آستین فضول می افشاند | که ز ایمان بر و طراز نداشت
آخرش هم بمصاف بشکستم | که سلاحی بجز مجاز نداشت
نیک دو از خدای دارمن | بد و اجز خدای باز نداشت

بی نیازی تو نصرتم دادی
هر کسی کو بتو نیاز نداشت

اهل کرم را بترازوی همت سنجیدن و کفهٔ ترازوی خود را گران سنگ دانستن

بر اهل کرم لرز خاقانیا | که بر کیمیا مرد لرزان بود
بمیزان همت جهان را بسنج | که همت جهان سنج میزان بود
عیار کیمیا شناسی ببین | شناسد عیار آنکه اوزان بود
ولیکن فنای بخیلان مخواه | اگرچه بقای کرم زان بود

مگوی کای برچمن نیست باد نغز آب	مگر نوح آنچه ارزان بود
ترا از حیات کریمان چه سود	که از مردن فحل رزان بود

از شکوه و شکایت زمانه زبان کوتاه کردن و مهر سکوت بر لب و دهان زدن

خاقانی از حدیث زمانه زبان نیست	گز هر چه هست به ز زبان کوتهیش نیست
گیرم زرد روی عقل بزرگیش هست	با کید روزگار بجز ابلهیش نیست
هر بهر ز آب زیر زمین آگهیست لیک	از دام بر فراز زمین آگهیش نیست

رباعی

سپید کار سیه دل سپهر سبز نمای	نماند رنگی چون داغ گازران بر من
کبود سینه و سرخ اشک و زرد رویم کرد	مگر مراز خم رز برون همون آورد

۴ ای خاقانی ... [illegible] ... مولانا سید محمد صادق

۴ ای خاقانی ... [illegible] ... صادق علی صاحب

مطلع شعر مظله ... [illegible]

وعلقه اگر فارغ شود ۱۲ منه مظله

بکبود و زرد و سفید فلک ... [illegible] رعایت الفاظ متناسبه جمله معانی متناسبه پیدا ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مظله

رباعی

زندگی خفتگیست خاقانی — خفته آگه بیک نفس گردد
اینچنین کار ما بهینن دراز — تنگ گونه بیک نفس گردد

بخواستگاری کعبه رفتن و از غربت رنج و محن آلام گوناگون دیدن و خدنگ ملدوز غم از دست ترکان بر سینه خوردن

منم که همچو کمان دست مال ترکانم — همه ز غمزه خدنگ آخته بکینه من
خدنگ غمزهٔ ترکان نکرد با دلم آنکه — نهیب رنج عرب میکند بسینه من
اگر نه کعبه بودی در عرب بکار مرا — گزیستی درعجم امروز در قرینه من

رباعی در پند حصول فن و تحصیل علم

بشنو ای پیر پند خاقانی — خاک تست ای جوان علم طلب
تن علمست نفعه علم دیست — علم جان جوی بجان علم طلب

[illegible]

[illegible]

کهان را بحقارت دیدن و بحالت اصلی ایشان نظر کردن و امارت
چه دیده بخیال نیاوردن و روی از عنایت حق گردانیدن

گر کهان مهتر شدند خاقانی — تو در ایشان بمهتری منگر
کهتری را که مهتری یابد — هم بدان چشم کهتری منگر
خورد شاخی که شد درخت بزرگ — ور بزرگیش سرسری منگر
هر ذلیلی که حق عزیز کند — که عزیزیش منکری منگر

گاو را چون خدا ببانگ آورد
عجل دست سامری منگر

بطریق مثلثه

شب نباشد که آه خاقانی — فلک چنبری نمی‌شکند
گر از روزگار زاد ست او — روزگارش بکینه می‌شکند

آبگینه ز سنگ می‌زاید
لیک سنگ آبگینه می‌شکند

لکن چنان بر نشسته شده که روزگار او را شکسته روزگار را شکستن نتوانند چنانچه آبگینه از سنگ پیدا شود باز همان سنگ شکننده آبگینه گردد
مولانا سید محمد صادق سلمه مد ظله

ایضاً بطریق مثلثه

گیرم که دل درست ما نیست — آخر نامی دولت ماهست
خاقانی را اگر سفیهی — هنگام خسیل زبان فرو بست

این ز عجائب خواص است
کالماس ز خم سرب بشکست

ایضاً مثلثه

نیک مردی کجاست خاقانی — که درو درد مردمی یابی
نیست مرغی که حوصلش یابی — ورنه سر درد مردمی یابی

خود جهان مخنث آنکس است
که درو درد مردمی یابی

ایضاً

آب شهوت مریز خاقانی — دست ازین آب هم بآب بشوی
بسکه سرخ آب روی گرم بشست — این سپید آب پشت شهوت شوی

[illegible]

رشتهٔ جان مهر مهرهٔ پشت
سیم سیما مهر زر سکه روی

رباعی

از پی شهوتی چه کاهی عمر — عمرکاه تو هر زمانی چرخ
تو بیک جان و جانستان ازری — جانستان تو جانستانی چرخ

در عسرت بخوشحالی گذرانیدن و شب تیره را از زرد خور روشنی و تیرگی دور ساز دانستن

جوی دل رفته وار خاقانی — گلاب دولت هنوز خواهد بود
فلک از زرد و سرخ شام و سحر — برقعات خلعه دوز خواهد بود
حال اگر زانکه بود تیره رست — عاقبت دلفروز خواهد بود

شب به بینی که تیره تر گردد
آنزمانی که روز خواهد بود

رباعی

این حبشی مجوب خاقانی — کین مراد از جهان نخواهی یافت
کاندر افلاس خانه گیسته — کیمیا را امان نخواهی یافت

رباعی

از کمال تست خاقانی نه از نقصان بهر
خسروان بهرها که خسروان دارند زهر
از نهان آب رخت خواهد بعمد از یختن
ورنه خون سفله نتوان آشکارا ریختن

رباعی

رشته گر دشتی در سر نگه خاقانیا
آن سر رشته بیرون کشید آن رشته در باب
گر زمانه پای بندت ساخت یکچند زار بود
چون فرو دیدی نه رشته کاهن پولاد بود

عادت چرخ را بعرض بیان آورد و بعد از آن باز ام بدین بیکارها و محنت امید کشیدن

گنجها بر دل خاقانی اگر عرض دهند
چرخ و ندان خای انگشت بدندان چرا
به تحیر نه بدل مال ستاند ز ملوک
نه ملک وه یک آن چیز بود کو بدهد
یک مردی بیدان این همه نیز و بدهد
بتواضع نه بمنت سوی بد کو بدهد
دل خاقانی دولاب و آن را ماند
هرچه ازین سو بستاند بدگر سو بدهد

رباعی

بر خلق جهان تفاخر امروز | خاقانی را اسلم آمد
کز جملهٔ صد هزار فرزند | فرزند نجیب آدم آمد

ایضاً مثلثه

ای باغ داد بغیه بغداد مرحبا | دورانگه سپهر سفینه گاه انجمی
از نور و نور سور سرور چراغ باغ | فردوس دیگری نه که چرخ چارمی

مستت ز رنگ و بوی همه چیز باد
آوخ که نیست بوی دل و رنگ مردمی

رباعی

بالات نه از سر نهفتن درست | که از گوهر راز سفتن درست
گر راست نبندیش خاقانیا | همه آفت از راست گفتن درست

رباعی

بماه چارده میماند آن بت | که اکنون چارده سالش رسیدست
مه نو کرده ماه چارده را | برنجی کر کسی نه ماه دیدست

رباعی

باور نکنی دمی که رسد کوه سوی کوه
مردم رسد بمردم باور بکردی
کوهی بدین تنم که بدو کوه غم رسید
من مردمم چرا نرسیدم بمردمی

ایضاً

خاقانیا ببغداد اهل وفا چه جوئی
کز شهر قلب کاران این کیمیا نخیزد
گر خون شرق و غرب بدو برد دجله
یکقطره اشک در همه بغداد کس نریزد

ایضاً

چون شاه باز گشت ز ابخاز روی عید
فرمود جاشتگه گذر بر کلیسیا
من بانگ بر کشیدم گفتم کای دریغ
اسلامیان بکعبه و ما در کلیسیا

ایضاً

مرغکی را وقت کشتن میدوانند ابلهی
گفت مقصود از دوانیدن بار رگ کشتن است
ما همان مرغیم خاقانی که ما را روزگار
میدواند و این دوانیدن بلک کشتن است

رباعی

چه باشد که خاقانی از صدر خانان
برای نشستیت خود آخر گزیند
الف هر کرا اولین حرف باشد
چو پیوست خواهد بآخر نشیند

عیب عیبدار بهنر هنرمند نیامیختن و از هنر هنرمند تأثیر و اثر هنر در عیب نه پیوستن

گر نشستی ورای خاقانی	نه ورا عیب نه ترا هنرست
زحل بر انجم تیره روی نکرد	گر بر مشتری ست مستقرست
هر کجا نفط و آب جمع شدند	نفط بالا و آب زیر سرست

آن نه بینی که بر سر خرمن
دانه در زیر و کاه بر زبرست

رباعی

گرچه خاقانی از اصحاب درت فرودست	نتوان گفت که در صدر تو او کم قدرست
صدر تو دائره جلالست مقیم	در دائره هرجا که نشینی صدرست

مثلثه

نزدیک نیکان نیک و اهلی	نااهلانت بدی نمایند
نیکان که ترا عیار گیرند	بر دست بدانت بر گرایند

زری که تا تشت شناسد
مشکی که به است آزمائید

رباعی

خاقانی جوانی و امن و کفاف است
چون هر سه داری از همه کس شکر بیش گو
بالای این سه چیز در افزای کس نیافت
کین هر سه کیمیای بیکجای کس نیافت

رباعی

گه خرمی از غفلت و گه غمگین از عقل
در هیچ دو رنگ نه دانست نه حاصل
خاقانی ازین زاده دو رنگی بکران شو
با عاقل عاقل شو و با غافل غافل

مثلثه

طبع روشن داشت خاقانی چو دست تیره گرد
ور بگردی خاطر او نور پیوند آمدی
گر کلید خاطرش نشکستی اندر قفل غم
زر خزانه غیب لفظش وحی مانند آمدی

گر باد دل نستدندی اصل شیرینی زموم
نخل مومین رطب شیرین تر از قند آمدی

رباعی

خاقانیا ز عارضهٔ درد دل منال — گر ناله هیچ درد نشان بهی ندید
بیمار روزگار هم از اهل روزگار — روی بهی ندید که جز روبهی ندید

رباعی

خاقانیا سواد دو عالم دو ده شناس — اینجات عقل مقطع زانجات جان اسیر
خواهی ره مراد گشاده بهر دو ده — اول گشاد نامهٔ سلطان شرع گیر

مثلثه

شب رحیل چو کردم وداع شروان را — دریغ حاصل من بود و درد حصهٔ من
شدم ز آتش هجران زدم بر آب اساس — ارس بنالید از حال و درد قصهٔ من
به تیز دم من بود بری از غم من
خروش سینهٔ من داشت درد و غصهٔ من

رباعی

زریکه نقد جوانیست گم شد از کف عمر — درین سراچهٔ خاکی که دل خرابم ازو

[illegible]

تا آب دیده گوئی که خاک میشویم ‌‌‌‌‌‌ ‌ بدان طمع که زر عمر باز یابم از و

رباعی

چون بحج کوفه باز آیند حاج از بادیه ‌ ‌ خلق یک فرسنگ استقبال خویشان میکنند

خویش جانم بوی بغداد و دم جلۀ ست ‌ ‌ کز همه آفاق استقبال خویشان میکنند

مثلثه

خاقانی ار بباده کشد دست بر شکست ‌ ‌ از ابرهه که پیل کشد جنگ کعبه را

دیگر لب بتان نزند بوسه تا زید ‌ ‌ این نذر کرد و رای تو آهنگ کعبه را

سوگند میخورد که نبوسد بجز دو جای ‌ ‌ یا مصحف معظم یا سنگ کعبه را

رباعی

دور کمال پانصد هجرت شناس و بس ‌ ‌ کان پانصد دگر همه در محال بود

خلقند متفق که چو خاقانیا نزاد ‌ ‌ این پانصد دگر که به دور کمال بود

رباعی

خلیفه گو خاقانیا دبیرے کن ‌ ‌ که پایگاه ترا بر فلک گذارم سر

[illegible]

دبیرم آری سحر آفرین گه انشا	ولیک زحمت این شغل را ندارم سر

رباعی

بدست گاه دبیری مرا چه فخر بود	به پایگاه وزیری فرونیارم سر
چو آفتاب بر دم عطاردی چکنم	کلاه عاریتی را چرا نسازم سر

رباعی

عذر داری بنال خاقانی	کاهل کم داری آشنا کمتر
دشمنانت ز خاک بیشترند	دوستانت ز کیمیا کمتر

مثلثه

گنج دانش تراست خاقانی	کار دونان آب زنگ چراست
نام شاهی بسر داد استند	بس حلی بر تن پلنگ چراست

هفت اندام ماهی از سیم است
هفت عضو صدف ز سنگ چراست

رباعی

باد رو دشت ساز خاقانی	خانه و خان ناسزا منگر
تا بر دریشه گیل بینی	زاندرون ده گیا منگر

[illegible]

رباعی

پیش پیش است فضل خاقانی	دولتش کم کم آمد از عالم
کار عالم همه بشتر گربه است	که دهد فضل بیش و دولت کم

رباعی

نیست در ایام چیزی از وفا نایافت تر	کیمیا شد اهل دل گر کیمیا نایافت نیز
آشنا سیمرغ وار اندر جهان نایافت شد	سایه از سیمرغ بگذر کاشنا نایافت نیز

مثلثه

نه همت من بسایه راضی است	نه پای سزای همتم هست
یارب چو ز همت و ز پایه	بگشاید کار و بگذرد دست

با پایه چو همتم برافزا
یا همت من چو پایه کن پست

بطریق تمثیل میگوید

خط مجهول دیدم در مدینه	بدانستم که آن خط آشنا است

بران خط او بیین سطری نبشتم — که چون زان رز خورشید سمامست
بجان بادشا سوگند خوردم — که نزد بادشا جز بادشا نیست

چه خاقانی نداند کین چه سرست
جواب این سخن دادن روا نیست

رباعی

همه هم شهریان خاقانی — بار از کیسه در نیا مپسندد
چه عجب را ازو دایک جانید — ایک بایک وگر نیا مپسندد

رباعی

خاقانی اگر راست بیوندی — پیوند کز نهاد بند د
آری همه کر راست بگریزد — چون دال که در فساد بند د

مثلثه

ای خداوند بنده خاقانی — عذر خواه است عذر او بنیوش
انچه خود میکنی ز فضل بگوی — و انچه او میکند ز جرم بپوش

هر دو فر موش کن که هر دو کریم
هم خطا هم عطا کند فرموشش

مثلثه

دیوان فرشتگانند آنجا که لطف اوست	مردان مخنثانند آنجا که قهر اوست
خاقانیا قبول ور داز کردگار دان	رو ترس و بس که زهر تو باز هر اوست

هر علم را که دوست کند دوستدار باش
بگریز زیر سرکش که همه شهر شهر اوست

مثلثه

من که خاقانیم این مایه صفا یافته ام	که بدل در حق بدخواه شدم نیکخواه
چون سوخته از گفته بدان	نیکوکار آرم و او هست گواه

که نه گویم که مکافات بدشان بد کن
لیک گویم که مرا از بدشان دار نگاه

مثلثه

تا تو ناز فروتران نکشی	مر ترا الاف برتری نرسد
چون کسی زیر بار بر تو نیست	همه سراوت سروری نرسد

ور عطا بخشی و تو زنی بر سر
هم ترا بر سران سری نرسد

[illegible]

رباعی

آن شاه که معنی را ماند بتو خاقانی		کاندر دل زان برده است که جا گیرد
با خاطر او نازد مدحی که دلت گیرد		با همت تو ندهد مالی که بیشش خواهد

رباعی

دست بر پای از نه بکند		تا سری بر تو سر گران نشود
شوی سر پای ابد بگیر		تا دگر بر در سران نشود

رباعی

بس کن از سودای خوبان داشتن قاآنیا		گر سر سودا خرد را او سر آید خیرگی
صورت خوبان معنی چون نه بینی آینه است		گز برون صورت روشنی دارد درون تیرگی

رباعی

تا ز شروان وهم اعدار است آسایش چنانکه		اصد قار ابود در نزدیکی آسایش ز من
چون به بینی رهی معنی آفتابم زانکه هست		در حضور آرایش و در غیبت آسایش ز من

مثلثه

با نظم و نثر خاطر خاقانی		طبع گشاجم از در لک باشد

[illegible]

[illegible]

با شیخ کوه گورگ زر دارد	زر چو به را چو بیخ دلیجه رگ باشد
با سنبلی که آهوی چین خاید	عنبر ملینگ مشک چو سنگ باشد

رباعی

با شعر من حدیث معزی فرو گذر
آیین ره سوی کمال او و دان پس نقص
چون هست ضمیر من او را دهد برون
جان معزی آنجا معزی کند برقص

رباعی

من قلم رانم او دبو ته برست
کلکش بین که لعل فرتوت او
دست من که زبانی است
قلم من که از دبو ته او است

مثلثه

خاقانی آنکسان که طریق تو میروند
زاغند و زاغ را روش کبک آرزوست

بس طفل کار زوی ترازوی زر کند	نارنج آن کند که ترازو کند از پوست
گیرم که مار چوبه کند تن بشبه مار	کو زهر بهر دشمن و کو مهر بهر دوست

بر دولت ناپایدار غره کردن و از تکبر و غرور بهلاک رسیدن و از اوج افلاک بمغاک خاک افتادن

هر کرا غره کرد دولت نیز	عذر آن دولتش هلاک رساند
خاک بر فرق دولتی که ترا	از سر خاک بر سماک رساند
نه نه صد جان نثار آن دولت	که تواند ترا بخاک رساند

باد اگر برد خاک را بر چرخ
بارش از چرخ با مغاک رساند

رباعی

من که خاقانیم ز هر دو جهان	بی نیازم چه خوب هر چه زشت
عافیت خوانیم این سر به نسان	مغفرت خوانم آن سری بهشت

رباعی

نیست من نکوست در حق دوست | دوستان از نیت نکو باشد
بد او نیک من بود چه عجب | زشت من نیز خوب او باشد

رباعی

چون جاه بد بدارد دشمن که بد اندیشد | بس جاه سر دشمن ز رو نیک بد اندیشیم
دشمن به بدی جان هم زبان آورد | بر سود منم زان بد چون نیک اندیشیم

فرد

کس نیست آزار من کار از چیست | خود نبود آزاد هر که آزار چیست

رباعی

جفاست از تو جواب سوال خاقانی | سوال راز تو تا کی جواب باشد سرد
جواب سرد فرستی صفای دل نبرد | صفا چگونه دهد چون جواب باشد سرد

مثلثه

بس کن خاقانیا ز مدحت دونان | تا ز سگان خلق شیر شرزه نجوی
تا نجس لفظ نام سفله نرانی | ز آب خضر کام مار گرزه نشوی

هرزه آواز حسنت هرزه بود که گفتی
نذر کن اکنون پیشش هرزه نگوسے

مثلثه

سنه عزامت خاقانیا و فلک را
به بین فلک بچه ماند در آن که هستش
فلک بسجره تست تست خم افتاد
نه ز خم سیلی مردان کبود گردن پستش

بشب هزار بسر حربه ریخته بسرش در
بروز شعله تابناک داده بدستش

مثلثه

منم سر آمد دوران که طبع من دانند
چهار جوی جنان از پی همان کندن
به بین بخششش همت توان رسید بلی
گهر چگونه توان یافت جز بجان کندن

هزار سال فلک جان کند نشیب و فراز
که چون منی بکف آرد مگر بجان کندن

رباعی

منکوب طبعم آوخ و منکوس طالعم
بر عالم سبک سر از آن سر گران شدم
همچو مه دو هفته رخم نور و تاب داشت
وز تیرگی درو چو مه کاهیده جان شدم

در تقاضا خود گفتن و شرف سخن خود را بهتر از انس و جان دانستن

بخدای که باعث جانست	نفسی نفس انسی و جانست
که امیر امام خاقانی	مفخر صد هزار خاقانست
من نگویم که طبع روشن او	همدم طبع آب حیوانست

کآب حیوان ز بهر خدمت او
بندهٔ خاک پای شروانست

در اشتیاق آب از تشنه لب و زبان بودن عمر بدین کار سپردن و سیرابی حاصل نمودن مانند مستسقیان در سراب غلطیدن

تشنه دل را به آب می نرسد	دیده جز بر سراب می نرسد
قصهٔ درد من رسید بتو	چون بخوانی جواب می نرسد
روی چون آب کرده‌ام بر پا	کز تو رویم بآب می نرسد
ترسم در خیال تو چه عجب	که مگس در عقاب می نرسد
کی وصالت رسد به بیداری	که خیالت بخواب می نرسد
نرسد بوی راحتی بر دل	ور رسد جز عذاب می نرسد
دوست دشمن شدی و دشمن دوست	جز مرا این خطاب می نرسد

دل بغم خراب گشت و ز تو برسد گوئی از پس وعده
عوض یک خراب می نرسد آن خود از هیچ باب می نرسد
نرسد میوه امیست در باغت
که بهیچ آفتاب می نرسد

از لب نوش تو بخاقانی
قسم جز زهر ناب می نرسد

در انتظار زمانه ماندن و بوفا آن سرگردان شدن گرفتار گولی بودن و بکار احمقی پرداختن

منتظری باز روزگار چه خیزد
عقل نخندد گر انتظار چه خیزد

جز رصد آن سیه سپید نشاندن
بر ره جانها ز روزگار چه خیزد

پیش ز تاراج باج عمر سیه سیر
زین رصد آن سپید کار چه خیزد

روز و شب آبستن‌اند نوبت میزاد
گر ز رحم این دو باردار چه خیزد

گر فلک آبستنی شان بهول
چون فگنند از شکم زبار چه خیزد

بر سر بازار دهر خاک چه بیز
حاصل ازین خاک جز غبار چه خیزد

راز جهان جو بجو شمار گرفتی
چون همه هیچ ست ازین شمار چه خیزد

هیچ دو جو کمترست نقد زمانه
صرفه بر آن را ازین غبار چه خیزد

چند کنی زینهار بر در ایام
چون نپذیرد ز زینهار چه خیزد

نفس بهاری که نخل بند نماید
عین خزانست ازین بهار چه خیزد

رنگ ذات یادگار آتش عمر ست
دانی از آتش که یادگار چه خیزد

عمر تو کم شد بخنده ترک بخنده
سود تو از چشم اشکبار چه خیزد

بر در خاقان اکبر ای وکرم جو
از در دریای تنگبار چه خیزد

بانواع انواع آلام و محن گرفتار بودن و بمصیبت و محنت گذرانیدن و بجز احراق دل از آتش غم آب گرم نچشیدن

بس بس ای طالع خاقانی چند
چند چندش بلا داری چند

جو بجو راز دلش دانستی
که بیک نان جوین شد خرسند

مه دو آتش که دوانیدن تو
موکب عزم وی از پای فکند

ق

مرغ را چون بدوانند نخست | بکشندش ز پی دفع گزند
به از آن مرغ نداری بدوان | در دوانیدی کشتن بپسند
کس ندید اسب نمد زینش خشک | هست بدلاشه سجابش بپسند
مپشانش تموز آب شکسته | مفشان بر سرش آتش چو سپند
فصل با حوران آهنگ بشام | وصل با حوران بهتر بجند
هم تو انیشش تبریز نشاند | چون تو انیشش ز شروان برکند
وانگهی کن بنوازشش که ز راد | پانصد هجرت ازو به فرزند
نیست جز اشک کسش همزانو | نیست جز سایه کسش هم پیوند
همچو حق ز آتش چون قاضی حوت | نطق بستانش چون پر مزند

ازبرون در خوی خونیش مدار | در درونش دل مجروح مزند

در راه عشق قدم زدن و بناکامی جهان بدنامی عالم الم برداشتن و همه مصائب انیکو پسندیدن

مرد آن بود که از سر دنیی قدم زند | در ره آن بود که بر دل مردان قدم زند

آنرا مسلم ست تماشا بباغ عشق	کو خیمهٔ نشاط بصحرای غم زند
وز بهر آنکه نیست شود هر چه هست او	خیمه وجود بر سر کتم عدم زند
از دست عشق چون بسفال شراب خورد	طعنه نخست در کدوی جام جم زند
پیشی هر دو عالم بر دست چپ نهد	وانگه بدست راست بران پیش کم زند
جای که زلف جانان دعوا کند بکفر	عمری بود که در ره ایمان قدم زند
وانجا که نور عارض او پرده برگرفت	تردامنی بود که دم از صبحدم زند

خاقانی این سرا بکه داند که مرد را
زین خاکدان بنام جهان بر علم زند

رباعی

مشو خاقانیا مغرور دولت	که دولت سایهٔ ناپایدار است
بدولت هر که شد غره چنان دان	که میدان آتش و او نی سوار است

برگ و ساز بهار گلشن و گل عالم را ناپایدار دانستن و سحر نور نما و مهربان دنیا را کم عمر و بی بقا شمردن

چو صبح ست اول و چون گل باخر	که این کم عمر و آن اندک قرار است

برنگی که خم نیلی فلک راست | مشو خرم که رنگ نوبهار است
دران منگر که نیلی او سراب است | که خود نیلش سراب عمرخوار است
بساد ولت که محنت زادهٔ اوست | که خاکستر ز آتش یادگار است
سر دولت غرورست و میان لهو | بپایانش زوال روزگار است

بمی ماند که هم فسق است زاول
میانه مستی و آخر خمار است

زبان تیز بیان مناقب سگالی کشادن و ردیف اسد التزام گرفتن و شیردلی بمضامین جرئت قرین بمدح شیر خدا اسد الله نمودار ساختن و منقبت مسن تیغ زبان افسان دادن

آه دردی که شبیخون اجل | در زد آتش شبستان اسد
مشتری ساخته از جرم زحل | مسن خنجر بران اسد
بدل نغمهٔ عنقاست کنون | نغمهٔ جغد بر ایوان اسد

مسن اندر مسن بکسر میم و فتح سین و نون سنگی که بآن کارد و نشتر و غیره را تیز کنند جغد نام پرنده که فرود از بوم باشد و بعض بوم را گفته اند مراد اینکه زمانه یکرنگی نمیماند و دورنگی را شعار دارد چنانچه عوض نغمهٔ عنقا بر ایوان اسد صدای جغد بگوش میخورد

اسلام الله عجم خواند عیش — که علی بود زا قران اسد
لاجرم خیبر حرزان بخشاد — ذو الفقار کف رخشان اسد
لاجرم زابلق چرب آخور چرخ — دلدلی داشت خم ران اسد
بود معشوق عرب وسیف یمین — در کرم منبد و دربان اسد
گر اسد خانهٔ خورشید نهید — داشت خورشید کرم خوان اسد
تاج بخش ملک مشرق بود — این رسش باشد برهان اسد
باز مریخ مهر افسگندی — ساخت زر بر تن پیکران اسد
باز زهره زعطارد جستی — نامهٔ جود بعنوان اسد
باز مه بودی بهر ماه دو بار — گاه خوان گاه نمکدان اسد
آسمان کرد بر گنج هنر — حمل و ثور دو قربان اسد
مهر و مه بود چو جوزا دو بدو — خادم طالع سرطان اسد
کتر از داس سر سنبله بود — اسد چرخ بمیزان اسد
نیشش عقرب شده در قوس قزح — هم کمان هم چرخ بمیزان اسد

بمجلسش کعبه وانداخته دلو | خلق در زمزم احسان اسد

بخت بر گوش فلک بستی تو فلکت | از تن جدی بفرمان اسد

در فم الحوت نهادی دندان | بر سر ترکش ترکان اسد

سالها قصد فلک داشت بکر | جنبش رای فلک شان اسد

اسد اکنون چو اسد بر فلک است | ای فلک جان تو و جان اسد

فلکی بین شده بالای فلک | اسد بین شده مهمان اسد

دشمن نیک اسد خوانندم | دوستان بد نادان اسد

بخدای که رقوم حسنات | کرد توقیع بدیوان اسد

بخدای که فرستاد ز عرش | آیت عاطفه درشان اسد

بخدای که اسد را به بهشت | برساند ز ایمان اسد

بخدای که اسد را ز فلک | بگذراند ز امکان اسد

که بشروان ز دلم سوخته تر | هیچ دل نیست ز هجران اسد

علم الله که ز من غمزده تر | هیچکس نیست ز اخوان اسد

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اشکها راندمی گر حاضرمی / تعزیت داشتمی آن آمد
عاریت خواستمی گوهر تنگ / زابر دست گهرافشان آمد
حاش لله که شماتت ورزم / چون خزان بینم بنیان آمد
غیرت آمد دل ویران مرا / دید آن خانهٔ ویران آمد
گرچه در زنده و سال پسر / بی نیازی برم از نان آمد
لیک جز من همه شروان کیست / که شده ریزه خور خوان آمد
زان همه ریزه خوران یک کس نیست / شاکر جود فراوان آمد

لکن از گفتهٔ خاقانی ماند / نام جاوید ز دوران آمد

بدعای ممدوحه مع مدح پرداختن و بتوصیف و تعریف بانوی شاه ایاد کردن و بجای همان شاه رضوان دستگاه جلوس کردن

از افق مملکت استاره فروشد / طلعت شمس اسد سوار بماناد
ماه از در حجاب عرب نهان گشت / داور مشرق رفتار بماناد

از چمن دولتی که باغ کیان رست / گر گل نو آفت نوبهار بماناد

دست قضا گر شکست شاخ نو کرد / سرو سعادت بجویبار بماناد

گر رطب ناگرفته زنگ شد از نخل / نخل کیانی بنخل زار بماناد

در گهر تاج نابسوده شد از بحر / بحر گهر زار تاجدار بماناد

عرب عمر از مدد کام سیاوش / دولت کاوس کامگار بماناد

در پی اجل زرد گشت چهرهٔ مهر آب / رستم دستان کارزار بماناد

زادهٔ بهرام گور گور که او شد / عزت بهرام برقرار بماناد

چشم چراغی که از کیان کیان رفت / نور کیان ظل کردگار بماناد

گو بگوهر باز رفت جان ابراهیم / احمد مختار شاهوار بماناد

شیر بچه که بزخم مور اجل رفت / پیل فگن شیر مرغزار بماناد

بچهٔ باز ار شکار دست قضا کرد / باز سپید ظفر شکار بماناد

شاه معظم مسیح قالب ملک ست / ملک ز عدلش سراب کار بماناد

عمر سلیمان ز حسد باد ابد الدهر / حضرت بلقیس روزگار بماناد

تاج سر آفرینش آتش شرق | در کنف آفریدگار رهباناد

تحفهٔ اهل اسلامیان دعاست که یارب
خسرو اسلام شهره یار رهباناد

چراغ کیان کشته شدن و در عین غم و الم چراغ سخن را کشتن و شمع اقبال در صرصر زوال خاموش گشتن

چراغ کیان کشته شد کاتش من | بمرگش چراغ سخن کشتمی
کرم خویشتی گرچه چراغ فلک | به آسیب یکدم زدن کشتمی
کرم دست رفتی بشمشیر صبح | اجل را بدست زمن کشتمی
سلیمان چو شد کشته اهرمن | بد و نامدی کاهرمن کشتمی
بماز ندرانم ظفر بایدی | که دیوانش را تن بتن کشتمی
چو شیرین تن خویشتن را بزهر | پس خسروی تیغ زن کشتمی
اگر با سپهبد وفا کردمی | بهجران او خویشتن کشتمی
اگر حق مهرش بجا آوری | طرب را چو گل بر چمن کشتمی
عروسان خاطر دهندی رضا | که چون شمع شان در لگن کشتمی

هم او را از آن حاصل نیستی | دگر خویشتن در خزن کشتمی

رفیقا مکن خویشتن در فراق
که گر شایدی کشت من کشتمی

مثلثه

گویند کز پی ملک الشرق در گذشت | ای قهر زهر دار الٰهی چنین کنی
مرگ از سر جوان جهانجوی تاج برد | ای مرگ ناگهان تو تباهی چنین کنی

شاهی خدای راست که حکم اینچنین کند
او را بود نمود که شاهی چنین کنی

عروس صفا را زیور گوناگون آراستن و بلباس رنگا رنگ عنائی پیراستن

خاقانیا عروس صفا را بدست فقر | هر هفت کن که هفت بتان در رسیده اند
در وجد و حال بین چو کبوتر زنند چرخ | بازان کز آشیان طریقت پریده اند
همچون گوزن هوی بر آورده در سماع | شروان کز آتش شب پشت دمیده اند

گوناگون و هفت بتان معنیش مکرر ابتوضیح رسیده و وجد حالتی ست که صاحبان فقر را بسماع سماع رو دهد و چرخ زدن در حالت مدهوشی عشق از خود رفتن و بازان صاحبان حال ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مدظله

[illegible]

سلطان دلان بو الحسن براهیم بنده وار
از بهر آب دست سران قد خمیده اند

بر نام او بسنت هم نام او همه
مرغان نفس راز درون سر بریده اند

خضر ار چه حاضرست بنا و نهاد دست
بر حرز نهای او که ز نور آفریده اند

ق

پیران هفت چرخ بمعلوم هشت خلد
یک ژنده دو تائی او را خریده اند

از بهر پاره پاره هر فلکی را بدست صبح
دلق هزار صبح ز سر بر کشیده اند

دانی که بی موافقت صف صوفیان
صوف سپید بر تن مشرق دریده اند

در مشرق آفتاب جنان جامه خرقه کرد
کاو از خرق جامه بمغرب کشیده اند

تا گنج راز خاک بر اسم کعبه است
مردان کعبه گنجه نشینی گزیده اند

من دیده ام که حد مقامات از کجاست
آنان ندیده اند که کوتاه دیده اند

در زمین صفاهان تخم کرم افشاندن و از حسد فلک و کجی طالع کشت امید سر سبزی نیافتن و از سموم حوادث مرگ زرد گشتن

جمال صفاهان نظام دوم
که گیتی سوم جعفر انگاشتن

جناب مولانا سید محمد صادق مد ظله العالی

چو قحط کرم دید در من زن دهر
علی وار تخم کرم کاشتش

دهان جهان زان جهان آرد داشت
بدر سخاوت بینباشتش

بسلطانی جود تو چون فراشت
قضا چتر دولت برافراشتش

بمعماری کعبه چون دست برد
زمانه براهیم پنداشتش

از آن کآفتاب سخا بود چرخ
زروی زمین زود برداشتش

جهان را همین یک جوانمرد بود
فلک هم حسد برد نگذاشتش

جهان سوخت خاقانی از سوگ او
که با شام بر سینه نه چاشتش

مثلثه در سوگ محمد یحیی گفته

خاقانیا بسوگ خراسان سیه بپوش
کاصحاب فتنه گرد سوادش سیاه برد

عیسی بحکم رنگ زرتی مصیبتش
نزدیک آفتاب لباس سیاه برد

دهر از سر محمد یحیی ردا فکند
گردون ز فرق دولت سحری کلاه برد

ایضاً رباعی در سوگ محمد محیی الدین گفته

ای خاقانی ترا بجای شکر زهرست	گر دهانت را بآب زهرناک آگنده اند
محیی الدین که جهان دین بدر آگنده اند	کافران غزّ دهانش را بخاک آگنده اند

از مرگ ابراهیم که افسر دین بود و غم خوردن اعلام کرامات سرنگون گردیدن

از مرگ براهیم که علامهٔ دین بود	دردا که علامات کرامات نگون شد
تا تختهٔ خاکست حصارش گه فضلا	سر تختهٔ خاک آمد و دل جامه خون شد
گویند که سلطان همین بر در گنجه است	در گنجه کنون بین که ز بغداد فزون شد

من گنجه نه بینم که براهیم درو نیست
من مکه نخواهم که ازو مکه برون شد

ایضاً رباعی در ماتم وصد گونه الم گفته

جهان پیمانه را ماند بعینه	که چون پر شد تهی گردد بهر بار
کنون کز مرگ صدر الدین تهی گشت	نه پندارم که پر گردد دگر بار

در سوگواری عمدة الدین گفتن و رعایت سیه و سپید بکار آوردن با بخت نامساعد بگفتگو پیوستن و از وجواب عذر شنیدن

در دهر سیه سپیدم افگند	بخت سیه سپید کارم
با بخت سیه عتاب کردم	کز بس سیه ست دلفگارم
بخت آمد و خون گریست پیشم	کز رنگ سیاه شرمسارم
اما چکنم قبول کن عذر	کز مرگ امام سوگوارم

سلطان ائمه عمدة الدین
کو بود مراد روزگارم

ایضا مثلثه

عطسهٔ سحر من فلکی بود	تو دیده ز راه فلک آگاه
زود فرو شد که عطسه دیر نماند	آه که کم عمر بود عطسهٔ من آه

جانش بیکی عطسه ز چشم برد رخت
هم ملک الموت گفت یرحمک الله

[illegible]

برحمک الله گفتن از اجابت شست بر عطسه کننده الحمد لله خواننده مراد است [illegible]

بدر رد و مصیبت پرداختن و درین غم جانگاه ساختن و در مرگ یار که در فن طبابت
یکتای روزگاری بود در آتش الم موم دل را گداختن

رفت آنکه فیلسوف جهان بود در جهان
دریای آسمان معانی گشوده بود

شد نفس مطمئنه او باز جای خویش
کآواز ارجعی هم ازانجا شنوده بود

دست کمال بر کمر آسمان نشاند
آن گوهر ثمین که درین خاک توده بود

او را فلک سرای طبیبی خویش برد
کز دیر باز دارو او آزموده بود

آنجا که رفته بود هم اندر زمان بدم
تب لرزهای جرم کواکب بوده بود

هر هفت کرده بود چو پوشنده رنگ شد
رنج برده بود در کف پایش بسوده بود

بی او یتیم و مرده دلند اقربای او
کو آدم قبائل و عیسی دوده بود

آدینه بود صاعقه مرگ او بلی
طوفان نوح نیز هم آدینه بوده بود

خاقانیا بماتم غم خونگری باش
کین غم بجای تو پدر رها نموده بود

[illegible]

۱۲ منه مد ظله

طبقات هفت چرخ را کفه قرار دادن و نقد مقدار خود را ترازوی میزان انگاشتن

کو آنکه نقد او و ترازوی هفت چرخ	شش دانگه بود در است بهر کفه که سخت
در مع گاه دهر بادی بدادعمه	در قمری زمانه سنجاکی بباخت سخت
جوز اگر نیست خوان که عطارد بدست نطق	عنقا بر تخت پر که سلیمان گذاشت تخت
از غبن چتر روز جز انیست ریز ریز	زین غم عمود صبح چه انیست لخت لخت
آن نقش چشم اوست که او در میان خاک	شد به مسیح شده مسیح ار ابر درخت

خاقانیا مصیبت غم خوار کار نیست
سین ار زار نال که سخت اوفتاد سخت

ایضاً رباعی در غم جانسوز

خاک بر سر باش خاقانی و در خون جگر زانکه	زیر خاکست آنکه از خاکت بمردم کرده بود
دعوی نسبت ز غم کن نز پدر زیر اثر آنچه	غم پدید آورد و دیدیم که پدر گم کرده بود

ایضاً مثلثه در همین الم جانگداز

فرزند مرد مقتدا ایم	ماتم زپی که دام دارم
[illegible]	[illegible]

[illegible]

بر واقعه رسیده‌ایم	با تعزیت امام دارم
سلطان ائمه عمدة الدین	کز خدمتش احتشام دارم

ایضاً رباعی در همین سانحه

جانان عطار دارتمش خاطر وحید	خوبا که تن بسوخت کز فلک آبی نماندش
جان وحید را لفلک برد ذو الجلال	تا هم فلک بجای عطار دنشاندش

ایضاً رباعی در همین واقعه

وقت مردن رشید ما گفتیم	که بخواه انچه آرزوت آید
گفت کو عمر آرزو دارم	کار زو نیز عمر می باید

باز در غم فرزند اشک خونین ریختن و فی انقضه حیات و لذت دنیا را درین مصیبت و اندوه رایگان دانستن

دریغ میوه جانم رشید کز سر پای	به بیست سال در آمد بیکنفس بگذشت
مراد ذخیره همین یک رشید بود ز عمر	نتیجه شب و روزی که در هوس بگذشت

[illegible]

بیت … ذو الجلال مجید بود و کردد … هم فلک بجای عطارد بنشاندش … محفل دبیری و زینت مجلس … گرداند ۱۲ منه

مرحطلع … درین قطعه … سوال هنگام نزع … بسر پسر … گفتم … بجای رفتن جان تو ازتن [illegible]

چه دختر آمد از بعد من اینچنین پسری — سرشک چشم من از همه ارس بگذشت
مرا بزادن دختر غم رشید که آن — نه بر دل من و نی بر ضمیر کس بگذشت

چو دختر آمده من جمع دیده صوفی وار
سه روز عده عالم بداشت پس بگذشت

در اندوه مرگ پسر خود بسر بردن شب و روز خاک مزارش را از اشک گل کردن و از تصور صورت خیالی او غافل نبودن

بسر داشتم چون بلند آفتاب — زناگه تباری مغاکش سپردم
بدرد پسر مادرش چون فرو شد — بخاک آن تن دردناکش سپردم
یکی بکر چون دختر نعش بودم — بروشندلی چون بخاکش سپردم
چو دختر سپردم بداماد گفتم — که انچه از بدست این بخاکش سپردم
بماند من و ماند عبدالعزیزی — ودیعت به یزدان پاکش سپردم

اگر کس پناهش نباشد بشه وان
پناهش بس است این خدا کس سپردم

[illegible]

[illegible]

دل برادر مرگ پسر و دختر دلاسا دادن و سخنان عبرت آمیز خبرت انگیز شنوانیدن و انجام کار را به عالم بقا گزیدن

بیش بین دختر نو آمدِ من	دیدگان آتش از بس ست برفت
تحفهٔ تازه کامد از ره غیب	دید کین منزل خس ست برفت
گهر خورد بود و نیک شناخت	کین جهان بد گهر کس ست برفت
صورتش بست کز رسیدن او	خاطر من مسوس است برفت

دیده در پرده دختر دگرم
گفت محنت یکی بس ست برفت

ایضاً مرگ دختر پسندیدن و خرمی دل و خشنودی خاطر آشکارا کردن و این ملال و وبال را دولت و اقبال نام نهادن

سرفگنده شدم چو دختر زاد	بر فلک سر فراختم چو برفت
بوده از عجب چون خزانهٔ گل	بر جهان اسب تاختم چو برفت
ماتم عمر داشتم چو رسید	عمر ثانی شناختم چو برفت

مختنش نام خواستم کردن	
دولتش نام ساختم چو برفت	

ایضاً مثلثه در ماتم و غم

آب حیوان مجوی خاقانی	که منوچهر خضر چون مردست
نوبت راحت و کرم بگذاشت	تا چراغ کیان فرو مردست

راحت آن روز رفت کو رفتست
کرم آن روز مرد کو مردست

بطریق تمثیل مثل زدن و پنهان بیان بدی طبع زن و بوی خوی بدگوی در انداز کردن

زین خام قرطبان بدرگی ارم	گر آتش آذر بد جهانداریش
هم زاد آذر بزر و دشش	استاد بود یوسف نجاریش
هم طبع او تیشه ترا شد	هم خوی او برنده چو منشاریش

ور روز از فلک بود هم فریادش
شب با زحل بود هم پیکارش

مریخ اگر بچرخ کم بودی
برجای بدوختی بدو مسمارش

نقرس بر پای گران آن سر ریش
اصلع شده دماغ سبکسارش

چون لیقهٔ دوات کهن گشته
بوسیده گوشت بر تن مردارش

منبر گرفته تا در سکینم
از دست آن مناره افوارش

با آنکه بهترین خلف دهرم
آید ز فضل و طینت من عارش

کای کاش چو سپی خاقانی
با این سخنوری بندی کارش

با اینهمه که سوخته و پخته است
جان و دلم ز خای گفتارش

او نائب خداست رزق من
یارب ز بیات نگهدارش

رباعی

شنوده دم خاقانی از مدیح کسان
کنون هجای خسان می‌شنو که هم شاید

هجای بولهب ایزد بگفت و پس شاید
گر او هجای سگی گفت رو که هم شاید

بطرز مثل گفتن و استعاره از عیب ساختن و بسبیل سخریه گذشتن و هر گوش را بنیور قبول آراستن

رسید کار تهی مغزی سبکساری ‌‌ بزی پوست همیدان که کس گران جانی

که شناس قبول آزد یوز بنخیر ‌‌ که تمیز قبیل آز دبیر نادانی

سخنت را نه عبارت لطیف بی معنی ‌‌ عروس زشت علی دان و لاف لامانی

زنی بسخره آمد ببام گلخن و گفت ‌‌ که دود چشم بدار کاخ من بویرانی

سخنت بلخی و معنیش گبر حیرانی ‌‌ ز بلخی اختر تفسیر این سخن دانی

گرفته ایم هزار متاع زنفیسان نیست ‌‌ کدام حیله کنی تا فروخت نتوانی

حدیث بوزنه خواندی رسم گردن او ‌‌ چو طیره گشت کنایه ده خراسانی

چه گفت بوزنه را کون دریده زنان ‌‌ برای رسم فروشست کور نان دانی

زبان بران زمانه بکشتن اند بگور ‌‌ که در زمانه منم هم زبان خاقانی

معاملهای تو انست مسحر من نیست ‌‌ بنوحه ماتم و بحکیلین چه میمانی

قیاس خویش مبن کردن احمقی باشد ‌‌ که این زرندی امروز تو نه حسانی

ایضاً در کنایه و اشاره جواب سؤال دادن و اظهار ما فی الضمیر کردن و آشکارا بمقابل کدام کس نمودن

ای ملک سقط چه فرستی بشهر ما — چندین سقاط و آهوش افزای عمرگاه

آری چو سیر گوبه ازاری بیانگ و دست — جز بردو کوه بلخ تراهست دستگاه

دیگ هوس بپز که چو خوان سپهر نیست — کس کو نیازه تو نیازد بخوان شاه

بر نثری رسائل من دیده چند وقت — گر نظمی و قصاید من خواند چندگاه

زرنیخ زرد نیل و کبود و تراسپرد — گوگرد سرخ مشک و سیاه من آنجواب

آری دران دکان که مسیح است رنگ رز — زرنیخ و نیل را نتوان داد دستگاه

سحری زبان سامری آسای من بخوان — بحر ضمیر موسوی اعجاز من نخواه

عقدی بیبد ازین گهری آفتاب کان — دری بدزد ازین صدف آسمان سیاه

موی تو چون لعاب گوزنان شده سپید — دیوانت همچو چشم غزالان شده سیاه

بازی ازین سپید و سیاه اعتبار گیر — یا در سپید سیه شب و روز کن نگاه

بس کن شها و گرچه چه گیری کلاه دار — کز دست جهل تو بدر کون نهم کلاه

خاقانی و حقایق طبع تو بنجانه	اینجا مسیح مطوبی و آنجا خرو گیا

بیان ظلم کردن وصاف صاف از اوصاف آنکس بعرض انظار آوردن او را گناهکار دانستن

ای ظلم تو محراب ملک یزیدیان	لاف از علی مزن که یزید دوم تویی
تو منکری که از لب عیسی نفس منم	من آگهم که از خر دجال دم تویی
لاف از هنر میار که بر مرکب هنر	جای عنان منم محل پاردم تویی
اندر حرام زادگی از استران عهد	آن ارجلی درشت سر پرهم تویی
قسیم در کژی و کاشانی و دوزیه	در خوشکی سر آمد کاشند کم تویی
اصحاب کهف وار ز ننگ تو زیر خاک	خفتند هر سه رابعهم کلبهم تویی

خاقانیا ستم ز زبانی کند نه تیغ	مغفل سیر که پابست این ستم تویی

احسان پرورش یافته در بیان کردن همت ریز زر منت انهادن

ای ریزه روزی تو بوده	از زیر پشش ریسمان مادر

[illegible]

[illegible]

خطاب ظاهر باتفاظ در شست بمخاطب لتوشت در اصحاب کهف یاران غار که قصه شان در قرآن مع سگ موجود است و درین کتاب هم باکثر قصائد از دست ضرورت مقام اشاره بدان رفته و رابعهم کلبهم یعنی اگر سه اصحاب غار اند چهارم ایشان سگ است [illegible] منه لمد ظله

[illegible]

خو کرده به تنگنای شروان / با تنگی آب و نان مادر

زیر سلف کسی نرفته / جز آن جند او آن مادر

افسرده چو سایه و نشسته / در سایهٔ دودکدان مادر

ای باز سپید چند باشی / محبوس آبشیان مادر

ق

شرمت ناید که چون کبوتر / روزی خور از دهان مادر

تا کی چو مسیح بر تو بندند / از بی پدری نشان مادر

یک ذره چو خضر جهان بپیمای / تا چند ز خانه آن مادر

ای در یتیم چون یتیمان / افتاده بر آستان مادر

مه بر طلبی بخویشتن بر / خود نوحه کن از زبان مادر

با اینهمه هم نگاه میدار / حق دل جان فشان مادر

با غصهٔ دشمنان همی ساز / بهر دل مهربان مادر

می ترس که آن زمان درآید / کارند به زمان مادر

ذکر پرندگان خوش لهجهٔ شیرین گفتار کردن و ضمناً بلبل خامه را بشاخ سر سبز پر از گل و بار بنغمه آوردن

این غرابِ غرچه که چند دهن ست | نیست او را چو همای اصل کریم
چون کلاغ ست نحس و دزد و حسود | چون خروس ست زناکار و لئیم
هست چون قمری طناز و قبیح | هست چون طوطی غماز و نمیم
چون عقاب بجوار نده جور | چون غراب البین آرنده یتیم
نیست در قصر شهان شاهی مرا | هست بر کنگرهای پیکر دیم
نیست طغرل شرف و عنقا نام | هست هدهد لقب و کرکس خیم
گرچه دم سک از شاخ بشاخ | گاه چون پشه از تیم بتیم
تا که خاقانی بلبل سخن ست | اوست چون باشه که باز عقیم
رهبر دیو چو طاوس مدام | مایهٔ فسق چو عصفور مقیم
بسکه شد دشمن این باز سپید | تا که چون زاغ سیه گرد کلیم

زر و دینار بشمشیر ملک
دم او چون دم خطاف دو نیم

بر گردش فلکی اعتبار نکردن و جمله نیک و بد از خدا دانستن

خاقانیا چه مژده دهی کز سواد ملک
یکباره فتنه و دود هوای فرو نشست

آنرا که روزگار برآورد شد بلند
وانرا که روزگار فرو برد گشت پست

گفتند خسته گشت فریدون ملک و جان بمرد
زان تیر کز کمان کمینه کسی نخست

من کین سخن شنیده‌ام از آن دم فراز
واندر برم ز گریه شادی نفس شکست

من خاک آن عطارد دیران اجاره
گویا آن ستاره راجع فرو گسست

نخشبی که داشت چون مه نخشب ضمیر روشنی
از لاف آفتاب بدروغ باز رست

بصلاح و صلاح جهان و جهانیان کوشیدن و بدی او کردن و نیکی رساندن

نیک بد رای با خلق جهان
که بدی نیک سوی جانب رساند

[illegible]

[illegible]

مولانا سید محمد صادق مدظله العالی گفته بیت: نخشبی نام حکیمی که ماه ساخته بود و ماه نخشب بهمان ماه است و مراد از لاف آفتاب بدروغ اینست که در پیش ماه مصنوعه نخشبی اینقدر نور بود که لاف آفتاب ... [illegible]

از تو نیکان را چه بد رسد — که دعای بد نیکانت رساند
در نیت یارب پنهان من ست — یارب آن یارب پنهانت رساند

آه خاقانی از آتش تیزتر ست
دود آن آتش سوزانت رساند

رباعی

تو مار صورتی و همیشه شکر خوری — خاقانی ست طوطی دائم شکر خورد
این هم ز رنج بخش ست هم از جور عالم — کان را که خاک باید خوردن شکر خورد

رباعی

ز گفتهٔ تو بجوشید طبع خاقانی — جواب داد بانصاف گرچه دیدم
که گر بد گر تو دیگر قلم نگر دانم — بس این زبان جو تیغم به تیغ باد قلم

رباعی

خواجه موشی ست زیر بر کمین — گربه چشم و پلنگ خشم از کمین
گربهٔ موش گوز ن بسی دیدی — این یکی موش گربه چشم ببین

مثلثه

امشب من و واحد موید / هر دو بسته حدیث رانده یکدم

کانون شده قبله من از رست / قانون شده تحیه گاه چپ دم

هم

در کانون نقش اصل ابلیس

در قانون حلم شخص آدم

علم

بطریق تمثیل گفتن و کتمانا مخاطب بد نظن را برغم او ستودن

خوزی از کوفه بکوری ز عجم / دم همیداد و حریفی می جست

گفتم ای کور دم خور مخور / کو حریفی تو بهوی بزر نیست

هان و هان تا خری دم نخوری / در خور این مثلثش گوی نخست

که خریر البعر دسی خواندند / خر نخندید شد از قهقهه سست

گفت من رقص ندانم کردن / مطربی نیز ندانم بدرست

بهر حمالی خوانید مرا

کاب نیکو کشم و هیزم چست

زبان بند گشادن و تبدیلی صورت هر حیوان مگر خنبش بود و از تغییر لون و رنگ اصلی گردیدن

سیزده چیز ما داشت نبی — که همه مسخ شدند و همه هست
زان یکی خرس که بد خشمی بود طبع — دیگر پیل که بد فسق پرست
من خری دیدم کو مسخ نبود — خوک شد چون ز خری گرد جست
بود اول خر آخر شد خوک — چون به بنگاه خسان دل دربست
سفله بود و سفیهی شد و زان — پیه آمد و پیلی شد مست
بتر خلق بودی و آن که ز طبع — ور بدی سفله تر از خود پیوست
نامقر ساخت شبهه ظلم — چون دل از مولد کم کاست گسست
نیک بد گشت درین منزل بد — گرچه بد بود درین مو بد دست
احمقی بود و سیاهی در دل — ظالم گشت سپیدی در دست
ظلم خیزد چو طبیعت شد حمق — درج آمد چو دقایق شد مست

چون پس از حمق همو آن طبع شود
شهر روزی که به بغداد نشست

باشد ۱۲ منه مد ظله
جوان یعنی اول که بازو و زن میانه سال
زنی که او را شوهر باشد
گیسو یعنی سخت گیرنده و ظالم
دیو ز میانه سال از هر چیز
دیگر باره
مولانا سید محمد صادق مد ظله

رباعی

شهر ری روزی گرا بود خاصه … کش ببغداد پرورش کردند
بصفت چون خری نماید راست … که بشیر سگش به پرورند

شاه مطلع

شاه کیان مانکیست سعد فلک مانکی … من ز پی سعد فال مانکیم و مانکی

بازرجوع بمدح شاه آوردن داد سحر بیانی دادن و مرجع آفرین و تحسین شدن

بفغان آمد وز تیغش گفته … بنجر و شش آمد وز دستش زر
ای بر همت تو چرخ و زمین … وی بر بخشش تو بحر شمر
ملکی و بملک هفت اقلیم … نیست اندر جهان ز تو حقتر
من زدم فال و گشت فال تو آن … آن نهانی که دولت آرد بر
لشکر دولت تو تعبیه کرد … کاندر و وهم کس نیافت گذر
زنده پیلان تو چو پیلانند … از پس و پیش آن قوی لشکر

پیش ما رسیل قوچی از ترکان — زرم جویان چو شیر شرزه تر
هر کرا پیل و شیر یاری کرد — دشمنان را به نزد او چه خطر
اینهمه نیست هست بوده بود — کردگار جهان ترا یاور
پیش چشم آیدم همی فتحی — که شود ناگهان بهر سپر
من از آن فتح چون بر اندیشم — یادم آید همی ز فتح و نگر
که ورا ایام جد جد ترا — که دو روزی کرد گرد آور
صف زده زان چهار صد عفریت — که گه تنگ شوند و مرغ به بر
ای شگفتی کدام خسرو راست — یکجهان دیو گشته دونا بر
چون سلیمان نشسته کام روا — ملک داد و زر و بین بردر
شه ملک ارسلان بن مسعود — شادی بخت و نازش افسر
آنکه از نام همچو خورشیدش — آسمان شد زبس شرف منبر
داده در دست او زمانه زمام — بسته در خدمتش سپهر کمر
عدل را کرده ملک او یاری — ملک را بسته عدل او زیور
پادشاهان رخی زمانه بشام — شهریارا بخته سے میخور

چون بزم تو بر کفت تو بود / باده آب حیات در ساغر
تازه گردون و اختر اندر وی / هر چه بوده بر و شود مضمر
یاد کرد آن برای تو گردون / باد تابان بحکم تو اختر
نه عجب گز فلک شود مجلس / ماه ساقی و زهره خنیاگر

هفت کشور ترا بزیر نگین
از تو آباد و شاد و هر گوهر

در وزن و بحر دیگر سخن الباس رنگین پوشانیدن و بهمین ردیف قامت زیبای کلام را از زینت صد گونه دادن

ای روی تو نو شگفته سوسن / بر سوسن تو ز مشک چنبر
این بزم چو روی خویشتن نگار / بنهاد ز زهره صنوبر
ای مهر و هفته صنوبر / بنشین و نشاط جوی و میخور
کاقبال خدایگان عالم / از چرخ مرا کشیده برتر
خورشید ملوک جای من کرد / با زهره و مشتری برابر

تا جان و روان خویش بندم — در خدمت شهریار صفدر

آن شاه که وقف کرد یزدان — بر نامش ملک تا به محشر

آن رتبت جاه خطهٔ تو — بر اوج سپهر برده منبر

از جزم تو گشته کوه بابل — وز عزم تو باده باد صرصر

از تیغ تو یافت عدل توش — وز عدل تو یافت ملک زیور

اظهار اعتبار و قابل ذکر کردن رد درگاه کردن و اشتباه شهر مینیت بهر شهره مفتونی دادن

شهری بفتنه شد که فلانی از آن ماست — ما عشق باز صادق و او عشق دان ماست

آنجا که دست ماست در حلقه زان اوست — وانجا که پای اوست سر سجده دان ماست

هر دل که زیر سایهٔ زلفش نشان دهند — مرغیست پر بریده که از آشیان ماست

ما بر درش بنام سگی نامزد شدیم — گردون درم خریده سگی پاسبان ماست

با ترک وتاز شحنهٔ عشقش میان جان — سلطان عقل هندوی جان بر میان ماست
پیغام دادمش که نشانی بدان نشان — کان کاز بر کنارهٔ لعل نشان ماست
بگذار کاتش شده در جان ما زند — ای هجر کافت تو که آفت رسان ماست
هم خود زروی لطف جوابم نوشت و گفت — خاقانیا مترس که جان تو جان ماست
ما طفل سرزدهٔ و مرده ما دریم — اقبال پهلوان عجم دایگان ماست
ما بیذقیم و مات عری گشته شاه مات — سیر اجل نظارهٔ احوال دان ماست
عادل همام دولت و دین مرزبان ملک — کز عدل او مبشر مهدی امان ماست
وین لاف زور دیدهٔ و دار و مدار گفت — دولت زبان کشاد که این زبان ماست
دولت بگوش عدل تو این مژده گفته است — کاندر رکاب تو ملکان همعنان ماست
اسلام فخر کرد بدور همام گفت — ملت درست پهلوا زین پهلوان ماست
بازنده روشنان فلک در قران سعد — کین سعد ماه و مهتر صاحب قران ماست
لافند ماوران گهر در مزاج صلب — کین صلح ماز سیر سپهر آستان ماست

شروان که پای ظلم گرفته ست تحت عدل — انصاف تاج بخش کیان پهلوان ماست
ما میر صاحب افسر حجاب روزگار — برداشت آن حجاب که شروان ماست
ما میر تاج بخش سلاطین روزگار — نعمان روزگار طفیلی از آن ماست
از مدحتش که زنده کن دوستان اوست — چون تیغ صبح صبح دوم در زبان ماست
خصم ار بزرجمهری با مزدکی کند — تائید میر باد که حرز امان ماست
وز دولتش که خانه کن دشمنان اوست — تا نفخ صور صبح دوم در دهان ماست
ما را چه باک مزدک و بیم بزرجمهر — چون کیقباد ما وز نوشین روان ماست
ما کاروان گنج امان را روان کنیم — کاقبال میر بدرقه کاروان ماست
بختی هما گفت که ما را همای دان — کز مغز استخوان فلک استخوان ماست
رمحی هما گفت که از زخم ما فلک — بریان شود که پا بزن اوستان ماست
تیغی هما گفت که ما اعجمی نیم — در معرکه زبان ظفر ترجمان ماست
تیری هما گفت که ما اژدها سریم — تا طاق گنج خانه نصرت روان ماست

والله اعلم بالصواب منه مدظله العالی
معلوم می شود که همام نام آن شاه بوده که خاقانی بطریق سوال در مصرعه اول و ثانی گفته و همام وزیر [illegible] آن شاه و پا بزن [illegible] ... منه مدظله

رخش همام گفت که ما باد صرصریم — مفلوج گشته کوه ز بر زیر ران ماست

گرز همام گفت که ما کوه جودیم — نقرس گرفته باد ز زخم گران ماست

عدل همام گفت که ما حرز آتشیم — ما در زمان خلق خدا در زمان ماست

رای همام گفت که ما خضر دولتیم — کز هشت و چار چشم فلک دیدبان ماست

دستی همام گفت که ما ابر رحمتیم — همت محیط ما و سخا آسمان ماست

آن بلبل همای فرزاغ فرق بین — کو خاص گلبنان خواص جنان ماست

روز و شب ستاد ابلق و رنگ گفته اند — کز نام پهلوان عجم داغ ران ماست

چندر پلاس آخر خاص همام دین — دستارچه معنبر و برگستوان ماست

کیخسرو ست شاه و همام ست زال زر — همدان او تهمتن و توران ستان ماست

ما امتیم شاه رسول ست و او عمر — فرزند او که فرخ علی کامران ماست

ای مرزبان کشور پنجم که در جهت — هفتم سپهر مانه که هشتم جهان ماست

بعد از هزار دور ترا یافت چرخ و گفت — پیرانه سر وجود تو بخت جوان ماست

از خاک درگهت بمکانی رسیده ایم — کامروز عیش بر اهرمن شکن مکان ماست

گر جان ما برگ منوچهر غم زده است — زهی وسیله گرد و دست تو مرهم نشان ماست

گر شیردل تر از تو شناسیم هیچ مرد — سندیل حیض سگ صفتان الپیان ماست

گر معتقدتر از تو شنیدیم هیچ مرد — بس اعتقاد رافضیان سهم شان ماست

محمود همتی و تو مادح ز خوان او — شاید که جان عنصر اشعار خوان ماست

مداح تست مخلص تست و مرید تست — تا طبع ما و سینه ما و بنان ماست

هر خیه کین قصیده گواه است بر این اگر — بر دعوی وفاق تو کاندر نهان ماست

اخلاص و صدق منقبه داریم خود ثبت — عذر و نفاق منقصه خاندان ماست

ما را گمان فتد که بمانی هزار سال — معلوم صد هزار یقین در گمان ماست

امروز را بخدمت صدرت مبارکست — وز خدمتت مبارکی دودمان ماست

منشور حاجبی و امیریت تازه گشت — وین تازگی ز بهر صلاح جهان ماست

گوئیم و جاودان بقا باد این دعا — آمین پس از دعا مدد جان ماست

از راز دل خود بیان نوشتن و خون دل درین غم خوردن و جانان بیخبر و غافل از خواندن حرف مدعا پنداشتن در ضمن مدح بو جعفر حسینی نگاشتن

از راز نامه عشق تو جانان خبر ندارد — بر حرف معجم آن خط برهان خبر ندارد

آنجا که آن نویسد اندیشه نگنجد — وانجا که این نگارد دیده نظر ندارد

در حرف آن اشارت جز دل سخن نگوید — در رمز این حکایت جز جان خبر ندارد

مرد نبرد آن ره از تیغ سر نتابد — بالا و شیب آنگه تیغ و کمر ندارد

هاروتیان غم را در گور بی‌نیازی — محنت بخاک بنهند مادر پدر ندارد

غدریست اندرین کو از بهر نفی همت — طبع سبکدلان را با عشق اگر ندارد

تیر سخن چه باران جوشن گذار باشد — با آنکه بر سر و تن پیکان و پر ندارد

جان خردنگاران از مرگ این نترسد — روز جهان گذاران شام و سحر ندارد

بی پر و بال می پر آنجا که روح قدسیست — طوطی آن قفس را بی پر شکر ندارد

بگذار هر چه داری از ننگ و نام کانجا — عیسی آسمانی پروای خر ندارد

[illegible]

یکرنگی آدمی را پیرایهٔ کمال است — در چشم خوبرویان چندین هنر ندارد

زین صیدگاه غولان عزلت گزین چو عنقا — کان آشیانه ساده عنقا شکر ندارد

با زخمهای بگزین ایام وقت حاجت — خرمهرهٔ کفایت کاوان اثر ندارد

تو فیض روح قدسی و شمس ملک دین جوی — تا طبع کار جوییت در شور و شر ندارد

فرمان دهٔ ملوک امام جهان که هرگز — شمشیر شرع را بی سخن او گهر ندارد

بوجعفری حسینی صدری که مسند دین — بی طلعت خجسته او زیب و فر ندارد

لطف وی ار ندارد در سینه دل البرز — هرگز خمار باده بی دردسر ندارد

تا در بر شدست انصاف او نخستین — در میوهٔ آب رجل آب خور ندارد

ای آنکه عقل رنجی زر فام آسمان را — با اجتهاد خاطر تو معتبر ندارد

بر آسمان معنی همچون تو آفتابی — چشم فلک نه بیند و دور قمر ندارد

زیر و زبر چرا شد بدخواه تو چو گردون — چون مهر مستدیرست زیر و زبر ندارد

در دامن تو کرد آنچه در جیب همگنانست — عالم که از تراز و خیر خشک و تر ندارد

از گرد دامن افشاند هر دون برحمت تو — یعنی سفیر آن ره زاد سفر ندارد

آثار عصمت تو عدمی کند شب روز ... با آنکه قطب نامل سبحه شمر ندارد

گر فضله و خنوثت در باغ خلد سازند ... یکجو ز آب کوثر رخسار زر ندارد

تدبیر مجتهد را رائی تو در نجوئی ... در حیرت تفاوت خسرو قدر ندارد

اما چو دخترانه از سمیت اینکه مادر ... وقت عروس کردن بی جلوه گر ندارد

بکر سخن عروسیست کز جلوه قبولت ... اقبال پای بسته هر مختصر ندارد

تقصیر بخت باشد گر دایه از لطفت ... این طفل نازنین را در مهد بر ندارد

نقد ار چه کم عیارست بر من بگیر خورده ... کاکسیر ساز ما هر پیوسته زر ندارد

فرزند گوهری را عز و شرف ندارد ... عیسی عزیز نفس ست از چه پدر ندارد

فیضی بجار لطفت یاد چنانکه در وی ... ته شاخ آهوان را بی برگ و بر ندارد

نغمه توصیف مدح ملجن تعریف سرائیدن و سامعان ترنم شناس را مائل ترانه ثنائی خویش گردانیدن

صادق علی سلمه الله تعالی

ای آفتاب سایهٔ چتر سیاه تو | اکسیر فتح گرد هوای سپاه تو
روزی دوئی چو سایه بهندروی زیر | خورشید در مقابلهٔ بارگاه تو
سلطان علاء دولت و دین سنجری شود | اقبال پیشکار فلک نیکخواه تو
با امر نافذ تو که چون تیر آسمان | یکتا شود به پیش کمان دوتاه تو
عمریست تا همای ظفر صید میکند | زاغ کمان بازوی و پر کلاه تو
جانیست که باز نامهٔ ملک جهان کند | شمشیر راست کار تو باشد گواه تو
شبر رجعت ار بجهان آمدی ورا | جام جهان نمای شدی ظل جاه تو
آخر بزیر مال تو و برگرفت بار | سیمرغ عدل بیضهٔ دین را بجاه تو
روزیکه صفدر آن دلاور وان شود | اندر پناه رایت نصرت پناه تو
افعی کند گیاه زمرد نمای را | زهراب تیغ از نفس کینه خواه تو
فتح از سواد دیده سپاهی چو بد نمود | خصم ترا بصورت چتر سیاه تو
در کام اژدها علم ممتنع شود | شبدیز باد برگذر بارگاه تو

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ای ملک پایدار از آن مانده که شد — تائید عدل شد سبب انتباه تو

وی تیغ آبدار از آن گشته که هست — در بحر در نثار کف شه شناه تو

ای ملت حقیقی اگر زنگ خورده بود — آئینهٔ سپهر ز تاثیر آه تو

روی عروس بخت تو دولت نگار شد — در جلوه گاه خطبه ز القاب شاه تو

امروز سرفروز که برداشت تیغ او — از صفحهٔ کنایه خط اشتباه تو

ای رایت سعادت اگر نیزه گشته بود — ز آسیب ابر فتنه فروزنده ماه تو

ای ظلم جنگ جوی اگر بوده اند کی — آشفته ملک شاه ز باغ تباه تو

هم بر زبان تیغ گهربار خویش خواست — امروز در مشافه عذر گناه تو

شاها در آن زمان که بر آرد چو آفتاب — تیغ ظفر فراشتهٔ خصم گاه تو

حیران شود چو صورت دیوار در نبرد — فغفور چین ز جملهٔ مردم گیاه تو

تا در مثال عقل نشان این بود که باد — عمر ابد هلال سر سال و ماه تو

نظاره گاه رای سلاطین عهد باد — آئینهٔ ضمیر سفیران راه تو

یکران تیز قدم قلم را در میدان منقبت دوانیدن و شبدیز طبع ابوالمعانی آوردن

دوش چو از گرد شب طره برافشاند بار ... ز آینهٔ صبح شد صورت مهر آشکار

شد ز سر زلف او صبح معنبر نسیم ... گرد مه روی او طرهٔ شب تار تار

گر تو بیابی بصبح بوی شبستان عشق ... گوهر جان را چو شمع بر سر خود کن نثار

مملکت اختیار نامزد عشق تو ... از در بار خیال پرده فروتر گذار

روح بسوی وصال روزهٔ مریم گرفت ... عید مسیح است خیز روزه گیا را بیار

خلوتیان هر کجا مجلس خاصی کنند ... ترک ادب باشد ار در سر آرد خمار

هر که بخواهد چو نقل محرم بزمی شود ... دانهٔ دل را بخون آب دهد چون انار

بوی بدل می برد در ره او چون صبا ... راه بجان می رود بر در او چون شرار

غم کشد ایمن کند حادثه سیماب وار ... عادت سیماب گیر بدل جان زنده دار

یک تنه چون آفتاب بر سپه شب زند
هم چو دم گژدم است کار جهان بر گره
بارگه شمس دین ظاهر توحیفه آنکه
در پس هر ذره سوخته مهر او
تا ز محیط هوا خشک برآئی چو ابر
قبلهٔ آمال ساز خاک دری اگه است
آنکه بدریا اگر نفحهٔ خلقش رسد

ق

هر که بود چون سپهر هم بر تن خود سوار
چون دم گژدم از دخید شوی گوشوار
از شب گیسوی اوست باد سحر مشکبار
شمع صفت تا بصبح بر قدم انتظار
در قدم خاک شان هر چه که داری بیار
کعبهٔ اقبال را حلقهٔ او گوشوار
گوی معنبر کند روی هوا را انجبار

زار ز روی صدر او زهره همی کرد بار
زین غزل میگریست بر تن خود زار زار

غزل

ای دل بار امید از تو شده سنگبار
از شکر تنگ تو تنگ شکر شرمسار
خانهٔ دل جای تست پیش هجران مسوز
منزل جان کف تست پیش پریشان مدار

[illegible]

شکر تنگ اول مراد از لب شیرین و از تنگ شکر دوم مشک گون و آن ظرفیست که در آن شکر نهند ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مدظله العالی
ای معشوق جا تو در خانهٔ دل ست و [illegible]

[illegible]

یا شکن زلف تو صبر فرو شد ز غصه — از نظر چشم تو عقل برآمد بکار

هودج باز تر است گلشن جان نگه — قبله راز تر است نور حرم پرده دار

صورت قد تو رست در چمن چشم تو — زانکه سهی سرو را پای بود جویبار

از پی آن تا کنم نقش تو بر هر یکی — همچو فلک میخ‌زن دیده روشن هزار

پیش ز زیر نقاب روی بیا و بنمود — گرنه به جرم تو حادثه را زینهار

از تو بسی میرود خاک بسر بر چو سیل — تا تو چه گویی کنند روز شمار این شمار

بس بود از عشق تو چشم امید مرا — میل دو دران کمان سرمه کش اعتبار

گرچه ادب نیست این قصه خود گفته‌ام — باشه آل رسول از غم تو چند بار

چشم و چراغ چنین آنکه بود چون ید — دشمن بی آب او در دو جهان خاکسار

آنکه چو حرز حرم دوستی او بود — بی در و دیوار هند سفینه دین را حصار

خاطر او در خیال هر چه که صورت کند — جذبه قدسی در و خانه شود چون نگار

نه شکم آسمان حامله بار اوست — بر سر بگذشت از آن مانده جنین بیقرار

[illegible]

گر قلمی او شبی نامیه را نقش بند — شاخ چنار بحار بر مروی بی نگار

در شب حیرت گناه را امان گم کند — پیش بود عفو او شعلهٔ اعتذار

بگسلد از حد کند عقدهٔ راس و ذنب — بر در دارد کند پردهٔ لیل و نهار

بر چمن ار بگذرد دشمن او بوی گل — از سر او بر کشد مغز به پیکار خار

چون رگ آب حیات باز نمیباید خصم — گرد باقبال او پیک اجل بیگذار

بمنقبت اسد الله الغالب علی مرتضی پرداختن و از ان توصیف مایهٔ افتخار خود دانستن

حیدر کرار کو پایه گهی کارزار — از گهر نفط او آب دهد ذوالفقار

روز وغا نصرت از طرهٔ دستار او — پرچم تعویذ بست بر علم افتخار

تا باثر خواب او چشم حسودش برد — شورش آهن بود مغز سر کوکنار

بوسهٔ اخلاصش ار چرخ زند گرد باد — طبل و علم کی زند زیر گلیم غبار

بتحت مشیت بحر کف که وان از لبش — گرد جهان بیکشد منت او زیر بار

ای چو لوای ظفر کلک تو تیغ انتقام
وی چو دعای سحر عدل تو ظالم‌فگار

چون سخن انبیاست صیت تو عالم‌گشای
چون نظر اولیا حزم تو پرهیزگار

نفظ تو در فیض روح در همه پنهان و آن
رای تو چون عقل کل بر همه جا آشکار

مهدی است توئی زانکه بمعنی ترا
عزت دین هم وثاق عصمت حق یار غار

حکم تو هر جا رسید از پی تنفیذ آن
گرد مگر بر زند دامن خود کوهسار

تا مژه خصم تو شیفته گوهر کند
ابر شود همچو برق بر سر الماس بار

بی نمک مدح تو ذوق ندارد سخن
بی گهر کیمیا سکه ندارد عیار

آب سخن رفته بود چون بخزان از بهار
دولت تو باز داد آب چو باد بهار

گشت چو طوفان قهر چون دل خصمت خراب
خاک خراسان که داشت از در تو کارزار

در همه اقلیم او جای امانی نماند
تا نکنی همچو جد هجرت بی اضطرار

سیل بلا شیشه بود نقش گر از زمین
سیل بلا شیشه بود ابر چو باد بهار

هر دو بعضه تو باز تازه شد و درست
قطب بود چرخ را هم طبیعت مدار

نام بلند از تو شد شعر من آری چه شد
از نظر آفتاب سنگ شود نامدار

قحط سخن گشته بود زنده بمن شد سخن
از دم عیسی مرا بس بود این یادگار

یافته باده زران مرغ گلین بشکنند
تا شود از رغم من مرغ حکایت گذار

گرچه بسی در دمید مرده دلان را بزر
همدم عیسی شود جز بدم سوسمار

حاصل نظمی کنند در تن وی باد گر
از نمط سحر شعر مانده چو خس بر کنار

نفخهٔ پریشان نشان بر دل اصحاب ذوق
خشک چو باد سموم سرد چو دندان مار

منطق بی آب این بستگره سحر و عروض
سکه بر نام آن کو شده اکسیر عار

ق

چون نفس ساحران صورتش آنگه فریب
چون سخن شاعران و نقش افسوس خار

صورت دیوار او چشم نهاده که تا
بر رخ نگاران کدام نقش کنند اختیار

تا پس چندگاه از پی بازار خویش
اطلس در دیده بر دو بر آرد نگار

هیچکسی اش باز نخوانند اگر
دایه بجان پرورد طفل کسان در کنار

وقت عروسی شود شاه حکایت کنند
هر که موی در رخ زلف نهد بر عذار

حله ز غریب بست نقش خرد در طراز — شعر بدیع منست شرع سخن را شعار
یافته چون آفتاب روشنی نقد خویش — شیفته بی چون سحاب از گهر مستعار
گوهر خود پرورد خاطر من همچو تیغ — زاده خود پرورد فکرت من چون بحار
از تری شعر من بیش ... نخیزد چو گرد — تهی شعر آمد گوش وفا استوار

باز به ترتیب ترکیب بندی پرداختن ضمناً تعریف و توصیف ارسلان ساختن

بند اول

الطرب ای خاصگان خاصه هنگام صبح — کانک بادا عراق میدمد از کام صبح
باغ شمار روشنیست صحن فلک روی باغ — صبح شما جام مه حلقه مه جام صبح
رنگ خم عیسی است باده گلرنگ فام — اشک تر مریم است ناله در بام صبح
قدح چو روح خم دهید پس هم چم در دهید — پیش که بیرون جهد آتش از ایام صبح
مرغ صراحی زند یک دم بر دام ما — تا فلک آن مرغ روز بستن در دام صبح
کعبه باطراف خم زمزم ما درد جام — مصحف ما خط جام پنجه ما نام صبح

مرغ بهنگام زد و نعره بهنگام گیر | کز همه کاری صبوح خوشتر هنگام صبح
تا دو نفس حاصل است عمر تقاضا کن می | کز دو نفس بیش نیست اول انجام صبح
می بقدح در جهان شیرین در مهد زر | باربدی وار گوش برزد بر لام صبح
انجم حضرت نمود لشکر سلطان بچرخ | در جل زرین کشید ابلق خوشگام صبح

خسرو روی زمین سنجر عهد ارسلان
مهدی آخر زمان داور عهد ارسلان

بند دوم

شاه فلک بین بصبح پرده بر انداخته | پیر خرد بین همی خرقه در انداخته
کم زن گوی مغان پرده بی اندهی | رشتهٔ دل از شهربند جان بر انداخته
عالم خاکی بخاک یافته زیر فلک | هستی خاک قمار در سر انداخته
ساقی دی توبه را پرده پس کوه قاف | بلک زکوه عدم زاستر انداخته
در لب باریک جام عاشق لب دوخته | بر سر گیسوی چنگ زهره در انداخته
خط و لب ساقیان عیسی و زنار | بر خط زنار دار در کمر انداخته

عقرب مه در وشان چشم فلک را بسحب
در سر سنبله در بصر انداخته

خانه خدای مسیح یعنی سلطان چرخ
بر در سلطان عهد تاج زر انداخته

مه حلی زهره را کرده بزر نثار
در سم شبرنگ شاه سر بسر انداخته

از سر تیغش که هست سبزه چو برگ گیس
اگر بس گردون ز هول شاه پر انداخته

خسرو اقلیم بخش تاج ستان ملوک
رستم خورشید رخش مالک جان ملوک

بند سوم

آتش عیاره آب با عیارم ببرد
سیم بنا گوش او رونق کارم ببرد

لعل مسیحا دمش ور بن بیرم نشاند
زلف چلیپا خمش بر سر دارم ببرد

دیگر و عشق او جان و دلی داشتم
بی سر و سامانیم رونق کارم ببرد

نار کنان میروم سنگی در بر چو آب
در سر ذنب دوست خون جگر نکارم ببرد

رفت قرارم شبی بابانگ دل بد و ز نفسش دزهم
دل بقراری که داد رفت و قرارم ببرد

جو جو من از عشق او حالش مسکین هر آن است
این دل سنگین چو دید خیره شد و بارم ببرد

[illegible]

شعر منه مد ظله

بموجب اینکه اذا فات الشرط فات المشروط

چون قرار او دلم این بود
که گوی دل را بچوگان زلف عنبرین او بازم
پس این قرار فرار شد
جمله طاقت و تابم هم از
صبر و قرار رفت و از جان
آرام هم ببرد ۱۲ منه مد ظله

عشق برون آورد مهرهٔ زندان ما — آمده دندان کنان در دم مارم ببرد
دیدهٔ ظلم وقف عشق خامه بآسمان — خانه فروشی نبرد دل ز کنارم ببرد
گفتی خاقانیا آب رخت چون نماند — ق — آب رخم هم بر آب گریهٔ زارم ببرد

از مژه گوهر نثار کردم اکنون بقدر
خاک در شهریار آب نثارم ببرد

بند چهارم

شقهٔ چارم فلک نیز سپاهش سزد — ور گهر آفتاب لعل کلاهش سزد
او ست فریدون ظفر بابک ضحاک ظلم — عالم ضحاک فعل لشه جاهش سزد
عیسی اگر عطسه بود از دم آدم کنون — آدم از الهام من عطسهٔ جاهش سزد
قبلهٔ بخت سپهر تیغ کبودش بس است — خالد رخ سلطنت چتر سیاهش سزد
پیش پر و بال او چیست پر باخصل سهم — گر زپی کوری ظفر قائد راهش سزد
بر سر کیوان رسد پایهٔ گیتیش چنانکه — بر سر روح القدس پایهٔ گاهش سزد

هست گیتیش سپهر چو زهری بردش	باز دم چو زهر چنبر ماهش سند
زلف زنخدان خور به چم طاشش رسد	کوثر وعده‌ماتمان آب گیاهش سزد

سلطنت امروز ختم بر سر طغرب است
کایت حق پروری بر گهر طغرب است

بند پنجم

داور روی زمین چو اندش اکنون فلک	گر نه سلجوقیان اندش افزون فلک
رویش طغرای سعد آتش خضرای فتح	اینت مبارک همای آنت همایون فلک
ز آب حسامش زمانک رنگ بود چون زمین	ز آتش خصمش زمین دود شود چون فلک
خون فلک تا کنون لاف زد از کائنات	دولت شاه ارسلان کوثر اکنون فلک
وز پی آن تا زند سکه بنامش بقاست	میز نداز آفتاب اقچه موزون فلک
رشوه حلمش دهد جوشن مریخ را	چون بکف شاه دید تیغ زحل گون فلک
جامش چون کوکنار در دهن افیون مصر	فتنه که خیزد از آن برد افیون فلک
دید که در لشکرش قیصر هاروتی است	زان کله زهره ساخت زنگل هاروت فلک

کین تو چون بنگرند زیر کف دشمنان
از پی عید تو شد از گرو خون عدو

ابلق سرخون زمین ازرق بر چون فلک
شقهٔ اطلس زمین کسوت اکسون فلک

فتح و ظفر با نقاش عهد فرو بسته اند
دولت دوشیزه را عهد بر و بسته اند

بند ششم

هیبت او گور را بند کمر در شکست
طاعتش افگند دست در کمر آسمان
خسرو مهدی هیبت آصف غوغای عدل
تیغش جبرئیل رنگ با دو سر از فتح و نصر
کرد و بر در شکست ملک خبازا چه شد
راند بسی رود خون از پی خصمان و خصم
با خفقان علم خنده شمشیر و ید

صولت او چرخ را سقف گهر در شکست
چون زحلش طوق دید طرف گهر در شکست
بر در دجال ظلم آمد و در در شکست
خانهٔ آهرمنان زیر و زبر در شکست
ملک سبا جبرئیل هم بدو پر در شکست
زیر پل بکه شد تعبل سپه در شکست
در دو عدو چون فراق گردهٔ پیر در شکست

منه مدظله

صرصر قهرش گذشت بر سر ابخاز روم — چون دو ورق داد یک گهر در بشکست

شیر نیستان چرخ بر پی رخشش گذشت — در تن یک ناخنش صد پی سر در شکست

همتش آورد پای بر سر هفت آسمان

هیبتش افگنده قفل بر در هفت آسمان

بند هفتم

چون تو جهان خسروی چشم جهان دیده نیست — چون تو جهان داوری صرف زبان دیده نیست

ای ز فلک پیش و پس از تو فلک دیده آنکه — دهر ز پیشینیان صد یک آن دیده نیست

عقل که اقطاع اوست شهرستان جود — شهره تر از تیغ تو شهرستان دیده نیست

روز نشد کافتاب تیغ ترا چون سبق — همچو دم تیغ صبح شهرستان دیده نیست

گر ز کف تیغ تو زهرهٔ شیران نکرد — آنکه لعاب گوزن بود دران دیده نیست

از سبکی مغز خصم گر هوسی می‌پزد — هست مرا عذر آنکه گرز گران دیده نیست

هر که بجنبد عدت همچو سفینه از آنکه — جز بمحل پاره دم جای نشان دیده نیست

شاه جهان ارسلان ماند کاندر جهان
رایت سلطان نگر تا نکنی یاد از انجم

پیشتر ازین جهان این سخن آن دیده نیست
صورت سیمرغ را کس بجهان دیده نیست

قاصد بخشش جهان گرد و قدم درنوشت
چرخ و زمین چون سجل هر دو بهم درنوشت

بند هشتم

شهرگشایا جهان بستهٔ کام تو باد
بحر نوال الفلک تشنهٔ جام تو باد

خطبهٔ این دار ملک وقف بر القاب تست
سکهٔ این دار ضرب باز بنام تو باد

ناصیهٔ حور عین پرچم شبرنگ تست
شهپر روح الامین پر سهام تو باد

بیرق سلطان عدل صورت طغرای تست
ابلق میدان چرخ زیر لگام تو باد

تا دهی انصاف خلق روز نهی در هفته‌ای
هفته دار السلام روز سلام تو باد

ثانی اسکندری آینهٔ تو حسام
صیقل زنگار ظلم برق حسام تو باد

مهرهٔ زرین زر و دیلم درگاه تست
ماه بلون تو باد هندوی بام تو باد

خاطر خاقانی است مدح گر خاص او
یا در خاقان زمان شفقت عام تو باد

مولانا سید محمد صادق علی صاحب مد ظله

این سخنان در عراق هست ز من یادگار	زانکه بعالم نماند به ز سخن یادگار

در مضامین از زمین سخن رفتن

غصه آسمان خورم دم نزنم دریغ من	در خم شست آسمان بسته منم دریغ من
چون دم سرد صبحدم کآتش روز برجهد	آتش دل برآورد دم نزنم دریغ من
بسکه فلک پل جفا بر دل من شکست هان	این پل آب رنگ را کی شکنم دریغ من
برکنم از زمین تن بیخ امل به بیل غم	خار اجل ز راه جان بر بکنم دریغ من
هستم با گشته سر از پی نیستی دوان	هستی هر تنم ولی نیست تنم دریغ من
دیده آنکه چون کند با دگری سیه من	با دم و گرد بیخودی پیرهنم دریغ من
هر چه من آورم ز طبع آب حیات در سخن	تف دل آتش آورد در دهنم دریغ من
آب ز چشمهٔ خرد خوردم و بس ز بیم جان	سنگ بچشمهٔ خرد درفکنم دریغ من

جم صفتان خوان من ریزه چینند من چرا | مور وشی از ریزه خسان ریزه چینم دریغ من

سنگ سیاه کعبه را بوسه زده پس انگهی | دست سفید سفلگان بوسه زنم دریغ من

تاجورم چو آفتاب اینت عجب که بی بها | بر سر خاک غور تن نور تنم دریغ من

پیش حیات دوستان گر بمیرم عجب تر آنکه | گز پس مرگ دشمنان در حزنم دریغ من

کو سر تیغ تا بدو باز دهم ز بند سر | کز جگر پر آبله چون سفنم دریغ من

من چو گلم که در وطن خار عنا نواز آن | رستم گوره سفر شد وطنم دریغ من

چون بزبان من بود نام کرم ز خشم من | چشمه خور فرود ود بر بدنم دریغ من

چشم کرم گریست خون گفت بپاس تنگ من | زانکه خزان نخل را یاسمنم دریغ من

آه بر آمد از جهان گفت مرا که ریگ خور
نیست گیای انکه کرم بر چمنم دریغ من

ایضاً قطعه در مضامین همین بیان و توضیح آن گفتن

منم آن کز طرب غمین باشم | لیک از غم طرب گزین باشم

ورد می یاد یدم نه صافی طرب | زانکه با درد کش قرین باشم

یکدم و نیم جان گرو دارم — من مقامر دلم چنین باشم
سه یک دوستان سه شش خواهم — که همه ماگر و نگین باشم
وز سه شش نقش خویش یک بینم — هم بخواهم که نقش بین باشم
آفتابم که خاک ره بوسم — نه هلالم که نازنین باشم
راست بیرون دهم همه کژ خویش — گرچه کز هرچه نقش بین باشم
نه چو بوم کمان کشم بر خلق — هر شبی شب که در کمین باشم
جرعه برچینند آفتاب از خاک — نه من از خاک جرعه چین باشم
کو خرابات کهف شیر دلان — تا سگ آستان نشین باشم
نه نه آن جمع هفت مرد انند — من که باشم که همنشین باشم
من گرفتم که در وجود نیم — تا درین دور کم حزین باشم
تا بصد سال پیش ازین بودم — تا بصد سال بعد ازین باشم
چون منش از عهد هیچ ننویسم — از بد عهد چون غمین باشم

چون من امروز در میانه نه ام من نه خاقانیم که خاقانم	چه سیانچی کفر و دین باشم تا کله دار راستین باشم

شرق تا غرب اتفاق کرد برآنکه
مبدع معنی آفرین باشم

حال استغنای خاطر خود ظاهر کردن و طالب دلنواز بودن و خود آتشگاری هم برای این زخم هلاک کن نمودن

دردی که مراست بر هم نفروشم
گر عاقبتش صرف دهی هم نفروشم

بگداخت مرا مرهم و بنواخت مرا درد
من درد دلنوازنده بمرهم نفروشم

ای خواجه من و تو چه فروشیم به بازار
شادی نفروشی تو و من غم نفروشم

کو محرم غم گشته دل زنده بدردی
کین سر از بدل مژده محرم نفروشم

آری منم آن نای زبان گم شده کامروز
بر لاله زره چشم محبرم نفروشم

چون نای شدم سر چو زبان گم شده خواهم
تا پیش کسی دم بخسرم دم نفروشم

[illegible]

[illegible]

من نیست شدم نیست شدن مایهٔ هستی است — این نیستی بهستی ابد کم نفروشم

گو تیغ که مفتاح نجات است سرم را — کان تیغ بصد تاج سر جم نفروشم

رازی که چو نای از لب یاران شنیدم — از راه زبان بر دل همدم نفروشم

لب خنده زنان زخم سر تیغ کنم نوش — زهری که بصد مهرهٔ ارقم نفروشم

دستار سرپوش زنان دارم و حقا — کانرا به بهین حلهٔ آدم نفروشم

زان مقنعه کان شاه به بهرام فرستاد — یکبار بصد مغفر رستم نفروشم

زین خام که دارم جگر پخته بر پیش — پر زی بهزار اطلس معلم نفروشم

این یکشبه خلوت که بهر هفته مراهست — حقا که بشش روز مسلم نفروشم

گفتی نکنی خدمت سلطان بکن سنی — یک لحظه فراغت بدو عالم نفروشم

گویند که خاقانی بنجسان ندهد دل — دل گو که سگ کهف به بلعم نفروشم

بر کور دلان سوزن عیسی نسپارم — بر پرده دران رشتهٔ مریم نفروشم

گردش گردون دون بی ثبات و بی بقا دیدن و رشتهٔ امید از
یگانه و بیگانه بریدن و از چاه سلامت آبی نخوردن و در
سرابگاه فلاکت بر رو افتادن

بجوی سلامت کس آبی نه بیند | رخ آرزو بی نقابی نه بیند
ز چشم دل آوخ بخواب اهل دردی | که در دیده بخت خوابی نه بیند
همه نقد دل بر خراب آمد آوخ | چرا گنجی اندر خرابی نه بیند
اگر عالم خاک طوفان نگیرد | دل تشنه الا سرابی نه بیند
کسی بر نیارد سر از جیب دولت | که در گردن از زه طنابی نه بیند
دل افسرده ماندست بفسرد چون دل | که از آتش لهو تابی نه بیند
رطب سبز رنگ است کی سرخ گردد | که آب مه و ماه آبی نه بیند
همه عالم انصاف جویند و ندهند | از ینجا کس انصاف یابی نه بیند

اگر سالها سال ورداد گوید	جز از بانگ حلقه جوابی نه بینند
چو موقوف رزقست عمران نکوتر	که رزق آمدن را شتابی نه بینند
جهان گشته بی رنگ وفادار و آوخ	گز ابر کرم فتح بابی نه بینند
بترک سخن گفت خاقانی ایرا	طراز سخن را لبس آبی نه بینند
نگویند غزل واز این هم نخواهد	که معشوق ما لک رقابی نه بینند
لسان الطیورش فرو بست آزار	جهان از سلیمان جنابی نه بینند
بسا آب کافسرده ماند بساته	که بالای سر آفتابی نه بینند

بساتین که ضایع شود در بساتین
کز انجیر خواران غرابی نه بینند

همه درین معنی گفتن واز کسی صله تحسین وآفرین خواستن واز روش جهان نور وشب کاستن ودر وصف خامه وانفاظ نوشتن

طبع کافی که عسکر هنرست	چو نی عسکری همه شکرست

[illegible] ۱۲ مولانا [illegible]

صاحب [illegible] [illegible]

صادق علی مدظله

لسان زبان طیور جمع طیر [illegible] افسرده [illegible] کز گرمی خورشید گدازد [illegible] بساتین جمع بستان ۱۲ جناب مولانا سید محمد صادق علی مدظله

قطرهٔ کوثر و قطرهٔ قند — از شکرهای لفظ او اثرست

نی کلکش به نیشکر ماند — گر نی تب بریدن شکرست

گلشکر را ز رشک نیشکرش — زهر در حلق و خار در جگرست

نی مصریش قند میزاید — تا سمرقند او سمرست

در شکرریز نوعروس سخن — نی مصریش خاطب هنرست

بل عروس فلک ببرد دست — کان نی مصر یوسف دگرست

گر شکرزاد کلک او چه عجب — نیشکر خواهد این عجب خبرست

زعفران گرچه بیخ در آبست — آرزومند ثرهٔ سحرست

این اشارت که کرد خاقانی — سرفرازست بلکه تاجورست

پشت خم راست دل بجد مست او — همچو نون والقلم همه سمرست

بختم از سر نگونی قلمش — چون سخنهای او بلندترست

سیم و شکر فرستم و خجلم — که چرا دسترس همینقدرست

[illegible]

شکر و سیم پیش همت او | از من و شعر شرمسارتر است
خود دل و طبع او ز سیم و شکر | کان طمغاج و باغ شوشتر است
شعر گفتم بعذر سیم و شکر | مختصر عذر خواه مختصر است
سیم سنگ است پیش دیده از آنک | هم تراشش ز کلک و گوهر است
اتصال نجوم خاطر او | فیض طبع مرا نوید گر است
زین سپس ابر وار باشم جان | کین قدر فتح باب ماحضر است

تا ابد نام او بر افسر عقل | مهر بر سیم نقش کالحجر است

سروران جهان را تاج سر دانستن و عزت اسلام انگاشتن و خاک پای ایشان را سرمهٔ ضیای بصر دیدن

سرورانی که مرا تاج سرند | از سر قدر همه تاج ورند
به بقا و به لقب عالم را | عز اسلام و ضیای بصرند

دیگر من جمع نجم ۱۲ منه مدظله
سعد یعنی هرچه ماحضر دارم گوهر جانست
هنگام فتح باب معقود
در نثار ساختن معذور نیستم
بلکه درین باب هم طور معدوم
۱۲ منه مدظله
ای بر تاج عقل تا ابد باد
نام اینچنین صاحب کلاه مهر
بر سیم زر مهر چو نقش کالحجر
باد ۱۲ منه مدظله

آدمی نقش و ملائک نفس اند / پادشاساز و پیمبر سیرند

برتر از نقطهٔ خاکند بدست / نه به پرگار و نه افلاک درند

همه صاحب صدر فلک اند / بقلم نائب حکم قدرند

به تی عسکری ملک طراز / عسکرآرای ملوک بشرند

تا دوات همه پر نیشکر ست / همه شیران کز نیشکرند

تب بر و شیر و بنا هر سوی نی / تا به نی بو که تب او ببرند

سفرهٔ مائده برد از همه شب / تا همه سفره نشین سفرند

خوان شان خوانچه خورشید است / که بهمت همه عیسی هنرند

گه گهی خوردی ترکان طلبند / گه گهی در رخ ترکان نگرند

همه ترکان فلک راس ازین / خلق تماجی ایشان شمرند

خورد ترکانه عجب می سازد / هندو دوکه مراطبخ گرند

هندوانه سپر سازد از سیم / لیک دارند به تیر ضررند

گرچه محور سپرد قرصهٔ خور / قرص خور بین که بمحور سپرند

گرچه محور سپرد قرصهٔ خور / قرص خور بین که بمحور سپرند

بسر تیغ بصد پاره کنند	خون تیرش بسر باز برند
هندوان مینی در مطبخ من	که چو دیلم همه سیمین سپرند
خورشی کرده به تیرست و به تیغ	تا بزرگان همه نیزه خورند

اینچنین مختصری ساخته شد
کرد عالم هوسش مختصرند

بطرز دیگر تمهید کردن و بساط توصیف بآئین نیف گستردن و ازان بهرهٔ وافر بودن

ای قوی دل برفیع الدرجات	وز برایت بجهان داده برات
پنجم چار صفی از ملکان	هشتم هفت تنی از طبقات
رای رخشان تو بر چشمهٔ خضر	رفت بی زحمت راه ظلمات
خصم تو کور و تو آئینهٔ شرع	کور آئینه شناسد هیهات
ق حاسد از درد کشان دست زنان	هم کنونش رسد آغاث غاث
یک دو آواز بر آید ز چراغ	گاه مردن که بود در سکرات

که بناگه ز وطن کردی نقل	به میش یابی ز زمانه حسنات
آن نبینی که یکی ذره گردد	چون ز آحاد رسد در عشرات
که الف چون بشد از منزل یک	صفر بر جای الف کرد ثبات
وانکه جای تو گرفته ست اینجا	هیچکس دانش از روی صفات
از تو تا غیر تو فرق است ارچه	نسب از آدم دارند ذوات
گرچه هر دو ز جبلت سنگ اند	فرق باشد ز منا تا بمنات
خرقه داران مقبول چو لا	به سگالانت مخذول چو لات
گر رسد جنبش کلک تو بمن	هیچ نقصت نرسد زین خرمات

ق

خرفات

که دل خستهٔ خاقانی را
از تحیات بخشی تو حیات

شکر باریتعالی کردن و خلاص از آلام و مصائب یافتن و صلاح عقل انجام بین مشوره نمودن

مولانا سید محمد صادق علی مد ظله العالی

لطف ملک العرش بمن سایه بر افگند — تا بر دل کم بوده مرا کرد خداوند
دل گفت که الحمد که بگذشتم ازان طوف — جان گفت که الفضل که وارستم ازان بند

ایضاً بطریق تمثیل گفتن

چون کار دلم سابقه شد ساختم از بند — شیرین مثلی بشنو و با عقل بپیوند
مردی بلب بحر محیط از حد مغرب — سر شانه همی کرد یکی موی بیفگند
برخاست از انجا و سفر کرده بمشرق — باد آمد و باران زد و جای بر آگند
مرد از پس سی سال گذر کرد بر انجای — برداشت همان موی بخندید بر ان چند
حال تن خاقانی و اندیشهٔ انجاز — اینست و چنین به مثل مرد خردمند
انجاز در مغرب و درگاه ملک بحر — مسکین تن بالانش بموی شده مانند
آخر بکف آمد تن بالانش دگر بار — گر خصم برین نادره سنجید دگر خند
اکنون من سگ و آن نی که سر ناخن جو رست — کان نی که زین ناخن من داشت جهان گند
و اینک دهنم بر صفت گنبدهٔ گل — این گنبد پیروزهٔ یاقوت و زر آگند

خرسند نگردد به همه ملک بری اکنون | ای دل که همی بود بنجر سندی خرسند

خاقانی و خاقان و کنار گره نقلش
جیحون شده آب گره نعلیش قند

باعانت حافظ حقیقی از طلاطم گرداب الم و خروش امواج غم بیرون آمدن و ازین طوفان کشتی حیات بساحل نجات بردن

ز کام نهنگان برون آمدیم | ز غرقاب پای خون آمدیم
نه از باده پل ز طوفان نوح | بکشتی عصمت برون آمدیم
نه ماه از تمنای جنات عدن | بدشت زبانی زبون آمدیم
نه ماه سفر هست خیل سیاره رنج | که از تیه موسی برون آمدیم
بسنگ جانی از جوان بکند ز طبع | در راه ظلمات گون آمدیم
چو خضر از سر چشمه خوردیم آب | هم الیاس را ره نمون آمدیم

۱۷۰ ای قوم شهری که ... هزار ازبنی اسرائیل ازرعب و هیبت دشمنان خطاب بموسی کردند گفتند فاذهب انت وربک فقاتلا انا ههنا قاعدون ای موسی تو و رب تو دران شهر برو و هر دو شما مقاتله کنید و ما در اینجا نشسته ایم ...

[illegible]

زغوغای رنگین دلان عرب
گریزان ندانی که چون آمدیم

ازان زاغ فعلان که شب ...
زصف کلنگان فزون آمدیم

زخون بزد خون حسن جستیم ...
توگوئی ز مادر کنون آمدیم

اگر سرنگون خوانده نان رواست
که ما از رحم سرنگون آمدیم

در سخن یگانه بودن و بسحر آفرینی و تحسین گستری زبان نمودن و پاس آداب حفظ و تهذیب افزودن

خرد خریطه کش خاطر و بیان منست
سخن خزینه بر خامه و بنان منست

بدان خدای که دور زمان پدید آرد
که دور دور منست و زمان زمان منست

در زمانه که قحط سخنوریست منم
که میزبان گرسنه دلان زبان منست

جهان نسیم ترنج حدیث من بگرفت
که نخل زار معانی بوستان منست

ز ژاژخائی هر ابلهی بترسم از آنکه
هنوز در عدمست آنکه در زمان منست

مشرق و غرب رسد نامهٔ ضمیرم از آنکه — کبوتری ملکی پیک رایگان منست
بگاه هجو مرا فحش گفتن آئین نیست — که همچو من بادب تر ز خاندان منست
توئی که صاحب خوف منی کر وقتی — بر عد گشته شوی آن شرف همان منست

مباش منکر من کین سهای جهل ترا
خرابی از جبر و جبرئیل سان منست

از برگشتگی بخت غم آلوده ماندن همچو باد شهر بشهر گردیدن بمدعا نرسیدن

ما از عراق جان غم آلوده می بریم — وز آتش جگر دل پر دود می بریم
در گریه وداع تذروان کبک لب — طاوس وار پای گل آلود می بریم
شهباز بسکه سوزش تبهاسے چشم — بها کبود و آبله فرسود می بریم
داریم درد فرقت یاران گمان بریم — کاندوه بود با غم نابود می بریم
یاری ز دست رفته غم کار میخوریم — ما به زبان شده هوس سود می بریم
خونی بوی بصیره اندود در شنگ — خاک رخی چو کاه گل اندود می بریم

[illegible]

گل درد سر بر آرد و ما درد سر چو گل … دیر آوریم و زحمت خود زود میبریم

گفتی چه می بری ز بغداد زاد راه … صد دجله خون که دیده بپالود میبریم

از شهر بغداد تمتع نگزیدن و بحرمان و یاس ازان گذریدن و بنو میدی روی امید در آئینه مقصود ندیدن و در مذمت افزودن

اهل بغداد را زنان بینی … طبقات طبق زنان بینی

هاون سیم زعفران سا مان … فارغ از دسته گران بینی

زعفران سای گشته هاونها … تنگ چون تنگ زعفران بینی

حقهای بلور افشان سیم … هر دو هفته عقیق دان بینی

غار سیمین سبزه پیراهن … در برش چشمه روان بینی

باده بر باده اوفتاده و دو … همچو جوزا و فرقدان بینی

چار بالش ز نقره از پس و پیش … دو بدو قاده زیر نیان بینی

چون طبق بر طبق زنند افغان — در طبقهای آسمان بینی
کوس کوبی ست این و کس کوبی — که همه عالمش فغان بینی
ای برادر بیا و جلدی کن — جلد میزن جوان حسان بینی
آب گیرینه رفت رونق گیر — تا علم شان بدین نشان بینی
بس کن این هزل چیست خاقانی — که هزل آفت روان بینی

گر نقش زنان فسرده آئی
همچو نقش زنان زنان بینی

بتوصیف ملک اصفهان پرداختن وضمناً ملک ری او ساکنان آنجا را افضل از دیگران انگاشتن

خاک سیاه بر سر آب و هوای ری — دور از مجاوران مکارم نمای ری
در خون نشسته ام که چرا خوش نشسته ام — این خواند بود خلد بد و زخ سرای ری
ری نیک و بد ولیک صدورش عظیم نیک — من شاکر صدور و شکایت فزای ری
نیک آمدم بری بدین بین بجای من — ای کاش دانمی که چه کردم بجای ری

عقرب نشسته طالع ری من نه زآن مرا
دانم که عقرب تن من شد بجای ری

سر دست زهر عقرب و نجست بس مرا
تبهای گرم زاد ز زهر جفای ری

ای جان ری فدای تن پاک اصفهان
وی خاک صفهان چه تو تیای ری

از خاص و عام ری همه انصاف دیده ام
چون هست اب و گل جانگزای ری

سیر منند و صدر منند و پناه من
سادات ری ائمه ری اتقیای ری

هم لطف و هم قبول و هم اکرام یافتم
از احرار ری افاضل ری اولیای ری

از پس همکان که کرده تمکین که کرده اند
خشنود هم از گیای ری و زگیای ری

چون نیست رخصه سوی خراسان شدن مرا
هم باز پس شوم نکشم من بلای ری

گر باز رفتنم سوی تبریز اجازت است
شکر آنکه گویم از کرم پادشای ری

ای در قفای جان من افتاده بی بجهید
جان می برم که تیغ اجل در قفای ری

دیدم سحرگه ملک الموت را که پای
بی کفش میگریخت ز دست وز پای ری

گفتم تو نیز گفت چو دست تو بر گشاد
بر بختی ضعیف چه باشد بپای ری

بمدح شاه سلطنت پناه همنام محمد رسول الله در آمدن و از ان سرمایهٔ فخر و امتیاز حاصل کردن

بنامی محمد که افصح العرب است	محمدیست عجم را که منتقش لقب است
باعتقاد خلل در بنا مدار گویم	که این محمد ترک آن محمد عرب است
بکار آب که این نغط صوفیان آمد	برفت آتش و زآب شرع خشک لب است
زآرزوی عنبهای خشم و زلف بتان	دلش سیاه معلق چو زلف چون عنب است
ببوی باده هردین باد حیوان گفت	که زندگانی این مرد در یک باطرب است
یهودیانه برین مردمی نهند تقنیف	هر آنچه اوراشتش گبر زن کسب است
بهشت پای منسوب میکند آن را	که آب دست را جان خضر در طلب است
زروی اهرمنی دست است کرد	که جبرئیلش کمتر وکیل دست چپ است
حقیقت است که تبت یدا ابی لهب است	بشانش آمد و حقش حمالة الحطب است
دراز نیست نه منفق محمد است بنام	کسیکه خصم محمد بود به بو لهب است

خدای داند کین دم که راند خاقانی
ز روی عبرت او نیست بر سر غضب ست

اختلاف طبائع بمعرض بیان آوردن و طبع را بهمین علت خلاف بهم دادن

ق

رستم و بهرام را بهم چه مصاف ست — این دو خلق را بهم چه خشم و خلاف ست

مایهٔ سودا درین صداع چه چیز ست — سودی کاندر حدیث چه لاف ست

معجر این گر نهنگ بحر فشان ست — حجت این اژدهای کوه شگاف ست

از پی یک صرهٔ ز سیم و ز زر زرد — هر دو محک سپیدشان چه مصاف ست

هر دو چو صبح از عمود گنبد کافند — صبح بلی از عمود گنبد کاف ست

آب زنند آسیای کام ز کینه — کینه جادار باد کاسیا بکفاف ست

هر دو الوفند و ز سر دو الف شان — از پی سیم ست جنگ بر پی کاف ست

بر در تسعین کنند جنگ شمار و نه — در که عشرین ز جنگ هر دو مصاف ست

گرد یک انگشتری خاصهٔ جمشید — دیدهٔ چهارم به پیش شان بطواف ست

دیو دلی میکنند بر سر خاتم — خاتم جمشید داشتن نه گزاف ست

ناف زمین شغل شان دست زمانه	حال چنین شغل خوان آهوی ناف ست
بسکه خاقانی از مطایبه زیبا	باطن او در دو ظاهرش همه صاف ست
ساحری از قاف تا بقاف تو دارای	مشرق و مغرب تر از دو لفظ قاف ست
قبلهٔ هر کسی کسی ست و قبلهٔ جانت	تاج سر خاندان عبد مناف ست
بر شعر انطق شد حرام بد و رست	سحر حلال آنکه با دم تو مضاف ست

بافتن ریسمان نه معجزه باشد
معجزهٔ داود بین که آهن باف ست

به ترتیب متفرقات پرداختن و کلمات مختلفه نگاشتن

ق

نیست در موکب جهان مردی	نیست بر گلبن فلک وردی
بدر مکرمت ز ما در دهر	فرو ماندست بینوا فردی
روز و شب جستجو چه می باید	که ندارد رهی گرم کردی
چیست از سرد و گرم خوان فلک	جز دو نان این سپید و آن زردی

معجزه حضرت داود علیه السلام بود که آهن در کف مبارک آن حضرت موم می شد و بر آواز آنجناب جمله حیوانات و جمادات و نباتات از نغمه و شنیدنه و از خود رفته می شدند ۱۲ مولانا سید محمد صادق علی مد ظله العالی

[illegible]

در دو تجلی ست جان عالم را	الامان یارب از چنین دردی
هیچم رستمی ست کز سر درد	دیو را افگند بناوردی
دل که آزرد اگر بدانستی	کو کسی هم نگفتمش سردی

دیر دانست دل که او کس نیست
ورنه از نیست با دچون گردی

زبان فصیح البیان از نغز گفتاری گردانید و سخنان آفرین از کسی شنیدن

سر انگشت می زرد پی پی	بر مه انگشت می گزد پی پی
نای را دشمن ست و دف را دوست	بر ره دف همی وزد پی پی
از پی یک نشان دو دم جامه	لاجوردی همی رود پی پی
آفتاب ست و زهره می طلبد	در بر مه نه می برد پی پی
صحن پابند و حلقه می جوید	نیشکر هم نمی مزد پی پی
چشم بد دور نیک طباخ ست	کافتاب جهان بسزد پی پی

نبرد هیچ قبله گر ز سنی
تا به شلغمی بر دو بی سپی

دست بمذمت اعدا آویختن و پرده باسامی حیوانات زشت پرداختن

این گربه چنگ این سگ عوری غزک	سنگسار کی مخشک ز تبّیت کافرک
بوده سگ رمنده و اکنون ز بخت من	شیر کی شدست و گرگ ز هر بزاترک
با من پلنگ سار کی و روباه طبع گشت	این خوک گردنک سگک منه گوهرک
خنبک زند چو بوزنه چنبک زند چو خرز	این بوزنه زریشک و پهنانه منظرک
خرگوشک ست خنثی زن مرد در وقت	هم حیض هم زناش گهی ماده گه نرک
این اشتر سگ که کیر خرش خوانم از صفت	چون کیر سگ بره‌نک و هم سرخ پیکرک
چون بوزنگ قمی جهد از دم آهوان	با دوستان رود کس گفتار در برک
گرد غزالکان وگوزنان بزم شاه	فحلی کند چو گور [illegible] خرک کرد بادرک
گرد ست و پاش چون سگ کهف الشکنجی	هم بر نگرد و از دم شان این سگ سرک

پیغام هم کنونش خواند استرک خصی
این بر گهر تسکالک وین گوش استرک

خاقانیا گله مکن او از سگان کیست
خود صید کی سگک بود استخوان خرک

سگ عفعفک کند چو بدو تا بکی دهی
دولاب گل کنند نشیند پس درک

میزان حکمتی و ترا بر دو لب زخ سیم
زین شوله فعل عقربک شوم نشترک

هم شوله بود کو پس شوال زخم زد
بر تارک مبارک پور طغاترک

بحسن رهنمائی عشق بمنزل مقصود رسیدن و جان و دل را بهدیه و تحفه گزیدن

کوزئی عاشقان که بمنزل رسیده ایم
جان نو رهان دهیم که نادیده دیده ایم

آزاده رسته از در و ربند حادثات
رستی خوران باغ رجا آرمیده ایم

چون چار هفته هر که بخور رشید می خزد
یکهفته زیر سایه خاصان خزیده ایم

بیجوش خون ز مرکب ساغر گذشته ایم
بی خنبر از چه لشکر آتش دویده ایم

در نیم شب چو صبح پسین در گرفته ایم
در ملک نیمروز به پیشین رسیده ایم

از پشت چار لاشه فرود آمده چو عقل
بر هفت مرکبان فلک بر رسیده ایم

گلگون ما که آب خور اصل دیده بود
بر آب او صفیر ز کیوان شنیده ایم

در عالمی که راه ز ظلمت بظلمت ست
از نور سوی نور شبیخون گزیده ایم

ای دل صلای قرصهٔ رنگین آفتاب
کز ره بلای آخر سنگین کشیده ایم

ای ساقی الغیاث که با آشنا لبیم
زان می بده که دی بصبوحی فزیده ایم

ای میزبان مغکده ایثار کن بما
بیغوله که از پی غولان رمیده ایم

بیم ست از آنکه صبح قیامت برون دمد
تا صور آه صبح دمی در دمیده ایم

با ناوکی دو دعوت ما تیر ناوکی
تیر کرده و علامت شیطان دریده ایم

از صبح و شام هم بزر شام و سیم صبح
سلطان چرخ را بغلامی خریده ایم

در خاک کوی آب رخ افگنده از آنکه
ترسیده ایم از که کجا سگ گزیده ایم

دل را کبود پوش صفا کرده ایم از آنکه
خاقانیا فلک دل خورشید دیده ایم

دل سوزناک را آتش فغان گری دهیدن و جان بیتاب را اسپند تصور دیدن

مولانا سید صادق علی مدظله

دل سوزناک آتش گویاست قند او / آتش که دید دانهٔ دلها سپند او

هر آفتاب زرد دم عیدی بود تمام / چون منبعش که نیم هلالست قند او

پر چون پرند لیک دلش کوته بلاست / من بر پلاس ماتم صبر از پرند او

رخ را نمکستان کنم از اشک شور از آن / چشمم نمک چند ز لب نوش خند او

در سینه حلقها شود م آه آتشین / از جام بازی دل بیدادمند او

زین سرد باد حلقهٔ آتش فسرده باد / تا نعل زر کنم ز برای سمند او

بنده هست حلقه گوشش ولی چه سود / حلقه بگوش او نکند گوش بند او

خاقانی آن اوست غلام درم خریده / بفروشدش بهیچ که ناید پسند او

خاقانی از نشیمن آزادی آمدست / بندش کجا کند فلک دانه بند او

نندیشد از فلک نخرد سنبلش دو جو / بر کهکشان ز خوشه بود ریشخند او

زین سبزه مرغزار بجوید حیات از آنکه / قصاب حلق خلق بود گوسپند او

جرمی نکرده حلقه گوشش نگونسرست / آویخته بسایهٔ مشکین کمند او

سر بسته همچو غنچه کشد در کسر چو بید / هم نشکند چو سرو دل زورمند او

خضرش بجان شده خانه بعزلت کند بدل / هم خضر خان و شعله آزر گزند او

باهمتی چنین سوی ناجنس میل کرد | تا لاجرم گداز کشد از گزند او
باز سپید با مگس سگ هم آشیان | خاک سیاه بر سر بخت نژند او
سیمرغ بود جیفه چرا جست همچو زاغ | پست از پی چه شد طیران بلند او
هم چند کان سقط بدرش زند گشته بود | چون دست یافت سوخت اسقاط‌مند او
خورشید دیده که کند آب را بلند | سردی آب بین که شود چشم بند او
آتش سخن بس است که فرزند طبع اوست | فرزند آنچنان که بود فسترز نداو
حاسد چو بیند این سخنان چون سیر ستی | چون سیر که گردد آن سخن گور کند او
سیر ار چه هم طویله چو سوسن بود برنگ | غماز بوی رنگ بود بوی گند او

گر سحر من بر آتش زرتشت بگذرد
چون آب خواند آتش زردشت ژند او

بعالم رندی آمدن و از طاعت و زهد متنفر بودن و خواهش و طلبگاری دیر کردن و از حرم و مسجد منحرف گردیدن

جام می تا خط بغداد ده ای پیر مرا | باز هم در خط بغداد فکن یار مرا

[illegible]

باجگه دیدم و طیار ز آراستگی — عیش چون باج شد و کار چو طیار مرا

رخت اول ز در مصطبه بر داشتیم — هم بدان منزل بر داشت فرو آر مرا

سفر کعبه بصد جهد بر آوردم رخت — سفر کوی مغان است دگر بار مرا

پیش من لاف ز شونیز و ز شونیز مزن — دست من گیر بنجا تو لیه بسیار مرا

گویم حج تو هفتاد و دو حج بود امسال — اینچنین سفته مکن تعبیه در بار مرا

من در کعبه زدم کعبه مرا در نگذاشت — چون ندانم زدن آن در ندهد بار مرا

دامن کعبه گرفتیم دم من نگرفت — در نگیرد چو به بیند دم کردار مرا

شیر مردان در کعبه مرا هم نپذیرند — که سگان در ویرانه خریدار مرا

میکده دید که من رد شده کعبه شدم — گرد لابه که ز من بگذر و بگذار مرا

سوخته بید منم رنگ زدای می جام — ساقی میکده به داند مقدار مرا

حجر الاسود نقد همگان زا محک ست
کم عیارم من ازان کرد محک خوار مرا

زین سپس خال بتان حجر الاسود من
زمزم انگه خم و کعبه در خمار مرا

خانقه جای تو و خانه می جای منست
سر سجاده ترا دادهٔ و زنار مرا

یار ما زین به بهشت ار برد از سر صدق
برهاند همه زنار من از نار مرا

نیست در بند هر یای بجو سنگ نیاز
واندرین فسق نیازست بجز دار مرا

اندرین شیوه که هستی تو ترا یاری هست
واندرین تو که منم نیست کسی یار مرا

لاله می خورد که از پوست برون رفت تو نیز
لاله را خورد کن از پوست برون آر مرا

میخوری به که ز روی طاعت بی ورد کسی
اندکی درد به از طاعت بسیار مرا

گل سبیل تو ندارم می گلگون ز قدح
میخورم تا ز گل گور دمد خار مرا

میخورم می که مرا دایه برین ناف زدست
نبرد سرزنشش تو ز سرکار مرا

چند تهدید به سر تیغ دهی کاش بدی
دست در گردن آن تیغ علی وار مرا

از تو منت نپذیرم که ملک وار چو شمع
تخت زرین ننهی اندر صف احرار مرا

نتی دارم اگر بر سر نطعم چو چراغ — بنشانی خوش و آنگه بکشی زار مرا

کس بعیار فرستادی گفتی که ز شر — خون بریزد دلبر خنجر خونخوار مرا

و ز پی آنکه ز سر سبز خبر دار شوم — کس فرستد بر اندازهٔ اغیار مرا

تیغ اغیار چه باید ز پی کشتن من — هم تو کش کز تو نیاید دل آزار مرا

تو نکوتر کشی ایرا که بسی دست رسی — خیز بر هان ز گران رنجی اغیار مرا

کاز دست همی خوانی خاقانی را — کس نبیناد چو تو مومن هوشیار مرا

در موسم بهار و فصل گلزار بادهٔ گلگون سرشار بودن و

گل مراد امن امید بهار خرمی در وصف شاه چیدن

آمد بهار و بخت که عشرت فزا شود — از هر طرف هزار گل تیح واشود

گلشن شود نشیمن سلطان نو بهار — چون بهر شاه تخت مرصع بنا شود

کان زر و جواهر بحر و در و گهر — شد جمع تا نشیمن بهر سخا شود

بر گرش زمردست و گلش لعل آبدار — گلزار تخت شه که بر آب بقا شود

توران شه نزد بپادشهی کز سر سریر — لعل بصد هزار بدخشان بها شود

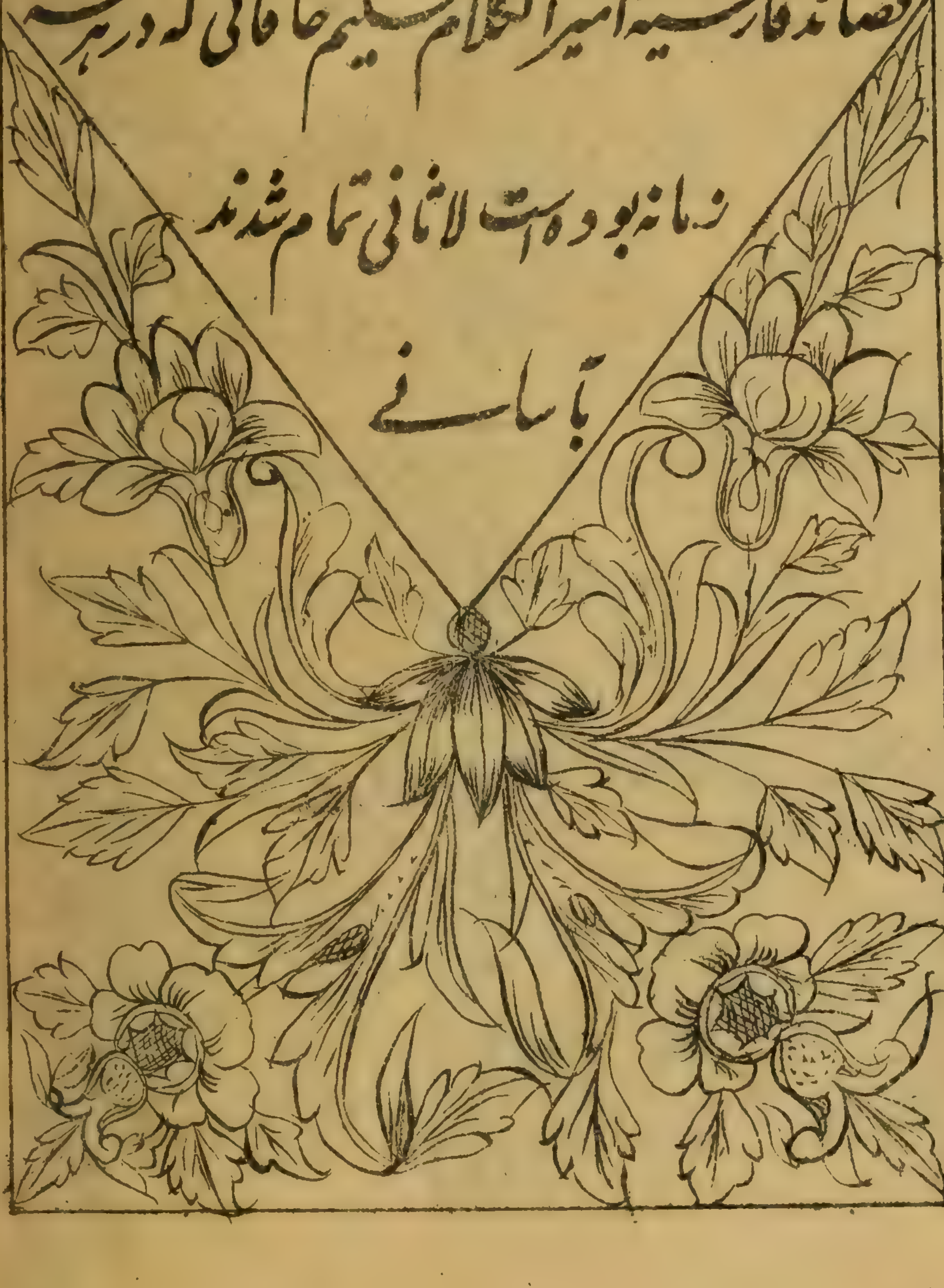
شد وقت کز نسیم قدوم بهار ملک — در باغ تخت غنچهٔ یاقوت وا شود

عید قدوم مبارک نوروز مژده داد — کامسال تازه از پی هم فتحها شود

عید مبارک است کز آن پایهٔ تخت شاه — چون شاهدان ز خون عدو پر حنا شود

خاقانی عید آمد و خاقان همین خود — هر کار کز خدای بخواهد روا شود

قصائد فارسیهٔ امیر الکلام حکیم خاقانی که در سه زمانه بوده است لاثانی تمام شدند بآسانی

له
ای درین بهار [illegible]
[illegible] گلستان [illegible]
[illegible] سبز کرده که
[illegible] بصد هزار
بدخشان توان گفت
مولانا سید محمد
صادق است
مد ظله العالی
در این ابیات
[illegible] بهار و آمد عید که

[illegible]
مد ظله